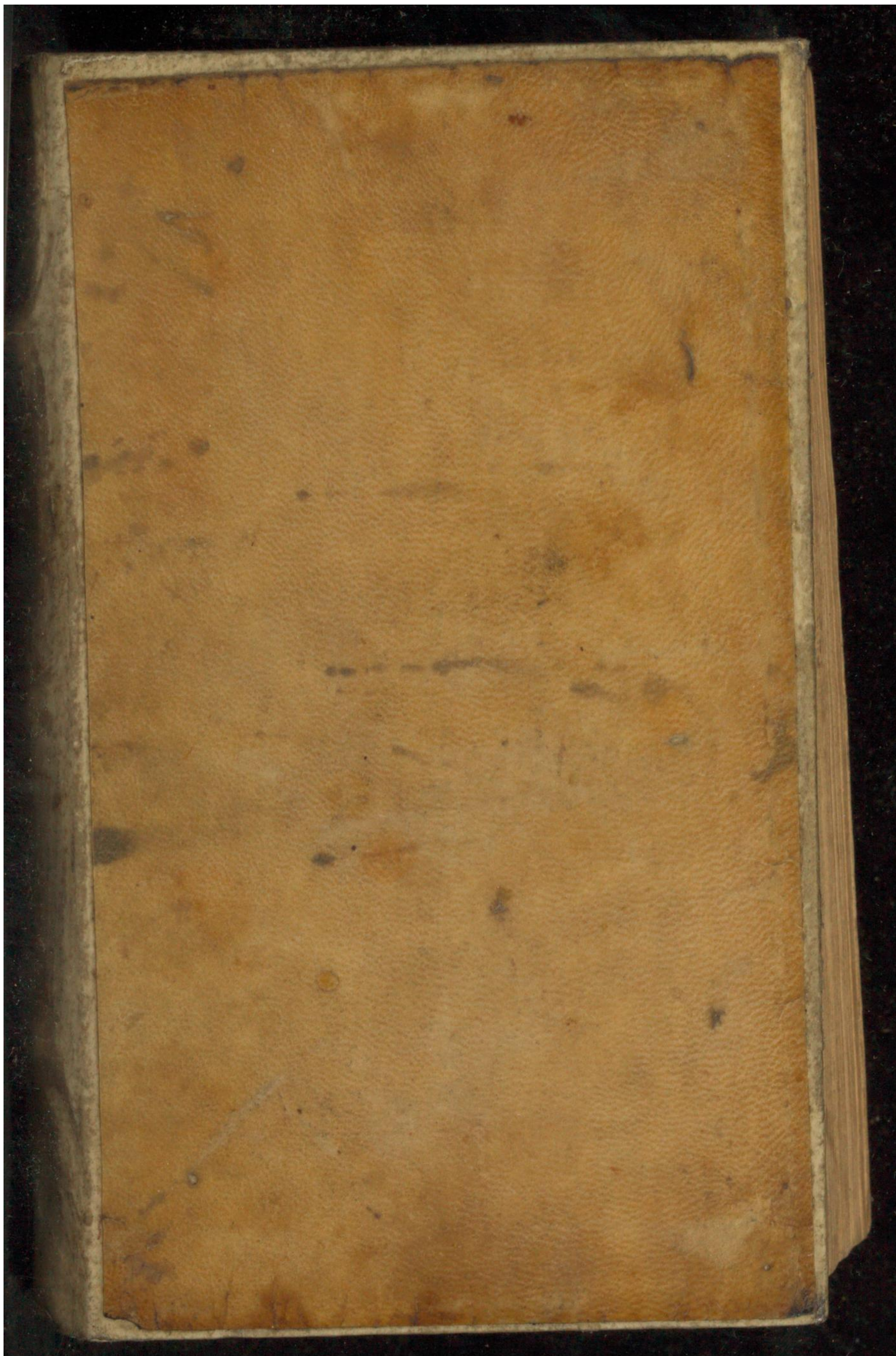
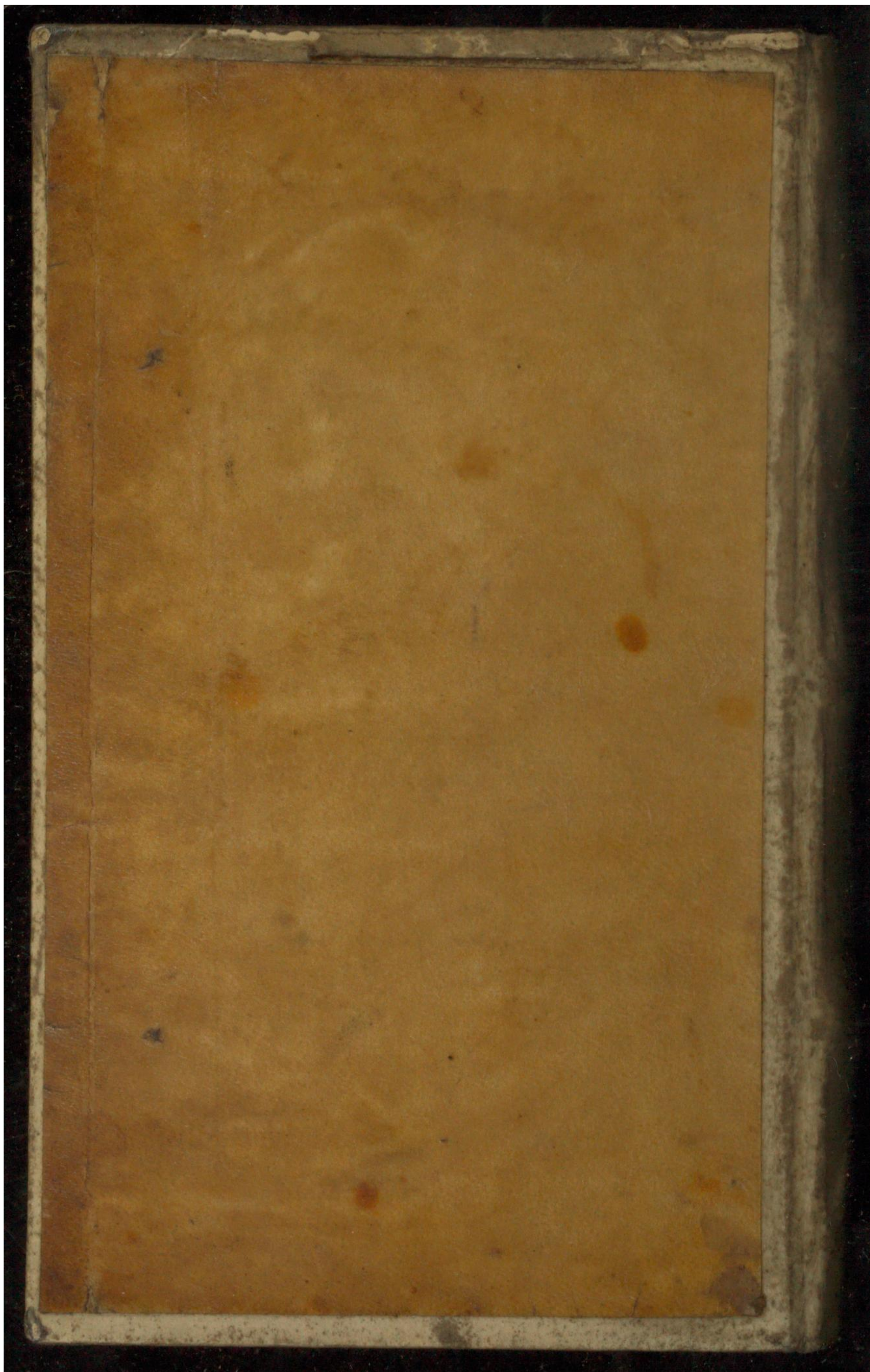
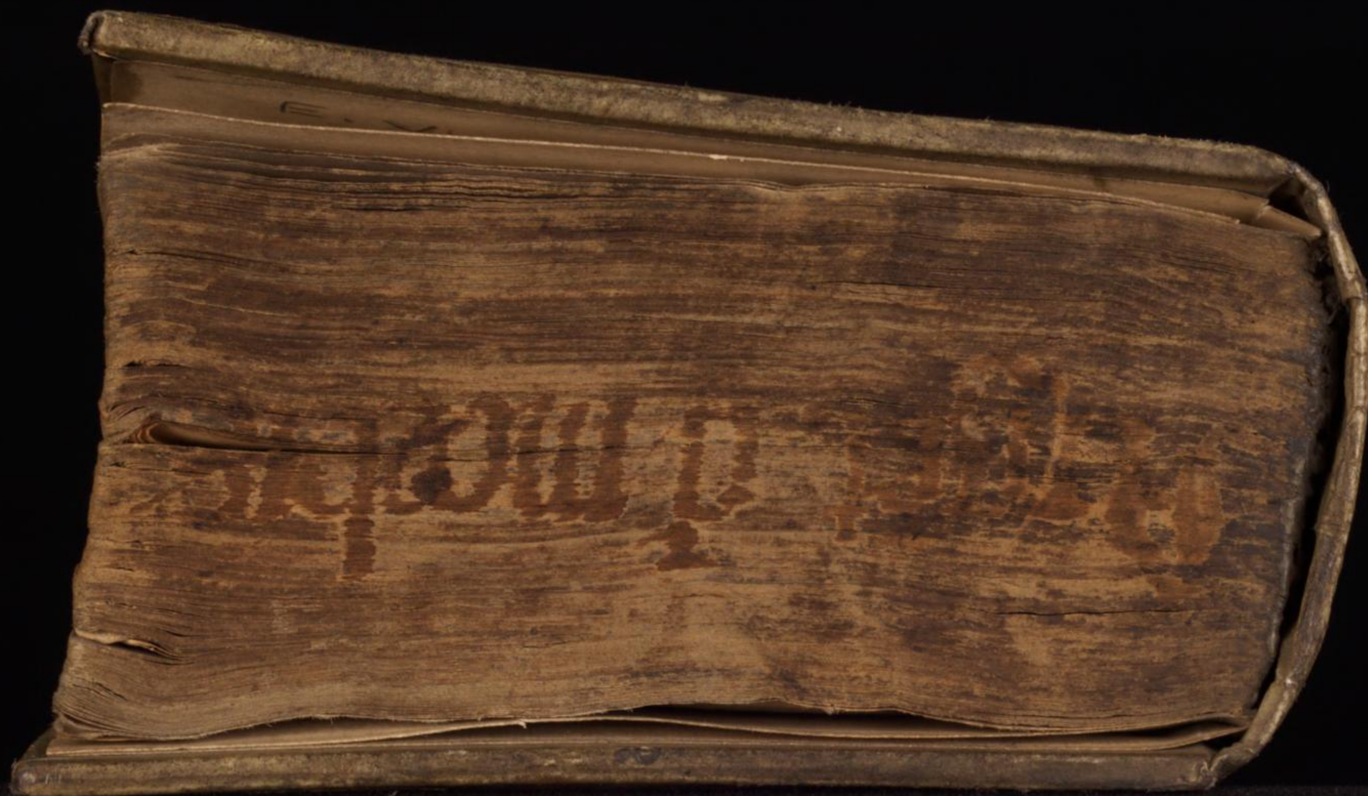


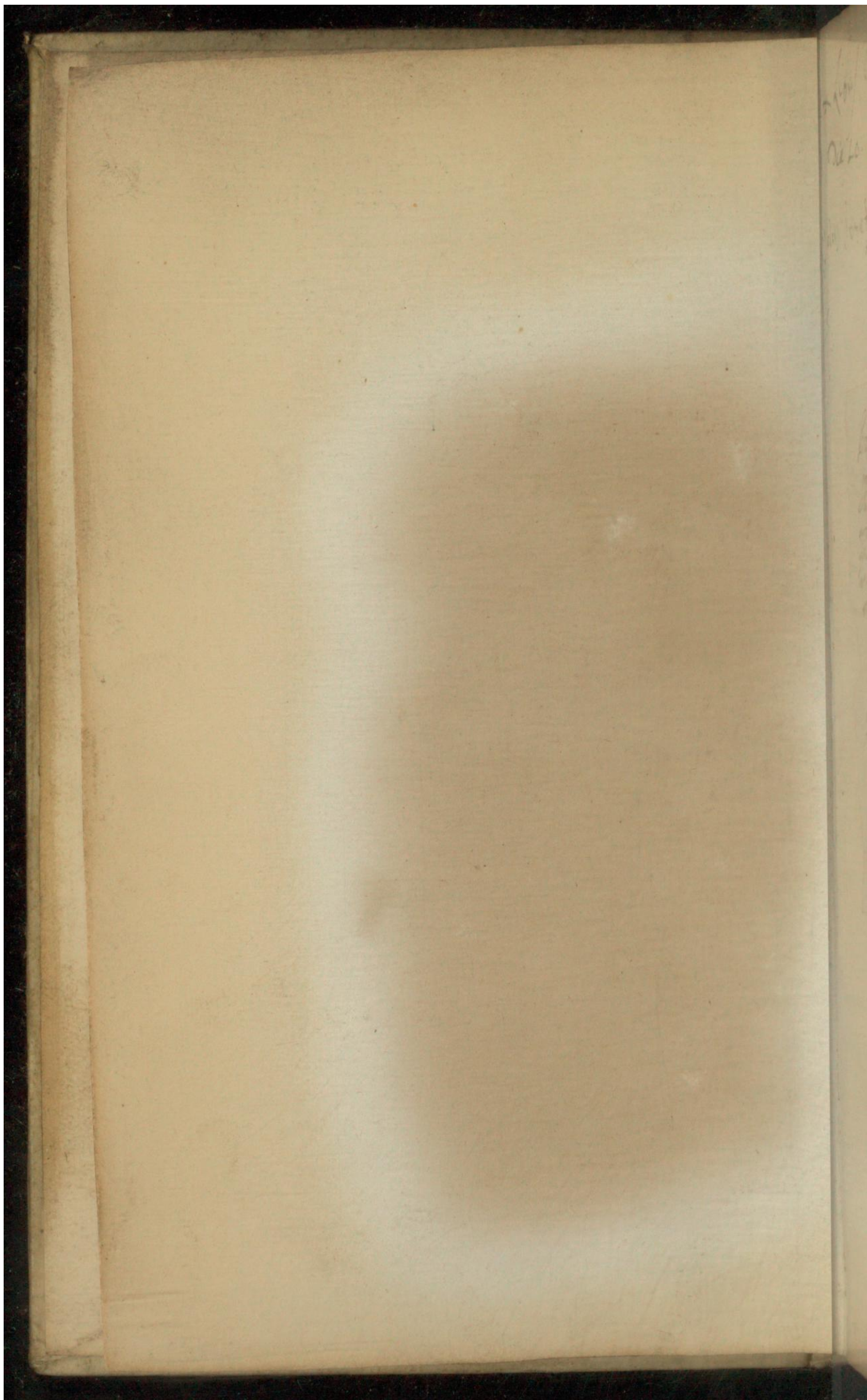

ARGENTER
MEDICINAL
DOCT: DE
MORBIS.
1558









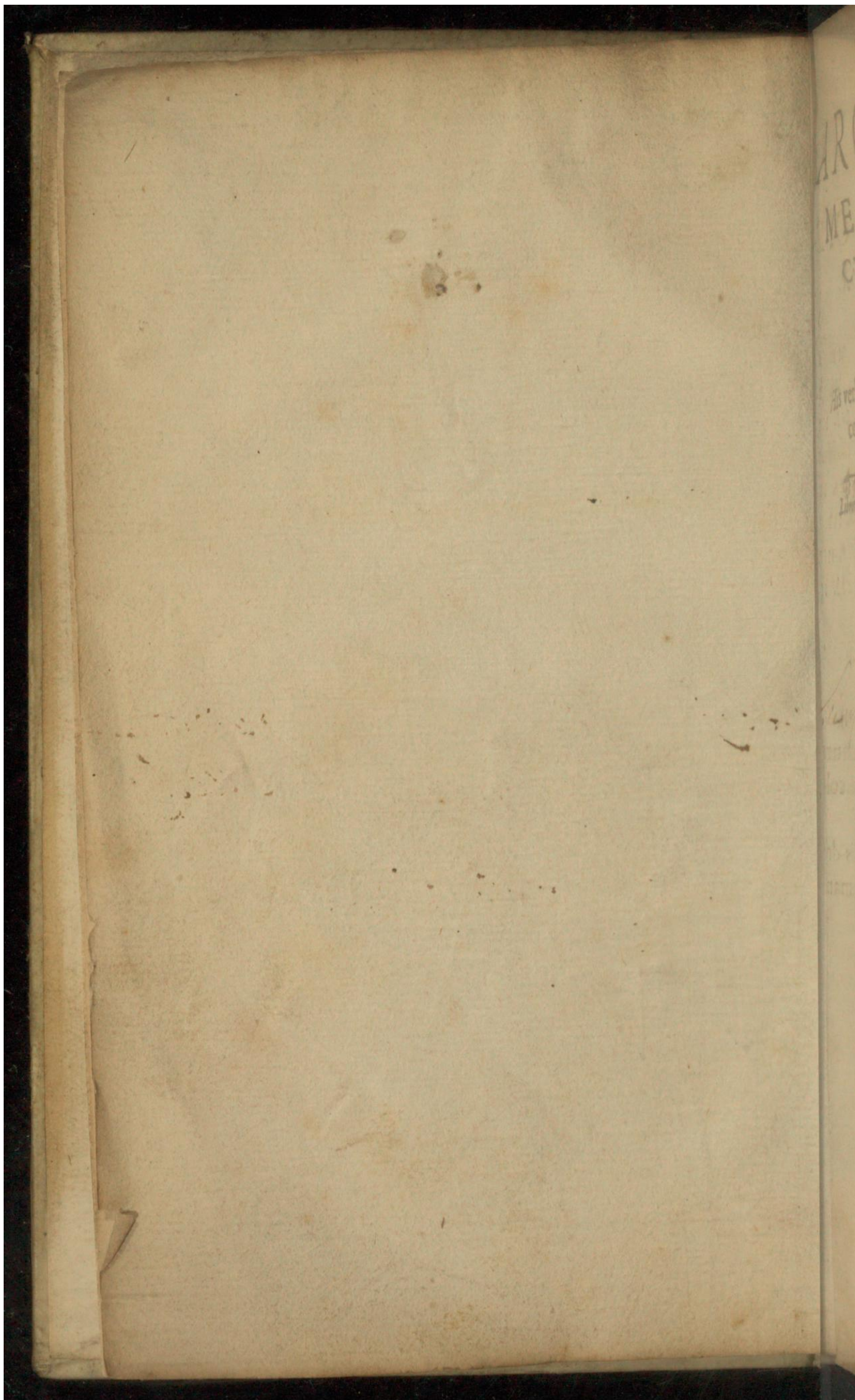


Ex Libris D. D. Vinc. Palati emp. 4 L. 10
die 20. 8bris 1699 4 C. 9897

... D. D. Josephi Fadini 1780

Crescenzi Franc.
medico di Palermo m. nel
... sec. XVII.
scrisse il libro: de morbis
epidemiis qui Panormi
vagabantur anno 1575
seu de peste. Pan. 1624 in 4.
v. Diz. Biogr. Sic. Ortolani

La firma autografa nel
front. di questo libro.



IOANNIS

ARGENTERII

MEDICINAE DOCTORIS PRÆSTANTISSIMI, DE MORBIS

LIB. XIIII.

His verborum & sententiarum Index accessit copiosissimus per ordinem Alphabeticum digestus.

~~et francisci crescentij medici panhormitani~~

Librorum catalogum, & quid accesserit ex secunda hac æditione, proxima docebit pagina.



LVGDVNI,
Apud hæredes Iacobi Iuntæ,

M. D. LVIII.

QVAE IN HOC OPERE CONTINENTVR.

HIS ACCESSIT NOVISsimè eiusdem Argenterij.

De dissimilarium & similarium partium natura disputatio, in libro de generibus morb. collocata.

Item tractatio de natura, causis & differentiis doloris & voluptatis in libris de symptomatis posita:

Et pleraque alia illustriora reddita.

AD LECTORES.



CORRVPTAM esse docẽdi rationem, quã multis iam seculis ferè omnes profitemur, hi quidem non agnoscunt, qui aliorum iudicio viuunt: alij verò, qui sectis sunt addicti, ne videantur hactenus errasse, id dissimulant: eósque omnibus modis insectantur, qui huic corruptioni mederi student. Temerarium etenim esse aiunt profiteri se ea scire, quæ alij omnes hactenus ignorauerunt: odiosum verò etiam esse ea immutare velle hac nostra ætate, quæ longa consuetudine, veluti legibus quibusdã sancita, & ab omnibus optima sunt iudicata: inter quos tamen qui paulò melius sunt affecti, quædã fortasse à nobis melius inueniri posse concedunt, quàm sint hactenus à maioribus nostris tradita: sed pauca hæc esse: excusandósque interim censent & nõ accusandos antiquos scriptores, qui hæc omiserint: præsertim quòd hæc omnia illorum vi, quę prodita sunt contineri vnusquisque (si laboret) inuenire possit: itaque superfluũ esse nouos authores constituere, & originem disciplinarum repetere, sed potius adnectendos nostros labores maiorũ libris, quib. obscuras illorum sententias explanemus, & quæ latent in positis principiis, non autem, vt nos arbitramur, prætermissa sunt, eruamus: quòd si fortè aliquid sit in quo antiquos meritò repræhendere, & meliora excogitare valeamus, mitius id esse faciundum putant, nec à quouis tentandum, sed ab his duntaxat, qui vel parem illis, aut certè iam magnam authoritatem apud omnes sunt consequuti: alioqui moueri homines non posse credunt, vt ea deserant, quæ alij omnes, quorum nomen est celebratissimum, sequantur: interim verò eos, qui inæquali sunt conditione, & viribus, iudicant illa fugere debere, quæ non solum omnibus sunt odiosa, sed sibi quoque pernitiosa: quorunque vtilitatem, si quæ tandem proueniat, is qui huius mutationis est author dum viuit, nõ sentiet: Improuidi autẽ, & malè consulentis hominis esse ea cõsectari velle, quæ sibi tota vita sint noxia, & aliis duntaxat fortè futura vtilia: ac deniq; hæc & similia adferunt, vt vel eos deterreant, qui parati sunt huic rei opẽ ferre, vel etiam fortasse vt illorum vitæ, & tranquillitati be-

ne cōſulant. Contra quos omnes, prius quàm doceam, quam putem eſſe veram docendi rationem, vt conſilij mei ratio omnibus conſtet, dicendum breuiter exiſtimo. Igitur qui temerarium id factum eſſe putant nulla ratione, nulliúſque egregij viri imitatione, id faciunt. Quur enim, quæſo, Platonem, Ariſtotelem, Galenum, alióſque ſcriptores temerarios non iudicamus, quòd ea immutarint, quæ iam ab aliis alio modo tradita fuerant? Diſputabant mutuò Peripatetici aduerſus Academicos, & Stoicos: Scripſit Galenus aduerſus omnes: hunc repræhendit Auicenna, & Auerroes: Hos alij, & denique ſemper apud maiores noſtros liberum fuit pronunciare, quod quilibet de ea arte ſentiret, quam profitebatur: ingenioſíque & non temerarij hominis officium illi eſſe putabant: ſi ea, quæ vnuſquiſque inueniſſet, vtiliáque cenſeret, literarum beneficio poſteris mandaret. Odioſam vero eſſe hanc prouinciam, in qua multos accuſamus, paucos autem excipimus: ſcio equidem, & omnes, qui hactenus id tentarunt, ſunt experti. Quid enim Montano Veronenſi viro doctiſsimo Patauij contigerit, dum docendi methodum primus in ſcholas duceret, omnes nouerunt: quum paucos haberet tunc ſectatores, multos autem aduerſarios, qui vel hoc potiſsimum nomine eum damnabant, quòd methodi nomine vteretur. At tandem vicit, veráque eſſe agnouerunt ingenui medicinæ ſtudioſi, quæ ille in tantis odiis, ſuo quoque malo, profiteri cœperat. An non etiam Vueſalius à Cæſaris aula, & familia ob id propemodum excluſus eſt, quòd aduerſus Galenum ſcripſiſſet? Quid non moliuntur adhuc in illum Galeni ſectatores? quem profectò amare, non odio proſequi oporteret, ſi modo ſenſibus noſtris magis quàm hominum præiudicatæ opinioni addicti eſſemus: ſpectaremúſque quantam vtilitatem ex diuino eo opere, quod de Anatome conſcripſit, non ſolum arti noſtrę, ſed etiam mortalibus omnibus attulerit. Quid verò ego pertulerim dum hic, docendo liberè quod ſentiebam, proferrem, non eſt quod dicam: ſunt enim hęc notiſsima, quum id omnium malum leuiſsimum mihi fuerit, quod quæſtionarij Medici, coniuncta opera, eos à me alienare ac omnibus modis infeſtos reddere conati ſunt, qui vtilitate propria commoti, mea ſtudia, meámque docendi rationem auidiſsimè ſequebantur. Verùm etſi illis facile eſt iuuentutem

decipere

decipere,& ſuperfluis obſequiis potius quàm docendi officio ad ſe allicere: nobis verò difficillimum tot, tantiſque re pugnantibus, malè receptas opiniones ab animis hominum euellere: tamen quantũ in hac re conſequuti ſimus, & amplius ſperare liceat, alios iudicare volo, qui quo modo hæc geſta fuerint, & ex quàm paruo initio, ad mediocritatem quandam nunquam vt ſpero, abolendam iam peruenerint, nouerunt. Optima autem eſſe, quæ damnamus, etſi illi putant, nos tamen aliter exiſtimamus, & quilibet, quod ipſe ſibi perſuadet verũ, & non quod alij ſentiunt, memoriæ prodere debet: An non putamus ea, quæ Ariſtoteles repræhendit à multis optima fuiſſe habita? quæ tamen ille refellit, quòd crederet falſa eſſe, aut certè à re propoſita aliena. Multa verò, & non pauca extare apud ſcriptores de noſtra facultate, vt alios omittam, quæ meritò repræhendi poſſunt, & longè meliora fieri nobis ipſis perſuademus: & iamdudum profiteri cœpimus. Quum enim Galenus (hunc enim nomino in quo ſi ars deſit, in alio fruſtra quæremus) infinita propemodum volumina conſcripſerit, multa illi inconſideratè excidiſſe oportet. Neque enim multa & bene omnia ſcribi poſſunt: id quod ſatis apparet, quũ nunquam ferè de eadẽ re diuerſis in locis idẽ ſcribat, ſed perpetuò diuerſis definitionibus, diuiſionibus, probandíque rationibus vtatur, quum principia ponit, quorũ ſtatim obliuiſcitur, quũ in omnibus Aſiatica facundia, ne dicam loquacitate redundat, ac à nullo certo initio auſpicari ſolet, nec vbi deſinẽdum ſit præuidet: ſed quærit potius, vt ad quandam magnitudinem ſinguli libri perueniant, quàm vt expendat quid, quatenúſq; de vnaquaque re ſcribere expediat. Omitto quòd raró ſuo loco res tractet, ſed ſparſim omnia: & quòd dum nunc alteri patrocinari cupit: & nunc hos, nunc alios inſectatur, nec ſui interim recordatur: nec vniformem doctrinam facit: ac etiam quum nunquam libros, quos ſemel confecerat, reſcripſerit: multáque ad ſui exercitationem, alia amicorum gratia potius, quàm ad æditionem conſcripſerit, & multos ex ſuis libris imperfectos, & haudquaquam elaboratos eſſe ipſe fateatur: Hinc profectò agnoſcere poſſumus, & putare multa eſſe, quæ melius inueniri ab eo poſſint, qui diligentius ad eadẽ cõſideranda illius præſertim, & aliorũ beneficio adiutus ſe cõtulerit. Quo magis credulitas

nostra, vel stupiditas potius damnãda est, qui omnes illius libros tanquam absolutissimos recepimus, & parem authoritatem, repugnante ipso authore, singulis tribuimus. At repræhendendos, & non excusandos antiquorũ errores equidem putauerim, tum quòd ratio id exigat, tum quòd illi iubeant id esse faciendum, idémque ab omnibus optimis scriptoribus obseruatũ videamus. Qui enim imperiti sunt, & inscij, dum excusari scriptores vident, erroẽ non agnoscũt, nec mouentur ad ea auidius cõsequenda, quæ veriora putantur. Hac quidem honesta contentione bonæ artes, & disciplinæ crescũt, eiusmodi verò excusatione pereunt: aut certè in eo statu sepultæ, superstitionéque tectæ permanẽt, in quo inueniuntur. An quæso Aristoteles Platonem præceptorem, cui multo plura, quàm nos aliis, quos repræhendimus, debebat, excusat: dum illum nunc absurda, nunc aliena à ratione, nunc verò etiam minus probabilia, quàm alij, quos ineptissimos iudicauit, tradidisse cõmemorat? Accedit quòd superstitiosam, & ingenuis molestam phrasim reddit huiusmodi excusatio. Quid enim ineptius, quàm quum aliquem repræhẽdere volumus, & significare eum errare, semper addere, quod recentiores faciunt, salua pace tanti viri: ignoscant mihi manes doctissimi scriptoris, & cætera huiusmodi orationis filo inserere? quæ nec ab antiquis obseruata videmus, nec aliunde quàm ab inueterata, & iamdudũ recepta superstitione, quæ omnes disciplinas inuasit, sunt inuecta? Nam qui Aristotelem, aut Galenum errare scribit, & in aliquo refellit, non propterea indoctos eos censet authores, aut aliter de illis malè sentit, quos ob admirabilem rerum cognitionem & amat, & veneratur: sed quòd aliter cõmodè significare nequeat, quod in illis non placet. Nemo (credo) melius de Galeno, quàm ego sentit: in cuius libris legendis, colligendísque adhibita omni diligentia ætatem ferè meam consumpsi, cuiúsque ingenium vehementer admiror, & laborem, studiúmque probo: cui omnia, aut certe plurima me debere puto. Id tamen liberum mihi relinqui volo, vt quid confundat, in quo redundet, vel deficiet, & denique in quo nõ placeat, dicere possim. Sic ille profectò Aristotelem summum philosophum vocat, & admiratur: interim tamen, vbi se melius aliquid inuenisse putat, non dubitat eum refellere, faterique eundem errare, sibíque repugnare,

gnare, atque etiam in illo logicam, cuius principē alibi con stituit, nonnunquàm desiderare. Oportet enim de Scriptoribus ita sentire, vt eos homines agnoscamus, & non tanquam Deos veneremur, nobísque antiquam libertatem relinquamus: ac qui ita sentit, moderatè quidem id facit, sed difficile est in tanta superstitione, tantísque rerum asperitatibus temperantiam quandam inuenire, quæ omnibus satisfaciat, maleuolorum animos coerceat, calumniásque reprimat. Cæterum cõtineri omnia in his, quæ hactenus sunt ab aliis prodita nec existimo, nec adduci vnquam potero, vt credam: quin potius sæpe in principiis erratum esse, constituendósque alios rerum fontes, à quibus omnia hauriãtur, quæ diligenter excussis aliorum opinionibus, adhuc omnino deficere videntur. Iam vero aliorũ libris annectat suos labores qui velit: séque cõsumat toto vitæ tempore in aliorum sententiis explicandis, nouísque sensibus nunquã etiã ab authore excogitatis, eruendis: quãquam id omnino non vitupero, si indigno authore moderatè fiat: nos tamen satius esse putamus, vt vnusquisque quid, quantúmque præstare valeat in vnaquaque re, consultis ipsis fontibus, & rerum natura, experiatur: Multa enim occurrunt, dum in alieno opere versamur, quæ non placent, quæque possunt meliora fieri: & sæpius interpretatio authoris opus dignitate & vtilitate exuperat: quoniam tamen alienis fundamentis nititur, propriam gratiam, & authoritatem amittit. Quur Aristoteles ad Platonem interpretandum, & Theophrastus ad Aristotelis libros enarrandos sua studia non contulerunt? nimirum quòd quilibet illorum author esse mallet, quàm imitator: ac longè meliora scribi posse censeret, quũ de rebus nondum inuentis certa ratione, suóque modo tradendis cogitat, quàm quum in aliorum sensibus exprimendis perpetuò laborat. Num Philosophia maiores progressus fecisset, si Alexander, Themistius, Simplicius, & tot alij doctissimi viri, qui se conterunt in Aristotele interpretando, & singulis verbis curiosius explicandis, aliquam ex philosophia partem negligentius à maioribus nostris traditam elaborandam, illustrandámque suscepissent? Interim enim quum de vacuo, infinito, & tribus principiis, atq; antiquorũ opinionibus superfluo labore digladiamur, metallorum, lapidúmque naturã ignoramus: nec satis herbarum,

plantarúmque historiam, effigies, propriam vim tenemus, vt multa omittam, quæ de animalibus, & omni alia philosophiæ parte Aristoteli, antiquísque aliis philosophis addi possunt: Interim quum logici anxiosè contendunt, & disputant an Prędicamenta ad Logicum, vel Metaphysicum pertineant, & quod nam medium in Demonstratione Aristotelis opinione sit constituendum: Ac quum in singulis illius verbis perpendendis, & omnium interpretum opinionibus examinandis perpetuò versantur, & vsque ad nauseā de subiectis, & connexione librorum digladiantur omnes: non vident adhuc postea, quæ scribit Aristoteles de logica facultate, deesse diuidendi, resoluendi, cōponendi, docendi, scribendíque rationem, sine quibus nemo poterit vnquam pro dignitate disciplinas excolere. Non vident dialecticos locos ab Aristotele melius tractari potuisse: quippe quum à nullo certo, initio exordiatur, nec aliqua ratione ostendat perfectum esse eorum numerū, à quibus argumenta petenda esse scribit: nec illud quidem adhuc constat, quot, quibúsque instrumentis ad aliquid inueniendum, vel probandū vti possimus. Ad hæc statuit ille in Ethicis quasdā virtutes, quibus fœlicitas comparari debeat: At certum numerum nō docet eum esse, quem ponit: Quo fit vt perpetuò dubitare liceat, an aliquæ adhuc supersint, vel omnes eo numero sint cōprehensæ: id quod etiam in causarū tractatione (vt alibi ostendemus) & in multis aliis, quæ ab eo docentur, deesse video. Sic in Meteorologicis à nullo certo initio auspicatus innumeras quasdam, secundas, tertiásque, vt vocat, qualitates recenset. At interim probare eum oportebat plures esse non posse, quum multæ adhuc reperiantur, de quibus quū nullā mentionē fecerit, illius tractationē absolutā non esse ostendunt. Quòd si etiā plura inueniri nequeāt, quàm de vnaquaque re ab eo tradantur: tamen nisi hoc probatum fuerit, nec plura, aut pauciora extare posse: nihil egregiū nouimus, nihil certū habemus, in quo animus quiescere valeat: perpetuò enim nos vereri necesse est aliqua relicta fuisse: quæ omnino addere oportebat. Quin etiā in Metaphysicis profitetur se explicaturū necessariis ꝓbationib⁹ quę omnibus artibus sunt cōmunia, quæq; difficultate, & dignitate ea exuperant, quæ in singulis facultatib⁹ docētur: quū interim pauca huiusmodi attingat: & integros libros in nominū explicatione

tione

tionē quę res vel ad grammaticū, vel logicū potius ſpectat, quàm cōueniat tanto negotio, operiſque inſcriptioni) cōſumit. Ac ne ſingula proſequi, & philoſophorū principē in iudiciū vocare velle videamur, cui omnia debemus: ſunt meo quidem iudicio permulta in omni alia philoſophiæ parte (nam de medicina noſtra ſuperfluum eſſe duco aliquid hoc loco ſcribere, quum vniuerſum noſtrum opus id abunde teſtetur) in quibus vnuſquiſque laborare poſſet: multo, vt arbitror, fœlicius, maioréque laude, quàm ſi in aliorum ſenſis eliciendis, vel potius nonnunquam diuinandis aſsiduò laboremus. Illud verò, quod aiunt neminem alios reprehendere debere, qui iam magnam authoritatem & famam ſibi non comparauerit, omnino abſurdum eſt: & ita planè ridiculum, vt confutationem vix mereatur. Nam paucis id contingit, dum viuunt: ac non niſi poſt aliquot ſecula, mutatis hominum opinionibus, huiuſmodi accedere ſolet authoritas. Quantam, quæſo, putamus fuiſſe Ariſtotelis inter Philoſophos (dum viueret) authoritatē, quum vix poſt ſexcentos annos, vigente interim Platone, illius opera in aliquo pretio eſſe cœperint? Quantam verò Galeni quando aduerſus Methodicos ſcribebat, quum paſsim conqueratur eos ab omnibus aduocari, maxima præmia & honores illorum eſſe: doctos autem medicos nec accerſiri, nedum cognoſci? quod profectò non ſcripſiſſet, ſi illi, quos repræhendebat in maiore exiſtimatione, quàm tunc eſſet ipſe, nō fuiſſent. Roma diſcedere coactus fuit, vt illorum authoritati, & fauori immenſo cederet: ab Aſclepiadeo, & alio quodam Sophiſta, vt refert, niſi alius prohibuiſſet, cæſus fuiſſet: dum pro veritate fortè vehementius certaret. Attamē interim ſcribebat, eóſque refellebat, quos falli exiſtimabat: deſinant ergo illi hanc ſuam authoritatē in ſcriptore deſiderare: permittántque omnes, quæ vera putant, & vt ſentiunt, liberè proferre. Eos verò, qui amicè admonent, vt noſtræ vtilitati, & trāquillitati ſtudemus, agnoſco amicos: eorum admonitiones non ſperno: calumnioſas tamen aliorū repræhenſiones contemno: quantúmque mihi temporis concedet vita, & aliarū rerum occupatio tribuet otij, ad ſcribendum potiſsimum conferam, nec vnquam deſinam iuuētutem veritatíſque ſtudioſos admonere, vt perſpiciant, quid ego dicā, quid illi repræhendant: qui vel eos decipiant, aut melius illorum vtilitati

consulant. Non proderunt peruicacibus hominibus, & seruis antiquorum scriptorum studia nostra, & pauci fortè hoc seculo in tanta superstitione laborem hunc qualemcunque probabunt. At posteri, qui nullis (vt spero) erunt addicti, omnium sententias expendent, & eos à calumniis vindicabũt, quos alij nunc temerarios, nunc arrogantes, dum liberè de rebus, vt sentiũt, antiquorũ more, & omnium bonorũ scriptorũ exemplo pronunciant, iudicant. Sint nobis hæc inutilia, turbent vitæ cõmoda, & tranquillitatem nostram (Hæc enim esse solẽt virtutis præmia) dummodo posteris, & his etiam, qui nunc viuunt bene affecti, aliqua ex parte prosint: Illorum siquidem, & haud quaquam nostram vtilitatem in hac re quærimus. At qui non agnoscunt docẽdi hanc, quam sequimur rationem esse corruptam, cupiúntque admoniti meliora sequi, iam à nobis docendi sunt. Ac primũ quidem repetenda, & ante oculos ponẽda est illa vsitata doctrina, sic enim postea quid damnemus, quídq; in ea desideremus, quilibet cõmodius intelligere poterit: Nos nihil affirmamus, nihil negamus nisi antiquorum verbis & authoritate præmuniti, omnem probationem, confutationem, & vt breuiter dicam, omnem docendi rationem ab illis ducimus, & ad eos reuocamus. Si quid verò prætermissum ab antiquis scriptoribus fuerit, inuenire nos studemus: quin potius omnia perfecta ab authoribus, quibus semel nos addiximus, tradita esse contendimus. Vnum Aristotelem nunquam errasse volunt philosophi. Pro Galeno certant medici, & vnusquisque pro suo authore, exuto omni pudore, acerrimè pugnat: Nunquam in dubiũ vocamus quæ scribit ille, sed tanquam verissima omnia sumimus. Quod si aliquando tentamus, leuiter admodum id facimus, & eo sanè consilio, vt maior illius diligentia, & ingenium appareat: non vt tandem rationum momẽtis cõuincamus eum hallucinari, & meliora his, quæ ab eo docentur, excogitanda esse putemus: & demũ antiqui semper victores euadant: nósque illis triumphum canimus. Alios verò, qui eum authorem, quẽ suscepimus enarrandum, explicant, aut ab eo dissentiunt, si qui fortè sint, veluti perpetua quadam cõtracta cum illis inimicitia, insectamur, refellimus, cõtra illos continuò disputamus: ad hæc venamur quæstiones, & quæ maximè dubia, aut etiam à ratione aliena videntur, notamus, vt alios fallere & scriptorũ verbis

bis

bis cogere posſimus: putamúſque eos indoctos, qui nõ viderunt eas ſentẽtias, quas ad probationem citamus, aut interpretari, vel aliqua alia ratione illorũ vim effugere nequeũt: denique in authorum diſsidiis cõponẽdis anxioſa quadam ſollicitudine, inaníque labore nos ipſos conficimus, nec vnquam quid rei natura, de qua agimus, poſtulet, in nugis occupati expendimus. Quæ profectò nulla ratione, vel digni alicuius authoris imitatione facimus. Quum enim docẽdi ratio poſtulet, vt notius aliquid, quàm id, quod docere volumus ad probationem aſſumamus: ducantur autem omnia, quæ obſcuris rebus fidem facere poſſunt, vel à noſtris ſenſibus, vel ab ingenio, & ratione, temere ob id ex aliorũ verbis argumenta colligimus. Quòd ſi quis eos, quorũ authoritate nitimur, plurimum ſenſibus, & ingenio valuiſſe cõtendat, vt perinde ſit illorum inuentionibus vti, ac ſtudere: eadem magno labore ex inſitis nobis inſtrumentis inuenire, plurimum fallitur. Nam fatebor quidem illos, quibus omnia tribuimus, ingenioſiſsimos extitiſſe: homines tamen agnoſco, qui ſcilicet errare poſsint. Defuit enim aliquibus in ſcribendo diligentia: quidam nimio ſui amore, & aliorũ odio cõmoti percipere nequiuerunt, quod rei ipſius veritas dictat. Diuerſæ ſunt hominum mẽtes, & quot homines, tot ſententiæ, falli ergo poſſumus. Eſt præterea veritatis cognitio perinde difficilis, & multis obſcuritatibus implicata, quẽadmodum illi etiã teſtantur, vt nemo ſolus omnia probè inuenire, & inuenta tradere queat: Plus vnus in excogitãdis rebus valet, alius in inuẽtis iudicandis, & docendis alios ſuperat: & vt in aliis artibus plurima in dies, hominũ induſtria, addi conſpicimus: quæ maioribus ignota fuerunt, ſic profectò in diſciplinis noſtris multa ſupereſſe credendũ eſt, quæ nullo modo vel ſunt comperta, aut nondum ſatis rectè explicata: nec vnus vnquam omnia inueniet, ſed multorum ſtudio, & labore, ſi ſemel ea deeſſe, & nos ad ea excolẽda cogitationes noſtras contulerimus, fortè perfici poterũt. Sperat Ariſtoteles aliquos poſt ſe venturos, qui logicam, quam ipſe ſe omnino nõ abſoluiſſe ingenuè profitetur, abſoluat. Credit Galenus fore, vt aliqui naſcantur, qui Hippocratem, Aeſculapium, quos antiqui inter medicorum Deos retulerunt, doctrina, artíſque peritia ſuperent: quorum profectò ſpes cõcidit, ſi omnia inuenta, omniáque perfecta putemus,

ſtatuamúſque paucos omnia melius, quàm nos inuenire potuiſſe: quaſi non idem nunc ſit quod olim cælum, eadẽ terra, idem generandi modus, eadẽ denique, & facilior etiã, quàm illis fuerit diſcendi, inueniendíque ratio. Quòd ſi quis cauſam quærat, quur diſciplinæ nullum incrementũ iam multis ſeculis acceperint, quũ præclariſsima ſemper extiterint ingenia, quæ ſe ad earũ cultum dederunt: nullam profectò aliam inueniet, niſi quòd falſa quadã opinione paucos conſtituimus omnia nouiſſe, illis credendum eſſe, tanquã alterius generis homines, quàm nos fuerint, & alia inſtrumẽta ad veri inueſtigationem aptiora quàm reliqui omnes à iuſtiſsima natura acceperint. Nam quot ſępe videmus ab illis tradita abſque aliqua probatione? quot etiam falſo ab illis prodita ſunt? quot vix aliquo probabili argumẽto cõfirmata, quæ nos tamen tanquàm veriſsima neceſſariáque recipimus? In quibus longe meliora inuenire poſſemus, ſi ſemel abſque tanta credulitate ea expenderemus, & meliora inuenire honeſta quadam, & planè humana contentione niteremur. Hinc illud factum eſt, vt Galeni authoritate perſuaſi, dum negligentius quid ſenſus iudicarent, ſpectaremus: hactenus crediderimus ſimias, & canes pro hominibus diſſectos, & deſcriptos, homines eſſe: nimirũ quòd alterius verbis magis, quàm propriis ſenſibus peruerſo errore seducti credere maluerimus. Quòd ſi etiam donemus perfecta omnia ab his eſſe tradita, quorum verbis potiſsimũ nitimur, non tamen propterea rectè docemus. Nam qui authoritate vtitur, non perſuadet, ſed præiudicatæ hominũ opinioni aſſentiri nos cogit: quum tamen docendi ratio poſtulet, vt ea, quæ in nobis ſunt veritatis cognoſcendæ principia, excitemus: & ab illis probationes ducamus: Nec alicui credamus: ſed quid res, de qua agimus, dictet, expendamus. Quid enim alioqui prodeſt ſenſus, & rationẽ à natura obtinuiſſe, ſi omnes maiorũ ſenſibus, & ingenio viuimus & aſſentimur non nobis ipſis, ſed his, quæ putamus ab aliis cognita fuiſſe? Adde quòd nũquã animus quieſcere poteſt, dum aliorũ opinione ducimur, An propterea tria rerum principia vel quatuor omnium rerum cauſas putare debèmus eſſe, quòd Ariſtoteles id dicat in Phyſicis? Non id profectò, quũ vulgaris omnino & inutilis ſit hæc ſcientia: ſed qui rerum naturam cõſuluit, & ſenſibus vel firma aliqua ratione ita eſſe cognouit: tum

tum demum huius rei certam habet ſcientiã, quam antea omnino ignorabat, vel pſittacorum more pronũciatis aliorum verbis tenebat. Ac profectò ſi quis diligentius hæc perpendat, inueniet docendi hanc rationẽ (ſi melius corruptionem non appello) nihil à fide, quam Diis adhibemus differre: & eos, qui ſcientias, liberalioréſque diſciplinas profitentur, deterius omnino his eſſe affectos, qui viliſsimas quaſq; artes exercent. Nullus eſt enim calcearius, aut ædificator, qui dicat ſe calceum conſtruere, & domum ædificare eo modo quo facit, antiquorum ſuorum artificum authoritate, & verbis perſuaſus: ſed vnuſquiſque ſui operis, & eorum, quæ facere aggreditur, rationem paratus eſt reddere. Nam quid prodeſt alioqui rerum cauſas, effectus, genera, differentias, proprietates, accidentia, diuiſiones, varias argumentãdi rationes, locos innumeros, à quibus probationes eliciũtur, obſeruaſſe, & didiciſſe: ſi nunquam aut certè rariſsimè ad docendum illis vtimur, ſed toti verſamur in colligẽdis aliorũ ſententiis, aliorúque verbis perpetuò nitimur? Quòd ſi rarius id faceremus, & ſolum vbi res ob difficultatẽ ingenio, aut ſenſibus à nobis percipi nequit, tolerabilior ſanè eſſet hic error. Sed quum in rebus notiſsimis, & quotidiana experientia cõprobatis, cumulatis accerſitíſque vndiquaque teſtibus id faciamus: oſtendimus profectò nos ſenſibus, ingenio, rationéque magis etiam quàm bruta animalia, quę ſuis ſenſibus, & ingenio mouẽtur, deſtitutos. Si enim fortè cum medicis agamus, videbimus eos vereri affirmare panẽ corpus probe nutire (quod docet cõmunis vſus) niſi ſtatim aliquẽ adferant, qui ita eſſe ſcripſerit. Philoſophus non ſtatuet hominem præcellere reliqua animãtia, niſi Ariſtoteles, aut aliquis illius interpres id prodiderit. Nũquid ad maiorum imitationẽ id facimus, quos alieniſsimos ab hac corruptione fuiſſe conſpicimus? minimi momenti cenſet eſſe Ariſtoteles argumenta, quę ab aliorũ authoritate petuntur: at nos maximi ea facimus, & illis ſolum ferè vtimur. Quũ ille aliquid probare nititur, principia quærit, quibus fidẽ faciat: At nos quũ de aliqua re diſſerimus, ſtatim inueſtigamus, quid ille de ea prodiderit, cuius authoritatẽ receptã agnoſcimus. At mihi profectò nihil aliud videtur eſſe noſtri temporis philoſophus, aut medicus (liceat mihi ſemel dicere quod ſentio) quàm qui ex Ariſtotele, & Galeno ſentẽtias quaſdam

collegit, quas in omni re propoſita citare nouit: interim verò ſi quis alicuius rei effectus, genera, cauſas requirat, ſi nihil ſcriptum apud alium inuenerimus, obmuteſcimus: nimirum quòd philoſophãdi antiquum morem, & rationem iamdudum contempſimus. Nam qua in re quæſo qui philoſophiã, aliáſue diſciplinas profitentur, reliquos præcellunt? præterquam quòd illi Ariſtotelem legerunt, illius verba referre nouerunt, ſúntque veluti indices librorum: alij verò minimè? legendos quidem cenſeo authores, ſed non eo conſilio, vt ſingula illorum verba, & ſententias colligamus, ſed vt artem veri inueniendi, & iudicandi de rebus nobis comparemus, eóſque refellamus, ſi non placent: atque adeo illorum more res ipſas expendere diſcamus: Sic, me herclè, Ariſtotelem feciſſe videmus, qui principia in ſingulis rebus ponit, quibus poſtea ad rerum inueſtigationẽ, & traditionem vtitur: nec mouetur ex eo, quòd alius quiuis ſcripſerit, ſed perpetuò ſpectat, quid rei natura dictet. Nonne etiam Gal. eos vbique repræhendit, qui ſectis ſunt addicti? Nonne in opere quod inſcripſit de Propriis libris ſeruos eos vocat, qui ſcriptoribus aſſentiuntur, & Ariſtoteli, aut Platoni, vel aliis demum authoribus fidem adhibent? An nõ longa oratione ſecũdo libro Methodi medendi in eos inuehitur, qui prætermiſsis logicis demonſtrationibus credi ſibi volunt? quòd teſtimonio Herophili, Hippocratis, aut alterius cuiuſcunque ſcriptoris vtantur: Nonne huiuſmodi doctrinã meras nugas vocat, & contentionum procreatricem? An in libro ſecundo de Difficili reſpiratione, non admonet lectorem moueri non debere Hippocratis fama, & authoritate: ſed rerum demonſtrationes, & probationes quærẽdas eſſe, iubétque ne ſibi citra rationẽ, aut experientiã credamus? Eò etiam pertinet, quod habet in libro de Morbis vulgaribus, in explicatione illius ſententiæ Hippocratis, vbi ſcribitur, nihil negligere, nihil temere: ſe nõ ſolum in Hipp. ſcriptis, ſed in omnibus antiquorum libris obſeruare, vt non temere quæ quiſque ipſorum dixerit, approbet. ſed experientia & ratione verum ne, an falſum ſit, quod ſcripſerunt, examinet: quippe quum ſeruorum, aut libertinorum, vt ait, ſit inconſideratè, & temere credere his, quæ ſunt ab aliis ſcripta. Plena ſunt apud eum de his omnia, ne ſingula conſectari velle videamur. Quid præterea diffe-

rimus

rimus à Pythagoricis, qui quum interrogabantur de aliqua re, respondere solebant αὐτὸς ἔφα. Eos quidem verbis omnes damnamus: nec est, qui se Pythagoricum appellari ferret: interim tamen illos sequimur omnes. Qua in re Philosophi, & Medici à Legum professoribus & Theologis discrepabunt, si authoritate scriptorum, res decernendæ sunt, & spectandum non est, quod res ipsa dictat, sed quod alij de ea statuerunt? Ac quantū profectò à vera docendi ratione omnes aberremus ex hoc cōstat, quòd Theologi, qui sola authoritate niti deberent, rationem quærant ex Philosophia: legum professores ex cōmuni quadā opinione, quæ leges quocunque trahit. Philosophi verò contemptis rationibus sola maiorum nostrorum authoritate, mancipiorum more, flectuntur: Quamobrem optarem equidē eos, qui se Aristotelicos, Galenicósque esse profitentur, ostendere in quo eos imitentur. Si enim se eo nomine Galenicos vocāt, quòd Galeno credant, recipiántq; tanquàm vera quæ ab eo traduntur, planè hallucinantur: quippe quum nihil ille vnà cum Aristotele magis, quàm id detestetur: & quanto plus id faciunt, tanto magis ab eo dissentiunt: si verò Galenicus est appellandus, qui illius præcepta, & voluntatem sequitur, ad illiúsque imitationem sua studia instituit: sciant illi se longè ab eo, quod profitentur abesse. Nam quonam modo Galenici dici possunt, si iubet is author non esse ex aliorum testimonio petendas probationes, neminíque credendū, & interim ipsi nihil aliud moliuntur. Cæterū dubitationes, & (vt aiunt) quæstiones in singulis rebus agitare, superfluum omnino esse duco: si enim via aliqua est veri inueniēdi, quur statim eam nō inimus? sed nos ipsos inani labore in omniū opinionibus excutiendis, & excogitandis cōtrouersiis emaciamus. Nam vt optimè Arist. quoque scribit, rectum index sui est, & obliqui: & qui semel intellexit verum, nō amplius opus habet inquisitione falsi. Galenus in libris de Dignoscendis pulsibus sui temporis conditionem deplorat, quòd recepto quodā errore, scriptores, doctorésque non solum quod verum esset explicare, sed etiam aliorum errores confutare & singulorum opiniones expendere cogerentur. At quanto magis deplorare nostros mores, nostráque studia oportet: si quod illi aliquando & parcius, nos continuò in omnibus, nullóque fine facimus: putamúsq; quod in re pro-

posita verum est, tunc demum inuentũ, & stabilitum: postea quàm aliorum opiniones abunde confutauimus: quum interim nihil sit effectum, & frustrà laboratũ, nisi ex propriis rei principiis, & rationibus quod quæritur, sit inuentum: quod quidẽ qui statim facit, quid amplius opus habet huiusmodi tam accurata disquisitione, & agitatione opinionum illorum qui aliter de iisdem rebus senserunt? quanquã tamen id omnino non vitupero, si vbi expedit, moderatè fiat. Nam quum id in singulis etiam antiquorũ sententiis, & verbis, quæ interpraetanda suscepimus, præstemus: hinc profectò fieri videmus, vt vix scientiarũ principia egrediamur: & nihil vnquã suo loco doceamus. Siquidẽ qui logica docet, quæstionibus methaphysicis iuuenũ teneres animos cõfundit: Qui methapysica, aut physica profitentur ex scolastica Theologia materiã mutuantur. Qui verò medicinæ docendæ præsunt, dum quæstionibus philosophicis auditores implicant, medici institutionẽ omittunt: & interim quum omnes docti, omniáq; legisse videri volumus, & omnia ex omnibus in singulis rebus inculcamus, non solũ minimos progressus in docendis artibus facimus, sed etiã auditores confundimus, ac malè iactis fundamentis ineptos ad grauiora studia reddimus: Acuunt (dices) quæstiones ingeniũ: Id non negauerim: sed idem licet in re vtiliore facere: iacent enim propemodum contemptæ mathematicæ disciplinæ, quibus maiores nostri ad ingeniũ excolendũ, & exacuendum nihil melius esse iudicarunt: & in propria quidẽ professione rei de qua agitur contemplatio vt difficillima, sic strenuè sæpè ingeniũ exercet: sentio equidẽ nõnunquã in me omnes sensus commoueri, & omnes ingenij vires intẽdi, dum aliquid definire, vel diuidere, aut illius causas vel effectus inuestigare aggredior: & in eo opere perficiendo laboro. Noui etiam quosdã, qui se quæstiones ea ratione probare dicerent, quòd nisi essent illis instructi, facilè respondere, & propriã sentẽtiam tueri nequirent: Quod profectò cõtingit: quia quum desint meliora præsidia, putamus illud maximũ esse, quod ex quæstionaria exercitatione qualecunq; subsidium, ne dicam potius subterfugiũ, nobis cõparamus: si enim quis singula definire, diuidere, soluere, cõponeréque nouerit: si antecedentia, cõsequentiáque, & cõiuncta alienáq; à rebus perspiciat: si rerũ causas & effectus teneat, nõ solũ non habebit
am

amplius,in quo dubitet:sed etiam facilè suam opinionem tueri,& aliorũ captiosas rationes euitare poterit:In his ergo nos exerceri oportet,quæ suapte natura ad veri inuestigationẽ,& patrociniũ sunt optima:Nec cõmittendũ est, vt quum interim omnia nostra studia ad disputationẽ referimus,rei ipsius explicationẽ,& artis,quã discere,docereque volumus,verã institutionẽ contẽnamus:Quòd si cõtra aliquos disputandũ est,illorũ potissimum excutiendæ opiniones,quarum authoritas maxima est, vt eorum erroribus explosis,additísq; rebus melioribus,posteris testari possimus nos non omnia,quæ à maioribus nostris tradita fuerant,temere recepisse,& interim agnoscant nos homines esse,qui non aliorum opinione,sed ratione,& sensibus à natura insitis niti debemus.Disputet ergo Philosophus contra Aristotelẽ & Platonem.Agat medicus contra Hippocratem,& Galenũ,quorum quidẽ authoritas obesse potest:reliquos verò contemnat,quos vincere nulla laus est nec vtilitas. Iam vero qui in conciliandis authoribus laborant,omniũ maximè dãnandi sunt:Primũ ꝙ superfluus sit huiusmodi labor, & studiũ.Quid enim quæso prodest ad artes,disciplinásque docendas intelligere Aristotelẽ,Platonẽ,aut alios quoscũq; scriptores in eo inter se cõsentire,in quo plurimi eos discrepare putant:aut etiã eundẽ authorẽ docere sibi perpetuò cõstare,qui à seipso dissentire videtur?siquidẽ medici,philosophiq; institutionẽ quærimus,nõ authorũ conciliationẽ:ars docendíque ratio id facit,non huiusmodi cõcordia:deinde præter inutilẽ rem eam moliuntur,quæ vel fieri nequit,aut certè ab eo alienã,qui à priore dissentit. Nã qui refugiũ inuenit ei,qui accusatur,& repræhẽditur,aliũ calumniatorem facit aut indoctum,quòd illud nõ viderit,vel dissimularit, quod nos ad defensionẽ,& excusationẽ excogitauimus. Postremò quid ineptius,quã velle eos in concordiã, & amicitiam reuocare,qui prorsus in ter se dissentire volunt? Hinc est quod in hac re monstra fieri conspicimus,dũ alienos sensus contra verborũ vim fingimus,& præceptorũ vim frangimus,ac in nobis ipsis inimicitias cõcitamus,vt eos,quibus nos emãcipauimus,tueri,& in mutua cõcordia cõseruare valeamus.O misera secula,ô deprauata ingenia:quãto certè satius esset,dũ nos ipsos in his nugis discruciamus,in veri naturæq; contẽplatione versari,& interim permittere,vt alij

inter

inter se,& à seipsis etiam quantum velint, dissentiant. Ac quantũ quidem absint hi à vera docendi ratione,ex hoc potissimũ constat:quòd si semel constituamus,demúsq; Galenum,vel alium,quẽ sequimur authorẽ,nunquã errasse,sed sibi perpetuò constare:deinde ab illis egregiis doctoribus, vel medici,vel philosophi institutionẽ quæramus,inueniemus profectò eos obmutescere,vel à nullo certo principio inchoare posse:nimirum quòd nihil vnquã aliud cogitauerint,quàm autoritate aliorum vti:quæstiunculas proponere,diluere,& in cõciliandis authoribus perpetuò laborare. Quòd si ad antiquorũ imitationẽ,& exẽplũ id reuocare placet:quis quæso illorũ(de antiquioribus loquor Platone,Aristotele,Theophrasto,& aliis bonis scriptoribus)laborauit vnquã in aliis conciliãdis? Gal.autẽ temere eos docere scribit,qui sine methodo docent. At in methodi ratione, quæstionaria,conciliatoriáq; hæc doctrina minimè cõtinetur. Est enim methodus eo authore vniuersalis quędã via,& ratio singulis cõmunis,ex qua omnia rectè inueniuntur,& inuenta,& facta approbãtur:quæ verò perperã habent,redarguuntur:Nam qui methodo vtitur,nomina imprimis explicat obscuriora,quib⁹ vti debet,res definit,diuidit à summis generibus vsq; ad infimas species:vbi oportet resoluit, cõponit,rei proprietates,& causas inquirit,argumẽta,rationes,probationésq; colligit ex natura,causis,& effectibus rerum:ex his deniq; quæ vel sensibus,aut rationi patent:nec vnquã quiescit,donec id,de quo agitur,ad sua principia perduxerit.Hæc est illa methodus,quã tantopere Galenus noster cõmẽdat,quum dicit se nihil tractandũ,explicandúmq; suscipere,cuius methodũ antea non didicerit, & in ea aliquandiu se exercuerit:neminémq; excellere posse in disciplinis,qui methodo nõ vtatur:temere autẽ, & fortuitò eos docere,qui sine ea docẽt, esséq; huiusmodi doctrinã tum cõpendiariã,tũ ad recordationẽ facilẽ,& neminem absq; illa etiãsi infinita habeat præcepta idoneũ artificẽ fieri posse:Eũ verò qui illã tenet,nõ amplius præceptis aliorũ egere,nimirum quòd sibiipsi omnia inuenire valeat,& perspicere quid deficiat,vel redũdet,quid rectũ,quídve corruptũ sit:& meritò quidẽ. Quid enim amplius in rebus inueniẽdis,& tradẽdis desiderare poterimus,si ea præstabimus,quæ ipsa methodus pollicetur? Quòd si quis absq; aliorũ ęxẽplo hac do

cendi, discendíq; ratione vti dubitat, inuenit Platonē, Aristotelē, Theophrastū, & sæpius etiā Galenū eā sibi proposuisse & diligēter excoluisse: Quo magis mirari licet Doctores in scholis vsq; ad hæc nostra tēpora nec nominis quidē methodi vnquā mentionē fecisse, aut solū inani nomine cōtentos, nunquā spectasse quod res ipsa promittit. Desinãt ergo illi maledicere, & eos insectari, qui antiquū, & optimū docēdi genus sequuntur, quod fortè assequi nequeunt: sinãt alios facere, qui sentiunt id se præstare posse: permittãt omnes liberè quod sentiunt pronunciare ab aliis dissentire, laborēt ipsi quantū velint in agitandis controuersiis, & conciliãdis scriptoribus: probationes omnes ducant à verbis, & aliorū authoritate sint veluti librorū indices: ac vndiquaq; authorum sentētias aceruent: nos autē putemus eos, quos illi tanquā Deos venerãtur homines fuisse, qui non omnia nouerint, nobísque reliquerint multa excogitāda, agnoscamus nos pariter homines esse, ingeniúmq; & sensus ad veri inuestigationē, & rerū dignotionē à natura accepisse: recordemur idē cœlū esse, eundē rerū ordinē, eadem elemēta, eandē naturam, quæ eosdē homines, vt olim, pariant, & alant: credamúsque corruptā esse docēdi rationē, & adulteratas à barbarie & quæstionaria doctrina omnes disciplinas: ac ob malè cōceptas de nobis opiniones, antiquos scriptores, & duos vel tres Græcos homines pro Diis esse habitos, alios autem nec homines quidē putatos. Antiquum philosophãdi morē sequamur: probationes ex nostris sensibus, nostróque ingenio ducamus: Nemini credamus, sed liberè contra omnes quod putamus verū, proferamus: Eorū refellamus opiniones, qui in magno sunt pretio, quorúmque authoritas infirmis ingeniis obesse potest: Deniq; eam diuinā methodū fœdatā à sophistica corruptione excolamus, & è tenebris eruamus: qua quidē duce omnes bonas artes, & disciplinas ad pristinū nitorē reuocari posse speramus & confidimus. Ego autē hæc quæ sequuntur opuscula de Re medica in tantis difficultatibus, & aliis meis occupationibus, ea qua potui diligētia elaboraui: Quæ si studiosis placuisse sensero, in maiore otio nō solū perficere conabor, sed etiā meliora, maioráq; scribere aggrediar: quibus & ars nostra augeat̃, & alij huius nostri instituti æmuli ad eadē, vel etiā alia longè præstantiora excogitanda me præeunte, inuitentur.

IOANNIS ARGENTERII DE MORBI GENERIBVS

LIBER VNVS.



ON ignoro multos fore, qui hanc nostram de morbis tractationem tanquam superfluam damnabunt, propterea quòd de eadem re multi extent antiquorum, & recentiorum libri, inter quos Galenus non solùm hæc attigisse, sed etiam diligentius, quàm alias omnes medicinæ partes multis voluminibus excoluisse, & prorsus absoluisse videatur: quasi ego putarem me vel cum eo contendere, aut etiam meliora, quàm alij omnes excogitare posse. Alij verò aliud in hoc meo instituto reprehendent, qui præiudicata quadam opinione persuasi, antiquorum monimenta non solùm amare, sed etiam venerari, & pertinacius quoque tueri consueuerunt. Eos verò, qui conantur suo labore, & studio, artibus, quas profitentur, antiquorum imitatione, aliquid ornamenti adiicere; calumniari nõ desinunt, omnibúsque modis insectantur. Quibus sanè nunc respondere nolo, quod paulò antè vtcunque feci, quum antiquam docendi rationem à corruptione, & barbarie (quantum in me fuit) vindicaui. Qui verò melius sunt affecti, veritatísque studiosi, si paulò diligentiùs hæc expenderint, & secum reputauerint quid alij de hac re posteris reliquerũt, inuenient profectò multa adhuc superesse; in quibus vnusquisque, si velit, magna mortalium vtilitate, & nõ mediocri etiam sua laude versari pòssit. Nam quum alij ferè omnes singula quæque consectentur, ar-

tem, quam potissimum quærere debemus, vt potè cuius vi reliqua continentur, penitus contemnunt. Galenus verò (si mihi in tanta superstitione & rerum asperitate quod sentio dicere liceat) inter alios multa certè de hac, vt de omni alia medicinæ parte optimè conscripsit: quædam tamen non attingit, quę omnino doceri oporteret: multa variè explicat, quibus rudiores confunduntur, & semel posita principia perpetuò seruare non videtur; omnia verò (quod omnes fatentur) sparsim, prolixissiméque docet. Quamobrem ego ad eadem scribenda me, studiáque mea contuli, non vt cum aliquot contendere velim (omnibus enim facilè cedo) aut quod de Galeno male sentiam, ad cuius imitationem studia mea iamdudum institui; vel ab illius lectione studiosos deterream, quem ferè solùm inter omnes de medicina scriptores legendum censeo: sed vt in hac parte ipsius Galeni, Oribasij, Pauli, Aetij, & aliorum, qui post antiquiores authores de iisdem rebus scripserunt, exemplo, lectori mea industria laborem minuam, dum quæ ab aliis optimis scriptoribus, atque eo potissimum Galeno sparsim, diffuseque erant explicata, breuissimè colligere contendi: & interim addo nõnulla, quæ desiderari posse videbãtur, obitérq; admoneo, siquid principiis repugnare aut cũ alio cõfundi putẽ. Quid verò in hac re pręstiterim, iudicabũt ęqui iudices, qui nõ liuore aut stupiditate, vel authoritate scriptorum mouentur, sed rationum momenta, & quid demum vnusquisque de quaque re tradat, sincero animo spectant. Ego certè me plurimum consequutum arbitrabor, si qua in re artem nostram auctam mea opera, vel saltem quæ ab aliis sunt prodita, aliqua ex parte meliora, facilioráque tantis laboribus reddita censero. Non enim eo animo hæc scribere sum aggressus, vt sperarem mea omnia fore perfecta, sed interim quum hæc antiquorum more docere tentarem, vel alios inuitarem veritatis æmulos, artísque huius studiosos ad ea perficienda, quæ à nobis in tantis aliis occupationibus vix dum inchoata putamus: vel etiam vt in hoc opere, veluti iactis fundamentis, viam mihi pararem ad maiora, melioráque (vt spero) in maiore otio edenda.

Qua in re primum quid morbus sit, definire tentabimus, quo intellecto facilius ad reliqua progredi licebit.

De

De morbi definitione.

CAP. I.



ORBVM variè definit Galenus: etenim aliquando morbum vocat id, quod primò actionem lædit: qua ratione priores actiones, quæ ſequentes offendunt, veluti concoctionem corruptam, quæ nutritionem fieri impedit, eáque ſymptomata à quibus actiones labefactantur, vt dolorem, colorem in aliquibus partibus, & in omnibus potentiam læſam, inter morbos ponat neceſſe eſt. Solet & aliter eum definire, quod ſcilicet διάθεσις, id eſt, diſpoſitio, ſiue affectus ſit, præter naturam, quæ primò actionem vitiat. Quæ definitio, etſi ab omnibus recepta eſt, mihi tamen non multo melior, quàm alia videtur: nam in primis ambiguo vtitur genere, in quo etiam author ſibi conſentire non videtur, & natura rei nonnullas ex reliquis partibus reiicit. Etenim in libro de Differentiis ſymptomatum, ſcribit ille non ſolùm morbum ipſum, ſed etiam ſymptomata, & cauſas morborum diſpoſitiones eſſe præter naturam: Quo loco etiam affectus, diſpoſitioníſque nomen, alterationem ſignificare tradit, eámque ſtabilem & in habitu: propterea actiones affectus vocari non poſſe cenſet, quòd in ipſo (vt aiunt) fieri, naturam ſuam obtineant: qua ratione alterationes, quæ adhuc præſentibus ſuis cauſis naſcuntur, illíſque ablatis nondum firmam naturam ſortitæ, euaneſcunt, ab effectus appellatione excludit, paſsionéſque eſſe aſſerit: differre enim paſsionem ab affectu, quòd illa ſit alteratio, & motus, qui adhuc fit circa materiam, ſiue qualitas quæ adhuc eſt in motu, & per alterationem patitur, hic verò alteratio & qualitas, quæ poſt motum in materia manet: adeò vt paſsio in ipſa mutatione naturam ſuam obtineat, affectus verò conſiſtat in eo, quod eſt factum, & ſubſiſtit, & eſt in habitu permanentiámque per aliquod tempus obtinet. Itaque ſanitatem, & morbum neceſſario eſſe in genere affectus, quod etiam libro primo de Locis affectis, apertè teſtatur. Quæ profectò mihi non placent. Nam morborum cauſas diſpoſitiones vocare, eſt (vt credo) nomi-

ne abuti, & res ipſas inter ſe confundere: quandoquidem ille definit, affectum eſſe alterationem, & Ariſtotel. qualitatem; cauſa autem alteratio non eſt, nec in qualitatis, ſed in eorum quæ comparatæ dicuntur genere continetur. Quod ſi ea, quæ morbos pariunt, nonnunquam ſunt qualitates; non tamen omnia, ita vt nequeat nomen affectus cõmune eſſe vniuerſis cauſis & quæ qualitates ſunt, non propterea alterationes vocari debent; ſiquidem alteratio eſt motus, qui à qualitatibus differt, quæ morbos gignunt: quamobrem fruſtra etiam ad cauſę morbi differentiam ſe addere ſcribit, in morbi definitione, quòd primò actionem lædat; cauſa autem morbi interuentu: nam in genere morbi, quę inter illa eſt differentia, ſtatim conſpicitur; ſiquidem morbus diſpoſitio eſt, cauſa autem minimè. διάθεσιν præterea vocare alterationem, & qualitatem, quę ſit in habitu, & ſtabilis, eſt antiquam verbi ſignificationem corrumpere: quandoquidem vt Ariſt. apertè oſtendit, contrariũ omnino ſignificat, nempè qualitatem quæ facilè dimoueri poteſt; diuerſam ab ea, quæ in habitu eſt, poſita. Eam verò ſolùm alterationem, & qualitatem quæ ſtabilis eſt, ſiue (vt ille ait) eſt in facto eſſe; id eſt, (vt interpretatur primo de Locis affectis) poteſt ablata illum efficiente cauſa permanere, morbum vocare; aut (quod idem eſt) vt aſſerit in libro de Differentiis ſymptomatum, morbum, & ſanitatem ponere in genere earum alterationum, & qualitatum, quæ ſunt in permanentia ad aliquod tempus, rationi artíque noſtræ nequaquam eſt conſentaneum. Etenim in colico dolore, Nephritide, Apoplexia, & in affectibus, qui fiunt per conſenſum, morbi ſunt, etſi illi, non niſi minimo tempore, & tam diu perdurent, quamdiu manet humor, aut vapor, aut alia quæ eos peperit, cauſa. Atque in hoc prorſus ſibi repugnat: quippe cum ſcribat primo, & ſecundo methodi medendi, eos errare, qui morbum ſtabile malum eſſe definiebant, contendítque nomen permanentiæ per aliquod tempus, quod illi tribuit in libro de Differentiis ſymptomatum, ab eius diffinitione penitus ſubtrahendum; tanquam id quod ad morbi naturam explicandam, nequaquam pertineat; ſed differentiam inter morbum longum, & breuem ponat, quod apertius primo de locis affectis teſtatur, morbos, vt qui res ſint ſimilares & eſſe iam, & vocari, non ſolùm cum facti ſunt, ſed etiam cum fiunt, id eſt, ablatis ſuis cauſis amplius conſiſtere nequeunt, abſurdum enim inquit eſſe, credere

partes

partes non esse affectas, nec morbo laborare, cum vehementi dolore torquentur; etsi nulla remanet dispositio, & qualitas morbosa in materia, eo ablato, quod dolorem inferebat: & merito quidem: nam si eas duntaxat alterationes, quæ dicuntur factæ, inter morbos sunt ponendæ, fiet vtique vt sola hectica inter febres, morbus sit: nimirum cum in aliis solidæ cordis partes non calefactæ, sed esse incalefieri dicantur: non enim sufficit humores, aut spiritus excalefactos esse, vt morbus sit; propterea quòd viuentis partis, non humorum aut aliorum, quæ elementa aut communia sunt corporis instrumenta, sanitas, & morbus sunt affectiones. Ergo affectu non semper est alteratio, & qualitas facta, aut si est, illud certè falsum est morbũ semper esse affectum, sed etiam aliquando est passio. Quare per affectum, siue dispositionem definiri communi ratione nequit. Quòd verò præter naturam morbus sit verissimum est, & id sæpe ab eo probatum: tamen & in hoc etiam euariat, cum libro primo de locis affectis morbum ponit esse, quando primùm corpus à naturali statu vel minimum egreditur, adeo vt ob paruitatem nec à medico cognosci, nec ægrotantium sensu percipi possit: alibi verò negat omnino vitia ea inter morbos reponenda, quæ ob suam magnitudinem hominis actiones euidenter, & (vt ille ait) sensibiliter non labefactant; & meritò quidem, quando alioqui decreta eorum qui ἀαπάθειαν, toties ab eo damnatam, inuexerunt, hoc modo stabiliuntur, & conualescentiũ cõditio, neuterq; status, nõ paruo errore, à medicina, eo etiã passim repugnãte, tollũtur, si omnes minimas à bona valetudine euersiones, præter naturam reputare oportet. At illud etiam verum non esse puto, quod morbus primo actionem lædat, id est, immediate, & proxime: sic enim primò interpretatur in libro de Differentiis symptomatum. nam inter eum & actionem mediat vis corporis, vt intemperies primò causa est facultatis agendi; facultas autem ipsius actionis: hęc verò operis, quemadmodum ille libro primo de Naturalibus facultatibus, & alibi passim ostendit, corruúntque hoc modo omnes libri, quos de facultatibus, nostrum corpus regentibus conscripsit, si illæ inter morbum, & actionem nõ ponuntur.

Lędũt etiã nonnullæ causæ actiones primò, nullóq; interueniente morbo, veluti cõcoctio alimenti exuperãte illius copia, labefactatur, nullo modo interim affecto vẽtriculo, eo etiã au-

thore,ſed euicta quodāmodo ſtatim ipſa facultate. Quamobrē ſi pari diſtantia cum morbis,nonnullę cauſę actiones corrūpunt, aut eas inter morbos collocare oportebit, aut certè falſum eſt, quod ille ſcribit, morbos primò, cauſas verò ſecundario actionibus obeſſe. Non excludi verò ab hac definitione quædam ſymptomata,& nonnulla alia, veriſsimum eſſe puto: nam etſi donemus diſpoſitionis nomen ſtabilem ſignificare qualitatem,poſt actionem derelictam, vt hoc conceſſo ſeparamus à morbo actiones priores,quæ poſteriores impediunt,nec non dolorem,& potentiam vitiatam,ſi quis hæc neget eſſe diſpoſitiones: ſecundas tamen qualitates in partibus præter naturam contractas, ab eo nequaquam ſecludimus. Eſt enim corneæ tunicæ præter naturam color, affectus, vt ille teſtatur in libro de Differentiis ſymptomatum,(ſiquidem alteratio eſt,& qualitas quæ poſt actionem agentis) remanet, læditque primò actionem, vt idem pariter docet libro primo de cauſis ſymptomatum, allucinationes inquam, quæ fiunt in viſione circa colores, non ob aliam proximam cauſam committi, quàm quòd color illius tunicæ ſit immutatus. Quòd ſi humor etiam aliquis eorum,qui oculos conſtituunt,idem præſtat,non tamen ille,aut alius,hos errores qui fiunt in viſione circa colores parit:eò quòd humor ſit,vel obſtruat,aut aliud faciat,quàm quòd ſuo colore efficiat,vt ea quæ videntur,eodem colore prædita credantur, adeò vt color qui in certis oculi partibus eſt, proximam reddat cauſam,cur flaua,aut rubra, aut alterius coloris appareant, quæ videntur: Atqui nemo huiuſmodi colorem qui viſionem vitiat, morbum eſſe fatebitur: quippe cum qualitas ſit mutata,& vt poſteà oſtendemus,ex ipſo Galeno inter ſymptomata collocari debeat; Quinetiam ob duritiem, mollitiem,raritatem,denſitatem,ſubſtantiæ craſsitiem,tenuitatem & impuritatem materiæ,aut inſtrumenti communis, vt Galenus docet libro primo de Differentiis ſymptomatum ob ſpiritum animalem vitiatum his rebus, viſionem labefactari, actiones lædi contingit: quæ tamen vitia morbi natura minimè Galenus comprehendit, cum nec ad intemperiem, nec ad inſtrumentorum morbos ex illius opinione, (vt infra docebimus)pertineant. Poſtremò ex actione morbum definire, dicereque partes eas ægrotare,quæ agere nequeunt,quod facit primo de locis affectis, & in libro de differentiis morborum, vel etiam omnino læſam eſſe illorum ſubſtantiam,vt apertè teſta-

tur

tur tertio de causis symptomatum, aut vitiosam non posse esse actionem, nisi pars quæ illam edit vitio sit affecta, vt habet libro primo methodi, alienum à ratione esse puto: nam multarum partium actio aboletur, cuiusmodi sunt nerui, & vocis instrumenta, & aliæ partes, quæ vim, aut materiam ab aliis suscipiunt integra manente propria substantia, quæ tamen nullo morbo interim afficiuntur, sed ob aliarum, à quibus vim, materiámque sumunt, vitia, sua officia exercere nequeunt: vel certè illis remedia essent adhibenda, si modo ægrotantibus partibus mederi nos oportet; at id non facimus, propterea quòd non ægrotant, etiam si suo munere & actione priuentur: Nam qualis (quæso) alteratio, qualitásue neruos, obstructo cerebro occupauit? Cur etiam hac ratione ventriculum morbo teneri non dicemus, quando nutrimenti defectu concoquere desinit? quod certè ridiculum foret. Oporteret præterea morbos similarium ad instrumenta quoque referri, si modo per febres, motus, aliæque instrumentorum actiones impediuntur: quod absurdum esset, alioqui non solùm solutio continui, sed omnes etiam intemperaturæ, vtrisque partibus communes morbi statuendæ essent. Hinc illæ sanè dubitationes, quæ Galenum in libro de locis affectis variè torquent, dum quærit, an pars quæ vi aliunde influente, vel materia destituitur, affecta dici possit: id quod nunc affirmat, alias negat. Hinc ortæ controuersiæ, quæ à recentioribus de morbi definitione contentiosè agitantur, dum corneæ tunicæ colorem eò quòd lædat actionem, & alia multa symptomata, corrupta tota arte, morbos esse contendunt: nimirum quòd nulla ratione in morbi definitione actio ponatur. Quod & ipse Galenus initio libri de differentiis morborum probare nititur, morbum inquam & sanitatē in sua natura actionem nequaquam includere; cum sanos & ægrotos dicamus agnoscamúsque esse, etiam si nihil agant. Addo quòd morbum necessariò sequitur actio læsa, adeo vt in illius definitione assumi ea nequaquàm debeat. Nec verò vt signum morbi in illius definitione actio recipienda est: quippe cum aliud sit rei naturam explicare, aliud notas tradere, per quas res dignosci possit. Præterea cum morbus non solùm actiones lædat, sed etiam alienas qualitates corpori conciliet, & excrementa naturalia pariter mutet, (Hæc enim omnia morborum effectus ab eo ponuntur.) cur potius actio, quàm alia

duo in illius definitione aſſumi debet? præſertim quod ex illis clarius nonnunquàm, quàm ex actione intus latente, morbus innoteſcat: qua ratione vlcus inteſtinorum ex mutatione excrementorum, & hepatis morbum ex vitiato colore in morbo regio deprehendimus, nullo interim præbente indicio, illarum partium actione. Ex quibus quidem patet hanc morbi definitionem, nulli morbo conuenire: quia nullus morbus eſt, qui primò actionem lædat; nec omni ſi fortè alicui; propterea quòd multi ſunt morbi, qui nequaquam ſunt diſpoſitiones, ſiue affectus, vel habitus, ſed paſsiones: nec non aliis competat, veluti ſecundis qualitatibus, & materiæ ac inſtrumenti publici totius corporis, vitiis: quæ tamen à morbi natura ratio excludit. Ac mirum profectò eſt eundem authorem de eadem re toties loquentem, tantopere à ſe ipſo diſſentire; vnóque loco aſſerere quod alio improbauit. Quare cum tot ambiguitatibus plena ſit huiuſmodi definitio, nec ſatis perſpicuis, artíque noſtræ accommodatis vocabulis quid morbus ſit exprimat, præſtat aliter eum definire; id quod rei natura duce, quæ neminem confundi patitur commodè fiet. Itaque cum morbus aliquid ſit eorum, quæ corpori accidunt; ſit autem quicquid eſt in corpore, vel conſtitutio, ſiue compoſitio ſiue forma; vel cauſa conſtitutionis; vel eiuſdem effectus: neceſſe profectò eſt in aliquo iſtorum ſanitatem, & morbum poni. Eſt porrò (vt de ſimilaribus partibus exempli cauſa dicamus) ipſarum conſtitutio & forma, Galeno teſte, temperies: calidum verò frigidum, humidum, & ſiccum, & materia quæ conſtitutioni, & temperaturæ ſubiicitur, & publica inſtrumenta compoſitionis cauſæ. Inter effectus verò reputantur potentia, actio, & opus, quod ab actione naſcitur. Eſt quidem concoctrix facultas potentia: ipſa verò concoctio actio: cibus concoctus, excrementum corporis, color, ſapor, odor, & cæteræ corporis ſecundæ qualitatis ſunt opera, quæ ſæpè ex actione, & compoſitione reſultant: ſpiritus verò & humores in corpore geniti, materiæ & inſtrumenti rationem obtinent; quoniam ex illis partes nutriuntur, & viuere pergunt, ac illorum beneficio proprias functiones exercent: At nemo in cauſis compoſitionis & effectis ſanitatem, aut morbum inueniet. Eſt enim ſanitas ſymmetria, ideſt mediocritas quædam, morbus verò contra ametria, ideſt immoderantia: quod nulla ex cauſis conſtitu-

tionis eſt: nam calor, frigus, humiditas, ſiccitas, quæ temperiem efficiunt, moderantiæ, & immoderantiæ ſunt cauſæ: ſymmetria, aut ametria nequaquàm; Nec materiæ quidem vitia, vt ſuo loco poſtea diligentius oſtendemus, ſanitas & morbus eſſe poſſunt, quandoquidem hæc accidentia, & formæ quædam ſunt, quæ ſubiectæ propinquæ materiæ, ſuis qualitatibus iam præditæ, accedunt. Ac multò quidem minus communis inſtrumenti mala, morbi erunt; quia morbus paſsio eſt viuentis. Nemo etiam effectus compoſitionis ſanitatem, aut morbum vocabit: quis enim excrementum, concoctum cibum, aut actionem ipſam, vel potentiam, aut aliquam ex qualitatibus corporis (vt vocant) ſecundis ſanitatem, aut morbum eſſe dicet? aut in illis ponet? Sequuntur enim hæc ſanitatem & morbum, tanquam vmbra corpus. Ad hæc ſanos eos vocamus, qui nihil agunt, vnde nec actio, nec opus, quod poſt actionem relinquitur, ſanitas, vel morbus eſſe poſſunt, addo quod curatio non cauſis, nec effectis, ſed morbis conuenire dicatur: & quod materiæ vitia aut omnia, aut certe plurima nullam medicinam recipiant; morbis autem mederi poſsimus, quorum cauſis præſeruatio Galeni opinione debetur; effectus verò nullum medici officium requirant; quippe cum ſublatis morbis, & illorum cauſis, ſponte euaneſcant. Quare in humoribus, ſpiritibus, materia, quæ ſubſternitur in generatione partium, qualitatibus ſecundis, excrementis, & actionibus partium ſanitas, & morbus ponendi non ſunt, ſed in ipſa conſtitutione, & forma: Sic enim eos vocamus ſanos, non qui poſsint agere, vt Galeno in libro de differentiis morborum placet, quoniam hac ratione in potentia ipſa, cauſis conſtitutionis ſanitas, & morbus etiam conſtituerentur: agere enim poſſunt, qui agendi facultatem obtinent, & cauſas conſtitutionis; ſed qui partium ſtructuram, & compoſitionem ſecundum naturam ſunt conſequuti; ægrotos verò qui præter naturam ſunt conſtituti. Quod quidem apertè oſtendit initio libri de differentiis morborum, cum ait ſanitatem κατασκευὴν, ideſt, conſtitutionem, ſiue compoſitionem eſſe: At cum ſanitas ſecundum naturam ſit, morbus verò præter naturam, erit profectò, eo authore, illa nihil aliud, quàm conſtitutio partium ſecundum naturam, hic verò eadem naturæ contraria: Verùm ſi quis exactius loqui velit, potius in conſtitutione par-

tium ſanitatem, & morbum collocabit, quàm dicat hæc eſſe ipſam conſtitutionem: nam reuera ſanitas eſt ſymmetria, & perfectio: morbus verò ametria, & vitium, quod in compoſitione agnoſcitur; quod & Galenus ipſe aliquando innuit, veluti cum in libro de differentiis morborum ſcribit, in ipſa ſtructura, & compoſitione corporis morbum poni debere, & quinto libro de placitis Platonis, & Hippocratis, vbi morbum ſimilarium partium, inæqualitatem, quæ naſcitur ex calido, frigido, humido, & ſicco, eſſe definit. Conſtituunt namque ſimilares partes eo authore quatuor primæ qualitates, quæ cum inter ſe iuſta quadam menſura temperantur & componuntur, ſymmetriam quandam efficiunt, quæ ſanitas illorum eſt, & dicitur: adeo vt ea, quæ ex compoſitione ſequitur, aut in ea eſt ametria, & vitium, morbus ſit: tametſi in medicina nihil refert ſi dicas ſanitatem eſſe conſtitutionem ſecundum naturam, aut ſymmetriam illam; quæ ex recta compoſitione naſcitur: aut morbum dicas conſtitutionem præter naturam, vel vitium, & ametriam præter naturam, quæ in ea agnoſcitur: Satis enim eſt ad medici officia diſtinguenda, & naturam ſymptomatum, morborum & cauſarum morbi dignoſcenda, atque hæc inter ſe ſeiungenda intelligere, tum morbum, tum ſanitatem pertinere ad ipſam partium conſtitutionem, & ſtructuram: ad quam ſemper ſpectare oportet, cum ſcire volumus quid morbus, vel morbi cauſa, aut ſymptoma eſſe poſsit: Propterea nos compoſitionis nomine vſi ſumus, & vtemur in morbi definitione, & aliis quæ generis morbi, aut ſanitatis mentionem deſiderabunt, poſtea quàm ſemel quid de eo ſentiendum ſit docuimus. Quod ſi quis morbum, diſpoſitionem, aut affectum, vel aliud quidpiam dicere velit, non laboro, modo his nominibus compoſitionem ſiue conſtitutionem, aut vitium quod in ea eſt intelligat: ne multiplici, variáque verborum ſignificatione rem confundamus, quemadmodum recentiores fecerunt, qui labyrinthos in hac re inextricabiles affectus nomine decepti, & eo quòd adderent in definitione, à morbo actionem lædi, fabricarunt; Non enim color, & aliæ qualitates corporis, quæ actionibus obſunt, morbi eſſe poſſunt, vt illi credunt; propterea quod affectus non ſunt; ſiquidem affectus in hac re corporis conſtitutionem; aut quod in ea ex componentibus reſultat vitium,

vitium, significat, lædit sanè ipsa constitutio vitiata actionem, sed non primo, nec quicquid actioni incommodat, aut prodest primò, vel alio modo morbus, vel sanitas est; sed quod est constitutio vel compositio: quod etiam ex Galeno patet, cum morbum inæqualitatem, aut constitutionem præter naturam, nulla actionis facta mentione, esse describit. Est ergo morbus constitutio, siue compositio præter naturam; Ac quod absoluta sit hæc definitio, ex his patet: quod nulli alteri eorum, quæ sunt præter naturam, & omni morbo conueniat; omnéque compositionis vitium in aliquo genere morborum reperiatur; competántque ei vniuersa quæ morbo tribuuntur; Nam constitutioni corporis præter naturam debetur curatio ex Galeni opinione, estque illa symptomatum causa, illiúsque vitium siue permanens sit, siue abeat abeunte illius causa, morbus est, si præter naturam est. Cæterum compositionem hoc loco intelligere oportet non pro quarto genere constituente partes instrumentarias: quemadmodum quum dicimus eas ex conformatione, magnitudine, numero, & compositione similarium constitui, sed generalius pro constitutione ipsa, & vt cõpositionis nomen omnibus significat formam & qualitatem quandam, quæ ex mixtione componentium nostrum corpus resultat, quo modo domum ex lignis, lapidibus, calce, & cæteris huiusmodi inter se certo modo coniunctis, componi dicimus, quæque actionum, qualitatum, & aliorum operum, quæ in nostro corpore fiunt, per se causa est, & ipsius partis essentiam, veluti quum temperiem, constitutionem, compositionémve partium similarium, & eas rectè compositas quum probam temperiem sunt sortitæ, à qua propriè earum actiones proueniunt, ac denique in ipsa temperie earum naturam positam esse dicimus; quod autem compositio in partibus instrumentariis dicitur, quam Græci σύνθεσιν vocant, coniunctionem (ne imperitos eodem nomine confundamus). deinceps vocabimus. Secundum naturam capiendum est sanitatem esse compositionem, non quòd à natiuitate huiusmodi sit constitutio: Nam multi claudi, cæci, & aliis morbis infecti nascuntur, quemadmodum Eurianactis filiam natiua tabe laborasse scribit Hippocrates; Nec quòd perfecta, sic enim senes, qui infirmam conditionem obtinent, à sanitate excluderemus, nec quæ ad actiones necessarias in vita obeunda est apta, quum hac ratione pueri aut senes, qui ob imbecillitatẽ inepti ad

ad plurimas actiones redduntur, hoc modo sani non essent; sed secundum naturam intelligendum secundum naturalem & communem constitutionem vnicuique naturæ, & ætati propriam: Præter naturam verò, quæ insigniter labefactata est cōstitutio putari debet. Cognoscitur porrò naturalis constitutio tum ex aliis, vt postea ostendemus, tum ex actionibus tanquā ex suis effectibus: nō quòd actio omnis structuræ sit indicium, sed quòd necessariò structuram sequatur actio. Nec verò etiam actiones, quæ sine euidenti noxa sunt, sanitatem ostendunt: morbum verò, quæ euidenter sunt offensæ, quemadmodum Galenus aliquando prodidit. Etenim pueri, & senes actiones edunt, quas nemo omni noxa, carere iudicauerit, quū illarum imbecillitas omnibus sit conspicua, & (vt illius verbo vtar) sensibilis; siquidem sensibilem noxam intelligere oportet, eo authore, quæ sensibus ob insigne illius vitium patet: quippe imbecilliores in senibus, & infantibus actiones multæ conspiciuntur, quàm in validis corporibus morbo etiam laborantibus. Ergo actiones sanitatem non ostendunt, quæ omni noxa vacant, sed quæ tales sunt quales propria vniuscuiusque compositio secundum naturam edere potest: à quo termino si quis recedat, vt iam planè secundum naturam non habet, ita nondum præter naturam affectus est, nisi plurimum à naturali statu recesserit, id quod etiā ex actionibus, si velimns, comprehendemus: quæ enim in his euidenter præter propriam vniuscuiusque naturam læsæ apparent, morbum significant. At euidenter læsas intelligemus, non solùm si persistere in consueto opere nequeant, & desistere ab eo cogantur (vt septimo Methodi sentire videtur Galenus) sed etiam insigne aliquod aliud vitium habeant, de quibus postea diligentius agetur. Nam qui delirant, validissimis continuísque motibus ciuntur, quos tamen præter naturam affectos iudicamus.

Quod

Quod calor præter naturam, lapis in vesica, aut alia parte consistens, vnguis in oculo, magnitudo, numerus vitiatus, solutio continui, & cætera huiusmodi morbi non sint.

CAP. II.



SI VERA sunt, vt putamus esse, quæ posuimus principia, hoc est, si sanitas constitutio est secundum naturam, morbus verò eadem præter naturam, quur est, quòd morbos quosdam dicimus esse calidos, vt quum febrem definimus esse calorem præter naturam, alios in numero, vt lapidem in vesica, vel renibus, & vnguem in oculo? profectò si intelligimus hæc morbos esse, erramus. Non enim aliquid istorum est compositio, siquidem compositio non vnũ indicat ex componentibus, vt est calor, lapis, & cætera prædicta. Vt enim domus non sunt lapides, ligna, tectum, fundamenta, vel parietes, sed quod ex illis componitur & resultat. Sic sanitas similarium partium temperies est ex iusta proportione inter se mixtis, & temperatis qualitatibus proueniens: Estque ea non calor, non frigus, sed certa corporis compositio & forma ex illis resultans. Sic morbus sanè præter naturam constitutio est, quæ excessu, aut defectu componentium fit, veluti intemperies, quæ caloris, vel frigoris, aut alterius qualitatis exuperantia nascitur: Nam si hæc morbi sunt, quænam quæso erit causa proxima morbi? Esse autem morbi causas non morbos ipsos satis constat: Caloris enim excessus temperiem vitiat, & lapis in vesica, vnguis in oculo, & sextus digitus in manu, eo quòd pars vna addatur superflua, numerus partium, & inde structura corrumpitur. Quòd si calor ipse morbus est, quid erit ipsa intemperies, quæ ob calorem exuperantem committitur? si lapis, vel vnguis morbus esse creditur, quid erit ipsa structura partis naturæ cõtraria? eadem est de aliis ratio: Liceat verò idem ex actione intelligere: Nam morbi causa est, quæ morbi interuentu actionibus obest. At si quis quærat, quur lapis actionem lædat, statim afferet, quia aliquid addit vesicæ, cuius ratione ipsius structura corrumpitur, addo quod omnis morbus Galeni autho

authoritate affectus ſit:hic autem alteratio, hæc verò motus ad qualitatem:at lapis,vnguis in oculo alterationes non ſunt, nec qualitates ex alteratione natę,quare nec affectus,nec morbi: ſunt ergo illa omnia morbi cauſæ:quòd ſi à Galeno morbi aliquando eſſe dicuntur, non quòd morbi re vera ſint, intelligendum eſt, ſed illorum nomine quale ſit vitium in compoſitione, & quæ cauſa oſtenditur: vt quum febrem dicit eſſe calorem præter naturam, intelligere oportet febrem eſſe intemperiem caloris exceſſu factam,quod apertè oſtendit,quum octauo,& nono Methodi febrem intemperantiæ exceſſum in caloris abundantia definit eſſe:vbi nõ caloris,ſed intemperantiæ exceſſu febris naturã circumſcribit, quod etiã oſtendit Galenus in libris de temperamentis,& paſsim alibi;vbi ſcribit ex calilido, frigido,humido,& ſicco;& ex illorum mixtione fieri temperamentum partium; adeò vt ſtupidi ſint, qui credunt has qualitates eſſe ipſum temperamentum, aut illorum exceſſum eſſe morbum; nec non idem docet quum morbum inæqualitatem calidi,frigidi,humidi,& ſicci alibi vocari ſtatuit: & in libro de Cauſis morborum ſimilarium, morbum intemperiem vocat. Eodem planè modo quum lapidem in veſica morbum appellat, intelligit vitiatam eſſe ſtructuram illius partis ob malum numerum additione lapidis factum.vnde nec numerus ipſe corruptus dici morbus debet; vt quum dicimus morbum eſſe in numero, ſed morbi etiam cauſa eſt: ob eum enim partium naturalis ſtructura labefactatur,quemadmodum ob magnitudinem excedentem, vel diminutam, & ſolutionem vnitatis,& reliqua huiuſmodi, quæ corporis partes conſtituunt,alioqui ſi partem ipſam numero excedentem morbum eſſe contendas, vt ſextum digitum; concedas etiam oportet eam,quæ à naturali numero ablata eſt,vt digitum abſciſſum inter morbos reponi. At Galenus non id, quod ablatum eſt,ſed quod relinquitur,nempe ſtructuram ipſam deprauatam, ablatione illius partis, morbum eſſe conuincit:Nihil enim aliud ſecto digito in corpore relinquitur,in quo morbus poni poſsit: Quod ſatis quidem patet ex Galeno quum ſcribit in libro de Differentiis morborum, ob magnitudinem partis inſtrumentum corrumpi: Requiri verò ad probam illius compoſitionem iuſtam conformationem, magnitudinem,numerum, & coniunctionem ſimilarium. Eex illis autem naſci morbum, quum à naturali mediocritate excedunt,

vel

vel deficiunt,& gurgulionis abolitionem palato morbum inferre. Est porrò peculiare Galeno dispositiones,causarum nomine donare, vt quum stuporem,nunc frigiditatem, nunc dispositionem ipsam à frigido contractam passim libro secundo de Locis affectis vocat. Hæc qui distinguere nesciunt,monstra pariunt, quum rixosè contendunt lapidem in vesica, & vnguem in oculo morbos esse,dubitántque an substantia aliqua posit esse morbus, & huiusmodi alia proferunt non intellecta, verbo vno authorum agitati, minime spectantes quid illorum principia, & rei natura postulet. Principium enim apud eos est (siquidem est definitio) sanitatem esse constitutionem secundum naturam.morbum eandem præter naturam.ex quo intelligere deberent constitutionis nomine non vnum ex constituentibus sumi, & id quod constitutionem, & symmetriam vitiat, morbi causam,non morbum esse ponendum.

De generibus,& numero Morborum.

CAP. III.



ENERA morborum cū differentiis à Galeno sæpius confundi,certius est,quàm vt demonstrari debeat.Nam in libro,quem inscripsit de Differentiis morborum,non differentias,sed genera,numerúmque illorum explicat:id quod satis ostendit, quum proponit se inuestigaturum,quot, quíve simplices,& compositi sint morbi,tum maximè ex ipsa tractatione id patet:docet enim quendam esse morbū,qui intemperies dicitur; alium, qui ex solutione continui,vel conformatione, magnitudine,numero,aut coniunctione vitiata consistit: quæ profectò morbi ipsi sunt,non morborum differentiæ: quippè quum ille primo Methodi contendat aduersus Methodicos id,quod per se consistere valet, vt temperiem,& alia, quæ retulimus, differentias morbi esse non posse. Alibi verò passim,& præsertim in libro de Typis,& vndecimo Methodi nihil referre dicat,siue genus, siue speciem,aut differentiam, vel formam,vel naturam dicas. Qua in re mirari licet,quòd alios vehementius reprehendit in eo, quod ipse sequitur, tanta nonnunquàm vincendi auiditate commotus, vt sui ipsius sæpè im-

memor

memor reddatur, dum eam, quam ſibi vindicat dicendi licentiam, aliis negat. Itaque nos illius imitatione genera à differentiis ſeiungimus, vocamúſque genera morborum ipſos morbos, vt intemperiem, differentias autem ea quibus morbi inter ſe differunt, quæque per ſe conſiſtere nequeunt: vt morbi, exempli cauſa, inter ſe differunt, quòd quidam magni, quidam parui, quidam ſalutares, alij lethales exiſtant: magnum autem, paruum, ſalutare, & lethale quum de morbo dicuntur, ſine eo conſiſtere, nec intelligi poſſunt. Porrò ſi morbus compoſitio eſt præter naturam, & ſanitas ſecundum naturam: quot erunt compoſitiones inter ſe genere diſcrepantes, tot profectò ſanitatis, & morbi genera ponere oportebit. Sunt verò duæ duntaxat, compoſitio ſimilarium ex elementis, Galeno authore, quæ temperies illarum dicitur: alia ex partibus ſimilaribus, quæ ad inſtrumētarias pertinet, quam ſi velis ſtructuram ſimplici nomine nuncupabis: quæ autem ad totum corpus ſpectat compoſitio, eadem genere cenſetur cum inſtrumentariæ partis compoſitione; nec tertia addēda eſt, quātum ad genera morborum tradenda attinet: vt enim inſtrumentariæ partes ex ſimilaribus certa conformatione, magnitudine, numero, cōiunctione, & vnione inter ſe coëuntibus coaleſcunt: ſic vniuerſum corpus ex inſtrumentariis ipſis eodem modo inter ſe compoſitis conſtituitur. Duæ ergo ſanitates, temperies (ſic enim nunc ſtatuamus omnem morbum ſimilarium ad intemperiem pertinere, quod poſtea diligentius expendemus) & ſtructura ſecundum naturam; duo morbi, intemperies, & ſtructura naturali contraria. Iam verò quemadmodum ex diuerſa compoſitione, duo genera morborum primò reſultant: ſic in vnoquoque genere, ex diuerſo componentium numero alia peculiaria genera proueniunt: quum enim morbus immoderata conſtitutio ſit, quot erunt quæ ſingulam compoſitionem efficiunt, tot ſanè morbos ponere oportebit, de quibus ſigillatim iam agendum eſſe puto.

DE

De generibus morborum similarium partium.

CAP. IIII.



PROPRIOS similarium partium morbos, & omnem illorum naturam, & vim ex calidi, frigidi, humidi, siccíque temperie prouenire, paßim Galenus commemorat: quod quàm rectè sit dictũ, operæpretium esse duco, vt paulo diligentius expẽdamus: est enim res hæc multis difficultatibus implicata, quis enim quæso similarem partem male effictã non censebit, quam breuiorem, vel maiorẽ videat esse, quàm oportet? Nam si vnaquæque illarum non solum intemperiem ex quatuor qualitatibus in se habet, sed etiam certam magnitudinem, certámque figuram à natura accepit, videtur rationi consonum, vt quemadmodum vitia, quæ ex intemperie oriuntur similaribus propria iudicamus: sic & alia, quæ in magnitudine, aut conformatione contingunt, ad easdem pertinere putemus. De numero verò, & mutua coniunctione alia est ratio, quum hæc non poßint, nisi inter plures partes reperiri; Propriam autem magnitudinem, & conformationem singulæ requirant; quamobrem si morbus constitutio est præter naturam: omnes autem eam constitutionem similarium damnent, in qua magnitudo, vel conformatio patitur, quur horum corruptione nasci in his partibus morbos non dicemus? Si præterea morbus in eo, quod est actionis causa, ponitur, videbuntur & alia genera esse addenda: Est enim partium singularum propria forma actionum causa, eáque à temperamento diuersa, vt philosophi omnes censent, qui temperiem à qualitatibus primis fieri; formam verò à generante, efficientéque rebus indi, immittíque docent, & ratio etiam docere videtur: Alioqui quur partes, quæ eiusdem temperamenti, aut certe non multum diuersi, vt os, pilus, ligamentum, cartilago, tantoperè inter se natura, & vsu differunt? quod si ita est, quur etiam in partium forma morbos quosdam non ponimus? quinetiam ex duritie, mollitie, raritate, densitate, craßitie, tenuitate, & nonnunquam sensu, & colore partium actiones lædi certißimum est, siquidem ob duritiem impreßiones in partibus difficilius re-

cipiuntur, & factæ pertinacius retinentur: qua ratione eos, qui duro cerebro ad imaginationes, & formarum susceptiones ineptos, memoria autem plurimum valere credimus: & partes, quæ duriores existunt, quoniam facile flecti nequeunt, & molliores, eo quod non satis firmam naturam obtineant, ad motiones inhabiles existimamus. Galenus in Arte medicinali ingeniosos eos esse tradit, non qui exacto, aut calidiore vel frigidiore, vel ſicciore, aut humidiore sint temperamento; sed qui cerebri substantiam tenuem ab initio sint sortiti: Contrà verò ingenio tardo, & habeti eos, quibus ea crassa contigit: ob cutis nimiam raritatem humores immoderatè digeruntur, & sudores copiosius emanant: ob densitatem verò parcius, quàm expediat corpus vacuatur; quum tunica cornea proprium colorem amisit, visioni nocet: Ob exactiorem ventriculi sensum, vomitum, singultum fieri, & alio modo illius officia turbari, docet Galenus: quæ vitia, vt in morbis instrumentariarum partium à Galeno non sunt comprehensa, sic ad similares pertinere videbuntur. Nec tamen eius generis, quales statuuntur, qui in primis qualitatibus inueniuntur; Aliud enim est actionum lædi à crassitie partium, aliud à temperamento, aliud à raritate vel densitate, aliud à calido vel frigido. Nec vero illud recipiendum est, quod recentiores putant in definitione morbi partis similaris, non solum ipsam intemperiem, sed etiam quod intemperiem sequitur, morbum esse. Nam imprimis contra Galeni decreta, quem omnes sequimur, tanquam huius definitionis authorem, id creditur: nusquam enim ille id asseruit, vt qui solius intemperaturæ ex primis qualitatibus, dum agit de morbis similarium partium mentionem faciat. Præterea hoc pacto actionem læsam inter morbos ponere cogeremur, vtpotè quæ ex vitioso temperamento ea magis quàm alia, quæ retulimus proueniat: quippè indurant, quæ nec siccant, nec calefaciunt, aut humectant, vel refrigerant, quo modo duras frictiones fieri scribit Galenus, quum partes corporis manu validius premimus. At interim nihil siccitatis, aut alterius qualitatis præter quàm durities corpori adiunctum putatur, alioqui quur quæ siccandi vim obtinent, corpori admota id non facerent? quod huiusmodi frictione corpori comparare studemus: quosdam etiam vidimus, quorum temperiem damnare nō possis, quibus tamen assiduè ob cutis raritatem

tem ſudor erumpebat. An putamus exquiſitum, obtuſúmque ſenſum ex temperie naſci? à qua quæſo? calidáne, vel frigida? at quot inuenimus ventriculo æquè calido vel longè calidiore, vel frigidiore, qui tamen ob ſenſum exquiſitum nihil patiuntur: nam quur non liceret calidis, vel frigidis ſenſum acuere, vel obtundere, & quæ natiua hoc modo ſunt vitia emendare? An putamus ſtruthiocamelum vi caloris ferrum concoquere? at quur leo idem non facit, qui longè calidior putatur? vnde quæſo ea quam vocant medici tenuitatē partium in medicamentis, quum inter ea reperiantur calida, humida, frigida, & ſicca? quur Galenus ingenij cauſam, non ad temperiem, ſed craſsitiem, & tenuitatem, & gracilitatis venarum cauſam ad atrophiam libro tertio de cauſis Symptomatum, non ad primas qualitates, vt duritiem, & mollitiem reuocauit, ſi omnia proueniunt à primis qualitatibus? Credimus ne colores, & ſapores omnes ab illis naſci: quur ergo herbæ quæ eiuſdem temperamenti ſtatuuntur à medicis, eundem colorem, ſaporémve non obtinebunt? & vuea oculi tunica vario colore ſuffulta conſpicitur, quam totam tamen eiuſdem temperamenti eſſe, nemo niſi qui tergiuerſari vellet inficiabitur. An credimus cryſtallinum humorem, & gemmas eum colorem ſplendorem, eam leuitatem, perſpicuitatem, puritatem, & alias quas habent inſignes dotes ex miſtura, & temperie quatuor qualitatum obtinere; ſed à qua quæſo? aut quibus notis ea deprehendi poteſt. Dulcia omnia à mediocri calore, amara ab immodica fieri putamus: at interim multa æquè calida inueniemus, diuerſis ſaporibus prædita, quæ & ex frigidiſsimis amara, vt opium, & quædam dulcia vt cicutam; Quòd ſi omnia eiuſmodi mala ad temperamentum reuocemus, quid formatrici relinquemus? cuius errore ea prouenire ſæpe docet Galenus; vt quum ſcribit tertio de Cauſis ſymptomatum molliores, durioréſve partes, vel vitio illius, vel materiæ multitudine, & paucitate, à quibus profectò craſsiores, rariores, denſioréſque eaſdem quoque gigni neceſſe eſt. An non etiam morbos oriri in ſimilaribus partibus concedit Galenus, quas ad primas qualitates minimè referre poſſumus, quales ſunt febres peſtilentes, morbus Gallicus, & alij, qui maligni morbi dicuntur, & quos venena ea, quæ toto genere lethalia putantur, concitant: Contra quos nō calidis, frigidis, humidis, & ſiccis, ſed his quæ tota ſubſtantia agunt, pugnamus;

quod si genus hoc medicamentorum ponit Galenus, quod à tota substantia, vel tota natura, non ob suas euidentes qualitates corporis similaris mala propellit, quur etiam non eosdem morbos in corpore statuemus, quibus illa mederi solent? alioqui profectò frustra erunt excogitata hæc alterius esse naturæ, quàm alia, quorum effectus ad manifestas, primásque qualitates rediguntur. Præterea quum tria sint, quibus singularum partium natura constare videtur, propria forma, temperies, idoneáque materia, rationíne videtur consonum, vt in vnoquoque illorum morbos quosdam ponamus, quorum beneficio rectè valent, & rectè sua officia exercent? At materiæ vitia statuamus esse si pars laxior, adstrictior, tenuior, crassior, rarior, densior, & nonnunquam etiam mollior, durior, & alieno colore infecta reddatur, vel etiam exactione, vel obtusiore sensu sit prædita. Hæc enim vt antea diximus, non semper temperiem sequuntur, sed sæpius etiam materiæ paucitatem, & exuperantem copiam puritatem & sorditiem, quemadmodum sanè magnitudo quoque & conformatio authore Galeno ob illius variam conditionem variant. Porrò ad formam omnes morbi referendi videntur, qui maligni dicuntur, qui verò ad temperiem spectent, à Galeno docentur, & omnes agnoscunt eos ex primis ipsis qualitatibus pullulare. Verum enimuerò si paulò diligentius rem expendamus, inueniemus profectò nonnulla ex prædictis ad partes similares non pertinere, alia verò morbos excitare proprios his partibus, ab his, quos primæ qualitates committunt omnino diuersos. Etenim quæ ex magnitudine, conformatione, duritie, mollitie, colore, sapore, crassitie, tenuitate, raritate, densitate, laxitate, & adstrictione oriuntur in partibus similaribus mala, ad illarum constitutionem non pertinent, sed forte ad instrumentarias, quæ ex similaribus conficiuntur; Nam si partes bene constitutas putamus, quæ ita sunt affectæ, vt sibi proprias actiones obire valeant, male autem constitutas iudicamus, quæ ineptam conditionem ad easdem edendas sunt sortitæ, id quod satis Galenus ostendit, quum ait morbum esse constitutionem vitiatam per quam agimus, & in eo, quod est actionis causa, & non in alio, quod in parte sit, eum ponendum censent; constat similarium compositionem prædictorum vitio non corrumpi, quoniam propriæ similarium actiones integræ permanent, quocunque ex illis affecto. Sicut enim

magnitudo, figura, quæ in similaribus reperitur, nihil ad eas pertinere dicitur; eodem modo nec omnes actiones, quæ à similaribus proficiscuntur propriæ illarum existimari debent: sed illæ solum, quæ ab illis, vt similares eduntur. Sunt porrò similarium actiones quatuor duntaxat, vt alibi ostendimus, attractio, retentio, concoctio, & expulsio, quandoquidem hæ omnes similaribus sunt communes, & huiusmodi partes, quatenus similares sunt, vnam naturam obtinent, omniáque communia habere debent, & illis solum actionibus egent, quibus augeri, nutriri, & vniformem, similémque demũ naturam à qua similares dicuntur, tueri queant: os enim vt similaris est pars nihil diuersum à carne, aut ligamento, vel cartilagine obtinere debet: quatenus verò os consideratur, non iam vt similaris pars, sed vt durum, solidúmque quoddam corpus, quod aliis substernitur, & quo vniuersum corpus fulcitur; intelligitur sic perfecto neruo nihil confert sensus, aut mouendi vis, vt pars est similaris, quandoquidem absque illis similaris nihilominus esse potest, sed ea ratione, vt aliis partibus, sensum, motúmque impartiri valeat: In quo opere, non iam vt similaris: sed vt neruus & sensus, motúsque instrumentum spectatur. At vt sine illis quatuor facultatibus nutriri nequit, sic nec pars esse potest aliquid, quod in corpore continetur. Quid verò intelligendum sit, quum dico neruum, ligamentum, carnem, & alias huiusmodi partes considerari vt similares, & vt neruus, ligamentum, caro, paucis hic expedire volo; vt hæc & reliqua quæ sequuntur, facilius intelligantur. Nam quòd diuersa sit ratio ligamenti, & nerui à parte similari, nec dici illa possint quatenus ligamẽta sunt, aut nerui esse partes similares, facilè docere possum. Si enim pas similaris est, vt Aristoteles capitulo primo libri primi de Historia animalium scribit, quæ in similes partes diuidi est apta, cuiusque particulæ idem nomen, eandémque rationem cum integra parte retinent, quo pacto ligamentum, membrana, caro, (& de quibus magis dubitandum est) arteria, neruus, vena, cerebrum, cor partes similares ab eodem authore, & Galeno dici possunt? Si quis enim membranam definiat dicet esse corpus tenue, densum, latum, aptum, & natum ad alia ambienda: quod non est, nec præstare potest filamentum, aut minima quælibet illius particula; si ligamentum est corpus durum, rotundum, breue, viscosum, flexile factũ ad partes, & ossa

potissimum inter se vincienda, quis dicet filamentum ab eo detractum, adhuc ligamentum esse? eodem pacto si quis venam definiat, dicet esse corpus ex tenui substantia concauum, rotundum, longum, ad sanguinem continendum aptum: cuius naturæ esse nequit illius pars, minutim diuisa, vbi nulla amplius potest esse concauitas, nec vsus, nec actio, quàm vena ipsa præstat: Neruum recte quis dicet esse corpus longũ, solidum, exangue motus sensúsq; instrumentum, cuiusmodi nequit esse exempta ab eo quælibet fibra, aut filamentum, aut exigua alia illius portiuncula; An poterit cor, & cerebrum vocari minima illorum pars, quæ nec vsum, nec actioẽ totius exercere valet? Quòd si hæc dum in corpore adhuc sunt diuisa, vt nequeãt præstare quod faciebat pars ipsa integra, non amplius partes dici possunt, tanto minus dicere licebit fragmentum, quantulumcunque, auulsum à parte, quæ amplius cum toto non est coniuncta esse partem similarem, quomodo ergo recte dicemus quamlibet nerui, membranæ, carnis, ossis, venæ particulã esse neruum, membranam, carnem, os, & venam, partémque similarem? quum nec pars sit aliquo pacto, tantum abest, vt appellari possit pars similaris, quæ viuit, & neruus id est instrumentum sensus, & membrana, id est pars apta ad alias ambiendas, & os id est pars quæ ob duritiẽ alia sustinere quæ sunt in corpore sit apta. Equidem puto nomẽ partis similaris nequaquam pertinere ad partem ipsam, sed ad partis materiam, ex qua pars conficitur: illa enim sola est, quæ nunc similaris, nunc dissimilaris dici, & in dissimilia, aut similia diuidi potest: nam vt totum non est materia, ex qua illud conficitur, sed forma, quę resultat ex materia, siue partibus, inter se certa ratione coniunctis, veluti domus, non est lapides, ligna, calx, sabulum, sed forma, quæ ex materia inter se pro ratione, & forma domus coniuncta resultat, ita pars aliud est quàm substantia, & materia ex qua ea conficitur: est enim pars animalis, quæ potest ædere aliquam actionem. Ac vt totum ipsum, quod nihil aliud est, quàm constitutio illa, forma & ratio quæ ex coniunctione partium resultat, non diuiditur, sed totius materia, sic re vera nulla pars est similaris, aut dissimilaris, sed materia ex qua pars fit, hæc nomina, & diuisiones recipit. Quòd Aristoteles, & Galenus, neruum, arteriam, cor, partes similares, & dissimilares dicant esse, ratio est, quòd partem aliquando sumant pro materia ex qua illa conficitur: perinde enim est ac si dicant

ex

ex ſimilari ſubſtantia, & materia illa conſtare: cordis enim materiam, & ſubſtantiam dicimus eſſe propriã ſuam carnem: quæ vniformis, & ſibi ſimilis eſt: Sic venam ex ſolida, denſa, tenuíque, & alba ſubſtantia, & ligamentum & carnem, ex propria quadam materia fieri agnoſcimus: quæ quum vniformis, & vndequaque ſibi ſimilis ſit, ideo ſimilaris, & homogena ſemper cenſetur eſſe: quoniam & integra, & diuiſa eiuſdem generis, & ſimilis permanet; hac igitur ratione neruus, ligamentum, caro, dicuntur eſſe partes ſimilares: quod idem eſt, ac ſi dicas illarum materiam ſimilarem eſſe: partem enim pro materia, & ſubſtantia illius intelligimus. Cum verò ſumit partem non pro materia illius ſed pro fama, ex qua fit vt poſsit ædere aliquam actionem, aut vſum; tunc quælibet pars prædictarum rerum nec diuiſionem in ſimilia, nec nomen idem retinet: nam quælibet nerui pars, neruus non eſt, nec venæ pars quælibet, vena, nec ligamentum vnaquæque ligamenti particula: quia nequeunt hæc fragmenta idem præſtare, quod neruus, vena, ligamentum. Quæ quidem ſi vera ſunt, vt ratio, & ſenſus docent vera eſſe, neceſſe eſt vt fateamur aliam eſſe tractationem, quum de neruo, cartilagine, aut carne agimus, vt neruus, cartilago, & caro eſt, ab ea, qua hæc conſideramus, quatenus ſunt ſimilares partes; in hoc enim formam, in illo verò materiam partis exprimimus. Proinde cum dicimus nerui, cartilaginis, ligamenti portiuncula eſſe neruum, cartilaginem, ligamentũ, intelligere debemus particulas illas eiuſdem eſſe ſubſtantiæ, cum vniuerſa parte: non quòd re vera ſint nerui ligamenta, & cartilago: quum hoc nomen abſolutè pronunciatum indicet, quod certam actionẽ, & vſum præbere poteſt. Ergo quæ ex ſimplici vniformi, & ſimili ſubſtantia re vera, aut primo intuitu conſtant partes ſimplices, vniformes, & ſimilares vocantur. Ac cartilaginem, ligamentum, os, ſimilaria vocat Galenus, quod re vera talia ſint: neruum verò id eſt nerui ſubſtantiam ſimilarem vocat, quoniam etſi ex diſsimili re vera materia nempè medullari ſubſtantia, & membranis conſtet, tamen primo aſpectu vna, & eadem ſubſtantia apparet. Quod ſi ita eſt, quæ poſita ſunt eſſe vitia ſimilarium, propria illis non ſunt, quoniam actionibus ſimilarium partium minimè nocent; pars nanque ſimilaris nihil deterius nutrietur, & augebitur, ſi laxa, quàm ſi adſtricta, aut rara quàm denſa, vel mollis, quàm dura, aut craſſa quàm tenuis, vel parua, quàm

magna, aut bene quàm male conformata, aut denique in aliquo ex prædictis affecta. Itaq; si ventriculus ob nimiam laxitatem nutrimentum exactè complecti, & fœliciter cõcoquere nequit, id non patitur vt similare corpus, sed vt instrumentum, siquidem complexus, contractióque huiusmodi illi ob cauitatem, quam habet, contingit. Proprium verò alimentum, quo tunicæ illius opus habent, nihil à laxitate, aut astrictione hac offenditur: alioqui pulmo laxissima pars pessimè nutriretur: Requirat cerebrum tenuitatem, vt ingenij opera probe exerceat: at id nihil ad illius constitutionem pertinet, quatenus similare consideratur: Excretio, quæ per cutem fit, dum sudores immoderatè erumpunt, cutis non est actio, sed ea vniuersum corpus ad transpirationem tanquam instrumẽto quodam, vt vesica ad vrinæ collectionem, & emissionem vtitur: quamobrem siue materiæ, siue temperamanti ratione, prædicta vitia contingant (non enim id nunc docere volumus) illud certe constat, similarium partium naturam ab illis minimè labefactari, propterea quòd actiones illarum integræ perstant. Atque ob id Galenus septimo Methodi scribit eum, qui actiones similarium tueri velit, illarum temperamentum tueri debere; & alibi partem similarem id esse quod est, ob certam ex elementis mistionem, nimirum quod crederet non solum ea ponenda esse de essentia cuiuscunq; partis, à quibus constarent, mutarentúrque partium actiones, sed etiam quòd similares ipsæ ex solo temperamento quatuor primarum qualitatum conficerentur, propterea scilicet quòd earũ actiones soli temperamento tribui debere putaret. Cui certè in hoc assentiri non possum, non ob prædicta vitia, quæ similaribus, vt ostendimus, peculiaria non sunt, sed ob malignos morbos, quos vt medicamenta, quæ venenis opitulantur, non à primis qualitatibus, sed à tota rei substantia prouenire ille etiam passim testatur. Si enim partem similarem intelligeremus solum materiam, & substantiam, ex qua neruus, caro, ligamentum, & aliæ quæ similares dicuntur partes fiunt, nullum esset absurdum: nam huiusmodi materiam similarem, tum in viuentibus, tum in aliis inueniri videmus; tanquam illam sola mistura, quatuor elementorum efficiat. At quum partem similarem intelligamus non solum quę constat ex simili substantia, temperatáque est ex quatuor qualitatibus elementorum; sed quæ viuit ageréq; & morbum pati potest, vt neruum, cartilaginem

in

in corpore viuente; cogimur præter temperiem formam occultiorem agnoſcere,ex qua fit vt os non ſit ſimilare: id enim habet à temperie; ſed vt os ſit, & pars viuentis: quapropter rectè eo loco inquit Ariſtoteles,rationem qua ſubſtantia ſimilaris eſt,caro,vel os, & pars viuentis non poſſe amplius à calido,frigido,humido,& ſicco proficiſci,ſed id ſumi à forma,quæ inditur, inſeritúrque rebus à generante. Ergo partes corporis quæ ex ſimilari ſubſtantia conſtant, duplices patiuntur morbos,vnum quatenus ex elementis conſtant ex quibus fit, vt ſimilares ſint & certo modo temperatę; alterum ex forma,qua viuunt,& inter ſe differunt ſimilares à ſimilaribus, vt os, carnem,neruum, & ligamentũ inter ſe differre videmus,vt enim quædam actiones,& qualitates prouenire agnoſcuntur in partibus ſimilaribus, potiſsimum ab ipſa temperie,aliæ à forma; ſic rationi eſt conſonum duo ponere in illis morborum genera,ſi modo in eo quod in parte eſt actionis cauſa ſanitas & morbus conſiſtit. Quòd verò hi morbi quos dicimus conſiſtere in forma proprij ſint partibus quæ conſtant ex ſimilari ſubſtantia,non minus quàm illi quos primarum qualitatum exceſſus committit, patet, quippe cum attractiones, retentiones, coctionéſque nutrimenti,atque etiam excrementorum ipſorum expulſionem in ſingulis partibus ſimilaribus perperam obiri, atque adeò ipſas quoque partes per malignos morbos inſigniter lædi,& homines denique ſæpius extingui, quàm ab aliis, qui aliter infeſtant, quotidiana docet experientia; Cæterum, ſiue ad formam,ſiue ad temperamentum, ſiue ad occultas qualitates hos morbos referre velis, non magnopere contendo, dummodo diuerſi generis eos eſſe cognoſcas ab illis, qui ex primis qualitatibus cõcitantur: quanquam tamen aptius meo iudicio ad formam quàm ad aliud quidpiam referantur, ſiquidem vniformis debet eſſe ſimilarium partium natura, quæ maximè mutari per huiuſmodi morbos ſolet,quod peſtilentes febres oſtendunt in quibus laborantium cutis vario colore, & omni alia qualitate perinde afficitur, vt ſibi ſimilis,& vndiquaque ſimilaris vt per alios morbos dici nequeat: Verum medici quoniam formarum naturam ignorant, nec quid illæ propriè pati valeant,intelligunt,maluerunt hoc genus affectus in occultis qualitatibus, vel tota rei affectæ ſubſtantia ponere: Appellet vero vnuſquiſque illud quo nomine velit, ſi modo non ignoret formam ſingularum partium actionum

earundem causam esse, magis etiam quàm temperiem, & quædam vitia in ea statuenda quemadmodum & virtus, robúrque actionum illi referuntur accepta: Nos autem deinceps Galenum sequuti, ne in varia appellatione Lectori difficultatem pariamus, huiusmodi morbos ex tota, vel in tota partium substantia vocabimus: quemadmodum & ipsa medicamenta, & alimenta tota substantia quædam in nobis moliri recepto medicis vocabulo dicere solemus. At verò si pars animalis non est amplius, quæ suas functiones exercere nequit, ac ea constituere singulas partes dicuntur, quæ quum in illis sint, ad earum actiones edendas faciunt: nec non in eo quod in partibus est actionis causa, sanitas & morbus ponuntur: non mirum si partes quæ duplicem actionem obeunt, vnam aliquando læsam habeant, alia incolumi perseuerante: nam id accidit ob diuersam, quæ in parte agnoscitur constitutionem; ita vt lædantur illæ actiones, vitiata ea partis compositione, à qua proueniunt; seruatur verò ea constitutio illæsa, cuius actiones integræ perseuerant; Etenim neruus vt pars est viuentis, & in similari substantia suam naturam habet, non offenditur ab his, quæ constitutionem instrumentorum vitiant; nam nerui obstructio naturales facultates nequaquam labefactat, nec desinit neruus esse pars animalis, & sana vt similaris per huiusmodi obstructionem, quoniam viuit, & probè nutritur, manente scilicet, illæsa ea constitutione, quæ neruo debetur, vt in similari substantia suam naturam & formam habet. At obstructio nerui, sensum, motúmque perdit, nimirum quod corrupta sit nerui constitutio; quæ ei conuenit, vt est instrumentum corporis.

De generibus morborum, qui ad intemperiem pertinere dicuntur.

CAP. V.



DVO esse morborum genera similaribus partibus peculiaria; vnum, quod ad intemperiem pertinet, alterum, quod in vniuersa partium substantia constituitur, abunde demonstratum esse puto. Nunc verò operæpretium est, vt paucis doceamus, qui quótue in vnoquoque genere inueniantur. Hanc enim Plato optimam docendi rationem existimauit,

uit, quæ à summis generibus exorsa, ad infimas vsque species continue progreditur, qua in re non est opus, vt plurimum laboremus in illis explicandis, qui in intemperie ponuntur: si enim ex quatuor primis qualitatibus inter se iusta quadam ratione mistis, confusisque elementis, quæ propria sanis est corporibus temperies, oritur, necesse profectò est octo omnino qualitatum excessu morbos in hoc genere resultare: simplices quatuor singulis qualitatibus exuperantibus, totidem compositos iunctis inter se duabus qualitatibus excedentibus calore, & frigore cum humore, & siccitate: quin potius illud explicandum an ex solo calore, vel frigore morbus aliquis contrahi valeat. Calorem namque exuperantem sequi siccitatem, & vincente frigore redundare humorem vetus etiam fuit opinio; quemadmodum libro primo de Temperamentis meminit Galenus: propterea recentiores febrem non solum intemperiem calidam, sed etiam siccam contendunt esse: quod si febris ipsa huius naturæ creditur, nullus profectò alius relinquetur morbus, in quo solus calor clarius vincere videatur: At si authoritate certandum sit, non deest his Galenus, qui ita sentiunt: quippè qui libro primo de Victu acutorum, & in Aphorismis, & nono Methodi febrem suapte natura calidam, & siccam affectionem, & ob id frigida, & humida postulare refert. Verum idem author illis etiam fauet, qui in solo calore febrem constituunt, vt in libris de Differentiis morborum, & octauo Methodi, & libro de Differētiis febrium, atq; passim alibi: quo sanè constat, quàm incerta sit ea doctrina, quæ aliorum verbis nititur. Atqui rei natura docet excessu solius caloris morbos nasci. Nam etsi siccitatē sibi adsciscat calor, non statim tamen, sed quum diu inualuit illius vis, id facit, nec omnis siccitas, quæ agēte calore prouenit, eius generis intemperiem, quæ inter morbos reputari debeat, committit. Siquidem non qualemcúnque, sed tantam omnino oportet esse qualitatis vincentis exuperantiam, vt insigniter affectæ partis actionibus obsit. Quamobrem etsi febris siccitatem parit, & ob id humido victu perpetuò eget, solius tamen caloris exuperantia morbum facit, ob siccitatem autem non semper, sed quum vehemētius progressa, magnæ quoq; siccitatis, quæ iam actiones & alia corporis opera offendere possit, author euadit. Eadē esto de frigidis morbis ratio, quod scilicet frigus vitiata coctione humorum sobolem procreet, sed non statim, aut non ita

insigniter

insigniter semper, vt humoris ratione morbosa intemperies putari debeat. Cæterum compositam intemperiem duobus modis committi, vno solis ipsis qualitatibus vincentibus, alio affluente etiam humore, in quo exuperet gemina qualitas, author est Galenus in libro de Differentiis morborum. At quur hoc genus morbi, quod ex humorum collectione nascitur, tumorémque præter naturam excitat, ad instrumenta alibi refertur, vt eodem libro & primo de Causis symptomatũ, quum inter morbos ex magnitudine prouenientes, eos recenset: id facit quidem optima ratione: Nam etsi perpetuo compositam intemperiem gignunt huiusmodi humores, propterea scilicet quòd quilibet illorum duas habet in se exuperãtes qualitates, tamen nonnunquam perinde crescunt tumores, qui ab illis creantur, vt ob magnitudinem structura quoque corrumpatur, & pars sua officia exercere nequeat: quo modo orta in articulis inflammatione partes flecti nequeunt, non tam ob intemperiem, quàm ob tumorem excrescentem agere prohibeantur. Excitantur porrò intemperies à sanguine, calida, & humida: A bile, seroso humore, & pituita salsa, calida, & sicca: A pituita alia, frigida, & humida: Ab humore melancholico frigida, & sicca. Atque hæc satis de morbis qui in intemperie poni debent.

De generibus morborum, qui in tota substantia inueniri possunt.

CAP. VI.


QVI exactam huius rei explicationem desiderat, id certè postulat, quod omnino fieri nequit: Nam formarum naturam, & rerum substantiam quis exprimat? quod si ex effectibus quales illæ sint, docere velimus, eiusdem naturæ multas iudicabimus esse, quæ reuera plurimum inter se discrepant, propterea quòd eadem sæpè sequuntur res omnino diuersas, & quæ inter se discrepant, ab eisdem sæpè proueniunt. At si ex causis, vt res ipsa exigeret, rem distinguere tentemus, maior etiam difficultas orietur. Nam si singula quæque prosequamur, vt nunquam assequemur quod quærimus, sic nec genera consectabimur: si verò ipsa genera causarum, quænam

quæso,

quæſo, & quot conſtitui poterunt? An dicemus quoſdam morbos ab aëre ambiente, quoſdam ab aſſumptis venenis prouenire: alios ab his, quæ extrinſecus corpus impetunt, quales ſunt, qui morſu ferarum concitantur. Verùm nec in hoc quidem aſſequimur quod volumus, quoniam fieri poteſt, vt eiuſdem naturæ morbos committat aër ambiens, quos & alia pariunt quæ aſſumuntur, & foris nocent. Nec illud etiam conſtat quot genera morborum in tota ſubſtantia ab omnibus illis, & ſingulis cauſis conſtitui valeant. non enim quemadmodum hi, qui à quatuor qualitatibus naſcuntur octo omnino ſunt, & quales ſint, explicari poſſunt: ſic cuius naturæ exiſtant, quæ prædicta pariunt: diuerſos namque morbos aër peſtilens gignit, nec quos poſsint venena facere adhuc eſt compertum. At nec ex remediis genera horum morborum inueniri poſſunt, propterea quòd eadem remedia diuerſis morbis ſæpè opitulantur, vt theriaca, quæ non ſolum morſibus ferarum, ſed etiam peſtilentibus morbis, quos aër gignit, & aſſumptis venenis ſuccurrit: quando etiam nec ipſa remedia, quæ aduerſus huiuſmodi morbos faciunt, generibus ſunt diſtincta, quamobrem vt propria horum natura non agnoſcitur, nec cauſæ, nec effectus, nec remedia certis generibus ſunt comprehenſa; ſic nec genera horum morborum certo numero explicari poſſunt. Ad id ſanè pertinet quod Galenus paſsim ſcribere ſolet remedia, quæ tota ſubſtantia corpori proſunt ſola experientia inuenta, nulla autem ratione conſtare: quorum autem ratio nulla eſt, nec certa genera poſſunt eſſe. Quòd ſi quis putaret hæc genera eſſe quæ tradidimus, quum dicebamus quædam ab aſſumptis, quædam ab aëre ambiente, alia ab his, quæ extrinſecus nocent ſumi, errat. Poſſunt enim hæ fortè illorum morborum eſſe differentiæ, ipſi autem morbi, quos quærimus, certè non ſunt; Non enim propterea conſtat quot ſint genere diſcrepantes morbi, qui ab illis naſcuntur.

De generibus morborum instrumentariarum partium.

CAPVT VII.

DISSIMILARES omnes partes, quæ minimæ, simplicissimæque existunt ex similaribus, maiores verò ex minoribus illis instrumentis conflari, atque deinceps ordine quodam, & progressu maiores semper ex minoribus constitui, donec vniuersum corpus tandem ex maximis quibusque partibus, artubus, thorace, ventre, & capite resultet, optimus author est Galenus: Requiri autem in omnibus partibus, quæ ad instrumentorum compositionem assumuntur certam conformationem, magnitudinē, numerum, & coniunctionem idem in libro de Differentiis morborum tradit: quòd si vnionis corruptionem de qua postea agemus, propriam quoque his partibus constituamus, quinque omnino hactenus resultabunt proprij & simplices his partibus morbi, vnoquoq; scilicet ex illis præter naturā affecto: quæ etsi recte dicuntur, non tamen propterea constat omnia esse comprehensa hoc numero, quæ morbos in his partibus pariunt: si enim morborum proximæ sunt causæ, quæ constitutionem partium labefactant, huius autem generis putantur esse, quæ illarum actioni bus obsunt, imprimis videbuntur alia ponenda, quæ instrumenta corporis efficiant præter ipsas similares partes: quippe quum absque calido natiuo, nempe sanguine, & spiritu nulla pars sua officia exercere valeat: deinde plura quàm quinque illa prædicta necessaria putabuntur in partibus similaribus, vt ex illis instrumenta rectè componantur: quur enim quæso quemadmodum magnitudinem, conformationem, numerum, coniunctionem, & vnionem, sic idoneam substantiam in partibus similaribus non requiremus ad instrumenti constitutionem? Nam si quid ex ossibus, & carne confici debeat, fiant verò omnia vel ossea, vel carnea, mala profectò reddetur instrumentariæ partis structura, etsi alia omnia adsint, quæ à Galeno ponuntur. quasdam præterea actiones ob duritiem, mollitiem, crassitiem, tenuitatem, laxitatem, adstrictionem, raritatem, densitatem, colorem, odorem, saporem, & denique

denique reliquas quas ſolemus ſecundas, tertiáſque qualitates nominare, lædi, antea oſtendimus: quæ quum ad ſimilares non pertineant, proprias certè inſtrumentariis exiſtimare oportet: quando omnes actiones omnino vel à ſimilaribus, vel diſsimilaribus proficiſcuntur: Quamobrem ſi ea de ſubſtantia partium creduntur, quæ actionibus prodeſſe, obeſſéque poſſunt: quur huiuſmodi qualitates, quæ noxas euidentes actionibus diſsimilarium corporum inferunt, magis contemnemus quàm quæ ad conformationem, aut magnitudinem, & alia prædicta pertinere dicuntur? lædi vero actiones inſtrumentariæ partis ob huiuſmodi qualitates præter naturam affectas facilè docere poſſumus: quæ enim præter naturam duræ, aut molles ſunt factæ ad motum, & alias multas actiones, quæ citra controuerſiam inſtrumentariis propriæ cenſentur, ineptiſsimæ redduntur: Galenus, vt antea oſtendimus ad ingenij acumen obeſſe craſſitiem cerebri, quemadmodum etiam ſanguinis profuſiones ob tenuitatem tunicarum vaſorum contingere refert libro tertio de Cauſis ſymptomatum: quinetiam ob raritatem immoderatè, ob denſitatem minus quàm oportet vniuerſum corpus digeritur. Ventriculum continere amplectíque non poſſe alimentum dicimus, quum præter modum laxatus fuerit, propterea adſtringentia ad illius robur, & coctionem conferre credimus: cæterum lædi viſionem, quando cornea oculi tunica denſior quàm conueniat, aut rarior extiterit, vel alieno colore fuerit infecta, nemo eſt, qui non agnoſcat. Nec alienum quidem eſt ex ſapore, fœtidóque odore ſimilarium partium actiones inſtrumentariarum corrumpi, quod Galenus etiam in libris de Symptomatis oſtendit. Hæc & ſimilia in hac re adferri poſſunt: quorum quædam ſcriptores recentiores nullo modo attingunt, alia verò meo quidem iudicio malè interpretantur. Nam quur ſanguis, & ſpiritus quemadmodum oſſa, caro, & ligamenta aſſumi non debeant ad partium inſtrumentariarum compoſitionem non docent, quid verò de mollitiæ, duritie, craſsitie, tenuitate, raritate, denſitate, laxitate, adſtrictionéque ſentiendum ſit, explicare non conantur, ſolius coloris mentionem facientes, quem temerè concedunt morbum eſſe, vbi in eum, qui præter naturam eſt, mutatus fuerit: hac ratione quoniam

etsi temperies non est, ex his tamen est, quæ temperiem sequuntur. Nam si causam morbi dicerent esse huiusmodi colorem, condonari illis posset facilius hic error, morbus enim nullo modo esse potest, quum ipsa non sit constitutio labefactata. Illud verò si concedamus non solum ipsam intemperiem, sed etiam quod temperiem sequitur esse morbum; eadem ratione actionem læsam inter morbos ponamus oportet, vt antea ostendimus, quippe quum ex vitioso temperamento non minus illa quàm color partium euariet. Præterea quum morbum constituunt esse ea, quæ temperiem sequuntur, similarium quoque partium morbum fateantur necesse est, & visionem ipsam actionem corneæ tunicæ similaris partis, non totius oculi: quo fiet vt actio vnius partis à constitutione alterius vitiata primò impediatur, alioqui illorum opinione morbus non esset, quæ omnia profecto sunt absurda. Ego verò aliter puto esse sentiendum: Ac imprimis sanguinem, & spiritum inter ea non esse recensenda, quæ instrumentarias partes conficiunt. Nam etsi absque illis actiones exerceri non possunt, tamen non vt partes id præstant sed vt instrumenta, quibus natura ad vniuersas functiones vtitur: quæ autem instrumenti naturam subeunt, in omnibus rebus seiunguntur ab his, quæ res ipsas constituunt. Quod vt facilius intelligi posit, opereprecium esse duco, paulò altius rem exordiri: nam cum pars sit, quæ ad totius constitutionem facit, mirum forte videbitur, quod Aristoteles nonnulla recenseat aliquando inter partes, quæ alibi negat partes esse. Etenim capite secundo tertij libri de Historia animalium, inter similares partes, sanguinem, saniem, seuum, excrementa, pituitam, vtranque bilem numerat: idem de sanguine scribit capite secundo libri secundi de Partibus; At capite secundo primi de Historia, inter partes animalis humores nequaquam ponit; quinetiam idem author capite sexto secundi de partibus scribit, partem omnem constare ex sanguine, tanquam sanguis pars non sit: quod apertè testatur capite decimo eiusdem libri, sanguinem, inquam, nullam esse animalis partem. Aristotelem sequutus Galenus, passim docet quasdam partes fieri ex sanguine, alias verò ex semine, & in libris de Elementis, & alibi, humores nequaquam appellat partes, sed sensibilia corporis elementa: & meritò quidem: nam si omnis pars, vt ille statuit in libro de Constitutione artis, & septimo Methodi,

Methodi, & paſsim alibi, aliquam edit actionem conſtat profectò ſanguinem, ſpiritũ, humorem, pilum, vnguem, adipem, & ſi quid aliud huiuſmodi eſt in corpore; quod ſolùm gignitur, nec viuit, partem eſſe non poſſe. Hanc controuerſiam non eſt facile componere; Nam ſi pars eſt id, ſine quo totum nequit eſſe, quo pacto animalis ſanguine præditi, ſanguis non erit illius pars? cur etiam animalia quæ nata ſunt habere vngues, pilos, poterunt conſtare abſque illis? erunt quidem forte illa animalia, ſed non ea, vt illorum natura poſtulat, prædita omnibus ſuis partibus. Hanc difficultatem non fugiunt, qui negant hæc partes eſſe, contracta ſuo arbitrio partis definitione; Manet enim adhuc dubium, cur ab authoribus prædictis dicantur illa, aliquando eſſe partes, aliquando non eſſe. Mihi verò videtur ratio huius rei peti à conſideratione totius: nam quum id quod ex multis conſtat diuerſis rationibus conſiderari poſsit; fit vt idem nunc ſit illius pars, nunc verò minimè; Partem enim oportet eſſe eiuſdem generis cum toto: ita vt ſi totum ſubſtantia ſit, illius partes ſubſtantias eſſe ſit neceſſe; vt rectè dicere ſolet Ariſtoteles, ſubſtantiæ partes ſubſtantias eſſe: ſi verò totum eſt, cuius partes conſideramus, accidens, erunt vtique illius partes accidentia; ſi totum eſt quantum, & partes illius pariter quantæ. Propterea nec linea ex punctis, nec numerus ex vnitatibus conſtare dicuntur; eadem ratione, ſi totum eſt corpus, partes erunt corpora: ſi totum viuens, & partes viuentes. Ergo pili, ſanguis, humores, ſpiritus, vngues, partes ſunt ſubſtantiæ corporeæ, quia ſubſtantiæ ſunt, & corpora: animalis verò nequaquam; quoniam animal viuit, & non niſi ex viuentibus partibus conſtitui poteſt. Quia igitur Ariſtoteles, & Galenus conſiderant aliquando animal, vt corpus, aliquando verò vt animal eſt, ideò dicunt ſanguinem, & alia prædicta, nunc eſſe partes, nunc verò non eſſe: ſic etiam Ariſtoteles docet, aliquando partes eſſe formam, & materiam, non quidem corporis vel animalis, ſed ſubſtantiæ; propterea inter partes animalis & corporis, in libris præcitatis mentionem haudquaquam facere ſolet formæ & materiæ, quod nec etiam Galenus facit, qui elementa mundi, & quatuor humores inter partes non recenſet, vt qui non ſubſtantiæ aut corporis, ſed animalis & hominis partes quærat; Ac multò quidem minus materiam & formam partes vnquam eſſe dicet: tanquam is qui communiſsima rerum principia, & partes in medicina cõtemnat. Me-

ritò igitur sanguinem, aliósque humores & spiritum inter partes animalis, & hominis, quorum & naturam, & compositionem quærimus recipiendas non esse diximus. Nam ex eo quod in parte non est fixum & stabile, nec proprium alicui, quo pacto cōstare potest, quod est firmum, solidum propriámq; & diuersam ab aliis habent naturam. Ergo humores & spiritus partes non sunt, ex quibus instrumenta corporis conficiuntur: habent autem nunc rationem materiæ, nec communis instrumenti: nam quum ex illis similares partes gignuntur, materia illarum sunt, & corporis elementa: quum verò suo affluxu excitāt calorem & facultates insitas singulis partibus, communia instrumenta esse, censentur. Cæterùm si omnia ex vnica substantia fiant, veluti si vniuersæ partes instrumenti, ex sola carne constent, non seruatur numerus earum partium quas compositio dissimilarium postulat. Requiri verò in similaribus partibus idoneam substantiam mollitiem, duritiem, crassitiem, tenuitatem, & reliquas prædictas qualitates concedendum esse puto: non tamen propterea noua genera morborū in dissimilaribus partibus ex illis nasci, quum poni debeant partes similares bene affectæ in sua temperie, & substantia, & reliquis qualitatibus, quæ ea vel etiam fortè subiectam materiam sequuntur. Supponimus enim in omni re materiam, cuius formam quærimus: nec materiæ vitia formæ sunt, aut Artificis, qui formam materiæ inducit: non enim dicitur domus malè constructa; si ex malis lapidibus, lignis, & alia materia vitiosa, sit confecta; sed in forma, quę propria illi debet esse fuerit erratum: tunc enim dicimus corruptam esse proportionem, & domum malè fabricatam; quod si illius forma, & constitutio recta est, materia autem vitiata, dicimus quidem domum rectè esse cōstructam, sed illius materiam malam esse. Vt igitur in domus, & aliarū rerū artificialium structura materiam supponimus, suis qualitatibus præditam; sic in structura instrumentorum corporis, supponendæ sunt partes similares, cum illis qualitatibus, quæ necessariò earum materiam, temperiem, & formam sequuntur: & quærendum posteà quid in illis reperiatur; ex quo instrumenti, & totius forma consurgat, itaque dicimus haudquaquam spectari morbos, aut vitia alia, quæ à propria similarium natura, & temperie statim, vel qualitatum eas sequentium meritò proueniunt; alioqui quum ob caloris, vel alterius qualitatis excessum impeditur actio partis

instrumentariæ, vt motus corporis in febribus, cogeremur profectò intemperiem ipsam, causasque illius ad instrumenta referre, quod absurdum omnino foret. Nec verò illud nos mouet quod ea actionẽ lædant partis instrumentariæ: propterea quòd non quidquid actioni partis illius officit, morbus est, sed quod constitutionis illarum natura continetur, id enim per se actionibus obest. Nam, vt antea diximus, intemperies, motum, sensum, & multas alias instrumẽtorum functiones offendunt, quas tamen ab illorum morbis excludimus: propterea Galenus intemperaturas crystallini humoris lædere quidem oculi functiones censet, sed tamen eas ab oculi instrumentariæ inquam partis morbis excipit. Quod si ita est, duritiem, mollitiem, colorem, & reliquas qualitates, quæ temperiem sequuntur, etiam si actiones lædant, ad eas tamen partes minimè pertinere putandum est. Sed vt temperies & substantia idonea similarium supponitur, quum ex illis instrumenta conflari debent; sic & prædictas qualitates supponere oportet. Adde quòd & morbis per se medemur, eas autem qualitates corrigimus, non ipsis, sed temperaturæ adhibitis remediis. Eodem modo durities, & mollities bene temperatis similaribus partibus, secundum naturam habent. Nec par est de illis, quæ est de asperitate, & læuitate ratio. Nam durities, & mollities, non mutata vehementer temperatura, variari non posse creduntur. Asperitas verò, & læuitas, manente etiam eadem temperie, facilè immutantur, vtpotè quæ facultatis formatricis prouidentiam sequantur, quæ eas partes læues, asperásque in eadem temperie, quas tales esse oportebat, efformat, quum sicciora etiam quædam ossa, quæ aspera esse oporteret si temperaturæ vim spectaremus, læuiora aliis humidioribus, mollioribúsque effícta à natura conspiciamus. Sequitur raritas densitásque, vel calorem & frigus, vel materiæ copiam & inopiam. Itaque si separemus à partibus instrumẽtariis, quæ tẽperiem, propriámq; naturam similarium necessariò sequũtur, & communia omnibus actionibus instrumenta, non plura quàm quinque relinquentur ad instrumentarias conficiendas necessarias, nempe conformatio, magnitudo, numerus, coniunctio, & continuitas similariũ. Sic enim domũ rectè fabricatam iudicamus, quum omnes suas partes iusta magnitudine erectas acceperit; & ostia fenestras, alióśque meatus idoneos habet, & vbi expedit est aspera vel læuis, & decentem figuram, connexionem & par-

tium vnionem est consequuta.

Nam ordo in coniunctione continetur, quandoquidem recta non potest esse partium positura, nisi certo quodam ordine singulæ partes fuerint dispositæ. Ex quibus quidem patet similares partes materiam esse instrumentariarum; ex similarium verò magnitudine, conformatione & ex pluribus similaribus numero, & coniunctione, dissimilaris instrumentariæ partis formam, & compositionem resultare: nec non sanitatem, & morbũ nõ in omni re, quæ in parte est actionis causa, ponenda esse; sed solùm in eo, quod ad compositionem, & formam ipsius partis pertinet; nam cum etiam vitio materiæ ex qua instrumenta conficiuntur, lædantur illorum actiones, vt antea ostendimus: certum est in his morbos dissimilarium non esse reponendos: sed solùm in forma & constitutione, quæ instrumentis debetur; Quippe cum morbus, & sanitas affectiones quædam sint, & forma, quæ materiæ addita partem constituit, intendíque & remitti artíque nostræ subiicj possunt; materiæ autem plurima vitia ex primis principiis orta, nullam mutationem, nec medicinam admittant; propterea mirum non est, si aliquando multarum partium actiones læduntur, nec tamen illis prosit medicina vlla; quoniam ex materia indita à primis principiis vitium est contractum. Est ergò morbus vt anteà supposuimus vitium quod formæ, & non materiæ partium accidit. Est hæc quidem de his nostra opinio, quanquàm non impedio vt alij aliter sentiant. An verò quemadmodum compositionis causæ positæ sunt, quæ ad actionem partis edendam propriè cõferunt, ita omnis actio ex ipsa structura proueniat, postea expendemus, quum de effectibus morborum agemus.

De morb

De morborum generibus, qui in instrumentariis ob formationem nascuntur.

CAP. VIII.



VOD Galenus in partibus διάπλασιν vocat, nostri, nunc conformationem, nunc formam vertunt, tria autem hoc nomine significari Galenus scribit figuram, asperitatem & lęuitatem, cauitates & soliditates partium; & optimè quidem, quum eas partes male efformatas dicere soleamus, quæ vel peruersam sunt consequutæ figuram, vel asperiores, vel læuiores, aut solidæ, vel perforatæ præter naturam sunt effictæ: quod si ita est tria in primis morborum genera in conformatione resultabunt; Vnum, quod in figura, alterum, quod in asperitate, & læuitate, tertium in soliditate, & meatibus consistit; Ac in singulis quidem generibus alij nascuntur morbi, tot profectò numero, quot modis earum recta constitutio corrumpi potest: Nam multis modis figuram partium variari contingit, siquidem quæ rectæ natura esse debent curuari possunt, & quæ curuæ erigi, & omnes flecti, reflecti, distorqueri, inæqualiter crescere, aut minui, & quæ rotundæ nonnunquàm quadratæ euadunt, & hæ alias figuras capiunt; denique tot morbi peculiares in hoc genere oriuntur, quot possunt ipsæ esse figuræ cuiusque partis. Nec illud etiam ignorandum est figuram aliquarum partium primò, & per se, aliarum verò per Accidens corrumpi: quemadmodum angustiore facto thorace pulmo figuram suam seruare nequit. At in asperitate, & læuitate, vnicum solum genus statuitur: exasperatis scilicet partibus, quas læues esse oportet, & illis læuigatis in quibus naturalis conditio asperitatem requirit. Cæterum in partibus, quas natura meatibus quibusdam, & cauitatibus donauit: multiplices morbi inueniuntur: vel enim plures, aut pauciores, vel latiores, aut angustiores, aut etiam penitus deperditæ sunt cauitates, & meatus: Partes verò, quas necesse est solidas esse, in hoc morbum experiuntur, quum excauatæ fuerint, meatusque aliquos acceperint. quæ quoniam exemplis aptissime à Galeno docentur, & statim etiam per seipsa innotescunt, ad alia morborum genera properabimus.

De morbis in numero partium.

CAP. IX.



NSTRVMENTARIAS partes quaſdam ex vna ſimilari ſubſtantia, alias ex pluribus ſimilaribus conſtare Ariſtoteles docet, ac in illis quidem nec ſanitas, nec morbus, ex numero partium conſiſtit, in his verò duos naſci morbos corrupto iuſto numero partium; quando ſcilicet plures fuerint, aut pauciores quàm eſſe deberent, omnibus conſtare puto, & id rectè à Galeno etiam demonſtratum fuit: qui in hoc tamen non placet, quòd quoſdam affectus ad numerum referat, qui ab hoc genere videntur alieni, tum quod etiam quoſdam in hoc genere aliter ponat, quàm cõuenire videatur: etenim deficientes partes diuidit ille in lib. de Differentiis morborum in funditus abolitas, & ex dimidio præciſas, ſiue mutilatas. quemadmodum ſi linguæ portio, vel pudendi amputetur, contenditque huiuſmodi mutilationes ex dimidio factas ad numerum, non autem ad magnitudinem eſſe referendas: propterea inquit, quoniam etſi magnitudo aliqua à parte demitur, non tamen vſque adeo euidens eſt in magnitudine vitium, vt ob id mutilatum animal videatur, interim tamen numerus partium ſit diminutus. At ego aliter puto eſſe ſentiendum: Nam per huiuſmodi diminutiones membrum numerum ſuarum particularum ſæpè retinet, ſed breuiores omnes ſunt effectæ: abſciſſa enim linguæ portione, quæ relinquitur ſuas venas, neruos, carnem, & denique omnes partes, quibus conſtat, obtinet ſola magnitudine diminutas, nec facit quòd totum non videatur ob magnitudinem deperditam inſigniter affectum, quum totius morbus non ſit, ſed partis relictæ, quæ certè mutilata apparet: quòd ſi ex dimidio factas obtruncationes inter mala, quæ ad numerum ſpectant, reponamus, quur etiam ſupercreſcentem vlceribus carnem, quam ille ad magnitudinem refert in eodem genere nõ collocabimus? Ac etiã ſi quis ſpectet actionis impeditæ cauſam, inueniet profecto vitium eſſe in magnitudine, non in numero: quod enim loqui nequeat, cui linguæ portio periit, cauſa in promptu eſt, quòd illa ob breuitatem ad omnes oris partes exeri, extendique nequeat: quinetiam in hoc rectè ſentire mihi non videtur, quòd decimo quarto Methodi ophiaſim, & alopeciam inter hos etiam morbos ponat, qui ad

nume

numerum pertinent;quemadmodum,& vitiliginem,meliceri.
des atheromata, & steatomata, Nam si spectemus pilorum vitia,quæ in ophiasi & alopecia contingunt, symptomata erunt, siquidem illis non medemur,sed subiectæ intemperaturæ,corruptioni,que humorum, quo fit vt morbus, qui in illis reperitur,intemperaturæ sit genus quoddam, non autem in numero morbus vllus:sic præterea pilos partes corporis faceremus, vel similares,vel organicas, agerent ergo aliquid:quando quidem omnis corporis pars suas habet actiones:Nutrirentur igitur vt omnes corporis partes, At ille negat secundo de Temperamentis pilos nutriri, sed excrementi affluxu impelli solum, & in longitudinem extendi. Vitiliginem in libris de Symptomatis collocat inter symptomata, quæ male peractam nutritionem sequuntur,eandem verò(vitiliginem inquam) melicerides: præterea achores, atheromata, steatomata morbos esse scribit ex intemperie, quam parit humoris vitium. Credit etiam decimo quarto Methodi carnem,quæ ab vlceribus deciditur ad numerum attinere, quam in libro de Differentiis morborum verius ad magnitudinem refert. Cæterum inter ea, quæ corpori adiiciuntur nonnulla esse toto genere præter naturam,vt lapidem in vesica, vermes, pus, grandinem, suffusionem in oculo,& quæ in abscesibus reperiuntur, & denique (ne singula prosequamur) quæ ex substantia constant prorsus inutili,atque ita corpori sunt inimica, vt non solum alterationem,aut diminutionem, sed integram ablationem desiderent; quædam verò ex genere eorum esse, quæ secundum naturam existunt, optimè à Galeno in libro de differentiis morborum est proditum: qui tamen non mihi videtur rectè vnguen oculi his annumerare quæ dicuntur esse secundum naturam, vt sextus digitus, qui aliquibus adnascitur. Nam etsi vnguis ille similitudinem quandam habet cum vnguibus digitorum, nihilominus ex diuersa & inutili omnino materia est confectus. Itaque commodius meo quidem iudicio consistet in genere eorum,quæ toto genere naturæ contraria censentur.

De morbis in magnitudine.

CAP. X.



VO prima morborum genera magnitudinis vitio in partibus corporis nasci quilibet facile agnoscere potest:vel enim supra modum excrescit partium mo-

les, vel minuitur plusquam ratio postulat: Est autem decrementi vna ratio, quum ipsa partium substantia demitur, Altera quum partes nutrimenti defectu contabescunt. Incrementi autem etiam duplex, aucta scilicet partium substantia additione familiaris, cognatæque materiæ: quod illis euenit, quibus præter naturam caro, pinguedoque augetur, vt de Nicomacho Smyrneo refert Galenus, & his quibus vel lingua, vel alia pars supra modum statim ab initio excreuit, vel etiam accedente magnitudine humoris, vaporisque affluxu, quemadmodum inflammatæ, induratæque partes, vel flatu distentæ extuberant vsque adeò, vt magnitudo actioni obsit, alioqui ad hoc genus huiusmodi vitium non pertinebit, sed similarium partium erit morbus, quæ ex humoris contactu geminam contrahunt, qualem habet redundans materia temperiem. At caro, quæ in vlceratis partibus plus iusto crescit ad magnitudinem quoque spectat.

Genera morborum, qui ex mala coniunctione proueniunt.

CAP. XI.



IN coniunctione partium spectari positum, & mutuam connexionem optimè scribit Galenus: quæ enim inter se rectè coniunguntur suo loco stare debent, & commodè præterea colligari: quòd si hæc vitientur duo omnino fient morbi, vnus quum partes à suis sedibus recedunt, & peruerso ordine collocantur: alter quum perperam colligantur. Porrò in situ proprij morbi contingunt, si quod in superiore loco collocari debet, in inferiore sit positum: si dextrum fiat, quod in sinistris oportebat esse collocatum; Item si retrocedat, quod anteriorem locum desiderat, aut longiùs distet, quod propinquum vult esse natura, aut iaceat ad latus, quod in medio constitui debet, vel foris est, quod intus naturalem suam sedem obtinet: vt quum per vulnera thoracis pulmonis fibræ exeruntur. At in connexione morbi nascuntur, quum ligamenta longiora, breuiora, crassiora, tenuiora, latiora, angustioráque fuerint, vel aliam figuram, aut aliud denique vitium acceperint, cuius ratione partes peruersè connectuntur: quod si partes inter se coarticulentur, vtriusque vitio recta structura corrumpitur, & varij morbi nascuntur: quum enim

quæ

quæ aliam suscipit angustiorem habet concauitatem, aut latiorem, quàm alterius conditio requirat, aut è contra malè affecta est, quæ in aliam inseritur: quot erunt in singulis vitia cuius occasione stuctura instrumenti corrumpatur (neq; enim in omnibus eadem esse possunt, quum figura magnitudine, multiplici alia ratione partes quę eisdem vinculis copulantur, inter se differant) tot planè morbi in illis resultabunt.

De morbo, qui communis similaribus, & instrumentariis partibus à Galeno ponitur.

CAP. XII.


ONTINVI solutionem non esse morbum, sed illius causam antea ostendimus, atque hanc quidem non communem morbis similarium, & instrumentariarum partium, sed propriam duntaxat instrumentariis putamus: propterea nullum communem morbum simplicibus, & compositis partibus ex soluta vnione prouenire, vt Galenus putat, nobis persuademus. Nec in hoc quidem spontè, vt nec in aliis, ab eo dissentimus, sed à natura rei admoniti, & principiis, quæ paulo antea, eo authore, posuimus, coacti; si enim morbus constitutio est præter naturam, censeantúrque ea singulas partes constituere, quorum beneficio partium actiones, bene, maléve peraguntur, nullo pacto profectò immediatæ, proxim'æque morborum causæ (de his enim agimus) morborum similarium partium esse poterunt vitia, quæ in illis ex diuisionibus, solutáque vnitate nascuntur: propterea scilicet quod etsi partes similares per huiusmodi noxa vitiantur, illarum tamen actio, constitutióque minimè offenditur. Nam quemadmodum nemo negauerit lædi partes similares, quum figuram suam, vel magnitudinem naturalem amittunt; non tamen ob id morbum in parte similari ea committere quispiam concedet, quoniam illius essentia, & constitutio non corrumpitur: id quod agnoscitur, quoniam actionibus huius partis huiusmodi mala non obsint; Ita quũ vnio similariũ labefactatur, eas quidem aliquo modo offendi certissimũ est; læsionẽ tamen ad essentiam, & cõpositionem illarum haudquaquã pertinere,

nec in illis morbum parere eadem ratione putandum est, quòd scilicet nullum inferatur earum actionibus nocumentum: Licet & alia ratione idem probare. Si enim Galenus obstructionem venarum hepatis, non venarum, sed ipsius visceris morbum esse dicit; nimirum quòd venæ vt partes similares sunt, & vt membranæ quædam, aut tunicæ considerantur, propter obstructionem non impediuntur, quominus suas actiones exerceant: quur idem ex solutione continui contingere non putabimus? quum nihil ad illarum actiones vnio huiusmodi conferat, sed sola ipsa ex quatuor qualitatibus temperies; id quod, si authoritate certandum est, illorum causa, qui rationum omnium momenta contemnunt, & antiquorum scriptorum verbis ob ingenii imbecillitatem, quæ probationum vim percipere nequit, vt mancipia imperio mouentur, licet id facilè probare; quod doctioribus ex his, quæ superius scripsimus, quum de similarium partium morbis ageremus, patere puto. Nam Galenus secundo Methodi solas qualitates primas actionum similarium partium causas esse ponit, & naturam illarum nihil aliud esse, quàm temperiem tertio eiusdem operis libro prodidit. Omitto quod & septimo libro scribit eum, qui actionem similarium tueri velit, illarum temperiem tueri debere: quinetiam partem similarem id esse, quod est ob certam ex elementis mistionem in libro de Constitutione artis, & in eo, qui inscribitur de Differentiis morborum apertè testatur, & denique nusquam vnionem de essentia, & natura similarium vel dixit, vel probauit: At quum in libro de Differentiis morborum communem esse morbum solutam vnionem statuat, nullis profectò rationibus nititur, quæ cogant nos huic rei assentiri. Est porrò ratio, qua vtitur huiusmodi; si quid sit secundum naturam commune similaribus, & organicis partibus, quod animanti aut functionem, aut vsum aliquem præstet, eo vitiato, communis morbus statuetur: At qui vnitas communis est his partibus, quum ob eam vnaquæque illarum vna dicatur, & vnam edere functionem, vnúmque vsum præbere; In ea ergo communis morbus ponendus. Imprimis enim illud concedere non possumus, quod de vsu partium scribit, quum de actione solùm agendum sit hoc loco: siquidem in definitione morbi vsus ab eo non ponitur, sed actio, & compositionis vitium ex actione, non vsu expendit: quando etiam postea læsiones, quæ actiones

offendunt,morbos, quæ verò vsum impediunt, illorum causas esse putat: Deinde docendum erat quem vsum similaribus prę-stet vnio,& quomodo vtriusque partis actionibus, & prosit,& obsit. Licet namque simili argumento efficere,vt alia,quæ partes organicas citra controuersiam componere dicuntur, communem morbum committunt; quippe figura partis communis est similaribus,& instrumentariis,& ob eam dicuntur illæ figuratæ:vt ab vnione,& continuitate, vnitæ, & continuæ vocantur; veluti etiam à conformatione,magnitudine,& coniunctione, conformatæ, magnæ, & coniunctæ; & si quem vsum exhibet vnio similaribus,aut alio modo cõfert,vel nocet,idem etiam illa efficiunt: Non tamen propterea in figura,conformatione,magnitudine,coniunctione communis aliquis morbus statuitur, quoniam similaris partis constitutio,& actio ab illis nihil patitur. Erat ergo hoc modo dicendum, si aliquid sit commune vtrisque partibus, quod actionis sit causa, eo vitiato, communis morbus constituitur. At ob vnionem corruptam actio vtriusque partis læditur, id autem probandum erat: Etenim actiones similarium partium sunt, quemadmodum antea diximus, quæ naturales à medicis dicuntur, attractio,retentio, concoctio,& expulsio, quæ quidem omnino ex temperie (Galeno authore, cuius opinionem hoc loco excutimus)& mixtione quatuor qualitatum proueniunt. Nam pars vulnerata, nisi intemperies accedat ex humoris affluxu, aut forma,vel substantia corrumpatur(quod nos superius addidimus ad similares pertinere) attrahet, retinebit, concoquet, & expellet,& denique nutrietur, & augebitur, non minus profectò, quàm antea dum omnino erat integra; quemadmodum videmus in carnis generatione fieri,vbi non solum proba perficitur nutritio,sed etiam quod ex vulneris concauitate est deperditum,actione partium diuisarum restituitur: Nec putare quidem oportet regenerationem hanc fieri à carne subiecta adhuc sana; nam vbi nulla amplius subest caro, vt in vulneribus,quæ ad ossa vsq; pertingunt,quid aliud statui potest,quod carnem procreet,præterquàm extrema,& labra carnis diuisa? At nec pus quod in generatione carnis prouenit,ostẽdit læsam esse aliquam naturalem facultatem: Nam vt in omni concoctione propria quædam proueniunt excrementa: sic pus proprium est excrementum concoctionis, quæ fit à partibus vulneratis, exulceratísque:quod quum laudabiles suas qualitates obtin

obtinet, rectè peractæ cōcoctionis, & nutritionis, est inditium. quod si pertinacius contendas impediri actiones similarium à solutione continui, repugnante ratione, & experientia, idem mihi cōcedas de aliis prædictis oportet, nempe contortum os, aut alia pars male conformata similes noxas experietur ob peruersam conformationem his, quas solutam vnionem inferre posse putas: sic sanè non minus occlusis, aut patefactis, vel alio modo vitiatis suis meatibus pars similaris proprias obire actiones prohibebitur, quàm si diuisionem aliquam patiatur. Præterea sequeretur nunquam posse reperiri morbum ex solutione continui in parte instrumentaria, quin similares etiam ipsæ morbo affligantur. Non enim potest solui vnio partis instrumentariæ, manente integra, & sibi continua similari, quæ ad instrumenti compositionem assumitur: At Galenus ipse ἀποσπάσματα morbos organicarum partium, & non similarium esse censet, nimirum quòd quæ relinquuntur partes similares, non minus exerceant sua officia, quàm quum essent antea integræ; alioqui idem illud esset etiam similarium morbus. Quod si aliquod est impedimentum, quo minus actiones similarium rectè peragantur, id sanè primo, & per se non continget ratione diuisionis factæ in parte similari; sed ex diuisione sectis etiam vasis, quæ materiam, & calorem in singulas partes spargunt, fiet intemperies; aut deerit materia ad nutritionem necessaria: At hoc non est partem similarem morbo laborare in resolutione continui: Ridenda verò illorum opinio est qui credunt noua quadam ratione persuasi in solutione vnitatis, & vnionis, etiam fieri morbum similarium partium: illas enim aiunt constitui ex elementorum mistione, & vnione: quæ cum vitiatur necessario corrumpi constitutionem partium similarium, & in illis morbum fieri. Non enim de hac vnione elementorum agit Galenus; quum quærit id quod commune est similaribus, & organicis, & communem in eo morbum: Sed de eo quod continuum vocant, philosophi (nam pro eodem vsurpat continuitatem, vnionem, & vnitatem) Vnio verò illa elementorū corrupta nihil aliud est quàm intemperies, aut certè non nisi in ipsa temperie morbum committit: At in ea nequit esse aliquis affectus communis partibus organicis, & similaribus; quippe cum proprij sint morbi omnes in intēperie, similaribus. Quod si pro vnione, & vnitate umant continuum, videbunt illi miseri quidem homines ne

dicam

dicam ſtupidi, quàm ridicula euadat eorum ratio: dicent ne? vitiari continuum, quandò in miſtione elementorum qualitas vna aliam excedit: Atqui ſi illam intelligunt continui ſolutionem, velintque illam differre à temperie, illud certe nunquam oſtendere poterunt, huiuſmodi affectionem communem eſſe etiam diſsimilaribus; ea ſanè eſt vt inquit Galenus vnitas, vnio, continuitas denique ipſa ex qua cum ſimilaris, tum organica pars dicitur vnita, eadem, & ſibi ipſi continua, apta nataque eſt vulnerari, contundi, frangi, & vt vno verbo dicam diuidi: quæ res quantum ſit diuerſa à miſtione, & vnione elementorum, nemo ſanæ mentis dubitare poteſt; qui Galenum, Auicennam, & alios medicos de hac re tractantes vnquam legerit. Cæterùm Auerroes arbitratur alia ratione, in ſolutione continui fieri morbos partium ſimilarium, & eos quidem non communes organicis, ſed proprios ipſis ſimilaribus: cotinuum enim quod reuera continuum, primo, & per ſe ſimilari parti, organicæ verò non continuum, ſed potius contiguum, idque ob connexionem ſimlarium partium conuenire tradit: ex quo quidem ſequi putat, vt in continuo conſiſtat duntaxat ſanitas, & morbus ſimilarium: in contiguo verò diſsimilarium, idque ſimilarium ratione. Verum errat, & ille, nam figura, & magnitudo primo, & per ſe ſimilaribus competunt, per illas verò organicis, non tamen propterea fit aliquis morbus ſimilarium partium in figura, & magnitudine, quia hæc non faciunt ad actionem ſimilarium. Contiguum à continuo Galenus in hac re non ita ſcrupuloſè diſtinguit, etſi etiam inſtrumenta corporis beneficio ſimilarium non ſolum cõtigua, ſed etiam continua ſibi ipſis, & vicinis membris euadant. Falluntur etiam alij qui ideo continui ſolutionem, morbum inſtrumenti eſſe dicunt, quod figuram, & conformationem illius partis vitiet; eſſet enim hoc modo morbi cauſa remota, nequaquam verò morbus, aut certè non formalis (vt aiunt) morbi cauſa, de qua agimus, quum dicimus in magnitudine, conformatione, calore, & frigore morbum eſſe: ſed continui ſolutio ex propria & ſua ratione vitiat ſtructuram inſtrumenti; non ſecus quàm vitia, quæ ex magnitudine, numero, conformatione, & coniunctione ſimilarium naſcuntur in diſsimilaribus. Quod ſi quis ipſius etiam Galeni authoritatem hic requirat, locus eſt apertiſsimus Capite primo libri ſecundi de medicamentorum compoſitione ſecundum locos; vbi ſcribit morbum

in

in ſimilaribus partibus ex ſola intemperie prouenire, eos verò qui à multitudine materiæ alicuius naſcuntur, inſtrumentariarum partium morbos eſſe: At multitudo quum diſpoſitionem dolorificam cõmittit, de qua eo loco agitur, non alia quidem ratione id facit, quàm quòd continuum ſoluat: Quapropter ſi tunc non obeſt multitudo ſimilaribus partibus, quum dolorem committit, conſtat profectò nec ſolutionem continui illius opinione ad eas partes pertinere etſi id aliquãdo, vbi negligentius rem tractat, aut noui dogmatis author eſſe ſtudet, tradit. Ergo ſolutionem continui nunquam morbum, quum non ſit compoſitio præter naturam, ſed cauſam morbi partis inſtrumentariæ, quemadmodum alia vitia partium ſimilariũ, quæ in magnitudine, conformatione, numero, & coniunctione conſiſtunt, putare oportet. In parte autem ſimilari, quatenus ſimilaris eſt, hæc vitia nõ ſunt, nec actionem iuuant, aut lædunt, vel vſum aliquem præſtant: quandoquidem nihilominus ſimilaris pars eſt ſana, quum diuiſa eſt, aut male figurata, quàm quum ſibi continua, & rectam obtinet figuram: quidquid autem huiuſmodi mali in ea contingit, ad eam quidem pertinet ea ratione qua ad inſtrumenta componenda requiritur: quod ſi ita eſt, conſtat nullum eſſe morbum communem ſimilaribus, & organicis corporibus; In hoc etiam mihi non ſatisfacit Galenus, quòd arteriæ totius inciſionem morbum eſſe contendat, tum in ipſa arteria, tum etiam in parte inſtrumentaria, in qua arteria ipſa inuenitur: diuiſionem verò portionis arteriæ, ipſius morbum proprium ponat: quippe quum par in vtroque ſit ratio, & inſtrumentum patiatur ob ſimilaris ſectiones plus, vel minus pro inciſionis inæqualitate: quur præterea arteriæ, vel ligamenti diuulſiones totius inſtrumẽti, & ipſius partis ſimilaris: apoſpaſmata verò inſtrumentorũ duntaxat paſsiones conſtituat, nulla ratio ſuadet. Vt enim in ſimilarium diuiſione inſtrumentum, ſic quum id auellitur, ſimilares pati neceſſe eſt.

Hæc habui, quæ dicerem de morbo communi ſimilaribus, & inſtrumentariis partibus, quæ ſi quis diligenter expendet, paradoxa quidem, ſed non παράλογα inueniet.

Genera morborum, quæ in solutione continui consistunt.

CAP. XIII.



ROPRIVM esse morbum qui ex solutione continui nascitur, instrumentariis partibus, non autem communem similaribus, & ob id quinque, & non solum quatuor esse ponenda, quibus constet structura instrumentorum corporis, cõformationem inquam, magnitudinem, numerum, coniunctionem, & vnionem partium componentium, abundè probatum esse puto. Illud verò nunc sequitur explicandum qui quotve morbi ex soluta vnione proueniant. quod quidem ita explicatum à Galeno video, vt facilè rudiores rei difficultate, & authoris varietate confundi posśint. Nam nec de numero morborum idem perpetuò ille sentit, & in nominum varia significatione, magnam parit lectori difficultatem, ne dicam, confusionem: etenim in libro de Differentiis morborum quinque simplicia genera solutionis continui, vlcus, fracturam, conuulsionem, ruptionem, & auulsionem enumerat. At quarto Methodi ἀναστόμωσιν, id est, vasorum in orificiis apertionem, & διαπήδησιν addit: Præterea erosionem, contusionem, siue collisionem, quam θλάσμα appellat, & puncturam in libro de Constitutione artis: Cæterũ libro tertio de Causis symptomatum eos errare scribit, qui diapedesim causam esse putant sanguinis excretionis, & ab aliis diuersam: quum tamen quinto Methodi eam omninò, & distinctam ponat. Quantum verò in nominibus his euariet, vnicuique licet intelligere: Nam, vt à cõuulsione incipiamus, quam σπάσμα vocat, scribit quarto Methodi, & in libro de constitutione artis, & de Differentiis morborum, & alibi sæpius, hoc nomine solutionem continui significari: quum tamen in libro secundo de Causis symptomatum inter motus deprauatos conuulsionem, & rectè quidem ponat: Aliud verò est motus deprauatus, aliud continui solutio: Conuulsionem præterea neruis solis tribuit in libro de Morbis, quam in libro de Constitutione artis ad musculorum fibras spectare scribit: Ac etiam omnem solutionem continui, quæ in neruis fit conuulsionem vocare, est (vt credo) nomine abuti quippe quum ea solum ita videatur nominanda, quæ ob

vehe

vehementes distentiones neruorum, quales fiunt per conuulsorios motus, contrahitur: quæ enim vulnerando nascitur, vulneris nomen accipit additione partis vulneratæ; id quod etiam alibi facit, quum de neruorum vulneribus, & puncturis agit, & testatur apertè initio sexti libri Methodi medendi; vbi docet solutionem continui simplici nomine carere, quum in neruum, venam, & arteriam inciderit: Docet præterea quomodo arcenda sit conuulsio à neruo vulnerato; quod frustrà tentaret facere, si omnis continui solutio, quæ in neruo oritur, conuulsionis nomine contineretur. Auulsionem, quam vocat ἀπόσπασμα, propriam solum instrumentorum contendit esse in libro de Differentiis morborum, quum tamen quarto Methodi eam definiat esse solutionem continui in ligamento. quod vbique alibi inter veras partes similares recenset. At fracturam etiam vocare omnem solutionem continui, quæ accidit ossibus, impropriè admodum dictum puto: quis enim fractum os esse dicet, quod leuiter solùm est vulneratum? Vlceris, & vulneris nomen confundit tertio Methodi, quum vulneris curationem sub nomine vlceris simplicis docet: quinetiam communiter omnem solutionem, quæ in carne fit, vlcus vocari passim statuit. At in libro de Constitutione artis quod ab erosione solùm in carne nascitur, hoc nomine appellari iubet: quod verò ex incisione, vulnus. Quòd si etiam admittamus hæc omnia rectè dicta (neq; enim in hoc laboro, sed in re ipsa inuenienda) non tamen propterea constat, qui, & quot in solutione continui morbi proueniant, quod in libro de Differentiis morborũ docere potissimũ susceperat Galenus. Nõ enim ex partibus in quibus morbi nascuntur, illorum genera sumere debemus, sed ex immediatis causis, quæ eos pariũt: quod antea ipse ostendit, quum inuenit octo esse morbos in intemperatura, quoniam quatuor sunt qualitates, quæ temperiem mutare possunt; alioqui si ex partibus, & diuersis nominibus morbos quęreremus, plura profectò, & inutilia genera resultarent; quippe calida intemperies, quæ cor affligit, febris; quæ caput inuasit ex solis æstu, insolatio dicit solet: At non propterea hi morbi diuersi sunt inter se generis: Itaque vel ex propria natura diuisionis species sumendæ, quemadmodũ ille in Methodo facit vbi vlcera quædam ponit esse oblonga, quædam lata, alia profunda, & quę ex his nascuntur genera: vel ex causis efficientibus solutionis continui proximis, & immediatis, quod idem
eodem

eodem opere alibi facere nititur, quum omnem cõtinui diuiſionẽ, vel à ruptione, vel cõtuſione, vel eroſione fieri ſcribit: Verum neſcio quia ratione omittat ſecantia, ſiue vulnerantia: frangẽtia cõtundentium nomine vix etiã contineri poſſunt, quũ nobis cõtundentia ſignificent res graues, & duras, quę molliores partes, vt carnem, & molliora oſſa, quę in ſe cedere poſſunt impulſu afficiũt, & diuidũt: frangẽtia verò peculiariter vocẽtur, quæ oſſa cõminuunt: Ad hæc nõ ſolum dura, & craſſa corpora frangendi vim habent, ſed & alia nõnulla, quæ cõtundentiũ appellatione contineri nequeũt, cuiuſmodi eſſet ſi quis vtraq; manu appræhenſum os flectẽdo frãgeret: quare nihil perpetuũ ex Galeni tractatione in hac re nobis inuenire licet: id quod fortè faciemus, ſi rei naturã ſpectabimus, & expendemus ex vniuerſo rerũ genere, quæ diuidendi vim habeãt: quã in re occurrẽt imprimis quæ tenuia ſunt, & ad ſecandũ idonea, vt enſis, ſagitta, deinde quæ ſunt acria, & mordacia, tertio loco quæ grauia, dura, & obtuſa: Alia demũ quæ rumpendi vim habẽt, quæ vno genere rerum compræhendi nõ poſſunt, quum quædam replẽdo, quędam alio modo, omnia tamen tendendo rumpãt, quod ſi ita eſt, quid obeſt, quominus quatuor morborũ genera ſimplicia ſtatuamus in ſolutione cõtinui, & ſingula ſuis, aut confictis nominibus, nũcupemus? Igitur diuiſionẽ, quam faciunt tenuia, & ad ſecãdũ propria, vulnus nũcupemus: Eam verò, quam acria cõmittunt, vlcus, recepto etiã à medicis vocabulo, appellabimus: quæ verò à duris, & craſsis corporibus naſcitur, quũ generali nomine careat, mutuato à ſpecie nomine, contuſio dicetur vel fractura. Demũ ea, quæ fit à tendentibus, rupturæ nomẽ capiat. Iam verò ex diuerſis cauſis quæ in vnoquoq; genere reperiũtur, propria quædã inferiora genera oriuntur, quæ ex partiũ diuerſa cõditione & cauſarũ diuerſo agẽdi modo ſuis nominibus ſignificantur. Nã diuiſio omnis, quæ à ſecantibus in quacunq; parte fit, vulnus nuncupatur, vt quũ oſſa, carnẽ, neruũ, & quãcunq; aliam partẽ vulnerari dicimus: quod etiam Galenus octauo Methodi teſtatur, quũ vulnera ait inferri ab acutis, & omnino ab his, quæ ad ſecandũ ſunt habilia: Verum quũ inter ea, quæ ſecant, & vulnerãt, quædã punctim, quædam cæſim continuũ ſoluant: quę pungendo fit diuiſio, pũctura proprio nomine vocatur, ab actionis modo accepta nomenclatura, quẽadmodũ quum

punctis neruis curationem, & remedia instituimus: si cæsim cõmittatur sectio, nõ alio quàm vulneris nomine significatur: in ossibus capitis ἐγκοπὴ διακοπὴ, & ἕδρα à Græcis dicitur huiusmodi solutio, quæ vel ab acuto, atq; secãte alio modo, fit. At si ab erodentibus continuũ soluatur, vlcus cõmuni in omnibus nomine à nobis, à Græcis ἕλκος nuncupatur: In osse autẽ peculiari nomine nos cariem, Græci τερηδόνα nũcupãt, nonnunquam verò & vlcera ipsa erosiones vocamus à causis erodẽtibus, quę exulcerant appellationẽ sumentes: quod si à rebus grauibus, & duris extrinsecus lædentibus cõtinuum diuidatur: in partibus quidẽ, quæ ictui cedere possunt, & in seipsas cogi, & cõprimi, cõtusio vocatur: sic enim carnẽ affectam, neruos, & molliora ossa in pueris cõtusa appellamus: At si duriora fuerint corpora, vt ossa, si partes illarũ comminuantur, fractura nũcupatur, si leuius afficiãtur, vt contusio propriè nõ vocatur huiusmodi affectus, sic facilè non est aliter propriè nominare. In ossibus capitis fractura, à Græcis ῥωγμὴ, & ῥῆξις appellatur. Cæterũ si vnio vitietur à tendentibus, ruptio dicitur: At in neruis cõuulsio à Galeno vocatur, etsi tamen ei diuisioni solum nomen hoc cõuenire videtur, quæ à conuulsione fit, id est tensione facta ad originẽ neruorum, nec id quidẽ propriè, siquidẽ (vt antea ostẽdimus) cõuulsionis nomen deprauatũ motũ, non vnionis vitium medicis significat: quæ autẽ in ligamẽtis, aut instrumentariis partibus à tensione fit diuisio, auulsio (si placet) nominetur: Nam quæ secando fit, vulneris, & quæ erodendo vlceris nomẽ, vt alia, capit: At quæ in mẽbranis, tunicis, & aliis partibus, quę tendi possunt (carne, & musculis exceptis) cõtingit solutio à tẽdentibus, nullo proprio nomine est donata: Ea verò, quę in musculis, & carne prouenit, generis nomine ruptura, & à Græcis ῥῆγμα nũcupatur: Atq; hæc quidẽ sunt simplicis solutionis continui nomina, & species: aliæ verò quæ à Galeno nõnunquã adduntur, vel excogitari possunt, aut ex his cõpositæ sunt, vel ad illas redigũtur: Ac ne lõgius abeas ἀναστόμωσις, id est orificiorũ vasorũ apertio (si modo inter solutiones cõtinui aptè collocari potest, quum in cauitate potius sit vitiũ) si quidem à tensione fiat, ruente humore magno impetu, aut copia distẽdente, ad rupturã redigi debet: quum verò ob acrem quampiam qualitatẽ intrinsecus, vel extrinsecus aduenientẽ erosa aperiuntur, sub vlcere cõtinetur, & vbiq; Galenus id genus solutionis cõtinui ob tẽsionẽ, vel erosio-

nem naſci ſcribit: vnde ſi à vulnerãtibus, & pũgentibus, vel cõtundentibus accidat orificia aperiri, propriè (eo authore) anaſtomoſis nõ dicetur, ſed vulneris aut cõtuſionis appellationẽ cũ loci affecti additione, vt alia accipiet. Diapedeſim verò inter ſolutiones cõtinui initio quarti Methodi recenſet, quam quinto eiuſdem operis libro nõ longè à principio ob rarefactionẽ tunicarũ vaſorũ, & ſanguinis tenuitatem, atq; etiã apertionem orificij graciliũ ipſorum vaſorũ fieri meminit: qua in re rarefacientia neceſſe eſt ponat inter ea, quæ continuũ ſoluunt; nec nõ ſanguinis ipſius tenuitatẽ, ſed neſcio qua ratione. Quòd ſi ex apertione orificiorum fiat, idem diapedeſim, & anaſtomoſim ſtatuat neceſſe eſt: quinetiam, vt antea diximus eos errare ſcribit tertio de Cauſis ſymptomatũ, qui diapedeſim cauſam eſſe putãt excretionis ſanguinis, & diuerſam ab aliis, quũ aliter omnino ſentiat libro quinto Methodi medendi. Quare hoc affectionis genus à ſolutione continui excludendum potius eſſe cenſeo. Porrò ἐκχύμωσις mixtus eſt affectus ex contuſione, & ruptione, vt quarto eiuſdẽ operis libro idem tradit: ἔνθλασις verò, quæ à noſtris illiſio dicitur, cõtuſionis eſt ſpecies, quũ ſcilicet cõcauitas aliqua à collidentis corporis ictu facta apparet, ſed abſq; alia diuiſione: θλάσμα etiam vocant nomine generis mixtũ affectũ ex contuſione, & fractura: quando ſcilicet partis cõtuſæ externa ſuperficies nõ diuiditur, nec compreſſa apparet, interior autẽ multas, & paruas diuiſiones patitur: Eſt & cõpoſitus ex his affectus, ſi contuſa pars non ſolum ad interiora recedat, ſed etiã in exteriori facie diuiſiones quædam cõſpiciantur, qui quidem nullo proprio nomine eſt donatus: Sed hæc ſatis quidem de morbis, qui ex ſolutione cõtinui proueniunt, & eorũ nominibus, quibus ſignificantur; quæ etſi planè perfecta nõ ſunt, huiuſmodi tamẽ eſſe puto, vt beneuolus lector agnoſcere poſsit plurimum à nobis in hac re tam variè tradita fuiſſe elaboratũ: etſi quæ relicta ſunt facilè in prædicta capita redigi poterunt. Solet Galenus ſcribere neceſſariũ imprimis eſſe ei, qui artẽ aliquam methodo tradere velit, vt nomina propria ſingulis rebus imponat, quæ ſemper poſtea obſeruet, nec cũ aliis cõfundat; quod vtinã ipſe præſtitiſſet, quotiẽs enim quæſo de generibus, & nominibus ſolutionis cõtinui agit, & perpetuò diuerſo modo: At ſanè præſtitiſſet hæc ſemel ſuo loco diligenter

pertractasse certa quadam, & propria singulis appellatione, & inuariabili docẽdi ratione, tùm ex rei natura, tum ex consueto loquendi modo desumptis: sic profectò omnibus liceret facilè intelligere: quæ nemo vnquam assequetur, qui nõ integram tractationem de iisdẽ rebus, quibus ille sparsim, nullóque ordine agit, rursus aggrediatur: quę quidem dicta velim non vt eum reprænhendam, cui certè plurimum debemus: sed vt eos admoneam, qui in quæstiunculis, conciliandísque authoribus perpetuò versantur, multo meliora superesse, in quibus maiore fructu, & laude laborare posśint.

De morbis compositis partium similarium, & dissimilarium.

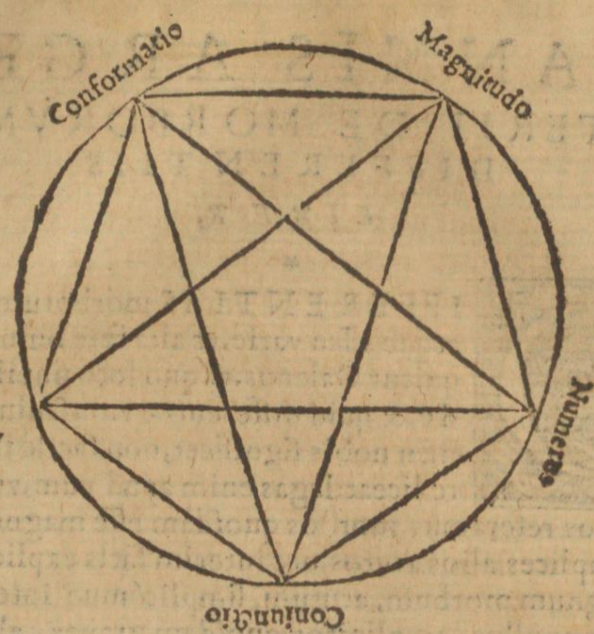
CAP. XIIII.

ETsi obiter quædã antea attigimus, quæ ad hãc rem pertinẽt, & rursus in sequẽti libro, in quo morborũ differentias prosequemur, de cõposito morbo agendũ est: tamen præsens institutum postulat, vt generali quadam tractatione qui, quótve morbi cõpositi, tum in similaribus, tum instrumẽtariis partibus oriri posśint, doceamus: præsertim quòd nõ facile sit ex Galeni libro de Differẽtiis morborũ, in quo ex professo de hac re agit, elicere quid author sibi velit, & quod nos nunc quærimus, quum enim similariũ partiũ morbos cõpositos censuisset eos esse, qui ex duabus qualitatibus inter se sine humore, aut cum illo iunctis resultant: nescio quo modo mutata docẽdi ratione, aliter statuit, eos esse cõpositos in partibus instrumentariis, non qui ex duabus, vel pluribus causis nascũtur, sed qui simul plures partes occupãt similares: Nam si vna est compositorũ morborum (quatenus sunt cõpositi) natura, vnã quoq; oportet esse in omnibus rationẽ, qua cõpositi dicuntur, nec similariũ morbos ex causis efficiẽtibus, dissimilariũ vero ex materia subiecta diiudicari, aut si hos hac ratione, illos etiã eadem componemus: At quæso quos dicemus esse cõpositos morbos similarium? An qui plures instrumentarias occupant vitiata cõformatione, magnitudine, numero, cõiunctione, vel vnione? Sic certe videtur sentiendũ, propterea quòd ex contrariis ratio sumpta iudicat, dissimilariũ pluriũ morbos ad similares esse referẽdos, si similariũ morbi proprij fiunt instrumẽtis. Quod si id

videt

videtur absurdũ, nec cõpositi dici possint similariũ affectus diuersi, qui diuersas partes infestãt (siquidem ij iam ad instrumẽta sunt relati) relinquitur vt vnus morbus, qui plures similares male habeat, aut qui in vna solũ parte cõsistat, cõpositus putetur: Atqui neuter cõpositus dicitur, nisi gemina sit intẽperies, vt ipse Galenus passim ostẽdit, quo quidẽ cõstat, nõ ex subiecta materia sumendã esse cõpositionis morborũ rationẽ. Quod si particularius quædam, quæ in fine libri de Differẽtiis morborũ de hac re scribit Galenus, expẽdamus, inueniemus profecto hũc cõpositionis morborũ modum ab his principiis, quę antea (eo maximè authore) posuimus alienũ: Illic enim inflãmationẽ statuit esse morbũ totius instrumẽti per accidẽs, eo quòd singularũ partium instrumẽti sit morbus, atq; ophthalmiã, quæ in vna etiã solũ parte, nempe tunica oculi, quæ adnata vocatur, consistit. Idẽ quoq; de erosione, & vlcere corneæ scribit, & deniq; similariũ corporum morbos ex accidẽti ad totũ instrumentũ pertinere: Ac de vlcere quidẽ, & erosione corneę quid sentiẽdũ sit, ex superioribus patere puto, vbi omnẽ cõtinui solutionẽ ad sola instrumẽta retulimus, & si illius opinionẽ sequamur, nõ per accidẽs, sed primò morbus est instrumenti ipsius, quũ nullò alio interueniẽte, visio per huiusmodi affectũ lædatur: Inflãmatio, si tantũ crescat, vt magnitudinis ratione actiones instrumẽti impediat, optimè inter morbos instrumẽtarios, vt antea ostẽdimus, reputatur: alioqui minimè, vt nec alij morbi similariũ: si enim in sola cõformatione, magnitudine, numero, cõpositione, & vnione morbos experiuntur, eo authore, instrumẽta: necesse omnino est, siue primo, siue secũdario id fiat, eorũ generũ morbos esse, qui instrumẽti morbi esse debẽt: alioqui quo modo quæso ex accidẽti fuerit alicuius partis morbus, quod nec morbus quidẽ illius esse potest? An nõ etiã in hoc eodẽ loco sibi pugnare videtur Galenus? Nã quũ primo bis dixisset similariũ corporũ morbos ex accidẽti ad totũ instrumentũ spectare, postea statuit eosdẽ propriè ad totũ instrumentũ referẽdos: eos verò, qui vnã quampiã partem inuadũt, & cõpositi sunt, vt inflãmatio, per accidẽs fieri morbos instrumentorũ. In quo etiã nescio qua ratione moueatur: quippe quum nihilo magis referat plures partes, quàm vnã laborare, si modo re vera sit cõpositus: Pręterea quũ illic scribit nõ referre siue quis plures dicat, siue vnũ morbũ to-

tius instrumenti, diuersos morbos, qui in diuersis partibus resident, eo quod curatio non varietur: in hoc mihi videtur sui instituti obliuisci, quod est nõ docere quo modo capiantur morbi, quatenus curationem variant, sed quonã modo reuera cõpositi, aut simplices dici debeant: sic profectò non erat quod laboraret in simplicibus inueniendis, quando curatio ipsa rectè instituitur adhibitis propriis remediis, siue simplices, siue cõpositos morbos nũcupemus, quibus medemur. Ac quum huius rei tractationem exactiorem se differre dicat in Methodum medendi, nec id postea præstet, quod pollicetur, facit vt dum negligentius quædam suis locis explicat, perpetuò postea dubitemus, quo modo ea, quæ variè sunt explicata, rectè capi debeant: Quamobrẽ ne diutius in his moremur, certa & perpetua quadã docendi ratione, eos constituamus cõpositos morbos tum similaribus, tum dissimilaribus partibus, qui ex efficientibus morborũ causis cõiunctis proueniunt, qua ratione si quis supputauerit ex complicatione quatuor primarũ qualitatũ, quatuor in similariũ partium temperie resultabunt morbi cõpositi: In tota verò earum substantia nõ magis simplices, quàm cõpositi (vt credo) dici possunt: quum ignoremus quo modo ab huiusmodi morbis partes affligantur: quoniam verò quinque sunt posita, quæ instrumenta corporis constituunt: conformatio, magnitudo, numerus, coniunctio, & vnitas, quæ omnia omnibus modis inter se cõplicari valent, & omnino viginti sex, cõplicatis summis generibus, efficiunt morborũ species, vt sequens tabula ostendit, & pentagona figura mathematica demonstratione docet. Ex speciebus verò ipsis, quæ in singulis generibus reperiũtur inter se cõiunctis certus numerus resultabit, quem facilè assequetur, qui arithmeticæ omnino non sit ignarus: nec illud quidem ignoro nonnunquã similares partes quæ instrumẽtum aliquod cõficiunt, & ipsum instrumentum propriis morbis simul tentari, quẽadmodum quum adest vlcus, & intemperies, sed hi non cõpositi, sed cõplicati potius morbi dici debẽt, quandoquidem cõpositi, & simplices circa eandem materiã versantur, & aliud sit duos esse morbos, aliud verò morbum fieri cõpositum: de qua re proximo libro, ad quem iam properandum esse duco, diligentius agemus.



Coniugationes morborũ cõpositorũ in partibus organicis.

Conformatio,	Coniunctio,	Magnitudo,	Numerus,	Vnio
Conformatio,	Coniunctio,	Magnitudo,	Numerus	
Coniunctio,	Magnitudo,	Numerus,	Vnio	
Magnitudo,	Numerus,	Vnio,	Conformatio	
Numerus,	Vnio,	Conformatio,	Coniunctio	
Vnio,	Conformatio,	Coniunctio,	Magnitudo	
Conformatio,	Coniunctio,	Magnitudo		
Coniunctio,	Magnitudo,	Numerus		
Magnitudo,	Numerus,	Vnio		
Numerus,	Vnio,	Conformatio		
Vnio,	Conformatio,	Coniunctio		
Conformatio,	Magnitudo,	Numerus		
Conformatio,	Numerus,	Vnio		
Coniunctio,	Numerus,	Vnio		
Coniunctio,	Vnio,	Conformatio		
Magnitudo,	Vnio,	Conformatio		
Conformatio,	Coniunctio			
Coniunctio,	Magnitudo			
Magnitudo,	Numerus			
Numerus,	Vnio			
Vnio,	Conformatio			
Conformatio,	Magnitudo			
Coniunctio,	Numerus			
Magnitudo,	Vnio			
Numerus,	Conformatio			
Vnio,	Coniunctio			

IOANNIS ARGENTERII DE MORBORVM DIFFERENTIIS LIBER.

*



IFFERENTIAS morborum sparsim, atque adeo variè, vt alia ferè omnia prosequitur Galenus, vt quo loco sint illæ legendæ, & quid differentiæ vniuscuiusque nomen nobis significet, non facilè intelligere liceat: legas enim apud eum, vt ex multis paucos referamus, morbos quosdam esse magnos, quosdam simplices, alios acutos, nec interim satis explicari quid per magnum morbum, acutum, simplicémue intelligi velit: sic nonnullos complicatos, quosdam graues, alios communes, quosdam proprios, & denique multas alias differentias ab eo numerari senties, quarum quædam ab vno, & eodem fonte manant, aliæ à diuersis nascuntur. qua in re fontes, & generalia capita imprimis poni oportebat, & doceri quænam, & quot essent, à quibus sumerentur, & deniq; quæ propriæ, & essentiales, quæ alienæ & accidentariæ differentiæ, explicandum: Nam cõtemptis generibus, à quibus omnia diuidendo oriuntur, frustra infimas species, & differentias quæres. Præterea vt in diuisione febriũ essentiales differentias ab accidentariis separandas esse censet, eósque reprehendit, qui eas inter se miscent, vel in primis differentiis consistunt, tanto magis profectò id in morborum differentiis faciendum erat, & ab eo fugiendum; quod in aliis damnat, quanto communium tractatio singulorum explicatione artibus docendis est vtilior: Qui enim morbum diuidere nouit, non solum febrem, sed etiam alios omnes morbos probè diuidet: mirarique sanè licet, quòd quum plurimæ omnino morborum sint differentiæ, genera solum doceat in libro de Differentiis morborũ, aut certe solum eam differentiam, quæ ex materia subiecta sumitur: Nam qui dicit morbos quosdam esse similarium partium, alios instrumentariarum, nullam profectò aliam differentiam explicat, quàm quæ ex materia, in qua morbi gignuntur, capitur,

tur, quum tamen liceat, ſicut febres diuiſit, ſic ab eſſentia morborum, & aliis multis, eorum differentias ducere: id quod nos, quantum in nobis fuerit, duce ratione, efficere conabimur. Quantum enim difficile ſit bene diuidere, docet Ariſtoteles initio operis de Partibus animalium: tantóque profectò difficilior nobis eſt diuidendi ratio, quòd nemo hactenus ex antiquis ſcriptoribus eam ſatis explicare ſit conatus: Aiunt quidem illi genera per ſuas differentias in ſpecies diuidenda eſſe: At à quibus ſumantur differētiæ, quod præcipuum eſt in hac re, non docent. optaremque, in hoc verſari, qui præcipuis logicæ, philoſophiæque ſtudiis contemptis, totam vitam in aliorum placitis intelligendis, pertinaciúſque defendendis conterunt, & interim ſi quid definiendum, diuidendum, reſoluendum, componendúmue ſit, aut cauſæ, vel effectus rerum inueſtigandi, niſi hæc ad verbum ab aliis conſcripta, & expreſſa legerint, vnde initium capiendum ſit, omni arte deſtituti, ignorant: Scribit Galenus primo ad Glauconem omnes errores qui in medicina naſcuntur, ex malis diuiſionibus prouenire: At pauci interim ſunt, qui vnquam morbum, vel aliud quidpiam, quod ad medicinam pertineat, diuidere per omnes ſuas differentias tentent: hinc quæſtiones, hinc dubitationes, & ſophiſmata omnia ferè naſcuntur. Trademus ergo eas differentias, quæ etſi exactæ non fuerint, ſi ad illorum logicam, & nunquam expreſſam diuidendi rationē referre velimus, erunt tamen arti noſtræ vtiliſsimæ, vtpote quæ curationem varient: qua in re poterunt alij ab iiſdem generibus alias differentias ducere, & quaſdam in commodiore fortè genere, quàm nos fecerimus collocare: Neque enim omnes proſequi, ſed quæ magis ſunt neceſſariæ, & continuò in ore medicorum verſantur, methodúmq; potius docere, qua alios inuitemus ad meliora excogitanda, tradere inſtituimus.

*

Quæ sint, & à quibus sumantur morborum differentiæ.

CAP. I.



TAQVE quum morbus sit cõstitutio præter naturam, quæ ab his sumentur differētiæ ex quibus morbus definitur, proprias, & vt vocāt essentiales meritò existimabimus: Igitur à compositione differentię sumētur essentiales: Ita enim voco, quæ curationem variare possunt, ne in essentialis nomine litigemus. Porrò cõpositionis differentiæ quædam à compositionis ratione, quædam à cõpositionis causis, aliæ ab effectibus, aliæ denique à partibus cõpositionis ducūtur, vnde & ab his omnibus morborum propriæ differētiæ fient. nec multum quidem laboro si quis easdem duci dicat ab essentia, causis, & effectibus morborum: Nos tamen hoc loco priorem diuisionem sequemur.

Differentiæ morborum sumptæ à compositionis ratione.

CAP. II.



ST sanè morbosæ compositionis ratio, vt aliquid excedat, vel deficiat, quapropter ab excessus, de fectúsque quantitate differentiæ capiuntur, quales sunt illæ quum dicimus morbos alios esse magnos alios paruos, quosdam etiam maximos, minimos, & extremos: sunt enim hæc excessus, & defectus nomina: Est quoque de compositionis huius ratione, vt id quod excedit vel vnum sit, vel plura, vnde morbi simplices, & compositi, & inter compositos complicati, confusi nuncupantur.

Differentiæ morborum à causis compositionis.

CAP. III.



ORBVS omnis à quibusdā, ex quibusdā, in subiecta materia fit finē præterea aliquē assequitur, & quædā habet, sine quib⁹ fieri, & propriū finē assequi nõ potest: quare meritò differentias quasdā capiet ab efficiētibus causis, quasdā à materia ex qua, alias à subiecto in quo, alias à fine

&

& nonnullas etiam à causis sine quibus fieri nequit. Sunt porrò inter causas efficientes quædam propinquæ, aliæ remotæ. A propinquis ducuntur hæ differentiæ, quum morbos quosdam calidos, frigidos, humidos, & siccos dicimus, quosdam in numero, vel magnitudine, vel conformatione, vel coniunctione, aut vnione consistere dicimus, quòd scilicet à caliditate, frigiditate, humiditate, siccitate, numero partium, & magnitudine, & cæteris à mediocritate recedentibus excitentur, de quibus antea in generibus dictum est. A remotioribus verò, & quæ immediatas has mouent causas, plurimæ resultant differentiæ, quales sunt illæ, quũ nominamus morbos biliosos, pituitosos, æstiuos, hyemales, qui. s. à bile, pituita, æstate, & hyeme, quæ omnia vim habẽt calefaciendi, vel refrigerandi, vel aliquid demum ex supradictis faciendi, oriuntur. Similes sunt illis hæ differentiæ quum ab ira, mœstitia, timore, exercitatione immoderata, somno, vigilia, otio, vel labore morbos contrahi dicimus. Quoniam verò inter efficientes causas quędam sunt, quæ morbos gignunt, quædã fouent, vel augent, aliæ tollunt, ab illis quoque differentiæ petuntur: quemadmodum quum dicimus quosdam à causis euidentibus solum gigni, vt diarias febres, alios ab occultis vt putridas: item nonnullos ab externis solum causis nasci, vt vulnera: alios etiam ab internis, vt vlcera: nõnullos prætereà à natura sola, alios à medico, alios vtriusque opera curari, quosdam ab his quæ per se agunt, alios ab his quæ per accidens, nonnullos ab internis solũ, alios verò ab externis remediis tolli, alios à putredine, alios ab aliis causis foueri, & intẽdi. Cæterũ à materia ex qua propinqua nascũtur hæ differentiæ, ꝙ scilicet quidã morbi fiant ex sanguine, vt inflãmatio, quidã ex bile, vt erysipelas & herpes, quidã ex pituita, vt œdema, & scirrhi vnũ genus, alij ex humore melãcholico, vt cancer elephãtiasis, & altera scirrhi species: ex remota verò materia hę ductę differẽtię videtur, si eosdẽ tumores dicamus vel ex cibis biliosis, vel pituitosis, vel melãcholicis, vel sanguinẽ plurimũ gignẽtibus procreari. At à materia subiecta nascũtur plurimę differẽtiæ, qualis est ea quũ quosdã dicimus esse morbos similariũ partiũ, quosdã instrumentariarum, quosdã item particulares, quosdam vniuersales: eos ita vocantes, quòd partem vnam, hos quòd vniuersum corpus in-

festent: Videtur etiã ad hanc differentiã pertinere quũ dicimus quosdam communes esse, quòd omnes naturas corripiant, alios proprios, qui aliquos solum potissimum inuadant: Est & propria huius generis differentia, quando quosdam morbos solidarum esse partium, qui & in habitu morbi dicuntur, quòd in solidis partibus, & habitu consistant, vt hectica febris, alios in humoribus, vt febres putridas, alios in spiritibus, vt diarias vigere: Item quum dicimus morbos quosdam esse pueriles, alios seniles, qui in pueris & senibus, vel solum, vel magna ex parte gignantur: eodem modo muliebres morbos, cutis, neruorum, capitis, cordis, vẽtriculi nominamus ex propinqua, vel remota materia, in qua morbi resident, differentias sumentes. Iam verò à fine sumuntur differentiæ, cuiusmodi est illa, quum diuidimus morbos in salutares, lethales, & eos qui nec solui possunt, nec suapte natura occidere. At quoniam nihil fieri potest, nisi causæ certo modo agant, & adsit locus accommodatus, suppetátque tempus idoneum, meritò & ab his propriæ quædam differentiæ deriuabunt, vt in causis gignentibus, quando dicimus quosdam paulatim, alios confertim gigni, quosdam primogeneos, alios secundarios, & per consensum gigni. In causis verò soluentibus morbos, quòd quidam per crisim, id est confertim factam mutationem, alij paulatim, & denique per sudorem, vel vrinam, aut alio modo solui dicuntur. A loco in quo gignuntur morbi, sumuntur illæ à Galeno scriptæ differentiæ, quum ait morbos quosdam esse epidemios, alios endemios, alios pestilentes, alios sparsos: etsi videntur hæ differentiæ non solum à loco in quo proueniunt, sed etiam à subiectis corporibus, in quibus gignuntur, duci, vt suo loco postea docebimus: quinetiam à loco, in quo dissoluuntur morbi, differentiæ quædã fieri possunt, cuiusmodi ea esset, si diceremus nõnullos morbos in locis calidis, vel frigidis, vel humidis, alios in siccis finiri. At verò à tempore generationis differentiæ illæ resultant, quũ dicimus quosdã esse morbos recentes, & nouos quosdã inueteratos, alios innatos, alios post natiuitatẽ ortos, quosdã in principio alios in augmẽto, vel vigore aut declinatione cõsistere. Sumũtur & à tẽpore quo ad finẽ perueniunt, qua ratione, quosdã breues, alios longos, alios productos vocamus. Breues nẽpe, qui cito ad terminũ suum

perueniũt: longos qui nõ nisi longo tẽporis spatio desinũt.

Differentiæ sumptæ ab effectibus compositionis.
CAP. IIII.

SEQVVNTVR sanè morbosam compositionem quædam vt proprietates, quædã vt accidentia: Est enim morbo proprium, quòd suos mores habeat: vnde quosdã dicimus esse benignos, alios malignos. Proprium item est, quòd sit vel legitimus, vel spurius: hinc quidam dicuntur exquisiti, & legitimi, alij non exquisiti, & nothi. Sunt porrò symptomata, siue accidentia morbi, actiones læsæ, tum etiam qualitates corporis præter naturam mutatæ, & opera, quæ in corpore fiunt corrupta: quamobrẽ ab illis omnibus non inutiles etiam differentiæ ducuntur. Ab actionibus quidem quum dicimus morbos quosdam esse, qui animales actiones, alios qui vitales, alios qui naturales lędunt, quosdam delirium, sitim, alios vigiliã vel lassitudinis sensum inferre, vel dolorem excitare, vel aliud quidpiam huiusmodi, quod vel actio sit, vel maximè cum actione coniunctum, de quibus exactius agemus, quum expendemus quinam, & quot sint morborum effectus. A qualitatibus corporis prouenit illa differentia, quum dicimus morbos quosdam esse, qui icterum committunt, vt inflammationes, & obstructiones hepatis, alios qui naturalem colorem in nigrum vertunt, vt obstructiones lienis. Ab operibus verò capi videtur ea differẽtia, qua dicimus quosdam morbos excrementa retinere, vel plusquam natura postulat expellere, nonnullos sanguinem corrumpere, alios pituitam vel bilem plurimam gignere, vel aliud in corpore facere, quæ differentia etsi propriè ab actione non sumitur, quum opus spectemus, quod fit, sine actione tamen exprimi nequit. Itaque ab vtroque opere, & actione duci videbitur. Porrò quũ morbi effectum esse dixerimus læsionem, eo quòd actiones, qualitates, & corporis opera lædat, vt ab his, quæ facit differentias accepimus, sic à læsionis differentiis non impropriè resultabunt morborum differentiæ. Sumuntur autem læsionis differentiæ à modo læsionis, quædam enim vehementes sunt, aliæ languidiores: vnde morbi quidam vehementes, qui vehementer lædunt, alij languidi, qui mitius

tius id faciunt, quo modo etiã alij leues dicuntur: Præterea quum lædere motũ quendam ostendat, à differentiis motus morborũ differentiæ nõ omnino alienæ capi possunt, qualis profectò ea est, quũ dicimus morbũ esse acutũ, vel tardũ, eũ ita vocantes, qui celeriter, hunc verò qui tarde mouetur: Pertinent ad hoc genus illæ etiam differentiæ, quòd morbi quidam sint cõtinui vel intermittentes, ordinati vel inordinati, æquales vel inęquales, increscentes vel decrescentes, vel eundem tenorem semper seruantes, quosdam redire, recidiuámq; facere: nõnullos in alios permutari, vt costalem morbum in peripneumoniam: alios immobiles, nonnullos facere moueri, vt qui ex flaua bile: alios difficilè, quemadmodum qui ex atra consistunt.

De differentijs à partibus morbi ductis.

CAP. V.



EMVM à morbi partibus licet proprias differentias capere, quemadmodum quum dicimus morbos quosdam quatuor partes, siue tempora habere, vt qui paulatim soluuntur, alios duo vel tria, quales sunt, qui per crisim finiuntur: atque hæc quidem satis de veris, & necessariis morborum differentiis ne singula prosequi videamur, quæ vnusquisque intellectis capitibus, & fontibus, vnde ea emanant nullo negotio inuenire poterit: quare ad accidentarias accedamus.

De differentijs accidentariis morborum.

CAP. VI.



CCIDENTARIAS differentias vocamus, quæ ab extraneis rebus, plurimúmque à natura morbi disiunctis ducuntur, quales sunt, quæ ab his sumuntur, vnde morborum nomina sunt deriuata, vt quum dicimus morbos quosdam chironios, telephios, vt vlcera chironia, & telephia, vel regium, vel comitialem morbum: huiusmodi etiam videtur esse quæ sumitur vel à loco, in quo vigere cœperunt, vt quum quosdam vocamus morbos Gallicos, alios Anglicos, & denique accidentarias alienásque differentias eas esse agnosces, quæ ad curationem minimè conferunt.

Diffe

Differentiæ morbi magni,& parui.

CAP. VII.



T SVMMA genera morborũ in suas species sunt à nobis diuisa: sic & supradictæ differentiæ nonnullæ in alias diducuntur, quas docendi ratio postulat, vt breuiter prosequamur: Præterea quũ antiqui medici negligentiores videantur fuisse in nominum explicatione, quibus morborũ differentias significamus: nam diuersos morbos vno nomine,& vnũ diuersis nominibus sæpè significant. atque ita non paruam in tota medicina confusionem pariunt, operæpretium esse duco, vt eodẽ negotio hæc etiam paucis perstringamus: quo difficultatem omni ex parte studioso lectori, nostro labore, minuamus. Ac ne longius abeamus, Morbum magnũ,& paruum, quos impropriè, antiqua consuetudine, ita vocamus (quippe quum de rei facultate quantitatis vocabulũ enunciemus) non vno modo à Galeno sumi certissimum est: aliter enim sumat oportet, quum morbi magnitudinem sanguinis missionem indicare scribit, aliter quũ morbos magnos eos vocat, qui vel maligni sunt, vel in mẽbro nobili cõsistunt: Nam nõ omnis morbus, qui nobilem aliquam corporis partem male habet, sanguinis detractionem postulat, vt scirrhus, œdema, intemperies sicca, vel frigidi cerebri, hepatis, vel cordis, aut etiam calidus morbus, vt hectica febris: nec in omni maligno affectu sanguis demendus est, vt in his, qui à venenis excitati propriis antidotis, nõ sanguinis extractione, curantur: Nec est recipienda illorũ opinio, qui hos morbos magnos vocant, sed ob viriũ imbecillitatem sanguinẽ non mitti putant, quum apertè Galenus lib. quarto de Præsagitione ex pulsibus neget hecticã febrẽ vnquã magnã esse posse. quinetiã docendi ratio postulat, vt semper iisdẽ morbi magnitudinẽ metiamur, quod Galenus nõ facit, siquidẽ quarto Methodi ob partis pręstãtiã, vel ob cacoëthiã, aut ꝓpter ipsius morbi essentiã magnos morbos fieri scribit: Septimo autẽ eiusdẽ operis lib. ex lesę actionis pręstãtia, ꝓpria affectus essentia,& facultate, q̃ lesum corpus gubernat, morbi magnitudinẽ ęstimari tradit: varius ergo est Gal. quũ de morbo magno agit, quũ nec q̃d sit, nec qua rõne magn⁹ cẽseri debeat, aperte ostẽdat:

dat: Sunt verò qui definiunt morbũ magnũ esse, qui periculosus sit, eũ autẽ periculosum, qui magna accidentia infert, qualia sunt, quæ medicum terrent, vt partium imbecillitates, pulsus carentia, stupor, syncope, quorũ sanè opinio non placet, propterea quòd multi sunt morbi, qui huiusmodi inferunt accidentia, vt hectica febris, intẽperies insignes cordis, qui quidem periculosi sunt morbi, non tamen magni dici possunt, quo modo dicimus morbos magnos venæ sectionem indicare. Præterea maligni morbi hac ratione magni fierent, siquidem periculosi sunt, quum tamen Galenus vbique magnitudinem morbi à more separet. Ac contingit quidem, vt qui magni sunt, periculosi etiam euadant, non tamen contra omnes qui periculosi semper magni dici possunt, atq; alia sanè ratione magni, alia periculosi censeri debent: Ergo quũ nihil adhuc in hac re perspicuum sit traditũ, naturã rei consulamus, quæ omni confusione depulsa, viam facilẽ mõstrare solet ad id, quod quærimus consequendum. Itaq; quum magnũ, & paruũ comparatione ad mediocre dicantur, magnus meritò vocabitur morbus, cõmuni omnibus ratione, qui mediocritatẽ excedit: vnde quot sunt media, ad quę morbus refertur, tot sanè morbi magni erũt differẽtiæ, tótq; modis morbus magnus dicetur. Atqui in vnoquoque genere, in quo excessus, & defectus notantur, media quædam statuuntur, ad quæ excessus, & defectus referentes, simpliciter tale iudicamus esse, quod in suo genere maximè excedit. Hoc igitur modo morbos magnos eos vocabimus, qui inter morbos naturã morbi maximè retinent, & in suo genere præpollent. Est porrò naturæ morbi propriũ, & inseparabile, quod affligat molestétq; corpus, vnde qui vehemẽter id faciũt, magni appellãtur, vt idẽ sit morbus magnus & vehemens: quod etiã Galeno authore facile licet probare. Etenim libro quarto Methodi medẽdi, vbi magnitudinem morbi sanguinis ablationẽ indicare scribit, pro magno grauẽ, validũ, & vim magnã habentẽ vsurpat: quinetiã primo, & tertio de Crisibus ad hunc modũ habet, siue magnũ, siue vehemẽtẽ morbũ dicas, nihil refert: Est autẽ vehemẽs morbus, vt postea ostẽdemus, qui validè, & paruo tẽporis spatio affligit, quo fit vt idem etiam sit hoc modo magnus morbus, & acutus, quemadmodum à Galeno sæpius vsurpatur, vt quum in Aphorismis primi libri maximum extremum

& accutiſsimum pro eodem ſumit,& acutum,vehementémque definit,qui valida infert accidentia,& citatum,velocémque habet motum. Hoc ſanè modo morbi magni nomen vſurpamus, quum ab eo ſanguinis miſsionē indicari tradimus:quum enim validus ſit,velocitérque moueatur; valido, & velociter ſuccurrere potenti, cuiuſmodi eſt venæ ſectio, remedio opus habet: qua ratione etiam tenuiſsimum victum ægris iniungendum eſſe dicimus,quum morbi ſunt maximi: quamobrem, nec hydrops, nec febris hectica, vel cordis intemperies ſicca, aut hepatis ſcirrhus magni ſimpliciter morbi cenſentur, etſi in principe parte conſiſtant, & periculoſi iudicentur, propterea quòd validam vim non habent,aut ſi validam non certe citatam,hoc modo peripneumonia, pleuritis, angina, phrenitis,apoplexia magni morbi intelliguntur. Illis enim venæ ſectio,tenuíſque victus ob vehementiam conuenit. Vna eſt hæc morbi magni ſignificatio, quæ & vera eſt, & maximè propria Galeno, qua etiam metimur morbos magnos qui in vnaquaq; ſpecie inueniuntur: Nam quemadmodum in ipſo genere morborum medium quoddam ſtatuitur; ſic in vnoquoque genere qui maximè excellunt, vel infra medium ſubſiſtunt, magni, paruíque eſſe dicuntur: quo modo magnam febrem, magnam inflammationem, & paruam ad id quod mediocre in febribus, & inflammationibus eſt,reſpicientes,appellare ſolemus: Alia verò eſt ſignificatio, & differentia quæ reſpectu virium ſumitur: quum enim vires noſtri corporis morbum ferant, & cum eo contendant; qui eas excedere videtur morbus,magnus dicitur. Qua ratione morbus magnus vſurpatur à Galeno, quum eos magnos vocat, qui partem principem occupant, vel maligni exiſtunt,aut ſuapte natura in vniuerſo genere morborum, magni: Eſt namque hęc latiſsima morbi magni ſignificatio,quum magnum pro eo, qui plurimum à naturali mediocritate recedit,tūc vſurpemus; quo pacto ſcribit Galenus primo ad Glauconem ad tantam magnitudinem morbum perueniſſe, quantum vnuſquiſque à naturali ſuo ſtatu receſsit, quo ſignificatu magnus pro periculoſo capitur,periculoſus enim eſt, qui plurimum à natura ſua hominem diſtrahit, qualis vt plurimum eſt, qui in membro nobili conſiſtit, & qui ſuapte natura magnus, qui malignus, quíque facultates noſtrum corpus gubernantes,aut præſtantes,pręcipuáſque actiones labefactat:quippe quum natura huiuſmodi morbos non facilè vincat, ſed ſæpius

illis, diſſoluto robore, ſuccumbat: Cæterum virium nomine non ſolum corporis, ſed etiam medicinæ vires intelligere oportet, in his ſcilicet morbis, qui non tam naturæ opera, quàm artis noſtræ beneficio curantur: Eos namque magnos optimè vocabimus, quemadmodum Aëtius Cappadox Elephantiaſim maximum morbum appellabat, eo quòd omnium remediorum vim contemneret, & excederet: ſumi autẽ his modis morbum magnum, nec plures eſſe illius differentias ex Galeni libro de totius morbi temporibus apertè intelligere licet, vbi ſcribitur: Morbum magnum capere oportet, quum ſupra vires noſtras fuerit, vel propria ſubſtantia magnus, vt homo, vel equus magnus: Propria autem ſubſtantia magnum intelligas oportet, ac ſi dicas in genere ſuo, quod ſatis oſtendit, quum ait, vt homo, & equus magnus, qui tales dicuntur, eo quòd in genere ſuo magni exiſtant: diuerſa tamen quædam eſt in his magnitudinis ratio: Nam hominem magnum, aut equum ſolum vocamus, quando iuſtam eam mediocritatem, quæ medio ſui generis debetur exuperat. magnum autem morbum vocamus, non ſolum, qui ob excedentes, ſed etiam deficientes cauſas morboſas à mediocritate ſua recedit; vt autem in his, qui alio modo magni dicebantur, qui maximè excellit maximus cenſebatur, ſic nunc qui plurimum abeſt à naturalis ſtatus mediocritate, maximus eſt putandus: qua ratione magna ſymptomata à magno morbo, & maxima ab eo, qui plurimum excellit, naturámque diſtrahit prouenire paſsim ſcribit Galenus: Illud tamen probare non poſſum, quòd quum ille quarto Methodi de venæ ſectione agat, & eam morbi magnitudinem quærere deberet, quæ ſanguinem demendum indicet; quæ ſcilicet ex propria eſſentia morbi ſumitur, de alia etiam mentionem faciat, quæ virium collatione dicitur; nec diſtinguat quinam ex morbis magnis eo remedio opus habeant, ſed abſolute pronunciet morbi magnitudinem id eſſe, quod venæ ſectionem monſtret. Hinc ſane illæ contentioſæ diſputationes, quæ paſsim de venæ ſectione in ſcholis agitantur, dum nonnulli cõtendunt omnem morbum magnum huiuſmodi remedium poſtulare, ſed repugnare aliquando vires, quæ cum huiuſmodi morbis, vt hectica febre, infirmæ ſubſunt. Alij verò aliter ſentiunt; omnes certè Galeni varietate confuſi: qui tamen (vt nos oſtendimus) vera præcipit, ſi modo intelligamus duas apud eum eſſe morbi magni differentias, vnam, quæ idem ſit cum vehementi, quæ indi-
catrix

catrix est venæ sectionis, aliam, quæ nobis idem, quod periculosus morbus, significet: quinetiam in eo mihi deficere videtur Galenus, quòd non omnia enumeret, quæ morbum magnum reddunt, neque enim solum ob partis præstantiam, malignitatem, & magnitudinem affectus, sed etiam ob causarũ vim morbi magni fiunt: quemadmodum qui cum multitudine humorum laborant, ob humoris exuperentiam periclitantur. Male præterea meo iudicio magnum suapte natura morbum ex vrinis olesceis, sputis perniciosis, & denique signis aliis lethalibus dignosci scribit in libro de Temporibus morborum: quandoquidem hæc non magis eum, qui suapte natura, quàm qui virium ratione magnus est, aut malignum ostendunt: Postremo eos vocare magnos, qui ex cacoëthia consistunt, est magnum cum maligno confundere, quos inter se distinguere plurimum refert, atque hæc satis de morbo magno & paruo: ex Galeni opinione, quamquam tamen paulo latius meo quidem iudicio magni morbi quàm acuti natura sese extendere debet; siquidem ossium crassiorum fracturas inter morbos magnos statuimus, qui tamen acuti esse nequeunt, nimirũ quòd antequam perfectè sanẽtur, acutorum terminum excedant: quare magnos vocarem, qui vim magnam obtinent siue cito, siue tardius soluantur, etsi vt plurimum cum magnitudine celeritas coniuncta est; alioqui si magnos eos vocemus qui simul insigniter, & paruo tẽporis spatio infestẽt, differentia ea prætermittitur, qua morbi continentur, qui validè, & nullo tempore præscripto affligunt: præsertim, quum Galenus ita etiam sumere videatur quum vehementes pulsus à magnis distinguit, nec ita magnos vt morbos vocet. pertinet ad hanc opinionem quod ille scribit libro septimo de Compositione medicamentorum per genera; inflammationem magnam vocari, vel ob ipsius insignem tumorem, vel ob partis inflmmatæ magnitudinem; ex quo quidem loco colligimus non solum magnos à vehementibus differre; (siquidem inflammationes, schirrhi qui vel hoc, aut illo modo magni ponũtur lõgius progredi possunt,) sed etiam eos, qui oriuntur in partibus, peculiari alia ratione, magnos censendos esse, quod scilicet magnam aliquam partem occupent.

De morbo æstiuo,& hyemali.

CAP. VIII.



ESTIVOS morbos intelligunt medici,tum eos, qui in æstate gignuntur, quemadmodum Hippocrates æstiuas quartanas vocat,quæ æstate nascuntur,tum qui proprij sunt æstati,conueniúntque cum illius temperie, vt tertianas febres æstiuas nuncupamus, quòd à bile flaua fiant, quæ æstate potissimum viget, committendíque huiusmodi morbos propriam vim habet:vulgus etiam estiuos videtur vocare morbos, qui æstate finiuntur, vt quum æstiuam quartanam appellat, quam existimat non prius solui posse,quàm ad æstatem peruenerit:sic hyemales, vernales, & autumnales intelligere oportet: quanquam etiam autumnales ad similitudinem eorum, qui autumno gignuntur,vocantur omnes,qui sunt incõstantes, & incerti,vt in eo Aphorismo Hipp, Quando eadem die modo calor,modo frigus autumnales morbos expectare oportet.

De bilioso,& pituitoso morbo.

CAP. IX.



ILIOSVM, pituitosúmque morbum vocamus, qui à bile, pituitáve prouenit, quo modo cholericam pasionem, & tertianas febres biliosos morbos appellamus. Dicitur & biliosus, in quo bilis redũdat,veluti quum ex obstructione hepatis ob crassos, viscidósque humores facta, occlusisque meatibus, per quos bilis expurgari consueuit, ea in vniuersum corpus effunditur, aut ad ventriculum intestináque transmissa, vomitione, aut alui deiectione excernitur: Eadem fit ratio de melancholico,sanguineóque morbo.

De morbo communi,vniuersali,particulari, & eorum differentijs.

CAP. X.



TSI communem morbum pro vniuersali, & è contra vsurpamus, tamen propriè vniuersalem vocabimus,qui vniuersum corpus infestat,quemadmodum quum dicimus febrem vniuersalem pro eo, quod est totius corporis morbum esse;

Inflammationem autem particularem. Communem verò ad Græcorum imitationem, qui παίκοινα & κοινὰ νοσήματα huiuſmodi morbos vocant, definiemus, qui multos inuadit; ſimplicitérque communes dicuntur: quum verò febrem communem morbum eſſe dicimus, non ſimpliciter, ſed corporis adiectione id facimus: Docet etiam differẽtiam inter communem, & vniuerſalem morbum, quod illis opponitur: Nam communis morbis σποραδικοὺς, id eſt ſparſos, non particulares opponunt Græci. Vt ergo cõmunes morbi ſunt, qui multos inuadunt, ſic ſparſi ſeparatim, ſparſimque homines apprehendunt; Porrò communium morborũ quidam ἐνδημοι, quos interpretes publicos vertunt: alij ἐπίδημοι, ſiue ἐπιδήμιοι, qui vulgares appellantur. Definit autem Galenus ἐνδήμους eos eſſe, qui ſemper tenent locum quempiam, vnde à quibuſdam vernaculi, & patrij noſtra lingua dicuntur; ἐπιδημίους autem vocat, qui tempore anni aliquo in regione aliqua graſſantur, quorum qui pernicioſiſsimi ſunt, multóſque occidunt, peſtilentes vocantur morbi: Differunt autem endemij ab epidemiis, quòd illi perpetuò eandem regionem obſideant, hi verò minimè, tum quòd vniuerſum epidemiorum morborum genus cauſam habeat aërem ambientem non ex loci ratione, ſed potius ex cœli ſtatu infectum: endemij verò vel ex aëre patrio, vel etiam ex aquis, quibus regio tota vtitur, naſcantur, ita quidem videtur ſentiendum Galeno authore in libro primo de Morbis vulgaribus, & de Victu morborum acutorum, etſi non ſatis exprimat quonã modo hi morbi inter ſe differãt, ex omnibus tamen locis colligo epidemios, & endemios id commune habere, quòd ſine diſcrimine omnis ætatis, & naturæ homines pariter inuidant, vtpotè qui ex communi cauſa proueniant: In hoc verò eos differre, quòd epidemiorum cauſa ſemper ſit aër, aliorum autem ea etiam quæ toti regioni ſunt communia, communis victus, vt cibi, & aquæ pręſertim communes. Præterea quòd proprius ſit loco aër, qui endemios committit, alienus verò, & aliunde corruptus qui epidemios facit. Adde quòd endemij lethales eſſe non ſolent, vt epidemiorum genus, quod peſtis dicitur. His omnibus opponuntur ſporadici qui ſparſim, priuatímque ægros diſcrepantes prehendunt, neque ſecundum communem aliquem modum conſiſtunt.

De morbo in habitu.

CAP. XI.



ORBVM in habitu dupliciter vſurpant medici, vel enim intelligunt eum, qui habitum corporis occupauerit, vel qui difficile iam remoueri poſsit, qua ratione hecticam habitualem (ſi ita loqui liceat) febrem nominamus; tum quòd in habitu corporis conſiſtat, tum quia ſtabilis, ſolutúque nontumax, quemadmodum quæ habitum iam contraxerunt. Porrò corporis habitum hic intelligere non oportet partes, quæ primum oculis ſubiiciuntur, nempe carnem, & muſculos, qui omnia ambiunt oſſa, quo modo Galenus aliquando vt in arte medicinali ſumit: Non enim ſolum exteriores illæ partes, ſed etiam interna viſcera in hectica febre male habent, ſed quemadmodum ille ſcribit libro primo de Differentiis febrium, habitus corporis nomen nobis ſignificare ſolidas partes; hic quoque intelligendo ſolidas partes, non ſolum vere ſolidas, quas ex ſemine conſtare ille putat, ſed omnes, quæ humoribus ſunt ſolidiores; quo modo dicimus corpus noſtrum conſtare ex ſpiritibus, humoribus, & partibus ſolidis.

De morbo proprio, & improprio.

CAP. XII.



VEMADMODVM ἴδιον πάθος, id eſt propriam paſsionem vocat Galenus libro primo de Locis affectis, quę ita iam ſtabilis eſt, vt ablata cauſa, quæ eam excitauit, permanere poſsit, & propriè affici partes dicit, quæ proprio affectu hoc modo laborant: ſic vno modo licebit proprium morbum appellare, qui ita iã firmatus eſt vt remota cauſa, à qua primũ eſt procreatus, perſiſtere valeat: Alio modo propriũ morbũ dicimus, qui nulli alteri poteſt contingere, vt intemperiem proprium morbum ſimilarium vocamus, vt viſionem propriam eſſe actionem oculi, quòd à nulla alia parte edatur. Appellat & in hoc ſignificatu ſigna propria Galenus in libro de Differentiis febrium, quum quædam indicia illarum ait propria eſſe, alia inſeparabilia, quædam verò communia, & ſeparabilia alia.

Poſſet

Posset etiam quispiam iis, qui sunt multis communes, proprios opponere, quos Græci potius σποραδικοὺς vocant: Sic ergo improprios vocabimus, qui (veluti Archigenes dicebat) sicut vmbra cito transeunt, quos alio nomine libro secundo de Victu acutorum morborum incompletos, vt stabiles completos nominat Galenus: vel quia alios infestare valent, quales in partibus per genera distinctis nulli reperiuntur: quippe quum similarium partium morbi, nunquam ad instrumenta pertineant, aut è contra, in corporibus verò ipsis id contingit; quemadmodum quum tertianam non proprium esse morbum pituitosis corporibus, sed biliosis dicimus.

De Salutari, & lethali morbo.

CAP. XIII.



SALVTARES eos vocari morbos, in quibus certò speratur salus, aut vt plurimum ad salutem soluuntur; lethales verò, qui vel semper, aut magna ex parte perimunt, omnibus patere puto: quemadmodum etiam quòd illi dubij intelligantur, quorum euentus est incertus. In hoc tamen non placet Galenus, quòd duplicem solum finem salutem, & mortem omnibus morbis constituere soleat; tertium enim quoddam genus est, quod nec occidit, nec vnquam sanatur; cuiusmodi est elephantiasis, & in nonnullis calculus, podagra, morbus Gallicus, comitialis morbus, destillationes in senibus, quemadmodum optimè Hippocrates admonuit in Aphorismis, hoc genus morbi senes ad mortem comitari: triplex ergo finis morbis omnino statuendus: quòd si interim quidam sunt, qui in alios terminentur, vt lateralis morbus in peripneumoniam, & hæc in phrenitidem, & ipsa etiam phrenitis nonnunquam in lethargum; omnes tamen tandem vnum ex prædictis finem consequuntur.

De morbo, qui per Crisim soluitur.

CAP. XIIII.



MORBOS qui paulatim soluuntur, nullo peculiari nomine donarunt medici antiqui: Eos autem quos creticos, & per crisim solui dicunt Græci, vertunt nostri interpretes morbos, qui subito finiuntur, sed male; quum crisis non

ſolum ſubita, ſed magna etiam ſit, Galeno authore, in morbo mutatio; quod oſtendit, quando criſim definit eſſe mutationem ἀϑρόαν, id eſt magnam, & repentinam, ſic enim verbum Græcum explicat tum alibi, tum in primo de Cauſis ſymptomatum: Carent ergo proprio nomine qui ſubito finiuntur morbi ſine magnitudine: Ac in hoc quidem Galenum probare non poſſum, quòd criſim negligentius definiat: Non enim omnis mutatio magna, & ſubita, quæ in morbis contingit Criſis appellari poteſt; quum poſtea dicat criſim omnem ſubſequi, vel excretionem, vel abſceſſum, illiúſque authorem eſſe naturam, facultatémque excreticem; fiunt enim magnæ aliæ, ſubitæque mutationes in morbis alio modo, vt quum ſanguis in febribus ſynochis vſque ad animi defectum, iubente medico, mittitur, vel ſtatim moritur homo ex vulnere, aut apoplexia, vel alio modo confertim abſque naturæ opera, & excretione diſſoluitur corpus: Ergo quum ſolutiones, mutationéſque in morbis, aliæ ſubito, aliæ paulatim fiant, & illæ aut cum vehementia, vel ſine vehementia: & rurſus quæ vehementes exiſtunt, vel à natura cum excretione, vel abſceſſu, & in pueris etiam per coctionem, vel ab alio fiant, eas quidem, quæ à natura peraguntur criſes vocabimus, præſertim ſi cum excretione, vel abſceſſu contingant. Nam per coctionem vix aliquid ſubito mutari poteſt; aliæ verò ſimplici nomine carent. In hoc etiam non videtur Galenus ſeruare ſua principia, quum enim criſim magnam ſubitámque mutationem definierit eſſe, poſtea tertianas exquiſitas, qui certe morbi non ſunt magni, nec magnas mutationes facere poſſunt, primo ad Glauconem, & alios leuiores morbos alibi per criſim finiri ſcribit.

De morbo breui, & longo & producto.

CAP. XV.



REVEM morbum vocari, qui cito finitur, docente hoc nomine ipſo, omnes nouerunt: At non omnes definire poſſunt tempus, quod excedere non poteſt morbus, qui breuis eſſe debet: ſed ſoli medici, qui breues eos ſtatuunt eſſe, qui intra quadraginta dierum ſpatium terminantur: Eos autem longos cenſendos putant, qui vel ipſo quadrageſimo die deſinunt, aut vltra progrediuntur. At verò producti, ſiue extenſi,

extensi, quos Græci vocant παρεκτείνοντας, morbi intelliguntur, qui in suo genere accessiones habent exquisitis morbis longiores; quo modo tertianam productam, testante Galeno libro secundo de Differentiis febrium, vocamus, cuius accessio tempus accessionis exquisitæ tertianæ excedit. vocat & Galenus quosdam affectus nunc breues, nunc longos, vt quum apoplexiam quadragesimo septimo Aphorismo sexti inter longos morbos recenset, quam inter acutissimos alibi collocat, id autem facit, quòd aliquando accessionem horum morborum spectet, quæ sanè breuissima est, aliquando dispositionẽ ipsam, quæ non nisi longo tempore finiri solet.

De morbo benigno, & maligno.

CAP. XVI.



ORBVM malignum, quem Græci κακοήθη vocant, definit Galenus libro primo Prorrheticorum eum esse, qui quum periculum vitæ minetur, spem tamen salutis non adimit; sed meo quidem iudicio non bene: Etenim magni periculum etiam portendunt, vt magna febris, magna inflammatio, quæ omnino sunt cum periculo, spem tamen salutis (quantum in se est) non tollunt: Alibi verò malignos morbos appellat, qui omnibus ritè, decenterque factis, non tamen sanantur, quomodo vlcera maligna quarto Methodi vocat. At quum medicus prænoscere debeat, antequam curationem aggrediatur, qui benigni, maligniue sint affectus: necesse profectò est ex his definitionem moliri, quæ statim cum ipsa natura morbi sunt coniuncta, non ex aliis, quæ temporis spatio eueniunt: vsurpat etiam nonnunquam malignum pro vehementi; vt quum octauo libro Methodi medendi ab inedia febres in biliosis corporibus malignas reddi scribit, pro eo quod est vehementes, & acriores. Cæterùm libro primo de medicamentis per genera ad hunc modum scribit: Vlcera quæ ex humorum confluxu, vel multorum, vel acrium oriuntur, sine eo quod locus affectus huiusmodi iam dispositionem habuerit, vt licet bonum sit, quod influit tamen ipsum corrumpat, dysepulota nomino: quæ verò dictam dispositionem iam obtinent, præcipuo vocabulo cacoëthe appello. Contrà verò initio libri quarti, eiusdem operis, his quæ ob influentes humores cicatricem ægrè admittunt, sine nomine relictis,

ea pariter vocat dyſepulotica, & cacoëthe, quæ ob locum affectum, humores ipſos corrumpentia, cicatricem, haudquaquam recipiunt. Poſtea tamen vbi de emplaſtris ad vlcera maligna ab Andromacho ſcriptis agit, admodum maligna vlcera vocari cenſet, quæ vel in parte malè affecta conſiſtunt, aut quæ ex prauo ſucco influente proueniunt, erodunturque tanquam hæc ab his differant, quæ difficilè ad cicatricem perducuntur, quibus nihil ſane relinquitur, ſi vtrunque affectum ex parte laborante, & humoris confluentis prauitate, maligna vlcera ſub ſe continent. Ac profectò nemo eſt (vt puto) ſanæ mentis, medicinæ'q; peritus, qui non agnoſcat multa negligentius à Galeno fuiſſe ſcripta. Quum enim nihil frequentius in ore habeat, quàm maligni, benigníue morbi nomen, vt quum febrem malignam, vlcera, & alios deniq; morbos, benignos, malignóſque nominat, & morem morbi (quo nomine malignitatem, benignitatémque comprehendimus) à medico, ſi quid aliud, dignoſci debere præcipit: oportebat ſanè diligentius eum alicubi docere quid his nominibus intelligendum foret, nec rem eandem nunc vno modo, nunc alio vſurpare. Nam qua ratione quæſo, maligna vlcera, aliquando ex curatione & euentu, aliquando verò ex cauſis & diſpoſitionibus definiemus? cur malignos affectus cum aliis confundit? Cur aliter vlcera quàm febres, aut aliud morbi genus maligna nuncupabimus? quum eadem debeat eſſe definitio, vt idem eſt nomen, eadémque natura: quatenus maligna eſſe cenſentur: quamobrem alii conati ſunt hæc definire, malignum ſcilicet vocantes, qui furtim; benignum, qui palam graſſatur: quæ ratio quibuſdam ſanè conuenit, vt illis febribus, quæ quum paruæ tactu, & propria ſua natura appareant, interim tamen præter expectationem occidant. Verum quum multi ſint maligni morbi, qui vehementiam ſuam oſtendunt, qualia ſunt vlcera neruorum, quæ non latenter, ſed palam nocent, nec non morbi, qui ex morſu ferarum lethalium contrahuntur, totum hoc genus morborum propterea definiri non poteſt, quòd furtim affligat: vnde putarem communi omnibus ratione ita eos circumſcribi poſſe, quòd ſcilicet malignus ſit morbus, qui ſeueriora infert accidentia, quàm pro ratione propriæ eſſentiæ affectus conueniat: Hoc enim modo paruam febrem in qua calor exiguus ſentitur, ſi parua accidentia inferat, mitem, benignámq; cenſemus: quòd ſi vehementia excitet

ſympto

ſymptomata, malignam iudicamus eſſe: ſic paruum vulnus, quod ſequuntur accidentia magna, malignum appellare ſolemus. Vocabimus & humorem malignum in febribus, qui concoctionem in excrementis oſtendit exactam, & tamen febrem fouet, producítque præter euidentem rationem. Licet verò & alio modo, ſed eadem ratione morbum definire malignum, cuius natura cauſæ, & effectus ad manifeſtas cauſas redigi nequeunt: Hac enim ratione morbos à venenis, quæ tota ſubſtantia ſiue qualitatibus occultis nocent, illatos, malignos dicimus: Et elephantiaſim eodem pacto malignum affectum cenſemus, quòd naturam habeat, quæ certis, & euidentibus qualitatibus exprimi nequit: veluti nec humoris natura à quo gignitur: Non enim quia calidus, vel frigidus, vel craſſus, vel tenuis humor ſit, ſed quòd indicibilem quandam qualitatem habeat, malignum huiuſmodi morbũ committit: ferè autem contingit, vt qui vehementius ſæuiant morbi, quã exigua eorum natura monſtret, ab illis cauſis naſcantur, quarum qualitates, & vis certa ratione exprimi non poſsit, ſed ad totam rei ſubſtantiam (ne omninò cauſam ignorare videamur) referatur. Ita meo quidem iudicio malignos morbos definire oportet: nam vlcera quæ ex humorum affluxu procreantur vel fouentur, atque adeo illa, quæ ex aliis intemperaturis, bonum ſanguinem corrumpunt humida, intemperata, aut alio nomine, potius quàm maligna aptius nuncupabimus.

De morbo ſimplici & compoſito.

CAP. XVII.



SIMPLICEM morbum non vno modo dici apud Galenum intelliget, qui illius libros diligenter excutiet: Nam aliquando ſimplicem pro miti vſurpat, vt quum diariam febrem, alióſque leues morbos ſimplicisſimos, mitiſsimóſque vocat; Eos his opponens, qui vehementia inferunt ſymptomata; nonnunquam etiam malignis aduerſari dicit, & pro benignis capit, vt tertio libro Prædictionum; vbi ſimpliciſsimas febres interpretatur non malignas. Sumit & ſimplicem pro eo, quod ſimpliciter dicitur; vt quum intermittentem tertianam, id eſt ſimpliciter dictam, vocat: ad continuæ differentiam, quæ adiecto continui nomine pronunciatur. Quinetiam ſimplicem morbum pro vno capi, & duplici

plici opponi constat; quemadmodum quum simplicem tertianam & duplicem dicimus pro eo, quod est vnam & duas tertianas. Simplicem item intelligi morbum, qui composito aduersatur, clarius est, quàm vt dici debeat: intelligentes scilicet tunc propriè simplicem, in quo simplex, & vnica est dispositio ex simplici causa, & vnicam vim habente excitata: qua ratione intemperiem excessu vnius duntaxat qualitatis factam, simplicem nuncupamus: Alio verò modo simplicem vocamus morbum, qui causas præsentes non habet, à quibus est excitatus, vel fouetur veluti diariam febrem initio decimi libri Methodi medendi simplicem vocat, eo quòd ablatis causis, à quibus orta est, manet: putridam autem contra compositã dicit, propterea quòd causam habet, à qua fouetur, atque augetur. Sumi præterea simplicem pro exquisito certissimũ est, quum sæpius in libris de Crisibus Galenus febres, quas exquisitas vocauit, postea simplices nominet. Cæterum compositũ, quem σύνθετον Græci morbum vocant, definit Galenus eum esse, qui cum alio morbo coniungitur. At quum eos etiam compositos nuncupemus, qui cum causa sua, aut symptomate sunt coniuncti; præstat generalius definire; ita vt cõpositus dicatur, qui cum aliqua re aliena à sua natura coniungitur. At quoniam cum diuersis misceri potest, non vnica est compositi morbi peculiaris ratio, nec etiam appellatio: quandoquidem ex diuerso compositionis modo, diuersa etiam nomina sunt excogitata. Quod si docendi ratio postulare videtur, vt tot modis compositi morbi nomen, vt simplicis vsurpetur, & contrarios his affectibus, qui à simplici significãtur, ostendat; fecit tamen docendi vsus, & antiquorum licentia, vt nec æquales, neque oppositæ prorsus sint significationes: Itaq; compositos vno modo intelligimus, qui causam præsentem habent, quæ eos peperit, atque hac ratione putridas febres compositas dicimus, quòd adsit obstructio, ex qua sunt natæ: Alio modo compositos vocamus, qui adiuncta habent symptomata admodum insignia, adeo vt peculiarem medici curam postulent: hoc pacto Galenus primo ad Glauconem febres compositas, complicatásque appellat: quæ cum huiusmodi symptomatis connectuntur, videtúrque tunc compositus, pro vehementi, vel maligno sumi, quinetiam sæpe morbus cum alio morbo coniungitur, compositúsque ob id dicitur, vt intemperies calida cum sicca. Compositionem autem fieri vult Galenus tum inter morbos eiusdem generis; vt

vt quum intemperies intemperaturæ coniungitur; calida, & frigida cum humida, & ficca: tum inter morbos eiufdem fpeciei, vt fi tertiana tertianis mifceatur febribus: vel diuerfæ, vt fi tertiana quartanis coniungatur, nec non diuerfa genera diuerfis generibus, & diuerfi generis diuerfas fpecies inter fe componi poffe idem author ftatuit; veluti fi intemperies cum vlcere coniungatur, & febris cum luxatione, morbos hos compofitos effe contendit. Adhæc compofitum morbum aliquando vocat Galenus, quum duo morbi contrariæ naturæ in eadem parte confiftunt, quod oftendit, quum fcribit in lib. de Differentiis morborum ex meatibus partim dilatatis, partim conftrictis opinione eorum, qui atomos ponebant, partes ita affectas, morbo compofito laborare. Iam verò ex diuerfo compofitionis modo variæ quoque & fingulis peculiares appellationes funt excogitatæ: alij enim ita componuntur, vt inter fe implicentur, quos Græci ἐπιπλεκομένους, & ἐπιπλεγμένους vocant: alij verò confunduntur, mutuóque temperantur, vnde eos nominant κεραννυμένους, id eft confufos, & temperatos, vt ex fecundo de Crifibus, & tertio libro de Morbis vulgaribus Galenus docet. Intelligo autem implicatos, fiue implexos morbos, qui propriæ fuæ naturæ, vel femper, aut faltem aliquando ab alio diftincta retinent, vt quum tertiana quotidianæ coniungitur, fed diuerfis horis earum fingula inuadit, quod etiam Galeno placuit libro fecundo de Differentiis febrium; quanquam ille in proœmio fecundi Commentarij tertij libri de Morbis vulgaribus, nefcio qua ratione, appellat morbos complicatos, quum plures partes fimul afficiuntur: Confufos verò, & temperatos definio eodem authore, qui ex mutua miftione ita coniunguntur, & temperantur, vt illorum natura minime diftincta appareat, veluti fi quotidiana, & tertiana eadem hora hominem apprehendant, quo tempore non rigor, qui tertianam oftendit, non frigus externarum partium, quod quotidianæ eft indicium, fed horror ex frigore, & rigore miftum fymptoma nafcitur: Sic fanè Galenus, quum tertianæ, quotidianæque accefsio fimul adueniunt, & quotidiana continua, & tertiana intermittens hoc pacto coniunguntur, temperatam, confufámque fieri febrem commemorat: Verum in hoc non placet, quòd compofitum morbum vocet duos morbos diuerfi generis in eodem inftrumento, fed in diuerfis partibus fimilaribus inftrumẽtum componentibus confiftentes: quemadmodum

admodum oculi morbũ appellandum censet in libro de Differentiis morborum, quando plures eius particulæ laborant: plures enim morbos, qui ad vnam compositionem, vnámque naturam spectant, vt intemperiem ex duabus qualitatibus prouenientem: siue eandem partem occupet, vt inflammatio: siue plures, vt hectica febris morbum vocare compositum rationi est consonum. At diuersi generis morbos dicere vnum esse, quum diuersa sit, quæ vitiata est compositio, diuersáq; & non composita remedia suapte natura requirat, non admodum videtur probabile, quemadmodum antea ostendimus; non tamen prohibeo, vt vnusquisque sentiat vt lubet, dummodo intelligat verè eos compositos censendos esse morbos, qui ex eodem genere inter se coniunguntur: vt quum intemperies vna alteri, & conformatio magnitudini, numero, coniunctioni, vel vnioni connectitur.

De morbo exquisito notho vero, & non vero.

CAPVT XVIII.



EXQVISITVM morbum, quem Græci ἀκριβῆ νόσον vocant, pro simplici aliquádo vsurpat Galenus: vt quum scribit secundo de Crisibus exquisitas febres statim ab initio cognosci posse, eas verò, quæ cum aliis componuntur non item. At propriè exquisitus morbus intelligitur, qui in suo genere sincerus est, quamquam de omnibus morbis non ita hoc nomen vsurpamus, sed de his potissimum, quos humoris vitium committit: Non enim intemperiem calidam, vel siccam ab externis causis in aliqua parte contractã exquisitam, aut notham dicimus: quemadmodum tertianam, quartanam, aut aliam huius generis febrem, vel inflammationẽ, vt quum exquisitam pleuritidem, vel erysipelas exquisitum secundo ad Glauconem Galenus vocat: Cæterum tertianam exquisitam definit ille eam esse, quæ vltra quartum, aut septimum circuitum non progreditur, verum longè anteà quàm finiatur, eam dignosci à medico necesse est: quandoquidem alia remedia exquisitis morbis quàm non exquisitis conueniunt: quamobrem ratione exquisitam vocabimus, quæ in suo genere sincerissima est, & simplicissima. Intelligemus autem eam sincerissimam, simplicissimamque, quæ à pura bile gignitur: Nam quæ cum

pituita,

pituita, vel alio humore miſcetur; non iam exquiſitam, & legitimam, ſed notham, & adulteratam miſtione alterius humoris, tertianam parit: quod ſi interim non ſolum ex ſincera bile, ſed etiam ex anni tempore æſtiuo, ætate iuuenili, laborioſa vita, & aliis huiuſmodi exquiſitam tertianam circumſcribere videtur Galenus, ita intelligendum eſt, vt ea per ſe id non faciant, ſed quatenus, puram bilem in corpore redundare ſignificant: Eodem itaque modo exquiſitos, ſiue legitimos morbos intelligemus, qui puriſsimi ſunt in ſuo genere, & miſtione cauſarum, humorum inquam, minimè adulterantur: His verò contrarios nothos non exquiſitos, impuros eadem ratione vocabimus: hoc enim modo exquiſitum eryſipelas vocat Galenus ſecundo ad Glauconem, quod non eſt cum inflammatione, aut alio genere tumorem adulteratum. Illud verò ignorandum non eſt exquiſiti nomen in morbis etiam compoſitis à Galeno vſurpari, quemadmodum quum ſecundo de Differentiis febrium exquiſitam ſemitertianam nominat, eam intelligens, quæ ex æquali miſtione tertianæ, & quotidianæ continuæ naſcitur. Veri morbi etſi pro exquiſitis ſumi poſſe videntur, latius tamen veri nomen, quàm exquiſiti patet: Etenim tertianam quamcunque veram, aut verè tertianam eſſe dicimus, at exquiſitam non omnem, ita vt videatur verus morbus eſſe, qui in ſuo genere commodiſsimè recipitur, cuique generis nomen, & ratio competit: Exquiſitus verò, qui in ſuo genere ſincerus.

De morbo vehementi & graui.

CAP. XIX.



QVOD nos vehemens dicimus, vocant Græci σφοδρὸν. Definit autem Galenus libro tertio de Differentiis pulſuum illud eſſe vehemens, quod validam, ſiue fortem, vel robuſtam, & celerem ſimul actionem habet, qua ratione etiam ſecundo de Sanitate tuenda exercitationem vehementem eſſe ſcribit, quæ violenta ſiue valida, & velox ſimul exiſtit. Proinde morbus vehemens erit, qui validè, & celeriter affligit, qui certè idem erit cum acuto; quum Galenus acutum vocet, qui valida infert ſymptomata, & velociter mouetur: Erit idem etiam cum magno, qui

ſimpl

simpliciter magnus est, vt antea obiter admonuimus: quod verò Græci ἰσχυρὸν siue, εὔτονον dicunt, solent nostri interpretes graue, validum, vel forte vertere. Galenus autem pro magno nonnunquam vsurpare solet validum, fortem, grauem, & vim magnam habentem, vt quarto libro Methodi medendi, quum tamen qui verè magnus est, non solum validus sit, sed etiam velociter moueatur, si modo idem est magnus, & vehemens. At grauem morbum, quem χαλεπὸν Græci dicunt, pro periculoso ferè vsurpamus, quum aliquos graui morbo laborare dicimus. Quod si pro vehementi, & difficili aliquando sumimus, id facimus, quoniam qui vehemens est, vel difficilis, periculosus esse solet. Languidos autem morbos, leues, & mites, vehementibus, & grauibus opponimus.

De acuto morbo, illiúsque differentiis.

CAP. XX.


VAM varius sit Galenus in acuto morbo definiendo, & ostendendo quinam acuti sint, vnicuique constare puto: Nam tertio libro Prædictionum, & alibi sæpius, contendit omnino eum esse acutum, qui cum febre continua, & magnitudine quadam affligit: Nunc verò acutos quosdam cum febre, alios sine febre statuit; vt quum morbum comitialem, apoplexiam, tetanum, acutos morbos esse dicit. Alibi, vt libro sexto de Morbis vulgaribus, eum vocat acutum, qui propria tempora, siue partes vsque ad finem velociter transit, nulla magnitudinis, aut febris continuæ mentione facta: quo modo tertianam febrem inter acutos morbos nonnũquam recenset, & nobis diariam, quæ vno die omnia sua tempora percurrit, & vlcera, & denique omnes alios morbos, qui quatuordecim dierum spatio (qui terminus acutorum morborum statuitur) finiuntur, acutos nominare licebit. Confirmat hanc opinionem, quum differentiam hanc morborum, qua dicimus quosdam esse acutos, alios longos à tempore sumi scribit tertio libro Prædictionum, non à febre, neque magnitudine morborum. & quum acuta ea vocari omnia, quæ velocem motum habent, breuíque spatio durant secundo Methodi, tradit: Idem ostendit primo ad Glauconem, vbi acutam febrem longæ opponit. Quinetiam idem author quosdam morbos, vt Apoplexiam,

plexiam,& Epilepſiam,quos alibi acutos vocauit,vt quadrageſimo ſeptimo Aphoriſmo ſexti libri,longos appellat:Ac vt conſtat ex tertio Prædictionum , magna de his nominibus , & eorum vſu apud antiquiores medicos fuit contentio. Nam quidam ex Græcis,vt Celſus refert libro tertio,morbos diuiſerunt in acutos,& longos; quo fit, vt Galenus varia tractatione,dum nunc hos,nunc alios ſequitur,lectorem cõfundat;vt plurimum tamen acutum vſurpare videtur pro vehementi.Porrò vt varius eſt Galenus in acuti morbi ſignificatione , ita nuſquam exactè illius differentias, & aliorum morborum , à quibus hæ naſcuntur,expreſsit; id quod nos ex variis ipſius locis adiuti nunc facere tentabimus. Igitur quum morbi alij ſint breues , alij longi , his relictis (vtpote qui à natura acutorum morborum ſunt alieni) de aliis agemus. Porrò breues morbi alij cito , alij tarde (qui & tardi dicuntur) terminantur , quòd ſcilicet tardo motu progrediantur:qui quoniam intra quadraginta dies deſinunt,breues propterea cenſentur:qui verò cito ad finem perueniunt , quidam comitem habent magnitudinem , & acuti ob id nuncupantur ; vt pleuritis,peripneumonia , lethargus,phrenitis,angina,febris ardens ; Alij ſine fortitudne præproperè finem ſuum conſequuntur , vt diaria, & alij ſimiles morbi , qui breues , & parui dicuntur. Ex acutis rurſus quidam ſimpliciter acuti,id eſt ſine adiunctione aliqua dicũtur,qui intra decimum quartum diem ſoluuntur , quidam non ſimpliciter acuti : qui intra vigeſimum , & poſt decimum quartum finiuntur ; vt qui vigeſimo ſeptimo , & vigeſimo die deſinunt ; ſúntque iidem re cum ſimpliciter acutis : Idem enim morbus ob cauſæ maiorem vehementiam , aut paruitatem, aut ægri naturam ſimpliciter , aut non ſimpliciter acutus euadit : Alij verò ſunt , qui acuti dicuntur , hoc adiecto , quòd quadraginta diebus terminentur. Quartum additur genus,quod eos continet,qui ex acutis profecti vocantur, vt tabes, ſuppuratio, hydrops, & ſimiles, qui ex acutis ſæpe fiunt , & inter acutos nonnunquam numerantur ; quum tamen re vera ſint diuturni : Id autem faciunt medici,vt originem morborum repetant : quoniam enim prædicti affectus , & nonnulli alij ex acutis morbis nonnunquam proueniunt,aliquando verò ex aliis cauſis naſcuntur ; acuti nominis adiectione, qualis fuerit eorum origo,monſtrant:poſtulátque etiam docendi ratio , vt vniuerſum acutorum morborum genus, in quo acuti mentio fit, diuidendo exhauriamus;

etsi interim quidam ex diuisione resultant, qui postea inter longos reponi debent. Iam verò inter simpliciter acutos morbos, quidam peracuti, qui & acutissimi dicuntur, quorum terminus est intra septimum diem; cuiusmodi est angina, cholera, tetanus, apoplexia: Alij, qui à septimo vsque ad decimum quartum extenduntur qui simplicis nominis inopia; nomine generis non aliter quàm simpliciter acuti vocantur. Peracuti rursus bifariam diuiduntur: Nam quidam ex illis simpliciter peracuti, qui intra quartum diem abeunt, qui ob id peracutissimi nominantur: Alij qui quartum excedunt; quales sunt, qui quinto, & sexto iudicantur, qui etiam peculiari nomine destituti non aliter quàm simpliciter peracuti appellari solent. Cæterum acutorum, qui intra quadraginta dies terminantur, nonnulli sunt, qui ἐκ μεταπτώσεως, id est ex degeneratione, & mutatione in aliam speciem, & à Galeni interpretibus ex decidentia dicuntur: Huius autem generis sunt acuti illi, qui intra vigesimum diem imperfectè iudicantur; deinde vehementia confracta, reliquum, quod superest, intra quadraginta dies, vel etiam sexaginta, vt Galenus scribit secundo de Diebus decretoriis, dissolui consueuit. Alij verò sunt, qui statim ab initio veluti prohibiti, tardiúsque moti, & nullam interea subitam mutationem moliti, ad quadraginta dies producuntur; quorum alij accessionum remissiones habent, quæ in exactam integritatem finiunt. Alij cum continua febre semper perdurant. Tertium genus eorum, qui intra quadraginta dies recedunt, eos continet, qui manifestè acuti in principio, & ante vigesimum diem non securè sunt finiti: deinde remissionem fecerunt; post hæc reuersi, mox intensi, nouissimè quadragesimo die desinunt: de quibus dubitat Galenus secundo de Diebus decretoriis an simpliciter, vel ex decidentia acuti dici debeant. Quos verò morbos vocet παρηυξημένους, id est adauctos tertio Prædictionum non explicat; mihi tamen intelligere videtur per adauctos acutos, quos diximus antea non simplicirer acutos alibi ab eo dici; quinetiam eosdem esse morbos ex decidentia dictos, & eos, qui vocantur acuti quadraginta diebus soluti, patere omnibus puto, qui Galenum non oscitanter legerint.

De morbo continuo, & intermittente.

CAP. XXI.



T febrem continuam,& interpolatam bifariam vſurpari ſcribit Galenus libro primo de Morbis vulgaribus, ita morbos continuos, & intermittentes duobus modis intelligere poſſumus: continuos inquam, vel quòd nunquam deſinant affligere, vel cum hoc etiam quòd nullam mutationem per interualla vſque ad iudicium, ſiue ſolutionem faciant; quos nouo vocabulo (vt author eſt Galenus) recentiores Græci συνόχους, & noſtri continentes vocant: Intermittentes verò, quos Græci διαλείποντας appellant, qui vel perpetuò non affligunt, ſed aliquando ad integritatem deſinunt, vel qui nunquam quidem penitus recedunt; interim tamen nunc exacuuntur, nunc remittuntur, cuiuſmodi ſunt cõtinuæ, tertianæ, quotidianæ, quartanæ, & ſemi tertianæ febres: Ac propriè quidem intermittentes dicuntur, qui ad quietem, & integritatem perueniunt; & continui, qui nullas exacerbationes inferunt, ſed eum, quem ab initio acceperunt tenorem, ad finem vſque ſeruant, nulla accedente acceſsione. Qui verò continuò affligunt, & per interualla intenduntur, & remittuntur, quoniam cum intermittentibus in hoc conueniunt, quòd remittantur, & exacuantur; cum continuis autem quòd perpetuò affligant, ob id à quibuſdam intermittentes, ab aliis continui dicti ſunt; quum tamen potius mediam quandam naturam inter eos obtinere, & medij ob id, ancipitéſque in hoc genere, Galeno authore, ſi antiquos Græcos ſequamur, putentur: Obtinuit tamen iam conſuetudo, & recentiorum vſus, vt omnes eos continuos dicamus eſſe, qui perpetuò quomodocunque affligunt, quos Græci συνεχῶς vocant; Intermittentes verò eos diligamus, qui aliquando affligere deſinunt, & ſolum per interualla ſunt moleſti: At qui perpetuo quodam tenore abſque acceſsionibus infeſtant, ad Græcorum imitationem, qui hos συνόχους vocant, commode à nobis iam recepto nomine continentes dici poſſunt.

De ordinato, inordinato & errante morbo.

CAP. XXII.



ORBVM ordinatum vocant medici, qui certis, ſtatíſque temporibus, quod Græci κατὰ περίοδον dicunt, affligit, exacerbatúrve, quomodo tertianam ordinatum morbum dicimus; propterea quod tertio quoque die, inuariabili motu, exacuitur: Contra verò inordinatũ intelligimus, qui incerto tempore, & minimè ſecundum periodum recurrit; quos alio nomine errantes, & erraticos, atque incertos nuncupamus; Illos verò qui certum ordinem obſeruant, ſtabiles, & non errantes dicere liceat, quos & conſtantes vocamus, & ab. Hippocrate ἐνστάθεις νοῦσοι dicuntur: Etſi non ſolum, qui certum tempus non ſeruant, ſed etiam quoquo modo à natura ſua euariãt, inconſtantes appellentur; vt ex octauo Aphoriſmo tertij libri videre licet.

De morbo æquali, & inæquali.

CAP. XXIII.



CRIPSIT Galenus de inæquali morbo integrum etiam libellum, nec tamen ſatis adhuc expreſsit an vna, & eadẽ ratione, vel pluribus morbus æqualis, inæqualiſve dici debeat. At ſi quis diligenter notauerit, quæ de hac re variis locis ab eo traduntur, non vno modo hæc nomina vſurpari intelliget: Etenim in libro de Inæquali intemperie, vocat inæqualem intemperiem, quæ in omnibus partibus corporis, quod alteratur, æqualiter non eſt inſita; quo modo febres putridas inæquales morbos appellamus; quòd per eas partes ſolidæ nondum planè ſint excalefactæ: ſicuti humores, quos calor penitus occupauit, & inſigniter affecit; & vt clarius dicam conſuetis philoſophis, & medicis nominibus, quòd humores ſint excalefacti, partes verò ſolidæ adhuc in ipſo calefieri & mutari. Ceterum in libris de Cauſis morborum inæqualem intempériem intelligi ſcribit, in qua corpus à cauſis contrariis pari modo agentibus, ſimul alteratur, mutatúrque: vt quum eodem tempore calidius, frigidiúſque, vel humidius, ſicciúſque redditur; quod oſtendunt Lipiaræ vocatæ febres, in quibus calor, & frigus ſimul ſentiuntur;

tur; qui modus ab alio profectò differt, vt satis omnibus constare puto: Nam in illa intemperie excessu vnius qualitatis alia omnino est remissa, in hac verò cōtraria simul, sed diuersis locis, vt in illa etiam vigent. Appellat & primo de Differentiis febrium accessiones inæquales, quæ diuerso modo, contrariisque motibus affligunt: qualis est tertianæ accessio, & omnium aliarum febrium, quæ cum frigore inuadunt, cui postea calor succedit: æqualem verò qui solum calefaciendo, vel refrigerando molestat: sic igitur & morbum æqualem, inæqualémve alio modo capere oportet. Quinetiam libro sexto de Sanitate tuenda, æqualem temperiem censet esse, qua omnes corporis partes afficiuntur; Inæqualem verò, quando in diuersis partibus differentes sunt intemperaturæ: qua ratione corpus illud intemperatum dicimus, cui, si velis, hepar, vel caput frigidum existit. Postremo inæqualem alio modo nominat morbum Aphorismo vigesimo tertio secundi, quæ inæqualem ita motum habet, vt nunc minuatur, nunc verò increscat. Atque hæc satis quidem de variis significationibus æqualis, inæqualísve morbi, ne ex homonymia in Galeni lectione rudior decipiatur lector.

De morbo redeunte, recidiuámque faciente.

CAP. XXIIII.



ORBOS redeuntes, siue recurrentes (ita enim nominare liceat) quos Græci ἐπανερχόμενα νοσήματα vocant, definit Galenus in tertio commentario Prorheticorum eius generis esse eos, qui parum quidem remittuntur, moderatioresque euadunt, sed rursus postea exacuuntur, quo nomine complecti non videtur eos, quos dicimus recidiuam facere, quos Hippoc. duodecimo Aphorismo secundi libri ὑποστροφώδεα νοσήματα appellat; Nam eos ὑποστροφᾶν, id est recidiuam facere vsurpamus, qui non solum quomodocunque inclinarunt, diminutique sunt, sed penitus extincti putabantur, remanente solum aliquo in corpore symptomate ex præterito morbo, vt siccitate oris ex febribus; quod symptomata morbi causam, vt humorem, vel dispositionem morbosam subesse adhuc significat, quæ nisi probo victu, vel aliis remediis penitus aboleantur, paulatim aucta, vel similē priori, vel aliū morbum rursus excitāt: Nihil tamen prohibere video,

vt vnoquoque eorum nomine vtrunque morbi genus, quo scilicet remittitur, exacuitúrque, & fuga simulata, rursus rediit, comprehendamus.

De morbo per consensum, & primario genito.

CAP. XXV.


VOD Græci συμπάθειαν dicunt, nobis compassionem, aut consensum, aliorum exemplo, appellare liceat. Dicunt autem Græci per sympathiam, & nos per consensum partes corporis affligi, & morbos quosdam gigni: Quid verò his nominibus sit intelligendum legentibus Galenum, non satis constare potest; propterea quòd ille nunc vna, nunc alia interpretatione vtitur, & in eadem etiam pagina libro primo, & secundo de Locis affectis, de hac re diuersa tradit. Nam aliquando morbos, qui per sympathiam sunt contracti, opponi his contendit, qui proprij sunt, hoc est, ita stabiles, & firmi, vt recedente etiam causa, quæ eos excitauit, permanere possint, propriámque curationem requirant: Interímque eòs reprehendit, qui primariæ passioni, quam πρωτοπάθειαν Græci vocant, sympathiam opponunt: quum δευτεροπάθεια, id est secundaria, & posterior passio priori aduersetur: At alio loco, eorum sequitur opinionem, quos antea refellit, distinguítq; per oppositionem ex diuisione primarios affectus ab his, qui per consensum infestant: Nonnunquam tum his, quæ per se, vel propriè, vel primariò consistunt, nullo habito discrimine eos opponit, qui per compassionem sunt geniti: quod vnusquisque facilè agnoscere poterit, qui vtcunque etiam legerit, & inter se contulerit, quæ in supradictis libris de hac re ab eo authore scribuntur; tanta sanè varietate, & scribendi licentia lectorem confundere solet, vt nihil perpetuum ex eo sibi polliceri quispiam valeat. Verum enimuero si per compassionem affici dicitur pars aliqua (vt ille scribit) quæ ab altera afficitur: constat nihil aliud esse affectum per sympathiam, quàm qui ab alio est excitatus; ita vt idem sit cum eo, qui secundario genitus est: sic enim & verbum ipsum ostendit, compati; & vsitatus à medicis loquendi vsus. Quippe quum dicamus quibusdam caput dolere ob cōsensum cum ore ventriculi, existente scilicet prius in ipso ventriculo morbifica

morbifica cauſa,quæ capiti dolorem poſtea peperit. Qui ergo aliis non ſuccedunt morbi, nec ab aliis excitantur, ſed à ſuis cauſis primò gignuntur, illi primarij, & per protopathiam conſtare dicuntur. Qui verò ab aliis naſcuntur, vel morbis, vel morborum cauſis aliquam partem prius infeſtantibus, ſecundarij, poſterioréſque, & per ſympathiam, ſiue δευτεροπάθειαν eſſe putantur: Quamobrem male aliquando eos per ſympathiam moleſtare morbos ſcribit, qui perpetuò non manent, neque per propria ſymptomata diſcerni valent: Eos verò primogeneos eſſe, qui propriis ſymptomatibus exactè dignoſcũtur, ſtabilémque naturam obtinent: quandoquidem fieri poteſt, vt per conſenſum, ſiue ſecundarij ſint affectus, & tamen perpetui, firmíque, & euidentes ſimul notas habeant; cuiuſmodi eſt dolor capitis proueniens vitio ſtomachi vapores ad caput emittentis, à quibus caput ob longiorem moram, aut vehementiorem vim pertinacem iam diſpoſitionem cõtraxit; adeo vt ſtomacho etiam perſanato, non recedat, ſed peculiarem ſibi curam deſideret: quinetiam primogenei eſſe poſſunt, etſi ob paruitatem ſymptomata non inferant euidentia, citóq; ob inſtabilem, leuémq; impreſsionem euaneſcant; nimirum quòd propria horum natura in hoc ſolum poſita ſit, quòd aliis præcedentibus non ſuperueniant; quemadmodum hoc ſolo, illi per compaſsionem conſiſtere dicuntur, qui ab aliis ſunt geniti, ſiue euidentes, ſiue obſcuras poſtea notas habeant, & naturam ſtabilem, vel mobilẽ ſint ſortiti. Præterea illud quod de partibus affectis per conſenſum ſcribit, nullam ſcilicet actionem lædi, niſi pars illius author lædatur, rationi conſonum mihi non videtur. Nam dicere partes eas affici, quæ influente facultate, quemadmodum nerui vulnerata ſpinali medulla, vel materia, vt voci deſtinatæ partes, vulnerato thorace, efflatione deſtituuntur; perinde eſt, ac ſi quis dentes morbo correptos diceret, quòd per inediam cibo priuati proprium munus exercere nequeunt: Læduntur enim ſolũ partes, quum earum compoſitio, vel primariò, vel ſecundariò labefactatur. Poſtremò putare naturalia inſtrumenta primario affectu ſemper laborare, quum illarum actio impeditur (quod Galeno in fine libri primi de Locis affectis eſt viſum) non admodum eſt probabile; quippe quum non minus hęc, quàm alia ſuos morbos, noxáſque per ſympathiam ſæpius contrahant: Adhæc calore, & ſpiritu deſtitutæ illæſa interim illarũ temperie, agere

nequeunt: vt temerè credere non debeamus in parte malum esse, quum actiones fieri desinunt.

De morbo per se, & per accidens.

CAP. XXVI.


VEMADMODVM per se aliquid fieri apud Galenum idem est, quod immediatè, siue primò: per accidens autem idem quod secundariò, vt ex libro de Differentiis symptomatum, & aliis multis locis constat, ita morbum per se conuenire alicui parti vult Galenus, qui primò, & immediatè partem eam occupat: per accidens autem, qui secundo loco ad aliam pertinet, quemadmodum similarium partium morbos ad partem instrumentariam per accidens spectare scribit in libro de differẽtiis morborum, & morbum per se lædere actionem, & causam verò per accidens, id est, secundo loco dicimus: Quòd si in eadem compositione id fieri potest, quomodo febrem totius corporis morbum per accidens esse censemus? eo quòd primò morbus sit singularum partium similarium & totum ipsum corpus, quatenus ex instrumentis compositum consideratur, per accidens morbo in figura, vel alio simili genere, laborare creditur; quando dissimilares partes eodem modo malè sunt affectæ: Tamen nullus est morbus in similaribus partibus, qui secundo loco, siue ex accidenti morbus vocari possit instrumentariæ partis; quoniam diuersa est illarum partium natura, & compositio: nec potest vnquam intemperies fieri, vitiata structura, quæ corporis instrumentis debetur. Nam sicut sanitates illarum partium inter se sunt distinctæ; sic profectò morbos distinctos inter se esse oportet. Addo quod partes eo modo differant, quo illarum vitia inter se dissident. Quapropter si vitia diuersi generis in essentia posita, possunt ad vtranque partem pertinere, poterit vtique & pars similaris fieri per accidens organica, quo quid potest dici absurdius? Vnde in his nullus morbus per se, aut per accidens inueniri hoc modo posse credo: quod si interim eadem causa, vt inflammatio magna, quæ similarium temperiem vitiat, & ob excedentem magnitudinem alicuius instrumenti constitutionem corrumpit, proprios tum similaribus, tum instrumento morbos excitet; fiet quidem, vt eadem

causa diuersos morbos committendi vim habeat, de quo non dubitamus, sed nunquam continget vt vnius partis morbus ad aliam, quæ diuersam obtineat constitutionem, spectet, si modo morbus compositio est præter naturam. Et illorum vitia genere sunt discrepantia, quorum compositio generibus est distincta. Quomodo enim quæso intemperiem morbum instrumentariæ partis vocabis, nullo modo labefactata illius structura? quippe quum integra maneat, vrgente sola intemperie, similarium magnitudo, numerus, conformatio, coniunctio, & vnio, ex quibus instrumentariæ conflantur: qua in re mirari profecto licet, quonam modo Galenus non viderit hæc suis principiis repugnare; quum enim antea constituisset omnem morbum instrumentariæ partis, vitio conformationis, magnitudinis, numeri, & coniunctionis concitari: agnoscere statim debebat, quod sequebatur: quidquid morbus instrumenti alicuius esse deberet, ad eadem genera esse referendum, siue primò, siue secundariò id contingeret: Quod si ob vehementiores intemperaturas, similares vel extenuentur, aut præter naturam augeantur, non tamen propterea morbi illæ partes ita affectæ, sed morborum causæ in instrumentis fiunt: Sed hæc satis de morbo per se, & per accidens, & superius enumeratis morborum differentiis: quæ enim relictæ sunt, fallere nequeunt Lectorem, quum vel eodem modo à Galeno semper vsurpentur: vel per se statim ostendant, quod illarum nominibus significatur.

CLARISS. DOCTISSIMO'QVE IVRISCONſulto Lælio Taurello Ioannes Argenterius S. D.



PERIS *mei partem, quæ tribus libris morborum cauſas cõplectitur, quum multi alij occurrerent præſtantiſſimi viri, de me meiſq; ſtudiis bene meriti; tibi tamen potiſſimum, Læli doctiſſime, cui & hoc nomine plurimum debeo, dicandam eſſe cenſui: Quum enim vniuerſa noſtra hæc Academia tua maxime opera, & conſilio non ſine magno labore, & ſtudioſorum omnium beneficio regatur; meritò bonam earum rerum partem, quas noſtra parere poteſt induſtria, ad authorem, moderatorémque ſuum referri debere iuſtum eſſe putaui: idq́; eo præſertim, quòd viro omnis philoſophiæ ſtudioſiſſimo continuis, maximiſq́; negotiis occupatiſſimo, atq; etiam propemodum laboribus oppreſſo, ea maximè conuenire exiſtimarem, quæ ex ipſis philoſophiæ naturalis fontibus ſunt ducta, & ad morbos cauendos, perſpecta illorum origine, accommodatiſſima. Addo quòd quum multa in hoc opere contingant, in quibus Galenus medicorũ præſtantiſſimus mihi non ſatiſfacit; nonnulla etiã tractem ab Ariſtotele philoſophorum principe diſcrepantia: non ſatis tutum eſſe duxi in tanto hoc ſectarũ ſtudio, tantiſq; aliis difficultatibus, quibus boni omnes, qui ſuo ingenio, & ſtudio poſteris bene conſulere, atq; etiam viuentibus laborẽ honeſta contentione demere conãtur, vndequaq; premuntur; ea abſq; tuo patrocinio edere, & publicãda tradere. Noſti enim tu, vir optime, ad quẽ omniũ iura, & calumniæ deferũtur, me ſæpius à maleuolis, ne dicam*

peruersis quibusdã hominibus, qui nihil egregiũ in vita moliuntur, sed omni ratione aliorũ cogitationes, & opera retardare, impediréq; nituntur, vulgi rumore laceratũ: quòd nescio quomodo medicinã totam, explosis à nostris scholis optimis quibusq; authoribus, fracta scilicet illorũ authoritate, subuertere conarer: quod quàm falsum sit, ex hoc potissimũ opere cognosces; in quo nõ artẽ damno, quam studiosissimè profiteor; non artifices cõtemno, quos amo, & veneror: nec ab alijs bene tradita, quæ pro optimis recipio, euertere cupio: Sed antiquorum imitatione, quæ ab illis humano more vel sunt prætermissa adijcere, aut fortè etiã negligentius cõscripta expolire, illustraréq; meo labore, & perficere studeo. Hæc ergo tu ea, qua soles humanitate omnes cõplecti, accipies: & si quando licebit per maximas tuas occupationes, quibus premeris, dum primus es à secretis tanto nostro huic principi & in grauissimis, ac præcipuis quibúsq; causis audiẽdis, iudicandísq; cõtinuò versaris, ad animi relaxationẽ leges. Nam etsi tanta ea nõ sunt, quãta eximia tua virtus, & summa variáq; eruditio postulãt: tamẽ (si de suis laboribus vnusquisq; absq; arrogãtiæ suspitione aliquid sperare debet, pollicerìq; audet) huiusmodi erunt vt meæ erga te obseruantiæ pignoris loco haberi, & posteris testari possint me nõ semper in otio sepultũ iacuisse, & eo tẽpore vixisse, quo tu summa prudẽtia, & iusta quadam ac omnibus grata æquitate in pulcherrima totius Italiæ regione ius dicebas, & præclarissimã Academiam Pisanam Duce Cosmo Medices optimo, & omnibus virtutibus ornatissimo Principe consilio maximo, & mira quadã sollicitudine regebas. Vale & perge, vt facis, de tota nostra Academia, literatísque omnibus bene mereri. Pisis quarto Calend. Septemb. M. D. XLIX.

IOANNIS ARGENTERII DE CAVSIS MORBORVM

LIBER PRIMVS.

De vtilitate huius tractationis.

CAPVT I.



POSTVLAT iam nostrum institutum, vt de morborum causis agamus: positis enim morbis, illorũ origo quærenda est. Verum quoniam non solum morborum, sed etiam multarum aliarum rerum causas medicum tenere oportet; & à nobis etiam postea quærendum est, vnde proueniant morborum differentiæ, & symptomata omnia, operæpretium esse duco, vt imprimis generalem de illis tractationem (ex qua postea quæ propria sunt singulis, eliciantur) quantum ars nostra desiderat, hoc loco instituamus. Quæ res profecto nescio an maiorem vtilitatem, quàm dignitatem, vel difficultatem obtineat. Nam quum nihil eorum, quæ in corpore fiunt, ignoratis causis, scire liceat: nec etiam quidquam rectè agere possimus (siquidem ablatione causarum morbi tolluntur, & ob diuersas causas diuersa remedia in ægrotis, variáque viuendi ratio in sanis exigitur) ac quum causæ ad suos effectus dignoscendos signa præbeant, hinc magnus profecto, multipléxque illarum vsus, & vtilitas agnoscitur. Quid enim dignius, præstantiúsve, quàm causas earum rerum perspectas habere, quarum cognitionem profitemur? Hac enim re potissimum philosophos reliquis hominibus præstare credimus: quòd illi abditas rerum causas, quæ difficultate aliorum ingenia superant, agnoscant: Nec alia quidem ratione medicinam nostram olim inter sapientiæ partes à summis philosophis, qui eam diligentius excoluerunt, reputatam existimare par est, quàm quòd eam maximè medicinæ partem spectarent, quæ causas eorũ, quæ in corpore nostro eueniunt, expendit.

expendit. Nam reliquæ in abiectiore quodam rerum genere versantur, quàm vt possint in tam digna facultate locum inuenire. Quàm verò difficilè sit huius rei explicationem pro dignitate excolere, & posteris mandare, omnibus constare puto, qui aliquando de ea tradenda certa docendi methodo, cogitauerint. Nam & res ipsa per se ardua est, & à philosophis perinde explicata, vt quum illi generaliore quadam ratione, id totum, quod quærimus, complectantur, parum medicinam nostram, quæ inferiora rerũ genera potius sectatur, adiuuent. Quòd si à scriptoribus de medicina posita saltem essent capita, quibus res hæc tota constaret, non esset profectò quòd nos multum amplius laboraremus. Sed quum illi non satis etiam explicent, quid sit morbi causa, quas, quótue causas medicina consideret; quod imprimis ad philosophorum imitationem ab illis faciendum erat, nec etiam explicent quarum rerum causas medicus inquirere debeat; nec quæ sit causarum vis, quóve modo inueniri enarraríque possint, & à quibus rebus eas petere oporteat. Quum præterea ferè semper proximas, immediatásque prætermittant, dum in externis, quas vulgus etiã nouit particulatim enumerandis præter modũ occupantur, rem profectò difficillimam nobis reliquerũt. Omitto quòd multarum rerum, vt omnium ferè differentiarum morborum causas Galenus noster omiserit; alias verò sparsim sit prosequutus: quo quidem fit, vt non solum ignoremus quo loco reperire possimus, quod quærimus, sed etiam desit docendi methodus, quæ à certo initio auspicari debet, & perpetuo quodam filo singula de quibus agitur, enarrare. Ac non solum hæc quidem incommoda ex interrupta illius tractatione nascantur; sed etiã quòd interim dum eadem variè explicat, aliis errandi occasionẽ non paruam attulerit: Etenim male Auicenna de Causis procatarcticis disserit, quòd Galeni varietate confusus, quid in ea re verius esset, ignoraret. Negant recentiores causæ coniunctæ aliquem in medicina esse vsum, quod in diuisionibus causarum, illius, vt aiunt, Galenus non meminerit. Denique qui de morborum causis agunt omnes ferè diuersa docendi ratione vtuntur; nimirum quòd artem in antiquioribus certam non inueniant, quam perpetuò communi quadam concordia sequantur. Ac nobis profectò adhuc difficilior huius rei explicatio redditur, quòd (quum nonnulla occurrant, in quibus non solum à medicis, sed etiam à summis philosophis dissentimus) in ea

tempora

tempora inciderimus, in quibus nemo quod ſentit, libere dicere audeat; niſi cum illis planè conſentiat, quorum authoritas iamdudum apud omnes inualuit: ſed id ab omnibus, qui aliorum opinionibus ſunt addicti, æquiore animo eo maximè hæc noſtra licentia ferri debet, quòd antiquorum exemplo eam nobis vindicamus, & quòd neminem accuſemus, neminem vituperemus: omnes maiores noſtros, qui ſuo ſtudio, & labore nobis profuerunt, vt par eſt, ſummoperè diligamus. Quod ſi interim aliquando ab illis diſcrepamus, id non ea ſpe facimus, vt omnium optima, & rata haberi velimus, quæ tradimus, ſed vt aliis meliora inueniendi occaſionem præbeamus, dum in dubium reuocamus, quæ hactenus longa conſuetudine, veluti legibus quibuſdam neſcio qua ratione, ſancita fuerunt: Auguror non defuturos, qui noſtra refellere & Ariſtotelẽ, Galenúmque, quos reprehendimus, tueri nitentur, id quod etiam maximè exopto, ſi modo id non contentioſe ſed veritatis inueniendæ cauſa, facere aggrediãtur. Sic enim ſperandum eſt, vt ex hac honeſta contentione veri inueniendi ratio ad priſtinum philoſophandi genus, quod non opinione aliorum, ſed ratione conſtabat, reuocetur: verumtamen in tantis difficultatibus quod aggreſsi ſumus proſequemur.

De generibus cauſarum; quibus in medicina vtimur.

CAP. II.


VID cauſa ſit, ſuperfluum puto eſſe definire: Nam id quod adferimus quum ratio, ſiue (vt philoſophorum verbo vtar) propter quid quæritur, cauſæ nomine donari omnes (credo) nouerunt, qui vel leuiter in philoſophia ſunt verſati: vel ſi aliter ex rei natura definire velis, cauſam vocabis, quæ ad rei conſtitutionem quoquo modo aliquid confert: quando etiam cauſæ non minus ſunt, nihil nobis quærentibus, quàm ſi aliquid quæramus. Illud potius explicãdum quæ quótve ſint cauſæ: id quod ita explicat Ariſtoteles, & alij vniuerſi philoſophi, qui eum ſequuti ſunt, vt eas omnes quatuor omnino eſſe contendant; formam ſcilicet efficiens, materiã, & finem: à quibus Galenus diſſentire videtur, qui nonnullas alias addit; Etenim in libro de Differentiis ſymptomatum, & ſexto de Vſu partium, annumerat prædictis cauſis; vtilitatem, ſcopum, in-

ſtrumentum, exemplar, & voluntatē, & aliam præterea, quam vocat cauſam ſine qua non; quod quàm rectè faciat, paulo diligentius à nobis expendendū eſt: Nam ſcopum, vtilitatémq; addere, ſuperfluum eſſe duco; quippe quum ſcopus, finis, & vtilitas idem cauſarum genus faciant, quod enim finis dicitur, eo quòd in hoc actiones deſinant, ſcopus etiā vocatur, quòd finem ſcilicet nobis proponamus, in quem alia omnia, tanquam in ſcopum dirigantur. finem prȩterea nobis proponimus, non per ſe, ſed quatenus bonum quidpiam, quēadmodum optimè Ariſtoteles docuit omnia nempe finem, tanquam bonum aliquod expetere; alioqui vtile, honeſtum, & iucundum, & ipſum quoq; bonum addere oporteret, tanquam alias cauſas, ſi ſub fine non continerentur: ſiquidem propter illa ad agendum mouemur; ſed hæc vt diximus, ſub fine, qui boni ratione proponitur, omnia comprehenduntur. Quod etiam Galenus ipſe in libro de Cauſis procatarcticis teſtatur, vbi ſcribit idem eſſe finem, vtilitatem, ſcopum, & ipſum propter quid, ſola autem ratione, ea inter ſe differre: Cæterum exemplar, reique idea quam mente concipimus, dum rem ad illius ſimilitudinem effingere nitimur, in his, quæ ſecundum naturam agunt, cauſa non eſt; nimirum quum natura non electione, nec alterius rei contemplatione ſua formet opera: In aliis verò ſub forma cōprehendi videtur: Eſt enim rei forma quædam in animo, qua duce, alias peculiares rerum ſpecies effingimus. At voluntas vt communis omnibus, quæ fiunt, cauſa non eſt, ita in quibus locū habet, ad efficientem redigitur, eo enim quòd impellat, excitétq; corpus tanquam inſtrumētum, quo vtitur ad agendum, cauſæ nomen ſortitur; ſed meo quidem iudicio grauiora ſunt, quæ de inſtrumento, & cauſa ſine qua non, dicuntur: nec eorū opinionem recipere poſſum, qui inſtrumenta ſub efficiente comprehendi volūt. Nam in medicina noſtra plurimū refert hæc inter ſe ſeiungere. Aliter enim vitiatos motus corrigimus, quum illorum inſtrumēta ſunt læſa, aliter verò quum ab ipſa facultate corporis partes impellente, labefactantur: Præterea calidū agere dicimus, vt concoquere, expellere, quæ non facit, vt agens; ſiquidem agēdi vis, à temperamēto, ſtructuráq; partiū reſultat: ſed quatenus corporis facultatibus ſuo influxu, vt inſtrumentū inſeruit quo modo etiam arteriæ corpus inter pulſuum cauſas, & thoracem inter ea, quæ reſpirationem mutant ponit Galenus: quòd ſcilicet inſtrumenta ſint, quibus efficiens pulſuum,

respirationísque causa ad suas actiones obeundas vtitur: Præterea ex eo principio, quo vtitur Aristoteles ad alias causas inueniendas, id quod volumus, commodissimè, vt puto, probare licebit, propterea enim inquit ille quatuor esse causas, quoniam quatuor sunt quæsita, nempe à quo, ex quo, cuius gratia, & id quod facit rem esse. Quod si ita est, liceat nobis instrumentum addere, propterea quòd quærere possumus, per quod res fiat: si enim finem ab efficiente differre putamus, quòd ille reddat rationem cuius gratia, hoc verò ostendat à quo res proueniat; & denique si omnes quatuor causæ inter se genere differre creduntur, quòd totidem sint interrogationes inter se diuersæ; quur instrumentalem quoq; aliis non addemus? quum quærat per quod res fiat, quod nulla ex aliis causis facit. Tantum profectò eam ab efficiente differre oportet, quantū discrepat interrogatio à quo, ab ea, quæ per quod aliquid peragitur, quærit: quod etiam loquendi vsus, vnde hæc sunt desumpta, apertissimè monstrat. Belli namq; instrumēta dicimus esse pecuniam, arma, equos, tormenta, munitiones: bellum autem gerere homines his rebus munitos. Adde quòd si Aristotelem legamus libro secundo Physicorum, vbi de his rebus tractat, inueniemus omnino instrumenta ab efficientibus excludi: siquidem efficiens illud esse definit, quod primo mouet; quod non faciunt instrumenta, quæ secundariò, & ab aliis impulsa mouent, id quod Themistius optimus Aristotelis interpres adnotauit, additum scilicet esse verbum, primò, in efficientis definitione ad instrumentorum differentiam, quibus sanè efficientis nomen competere non potest, si ratio non conuenit: Ac multo minus, vt arbitror, sub fine comprehendi possunt instrumenta, quod nonnulli interpretes Aristoteli placuisse putāt. Vbi enim ille causas omnes & vltimo loco inter eas finem enumerauit: addit quæcunque alio mouente inter ipsum, & finem reperiuntur, siue instrumēta, siue opera fuerint, finis gratia extare, quod verissimum quidem est; verum non propterea ex hoc constat, an instrumenta sub efficiente, vel fine comprehendere author velit. Si enim spectemus vltimū finem, cuius causa omnia instituuntur; non possunt illa finis rationē habere, vtpote quæ adiumento sint ad finem consequendum: At si tanquam media considerentur, in quibus quæ antecedunt efficiētia, quiescunt, finis rationem subibunt: qua in re interpretes Græci nihil vltra quàm Aristoteles scribunt. Alij verò ex nostris duplicem eam

eam relationem animaduertentes ea ab Aristotele ad finalem causam referri scribunt, quod & docendi ratio postulare videtur; quum ea verba statim sequantur causam finalem, & connexione quadam dicendi cum illis, quæ de ea dicta sunt ita connectantur, vt ad efficientem, de qua multo antea egit, non nisi magna violentia trahi possint. Attamen ratio cõuincit, vt non minus à fine quàm ab efficiente instrumenta seiungantur. Nã vt differre ostẽdimus per quod, ab eo, quod est à quo, sic omnia hæc discrepare ab eo cuius gratia, vnusquisque intelligere poterit, qui omnino tergiuersari nolit. Nec par quidem est ratio de instrumentis, quibus sanitatem comparamus, nempè remediis, & victu, quæ est de purgatione, & macie: sunt enim hæc mediæ quædam actiones, & opera, quæ priùs consequimur, quàm ad vltimum finem, sanitatem scilicet perueniamus. Instrumenta autem ipsa vt remedia, & victus statim ab agente assumuntur, vt eorum beneficio agere possimus. Quamobrem statuamus, si placet, quintum quoddam genus causarum, quod instrumenta contineat. Quod si rationum momenta id solùm efficere non possunt, quod quærimus, repugnante scilicet Aristotele, & testibus sit opus, adferimus Platonem, & Galenum qui contra Aristotelem sentiunt, nobísque fauent. Cæterùm addendam esse aliam causam censeo, quam Cicero in Topicis, & Galenus vocat sine qua non, definítque esse huius generis causam, quæ quidem perfectionis nihil addit rei, quæ fit, ab illis tamen, quæ conferunt, seiungi non potest: vel vt breuius dicam, causa huiusmodi est, sine qua res fieri nequit. Nam si tot ponendæ sunt causæ, quot sunt quæsita, & interrogationes genere inter se differentes, hæc omnino alterum genus causarum faciet. Vt enim quærendo à quo res fiat, efficientem quandam causam constituimus ab aliis diuersam: sic profectò quum quærimus cũ quo, aut sine quo aliquid peragatur, aliud causarum genus ponimus tanto ab aliis diuersum, quanto interrogatio ipsa ab aliis discrepat. Quod si hanc non recipiamus causam, sub quo quæso alio genere tempus, locum, spatium in quo fit motus, priuationem, motus terminum à quo, & in quem desinit, comprehendemus? quę tamen omnia rationem reddunt ab aliis causis genere diuersam: & proinde causarum genus requirunt ab aliis alienum. Si enim reliquæ causæ eædem ponantur, diuersa autem sint vel tempus, aut locus, fiántque ab illis, quas statuunt causas, diuersa: statim huius dif-

ferentiæ causam prouenire dicimus, vel temporis vel loci ratione: quo modo tempus, vel locum vni defuisse ad agendum idoneum, alteri hæc apta extitisse dicimus. Eodem pacto si quis quærat, quur idem ab eodem fine impulsus citius à Pisana vrbe Luccam, quàm Florentiam perueniat: non aliam sanè inueniet causam, quàm quòd vna breuior, quàm alia sit via, siue spatium, in quo motus peragitur. Quod etiam Aristoteles libro sexto de Physica auscultatione monstrat: vbi differentiam lationum, cæteris causis paribus positis, nunc in tempus, nunc in spatium diuersum reuocat. Eodem pacto si quis petat causam, quur nigrum in album, & color in colorem solùm permutari valeat: causam profectò nullam audiet, quàm quæ ex priuatione, & terminis mutationis sumitur: quòd scilicet ex contrario in contrarium duntaxat mutationes fieri possint: si quæ verò alia sub hoc genere causarum contineri videbuntur, postea docebimus. Nunc verò satis sit ostendisse genus aliud causarum addendum esse, quod scilicet comprehendat causam sine qua, & cum qua aliquid obitur. quod si duplex hoc genus efficere velis, vt differre videtur interrogatio sine quo ab ea, quæ petit cùm quo aliquid fiat, non magnopere impedio. Est verò & aliud adhuc causarum genus à prædictis diuersum, quod causam assignat, quum petimus, quur in aliquo fiat vnum, in alio aliud, quæ propterea causa, in quo, meritò vocabitur: quur enim inflammatio cordis perimat, quæ verò carnosas partes affligit salutaris existat, causa est id, in quo inflammatio nascitur. Ad hác causam pertinet quod Aristoteles quærit, quur scilicet Sol ceram liquet, & fundat, lutum verò cogat, & induret, docétque causam esse huius diuersitatis id, in quo Sol agit, quod profectò sub nullo alio genere hactenus est comprehensum. Nec illis quidem assentior, qui hoc genus causæ ad materiam referunt. Propterea quòd materia ab Aristotele definitur hoc Solo quum causæ rationem obtinet, quod ex ea existente in re, quæ fit, aliquid componatur: quamobrem tantùm hoc causarum genus, quod quærimus à materiali causa discrepare necesse est, quãtum differt dicere in quo ab eo quod est, ex quo quidpiam proueniat. Itaque si vera est ratio qua Aristoteles vtitur ad causarum numerum constituendum, quòd scilicet tot sint genere inter se discrepantes, quot quærit quæstio propter quid genere inter se differentia, cogimur omnino alias omnes adiicere, quarum mentionem hactenus fecimus; præsertim

præsertim quum Aristotelis ratio nullo modo repugnet; Nam, quòd illud sit causa, quod assumitur ad rationem reddendam quum quæritur propter quid aliquid fiat, & quod à forma, efficiente materia, & fine ratio huiusmodi petatur, certissimum quidem est. At propterea hęc non efficiunt, quin plures reperiri causæ posisint, nec certa aliqua ratione ostendit perfectum esse quem ponit causarum numerum. Addendum enim fuerat, & probandum (posteaquam enumerasset quatuor illas, quas ponit) fieri non posse, vt plures inueniantur. Nam si plura ipsum propter quid complecti inueniemus, cogemur profectò causarum numerum vsque adeo augere, quandiu nihil reperiemus amplius, quòd quæri posit ab alio genere diuersum. qua ratione si vniuersum causarum numerum excutere velimus, octo omnino genera constituemus, quoniam octo quærimus, nec plura quæstio propter quid complecti videtur: vel enim petimus quid faciat rem esse siue quid res sit, & formam assignamus, vel à quo res fit, & efficiens adferimus, vel ex quo cõficiatur: quæ materia est, vel in quo quod est subiectum, vel cuius gratia, & finis ratio est, vel per quod, ad cuius quæsitum instrumentum respondemus, vel sine quo nullo modo, aut cum quo melius, faciliúsq; res peragitur id quod est quærere causam sine qua nõ, vel cũ qua, sub quibus, vt diximus, cõmunia hæc omnibus cõtinentur tẽpus, locus, termini motus, spatium, in his quæ motu locali ferũtur, & motus etiã ipse, & in his quæ gignũtur, alterantur, & deniq; in aliud transmutantur, priuatio additur, quæ etiam huius generis causa censenda est, quandoquidem absq; illa mutatio huiusmodi fieri nequit. In singulis verò operationibus propria quædam alia inueniuntur, veluti imbecillitates partium causæ sunt, vt eò potius decumbant fluxiones, quàm in alias partes, quod causæ genus sub nullo alio cõtineri potest. Non enim imbecillitas fluxiones efficit, sine ea tamen fluxio non suscipitur, aut facilius, vel melius, aut semel recepta diutius cõseruatur. Eodẽ modo retentio alimenti in ventriculo causa est bonæ coctionis, quæ illic peragitur, at non vt efficiẽs, siquidem id ad alteratricem, coctricémq; facultatẽ spectat: nec vt forma, vel materia, aut finis, nec deniq; vt alia ex prædictis causis. quare meritò in genere causarũ, sine quibus non, hęc collocatur. Sunt, vt diximus, in omni ferè opere huiusmodi quędã causæ quas sigillatim prosequi, aut certo rerum genere comprehendere non licet: id tamen quod omnibus commune est &

earum naturam docet, explicare possumus: vt eas scilicet huius generis putemus esse, quæ quum in nullo alio genere collocata reperiuntur, id ei, quod fit, præstat, vt sine illis nullo modo aut cum illis facilius, vel citius, aut vehementius actio fiat, vel diutius perduret, aut alia conseruentur, vel melius denique aut deterius res perficiatur. Quod si quis rei qualitatem, quantitatem, agendi modum, ordinem addenda esse putat, quod etiam sine his res fieri nequeant, non prohibeo, mihi tamen videntur hæc in efficiente sæpius includi, neque enim efficiens dici potest, quod ad agendum qualitatem, quantitatémque idoneam non habet, modúmque, & ordinem necessarium non seruat, quando etiam quædam, hac sola ratione, efficientia euadunt, quum suapte natura alioqui non sint, quemadmodum cibi temperati morborum non dicuntur causæ, nisi vel quantitate excesserint, aut intempestiue, vel peruerso ordine ingerantur, vel denique in aliquo ex aliis scopis de quibus suo loco agetur, fuerit erratum: venena verò statim suapte natura morborum effectrices causæ censentur, veruntamen nonnunquam hæc etiam reddunt causam ab efficiente diuersam, quo fit vt tunc ad genera causarum, de quibus modò agimus, nempe ad causam sine qua, vel cũ qua redigantur; Veluti quum petimus quur prius frigoris externi occursum sequatur cutis astrictio, quàm caloris ad internas sedes reuocatio; vel quur inutilis, noxiáque etiam sit expulsio humorum, quàm concoctio non præcessit, causa nõ nisi ab ordine petitur, quòd scilicet ita comparatum sit, vt illa præcedere, hæc verò subsequi debeant. At si quis causam requirat, ob quam idem eodem instrumento, & sine impulsus diuersa vulnera feriendo eidem parti inflixerit; diuersus percutiendi modus causam reddit, ꝙ scilicet inæquales fuerint ictus, vel alio modo inter se discrepantes. Cæterùm si quis nonam causam addendam esse putat, quæ dicatur causa circa quod, fortè non errabit; quandoquidem hæc ab aliis diuersa esse videtur. Atque hæc quidem de generibus causarum, quæ duce ratione, & earum necessitate, vtcunque licuit excogitauimus; licebit verò aliis meliora fortè inuenire, id quod maximè cupio; Interim tamen non possum cum Aristotelis, & aliis Peripateticis consentire, eorummet principiis, & rationibus impulsus. Nec iis quidem moueor, quæ in Arist. defensionẽ adferri fortè possent, ꝙ scilicet ille solũ de causis necessariis, & per se agat in Physicis, & quòd istæ, quas nos addimus,

mus, concausæ potius sint, quàm causæ, vel etiam quòd ad eas, quas illi statuunt, redigantur. Nam si absque illis, quas nos ponimus, nihil fieri potest, patet maximam esse earum non minus, quàm aliarum necessitatem. Præterea non solùm de necessariis, sed etiam de aliis, quæ sunt per accidens causæ, agit Aristoteles in Physicis. Quur deinde de omnibus non pertractabit, quibus causæ definitio conuenit? Quòd si illis etiam concedamus ad naturalem Philosophum nõ pertinere de aliis causis agere, saltem illud non negabunt in Metaphysicis, vbi quod commune est omni artifici docetur, hæc non fuisse prætermittenda; vel enim ad logicum, vel metaphysicum spectat causas omnes, quæ scientiis, & artibus singulis sunt necessariæ, explicare. At nusquam id facit Aristoteles; quum in Logicis numerum non quærat. In Metaphysicis verò iisdem ferè verbis, eodem numero (quasi eadem esset physici, metaphysicique tractatio) causarum explicationem complectatur. Quur verò concausas, & non causas vocabimus, & quomodo causæ veræ non fuerint, si illis definitio competit? siquidem vnumquodq; prædictorum aptissimè assignamus, quum propter quid, siue ratio eius, quod fit, quæritur: quur præterea ab initio causas à concausis nõ seiunxit Aristoteles; & diuersis definitionibus earum naturam non est complexus? Non pretermissas eas fuisse ab Aristotele, eo quòd temporis, loci, & priuationis mentionem alibi faciat, absurdum est dicere. Non enim quid sigillatim tradat, & necessitate coactus, quum non possit omnes effectus in suas causas redigere, quærendum est; sed quid sentiat, vbi ex proprio instituto numerum causarum inuestigat. At si has non prætermisit, quas nos addimus; quur non plures, quàm quatuor esse statuit? si modò genere inter se discrepant quatuor illæ ab aliis, vt nullo modo vna sub alia comprehendi queat. Id quod clarius profectò esse puto, quàm vt doceri à nobis debeat. Quum enim probatum sit, & etiam res ipsa satis per se ostendat prædictas omnes quæstiones, siue interrogationes genere inter se differre, aut omnes inter se eodem modo distingui debent, aut nullæ, sed vnicum genus ponendum; ad quod aliæ omnes reuocentur. Adde quòd docendi ratio ita facilior redditur, quum distincta fiunt genera: quandoquidem alioqui necesse est controuersias nasci, quum nonnulli easdem causas ad vnum genus; alij verò ad aliud potius referre possint.

Quot modis vnaquæque ex prædictis causis dicatur.

CAP III.



EGENTIBVS Galenum patere puto materiæ nomen variè capi; Nam in libro, cui titulum fecit, An ars tuendæ ſanitatis pertineat ad medicum, duplicem ſtatuit ſubiectam materiam: vnam in qua, aliam ex qua. Sic Dioſcorides materiam medicam vocauit ea, quæ ad corporis præſidium à medicis adhibentur; verum nos materiam propriè vocari diximus, authore Ariſtotele, ex qua ingrediente compoſitionem aliquid fit: Cauſam verò in qua ſubiecti nomine aptius donari puto: hoc enim modo accidentia in ſubiecto eſſe, & alterationes omnes in ſubiecto fieri, & recipi dicimus; quanquam tamen etiam ſubiectum pro materia, & hæc pro illo nonnunquam ſumatur: quemadmodum materiam ſubiici contrariis, & ex ſubiecto aliquid fieri, pro eo quod eſt ex materia, ſæpius ſcribit Ariſtoteles: Et nos materiam coctionis alimentum eſſe dicimus, non quòd ex ea, ſed in ea potius concoctio fiat. Cæterum remedia, præſidiáque omnia, quibus medicus ad hominum ſalutem vtitur, ideo materiæ nomen acceperunt, quòd ex illis variæ efficiantur compoſitiones ad tuendam ſanitatem, vel morbos profligandos: nam quum ſimplicia adhibentur auxilia medicorum; non ex illis, ſed ab illis, quod fit, prouenire rectius dicemus; quemadmodum ſanè vniuerſum remediorum genus efficientis rationem ſubit; ſi ad id referatur, quod in nobis parit. fiunt enim in corpore mutationes à remediis, non ex illis: ſiquidem affectus corporis ex materia medica minimè conficiuntur. Sit ergo materia vna ex qua, quæ rei ineſt, quæ fit; & quæ propriè materia dici debet, quemadmodum quum hominem ex ſanguine gigni, tanquam ex materia, dicere conſueuimus. Alia verò in qua, quæ verius ſubiectum vocatur, quomodo febrem accendi in ſpiritibus, vel humoribus, & morbum eſſe in corpore, & denique accidentia in materia tanquam in ſubiecto eſſe intelligimus. Adde tertiam, ſi velis, materiam, quæ, à qua, vel etiam magis impropriè ex qua; quæ efficientis naturam ſubit: veluti quum intemperiem à bile, vel ex bile fieri; & ſanitatem ex materia medica parari dicimus, propterea quòd in eo humore vis ſit intemperaturæ gignendæ: in reme-

diis verò efficiendæ sanitatis. Porrò inter ea, quæ efficiunt aliquid, esse nonnulla quæ per se, alia quæ per accidens efficientia dicantur, omnibus notum est; quemadmodum illud etiam, quòd quædam sint propinqua, alia remota efficientia: Verum non perinde constat quot modis quæ per se, vel per accidens agunt, dicantur: Aliter enim Sol, aliter homo gignit hominem: aliter ventriculus fluxionum ad pectus decumbentium author censetur, quàm expultrix cerebri facultas; vel ea, quæ ipsum cerebrum calefaciunt, aut refrigerant: Qua in re cœpit quidem Aristoteles exemplis docere diuersam hanc efficientium naturam, quum scribit alio modo consultorem, alio patrem efficere, quod faciunt. verùm nulla certa docendi methodo omnes diuersos efficientium modos complectitur, sed ex duobus positis exemplis, quum ait & omnino faciens facti, & mutans mutationis authorem esse; nobis varietatem hanc, non sine difficultate excogitandam reliquit. Nec oportet quidem existimare superfluò hæc quæri; quandoquidem ob diuersos modos, quibus aliquid fit, admonemur diuersis præsidiis, diuersáque agendi ratione vtendum esse. Aliter enim morbos curamus eosdem, si diuerso modo, & à diuersis efficientibus excitati fuerint: quapropter nitendum est docere, quot modis aliquid efficiens dici possit. Dicitur itaq; illud vno modo efficiens, quod rebus formam præbet; quo modo homo hominem efficere dicitur: Alio modo vocatur efficiens, quod materiam suppeditat, qua ratione cibos multos fluxiones excitare putant medici, quòd materiam largiantur, quæ fluxiones parit: Idem facere dicimus ventriculum, quum malè concoquit, malè namque concocti cibi cruditate corporis partes aggrauant, fluxionísque authores euadunt: Et fœminam procreare liberos hac ratione credimus, quòd materiam suppeditet, ex qua fœtus conformatur: Quinetiam quod materiam commouet, efficientis nomen meritò sibi assumit, qua quidem ratione expultrix vis cerebri, eo quòd humorem impellat; Sol quia liquando commouet, & externum frigus comprimendo distillationes ad partes subiectas excitare dicuntur: quæ verò instrumenta præbent, putantur etiam eius, quod fit, efficientia; quo modo quæ calorem augent in cerebro, ex quo vigilia, vel in corde, vnde ira, illorum authores statuuntur, propterea scilicet quòd calorem excitant, quo natura ad omnes actiones tanquam instrumento vtitur. Eodem modo eum concitasse bellum puta-

mus, qui alteri arma, equos, pecuniam, & alia belli instrumenta suppeditauerit. Numerantur quoque inter efficientia, quæ agendi vim, rationémque præbent, quandoquidem qui consilium dat alteri, non alio modo author eius, quod fit, esse censetur, quàm quòd agendi rationem doceat. Ad hæc quæ finem, vsúmque rei euariant, effficientium nomen assumunt: hoc modo corporis, animíque motus magnos, pulsus facere dicimus; eo quòd pulsuum vsum mutent; cuius occasione, pulsus etiam variantur. Nec alienum quidem esse puto, vt ea, quæ præbent subiectum, & causas sine quibus, aut cum quibus res peraguntur, inter efficientia recipiamus: hoc enim modo alimenta etiam, quæ sanguinem, aut bilem copiosam gignunt, morbos peperisse intelligimus, quòd materiam exhibuerint, in qua (mutatione prius in humores facta) febres nascuntur: An non etiam mortis authorem eum dicemus fuisse, qui locum, aut tempus ad occidendum aptisimum alteri indicauerit, vel potius suppeditauerit: Itaque (meo quidem iudicio) non errabimus, si illud efficiens statuamus, quod singularum causarum beneficio suos effectus molitur: quandoquidem primò, & immediatè nihil aliud efficere inuenitur: Propriè tamen efficientia à philosophis vocantur, quæ formam rebus inducunt: Ac etiam inter ea, quæ ordine quodam sese consequentia aliquid faciunt, priora posteriora mouentia, eorum denique, quæ fiunt efficientia ponuntur: Lædit enim actionem intemperies, hanc efficit (si velis) caloris excessus, hunc accendit motus, qui ob id actionem quoque vitiare dicitur. Cæterum efficientes causæ ab eo, quod faciunt, denominationem sumunt, sic enim gignentes, augentes, alterantes, iuuantes, lædentes, conseruantes, & denique hoc, vel aliud efficientes, vel proprio nomine, vel adiunctione eius, quod fit, dicuntur. Quinetiam illud ignorandum non est efficientes causas quum subiectæ materiæ ratione, minimo accepto momento, res quæpiam fit, προφάσεις, idest occasiones vocari: Nam hoc modo vbi corpus putridis febribus est expositum, & ex ira, vel insolatione, aut alia quacunque leuissima causa in eas incidit, in materiam causam reiicimus; generationi verò occasionem dedisse, quæ leuiter in corpus egerunt, dicere solemus. Postremo in definitione efficientis, quam tradit Aristoteles, aliquid notandum esse existimo: si enim id solum statuamus esse efficiens, quod primum principium est mutationis, quæ mota mouent (& tamen instrumenta

ta

ta rectè dici nequeunt) ab efficientibus seiungere cogimur, & aliud causæ genus,quo ea contineantur, nulla cogente necessitate, constituere. Veluti externum frigus primo refrigerare corpus dicimus: ex frigore verò adstrictionem nasci; ab hac propelli humores, qui varios postea morbos pariunt: quæ omnia profecto illorum morborum efficientia sunt; nec vnum alterius instrumentum aptè vocari potest. Quamobrem nobis sit illud efficiens, à quo aliquid fit, siue primum sit in agendo, siue à primo impulsum. Illud verò sit instrumentum (vt diximus) per quod fit, quod quidem duplex statuunt esse medici, atque etiam philosophi: vnum commune, aliud peculiare & proprium: vocant autem commune instrumentum in nobis, per quod vniuersæ corporis actiones peraguntur; estque illud calidum innatum, de cuius natura, vt variè sentit Galenus, ita in libro secundo de Causis symptomatum commune instrumentum, vel sanguinem, vel spiritum, vel ipsum calorem, qui in illis est, vocat; pluraque ob id huius generis instrumenta ponit. Vtitur autem natura ad omnes actiones tum animæ, tum corporis sanguine, & spiritu. Peculiare verò instrumentum est, quod singulis actionibus obeundis potissimum est à natura comparatum, vt oculus visionis, ventriculus coctionis, neruus sensus, musculus motus instrumentum vocatur. Atque hoc quidem duplex statui potest: Nam quædam ex propriis verè instrumenta, alia verò similitudine, proportionéue potius dici debent: siquidem neruus verè est instrumentum; cute verò ad sudores eliciendos natura tanquam instrumento vtitur, quum per eam aquosum humorem foras extrudit; sed diuersa profecto ratione, quàm per neruos, singulis partibus sensum impartiatur: quippe quum neruus agendi vim habeat à facultate impulsus, si modo sentiendi vis per eum in alias partes spargitur; Cutis verò nihil efficiat, sed tanquam subiecta materia viam exeunti humori præbeat: capit tamen aliquid ex instrumenti ratione, quum potius per eam, quàm in ea sudores euocari dicamus: quinetiam inter vera instrumenta aliud est præcipuum, quod in toto instrumento maximam ad agendum vim obtinet: quo modo Galenus humorem cristallinum præcipuum visionis instrumentum vocat, nimirum si ad alias oculi partes referatur quæ præcipua non sunt instrumenta. Ipse verò oculus simpliciter visionis instrumentum dicitur. Formam re vera considerat medicus, quum de corporis constitutione agit, &

non aliam quærit præter illam, quàm actionis authorem agnoscit. Temperiem namque corporis formam, & non animam statuit esse, propterea quòd mutatione temperaturæ, actiones mutari, atque etiam animam ipsam à corporis temperie vario modo affici conspicit; quamquam Galenus nonnunquam liberius animæ essentiam, philosophorum more, definire aggreditur. Quum verò de morbo, & sanitate agimus, formam spectamus ad proportionem, vt quum febrem intemperiem calidam definimus: compositi enim, & non accidentium sunt veræ formæ. At finem considerat simpliciter, vt finem, veluti quum finem coctionis dicimus esse assimilationem. Nunc verò nomine vtilitatis, & vsus, quemadmodum commutationis pulsus, & respirationis varium vsum, cuius gratia fiunt illi, tanquam finem ponit Galenus: Reliqua verò, quæ ad alias causas pertinent, vel partim sunt superius explicata, vel per se ita patent, vt enarratione nostra non egeant.

Causarum differentiæ.

CAP. IIII.


AVSARVM differentias enarrat Aristoteles, quum mutato nomine, τρόπους, idest modos causarum se docere scribit: Nam dicere quasdam esse rerum causas per se, quasdam per accidens, alias actu, alias verò potentia, nihil aliud est, quàm eas differentias explicare, quibus causæ inter se differunt. verum certa docendi methodo differentias eas non complectitur; quippe qui non doceat à quibusnam differentiæ sumi debeant, nec ex ea tractatione constet qui, quótue modi, siue differentiæ esse possint; relinquit enim semper aliquid explicatio rerum, quæ à certis capitibus non auspicatur, sed singula quæque prosequi nititur: id quod hoc potissimum loco ostenditur, vbi Aristoteles plurimas differentias omittit: cuiusmodi ex ea, quòd inter causas quædam sint æternæ, aliæ caducæ & corruptibiles: & illa qua dicimus quasdam esse certas, alias incertas: quòd quædam præterea sint præstantiores aliis, vel maiorem aut minorem vim ad agendum obtineant: & denique innumeræ aliæ huiusmodi differentiæ reperiri possunt, de quibus oportebat omnino fieri mentionem: aut certè capita, & fontes indicari, à quibus quæ relinquerentur ob incomprehensibilem singularium specierum multitudinem, facilè duci possent. Nec illud quidem

dem existimare oportet eas enumeratas ab eo fuisse, quarum esset in philosophia aliquis vsus: illas autem prætermissas, quæ inutiles ab authore putarentur. Quur enim quæso (si vsum spectemus) de his etiam, quas nos addidimus, nõ meminit Aristoteles? quippe qui raró complexam, incomplexámque causam, quam inter suas enumerat, in vsum ducat; statim veró vtatur eo modo, quem prætermisit; quód scilicet quædam sint incertæ, quædam certæ, nimirũ quum fortuna, & casus hoc modo potissimum ab aliis differant: An nõ etiam æternæ causæ, & corruptibilis necessitas maxima ostenditur, quum in sequentibus libris æterni motus æternam; corruptibilis corruptibilem causam esse probat? quid? quód finalem causam cæteris præstare alibi contendit: quod nemo intelligere posset, qui prius ex hac tractatione (vbi omnia, quæ ad hanc rem pertinent, summa diligentia tractari debent) nõ didicisset causas hoc modo inter se differre posse; quód quædam sint aliis præstantiores. At ne singula prosequamur, vnusquisque qui tergiuersari nolet; intelliget non solum parem esse harum omnium differentiarum rationem, sed etiam artem esse ab Aristotele prætermissam, quæ omnes differentias summatim per capita complectatur. Itaque quum causæ ad id comparatæ sint, vt aliquid cõferant ei, quod fit, meritó à tribus præcipuæ differentiæ emanabunt; nempe ab his, quæ conferunt ad agendum; ab his, quæ aguntur, & vario agendi modo. A' natura quidem & proprietatibus causarum, hæ differentiæ sumuntur; quum dicimus quasdam esse æternas, vt cœlum, quasdam corruptibiles, quæ scilicet ex corruptibili materia, aut in ea consistunt. Item quód quædam omnium præstantissimæ, vt finis, quædam omnium abiectissimæ, vt materia. Item quód quædam complexæ, aliæ incomplexæ, & simplices; quædam vniuersales, quędam particulares. Ab eodem fonte ducitur hæc differentia, quum dicimus causas inter se differre, quód quædã sit, vt materia, quædam vt forma, & denique aliæ, vt aliud quidpiam ex prædictis; Item quód aliæ sint generales, aliæ particulares; cuiusmodi etiã est quam feré solam scriptores de medicina nouerunt, quum causas diuidunt, quód quædam scilicet sint procatarcticæ, quædam antecedentes, aliæ veró coniunctæ: Nam quoniam eorum, quæ causæ sunt, quædam procatarctica, quædam antecedentia, alia vero cum suis effectibus coniuncta existunt, ob id hanc differentiam ab illis capiunt: Ab eodem etiam capite emanat ea

differ

differentia, qua dicimus morborũ causas quasdam ab his, quæ assumuntur: nonnullas ab his, quæ admouentur; alias ab his, quæ excernuntur, vel à nobis fiunt, prouenire: & denique si quę aliæ à rebus ipsis, quæ causę existunt, huiusmodi occurrant differentiæ, duci poterunt. Cæterum ab his, quæ ab ipsis causis fiunt, differentiæ sumuntur, quòd quædam intemperiem committant, aliæ continuum soluant; quædam leues morbos solũ, aliæ graues suapte natura inferant, nonnullæ animum, aliæ corpus lædant, etsi quæ aliæ huius generis sunt differentiæ. Iam vero ab agendi ratione hæ petuntur differentiæ, quòd quædam per accidens, aliæ per se agant: quædam actu, aliæ potentia: quædam certæ, aliæ incertæ: remotæ quædam, aliæ propinquæ, mediatæ, vel immediatæ: quædã prior, alia posterior. Item quum dicimus quasdã validè agere, cuiusmodi sunt quæ vulnerando, aut à totã substantia nos lædunt, vt actiuæ qualitates: alias verò leuius, vt qualitates, quæ passiuè vocantur. Quasdam præterea intus solum vim suam exercere, vt cibum, & potum: quasdam foris duntaxat, qualia sunt quæ vulnerando corpori nocent, alias intus, & foris obesse, & prodesse, vt aërem ambientem: nonnullas item per interualla agere: alias perpetuò, vt aërem ambientem: Ac ne singula prosequamur, à diuersa agendi ratione, constet differentias sumi posse. Atque hæc quidem de causis communia hactenus habuimus cũ philosophis, à quibus nostra orta est medicina, cætera autem quæ sequuntur, peculiaria erunt arti, quam profitemur. Nam etsi quædam alia postularet de causis tractatio omnibus artibus communia, cuiusmodi essent, si quis vim causarum, & in illis inueniendis progressum quendam & modum doceret: quo facilè omnes, & reperiri, & inter se distingui possent (quæ certè artem omnibus disciplinis communem desiderant) tamen ne videamur, quod proprium est philosophorum nobis vendicare velle: illis relictis, ad ea, quæ sunt nostræ arti propria, & summopere necessaria, nec satis à medicis explicata, properandum esse duco.

Quo

Quorum causas medicus inquirat.

CAP. V.



LLVD imprimis in hac re tradendũ esse puto, vt doceamus, quorum causas medicum quærere oporteat. Quum enim diuersarum rerum diuersæ sint causæ, nec omnes in omnibus, quæ fiunt, sint necessariæ, reperiantúrve: postulat profecto docendi ratio, vt quemadmodum causarum genera, & differentias explicauimus, sic etiam genera, differentiásque eorum, quorum causas inuestigamus, philosophorum imitatione doceamus: Nam Aristoteles statim ab initio tractationis de causis libro secundo de Naturali auscultatione proponit, quorum causas philosophum inquirere oporteat, nempe generationis, corruptionis, & omnis mutationis. Igitur vt in vniuersam dicam medicum necesse est corporis, & animi illorúmque pasionum, & effectuum, qui ab illis proueniunt, causas tenere; corporis quidem causas scrutatur, quum quærit qua ratione totum ipsum hominis corpus, illiúsque partes hoc, vel illo modo sunt constitutæ: quum præterea docet animalis generationem ex sanguine, & semine fieri, ex elementorum mixtione temperiem corporis resultare, ex similaribus instrumentarias partes conflari, totum ipsum hominem, omnésque illius partes non temere, sed vtilitatis alicuius causa fabricatas, & denique quum de corporis generatione, & compositione, quantum permittit illius professio ex propriis principiis ratiocinatur. Eorum vero quæ ad animum pertinent, causas disquirit, quum docet qua ratione ira, tristitia, & aliæ animi perturbationes sedari, atque etiã persanari possint. Quid item tardiora ingenia excitet, quid remissiores, abiectósque animos intendat, & commoueat, vel denique docet qua ratione corpus ab animo, & hic vicissim ab illo afficiatur: quum vero sanitatis, morbíque causas, & qua ratione diuerso modo à medicamentis alimentísque afficiatur corpus quærit; eorum, quæ corpori accidunt, causas petit. Iam vero quum bonæ vel malæ coctionis, coloris, & aliarum qualitatum, excrementorũ corporis, generationẽ, mutationémque expendit, quur præterea certis temporibus quædã mutationes in corpore proueniant vtiles, aliæ vero in aliis noxiæ, & quare prosint excretiones, quæ

per

per connexas, & è directo positas partes cum affectis fiunt, aliæ autem obsint, causas explicat eorum, quæ corporis constitutionem sequuntur: Ac vbi causarum ordo aliquis reperitur, causarum ipsarum causas etiam conquirimus; vt quum in febre calorem ex prohibita transpiratione, illam ex obstructione, hanc rursus ex humoribus crassis, vel viscidis, vel multis, huiusmodi vero humores ex ipsis alimentis, vel otio, aut aliis causis procreari ostendimus.

Quid morbi causa.

CAP. VI.


QVONIAM nostri non est instituti in hoc opere causas prædictarum rerum præter quàm morborũ, illorúmque partium, & symptomatum explicare: ideo superfluum esse duco hoc loco corporis constitutionis, eiúsque aliarum paßionũ causas, quas abunde philosophia docet, prosequi, quando etiam tota huius rei ratio in supradictis causis posita, non magno labore inueniri potest ab eo, qui huius rei studio teneatur. Quamobrem ad morborũ causas accedamus, imprimísque quid sit morbi causa, quomodóve intelligi debeat ostendamus, quod variè quidem, & aliquãdo diligentius, alibi vero negligentius Galenus noster facit: Quum enim causam morbi dicit esse primo de Locis affectis, qua tangente afficimur, quáque recedente quiescit affectus, negligentius quid causa sit, definit: Externæ namque causæ afficiũt quidem corpus quum adsunt, nec illis ablatis recedit quem pepererunt affectus, quæ tamen ob eo etiam causæ dicuntur. Veluti quum diariarum febrium causas ponit esse insolationem, exercitationem, crapulam, vigiliam, & reliqua huius generis, quæ abeunt concitatis suis morbis: est quoque parum accurata ea definitio, quam tradit in libro de Differentiis symptomatum, vbi illud dicit esse causam, quod suos effectus iam peperit, nec amplius facit, siquidem potius causæ censentur esse, vt in libro de Constitutione artis scribit, quum agunt, quàm quòd agere poßint, vel egerunt: quemadmodũ sanè nemo negauerit crassos humores, qui obstructiones pariunt, illius causam esse: Nec verò recipienda est ea definitio quam aßignat alio loco in libro de Differentiis symptomatũ, quòd scilicet illud sit causa, quod

quod ex ſua natura ei, quod ſit partem aliquam generationis confert, propterea quòd quædam etiam ſunt non ſuapte natura, ſed per accidens cauſę. Atque hac ratione excluderentur etiã cauſæ ſine quibus nõ quas nihil perfectionis rei quæ gignitur præbere meminit: Quinetiam quæ ad auctionem, & conſeruationem morbi faciunt, hac definitione nõ ſunt comprehenſæ, quas tamen inter morborũ cauſas, ſeptimo libro Methodi medendi, complectitur, quum eas in gignentes, & augentes diuidit. At in libro de Arte medicinali diligentius quidem, ſed nõ perfectè, quid cauſa morbi ſit, oſtendere nititur, quum cauſam inſalubrem, ſiue morboſam eam ſtatuit eſſe, quæ vel morbum efficere, vel factũ conſeruare poteſt: Non enim hac definitione complectitur eas, quæ morbũ augent. Quamobrem communi generalioréque definitione dicamus eam cauſam morbi eſſe, quæ quocunq; modo aliquid morbo cõfert; Conferunt autem quædã eo quòd conſtituant, aliæ quòd morbum gignant, aliæ quòd augeant, aliæ quòd genitum cõſeruent, aliæ denique, quę etſi præcipuam vim nõ præbent, ſine illis tamen nec gigni, nec augeri, aut conſeruari morbus poteſt. Conſtituit morbos propria vniuſcuiuſq; forma, vt febrem intemperies caloris exceſſu nata: eandem gignunt, quæ intendendi calorem vim obtinent tanquam efficientes cauſæ; & quę materiam ſuppeditant, ex qua morbi gignuntur; & ſubiectum præbent, in quo morbi reſident, qua ratione inflammationẽ ex ſanguine gigni, quòd ex tali materia ipſæ partes inflãmationes contrahant, & febres hecticas in ſolidis partibus, putridas in humoribus, diarias in ſpiritibus oriri (tanquam conferat aliquid ad eorum morborũ generationem ſubiecta materia) dicere ſolemus. At verò alienum non eſt eas auctrices ponere cauſas morborum, quæ vel primò eum pepererunt, aut alia, quæ eandem vim obtineant, vt æſtus, quas excitauit febres, eam intendit; idem eas, quas labor peperit, auget. Idem facit materia, & ſubiectũ. Etenim inflammationes ex ſanguine primum cõflantur, & perſeuerante illius affluxu creſcunt: & corrupti humores, vt generationis morborũ, ſic etiam auctionis authores exiſtunt: cõſeruant, quæ augendi quidẽ vim non habent, nõ tamen propterea morbos propellere poſſunt, quales ſunt cauſæ, quæ eiuſdẽ ſunt naturæ cum gignentibus, & augentibus, ſed imbecilliorem vim ſunt ſortitæ: Nam quæ contrariam vim habent morbis, eos tollunt, nec morboſæ, sed ſalubres cauſæ ſunt cenſendæ:

Non

Non habent quidem præcipuã vim, sed tamen aliquid faciunt ad generationem, auctionem, & conseruationem morborum causæ sine quibus & cum quibus appellatæ, vt postea inferius ostendemus: Illud verò hoc loco sciendum est, quòd etsi causa potissimum dicitur, quum actu confert, tamen etiam illæ, quæ potentiam ad id habent à medico contemnendæ non sunt. Eas enim quæ facere possunt, & nondum aliquid faciunt, quum remouemus, præcauere dicimur: Quum verò illis repugnamus, quæ iam morbum committunt, siquidem immediatæ fuerint, curare, sin minus etiam prouidere ne obsint, recepto loquendi vsu, putamur. Sed hæc diligentius explicabuntur in eo libro in quo de Officiis medici agemus.

Quas causas in morbis quærere oporteat.

CAP. VII.



VVM in morbis causas quæramus in medicina nostra non tam sciendi, quàm agendi causa, vt scilicet earum cognitione eos pręcauere, mitigare, illorum incrementa sistere, & denique rectè curare possimus; constat aut de omnibus non esse agendum, aut certè parem non esse omnium prædictarum causarum vtilitatem: Nam etsi morborum causæ finem aliquem assequuntur, medicus tamen eum quantum licet, fugit, quum omnino morbosis causis resistat, nec ob eum finem primò, & per se quicquam moliatur, siquidem natura, & ars sua instrumenta non ad perniciem, sed ad salutem animalis exercent. Per accidens itaque, & non primò, nec per se finem morborũ, & causas illorũ spectat medicus, vt scilicet illo impedito eum consequi posit, qui ad animalis salutem est vtilis, nempe sanitatem, vtpote quæ secundum naturam existat; Alicuius enim gratia, actionum scilicet secundum naturã, quibus ad vitæ munia egemus, sanitatem comparare studemus, morbos autem nullius causa quærimus, sed nobis nolentibus insperatò, temereq; accedũt. Finalis ergo causæ in morbis nullus, aut minimus est in medicina vsus: absentibus verò morbis eorum procreatrices causas quęrimus, & quem finem habeant, spectamus; vt illis reluctando morbos præcauere, & sanitatem tueri valeamus. At quũ adsunt morbi, quid tandẽ illorum causæ effecturæ sint, inquirimus; vt ex illis signa colligentes rectè

rectè prædicere posſimus, quid ſit futurum: Ad formam in morbis ſpectamus, quum philoſophorum inſtituto propriam vniuſcuiuſque morbi naturam inueſtigamus. Differre namque intemperiem à peruerſa inſtrumentariarum partim ſtructura propria illorum morborum forma docet: ob quam etiam curationem variamus: Quur enim diuerſa remedia poſtulet intemperies, quàm ſtructura diſsimilarium, cauſa eſt, quòd diuerſa ſit illarum partium forma & natura: Quærimus efficientia omnis generis: nam quid morbum gignat, augeat, foueat, & tollat: quid item per ſe, aut per accidens, quid iam faciat, quid facere poſsit, quid vt communis cauſa, quid vt peculiaris quid remotum, vel propinquum; denique quid vnumquodque in morbis præſtare valeat, expendimus. Quinetiam inſtrumentum cõmune, tanquam cauſam in morbis quærimus, per quam & morbi gignuntur, & tolluntur: Nec minus profecto materiam conſideramus, quum inueſtigamus ex quo humore tumores conſiſtant; ex qua materia naſcantur obſtructiones, craſſáſue an viſcida, vel multa. Præbet & ſuos vſus ſubiecta materia, in qua morbi reſident: Ex vario namque ſubiecto varias rationes, & multiplices in morbis curationes formamus, vt quum ſciſcitamur, quur inflammationes cordis, & cerebri omnino ſint periculoſæ, aliæ verò magis tutæ: quur cancri inſanabiles, œdema autem facilè curetur: quur ex ſanguine benignæ febres & ſalutares: malignæ & pernicioſæ ab atra bile proueniant, in quibus rationem ex materia vel ſubiecto corpore ducimus, ſub quo corporis inſtrumenta hoc loco comprehendimus. Quippe quum morbi, in illis tanquam in ſubiecta materia ſint poſiti; variant hæc quoque curationem, quando aliter inflammationem, quàm eryſipelas, aliter febrem, quæ in humoribus, quàm quæ in partibus ſolidis reſidet: alio modo cordis inflammationem, quàm muſculi, externæ've alterius partis curamus: Multiplex etiam eſt cauſarum ſine quibus, & cũ quibus in morbis vtilitas. Nam ſi quis quęrat quur acutus morbus ante decimum quartum non deſinat; ratio eſt, quòd nondum ad illud tempus peruenerit, quo ſolui poteſt: Ab eodem genere petitur cauſa, ſi quis petat, quamobrẽ morbo ſit correptus, qui diutius eſt apricatus; quoniam ſcilicet longiore tempore Solis iniurias tulit. At ſi quis ex ſanguine confertim emiſſo ſtatim liberatus fuerit: alius autem longè poſtea, cui humor paulatim emanauit: cauſam habent diuerſi effectus, quòd alio modo ab

eodem remedio fuerint affecti: qua ratione etiã discrepantibus morbis ab eisdẽ causis diuerso modo agentibus homines corripiuntur. Quur verò vix conualescere posfint, qui ex vehementi morbo resurgunt, causa sumitur à termino à quo: Quare autem ex tremore cordis homo moriatur, si quis postulet; causam afsignari audiet, quòd in spatio, & loco, in quo cor ipsum mouetur, aquosus humor contineatur, qui motus libere fieri prohibet; vnde calor visceris, & vita tandem extinguitur. Quòd verò quædam partes ab eisdem causis fuerint affectæ, aliæ verò minimè, earum imbecillitas, & robur, & conformatio, magnitudo, numerus, positura, connexio, raritas, densitas, mollities, durities, varia denique illarum conditio, cum qua facilius, difficiliúsve morbi nascuntur, sæpe in causa est; quur autem ex quibusdam morbis non omnes gignantur, causa ex eo petitur, quòd non omnes ita opponantur, vt mutua fieri posfsit inter eos mutatio. Verum tametsi multiplex hic est causarum in morbis vsus, non omnes tamen in omni re, quæ de morbis quæritur, semper & eodem modo considerantur. Vbi enim causas scrutamur generationis morbi præter alias, causæ etiam sine quibus generatio fieri nequit, vt tempus, locus, terminus à quo, & reliquæ huius generis eo perpendendæ sunt, quoniam illis renitendum est. At vbi genitus morbus est, non iam vt causæ, sed vt signa considerantur; ex quibus quis, qualísve sit morbus, dignoscamus: Eas autem tanquam causas consideramus, quibus præsidia debentur, quæ'que agendi rationem mutant; quales potisfimum sunt, quæ morbum constituunt, augent, & conseruant; quandoquidem morborum causas, vt aliorum etiam, quæ in corpore nostro peraguntur, eo præsertim consilio inquirimus, vt medicinam factitemus, non autem vt rationem reddamur, siquidem ars nostra ad actionem, non rerum contemplationem comparata est: quod si aliquando ex causis rationes ducimus; id vel per accidens facimus, quòd alioqui eorum affectuum, qui nostra præsidia desiderant, naturam perspicere nequeamus, vel quatenus medicinam cum philosophia profitemur.

De causis morborum procatarcticis, & antecedentibus.

CAP. VIII.



AVSARVM morbi differnrtias facilè vnusquisque ad imitationem eorum, quæ superius de differentiis causarum generatim dicta sunt, absque alia explicatione inuenire poterit. Quamobrem id solum superesse video, vt vsum, & proprias quarũdam differentiarum significationes, in quibus multos hallucinari puto, breuiter doceamus. Ac imprimis quidem occurrunt procatarcticæ dictæ causæ, quas nonnulli præincipientes, alij aliter, Celsus verò euidentes appellare videtur: Nec non etiam illæ, quas Græci προηγουμένας, nos præcedentes, vel Celsi imitatione, abditas vocare possumus: in quibus quidem explicandis nõ solum plurimum laborant Neoterici, sed etiam inter se non parum dissentiunt, omnes Galeni varietate confusi, qui diuerso modo hæc nomina vsurpare solet. Etenim libro primo Methodi medendi, & quarto de Sanitate tuenda, vocat eas præcedentes, quæ in ipso animalis corpore consistunt: Procatarcticas verò, quæ extrinsecus eueniunt; id quod etiam in libro de Causis morborum aperte testatur, tum etiam initio libri primi de Causis pulsuum, vbi precedentes vocari tradit, quæ in animali ipso continentur, siue affectus sint, siue motiones præter naturam. Procatarcticas autem non solum hoc definit, quòd sint extrinsecus positæ, vt superius adductis locis fecit, sed hoc etiam addito, quòd vehementer alterent, immuténtque corpora. Qua ratione quæ leues morbos, vt diarias febres committunt, inter procatarcticas passim alibi perperam collocaret. At in secundo commentario de Natura humana, pręcedentes causas definit, quæ morbos efficiunt. Eas verò quæ ab illis originem trahunt, procatarcticas appellari censent. Quod si ita est, solum licebit præcedentes vocare, quæ immediatæ sunt, aliæ autem omnes procatarcticæ erunt, & quædam necessariò internæ, aliæ externæ: Calidum enim morbum calor ipse committit, hunc humor (si velis) calidus accendit: hic rursus ex obstructione, prohibita transpiratione, incalescit; quæ omnes profectò internæ causæ sunt: Cibus autem crassus, qui obstructionem fortè peperit, externa causa.

Quinetiam eo quòd ſcribat proprium eſſe diariarum febrium, vt à cauſa procatarctica incipiant; conſtat non ſolum eas, quæ extrinſecus adueniunt, ſed à nobis ipſis etiam excitantur cauſæ morborum, procatarcticas eſſe; quippe quum ab ira, mœrore, triſtitia, vigilia, & multis aliis, quæ à nobis proueniunt, diariæ gignantur. Quamobrem non mirum, vt diximus, ſi Auicenna & alij, qui eum ſunt ſequuti, in definitione cauſæ procatarcticæ, & antecedentis hac varietate Galeni confuſi errarunt; quum procatarcticam deſcribunt, quę ab externis, vel ab anima prouenit. Nam motum, bubonem, vigiliam, inediam, alui fluxum diarias inferre, & inter procatarcticas cauſas non ſemel refert Galenus: quæ tamen nec extrinſeca ſunt, nec ab anima fiunt: niſi quicquid in corpore fit, ab anima prouenire, longius ſumpto principio, quàm medicina noſtra poſtulet, cenſeamus. Quod ſi Galeni opinione ea duntaxat, quæ ſunt extrinſecus poſita, procatarcticæ cauſæ nomine continentur, perperam dictum eſt eos morbos à cauſis procatarcticis naſci, quos animæ perturbationes pepererunt, niſi quis (neſcio qua licentia) animam inter ea enumeret, quæ ſunt extrinſeca. Ac ſi quis librum de Cauſis procatarcticis, & locos, quos ex aliis libris adduximus legat, inueniet aliter ab antiquiſsimis medicis, quàm ab aliis, qui Galeni tempore vigebāt, aut paulo ante eius ſecula vixerunt, hæc nomina vſurpata eſſe. Etenim antiqui procatarcticas cauſas morborum vocabāt alio nomine προφάσεις, id eſt, occaſiones, quòd ſcilicet ſuapte natura morbum inferre nequeant, ſed ſolum vbi imbecillum corpus, aut alio modo paratum ad morbos ſuſcipiendos inuenerint, aut certè non vehemētem concitent affectum, niſi ſubſit morboſa diſpoſitio, quæ cauſæ agentis vim ſuſcipiat, & vltra promoueat. Veluti ira, laſsitudo, triſtitia, quæ ſuapte natura diarias, vbi vero malis humoribus refertum eſt corpus, aut præter modum excalefactum & exiccatum, putridas etiam & hecticas febres procreant. Quanquam tamen libro quarto de Victu acutorum ſcribit Galenus non amplius rectè dici πρόφασιν morbi cauſam, ſi propria ſui vi, & non ob ſubiectam corporis diſpoſitionem morbum excitet; háſque ipſas rectius occaſiones quàm manifeſtas cauſas vocari. Confundit tamen hæc inter ſe ſæpius: Etenim æſtum, frigus, vigiliam, mœſtitiam, crapulam, laſsitudinē, & quę huius ſunt generis nunc procatarcticas, alibi recētes, vt libro ſecundo de Natura humana, nōnunquam occa-
ſiones,

ſiones, vel etiam manifeſtas omnibus cauſas, vt libro primo de Differentiis febrium, appellare ſolet. Iuniores autem medici, qui poſt antiquiſsimos illos ſuperuenerunt, procatarcticas cauſas vocarunt, quas illi occaſiones dicebant. Inter quos etiam placuit nonnullis eas inter procatarcticas ſolum recipere, quæ externæ forent: alias autem omnes, ſi modo eſſent euidentes, quidam tamen occaſiones à manifeſtis cauſis diſtinguebant. Quo quidem factum eſt, vt quum Galenus nunc hos, nunc illos ſequitur, diuerſa tradat, & à ſeipſo etiam diſſentiat, quanquam tamen propriè procatarcticam cauſam ille (quando ex propria opinione loquitur) intelligere videatur, quæ recens, & ſimul euidens eſt, vt ex primo de Differentiis febrium patet, vbi eam ita definit, tum etiam ex eo, quòd occaſiones eas nominet, euidentes eſſe oportet, recentes verò, quoniam ſecundo de natura humana, æſtum, frigus, & reliqua prædicta, quæ inter procatarcticas cauſas ab eo paſsim recenſentur, recentes morborum cauſas appellet, nullo facto diſcrimine, ſiue à nobis naſcantur, ſiue extrinſecus occurſent. Quòd ſi aliquando procatarcticas vocat, quæ ſunt externę, fortè id faciat, vel quòd plurima illarum pars ab externis rebus ducatur, vel quoniam ita patet, vt non ſolum medicis ſint perſpectę, ſed etiam idiotis, quaſi extrinſecus eſſent poſitæ: contra planè quàm antecedentes, quę ſuapte natura ſunt occultæ, & nō niſi medicis cognitę: vnde meritò abditas à Celſo vocari diximus: vel ita inueteratæ, vt non niſi graues affectus pariant: procatarcticæ verò ferè omnes leuiores ſuapte natura morbos procreent.

De cauſa morbi coniuncta.

CAP. IX.



CONIVNCTAM cauſam tanquam commentum quoddam Auicennæ, & aliorum Arabum medicorum nonnulli noſtræ tempeſtatis medici reiecerunt, qui acrius etiam in illos inuecti ſunt: quòd non ſolum rem commentitiam, & à Galeni placitis alienam, ſed etiam medicinæ inutilem excogitatam putent: quam tamen (ſi Galeni authoritate, & ratione certandum eſt) recipere hi etiam cogentur, qui alios reprehendunt. Etenim Galenus paſsim illius mentionem facit, vt in libris de Cauſis pulſuum, & de Differentiis, & Cauſis ſymptomatum, & ſeptimo libro Aphoriſmorum, atque etiam

contra Iulianum, & ſecundo Methodi medendi, ne infinitos alios locos recenſeam, vbi primam, ſiue proximam, & immediatam rei cauſam συνεκτικὴν, id eſt continentem dicit eſſe; adeo vt nihil differant proxima, & continens cauſa. Exigit id etiam rei natura; quæ enim cum effectibus coniunctæ ſunt cauſæ, vt immediatæ ab Ariſtotele, ſic aptiſsimè Celſi nomine continentes appellari debent; quanquam tamen Galenus in hac etiam re varius eſſe ſolet: quippe qui nunc antecedentes à coniunctis ſeparet, vt Aphoriſmo trigeſimo libri ſeptimi, vbi ſpumoſi excrementi coniunctam cauſam eſſe ſtatuit flatuoſum ſpiritum, qui cum humore ob vehementem motum commiſcetur: Antecedentes verò plures enumerat, quemadmodum etiam commentario tertio libri ſexti de Morbis vulgaribus apertè docet, vbi cauſas in procatarcticas, antecedentes, & coniunctas diuidit: Aliis autem locis, in quibus duo ſolum genera procatarcticarum, ſcilicet, & antecedentium facit, ſub antecedentibus coniunctas complectitur; id quod facilè probari poteſt ex eo, quod ſcribit contra Iulianum, plenitudinem continentem, & ſimul antecedentem cauſam eſſe. Omnes enim coniunctæ antecedentes ſunt, at non contra: ſiquidem proximæ rerum cauſæ, quoniam euidentes non ſunt, ſed peritis ſolum cognitæ, ſub procatarcticis contineri nequeunt: Ex antecedentibus verò non omnes coniunctæ, quia non omnes immediatæ, ſed vna duntaxat, nimirum quòd vnius effectus, vna proxima in vno quoq; genere ſit cauſa: aliæ omnes mediatæ, & ab effectu remotiores, atq; ſeiunctæ. Ac profectò illud mouere non debebat eos, qui cõtra hæc ſcripſerunt, quòd Auicenna exemplo cõmodo non ſit vſus ad coniunctam cauſam ſignificandam: quum nec etiam alij, qui caliditatem, aut lapidem in veſica morbũ ſtatuunt eſſe, eam aſsignare poſsint: At qui morbum præter naturam compoſitionẽ eſſe intelligunt, facillimè coniunctas in ſingulis morbis cauſas inuenient, & ab aliis differre cognoſcent: Malæ enim compoſitionis cauſa in omnibus morbis eſt iniuſta proportio componentiũ. Nam ſi quis quærat, quur cõpoſitio per morbos vitiata ſit, ſtatim adferet id fieri, propterea quòd proportio inter cõponentia non ſeruatur: quur verò non ſeruetur, exceſſus vel defectus cõponentium in cauſa ponitur: quur præterea exceſſus, vel defectus fiant, cauſæ adferuntur, quę id facere poſsint, vt quur calor exuperet in corpore, ratio, & cauſa eſt, quò cibus, excrementum, aër ambiens, ira, vel aliquid

aliquid ex his, quę mutandi corpus vim habent, calorē auxerit. Itaq; rursus patet eos errare qui calorē præter naturā auctum, morbum dicunt esse, quū nec etiam immediata morbi causa sit calor, sed duplici interuallo à morbo distet, id quod cōtrario ordine à causis exordiēdo intelligere licet. Nam si quis, exēpli gratia, cibo vtatur calidiore, primū ab illo calorē in se augeri sentiet: calor verò excedēs proportionē, quā habet cum aliis qualitatibus, quum secundū naturā habemus, amplius non seruat. Ipsa autē proportio corrupta cōpositionē vitiat, quæ iam morbus est, vbi pręter naturā, id est, insigne vitiū cōcepit. Ex quibus profectò iā patere puto causas cōiunctas à Galeno positas, & à natura rei exigi, & nihil aliud esse, illius opinione, & ipso nomine attestante, quàm proximas & inhærētes ipsis affectibus causa: adeovt positis effectibus, illæ etiā ponantur, & his remotis, illi quoq; euanescant: quemadmodum in re proposita apparet. Posita enim vitiata proportione in his, quæ nostrū corpus cōponunt, mala cōpositio, siue morbus ipse statim sequitur. Ea verò ablata, vt sanitas redit, quæ ex iusta proportione nascitur, sic morbus esse desinit. Mirarìq; sanè licet eos, qui contra hæc sentiunt, constantissiméque asserunt nullam vnquam causæ coniunctæ in morbis mentionem à Galeno esse factam (concedunt tamen in aliis rebus necessarium illius vsum) non vidisse parem esse in omnibus rationem, si modo ita se habent causæ morborum ad suos morbos, vt aliarum rerum causæ ad suos effectus: Quòd si etiam Galenum consulamus, inueniemus profectò in morbis eum causas continentes ponere, quod apertissimè patet ex eo, quod scribit in explicatione textus 20. tertij commentarij sexti libri de Morbis vulgaribus. Quid clarius item eo, quod habet primo de causis symptomatū, vbi habet tunicæ vueę foramen angustū reddi ob tensionem ipsius tunicæ tanquam à causa coniuncta. Est enim eorum opinione angustia meatuum morbus in conformatione, quæ si causam habet coniunctam tensionem; cōstat profectò morborum esse causas quasdam coniunctas, ne plurimos alios locos colligemur, ex quibus idem (Galeno authore) probare liceret. præsertim initium libri de Causis pulsuum, vbi scribit non solum in pulsibus, sed in aliis omnibus tria esse causarum genera, inter quæ præcipuum est continentium causarum genus; & meritò quidem. Est enim (si quid aliud) huiusmodi causa à medico dignoscenda; quum alioqui fieri nequeat vt arte aliqua;

vel sanitatẽ tueatur, aut morbos propulset: Nouit enim etiam vulgus ex ira, crapula, labore, & cæteris huiusmodi causis morbos oriri; sed qua ratione, quóue modo hæc id faciant, ignorant, quæ medicus perspecta maxime habere debet; quandoquidem non primis illis causis, quæ excitato morbo plerunque abierunt, sed aliis, quæ in corpore sunt relictæ, & præsertim immediatis remedia adhibeat pro diuersa scilicet vniuscuiusque natura, id quod nunquam commodè præstare poterit, nisi præcognouerit quasdam esse cum morbis coniunctissimas causas, quóue intercedant media inter singulas extremas causas, & morbum ipsum: Nam pauciora in quibusdam, plura in aliis interueniunt: Ac ne longius abeas, crassus cibus crassos humores procreat, hi obstructionem pariunt, hæc transpirationem caloris prohibet, quæ postea calorem auget: Auctus calor proportionẽ cum aliis amplius non retinet, ex hac tandem compositio labefactatur, & morbus nascitur. At motus corporis calorem statim intendit, ex quo solius proportionis interuẽtu morbus prouenit. Quamobrẽ non solum constat causas cõiunctas ab antiquis omnibus medicis fuisse excogitatas, sed etiam maximum esse illarũ vsum, nec non certum ordinem, certámque seriem in singulis morbis inter causas agentes tenendum esse, nec quiescendum, donec ab externis ad immediatas morbi causas sit peruentum, aut ab his, si contrarium ordinem sequaris, ad illas accesseris: sic enim cognosces quibus, quótue remediis in singulis morbis pugnandum sit.

A quibus morbi causæ sumantur.

CAP. X.



QVVM varia causarum genera in morbis à medico considerari oportere ostenderimus, illud videtur iam explicandũ ex quibus rebus illa petantur: Non enim omnia morborum causę esse possunt, & plurimũ quidem refert nouisse quę, qualiáue sint, quæ huiusmodi vim obtinent, quandoquidem id curationem, præseruationémq; atq; etiam prædictionem plurimum mutat: Aliter nanq; morbos præsentes curamus, quos aër concitauit, aliter quos peperit cruditas; diuersis remediis aduersus eosdem imminentes pugnamus: & vt variant morbi ob diuersas causas, sic ex illis quid futurum sit, præuidemus. At quum

quum varia ſubiiciatur morbis materia, quæ (ſi ſingulas illius differentias proſequi velimus) arte facile cōprehendi nequit; ſiquidem varia multiplexq; eſt humani corporis conditio, vna autem ſit omnibus cōmunis, quæ arte ob id non eget: Ea verò ex qua morbi proueniunt, per ſe pateat his, qui nouerūt quales, quótue ſint humores, & aliæ ſubſtantiæ, ex quibus morbi conſtitui valent: quinetiā quum cauſæ ſine quibus, aut cum quibus morbi conſtant, partim eædem in omnibus ſtatuantur, partim etiam in ſingulis euarient, tractationē à nobis, qui communia ſolum hoc loco ſectamur, & methodū eorum, quæ arte cōprehendi poſſunt, profitemur; nō requirunt: Vt autē inſtruēmtales cauſæ, quæ cōmunes ſunt, eædem ſunt in omnibus: peculiares verò ſingulis ſubiectæ materiæ naturā aſſumunt: forma verò morborū certis generibus antea eſt cōprehenſa: finalis demum cauſę in hac re nullus eſt vſus: propterea illud ſolū ſupereſſe video, vt quæ, quótue, & qualia ſint rerum genera, quæ morbos committendi vim habent, breuiter perſtringamus; Ex quibus etiam eodem negotio reliquæ efficientium differentiæ innoteſcent: quandoquidem eadem rerum genera morbos pariunt, augent, fouent, iuuant, & lædunt: Nec etiam prædictas omnino contemnemus, vbi illarum aliquis erit vſus. Itaque vt de his communi ratione dicam, ea cauſæ morbi eſſe poſſunt, quæ vim habent, ſtructuram, conſtitutionémque noſtri corporis labefactandi: quorum quædam neceſſariò nos afficiunt, alia verò nō neceſſariò, nec perpetuò, nec omnes immutare valent; cuius generis ſunt quæ vulnerant, contundunt, aut alio modo temerè corpori nocent: quorum vt certa non eſt comprehenſio, nec certus euentus, ita (inquit Galenus) ſub artem non cadunt: Non quòd artis non ſit genera, & vim eorū docere, ſed quòd ad medicum non pertineat præcepta tradere, quibus doceamur huiuſmodi rerum impetum, & iniurias cauere. Ea verò, quæ nemo fugere poteſt, ſed omnibus communia exiſtunt, quorúmque prouidentia medicinæ ſubiecta eſt, certo numero comprehendit Galenus, ſed non ſemper eodem, & æquali. Etenim in arte medicinali ſex genera eorū conſtituit nempe aërem ambientem, motum, quietem, ſomnum, vigiliam, quæ aſſumuntur, quæ retinentur, & animi affectus: At libro quinto de Sanitate tuenda, quadruplex materiæ genus facit, quæ mutandi corporis vim habet, quum illam diuidit in ea, quæ aſſumuntur, geruntur, educuntur retinentúrue,

& foris adhibentur; Et melius quidem meo iudicio, quum illa sex non omnia comprehendant: vt lotiones, vnctiones, & alia, quibus extrinsecus vtimur: quinetiam animi affectus ad motum, & quietem redigi videntur: adeo vt illis positis, frustra hi postea addantur: Quòd si etiam per ea, quæ assumuntur, solum comprehendamus cibum, & potionem, vt Galenus intelligere videtur: relicta sunt, quæ in corpus iniiciuntur. Ex illis verò quatuor generibus nascuntur omnia, non solum quæ necessariò, sed etiam quæ aliter quomodocunque corpus immutare valent; quorum naturam, & vim medicum tenere oportet, siquidem etiam ea, quæ vulnerant, secant, & vrunt, medicina requirit ad morbos propulsandos, & sanitatem ægris comparandam. Igitur per ea, quæ assumuntur, comprehendimus alimenta, medicamenta quocunque modo, & per quemcunque locum in corpus assumpta, siue corpora sint solida, aut potiones; siue per os ingerantur, siue immittantur per anum, pudenda, vel aliam quamcunq; corporis partem: Eorum verò, quæ geruntur nomine tum animi, tum corporis motus, & quietem intelligimus; vt otium, exercitationes, vitæ conditionem, iram, tristitiam, cogitationem, & his similia, quorum quædam à nobis solum proueniunt, vt animi perturbationes, & vitæ conditio: quædam verò ab aliis in nobis fiunt, vt frictiones, nauigationes, gestationes, quæ vehiculo obeuntur: quædam verò mixtam habent naturam, quum partim ex aliis in nobis fiant, partim etiam à nobis proueniant, cuius generis est equitatio, & gestatio; & præterea in qua corpus vario modo agitamus: Porrò genus eorum, quæ extrinsecus adhibẽtur, continet quæ impulsu agunt, vt vulnerantia, cõtundentia, frangentia. Item quæ nos ambiẽdo circundant, vt aërem, lotiones, natationes, & si quid simile reperiatur, quanquam in natatione non solum ex aquæ adhæsu, sed etiã ex motu corpus alteratur. Comprehendit præterea, quæ corpori adiũguntur, & applicantur, veluti vnctiones, cataplasmata, cerata, & huius naturæ alia. Postremo quę collo, reliquisque partibus appenduntur, aut circumligantur, vt vincula, quæ partibus iniiciuntur, aut alio deniq; modo extrinsecus corpori adhibentur. Iam verò quæ educuntur, ea cõplectuntur, quę quocunq; modo à corpore exeunt, vt sudorem, stercus, vrinam, sordem, vaporem, saliuam, pituitam, quæ emungitur, humorem, qui per purgationem, venæ incisionem, vel alio remedio educitur: ad quod etiam genus

spectet

spectet pinguedinis, carnísque excretio, vel detractio; vt carnis ipsius abscissio, & ossium, vel neruorum, vel denique aliarum partium substantiæ, quæ à sibi cognatis rescinditur. Sunt etiam huius generis, quæ præter naturam in nobis concreuerunt, vt lapides, lumbrici, pus, dracunculi, & siquid aliud simile, quod extractum à corpore, corporis constitutionem mutat: Venus etiam quatenus semen excernit, huius generis existit; quatenus verò corpus commouet, ad ea, quæ fiunt (quemadmodum & excretiones corporis) redigitur: Etenim actio ipsa, nempe excretio aliquid eorum est, quæ aguntur; Id verò, quod excernitur ad ea, quæ excernuntur, spectat: eadem omnia quum retinentur sub cõtrario genere comprehenduntur; quæ simul coniuncta, propterea quòd contrariorum vnum est genus, quartum caput facere dicuntur ab aliis tribus diuersum. Ac perpetuò quidem ab his rerum generibus morborum omnium effectrices causæ & occasiones sumendæ: nec faciendum; quod omnes de medicina scriptores faciunt, qui in omni ferè morbo diuersos fontes statuunt, ex quibus illorum causas dicunt. Inuenies enim, vt postea docendo patebit, in his quid morbum efficiat, quid augeat, quid conseruet, quid tollat, & denique quid quocunque modo corporis statum mutare valeat.

Quæ requirantur vt hæc causæ morbi fiant.

CAPVT XI.



ETSI omnia, quæ prędiximus, vim habẽt agendi in corpus nostrum, tamen quum agunt, nisi accedant alia quædam, proprio effectu frustrantur: Non enim omnia, nec eadem semper, quæ assumuntur, vel fiunt, aut extrinsecus adhibentur, aut denique à corpore educuntur, morbos committunt. Quamobrem Galenus in libro de Causis morborum, docet tempus, magnitudinẽ, & approximationem, siue vicinitatẽ requiri in causis, quæ morbos excitare debeant, idq; optimè quidem: Nam etsi insolatio morbos parere potest, id tamẽ in his non facit, qui in vmbra versantur, & longè absunt à Solis æstu: quòd si Sol æstiuus ob vehementẽ feruorem morbos cõmittit, non propterea fit, vt hybernus idem efficiat, quum facultatem & magnitudinem parem non obtineat: Neque vero necesse est

omnes

omnes corripi morbo qui vel minimo tempori spatio æstiuum Solis ardorem tulerunt; quod his solum contingere videmus, qui diutius in eo versantur. Verum Galenus iis non contentus, addit in libro de Differētiis febrium corporis præparationem, idque meritò: Nam etsi insolatio dolorem capitis potest committere, in omnibus tamen id non facit, sed in his qui facilè pati valent; alioqui omnes ab eisdem causis morbis pariter corriperentur. Quo quidem non moueor, quòd nunquam hic author vno loco tradat quæ sunt illius operis, sed semper plurima relinquat intacta, quorum explicationem ars ipsa desiderat. Quis enim non videt multa alia adhuc desiderari in his, quæ morbos procreare valent? Nam etsi quæ assumuntur aut adhibentur corpori, vim habent morbum gignendi, non tamen omnia id præstant: siquidem temperata hoc frustrantur effectu, quemadmodum quæ familiaria sunt, & naturæ nostræ amica: quamobrem requiritur in morbosis causis sæpius etiam aliena substantia, noxiæ'que qualitates. Qua ratione venena, quæ toto genere nobis sunt inimica, vel minima etiam quantitate assumpta, eam quam habent vim exercent, morbósq; in nobis excitant, & temperata, vt diximus, eo quòd mediocrem qualitatem sint sortita, prosunt: quæ verò insignes habent qualitatum excessus, obsunt: morborúmq; authores censentur: quin etiam agendi modus, vt morbi gignantur, sæpe causa est; Nam quæ paulatim agunt, sanitatem conseruant: vbi verò confertim suam vim exerunt, morbos pariunt, Hoc enim pacto cursus, velóxque motus morbos concitare valent, quod ambulatio alioqui facere nequit. Desideratur præterea tempus, siue agendi occasio, & ordo; siquidem exercitatio ante cibum inita, sanitatem tuetur; repletis autem tracto nutrimento crudo per corpus, excitatísq; obstructionibus, morborum fit occasio. Lac secunda mensa sumptum, dum longiore mora retinetur, interim quum alia concoquuntur, corrumpitur, morbósq; facit: Ingestum verò ante alios cibos vtile fit corpori nutrimentum. Itaque causæ, quæ pariturae sunt morbos, naturam, substantiámque & qualitatem, quantitatem, agendi modum, ordinem, occasionem, & vicinitatem assumant oportet ad id præstandum idoneam, suámque vim exerant in corpus ad concipiendos morbos præparatum. Quid verò præparationis nomine intelligendum sit, quum de generatione morborum agimus non explicat Galenus: Ego tamen, communi in omnibus

bus morbis ratione,ſub corporis præparatione comprehendo imbecillitatem: Sunt enim imbecilla corpora excipiẽdis morbis expoſita: Nam quẽadmodum virtus fortis, vt idem author dicere ſolet, omnia cõtemnit, ſic infirma omnia facilè patitur: Intelligo preterea idoneam temperiem, conformationem, magnitudinem, numerum, compoſitionem, duritiem, mollitiem, raritatem, denſitatem, craſsitiem, tenuitatem, & variam denique corporis conditionem, quæ ad varios morbos gignendos plurimum habet momenti: Nam calida corpora parata ſunt ad ſuſcipiendum facilius, quàm reliqua, morbos calidos: partes verò magnæ, & numeroſæ vulnerantibus, & extrinſecus irruentibus maximè ſunt expoſitæ: Quæ anguſtos habent meatus obſtructionibus promptiſsimè corripiuntur: quæ verò extrinſecus corpori occurrunt, cuti proximas partes ob illarum ſitum facillimè affligunt, difficilius internas offendunt: Cantharides veſicam, & renes potiſsimum afficiunt, quòd earum partium natura peculiariter ab illis ſit apta nata pati. Inſolatio capiti dolorem facilè conciliat, alias autem corporis partes, vel ob ſitum, vel ob naturam ineptam illæſas ſeruat, aut certè minimum offendit. Rariora corpora externis iniuriis, denſiora verò internis, quæque à nobis proueniunt, magis ſunt obnoxiæ, quæ ſolidæ ſunt partes, morboſis cauſis facilius reſiſtunt: duræ cõtundentibus difficilius quàm molliores, rumpentibus verò pari facilitate exponuntur: Ac vt ſemel dicam, diuerſæ partes corporis pro varia earũ conditione promptius, difficiliúſque ab eiſdem cauſis morbos ſuos contrahunt, quarum rerum diuerſitatem medicum ignorare non oportet, qui quid morbum in ſingulis committendi vim habeat, inueniri ſtudet.

De vi cauſarum morbi.

CAP. XII.



NON ſolum quæ, quótve ſint, & à quibus ſumantur morborum cauſæ, medicus dignoſcere debet, ſed etiam quid vnaquæque illarum præſtare valeat, quámq; facultatem obtineat, perſpectum habeat neceſſe eſt. Nam quemadmodum Hippocrates ſcribit fieri, non poſſe, vt medicus rectè vnquam quæ futura ſunt, præſagiat; niſi ſignorum omniũ naturam, & vim

vim prius nouerit; sic profectò qui causarum morborum vim, & naturam ignorat, nunquàm de ortu, & generatione morborum rectè sentire vel eorundem curationẽ, preseruationémque cõmodè instituere poterit. Quo magis mirari licet hæc ab antiquis Philosophis, & Medicis pretermissa fuisse: quæ meo quidem iudicio quilibet assequetur, qui hæc tria nouerit, quid scilicet posit vnumquodque, qua ratione illud efficiat, & quid demum tempore acquirat, quídve statim præstare valeat. Igitur quædam sunt, quæ solum materiã præbere possunt, vt sanguis ex quo animal conformatur: alia verò, quæ efficiendi vim exhibẽt, vt idem humor quum inflammationes parit, & febres excitat; fiunt enim inflammationes ex sanguine tanquàm ex materia; febris verò à vi calorifica, quæ in eo est humore, nascitur. Sunt quæ formæ, efficientis, & finis simul rationem subeant; quod optimè etiam ab Aristotele proditum est. Ac vt ad institutum nostrum rem contrahamus; quædam sunt, quæ morbos gignunt, quędam, quæ solum augent, aut genitum auctúmve conseruant: quædam, quæ morbos vehementes semper excitant, aliæ, quæ solum mitiores inferre possunt, quẽadmodum rursus nonnullæ totum corpus affligere, aliæ verò nõ nisi aliquam partem infestare valent: nec desunt quæ vnius generis morbum solum excitant, aliæ, quæ etiã diuersi: sunt quæ nunquam morbi esse possunt, aliæ, quæ quum morbi sint, aliorum etiam morborũ causæ fiunt: Atque illud etiam prætereundum non est nonnulla inueniri, quæ omni vi, qua pollent, obsunt, quædam quæ vna solum morbos inferunt, aliis autem vel non nocent, aut non statim, aut non adeo euidenter, vt morbus appellari debeat, quod ab illis prouenit. Efficiunt hæc prætereà quædam suapte natura, quædam quãtitate, alia qualitate, nonnulla ordine, vel agẽdi modo: alia tempore certo, alia demum loci, corporísq; subiecti ratione. Gignunt sanè morbũ effectrices illorum causæ; Conseruant, vel intendunt eædem genere, vel subiecta materia, vel causæ cum quibus, & sine quibus res esse nequit; veluti æstus, qui febrem accendit, eandem auget, minuit, fouétque, prout maiorẽ, aut minorẽ, aut æqualem vim ei, qui primum febrem concitauit, obtinet. At si in corpore admodum calido, & bilioso, febris vel leuissima sit cõcepta, subiecti humoris ratione intenditur. Eadem minuitur, vbi ob corporis raritatem febrilis calor facilè expirat, alioqui increscit, vel perpetuò eundem tenorem seruat, qua ratione differentiæ febrium

febrium continentium constituuntur: vehementiores morbos venena pariunt, mitiores procatarcticæ causæ, ex quibus diariæ febres proueniunt; totum corpus afficere potest aër ambiens,& quæ extrinsecus vniuerso corpori adhibentur. At quæ vulnerant,vnā partem primū lædunt,alias autem vniuersúmq; corpus non nisi per sympathiam cum ea, quæ primum fuit offensa. Vnius autem generis morbum committunt vulnerantia, intemperiem sine humore cōmittentia, tumores præter naturam temperiem vitiant,& eodem negotio structuram instrumentariæ partis corrumpunt, si ad tantam magnitudinem excrescant, vt illius actioni euidenter obsint, quemadmodum etiam lapis in vesica,nunc obstructionem parit,quum meatum vrinarium occupauit, nunc structuram ipsius membri,additione vnius partis labefactat. Inedia, quæ calefaciendi, siccandíque vim habere perhibetur, quosdam offendit solius siccitatis ratione, in quibus scilicet natiuus humor consumitur,quosdam verò accendit,vt quum calidos in febrem præcipitat, alios vtroque modo afficit: quemadmodum si in corpore admodum bilioso, & gracili febrem pariat, quæ non minus fortè siccitate, quàm calore hominem lædit. Intemperies & morbus est, & morbi causa euadit, quum depasto humore, vel eo, auctis excrementis,aceruato, partes præter modum extenuat, aut immoderatè attollit: Calor verò perpetuò morbi causa censetur. Cæterum venena erodentia, vel toto genere lethalia suapte natura perimunt: Soporifera solum aucta eorum quantitate, calida quidem digerunt, at non omnia, sed quæ certam qualitatem sunt sortita; temperati cibi, si cætera adsunt accommodata, ordine peruerso, morborū fiunt authores:quæ autem incidunt,& secant,nisi violentius impellantur, non obsunt:quare agendi modo morborum causæ constituuntur: Omnia verò prædicta intempestiuè exhibita, & quædam etiam peculiariter certis temporibus prosunt, obsúntve; quod de Australibus constitutionibus dici solet, hyeme scilicet eas morbosas esse, salubres verò æstate. At subiectæ materiæ ratione, quædam morbos parere, quæ alioqui id facere nequeunt,aut certè non pari vi,omnibus constare puto: Intelligo autem hoc loco materiæ ratione, nō solum corporis temperiem,& structuram;sed etiā ætatem,sexum,anni tempus,habitationis locum,& omnem aliam diuersam conditionem,cuius ratione corpora euariant, facillimè etenim à mediocriter

etiam

etiam calidis, quibus temperies calida eſt, febres accidunt, & qui imbecillem partium connexionem ſunt ſortiti, luxationibus, aliiſq; infinitis iniuriis ſunt expoſiti: loca humilia, & concaua pluuiarum multitudine morboſiſsima redduntur, at quæ montoſa ſunt, & elata his ferè meliora euadunt. Quæ aſſumuntur in corpus, internis partibus obeſſe ſunt aptiſsima, externas offendunt facilius, quæ nos ambiunt: quæ inſpirantur, aut per expirationem emittuntur maximam vim habent afficiendi pulmonẽ, cor, & cerebrum: quæ deuorantur parem vim in ore, ventriculo, hepate, & inteſtinis oſtendunt. Nec nõ quædam venena ob incognitam quandam ſympathiam, & antipathiam quaſdam partes peculiariter afficiunt, alias verò, quas etiam attingunt, ſeruant illæſas, vt ad alias properent, quas lædere ſunt nata. Atqui ſanguinis profluuium minorem vim habet ad generãdos morbos in fœminis, quàm in maſculis, quum videamus mulieres multis etiam annis ſanguinis profluuio vexatas, & interim vel minimum offenſas, viros autem aut ex pari vacuatione non longo temporis ſpatio, vel peremptos, vel certe maximis morbis correptos. Ac, vt breuiter dicam, tum ob ſubiectam materiã, tum alia prædicta vim, naturámque cauſarum omnium, & maximè morborũ, de quibus agimus, variari contingit. Cæterum agendi modo inter ſe cauſæ differunt, diuerſámque vim aſſumunt. Nam quædam per ſe agunt, & certos morbos excitant, aliæ verò per accidens alios inferũt, & ſibi etiam contrarios, veluti calefacientia calidos morbos pariunt. Tempore autem longiore, durante vehementia, atq; in humore calido diſſoluto, frigidos tandem aſciſcunt, quemadmodum & vinum ſuo exceſſu, dum calorem natiuum copia obruit, frigidos infert morbos; quod tamen alioqui ſuapte natura calidos creare poteſt. Quinetiam vt calidos, & frigidos, ſic humidos, & ſiccos affectus concitat calor; eos quidem liquatis, & fuſis humoribus, qui in corpore à frigore erant concreti; hos vero vehementius digeſto humore. At frigus frigidos per ſe morbos, calidos autem, vt febrẽ, prohibita tranſpiratione promouet, quemadmodum etiã à ſiccantibus morbi ſicci naſcuntur, per accidens autẽ frigidi, depaſto namq; humore calorem elangueſcere, exuperaréq; frigiditatem neceſſe eſt. Pariunt eadem ratione humectantia ſuapte natura humidos & frigidos ſuffocato & oppreſſo quodammodo calore natiuo, in quo quidem opere præualet nonnunquam id quod per accidens fit ei,

quod

quod per se euenit, aut contrà; vel ob agentis vim, aut corporis patientis differentiam, vehemens enim frigus in corpore antea non excalefacto, aut non admodum denso, frigidos morbos potius, quàm calidos excitat, quod autem mitius est, aut adstrictionem habet adiunctam, præsertim in corpore à calore rarefacto, occlusa via, calidos gignit, non frigidos. Sunt præterea quædam, quę ita agũt, vt solum excessu morbos committant, cuiusmodi sunt quatuor qualitates, aliæ verò etiam defectu, vt quæ morbos in organicis efficiunt, cuius generis sunt numerus, & magnitudo diminuta. Iam verò quid causæ morborum tempore acquirant, ignorandum non est, quædam enim sunt, quæ temporis progressu malignæ redduntur, aliæ verò quæ mora mitescunt. Nam semen retentum lethalis veneni vim assumit, sic malignos reddi humores, qui ex purgatione suppressa in mulieribus redundant, scribit Galenus. Pituitosus autem humor tempore concoctus melior euadit. In aliis etiam causis vis eodem modo quærenda, veluti in materia quid, ex quo, & in quo, & quatenus, quando, & quomodo pati valeat, ignorandum non est. Eodem pacto quorum possit esse aliquid instrumentum, quid finis, & quid sine quo, & quid cum quo fieri queat perspectum habere oportet. Atque hæc quidem sufficiant de generali vi causarum morbi: Ex quibus profectò intelligemus non solum quę causæ, quos morbos, & quo modo parere valeant, sed etiam quibus remediis, quóve modo illis repugnandum, & in quibus potissimum properandum: vel morandum, aut aliud denique faciendum sit.

Quonámmodo progrediendum sit in causarum inuestigatione, & quæ causæ in morbis singulis recensendæ.

CAP. XIII.



NON solum quæ, quótve sint morborum causæ, qualis, quantáque illarum vis Medicum tenere oportet, sed etiam quum eas inquirit, certo ordine progredi debet; & ab illis auspicari, à quibus ad reliquas commodissimè transire liceat. Ac illud etiam ignorare non debet, quando singulæ causæ, singuláque genera enumerare necesse sit: quando verò aliquas omittere, & quædam solum genera excutere expediat: quę qui-

dem docere nescio qua ratione contempserunt antiqui scriptores: Si enim multa sunt causarum genera, & differentiæ: si quædam propinquissimæ, quædam remotissimæ, aliæ verò mediæ, & inter extrema collocatæ, certū profectò in illis ordinem reperiri necesse est: quum qui ignorat non solū ignorat quod res ipsa habet, sed etiam quum causas alicuius rei inuenire studebit, temere ratiocinabitur. At si quidpiā ex vno solo causarum genere oriri possit: frustra in aliis omnibus recensendis elaboramus: Ars ergo in his requiritur, quæ quod fieri debeat, certa ratione monstret: quod autem Galenus, & reliqui, qui eum sunt sequuti, ea methodo hæc non explicent, vnicuiq; constare puto. Nam neque à commodo aliquo principio exordiri solēt, neque omnes, quas oportet enumerāt; sed ferè solum mediatas, & remotiores, contemptis propinquis, in singulis morbis explicant, aut si propinquiores nonnunquam attingunt, ita tamen id faciunt, vt quæ inferioris sunt generis cum his enumerent, quæ ex superioribus nascuntur. Id quod satis apparet ex lib. Galeni de Causis morborum, & primo de Differentiis febrium, vbi de illarum causis agit: Quum enim causas morbi calidi ex adstrictione corporis, & alimento petendas esse scribit, & febres ex cruditate, & aëris occursu excitari alimentum, & aërem: statim à summis generibus rerum, quæ morbos committere valent, nempe ab his, quæ assumuntur, & extrinsecus occursant, ducit: siquidem quæ morbos pariunt quædam sunt ex his, quæ assumuntur: quædam verò, quæ extrinsecus nostrū corpus afficiunt. At constrictio, & cruditas ex primis generibus nascuntur. Nam ab his, quæ extrinsecus adhibentur, adstringitur corpus; Ab his verò, quæ in corpus assumuntur, cruditas nascitur, relinquitúrque: illud postea adhuc quærendum vnde cruditas, & adstrictio proueniat, quòd illa scilicet ex alimento, hæc ab adstringentibus, quæ vel à refrigerantibus, vel exsiccantibus proueniunt. Atque vtrumque genus refrigerantium scilicet & adstringentium ab his, quæ extrinsecus adhibentur ducitur. quur autem cibus sit assumptus calidus, qui febrē fortè excitauit: frustra quæret medicus, nimirum quòd inutilis sit hæc inquisitio, posteaquàm causarum inuestigatio ad summa capita peruenit. Quod si Aristoteles censet in causarum tractatione non esse quiescendum, donec ad primas remotissimásque causas sit peruentum, probare minime possumus medicorum consuetudinem, qui nunquam vel rarissimè vsque adeo progrediuntur, vt summos fontes

fontes inueniant, sine quibus tamen nec sanitatē tueri, nec morbos propulsare idoneis præsidiis cuiquam licet, quippe quum aliter eos curemus, qui febrem contraxerunt ex cruditate, aliter eos, qui ex adstrictione laborant, aliter si cruditas ex cibi copia quàm si immoderato potu sit orta; alio modo si adstrictionem peperit frigiditas, alio si siccitas, & denique remedia sæpe varianda sunt, si iidem etiam morbi ab assumptis, quàm si ab admotis, vel aliis causarum primis generibus sint contracti. Recensenda porrò sunt aliquando omnia summa causarum genera, nōnunquam verò vnius solum generis satis est mentionem facere. Nam si in vniuersum quid morbum, vel morbi genus aliquod, vt febrem parere posſit, quæramus: vniuersa causarum genera, à quibus effectrices illorum causas sumendas esse antea meminimus excutere oportet; & omniū vim perpendere; eorum scilicet quæ assumuntur, corpori adhibentur, geruntur; & excernuntur retinentúrque. Neque enim aliter ei, quod quæritur commode satisfacere possumus. At si causa pateat, quæ morbum excitauit, aut natura propositi effectus monstret fieri non posse, vt omnia ea rerum genera huiusmodi vim obtineant, aliis contemptis, ad eum fontem statim properandum est, à quo rei propositæ causæ oriuntur. Si enim vulneris causas quis petat, frustra quidem spectabit, an ex genere eorum quæ assumuntur, vel retinentur, aut à corpore ducuntur quidpiam reperiri posſit, quod vulnerandi potestatem habeat; propterea quòd ex vulneris natura statim admonemur illius causas ab his, quæ extrinsecus occursant petēdas esse; siquidē nihil aliud est, quod vulnerare corpus valeat. Eadem sane ratione si quis præcedente crapula in febrem diariam inciderit, frustra laborabimus in aliis examinandis, quæ easdem febres pariter committere solēt; quippe quum statim medico innotescat non aliūde, quàm ex crapula huiusmodi febrem sui originem accepisse: quòd si effectu posito cuius causa nō pateat, quiq; à variis rebus nasci posſit, tunc singula genera excutienda sunt, vt reiectis illis, ad quæ rei propositæ causæ referri nequeunt, tandē inueniamus quæ vera sit eius causa. Recensendæ verò in omni genere (quod excutere cœpimus) omnes causæ, donec omnia media percurrerimus, atque ad vtrumque extremum peruenerimus; alioqui nō solū ignorabitur generationis ratio, sed etiam quibus, quótve auxiliis sit opus, intelligere nō poterimus. Non enim satis est nouisse inter ea, que extrinsecus agunt frigus

febres parere posse, sed præterea docendum est quonam modo id faciat, quòd scilicet primum cutim adstringat, adstrictio verò transpirationem prohibeat, hæc calorem accendat, cuius excessu proportio qualitatum non seruatur: atque hoc modo intemperies, morbúsque nascitur: quibus sanè intellectis vnà etiam statim percipimus, adhibenda esse remedia, quæ extrinsecus calefaciant, rarefaciant, tum etiam assumenda ea quæ idem præstent: nisi impediat calor, qui supra modum auctus sui extinctionem, refrigerationémque desideret, quæ nemo vnquam commodè administrare poterit, nec intelligere quæ, & vbi diuersa remedia adhibere oporteat, si perspectum non est quæ, quótve inter extremas causas, remotissimas inquam, & coniunctam interiaceant media. Itaque quoniam in causarum enumeratione ab extremis, & à mediis auspicari possumus, docendum iam est; vnde commodius exordiri liceat. Ac quòd à mediis enumerationis initium sumere non debeamus satis constat, quandoquidem duas hoc modo, & inter se contrarias vias instituere oporteret: vnam, quæ versus coniunctam causam, aliam quæ ad remotas procedit, præstet autem vno modo quàm duobus inuenire quod quærimus, tum etiam quòd media non per se, sed extremorum ratione enumerentur, ab extremis ergo auspicandum. Qua in re si quis quod commune est, pertractet, commodè à summis generibus exordietur; vt si quis quid morbum parere possit, docere studeat, statim consultis summis rerum capitibus, ostendet tum ex his, quæ assumuntur, tum ex illis, quæ extrinsecus adhibentur, aut fiunt, vel retinentur, aut immoderatè excernuntur, reperiri, quæ & quomodo id facere valeant. At si morbo, vel alia quapiam re posita illius causas inuestigemus, optima mihi videtur via, & progressus, si ab immediatis causis exorsi ad alias perueniamus. Posito enim effectu quid melius fieri potest, quàm statim enumerare causas, quæ illum cōstituunt, quæ quum vna omnino sit, quæ à pluribus postea nascitur, nec tamen semper ab omnibus summis causarum fontibus; hinc frustra sæpe recenseremus vniuersa, quæ nostrum corpus immutare valent ad ea inuestiganda quæ à nonnullis solum proueniunt. Sic sanè Galenus putridæ febris causas vndecimo libro Methodi inquirit, quum febrem ipsam ex calore, hunc ex prohibita transpiratione accendi, prohiberi autem in his febribus transpirationem ex obstructione vasorum docet. Ipsam autem obstructionem ex

ex humorum craſsitie, viſciditate, & multitudine naſci tandem oſtendit. Nec tamen oberit quæ ſecundo loco prædicta ſunt (vt rudioribus magis innoteſcãt) exemplo aliquo patefacere. Statuamus itaque alicui mutatum eſſe naturalem totius corporis colorem ad flauitiem, vel pallorem pręter naturam, quod genus affectus regium morbum vocamus, cuius cauſæ inueſtigandæ, recenſendæque ſint: qua quidem in re ſi Galenum alióſque ſcriptores conſulamus, inueniemus varias poni huius rei cauſas; Nam tradunt illi ob virtutem expulſiuam, & alteratricem vi etiam morbi, quinetiam ob hepatis obſtructionem, eiuſdémque ſcirrhum, inflammationem, & intemperiem, quæ abſque tumore infeſtat hoc genus mali committi: Addunt præterea illius cauſam eſſe poſſe viperæ morſum, & nonnulla alia venena, atq; etiam bilem flauam, & veſicæ ſuſcipientis bilem infirmitatem, quæ nequeat à ſanguine bilem ad ſe trahere, nec alienum eſſe, vt ob nimiam repletionem affecta veſica vacuari nequeat, atque hoc modo bilis non expurgetur, ſed ita per vniuerſum corpus feratur: Hæ ferè ſunt cauſæ regij morbi, quas illi ponunt, & ſparſim enumerant, in quibus quidem multa ſi nõ reprehẽdere, certe deſiderare poſſumus; Atque illud imprimis, quòd in tanta cauſarum multitudine nõnullas etiam omittant, quaſdam verò addant, quas rei natura reiicit. Nam quid obſtat quominus etiam ex materię vitio, vt alimẽto admodum bilioſo plurima bilis gignatur, quæ vnà cum ſanguine per corpus delata, colore alieno corporis inficiat? Præterea ſi expultricis, attractricíſque infirmitate id contingere poteſt, quur omnes, qui iam ad mortem properant, extinctis propemodum omnibus viribus, abundante etiam bilioſo humore (quod his accidit, qui ex febre ardente pereunt) in regium morbum non incidunt? Adde quòd ex huiuſmodi particularium cauſarum enumeratione nunquam conſtare poteſt an omnes rei cauſæ ſint comprehenſæ, quum à nullo certo initio explicationem auſpicentur. Quo fit vt perpetuò hæſitare cogamur, an omnes ſint enumeratæ, vel aliquæ ſemper ſuperſint, quas alius inuenire poſsit. Quinetiam ordo deſideratur ne priores cauſæ cum poſterioribus pariter recenſeantur: Nam etſi ſcirrhus, & inflammatio, & obſtructio pariunt regium morbum, non tamen pari interuallo id faciunt, ſiquidem obſtructio cauſa eſt, propterea quòd delationem bilis vitiatis meatibus, per quos ferri is humor ſolet, impediat. Inflammatio verò eo

quòd eosdem comprimendo adstringat, angustioréſque reddat; quo fit vt adstrictio, & obstructio non eadem vicinitate regij morbi sint causæ; quemadmodum inflammatio, & humores crassi & viscidi, quorum illa adstrictionem, hi verò obstructionem pariunt. In hoc etiam errare solent, qui de causis scribunt, quòd non doceāt quid efficientis, quid materiæ, quid instrumenti, aut causæ sine qua nō, aut denique alterius generis rationem obtineat. Etenim bilis tanquam materia regij morbi causa esse censetur: Excretrix verò facultas, vel alteratrix tanquam efficiens, obstructi meatus tanquam instrumentum partium, si velis, externarum raritas, quæ ad suscipiendos humores est aptissima causæ cum qua rationem habere videtur: Postremo oportebat tandem singulas huiusmodi causas ad ea rerum genera redigere, à quibus illi etiam authores omnes morbos, omniáque symptomata nasci prodiderunt. Quamobrem præstat, vt antea diximus, à coniuncta cum effectu causa exordiri, & alias deinceps veluti resoluendo inuestigare. Ergo si color vniuersi corporis in pallorem mutatur, necesse omnino est id ex humoris biliosi affluxu contingere: Porrò redundantiæ huius humoris causam esse oportet, vel quòd talis humor plurimus in suis fontibus scilicet hepate gignantur; aut quòd à sanguine nō expurgetur, sed vnà cū sanguine per corpus distribuatur, & erret, vel quoniam secreta bilis à sanguine in omnes partes feratur: vel etiam quod optimus humor quum ad externam corporis superficiem externáſque partes peruenerit corrumpatur in bilémque vertatur: Si enim biliosi humoris plurimum gignatur, necesse est corpus pallescere, etiam si multum huiusmodi humoris per solitas excretiones educatur: veluti in his apparet, qui tertiana febre correpti plurimum bilis procreant, & excernunt, longè tamen pallidiores solito cōspiciuntur; quod si mediocre etiam sit quod gignitur, nisi tamen à sanguine secernatur, continuóq; expurgetur, paulatim aceruatur huiusmodi humor, qui sanguinem corpúsq; suo colore inficit; Idem quoque necesse est eueniat, si forte bilis quæ cū sanguine continetur, ab eo secernatur, & ad cutē regeratur, vel trahatur; tūc enim illius colorē in cute efflorescere oportet; Nam quòd laudabilis humor sæpe gignatur, & tamen ob vitium partium, ad quas peruenit corrumpatur, notissimū esse puto. Nec videtur fieri posse vt ab aliis quàm his causis humor in habitu corporis abūdet, & illius color permutetur. At illæ ex aliis nascuntur. Etenim copiosus

piosus humor gignitur, aut vitio materiæ, quæ assumitur; aut vitio efficientis causæ: siquidem omnino oportet multam bilem procreari, si alimenta, quibus vescimur, apta natáque sunt conuerti in huiusmodi humorem, vel etiam si alimẽta optima fuerint, id tamen quod eam parit insignem vim obtineat: qua ratione ex ptisana, & lactuca qui ardente febre laborant, copiosam bilem sibi moliuntur: Efficiunt verò quædam statim in ipsa humorum generatione, vt intemperies hepatis calida, & sicca: Alia autem postea, veluti venena nonnulla, quæ sanguinem vitiant, & in bilem, aut alium humorem degenerare faciunt. Cæterum si non expurgantur excrementa, vel vitio facultatis nequeuntis attrahere, aut expultricis exolutæ, vel quoniam instrumenta sunt inepta viæque obturatæ per quas ferri consueuerunt, id accidit. Bilis autem secretio à sanguine non expultricis beneficio, sed vi attractricis perficitur: vnde constat duas relinqui causas, quæ expurgationem prohibeant, nempe expultricis actionem, & meatuum vitia: Expultricis tamẽ officium requiritur, posteaquàm recepta est bilis in vesicam hepati coniunctam, & ad intestina ferri debet: Vt enim in segregatione huius humoris à reliquis, nec hepar, nec venæ expellunt, sed sola vesica huic operi destinata, eum tanquam familiarem ad se allicit: sic in ea delatione, quæ à vesica ad intestina fit sola expulsio illius vesiculæ requiritur, nihil conferentibus ad attractationem ipsis intestinis, sed solum admittentibus quod aliunde eò regeritur; oriuntur & hæ causæ ab aliis; Nam quòd attractio fieri nequeat, materia aliquando crassior, aut copiosior est in causa: nonnunquam verò ipsius facultatis imbecillitas, aut etiam viarum occlusio: quanquam alterius generis hæc causa est, vt antea in diuisione adnotauimus, si modo alia remedia, aliáque curatio exiguntur, vbi facultas laborat, quàm si in meatibus vitiũ adsit. Eodem pacto expulsio nõ perficitur aut materiæ, aut facultatis vitio: quod cõtingit omnino ob intemperiem; vel corruptionem totius substantiæ, si facultas à similaribus partibus proueniat, aut etiam labefactata instrumentariarum partium structura. Nam impediri expulsionem affecto instrumento docet vrina, quæ reddi nequit, aut certe difficile excernitur iis, quibus vesica retenta diu vrinæ copia distenta, & veluti exoluta est: attamen quum id solum in his partibus contingat, quæ nostro arbitrio constringi, moueríque possunt; quæ autem solius naturæ beneficio reguntur,

ſeſe exonerant, antequam noxias tenſiones pars experiatur, non immeritò repugnantibus etiam aliis antiquioribus ſcriptoribus, huiuſmodi cauſam à re propoſita excludimus. Iam verò viæ occluduntur vel à comprimentibus, vt ſcirrho, inflammatione: vel ab obſtruentibus, quod faciunt craſsi, multi, viſcidíque humores, vel lapillo, vt aliquãdo in morbo regio viſum eſt, vel ab adſtringentibus, qualia ſunt refrigerantia, & certo modo ſiccantia; vel ob coalitum partium, quæ antea diuiſæ fuerunt, & in ipſa curatione malè conglutinatæ, nec non etiam ob nimiam ſiccitatem nonnunquam partes cõcauæ ſubſident, & contractis lateribus occluduntur. Quòd ſi non videtur fieri poſſe, vt ob adſtringentia, meatus per quos bilis deducitur, repugnante loci diſtantia, aut ob peruerſum coalitum, propterea quòd nec vulnerari facilè poſſunt, aut ſi id contingat, mors, nõ expectata regij morbi generatione, ſtatim ſubſequitur, aut propter ſubſidentiã occludantur, relinquãtur ſolum cauſæ lædentes huiuſmodi vias, quę vel obſtruunt, aut cõprimendi vim habent. At verò quod vltimũ eſt ex diuiſione, ſecernitur, expellitúrque bilioſus humor per vniuerſum corpus expellente facultate, quæ aut vi morbi irritatur, quod his contingit de quibus ſcribit Hippocrates in Aphoriſmo illo, Quibus in febribus morbus regius ante ſeptimum, malum; Aut etiam tempeſtiue inſurgente natura aduerſus noxium, ſed euictum humorem; veluti ſæpe contingit in laudabili criſi, reiecta ad cutem bile, corpus pallorem inſignem concipere; Atque hæ quidem omnes cauſæ tandem ab his prouenire cognoſcuntur, quæ aſſumpta, vel extrinſecus adhibita, aut excreta, vel retenta, vel quomodocunque facta mutandi noſtrum corpus vim habere poſuimus: quo fit vt non ſolum hoc modo intelligamus quæ ſint coniunctæ, quæ'ue remotiores cauſæ, ſed etiam quæ ſuperfluo nonunquam à ſcriptoribus addantur, & quæ ab illis prætermittantur; nec non etiam quo ordine progrediendum ſit in cauſarum omnium inueſtigatione, & qua demum ratione in tanta multitudine eam inuenire liceat, ad quam quod quæritur, referatur: reiectis enim his, quorum nulla ſunt indicia, eas recipere cogimur, quæ euidentes notas habent; de qua re non eſt quòd hoc loco agamus, quandoquidem nunc cauſarum inueſtigationem, & enumerationem, non autem cognitionem, quam alibi explicabimus, inſtituimus.

IOAN

IOANNIS ARGENTERII DE CAVSIS VNIVSCVIVSQVE GENERIS MORBORVM

LIBER SECVNDVS.

De causis intemperaturæ.

CAPVT I.



ALENVS in libro de Causis morborum statim docere aggreditur quid intemperies singulas, calidam inquam, frigidam, humidam, & siccam committat, cuius quidem institutum probare non possum: Si enim docendi ratio postulat, vt quæ communia sunt prius explicentur; quur imprimis intemperaturæ causas non prosequitur, sine quibus nec intelligi aliqua arte potest, quid intemperiem calidam, aut alias prædictas pariat? Vt enim in vna quadam communi natura, qua intemperaturæ sunt, conueniunt; sic profecto eius, quod illis commune est, nempe intemperaturæ tradi causas necesse est; quibus compertis, minimo negotio, quod singulis est peculiare cognoscitur. Omitto quòd solum effectrices causas attingat: Nam etsi præcipua illarum debet esse tractatio, aliæ tamen, vbi expedit prætermittendæ non sunt: Itaque nos intemperaturæ morbosæ causas potissimum hoc loco inuenire conabimur, deinde cuiuslibet intemperaturæ, nec non morborum, qui totam partium substantiam corrumpunt. Postremò eorum, qui in partibus instrumentariis consistunt, idque eo ordine seruato, quem in generibus, & differentiis enumerandis sequuti sumus. Committit porrò intemperiem, vt diximus vitiata proportio, quæ mixtionem corrumpit, hanc excessus qualitatum efficit, hunc rursus quæ qualitates intendendi vim habent, de quibus non

solum in his, sed aliis etiam omnibus morbis deinceps à nobis agetur: Etenim causæ quæ perpetuo eædem in omnibus manent, arte non egent, qua explicentur, sed quæ in singulis euariant; quippe vitiatam proportionem morbum committere in omnibus perpetuum est; quemadmodum quòd excessu, vel defectu componentium proportio ipsa corrumpatur: At quæ excessus, & defectus sunt authores, variãtur, nec eadem in omnibus inueniuntur; ob id'que arte opus est, quæ doceat quid vnicuiq; in hac re conueniat. Nam etsi quatuor rerum genera existunt, ex quibus morborũ causæ sumuntur, non tamen ex omni genere causas semper petere licet, sed quidam sunt morbi, qui ab vno duntaxat fontes causas capiunt: vt vulnera, quæ solum ab illis, quæ extrinsecus nocent, excitari possunt: quidam verò qui ab omnibus generibus suas causas ducunt, cuiusmodi est, de qua agimus, intemperies; quam quidem præcipuè committunt cibi, potiones, medicamenta ingesta, aut alio modo in corpus assumpta: qualem enim vim obtinent, talem etiã corpori intemperiẽ inferunt: licet ea nonnunquam contrarium præstant, sed ex accidenti quodam. Frigida nanque alimenta suapte natura frigidos pariunt morbos, prohibita verò nonnunquam caloris transpiratione, febres accendunt: Habent autem maximam vim ea, quæ assumuntur ad intemperiem gignendam in eorum corporibus, qui infirmam habent coctionem, aut vehementer intemperati existunt, vel exiguos corporis meatus sunt sortiti: Pariunt etiã excrementa retenta intemperiem, eadémq; emissa præter naturam idem præstant: Nam quum retinentur, eam, quam habent vim corpori impartiuntur: quum verò præter naturam excernuntur, faciunt vt reliqua, quę in corpore manent, exuperent, maiorémq; ad agendum vim assequantur; siquidem bile copiosius euacuata, pituitam in corpore abundare, & illa retenta hanc minui, corpúsq; calidius reddi necesse est: His autem potissimum obsunt quæ retinentur excrementa, qui angustos meatus habent, diutius enim in his illa morari oportet, quibusque expultrix debilior, retentrix autẽ vis validior existit, quíq; imbecilliores aliquot partes sunt nacti, quomodo retentis alui excrementis præter consuetudinem minimo temporis spatio quosdam vehementi capitis dolore corripi nouimus: alios verò minimum offendi, etiamsi per integros dies aluus nõ excernat; nimirũ quòd illis infirmum, his verò firmũ sit caput: At ab his quæ immoderatè

educun

educuntur à corpore, potissimum afficiuntur, qui molli carne, raráque textura sunt præditi: facilè siquidem illorum robur exoluitur, corporísq; cõditio intemperiem admittit. Iam verò quæ geruntur à nobis ipsis, vel aliunde obeuntur in corpore nostro supradictis generibus non cedunt, quod satis ostendunt animi, & corporis actiones violentius concitatæ, vt ira, tristitia, gaudium, cogitatio, immoderata exercitatio, & quæ sunt eiusdem generis, à quibus omnis naturæ intẽperies prouenire docet quotidianus vsus; id quod tum per se, tum per accidens, & commodius in vno, quàm in alio præstant. Nam exercitatio immodica per se corpus calefacit, aucto vero calore etiam exsiccat; vt tristitia primò exsiccat, postea verò etiam febres accendit. Animi perturbationes etsi omnes tandem afficiunt, multo tamen promptius eos, quorũ vitalis vis imbecilla est, & corpus infirmum, & ad dissolutionẽ ob mollitiem, raritatémq; expositum: Corporis motus facilius corpora admodum dura, aut mollia infestat, siquidem illa immoderatè exsiccantur: hæc autem violentius statim digeruntur. Cæterum quæ corpori admouentur, morbos quoque procreandi vim habent, si insignes qualitates acceperint, quales in aëre ambiente potissimum; nonnunquam in vnctionibus, & lotionibus apparent; ex quibus morbos, vitiata temperie, nasci sæpius vidimus, vel similes ipsis qualitatibus, aut etiam illis contrarios, quippe frigida, quæ extrinsecus admouentur, aut corpus ambiunt, & frigidos sua vi, & calidos, occlusa via calori, pariunt morbos. Quæ verò violentius corpori occursant, vt vulnerãtia, contundentia non nisi ratione doloris, cuius occasione humores in partem affectam irruunt, intemperiem faciunt: Ac ne singula excutere velle videamur, vnuquisq; intẽperaturæ causas facilè inuenire poterit, qui vim singularum rerũ, quę nostrum corpus affligere possunt, quídue illud facilius, aut difficilius quóue tempore, & modo, & loco pati valeat, prænouerit.

Morbi calidi causæ.

CAP. II.



CAVSAS intemperaturæ, in qua calor exuperat, quinque generibus complectitur Galenus in libro de Causis morborum, motu, putredine, vicinitate corporis calidi, constrictione corporis, & alimẽti calefacientis assumptione;

ptione; sed meo quidem iudicio non satis rectè,& sine methodo id facit. Quum enim quatuor rerum genera alibi statuisset, quæ corpus quocunq; modo mutandi vim habent, eodem seruato numero oportebat profectò ab eisdem etiam morborum calidorum causas petere. Deinde quum libro primo de Differentiis febrium ea enumeret, quæ febris sunt causę, postea verò modos doceat, quibus illæ febres accendunt; sint autem modi illi, quos in libro de Causis morborum causas statuit, necesse est, vt ipsas causas omittat, de quibus agit in libro de Differentiis febrium: nempe lassitudinē, iram, mœrorem, cruditatem, æstum & alia multa, quæ illic enumerat, quæ quidem calidiorum morborum causæ existunt, sed agendi modo inter se differunt, nimirum quòd quędam constringendo corpus, alia putrefaciendo, alia mouendo, alia denique alio modo eosdem morbos pariant. Præterea quum putredo, quæ à propinquo corpore contrahitur, & rei calefacientis vicinitas ad vnum genus reducantur, quod ea continet, quæ extrinsecus corpus afficiunt: oportebat sanè vnum genus primum ponere, ex quo postea per diuisionem, quæ cōtinentur sub eo, nascerentur. Nam inter ea, quæ corpori extrinsecus occurrentia calefacere possunt; non solum putrida, sed etiam multa alia aliis qualitatibus prædita idem faciūt, vt videatur potius genus quoddam caloris nempe putridi, quàm diuersæ rei notare. Quæ enim vicina, aut propinqua sunt, calefaceréq; valent, quædam calorē ex putredine, alia ex acrimonia, alia ratione alia eum obtinent. Quinetiā si quis singula genera consectari velit, inueniet statim plura esse ponenda, quàm illa quinque, de quibus ille meminit. Nam vt cibi, & medicamenta sumpta; sic sanè excrementa retenta, vel præter naturam emissa calidos morbos faciunt: siquidem bilis, quæ per aluum excerni consueuit, dum retinetur, calidorum morborum fit causa: & ob immoderatā pituitæ excretionem idem humor in corpore augetur, eosdémque morbos concitat. Atque eo etiam authore cruditas addenda est; quandoquidem ex ea febres procreari libro primo de Differentiis febriū commemorat: quæ quidem si febres accendit causa quoque morborum calidorum statuenda est; quemadmodum profectò & vigilia, & inedia, quæ in quinque illis generibus aptè comprehendi nequeunt. Quamobrem præstat principia posita retinere, & in constituto rerum numero, à quibus morborum omnium causæ petuntur, consistere: veluti ipse alibi facit; vt quum

quum libro primo de Præſagitione ex pulſibus, ex eiſdem fontibus ducit ea, quæ corpus refrigerare valent. Itaque ſi excutiamus ea quatuor ſumma rerum genera, facile inueniemus quid in quolibet calidos morbos procreare poſsit, vel nequeat: Igitur ex genere eorum, quæ extrinſecus lædunt ſunt ea, quæ vel ambiunt corpus, vel ei admouentur: ſi calida, aut frigida fuerint, aut adſtringentia morbos calidos faciunt, ſed diuerſo modo: Etenim frigus, & adſtringentia omnia meatus cutis conſtringendo prohibent, ne calida ſubſtantia diffluat: quæ intus retenta vel ſuapte natura, vel quòd putreſcat, aut in aliis putredinem ſuo feruore concitet, internum calorem auget: Calor verò externus, intrò demiſſa ſua vi validiore, cognatum ſibi calorem intendit. Nec pari tamen facilitate in omnibus hæc calidos morbos pariunt, quippe externus calor promptiſsimè eos inuadit, qui calore potiſsimum bilioſo abundant, aut rara ſunt cute: Illi enim vtpote iam plus iuſto calidi, vicinum calorem facilè concipiunt: Hi verò eundem promptiſsimè vndiquaque admittunt, & in viſcera interna aliis partibus longè calidiora recipiunt. Frigus externum tum eos qui nouo calore æſtuant: tum illos, quibus cutis naturaliter eſt adſtricta, & excrementis calidis abundant, potiſsimum lædit: Patefactis etenim externis meatibus in profundũ magis ſecedere poteſt, & maiore conſtrictione calorem includere, & hoc modo excrementis tranſeuntibus viam præcidere. Vbi autem admodum iam adſtricti ſunt meatus, facillimè externi frigoris occurſu, vel obcæcantur, vel ita præcluduntur, vt via excremẽtis exeuntibus amplius non pateat: Quæ verò abſque frigore conſtringunt, vt aquæ aluminoſæ lotiones maximè in his corporibus vim propriam exerere valent; In aliis verò, quæ aliqua occaſione ſunt excalefacta, aut nullam vel minimam poteſtatem ad morbos huiuſmodi committendos obtinent: id quod docet quotidiana etiam experientia. Qui enim ex curſu, aut ſolis calore, vel alia ratione æſtuant ſi in frigidos locos ſe coniiciant, febribus ſtatim corripiuntur. Quod ſi in balneum aluminoſæ aquæ deſcenderint, nihil plus fortè offenduntur, quàm ſi aliter affecto corpore eiuſdẽ balnei vim experirentur. Quinetiam pariunt calidos morbos, quæ vulnerant, contundunt; & deniq; alia omnia, quæ violentius corpus impetunt, ſed non ſuapte natura, verum ea ratione, quòd excitato dolore colligantur in partibus humores: qui quum non ſatis ob multitudinem diſ-

flari

flari posſint, putredine aſcita affectam primum partem, deinceps reliquas excalefaciunt. Nec illud fortè alienum fuerit putare calidos morbos etiam naſci poſſe ab his, quæ collo, & reliquis partibus appenduntur. Si enim hæc habēt vim perimendi eiiciendíq; fœtum, comitiales morbos ſanandi; quur etiam inueniri non poterunt, quæ propria ſua vi calidos morbos accendant? Iam verò ex genere eorum, quæ aſſumuntur, calidi quoque morbi proueniunt; ſed diuerſo modo. Nam quædam propria vi id faciunt: veluti aër in corpus attractus ſi calidus fuerit, & cibi, potiones, ac medicamenta, quæ calefaciendi vim habent, quædā verò per accidens, & hæc vel qualitate, vel quantitate, vel corrupto ordine idem faciunt: quippe quæ actu ſunt frigida, dum vehementius incaleſcit corpus, aſſumpta denſando internos meatus febres gignūt, & quæ viſcidam, craſſámq; naturam habent, excitatis obſtructionibus, idem faciunt. Porrò quantitate aucta, humorum copia quoque augetur, atq; etiam ſtatim ab ipſo nutrimēto copioſo & adhuc crudo venarum cauitates nonnunquam occluduntur, prohibitáque per eas partes efflatione, calor increſcit, & ex eo morbus naſcitur. Quum verò minus aſſumitur quàm oportet, humoris defectu calor intenditur: quo modo ex inedia febres ſæpius excitari videmus: At ſi quæ facillimè coquuntur, vt lac, poſt alios cibos ingerantur, longiore mora corrupta putreſcunt, calidóſque morbos excitant. His ergo modis ab aſſumptis calidi morbi fiunt. Ab his verò quæ ab aliis in nobis fiunt, vel à nobis proueniunt, quales ſunt animi, & corporis motus, & omnes denique actiones calorem augeri continua experientia monſtrat: quum videamus ex ira, mœrore, laſsitudine, & omni alio motu febres ſæpius excitari: Atque etiam ratio docet omnes immoderatos motus calefaciendi præter naturam facultatem habere: verum non æqualem in omnibus omnia obtinent, facilius etenim biliosos accendit inedia: promptiſsimè à triſtitia, & vigilia ſicca corpora incaleſcunt: rara facilè offendit laſsitudo, difficillimè quæ pituitoſa ſunt; & denſiore cute ſunt prædita: & denique alia in aliis facilius vim ſuam exerunt. Cæterum ea, quæ excernuntur, & retinentur, calorem quoque augere ſunt apta: ſiquidem euacuatis præter modum frigidis humoribus, vitiata proportione, calidos exuperare oportet; qui vt calefaciendi, ſic gignendi morbos calidos facultatem aſſequuntur. Retento autem calido humore, calorem quoque intendi neceſſe eſt: vnde

otio

otio febres comparari mirum non est; propterea quòd omissa exercitatione calor minuitur, excrementáque interim in corpore aceruantur, quæ ex quacunque occasione putredine concepta calidorum morborum causæ fiunt; Atque etiam ad hoc genus pertinere videntur fluxiones, collectionésq; humorum, quæ in partibus sæpius fiunt; qui quoniam in loco affecto impacti retinẽtur, corrumpuntur, & putredine adiuncta calorem intendunt, calidósque morbos gignunt: Atq; hæc quidem satis de Causis intemperaturæ calidæ, in quibus si quid desiderabit studiosus Lector cõsultis ipsis fontibus, ex quibus omnes morborum causæ oriuntur, adhibita (quam hactenus obseruauimus) docendi methodo, facilè inuenire poterit.

Frigidi morbi causæ.

CAP. III.



RIGIDOS morbos ex propinquitate rerum frigidarum ex ciborum, potionúmve quantitate, & qualitate; præterea ab adstrictione, & rarefactione corporis, demum ex otio, & motu moderato excitari scribit Galenus, hac ratione persuasus, quòd ignis etiã ab eisdem causis extinguatur. Qua in re imprimis in numero causarũ mihi deficere videtur: Nam excrementorum calidorum euacuatio, & frigidorum retentio frigidos etiam morbos gignunt, quemadmodum ex sanguinis profluuio diuturno, & immoderato hepar, lienem, & totum denique corpus refrigerari, atq; etiam huius occasione aquam inter cutem nasci videmus; & pituita redundante in cerebro, quæ excerni consueuerat, frigidius illud euadit: sicut & aliæ omnes partes, in quibus huiusmodi humor exuperat. Quòd si quis Galeni authoritatem hoc loco requirat eo non contentus, quod rei natura, & sensus ipsi docent, librum primum de Præsagitione ex pulsibus legat: vbi ille ex humoribus frigidis retentis corpus refrigerari tradit. Deinde motus, & quæ rarefaciunt, frigidos morbos fortè non committunt, sed frigidos simul & siccos: Vt enim corpus dissoluto humore primum incalescit, demum verò refrigeratur, sic etiam exsiccatur: quemadmodum videmus nimio labore, bilem primum procreari, deinde consumpto humore, & tanquam pabulo deficiente calorem elanguescere, & corpus melancholicum frigidum

gidum inquam,& ſiccum,& ſiccius etiam quàm frigidius,non autem frigidum ſolum reddi. Quinetiam quæ extrinſecus admota rarefaciunt, vt calefaciendi vim habent: ſic calidos primum digeſto aliquantulum humore (in quo ſtatu corporis calor, qui prius humoris copia ferè opprimebatur accenditur, validiórque redditur) morbos pariunt, poſtea verò eadem ratione frigidos vnàq; ſiccos. At verò conſtrictionẽ faucium, & aſperæ arteriæ inter cauſas morborum frigidorum ponere non mihi videtur eſſe rationi conſentaneũ: Extinguitur quidem animal aucto calore ob prohibitam reſpirationem: At interim frigidus morbus nullus gignitur; nec caloris defectu, ſed nimia abundantia cordis, animantiſq; calor ſuffocatur. Poſtremò ciborum defectus frigidos morbos nõ parit, ſed ſiccos primùm; deinde vel calidos vt in his, qui facilè accendi poſſunt, & ex inedia in febrem incidunt, aut tandem frigidos, & ſiccos. Deficiente namq; humore, debilitatóq; calore, frigidũ, & ſiccum corpus tandem euadit; non frigidũ ſolum, cuius cauſas eo loco non compoſiti morbi ex frigido & ſicco pariter exuperãte Galenus explicat. Nec par profectò, eſt ratio, quam adfert de extinctione ignis, & generatione morborum frigidorum. Aliud enim eſt extingui ignem, & calorẽ noſtrum; aliud extingui, & refrigerari, aliud morbos frigidos in nobis gigni, & calorem aboleri, vt ſatis omnibus conſtare puto. Nam etſi ignis extinguitur lignorum penuria, non tamen propterea refrigeratur. Nos autem non quid calorẽ noſtrum extinguat; ſed quid corpus præter naturã refrigerandi vim habeat, quærimus: id quod nunquam efficient, quæ prohibita reſpiratione calorem intus augent, hæc enim calidos morbos faciunt. Nec frigidos vnquam excitant, quæ calefacientia remedia poſtulent, ſed ſi perſeueret affectus, oppreſſo calore, mors ſtatim ſuccedit: vt in his qui iniectis vinculis collo, nullo oborto interim frigido morbo, ſed caloris vi ſtrangulantur, & perimuntur, euenire conſpicimus. Ac vt tandem ad noſtros fontes redeamus, quæ nos extrinſecus ambiunt, aut corpori admouentur, ſiquidem calefaciendi vim acceperint, calidos, vt diximus, vel calidos & ſiccos, aut frigidos & ſiccos morbos procreant: Si verò ex genere refrigerantiũ extiterint, calidos inducunt morbos, vbi meatus corporis rarefactos violentius conſtringunt, calorémq; expirare prohibent, ſin minus intrò ſeſe inſinuante frigiditate, frigidi morbi naſcuntur, veluti in partibus corporis externis, deuicto

prop

propemodum calore ex ambientis frigiditate, frigidos prouenire morbos nonnunquam videmus, quod potissimum his accidit, qui per niuem, aut hybernum frigus iter faciunt, in his enim pedes, & manus quodammodo concretæ, non tamen penitus extinctæ (alioqui mors, & non morbus esset) euidenter apparent. Nec forte alienum fuerit putare, quòd ex vinculis iniectis externis partibus frigidi morbi nascantur, quum non sit par ratio, quando prohibetur respiratio, & impeditur expiratio caloris in quapiam parte. Nam prorsus cohibita respiratione mors sequitur: vbi verò partes vinculis constringuntur, influente calore priuatæ refrigerantur, in morbósque frigidos incidunt. Iam in genere eorum quæ assumuntur causæ morborum frigidorum ex qualitate, & quantitate rei ducuntur. Frigida etenim alimenta & medicamenta ingesta propria sua vi corpus refrigerare posse notius est, quàm vt probari debeat. Quum verò nimia quantitate assumuntur, grauata facultate coctrice, oppressóq; quodammodo calore, frigidi morbi proueniunt: quemadmodum optimè Galenus à liberaliore vini potione, quod alioqui suapte natura calefacere est aptum, attonitum morbum, soporosósq; & alios qui frigidi sunt affectus, inferri meminit. Nam quæ potentia calida existunt, nisi priùs vincantur, & caloris nostri beneficio quæ in illis latet vis excitetur, non calefaciunt, sed obruto calore refrigerant. Atque alia etiam ratione in quibusdam partibus ex assumptis alimētis frigidi morbi nascuntur, nempe quod nimia illorum copia arteriæ, & venæ occludantur, per quas calor à suis fontibus eò permeat, veluti à multis cibis non bene concoctis lienem obstrui contingit, atque ita interclusa caloris via, partem ipsam refrigerari, quod potissimum illis accidere necesse est, qui angustiores ab initio eas vias sunt sortiti. Penuria autem (vt dicimus) nutrimenti non parit frigidos morbos, aut certè non frigidos solùm, sed etiam vnà cum frigiditate siccos. Porrò quę excernuntur, & retinentur frigidos morbos concitant: tum quòd retentis frigidis excrementis necesse sit corpus refrigerari, & immodicè vacuatis calidis humoribus contrarios in corpore vigere oporteat. Quòd si quis ea etiam, quæ retinentur euicto calore, morborũ frigidorum causas nonnunquam esse censeat, meo quidem iudicio non errabit, quandoquidem ob impactos retentósq; in aliquo membro humores, qui inflammationem pariunt, quam excipit syderatio, hoc modo frigidus

morbus nascitur. Postremò ex genere eorum quæ fiunt non desunt causæ morborum frigidorum. Nam somnus longior corpus refrigerat. sic nõnunquam vigilia dissolutis spiritibus, quemadmodum, & otium, vitæ'que nimia tranquillitas. Tabescit siquidem calor nimio animi, & corporis otio, atque ita frigidius vel statim, vel frigidorum humorum copia aceruata corpus redditur. Motus autem, vt antea diximus, suaptè natura frigidos morbos procreare nequit, sed solùm subiectę materię ratione, veluti in corporibus, quæ facilè dissolutis spiritibus non expectata siccitate refrigerantur.

Causæ morbi sicci.

CAP. IIII.



IN causis humidi & sicci morbi explicandis methodo vtitur, & ad principia sua redit Galenus, quum ex assumptis, & excretis, atque etiam ex admotis, & his, quæ geruntur eos nasci tradit, quanquam tamen genus eorum, quæ fiunt, & retinentur, excernuntúrque subticeat; & exemplis solùm exprimat, quando scilicet ex curis, & vigiliis, & immoderata corporis dissolutione huiusmodi morbos concitari meminit. Itaque vt res ex suis fontibus primum ducatur, pariunt morbos siccos quæ assumuntur tum qualitate, tum quantitate. Nam alimenta, cibi inquam, & potiones, & medicamenta, quæ exsiccandi vim habent, cuiusmodi sunt acerba, austera, & in nonnullis etiã amara, salsa, & acria id faciunt. Cibi autẽ humidioris, & potus etiam paucitate, quemadmodum & inedia exsiccari corpus omnes nouerunt. Quum enim perpetuò insiti caloris vi degeratur corporis humor, si minus reponatur humidæ substantiæ quàm absumatur, siccos morbos tandem sequi necesse est; ac etiam fortè quæ assumuntur alia ratione siccitatis sunt causæ; quòd scilicet ob crassitiem meatus obturent, difficiléq; in omnes partes trahantur, nutritionémque hoc modo fœliciter perfici prohibeant, quomodo eos extenuari, tabescere'que videmus, qui hepatis obstructionibus ex crassis, viscidísque humoribus frequenter tenentur. Quòd si id contingat nõ assumptorum vitio, sed ob viarum naturalem angustiam causa in subiectam materiam reiicienda est. Pariunt & siccos morbos, quæ excernuntur, & retinentur: siquidem cohibitis humoribus siccis, aut humidis plusquam oportet euacuatis corpus siccius

reddi par eſt:atque nõ ſolùm qualitatem humorum, ſed etiam quantitatem euacuationis ſiccitas ſequitur. Cæterùm ex genere eorum quæ fiunt ſicci morbi cauſæ quoque ſumuntur. Omnes enim nouerunt ex corporis motionibus, animíque perturbationibus veluti triſtitia, cura, lætitia immoderata, cogitatione, longiore, vel vehementiore, ratiocinatione, & vigiliis ſuperfluis præter naturam exſiccari corpus, id quod euenire videtur, quòd per huiuſmodi actiones, ſanguinis, ſpiritúſque copia, id eſt calidi natiui vis requiratur, quæ vt animi corporiſque functiones magis intenduntur, ita facilius, promptiúſque diſſoluitur. Nec aliam puto eſſe rationem, quur mœror, & cura corpus ſiccitate conſumant. Nam in cogitatione, & vigilia illud quoque accedere poteſt, quòd quum influentis caloris vim requirat cerebrum ad eas actiones peragendas, humorem & ſpiritum halituoſum ab internis fontibus ſecum euehat calor, quæ poſtea ab ipſo extenuata, & in vaporem conuerſa ob loci conditionem, & ſitum in aërem circunſtantem expirant. At vbi lætitia homo afficitur, fit quędam veluti ebullitio potiſsimum circa hepar, & cor, ex qua pariter ſanguis, & ſpiritus extenuantur, vniuerſumque corpus expanditur, atque ita reſoluta humida ſubſtantia ſubita nonnunquam mors, vel alioqui ſiccitas ſubſequitur. Siccant & frictiones duræ, & aſperæ & longiore tempore adhibitæ: ſiccat quoque otium; quoniam langueſcente tunc calore corpus infœliciter alitur, vnde extenuatis partibus ad humorem adducendum, craſsitiémque comparandam motum potiſsimum adhibemus. Iam verò ad quartum genus eorum ſcilicet quæ extrinſecus adueniunt, accedendum eſt, docendúmque an omnia, quæ ſub eo genere ſunt comprehenſa, & quo modo ſiccorum morborum ſint cauſæ. Itaque in primis ſeſe offerunt, quæ nos ambiunt, vt aër, lotiones, natationes in rebus exſiccantibus, cuiuſmodi ſunt aquæ ſulphureæ, alumnioſæ, nitroſæ, ferreæ, & ſi quæ alia huiuſmodi ſunt, quæ vel propria vi ſiccent, vel adiuncto calore, digeſto humore per accidens idem faciant. Qua in re illud neminem mouere debet, quòd ex balneis alumnioſis, ſulphureis, & ferreis, ſiccos morbos naſci dixerimus, quum duplicem vim ſingula habeant, ſiquidem ſulphurea, & alumnioſa aqua non ſolùm ſiccat, ſed etiam calefacit: ferrea autem refrigerat, & ſimul ſiccat. Nam etſi admixta cũ ſiccitate alia qualitas nonnihil etiam

agit; tamen ſiccitatis ratione compoſitio, & temporis præter naturam redditur parum alterius exceſſu offenſa. Quòd ſi interim vel febris vel affectus aliquis calidus, vel frigidus vnà cum ſiccitate naſcitur, vt temperies, quæ ab vtraque qualitate inſigniter vitiatur, compoſitus morbus ex compoſita cauſa, pariter exuperante vtraque qualitate, non immeritò putabitur, id quod in omnibus cauſis, quæ duplici vi ſunt præditæ, intelligendum eſſe velim; quum ſimplices morbos illarũ vſu prouenire dicimus. Tunc enim vnius actio præpollet, quæ morbum intulit, alterius vi non ita conſpicua: quod accidere puto vel ob inæqualem vim qualitatum, vel ob corporis, quod afficitur differentiam; quemadmodum videmus ignem vehementius calefacere, quàm ſiccare, quum aduſtæ partes non multo ſicciores, longè autem calidiores quàm propria natura exigat, appareant: nimirum quòd maior inſit igni calefaciendi, quàm ſiccandi vis. Triſtitia verò in aliquibus febrem gignit, alios verò ſine calore vehementius exſiccat, non alia, vt arbitror, ratione, quàm quòd quædam corpora ad calorem, alia ad ſiccitatem concipiendam ſunt aptiora. Idem ſanè quod ambientia corpus præſtant quæ illi applicantur, vt vnctiones, cataplaſmata, cerata, & huius generis alia, quæ vel ſiccandi ſolùm poteſtatem habent; aut etiam cum aliis qualitatibus coniunctã, ſed tamen præpollentem, aut ſubiecti ratione magis efficacem. An non etiam iuſtum eſt ea, quæ vulnerant, & contundunt, aut alia etiã ratione dolorem inferunt inter exſiccantia numerare? quandoquidem experientia docet eos, qui doloribus torquentur ſiccitatis exceſſu propemodum contabeſcere. Quod etiam his contingere neceſſe eſt, quibus partes vinculis diutius, aut violentius conſtringuntur. Sic enim prohibita alimenti diſtributione humoris penuria pars exſiccatur. An verò ea etiam, quæ alligantur partibus vim poſsideãt ſiccos morbos gignendi aliis conſiderandum relinquo, quum nulla euidenti ratione id ego probare poſsim: abſurdum tamen mihi non eſſe videtur, vt ſi maiores effectus pręſtãt, hos etiã illis tribuamus. Cęterùm peculiare quoddam genus cauſarum morbificarum in ſiccis morbis reperitur, quod ex nobis ipſis ætatis curſu prouenit: ſiquidem inſiti caloris vi in omnibus nullo alio accedente errore perpetuo ſubiectus humor digeritur, & inemendabilem ſiccitatem paulatim corpus contrahit.

De causis morbi humidi.

CAP. V.



B eisdem etiam generibus rerum humor augetur, morbíque humidi proueniunt. Nam & cibi, & medicamenta humidiora, aut aliquo modo excedentia humidius, quàm par sit corpus reddunt: alioqui si plus exuperent, oppresso iam quodammodo calore frigidos etiam morbos inferunt: sic profectò quum plus humoris gignitur, quàm dissoluatur, & humida quæ excerni consueuerant, retinentur; aut quæ sicca natura sunt, plus iusto excernuntur, humorem augeri necesse est, qui morbos postea pariat humidos. Idem faciunt otium, corporis animíque securitas, & vmbratilis omnis vitæ conditio. Quinetiam humidior aër, frequentes in aquis dulcibus lotiones, præsertim post cibum; sicut etiam motus eodem tempore intempestiuè susceptus; veluti & vnctiones, & cataplasmata, & alio modo admota medicamenta humectantia. Postremò quæ appenduntur corpori idem præstabunt, si humectandi vim eo modo sint sortita. Atque hæc quidem de causis morborum, qui ex intemperie consistunt dicta sint: nam ex simplicibus composita facilè innotescent. Vt enim quæ assumebantur, excernebantur, vel extrinsecus nos afficiebant, aut à nobis fiebant simplici vi prædita simplices morbos, exuperante vna qualitate, excitabant; sic si compositam duplicémque naturã mixtione duarum excedentium qualitatum eadem assumant, compositos morbos parient. Quare illis prætermissis, qui ex solis qualitatibus contrahuntur, ad eos accedemus, qui ex qualitatibus cum humoribus coniunctis cõsistunt; propterea quòd illorum generatio fluxionum originem, & occasiones requirit, quæ ex supradictis intelligi nequeunt.

De compositæ intemperaturæ ex duabus qualitatibus cum humore & fluxionum causis.

CAP. VI.



VPEREST, vt antea diximus, in hoc genere morborum, quod ex intemperie cõsistit, & partibus similaribus est proprium, vt causas explicemus intẽperaturarũ, quę cũ humore aliquo cõtrahuntur, in quo quum duæ omnino ex primis qualitatibus

præpolleant, compositæ ob id censentur intemperies quæ ab eo nascuntur. Et porrò huiusmodi morborum natura cognitu facillima, vtpote quæ ostendat tumorem præter naturam, qui neminem latere potest: At quonam modo, & à quibus causis humores in partibus corporis colligantur, & denique quæ sit horum morborum generandorum ratio, quæ qualésve causæ, nec etiam inter Medicos præstantissimos conuenit. Omnes etenim tumores ex fluxione humorum excitari statuit Galenus quum alibi passim, tum potissimum in libro de Causis morborum, quo loco etiam fluxionem ipsam omnino ob naturæ expulsionem commoueri tradit: Libro verò secundo de Differentiis febrium trahi humores à dolente, vel calente parte scribit: fieríque præterea genus quoddam attractionis fuga vacui, aliud verò quum partes ad se alliciunt, quod sentiunt familiare: expelli autem quod vel qualitate, vel quantitate vim expultricem molestat, passim commemorat. Quòd verò in vnam partem potius quàm aliam trudantur humores, censet tribuendum esse robori, debilitatíque partium, eas nempe, quæ omnium sunt infirmissimæ suscipere quæ ab aliis reiiciuntur excrementa: partes autem validas, & firmas eadem repellere, & iniurias omnes à se propulsare. In quibus sanè nonnulla fortè negligentius dicta inueniemus, si paulò accuratius singula examinabimus: Nam illud imprimis verum esse non puto, quòd tumores omnes ex fluxione humorum nascantur; quippe quum nonnulli ex materia paulatim in partibus congesta, & aceruata tandem erigantur, cuius generis sunt flatuosi tumores, & scirrhi quorum materia non aliunde influit, sed sensim colligitur, vbi partes ob debilitatem nutrimentum proprium vincere nequeunt; argumento quòd huiusmodi tumores paulatim increscant; repentinum autem ortum & incrementum obtineant, qui ex fluxione excitantur: quod inflammationum generatio potissimum ostendit, in qua partes affectæ minimo temporis spatio in tumorem attolluntur. Quis enim verrucas, aquam inter cutem quæ tympanites, aut etiam ascytes dicitur, ex fluxione nasci putabit? Statuere ergo omnino oportet duobus modis partes corporis in tumorem attolli; quod etiam innuere videtur idem author decimo tertio Methodi, & omnibus recentioribus placere video ex congestione inquam (sic enim illi vocant) & humorum decursu: atque illo modo flatuosos, & præduros tumores vel semper, vel vt plurimum fieri:

hoc

hoc verò calidos, aut etiam molliores ex pituita natos; Calidi namq; humores ad motum sunt aptissimi, nec paulatim aceruari possunt; eo quòd vel statim putrescãt in vasis coarctati; aut ab illis in partes effusi dolorem inferant, cum quo diuturni affectus vix consistere queunt. Gigni verò ædemata per fluxiones id ostendit, quòd videamus in hydropicis, & his qui à longis morbis resurgunt vesperi potissimum tibias intumescere; manè autem tumorem minui; quod significat aliunde humorẽ decurrere: qui enim in parte cumulatur humor, tam subitas mutationes facere nequit, subito inquam gigni, & dissolui: Nõ solum verò à natura extrudi humores in alias partes docent inflammationes, quę flante borea, constringentéque, & exprimẽte humores proueniunt; sed etiam adstringentia medicameta, quę in subiectis partibus repulso eo humore eiusmodi morbos concitant: Cæterum attractionem fieri ob familiaritatem substantiæ docent etiam externæ actiones: Quæ enim familiaria sentimus, illa quoque auidissimè arripimus. Atqui ob fugã vacui, vel caloris vi, aut ob dolorem attractionem vllam fieri nõ putauerim: Nam quum corpora veluti cõstricta sint in suis locis, siquidem æqualia perpetuò loca, & locata (vt philosophi aiunt) existunt; sponte in locum ampliorem quę humidiora, leuioráque sunt, & ad motum prompta feruntur, absurdum alioqui fuerit putare vas inanitum aerem allicere, aut vacuum sentire, quippe quum nullo sensu sit præditum, & quæ attrahũtur, eo trahantur, vt retineãtur, quod etiam Galeni est principium: Quæ autem retinẽtur omninò, eodem etiam authore familiaria sint oportet: quid autem familiare intercedere potest inter aërem, & vas ipsum? quo modo attrahet quod nullã vim attrahendi habet? alioqui quur etiam retinendi, concoquendi, & expellendi potestatẽ ei non tribuimus? Sed vt diximus sponte aër in vas, dum liquor effluit, aut aqua, vel alius liquor in fistulam in eum excluso aëre demissam sese insinuat, nullo autem modo, vt mea fert opinio, attrahitur. Porrò calorem etiam nõ trahere ad se humorẽ docent, quæ euidenter in externis rebus apparent; siquidẽ videmus lintea humida, & humore irrigata exsiccari, quum igni admouentur, non quòd ad ipsum ignem humor feratur vi caloris attractus, quum purissimus, & humoris expers maximè sit aër, qui igni est propinquissimus: sed quòd humor ab igne excalfactus in vaporẽ mutetur, qui suapte natura sursum attollitur, & non ignẽ versus mouetur. Calor præ-

terea quæ diuersi sunt generis, dissipat,& à se inuicem seiūgit: quæ verò homogenea sunt,cogit, & vnit. Proprium denique caloris munus est calefacere; ad calorem verò sequitur fusio concretorum segregatio, & congregatio. Attractio autem ne quidem per somnium excogitari potest calorem subsequi. Ad hæc quæ attrahuntur,vt retineantur,alliciuntur,alioqui frustra esset attractio. At ridiculum foret dicere ignem,aut alterius rei calorem retinere, aut expellere: Postremo quur magis humida quàm sicca arriperet calor? Quod si ita est, quur lapides, & ligna ad se non trahit ignis? At si ad locum excalefactum confluunt humores,non propterea eò trahuntur,sed quoniam spatium amplius redditur rarefaciente calore, & humores funduntur,tenuioresque & mobiles redduntur; qui sponte postea in excalefactum locum tanquam ampliorem secedunt. At verò dolorem non attrahere certissimum est: Nam dolor irritat. Quæ autem irritant, expultricem vim ad agendum mouent, non attractricem:id quod ostendunt vomitus, & aliæ excretiones, quæ fiunt dum facultas expultrix stimulata aduersus id quod molestat,insurgit.Quod si viam inueniat,& id quod molestat extrudi valeat, foras, aut in aliam partem quod noxium existit,concitata facultas propellit. alioqui quæ vicinæ dolenti sunt, & ipsa etiam, quæ dolet pars frustra antea doloris expulsione tentata, maiore conatu enixæ sanguinem, & spiritum in ipsam dolentem exprimunt: quod etiam Galenus decimotertio Methodi testatur. Etsi enim dolorem attrahere dicit;quum tamen causam huius rei docere aggreditur, fluxionis causam dolente parte omnino ad expultricem refert. Vrget præterea idem,quod in aliis argumentum. Si enim dolor attrahit,vt retineat trahit,id autem quod retinetur familiare esse oportet,& mutari in naturam eius,quod retinet,& mutat;quo modo videmus partes corporis alimentum ad se allicere,retinere, concoquere,& demum in sui vsum,& conseruationem vertere; Non solum verò in parte tumore affecta dolorem, aut calorem, qui fluxiones commoueat ponere oportet,vt Galenus facit,qui decimotertio Methodi scribit fluxionem scilicet incipere à parte affecta, quum ob dolorem, & calorem oboritur inflammatio; sed etiam in aliis:quod docet quotidiana experientia: Ex digiti enim dolore in alis,& inguinibus contrahi inflammationes,& æstuante capite subiectas partes fluxionibus grauari conspicimus; qua ratione lateris inflammationes Solis vi calefacto capite,

pite, liquatisq; humoribus frequentissimè proueniunt: Expellitur quoq; non solum quod qualitate irritat, aut copia grauat, sed etiam quod tota (vt aiunt medici) substantia est molestum. Vt enim excretiones triplices facit Galenus, eorum scilicet qui vel quãtitate, vel qualitate, aut tota natura sunt aliena; sic profectò dum naturæ irritamenta quærimus tria, & non duo duntaxat ponere oportet. Quum namque natura ac res humores protrudit; aduersus id, quod qualitate infestat, insurgit: quum eosdem ob copiam grauantes reiicit: pugnat aduersus quãtitatem: quum verò lapides concretos in corpore, aut lumbricos abiicit, quod toto genere est inimicum prosequitur. Idẽ ipse testatur Galenus libro tertio de Causis symptomatum, quũ scribit vomitum concitari non solum quum vẽtriculus copia grauatur, aut à vitiosa qualitate irritatur, sed etiam quũ ea, quæ in se continet à natura sunt aliena, id est tota substantia inimica: Suscipiunt sanè fluxiones debiles partes. At non solum illæ, sed etiam quæ in loco inferiore sunt positæ, aut in eo collocatæ, ad quem suapte natura ferri possunt quę mouẽtur, aut rariores, vel molliores, vel calidiores, vel immobiliores, & quæ dolore tentantur, & quæ vacuæ sunt, aut è directo expellentibus subiiciũtur, vel quæ vias habent ad suscipiendam idoneas, ad expellendum verò ineptas, quales sunt quę latos meatus habent, & cum parte vnde decurrit humor coniunctas, carẽt autem meatibus, per quos aliò susceptum humorem transmittere valeant: Nonnunquam verò etiam suscipere cogũtur corporis partes, quum meatus sunt occlusi, per quos excrementa expelli consueuerũt: Ac ne longius abeas, vt rudioribus res exemplis patefiat: Recipit cutis corporis recrementa, quòd debilissima sit pars; crura, quòd in infimo corporis loco sint posita, quò facilè humores ob grauitatem decumbũt: Vapores caput potius quàm aliam partem petunt, quòd illi sursum ferri suapte natura sint apti: Excipiunt fluxiones glãdulæ potius quàm caro, propterea quòd rariores, laxioresque existunt; caro potius quàm ossa, quoniam illa mollior, hæc duriora, & solidiora. Ad calidiores partes sponte ferri humores antea ostendimus, quemadmodum ad dolentes facilius quàm ad alias truduntur: ventriculus potius quàm hepar fluentes humores ob eius sinum, & cõcauitatem suscipit. Promptiores esse ad recipiendos humores immobiles partes quàm mobiles testatur Galenus libro secundo ad Glauconem, fortè quod validiores sint, quæ sese motu exercent; vel quòd dũ

ſedem mutant, ſæpe præterfugiant irruentium humorum impetum, quemadmodū videmus externis iniuriis partes eas magis expoſitas, quæ ſede firma illatos ictus expectant, quàm quæ vario modo ſeſe tuentur. Dextræ partes dolēte, vel grauata dextra capitis parte fluxiones ferè ſemper recipiunt, quòd recta ferri ſoleant humores, vtpote qui præualentis elementi naturā ſequantur. Thoracis partes decurrentes humores per venas ceruicis recipere coguntur, eoſdemq́ue continere, quòd venæ illic deſinant, nec alia habent conceptacula, in quæ recipi humores facilè valeant, & in alias partes trāsfundi. Obſtructis meatibus per quos bilis ad inteſtina delapſa extra fertur, eadem vnà cum ſanguine per vniuerſum corpus ſpargitur: Atque vt vna ratione ſolum recipiuntur nonnunquam humores confluentes, ſic contingit idem ob plures cauſas fieri. Nam aliquādo pars quæ recipit debilior, rarior, mollior, calidior, & in idoneo loco ad ſuſcipiendū collocata eſt, viáſque habet aptiſsimas, & ſimul dolore tentatur, & denique ob varias cauſas quæ in motu eſt materiā admittit. Ex quibus conſtat fortè negligentius hæc à Galeno fuiſſe explicata, quū multas prætermittat cauſas, alias vero ſuperfluò addat, & verum agendi modum in illis nō doceat. Quæ nos, rei natura duce, adhibita maiore diligentia facilè in capita quædam hinc ſumpto initio colligemus: Itaque in omni tumore, qui ex inutili ſubſtantia conſiſtit, duas imprimis oportet collectionis materiæ cauſas noſſe, vnam fluxionum; alterā, quam congeſtionem appellare liceat. Porrò in fluxione duorū cauſas quærere oportet, motus ſcilicet ipſius humoris, & eiuſdē ſuſceptionis; quæ Galenus inter ſe confundit, dum fluxionum cauſas inquirit: quum tamen (vt res inter ſe diſtinctæ ſunt; & aliud eſt humorum fluere, aliud ſuſcipi) ratio exigat, vt cauſæ etiam illorum inter ſe diſtinguantur, & ſeparatim explicētur. Igitur quum fluxio localis quidam ſit motus, aut certè ſine eo non fiat; neceſſe profectò eſt eaſdē genere cauſas eſſe fluxionis, ob quas res alias locum mutare conſpicimus, id quod ſanè cōtingit, vel quòd ſponte ab innata vi impellantur, vel ab aliis trahantur, vel propellantur, extrudantúrue: fertur ſurſum ſuo impetu ignis, deorſum terra. Trahi verò hoc loco dicimus, quod violentia ab alio præeunte ducitur, vel à ſubiecto corpore geritur, quomodo equitores ab equo; & currum à bobus trahi dicimus. Propellitur quod ab alio retrò truditur: Atqui humores, qui fluxione partes alias grauant, trahi nequeunt; quoniam,

quoniam, vt antea ostendimus, solum ea trahuntur à corpore, quæ illi sunt amica, & retineri, sibique vt plurimum assimilari debent. Quare quum à nullo gerantur, illud duntaxat superest, vt vel sponte confluant, aut ab alio propellantur: Illud verò contingit, quum humores ipsi sunt excalefacti, & & fusi; meatus locique corporis rarefacti; ampliores vacuíque redditi; quo modo ex ira, cursu violento, inordinatóque motu; alimentorum præterea, & medicamentorum calefacientium assumptione, & ab igne, aëréque calidiore, liquatis, fusísq; humoribus, qui veluti concreti prius erant in corpore: & rarefactis subiectis corporibus pleuritides, aliarúmque partium inflammationes contingunt: Calor autē, vt diximus, vel in parte, quæ suscidit; vel in alia, à qua incipiunt cōmoueri humores cōsistens, fluxionis causa esse potest. Incalescens enim pars in superiore loco posita calore fundit humores, qui deorsum sponte labuntur: atque eædem etiā partes vt aliæ excalefactæ, ampliorésque ob id redditæ, faciunt vt humores eò decumbant, veluti caput vt alias partes, dum æstuat, sæpius humore repleri videmus. Potest & calor alterius partis, quę nec suscipiat, nec transmittat humores primum causa esse fluxionis: veluti ex ira, corde primū calefacto, vniuersum corpus caloris fit particeps: atque ita qui in eo continentur humores, funduntur, & in aliquā partem sponte irruunt. Cæterum expelluntur humores quum facultas expultrix irritatur, id quod contingit, vel ob ea, quæ dolorem concitant, vel ob materiam aliquam quę vel tota substantia, aut qualitate, vel quātitate vim eandem molestat: quinetiam ab his, quæ comprimendi vim habent, qualia sunt frigida, & adstringentia exprimuntur in subiectas partes humores; quemadmodū spirante Borea, compresso cerebro, expressísq; qui in eo cōtinentur humoribus destillationes pectus tentant, & inflāmationes in inferioribus partibus, vt angine, peripneumonia, & pleuritides nō rarò oriuntur. Qua ratione etiā fortè frigidæ potio, quæ æstuante corpore assumitur, eo quòd denset, violentiúsque sese in rarefactas partes insinuet, humorésque extrudat, fluxiones inflammationésque parit: Atque hæ quidem sunt fluxionū causæ propinquiores effectrices: confert verò ad hæc nonnihil & materia ipsa. Facilius enim decurrit quæ tenuis, quàm quæ crassa existit, & quæ nullum lentorem habet, quàm quæ viscida est, & calida quàm frigida, & multa quàm pauca, vt pote quæ maiore impetu fertur, & impellitur.

Faciunt plurimum etiam instrumenta, siue conceptacula, per quæ humores decurrunt: vt enim facilè recipiuntur in partem concauam: sic per eam facilè diffluunt: quemadmodum, & per partes raras, molles, & quæ subiiciuntur his, à quibus humores commouentur, ac etiam per debiles calidiores, & coniunctas promptius labuntur humores. Susceptionum autem causæ antea sunt enumeratæ, si modo illis addas quæ ex materia sumuntur, quando etiam tenues, calidi, nullo lentore affecti, & pauci humores contrariis facilius suscipiuntur. Iam verò congestionis causa est vel partis imbecillitas, quæ nutrimentum conficere non potest, aut meatuum obturatio, quæ prohibet ne peracta nutritione excrementa reiiciantur, quo modo lienem in tumorem durum attolli conspicimus, vel quòd etiam nutrimenti plus affluat quàm illi sit necessariũ: qua ratione in ventriculo multa aceruantur excrementa. Præterea qualitas nutrimenti, quod ingeritur, rebellis ad coctionẽ facit, vt aliquid semper relinquatur non concoctum, nec planè euictum, quod aliorum additione paulatim crescit, & nisi natura illud expellere anteuertat, tumorem tandem excitat: vt autem coctricis, sic expultricis potentiæ infirmitas, & fortè etiam retentricis superfluum robur humorum aceruationis causa nonnunquam existit: Atque hæ quidem omnes causæ ad quatuor rerum genera tandem rediguntur. Quæ enim foris admouentur, vt vnctiones mediocriter calidæ, aëris constitutio australis, aut non admodum calida humores fundunt, colliquantque. Nam qui multũ calidus est, humores potius dissoluit quàm moueat: quæ vero extrinsecus refrigerant, aut adstringunt, contentos in corpore humores exprimunt: quæ vulnerant, & contundunt dolore concitato, fluxionum etiã sunt authores: Eadem omnia intemperiem committere possunt: quæ si potissimum frigida extiterit coctionem vitiat, & aceruationis humorum fit causa. Nam licet ex omni insigni intemperie, ex frigida tamen non etiam vehementi aceruantur excrementa, propterea quòd huiusmodi qualitas cruditatẽ maximè parit: Aliæ autem ad consumptionem potius aptæ, nisi perinde excesserint, vt partium robore dissoluto concoctio etiam frustretur. Præbent & suam vim ea, quæ ex genere eorum, quæ fiunt, ducuntur: veluti exercitationes violentæ, & veloces, clamor, & ex animi perturbationibus ira, gaudium, quæ fluxiones eodem modo accersunt. Quinetiam inter ea, quæ assumuntur, calidi cibi, calidæque

potio

potiones fundendo, & intemperiem committendo; crassi vero, multi, acres obturando meatus, facultatem irritando, vel materias toto genere inimicas procreando, quæ posteà expultricem facultatem stimulent, aut ea oppressa, in parte detineantur, & quæ retinentur excrementa, eo quòd corpus grauent, aut quòd dolorem inferant, pariter fluxionum causæ euadunt: Quæ verò excernuntur immoderatè, calore debilitato, congregationis potius, quàm fluxionis causa existunt. Ex quibus sanè ne singula quæ'que in vnoquoque genere consectemur; patet quoque in re proposita progressus, & ordo causarum, & quónam modo vna ab aliis nascatur, & illæ tandem ab aliis, donec ad suprema rerum genera sit peruentum, vltra quæ medicus non progreditur.

Causæ morborum qui in tota substantia positi sunt.

CAP. VII.



ETSI cogimur de his nonnulla etiam posteà, vbi scilicet de causis benigni, malignique morbi agendum erit, tradere: tamen docendi ratio postulat, vt hoc loco summatim explicemus causas, quę ad vniuersum hoc morbi genus pertinere videntur. Itaque inter ea quæ assumuntur, aër ambiens, qui inspiratur, maximā vim ad huiusmodi morbos procreandos obtinet, quum scilicet corruptus, & maligna aliqua qualitate infectus fuerit, id quod docent pestilentes febres, quæ hoc potissimū modo ex aëre vitiata substantia concitantur: Quinetiam aquæ corruptæ, & venenosa medicamenta deuorata, quū similem potestatem habuerint, hos morbos pariunt: At ex genere eorum, quæ extrinsecus nocent, plurimū etiam potest aër, quum sese per cutis meatus in profundas, nobilioréſque partes insinuat, nec tamen alienum est malignam huiusmodi vim à vulnerantibus, & his, quæ corpori applicantur, aut appenduntur immitti posse, quod etiā vulgus nouit infici nonnunquam gladios, & alia tela, lethaliáque ob id vt plurimum esse vulnera ab illis illata, quòd scilicet ignorata illorū vi & veneni natura frustra remedia ab illis quæramus, quæ ob euidentes qualitates morbi opitulari solent: An non etiā ex genere eorum, quæ fiunt, causas horum morborum sumemus? quum ob frequentiores, validioréſque exercitationes, longas curas, & mœrorem exurantur humores, in atrámque bilem tota substantia

noxiam

noxiam tandem degenerent, huiusmodique morbos hoc modo procreent. Quin & venus, nostra hac ætate, malignos bubones, malignas pustulas, malignos dolores, peruersa vlcera, & omnia denique alia mala, quæ eos infestare solent, quos morbus Gallicus torquet, tota corrupta corporis substantia parit. Cæterum ex retentis emissísque corporis excrementis nasci quoque huiusmodi morbos rationi est consonum: Cohibita namque atræ bilis excretione, cancri, elephantiasis, mania, comitialis morbus, & huius generis alij morbi maligni sæpius excitantur. Expurgatis autem præter modum his humoribus, qui contraria natura vim atræ bilis exoluunt, peruersos morbos fieri necesse est; benignos verò exuperantibus benignis humoribus. Iam verò & alia causarum genera nonnihil etiam ad horum morborum generationem cõferunt: Nam rara corpora aut nimis adstricta, & quæ corruptis humoribus redundant, quæque intemperata promptius, quàm alia peste corripiuntur. In neruis ferè maligni morbi proueniunt, in carne benigniores nascuntur: necnon temporis progressu qui mitiores ab initio fuerant morbi, nonnunquam peruersi euadunt, & qui primum maligni putabantur, fracta tandem naturæ robore illorum malignitate mitescunt.

Causæ morborum qui ex conformatione vitiata consistunt.

CAP. VIII.



IAM tempestiuum esse puto vt causas morborum, qui instrumentarias partes infestant, paucis prosequamur; qua in re illud imprimis ignorandum nõ est eundem esse in his causarum ordinem, eandémque rationem, quã esse diximus in causis morborũ partium similarium: Etenim structura præter naturam morbus est partis instrumẽtariæ, cuius causa existit vitiata componentiũ proportio: Componunt porrò instrumentarias similares sua conformatione, magnitudine, numero, coniunctione, & vnione, vt antea ostendimus. Hæc rursus ab aliis corrumpuntur: de quibus hoc loco à nobis agendum est his exorsi, quæ conformationem labefactant. Nam causas vitiatæ structuræ generatim ostendere velle superfluum puto, tum quòd hæc omnibus constent, tum quòd ex his, quæ in singulis

gulis suis generibus referuntur, vel etiam ad illotum imitationem, quæ de intemperaturæ causis generatim superius dicta sunt, facilè vnicuique innotescere possint. At quoniam conformationis nomine figuram, asperitatem & læuitatem, cauitatem & soliditatem complectimur, nec omnia ab eisdem causis læduntur: propterea sigillatim de vno quoque agendum est.

Figuræ vitiatæ causæ.

CAP. IX.



AVSAS vitiatæ figuræ nec omnes, nec methodo complectitur Galenus, quum à nullo certo initio exordiatur, nec aliqua capita sibi proponat excutienda, dum peculiaria quędam vitia solum recenset. Quod quum omnibus patere putem, non me conteram in illis ostendendis, sed excussis propositis rerum generibus, statim quod propositum est, explicare aggredior. Igitur quæ assumuntur partium figuram tum quãtitate, tum qualitate labefactant: veluti in prima conformatione fœtus conspicitur, quũ natura nimia humoris copia obruta crassiores, deforméque partes effingit, aut inopia laborans, tantũ substantiæ singulis locis apponere nequit, quantũ naturalis partium figura exigit: quod etiam in aliis, qui iam adoleuerunt, contingit: Sicut in tabidis, qui quum non satis nutriantur, naturalem figuram amittunt: & in his, qui præter naturam crassescunt, aut aliqua parte, aut toto corpore eadem vitia ob nimiam copiam substantiæ, quæ apponitur, oriri apparent: Ipsa autem vasa decentem figuram non seruant, quum nimia assumptæ materiæ copia præter modum inflantur, aut penuria illorum tunicæ concidunt, contrahuntúrve: Cæterum ob qualitatem illius formatrix vis suo fine frustratur, quum duriorem materiam est nacta, quæ facilè figurari nequit; aut molliorem vt effluat, aut calidiorem aliquo loco, quæ plus æquo distenditur: Eadem mala contingunt quum alteratrix facultas qualitatis vitio ineptam materiam, qua nutriatur corpus acceperit. Iam verò ab his quoque, quæ aliquid faciunt figuram pariter corrumpi accidit: Nam vitio formatricis facultatis ob imbecillitatem nequeuntis singulas partes aptè figurare, dum in vtero fœtus constituitur, eam lædi credere par est: Culpa autem fœtus crassioris, aut debilioris, aut viæ angustioris ipsius figura corrumpitur; quum facilè ab vtero

extrahi

extrahi nequit; ſed in ipſo oſtio matris præter naturam comprimitur. Quinetiam ob intempeſtiuos vehementiores, & inordinatos motus ſæpius contingit figuram pati: qua ratione crura quibuſdam ad interiora, aliis verò ad exteriora flecti conſpicimus; dum molliora adhuc corporis innitentis grauitatem ſuſtinere nequeunt: Ex clamore præterea thoracis partes magis dilatari, & naturalem figuram amittere, abſurdum non eſt: id quod etiam facit ſuperfluum otium, dum partes aliquæ natiuo calore debilitato contabeſcunt; & laborioſa vita, quæ exaſperato calore corpus tabefacit. Ac, vt ſummatim dicã, ad hoc genus redigendæ ſunt aliæ omnes motiones, quæ vel à nobis proueniunt, vel ab aliis oriuntur; quales ſunt equitationes, nauigationes, & errores, quæ à nutricibus in contrectatione, & educatione infantium, atque etiam à medicis committuntur dum effractos artus efformant, aut luxatos reſtituunt; aut denique alia vitia emendare nituntur: & interim partis figuram labefactant. Cæterùm ab his quæ extrinſecus nocent, figuram partium lędi certius eſt, quàm vt demonſtrari debeat: quandoquidem vulnerantia, contundentia, rumpentia, & violentius alterantia id ſæpius oſtenderunt: alterantia quidem vel conſumpta partis ſubſtantia, vel pluſquam oportet corpori adiuncta, alia autem propria violentia ſtatim id vitium committentia. Poſtremò quæ retinentur, & excernuntur ſimilem vim obtinent; ſiquidem per immoderatas vacuationes nares acutæ redduntur, & tempora collabuntur, & aliarum denique partium figura corrumpitur; quemadmodum retentis excrementis in elephantiaſi laborantibus naſus, & labra craſſeſcũt, aures verò extenuantur, figuráq; peruertitur, obortáque phlegmone, aut alio tumore, cohibitis humoribus, quos excerni oportebat, eadem in figura vitia contingunt, aut ſimplicia, aut etiam interim magnitudine oblæſa. Reiicienda quoque nonnunquam eſt peruerſæ figuræ cauſa in materiam ſubiectam: nam molliores partes à minimis quibuſque occaſionibus peruertuntur; duriores autem iniuriis huiuſmodi magis reluctantur. Ex eiſdem verò fontibus facilè ducere licebit ea, quæ peculiaria in figura vitia committant, quid ſcilicet flectat, reflectat, erigat, curuet, diſtorqueat, inæqualiter minuat, aut augeat, & vt breuiter dicam alio modo naturalem figuram immutet: quid item materiæ, quid efficientis, aut alterius generis cauſæ rationem obtineat.

Cauſæ

Causæ quæ concauitates, & soliditatem partium corrumpunt.

CAP. X.



VVM plura sint in cauitatibus partium vitia, Galenus solum docet causas, quibus meatus constringuntur, vel latiores euadunt: At etiam docere oportet quur plures, vel pauciores illæ fiant, & solidum reddatur, quod cauum esse debet. Intelligo autem cauitatis nomine partium sinus, quos alio nomine ventres vocamus, vt ventriculi cordis, vteri, cerebri sinus dicimus: præterea meatus, tum etiam vasorum orificia: meatus autem quos πόρους Græci vocant, significant nobis foramina, quæ in partibus corporis; maximè verò in cute apparent; nonnunquam etiam pro sinu sumuntur, quem vasorum tunicæ constituunt; quo modo continentem febrem obturatis internis meatibus corporis oriri dicimus. Quòd si quædam sunt, quæ vim solum habent orificia, & meatus claudendi, aut aperiendi, alia verò, quæ idem etiam possunt in latioribus ciuitatibus; tamen omnium causæ generatim à nobis tradentur, vt quilibet postea quid vnicuique conueniat, facilè inuenire valeat: Igitur plures fiunt cauitates excauato partis loco, quem solidum esse oportebat, pauciores verò solido eo effecto, quod cauum esse debet: latiores verò auctis, quæ prius aderant concauitatibus; angustiores eisdem constrictis: Cæterum etsi fingere fortè possimus post natiuitatem ex aliqua occasione produci posse nouas cauitates; id tamen frequentius contingit errore ipsius facultatis formatricis statim ab initio perperam corpus effingentis: qua ratione duos nonnunquam meatus, qui bilem eructarent in ventriculum fabricatos fuisse refert Galenus in libro de Temperamentis: cuius quidem erroris causam etsi non facilè est inuenire, ratio tamen dictat, vel ob proprium vitium eam aberrare, vel ob materiæ copiam id contingere. Quibus sanè rationibus pauciores quàm par sit cauitates fieri necesse est: Nouimus etenim quendam sine ano, id est, absque meatu, & orificio in inferna intestinorum parte natum: cui malo simile est vitium, quod de mulieribus imperforatis, vt vulgus dicere solet, à celeberrimis etiam authoribus refertur: Iam verò augentur concauitates à rarefacienti[...]s, distendentibus,

aperientibus, laxantibus, atque etiam partium operatione; siquidem æstate cutis meatus calore rarefacti latiores euadunt: vterus quum fœtus est grandior, distensione augetur; veluti & vesica, & ventriculus, & aliæ omnes partes, quæ distendi possunt. Vasorum orificia, quæ antea erant contracta, aperientium vsu patescunt; quemadmodum erosis venarum osculis sanguis regeritur: Quæ prius erant tensæ partes, dum immoderatè laxantur, latiores euadunt; quo pacto ob immoderatum expultricis facultatis motum laxari, latioresque partium concauitates Galenus fieri commemorat. At vsu, & operatione partium earum sinus augeri constat: sic enim vteri concauitatem frequēti coitu crescere aiunt: Atque hæc quidem sunt, quæ latiores corporis concauitates reddunt, tanquam immediatæ causæ: quæ rursus ab aliis nascuntur: Rarefaciunt etenim calida; distendunt replentia, exsiccantia, & quæ extrinsecus attrahunt, & diuellunt, vt in membrorum dilaceratione contingit, & in aliquibus partibus vehementior actio, vt in vociferatione, & clamore intendi partes thoracis, & brachia in arctiori complexu, & crura in vehementiori motu, & renixu tendi videmus: Quinetiam in aliis nonnullis ob motum partis cui illæ, quæ tenduntur sunt alligatæ, tensio contingit; quod apparet in morbo comitiali: qui affecto cerebro oritur: ad illius enim motum nerui quoque tenduntur: Quæ quidem non parem vim habent in omnibus cauitatibus: Nam quæ rarefaciunt, solum cutis foramina dilatare possunt: Quæ verò siccando tendunt, aut ob connexionem meatus potius adstringunt, quàm patefaciant: Confert quoque subiecta materia ad huiusmodi latitudinem comporandam: Quæ enim calidiores, humidioresque sunt partes, promptissimè diduci possunt & distendi: aliæ vero non pari facilitate. Iam verò aperiunt vulnerantia, erodentia, frangentia, contundentia, & replentia: Quæ autem ἀναστομωτικὰ dicuntur, id sanè faciunt, vel quòd ob crassitiem orificia vasorum tendant, aut ob acrimoniam leuiter erodant: Laxant tum calida, & humida, tum expultricis facultatis superfluus conatus: ac nonnunquam etiam huius causa est retentricis imbecillitas. Cæterum angustiores redduntur meatus, aut penitus quoque deperduntur, quando corpora, quæ cauitatem constituunt, comprimuntur, concidunt, contrahuntur, obstruuntur, coalescunt, tenduntur, & distorquentur: in quibusdam etiam locis quum à suis sedibus egrediuntur. Compressio

contin

contingit, vel ob adiacentis corporis, aut ipsius partis extrinsecum tumorem, quemadmodum quum angustior redditur vesica ob vteri tumorem, & venæ in hepate ob illius inflammationem compressæ angustiores fiunt: Quinetiam ob rem extrinsecus constringentem, vel grauantem, compresionem fieri docent vincula, quæ venis, & arteriis iniiciuntur, quorum occasione minores illarum meatus euadunt: Atqui concidunt latera meatus constituentia, dum nimio humore imbuta suum terminum retinere nequeunt, & quę superna sunt ob id in subiecta cadunt; id quod etiam ob vacuationem eorum, quæ in cauitatibus continentur, contingit. Contractio autem fit vel à refrigerantibus, quemadmodum cutis meatus ab externo frigore, & in accesionem initiis, recurrente calore, ad interna viscera, contrahi videmus, vel à siccantibus, siquidem exsiccata corpora corrugata contrahuntur: Qua ratione mammæ, & vterus in vetulis animantibus, & omnes corporis meatus in tabidi siccitatis excessu minuuntur: Contrahunt, & quæ adstringendi vim habent, veluti medicamenta adstringentia dicta.
Præterea facultas retentrix contractionis meatuum causa fit, quum vehementius mota partem molliorem vndiquaque ad extremum in se cogit, ac constringit. Sic quum otiantur partes ageréque desinunt, contrahuntur, quemadmodum pudendorum cauitates, intermissa venere, corrugantur, minorésque euadunt: Nam otio calor corporis languescit, desinúntque ob id partes, & illarum cauitates augeri: Porrò obstructio à rei, quæ in concauitate continetur, crasitie, lentore, & multitudine oritur: quorum quædam familiaria sunt ipsi parti, vt cibus, & sanguis contentus in venis: quædã excrementa sola qualitate inimica, vt crasi, tenacésque humores, quædam quãtitate, vt eorundem copia, alia verò etiam tota substantia, vt lapis in vesica, pus, sanguis concretus, callus, & siquid est huiusmodi, quod partium meatus obturet: Ad hoc genus pertinent tubercula, quæ innascuntur cauitatibus partiũ, & eas obstruunt: Non tamen impedio si quis alterum genus faciat Galeni imitatione, qui constipantia ab obstruẽtibus seiungit: Mihi tamen placet, ne plura capita superfluò fiãt, vt quidquid intus cauitates occupat, siue humor, siue tumor, vel aliud quodcunque fuerit, vel inter obstruentia reputemus, vel vniuersum hoc genus obturantium esse dicamus: quorum quædam sint obstruentia, alia verò constipantia, quæ quidem ea ratione inter se diffe-

rant, vt obstruentia non affectis lateribus, quæ cauitatem constituunt, solum meatus occupent: Constipantia verò ex tumore interno ipsius partis oriantur: Coalescunt partes quum vulneratæ vel exulceratæ fuerint: Intercedente siquidem carne coalitus partium, atque ita nonnunquam obcæcatio meatuum contingit: Extensione partium cauitates illarum minui docet etiam sensus; quum partis luxatæ vt longiores euadunt venæ, & ligamenta, sic etiam angustiora apparent: quod etiam probat ratio. Quod enim longitudini additur, à latitudine detrahitur; Quinetiam male figuratas partes ob distorsionem suas cauitates angustiores obtinere nulli dubium est; quemadmodum excrementis alui via præcluditur, quum intestina à suis sedibus dimota in scortum deuoluuntur; nimirum quòd situs mutatione rectas (quas habent cum ano coniuncta) cauitates amittant. Ad hæc tandem ad quatuor rerum genera rediguntur: Etenim inter ea, quæ assumuntur, fiunt, extrinsecus aduentiunt, excernuntur, & retinentur, inuenies quod rarefaciat, distendat, aperiat, vulneret, erodat, frangat, cõtundat, cõprimat, obstruat, glutinet, contrahat, denset, constringat, vacuet, repleat, tumores excitet, & expultricem facultatem ad actionem vehementius concitet: tum etiam retentricem imbecillam reddat: Item quòd calefaciat, refrigeret, humectet, siccet, accessiones in morbis efficiat, atque etiam crassas, viscidas, multas familiares, omnibus modis inimicas substantias gignat, & denique ea omnia pariat, quę supra posuimus: quę sigillatim hoc loco prosequi nostri non est instituti, qui potius methodum, quàm singulorum explicationem hoc loco profitemur.

Asperitatis, & læuitatis partium causæ.

CAP. XI.



EXASPERANTVR sanè partes, quæ prius erant læues, vel erosæ, vel inæqualiter & vehementer exsiccatæ: Ab his enim asperitas fieri videtur. Nam quum asperum sit, quod inæqualem habet superficiem, ob erosionem subsultant partes, ob vehementem siccitatem humida portione absumpta siccas inæqualiter eminere necesse est. Quod etiã Galenus in Arte medicinali, vbi de voce leni & aspera agit, memoriæ prodidit:

Ad hæc faciunt, tum quæ aſſumuntur, quum acrem,& abſtergentem vim habuerint, vt alimenta ſicciora,& acriora, & eiuſdem naturæ medicamenta. Præterea quæ extrinſecus offendũt: quemadmodum videmus oculos, guttur, fauces, nares,& ſtomachum etiam ipſum ob extrinſecus aduenientem puluerem, aut aërem vehementer ſiccũ, qualis ſpirante borea eſſe ſolet, exaſperari: Idem excrementa acriora retenta efficiunt: quum reſpiciamus non ſolum carnẽ, ſed oſſa etiam ab excremẽtis eroſa aſperitatem cõtrahere: At ex genere eorum, quæ fiunt, vix inuenias quod exaſperandi vim habeat; niſi multis intercedentibus mediis, veluti vehemens motus primum calorem intendit, qui humores calidiores, acrioréſq; reddit, atque ita calidioris & acrioris humoris interuentu exaſperat: Contrariæ cauſæ adferendæ in læuite partium: Quæ enim humectant & lentorem habent, læuigãdi quoque facultatem habere dicuntur: Nonnihil etiam iuuat quæ ſubiicitur materia: ſiquidem quæ ſicciores ſunt partes, ſiccantiũ vi facilius, quàm aliæ exaſperantur:& quæ molles promptius quàm duræ ab erodentibus idem patiuntur.

Cauſæ morbi ob numerum partium vitiatum.

CAP. XII.



PORRO deficit numerus partium, vel quòd dum natura in vtero effingeret animal, non ſint factæ, vel poſtea quàm genitæ ſint, perierint: illud vel ob materiæ defectum, vel ob naturalium facultatum imbecillitatẽ, quæ materiam aptam attrahere, retinere,& alterare nequiuerũt, contingit; alterũ fecit ſectio quocunq; modo facta ab his, quæ continuũ ſoluunt; putrefactio, valida refrigeratio, aut alio modo contracta caloris natiui extinctio, vel eroſio; quemadmodum multis ob fluxiones acres, & erodentes à capite ad fauces decurrentes gurgulionem cecidiſſe; dum vehementius ſæuiret morbus Gallicus; conſpeximus: Refrigerantia, & partes adſtringentia, extincto natiuo calore, faciunt, vt vel ſponte concidant membra, vel tanquam prorſus inutilia chirurgica manu amputari debeant: ob putredinem verò corrumpentem membrum, aut ſyderationem inferentem, atque etiam ob ſectionem perire partes multas pręter rationem experientia ipſa ſatis docet; Cæterum quum duplex ſit apud medicos putrefacientium

genus (nam Aristoteles putrefactionis nomen aliter quàm Galenus sumit) vnum, quod non omnino causticam habet vim, aut imbecilliorem, & essentiæ est tenuioris; alterum, quod calefacit, & simul humectat, quod verè putrefacientia complectitur; quandoquidem sine dolore partem corrumpunt accedente fœtore: Huiusmodi corruptio putredo nobis est: Quanquam latius aliquando putredinis nomen capit Galenus; quemadmodum quum sanguinis corruptionem putrefactionem simpliciter vocat secundo de Differentiis febrium. Neq; enim omnis sanguinis corruptio cum fœtore consistit, etiam si eam solum intelligamus, quæ à calore nascitur: quod ostendunt putridi humores; qui per febres sine fœtore excernuntur: Ac profectò si quis diligenter spectet, quæ de putrefactione sanguinis eo loco scribit Galenus, nihil aliud quàm separationem quandam humorum intelligi inueniet: adeò vt in hoc etiam putrefactionis nomine abutatur: Itaque quum tot putrefacientium nomine à Galeno intelligantur, de verè putrefacientibus hoc loco agimus, & ipsa vera putredine; cuius causæ sunt humiditas, & extraneus calor: Nam quod Galenus habet in libro de Causis morborum de putrefacientibus medicamentis, ad verè putrefacientia non videtur pertinere; sed ad alterum genus, quod sub erodentibus à nobis est comprehensum, quemadmodum etiam excrementa, quæ in animalibus congeruntur, putredinem non efficiunt, nisi obstructionem pariant, qua putridus calor excitatur. Præterea si medicamenta veræ putredinis causam statuat esse, quur etiam alimentorum non meminit? quum inter ea multo plura sint calida, & humida; quàm inter medicamenta, quæ putredini occasionem præbere possunt: Quamobrem præstat putredinis causas hoc loco statuere; quas primo de Differẽtiis febrium, & tertio de Morbis vulgaribus, & passim alibi ponit materiam humidam, & calorem præter naturam: quum medicamenta ea putrefacientia (vt diximus) non verè putrefaciant, nec ob id partium numerum minuant, sed erodendo eas abscindant: quod quum non solum hæc faciant, sed multo melius quæ verè erodentia censentur, aut exurendi vim habent, ratio profectò exigebat, vt quartum genus, quemadmodum nos ipsi, constitueret Galenus; quod scilicet erodendo causa est, vt partes deficiant: Putredinis autem causas non solum ponere oportet medicamenta putrefacientia, aut excrementa corporis, aut

prohibi

prohibitam transpirationem, sed (vt diximus) quæcunq; calorem præter naturam in humore accendunt. At verò si partium numerus augeatur, & secundum naturam illarum sit substantia, causa est facultatis formatricis robur, & materiæ vtilis copia: deficiente verò naturali figura existimare oportet causam esse vel familiaris materiæ abundantiam, aut imbecillitatem figuratricis potentiæ, quæ regere, mutaréq; materiam nequiuerit: Quòd si præter naturam extiterit pars, quæ additur, siquidem sola qualitate præter naturam existat, iustum est credere, id ob materiæ vitiosam qualitatem contigisse: veluti quum ex crassiore pituita verrucæ nascuntur: Si verò toto genere præter naturam fuerit, vt vermes: non alienum est talem quoque materiam constituere, atque in singulis etiam propriam causam efficientem, non meo quidem iudicio in omnibus naturæ robur, quemadmodum Galeno placet in libro de Causis morborum, sed propriam ad cuiusque generationem qualitatem. Etenim lapidem à valida natura nemo gigni putauerit; quippe quum calor excedens causa sit, vt lapides in partibus concrescant, cuius excessu vt alterius omnis qualitatis naturæ robur minuitur, quod non nisi in bona temperie consistere valet. Atque in hoc quidem genere etiam causarum ordo conspicitur: Nam vt primo naturalis structura ob vitiatam proportionem corrumpitur; hæc ob malum numerum, hic rursus ob excessum vel defectum partium corporis, quæ adduntur, vel auferuntur ob causas prædictas: sic illæ tandem ab his nascuntur, quæ assumuntur, egeruntur, retinentur, aut à nobis fiunt, vel extrinsecus afficiunt; vt vnicuique, qui non omnino negligenter, quæ hactenus tradita sunt notauerit; non expectata alia explicatione constare puto: quare ad ea accedamus, quæ sequuntur.

Magnitudinis auctæ, & diminutæ causæ.
CAP. XIIII.


AGNITVDO partium augetur, minuitúrq; ab eisdem ferè, & propinquis, & remotis causis, à quibus earum numerum excrescere, & deficere antea probauimus: Nam si id quod additur, omnino naturalem substantiam habet, & pars, quæ augetur decentem figuram seruat, causa est vtilis materiæ exuperantia, & agentis virtutis robur, quomodo carne, pin-

guedinéq; adiecta nõnulla corpora præter modum crassescunt. Quod si figura natiua non seruetur, imbecillior vis, aut formatricis error, sed eadem materia indicatur: veluti quum caput aliqua in parte præter naturam prominet: At si quod additur substantiæ planè non sit simile subiecto corpori, incrementi causa censetur inutilis materia, vel quantitate sola, vel etiam qualitate noxia; quemadmodũ quum partes ob sanguinis boni copiam contracta phlegmone in tumorem immoderatum attolluntur, & exuperante excrementosa pituita in his, qui aqua inter cutem laborant, vel vniuersum corpus, vel certè nonnullæ partes immoderate extuberare conspiciuntur: quod etiam in vlceribus contingit, quibus caro bona, aut spongiosa & flaccida supercrescit. Qua in re illud mirum videri non debet; quod naturæ robur in his morborum causa nonnunquam statuatur: quandoquidem id non facit, nisi materiæ copia, aut vitiosa qualitate impulsa, quam quum omnino consumere nequit, in affectus, quantum licet, naturalibus vicinos, & simillimos commutare contendit: præstat enim ex sanguinis abundantia paulatim influẽte potius carnem copiosam quàm alienam substantiam gigni. Cæterum plusquam naturalis cõditio postulet decrescunt partes, aut materia idonea destitutę: quemadmodum videmus per inediam, aut vsum malorum ciborum corporis molem cõcidere, aut exuperante consumptrice causa: veluti per vehementes febres, & alia digerãtia, violentius consumpto humore, quo partes constant, & nutriuntur, corpus tabescit. Ad quod etiam genus pertinent naturalium virtutum imbecillitates quæ alimentũ ad se non trahunt, non retinent, nec quantum vsus postulat assimilant: nec deniq; excrementa, quibus nutritio corrumpitur, segregant, foràsque propellunt: Quinetiã obstructiones venarũ & aliorũ meatuum, per quos debet digeri alimentũ, diminutionis partiũ causa existunt: Ac de his quidẽ omnibus Galenum in libro de causis morborum; vbi huius rei tractationem instituit, mentionem facere oportebat: quum non minus ab his, quàm à sectione, exustione, putrefactione, & immodica refrigeratione partium moles decrescat, quando etiã externas iniurias, quibus partes minui contingit, omnes non complectitur. Nam erodentia, & calefacientia, & siccantia præter ea, quas superius cõmemorauimus, non minus quàm ea, quæ ille numerat naturalem partium molem minuunt: veluti etiam incrementa ex fluxionibus humorum nascun

nascuntur, de quibus tamen eo loco non agit: quum tamen ratio postularet, vt postea quàm tumores præter naturam inter morbos, qui ex magnitudine consistunt, enumerauit, illorum quoq; causas minimè prætermitteret: Si præterea incrementa partium ex diuersa materia fiunt, res distinguenda erat, nec in omnibus optimæ materiæ copia incrementi causa ponenda erat. Quæ quidem dicta velim, non Galeni causa, qui hæc non ignorauit, etsi fortè ea negligentius prætermisit, sed vt eos admoneam, qui sectis, & hominum authoritati ita sunt addicti, vt omnia perfecta, nihílque apud eos deesse putent, quos nullo adhibito iudicio temere sequuntur, sed valeant illi. Nos verò ad reliquorum morborum causas properemus, has enim quas enumerauimus causas ab his rerũ generibus, de quibus toties iam egimus, nasci notissimum omnibus esse puto.

De causis morborum qui ex coniunctione vitiata proueniunt.

CAP. XIIII.


ARTES, quæ in aliis continentur, siquidem laxiorem connexionem sortitæ sunt, ob continentium vulnera, vlcera, aut quocunque modo factam apertionem à suis sedibus exiliunt: quo modo vulnerato abdomine nonnunquam intestina exeunt, quorum etiam pondus, & grauitas causa est, vt rupto peritonæo descendant ad vesicam, & alienas cauitates occupent: Idem faciunt imbecilliora ligamenta, quæ vel facilè rumpuntur, vel laxantur: qua ratione mulieribus nonnullis vterus aliquando procidit, quod illis etiam confingit ob vehementem expultricis facultatis motum, dum violẽtius partum extrudere nituntur. At si partes inter se coarticulẽtur, vtriusq; vitio situs illarum immutari potest: Quum enim quæ suscipit pars angustiorem habet concauitatem, quàm alterius caput postulet, non potest hæc ad suum locum peruenire, quum latior est, aut ablatis superciliis labefactata, vt liberius vagatur in concauitate quæ recipitur pars; sic facilè sursum ascendere, & in omnem partem exilire potest; quorum quoque causæ sunt vincula ipsa longiora, aut breuiora, aut debiliora, quàm res exigat. Atq; vt hæc nascuntur à quatuor rerum positis generibus: sic & alia quædam vitia quorum occasione situm par-

tium immutari contingit: Nam vehementes motus, contundentia, frangentia, luxantia, tendentia, auellentia, & cętera huiusmodi partes à suo loco sæpius dimouent: Connexio verò, vt antea ostendimus mala fit, quũ ligamenta longiora, breuiora, crassiora, tenuiora, latiora, vel angustiora, aut alio modo pręter naturam affecta fuerint, nec illis locis inserta, quibus secũdum naturalem constitutionem implantari debent, quæ omnia vel conformatricis virtutis errore, aut materię vitio statim ab initio, aut postea accedente aliqua ex supradictis rebus occasione proueniunt; siquidẽ alimenti defectu, vt aliæ partes, sic & ligamenta extenuari possunt, & superflua copia crassiora reddũtur, & ob excremẽta retenta vel eroduntur, aut inflata crassescunt, & ob superfluas vacuationes gracilescunt, minoráq; fiunt: quod his contingit nonnunquã, qui tabe cõsumpti ob nimiam ligamentorum siccitatem, & duritiem vix flecti queunt: Lædi vero etiam partium ligamenta à vulnerantibus, & contundentibus, aut alio modo extrinsecus lædẽtibus, & à validis, inordinatísq; motionibus docet quotidiana ferè experientia.

Solutionis continui causæ.

CAP. XV.


FIERI omnem continui solutionem à vulnerantibus, erodentibus, rumpentibus, & contundentibus vel frangentibus superius quum morborum genera quæreremus, ostẽdimus: nec alia quidem causa addenda est, quæ id efficere possit in nostris corporibus: nam in aliis rebus idem ex siccitate fieri accidit; sicut ellychnium continuitatẽ suam ex ariditate amittit: nostra verò corpora tantos excessus non ferunt, quin præueniat mors. Quare illud solum in præsentia superest, vt doceamus à quibus rursus hæc proueniant. Itaque vulnerantia ab vno genere rerum duntaxat sumuntur, nempe ab his, quæ extrinsecus violentius impetũt, & dura ad secandúmq; idonea existunt: veluti ensis, sagitta cuius etiam generis putanda sunt quę morsu feriunt, confert tamen nonnihil etiã materia subiecta. Nam molles partes promptæ, duræ verò ægrius vulnerari possunt. Erodunt quæ vehementer calida, & sicca existunt, idq; vehementius faciunt, si crassitudinem adiunctam habeant, & partes nacta sunt molles nullo lentore imbutas: Nam dura & crassa,

crassa, & humore irrigata viscido, vel etiam aquoso difficile eroduntur: siquidem illa duritie, & crassitudine munita difficilè aliorum iniurias admittunt; hæc humore tenaci circundata acrimoniam exoluunt, & temperant. Sumuntur sanè erodentia ex omni prædicto rerum genere, & ex quibusdam statim nullo intercedente medio, ex aliis verò factis prius multis aliis mutationibus. Etenim inter ea, quæ extrinsecus adhibentur, medicamenta acria admodũ, & ignea, siue quæ vno nomine medici caustica, siue adurentia vocant, quum primum corpori admouentur, paululum à nobis excalefacta erodunt, quemadmodum amari salsique humores, qui in corpore retenti nunc venas, nunc arterias, vel carnem, aut cutem, vel etiã ossa exedunt: motus verò animi, & corporis, & qui nos circundat aër, prius corpus excalefaciunt: ex calore postea acres, mordacésq; humores procreantur. Quæ verò assumuntur, siquidem medicamenta fuerint, vt cucurbita syluestris, aut etiã venena, quæ ab actione mutuato nomine erodentia vocantur, cuiusmodi est arsenicum, cantharides, statim vim suam exerunt. At alimenta prius in humores conuertuntur quàm erodere valeant. Rumpuntur partes facilius, quàm aliæ molles, duræ, tenues, idq; à tendentibus, & contundentibus; Tendunt replentia, exsiccantia, extrinsecus diuellentia: & partium nonnullarum vehemens actio, & earum motus, quibus quæ tenduntur sunt alligatæ. Replent assumpta, retenta calefacientia, humores fundendo, vaporésq; gignendo; refrigerantia humores intrò pellendo. Exsiccantia superius sunt comprehensa. Vehemens actio, & motus ab his solum, quæ fiunt, sumuntur: Diuellunt, laceråntque corporis membra, quæ extrinsecus comprehensis, violentiúsque tractis partibus tendunt. Contunduntur, quæ in se cedere, & rursus attolli possunt, huiusmodi sunt molliores partes, vt caro, nerui, venæ, ligamenta, & in corporibus adhuc ob primã ætatem tenerioribus ossa ipsa præsertim capitis; quæ postremò duriora euadunt: ea autẽ duntaxat contundendi vim habent, quæ vel dura, & crassa sunt, & extrinsecus irruũt, vt lignũ, lapis; quibus simile est, si quis ex alto loco in terram, aut super lapides, aut aliã rem contundentẽ deuoluitur. Nihil enim refert an ex lapidis ictu cõtusa pars aliqua sit, an quæ delabitur pars vehementer in lapidem, aut terram impingat. Idem faciunt quæ grauia sunt, quomodo ex graui, magnóq; pondere quæ subiecta sunt corpora contunduntur. Eadem frangunt, si subiecta corpora,

quæ

quæ afficiuntur, dura adeo fuerint, vt in se cedere nequeant, sed siccitatis excessu, & ictus violentia comminuuntur: Qua ratione ossa frangi, carnem contundi ab eodem etiam ictu, eisdémque causis dicimus. Frangunt quoque ossa quæ vehementius ea flectunt, vt per magnas inæqualésque saltationes contingit: ex quibus sanè causæ singularum specierum, quæ in vnoquoque genere reperiuntur, siue simplices siue compositæ fuerint, facilè innotescent. Nam puncturæ causa est quod pungendo vulnerat, plagæ verò siue incisionis, id quod cæsim ferit. Caries quum sit species erosionis omnino ab erodentibus fit, nisi quòd videntur vehementiora esse quæ ossa, quàm quæ carnem, aut alias partes molliores erodunt. Quæ verò impulsu agunt, leuitérque ossa afficiunt, genere frangentium, & contundentium cõtinentur sola maioris minorísque differentia inter se discrepantia. Cæterum *ἀναστόμωσις*, inquit Galenus tertio de Causis symptomatum, fit vel à mordentibus, vel à multitudine, vel à natura ipsa expellente ea, quæ contristant. At libro quinto Methodi eandem ob vasis imbecillitatem, vel sanguinis irruentis ad illius orificium copiam, vel ob acrem quampiam, quæ illi extrinsecus incidat qualitatem. Ita quidem solet perpetuò de eisdem rebus diuersa tradere, docet autem natura rei vasorum orificia à tendentibus, quæ intrinsecus vasa ipsa distendunt, & ab erodentibus intrinsecus, extrinsecúsve aperiri. Possunt idem præstare quæ pungunt, si fortè in orificium inciderint. Nam vasis ipsius imbecillitas, & mollities non aperit, sed causa est, vt ea quæ aperiendi vim habent, promptè eam exerant. sanguinis verò copia, & naturæ expellentis impetus, & actionis partis quæ afficitur vehementia, vt clamor, qui pulmonis vasorum orificia reserat; & si quid huiusmodi est, ob tensionem anastomotica dicuntur. Atqui diapedesis inter solutiones continui recenseri non debet; Si quis tamen id contendat, causam habebit tunicæ vasorum rarefactionem, vel gracilitatem, & sanguinis, qui in vase continetur tenuitatem, vel caliditatem. Quod autem ex vasorum gracilium apertione fieri non posit, quemadmodum Galenus libro quinto Methodi scribit, ex hoc constat, quod alioqui cum anastomosi diapedesis confundatur. Nam si patefactio orificiorum anastomosis est, vt ipsum nomen monstrat, quur illis adapertis diapedesim fieri putabimus? Auulsio verò ipsa ab his solum, quæ extrinsecus tendunt, perficitur. Iam verò enchym

enchymosis quum mistus sit affectus ex contusione, & ruptione, solum fieri potest à contundentibus in partibus, quæ rumpi possunt, quales solum sunt, quæ tensionem admittunt. At omnes contusionis species ab eisdem genere contundentibus proueniunt, fiúntque diuersæ contusiones, vel ob subiectæ materiæ, vel ob contundentis corporis maiorem, minorémque impulsum. Atque hæc quidem sufficiant de Causis morborum simplicium, & nonnullorum qui compositi sunt; si qui verò relicti sunt compositi, quorum causæ non sunt explicatæ, ex simplicibus facilè intelliguntur. Etenim expositis quatuor rerum generibus, quæ nostrum corpus immutant, inuenies quod compositas intemperies gignat, vel duos morbos in partibus instrumentariis excitet. Item quod similares & instrumentarias partes pari modo offendat, & denique quod duos, tres, & omnes morbos, qui in partibus oriri possunt, committat, si modo propriam singularum rerum vim perspectam habueris, & quid vnaquæque pars pati valeat, de quibus hoc loco agere non institui, minimè ignoraueris. Quamobrem iam ad causas differentiarum morborum properandum esse puto.

IOANNIS ARGENTERII DE CAVSIS DIFFERENTIARVM MORBORVM

LIBER TERTIVS.



QVEMADMODVM Galenus morborum ipsorum causas explicare tentauit, ita profectò oportebat illum causas etiam docere, quæ morborum differentias pariunt: Non enim solum quid intemperiem aut structuram partis instrumentariæ corrumpat intelligere debet medicus, sed quid etiam morbum magnum, acutum, breuem, longum, æqualem, inęqualem, continuum, intermittentem, & cæteras prædictas morborum differentias committere valeat, compertũ habere debet, alioqui quonám modo quæso commoda iis remedia adhibere poterit? Si enim vnica sit magnorum omnium morborum causa, vnico remediorum genere perpetuò pugnandum erit: Quòd si plures extiterint, tot planè excogitanda sunt auxilia quot causæ inter se genere discrepantes extiterint: quod nemo vnquam intelligere poterit, nisi prius de huiusmodi causis egerit: Hinc profectò nascuntur omnes cõtrouersiæ, quæ de remediis agitantur: veluti quum Galenus omnẽ morbum magnũ venæ sectionem indicare, aliàs verò pro venæ sectione purgationem requirere scribit: Hinc orta ea dubitatio an etiam in intermittentibus febribus expediat, vt in continuis, sanguinem mittere, & multa huiusmodi alia, quæ comparatis morborũ causis cum præsidiis, de quibus litigamus, nullo negotio intelliguntur, & quid verius ab authoribus, qui diuersa hæc præcepta tradunt, scribatur, perspicitur: Quamobrem nescio qua ratione hæc sint à Galeno nostro vel penitus prætermissa, aut certè leuiter, & nulla arte explicata: Nam nec de omnium prædictarum differentiarum causis agit: etsi fortè quorundam causas explicare aggreditur, tamen non communi quadam ratione, qualem ars desiderat, sed propria duntaxat vni morborum generi

id

id facit: veluti quum causas docet quur febres quædam sint continuæ, aliæ verò intermittant, & quur inter continuas quædam eum tenorem, quem ab initio acceperunt, perpetuò retinent, aliæ verò certis temporibus intenduntur, & remittuntur: At docendi methodus postulat, vt imprimis, & quæ in vniuersum continuitatis, intermissionísque omnium morborum causæ esse possint doceantur: Ex quibus quæ singulis sunt propria, posteà facilè innotescunt: Omitto quòd ea, quæ de hac re scribit, in occultissimis locis, vt in commentariis in Hippocratis libros, & sparsim tradat, quæ tamen vt parem aut maiorem etiam vtilitatem habent iis, quæ de morborum causis pertractantur, ita peculiare suum opus ab eo, qui artem docet, desiderant: Quod si ex his, qui post Galenum scripserunt aliqui saltem hæc attigissent res nobis facilior nunc esset relicta: At quum omnes vel rei difficultate perterriti, vel solum ad ea scribenda eisdem sæpè verbis, quæ ab antiquioribus, Galeno præsertim, tradita fuerant, permoti: ne vno quidem præcepto, ne dicam verbo, nos iuuerint, nobis omnia excogitanda reliquerunt: quæ si absoluere nequiuerimus, saltem aliorum ingenia ad meliora meditanda excitabimus: aut quæ nunc trademus nobis erunt auxilio, si aliquando (vt speramus) totam medicinam suo ordine conscribemus. Nec existimare quidē oportet hæc ab aliis prætermissa fuisse, quòd omnibus peruia, & notissima essent: Nam si quis inscriptionem duntaxat proponat, quænam scilicet causæ morbum magnum, aut continuum, vel acutum, vel alterius differentiæ ex propositis alium faciant; videbit statim diuersas causas ab vnoquoque adferri quòd maximæ difficultatis est indicium. Illud tamen hoc loco ignorandum non est eum, qui velit huiusmodi causas enarrare, non solum de efficientibus causis agere debere; sed etiam de aliis omnibus generibus, quæ superius posuimus: Vt enim illæ in generatione morborum omnibus morbis communes erant, & differentia potissimum in efficientibus reperiebatur: ita in his omnia causarum genera æqualem ferè vim obtinent, siquidem ob diuersa efficientia, ob diuersam materiam, & subiectum, & causas sine quibus non, & instrumenta, & formas etiam differentes huiusmodi morborum differentiæ proueniunt, vt statim ex ipsa tractatione vnicuique patebit.

Morbi

Morbi magni, & parui causæ.

CAPVT I.


GALENVS (vt anteà obiter commemorauimus, quum de morbo magno ageremus) passim morbum magnum ob partis præstantiam, malignitatem, & magnitudinem affectus committi scribit, sed id quidem meo iudicio non paruo errore, quum magnum, & malignum, & periculosum simul confundat: Nam morbus magnus pro vehemẽti; & periculoso ab eo vsurpatur, nec eædem possunt esse vtriusq; causæ: quamobrem seiunctim de vnoquoque agendum est. At quoniam qui simpliciter eo modo magnus est, idem est cum vehementi, & acuto, ne cogamur eadem sæpius repetere, illius causas hoc loco potissimum prosequemur, quem nos propriè magnum nuncupandum esse (quòd scilicet validè affligat) superius annotauimus. Deinde illius, qui etsi magnus dicitur, pro periculoso tamen sumitur. Itaque inter efficientes causas quæ calidam, frigidámque intemperiem committunt, hæ magnos morbos quoque pariunt: Nam humor, & siccitas obtusam vim habent, adeò vt validè corpus molestare nequeant: Idem quoque præstare valent quæ vulnerant, frangunt, cõtundunt, & rumpunt: habent enim hæc magnã ad agendum vim: At quæ conformationem, magnitudinem, numerum, & coniunctionem partium corrumpunt, nisi calefacientium, refrigerantium, & continuum soluentium interuentu vim suam proferant, vix magnorum morborũ causæ esse possunt. Quod profectò docent, qui in vtero matris malè conformati fuerũt, aut ineptam magnitudinem sunt sortiti, aut aliqua parte mutilati; vel denique in coniunctione partium male affecti, nullo tamen interim hoc modo magno morbo laborare putantur. Iam verò materiæ quoque ratione magni, paruíque morbi fiunt; ex sanguine namque, & bile vtraque præsertim si atra ex adustione consistat, magni: ex pituita, serosóque humore parui proueniunt morbi; Confert quoque ad horum morborum generationem varia partium, & subiecti conditio; siquidem in mobili parte, musculorum extremitatibus, neruis, vt plurimum magni morbi nascuntur: in carne, tunicis, osibus minores: At ob spatium in quo mouentur nonnullæ partes, consistere nonnunquam morbos magnos docet cor, quod,

quod,quum occupato ab aquoſo humore ſpatio in quo dilatatur,& conſtringitur,liberè moueri nequeat, ſyncopas,& alios grauiſsimos affectus parit: Quinetiam tempore,accedente in excrementis corporis putredine,qui prius erant leuiſsimi affectus,maximi euadunt, & vulnerantia,calefacientia, & vniuerſum genus efficientiũ pro vario agendi modo,& ordine, nunc magnos, nunc paruos morbos concitant: Nonnè quoque inſtrumentum commune vim ſuam exhibet ad morbos magnos excitandos;quum obſtructis arteriis pulmonis,& cordis,atque ita caloris natiui motu impedito maximis morbis corpus ſtatim corripiatur?Ab his ergo hoc modo magni,paruíque morbi excitantur. Eum verò magnum ita dictum,quòd vires excedat,vitæque diſcrimen minetur,omnes cauſæ in omni genere efficientium, quum vehementius excedunt, efficere valeant: Nam & quæ ſiccam intemperiem,& quæ frigidam,humidam, calidam,aut alterius cuiuſcunque generis morbum inferunt,ſi tantum excedant,vt naturæ & remediorum vim ſuperent,magnos,id eſt,periculoſos excitabunt.Inter quæ nonnulla etiam, quæ minimum poſſunt ad morbos alio modo magnos cõmittendos,magnam in his poteſtatem oſtendunt: Etenim ſiccantia obtuſam,tardámque vim habent:attamen grauiores, periculoſioréſque morbi cenſentur, quod ſiccitas, quàm quos calor,vel frigus committit:nimirum quòd huiuſmodi intemperies,quàm aliæ difficilius corrigatur. Credũtur quoque maiores,periculoſioréſque morbi, qui ex atra bile, vel æruginoſa, quàm qui ex pallida, aut ſanguine, vel pituita, & qui ex hac ſalſa, quàm dulci, vel inſipida proueniunt: Præterea maligni morbi periculoſiores,benigni tutiſsimi, & minimum periculoſi meritò putantur; atque etiam vt plurimũ magni,qui principes partes, aut vniuerſo corpori ſeruientes,occupant aut imbecilliora alióque modo male affecta corpora inuadunt. At in quibus natiuus calor vehementer patitur, & denique quæ magni in corpore exceſſus,aut defectus cauſæ eſſe poſſunt,periculoſi quoque magníque morbi ponendæ ſunt cauſæ.

Causæ morbi æstiui.

CAP. II.



ROPRIVM æstati morbũ, quæ calefaciunt, atque etiam siccant, gignunt: quamobrem easdem in hoc morbo causas statuere oportet, quas antea diximus esse calidi, siccique morbi. Qui verò æstate gignuntur, quidam ob temperiem aëris ambientis, quidam verò ex aliis causis consistunt: atque inter illos quidem nonnulli similem omninò temperiem obtinent ei, quam habet temporis conditio: alij verò in aliquo euariant: Nam etsi æstas flauam bilem procreat, tamen durante caloris vehementia ex portione bilis crassioris atram parit, à qua æstiuæ dictæ quartanæ nascuntur, qui certè morbus proprius æstatis non est, quum ex atra bile oriatur; ex flaua autem consistant, qui propriè æstiui dicuntur. Qui verò frigidi sunt, aut humidi, vel alterius naturæ à refrigerantibus, & similibus denique causis singuli in æstate pullulant. Cæterum eos, qui æstate soluuntur, frigidæ, & humidæ causæ committant oportet. Eadem sit ratio de morbo autumnali, hyemali, & vernali. Confert etiam subiecta materia ad eorũ generationem. siquidem calida, sicca, graciliáque corpora æstiuis propriè dictis morbis magis quàm alia sunt exposita.

Causæ biliosi, & pituitosi morbi.

CAP. III.



ILIOSVM morbum, qui à bile gignitur, excitant ex quatuor generibus rerum, quæ procreandi bilem vim habent. Illum verò in quo bilis redundat, sed à bile nõ fit ea, quæ vel meatus, per quos extra corpus ferri huiusmodi humor consueuit, aut virtutem attractricem & expultricem partium illius attractioni, & expulsioni destinatarum offendunt: Idem statuatur de pituitosis, melancholicis, & aliis morbis, qui à cæteris humoribus proueniunt; quibus etiam cõfert subiecta materia ad illorum generationem aptior vel ineptior.

Causæ

Causæ morbi in habitu.

CAP. IIII.

MORBOS in habitu ita dictos, quod difficilè remoueri posʃint, excitant causæ efficientes, quę difficilè pati queunt, & expelli: Difficilè ſiquidē ſiccitas corrigitur, difficilè fractura, vlcus cauū. Præterea quæ morborum malignorum ſunt cauſæ. ægre quoque curantur vitia, in quibus pars aliqua reſtitui debet, aut augeri magnitudo, aut emendari conformatio. Quod ſi aliquando vitium, quod ex ſiccitate eſt, facilè emendatur; vt quum humoris, & ſpirituum defectu corpus exſiccatur, id tamen non ipſius qualitatis ratione ſed materiæ, quæ facilè ob tenuitatem diſſoluitur, & regignitur, contingit: vel potius ſeparanda eſt tanquam diuerſæ naturæ ſiccitas, quæ humoris defectu prouenit ab ea, quæ ob ſiccam qualitatem in parte eſt concepta: quæ vt propriè ſiccitas eſt, ſic difficillimè inter omnes alias qualitates tollitur. Præterea inter morbos, qui difficilè curantur, omnes quum vehementius exceſſerunt; modò ſecum non habeant coniunctum humorem feruentem, & mobilem (hi enim citò finiuntur) difficillimè terminantur; Etenim vehemens caliditas, frigiditas, magna vulnera, aut fracturæ inſignes, ægrius quàm quæ minores exiſtunt, curantur. Eſt quoque huiuſmodi morbi cauſa materia ex qua morbi gignuntur, ſiquidem humor melancholicus, & pituita difficilius quàm ſanguis & bilis, & craſſa materia quàm tenuis, & multa, quàm pauca, & viſcida, quàm quæ nullum lentorem habet, maiore negotio corrigitur. Partes præterea, quæ in profundo corpore ſunt collocatæ, aut debiliores, aut duræ, vel calore propemodum deſtitutæ, contumaciores morbos contrahunt. Veluti etiam qui longa mora corpus iam occuparunt; alij enim, qui recentiores ſunt, promptius tolluntur; concurrentibus ſcilicet ad horum naturam cauſis ſine quibus, & cum quibus morbi procreantur. Cæterum morbum in habitu dictum, quòd corporis habitum occupet, ſi totum habitum ſumamus, non omnes cauſæ tales morbos excitare poſſunt, cuiuſmodi ſunt quæ vulnerant, frangunt, & alia demum, quæ aut vnam, aut certè non omnes partes afficiendi vim habent, ſed quæ communiorem naturam ſunt ſortitæ: inter quas quædam primo id faciunt, veluti, quæ

ſecus nos ambiunt & vniuerſo corpori admouentur; Aliæ verò interuentu aliarum, vt ea, quæ aſſumuntur, eo quòd humores gignant, qui poſtea in omnes partes delati habitum etiã corrumpunt: Ergo quæ intemperiem committunt, morbum in habitu excitant, ab aliis autem cauſis vix vnquàm totius corporis habitus vitiari poteſt.

Acuti, ſiue vehementis morbi cauſæ.

CAP. V.



E nulla re frequẽtius agit Galenus, quã de morbo acuto, quum de illius natura, remediis, & ſolutione paſsim præcepta tradit: At nulla generali ratione vſquam quid acutum morbum efficere poſsit, docet: quod tamen imprimis explicandum fuerat. Quur enim frigidus humor, & calidus acutos morbos pariter committant, vt quum ex illo attonitus morbus, ex hoc verò ardentes febres naſcuntur. Quur præterea vulnerantia, & contundentia idem efficiant, quum diuerſæ tamen ſint naturæ, nemo intelligere poteſt, qui perſpectum non habet id, quod in rebus diuerſis idem, & commune exiſtit. Quinetiam quum illa, quæ enumerauimus nunc acutos, nunc acutis contrarios morbos pariant, docendum hoc etiam erat, quur alterum ſemper non fiat. Quæ ſanè res percipi nequit, niſi imprimis quæ ſit morborum acutorum cauſa præcognouerimus: quæ ſi ignoratur; tum in curatione, tum præſeruatione, & etiam prædictione euentus morbi errores committi neceſſe eſt. Nam multo diligentius præcauebimus futuros morbos, quos præuideamus fore acutos, & præſentes illorum cauſis perſpectis, propriis remediis propulſabimus: ac denique omni illarum vi, & natura luſtrata, quid futurum ſit, præſentiemus: Itaque ſi morbus acutus eſt, qui validè affligit, & citò ſoluitur, cauſam ſanè oportet huiuſmodi eſſe, quæ vtrumque præſtare valet. Quæ enim, vel ſubitò ſolum agere poſſunt, & tolli, leuiores morbos faciunt, quales ſunt diariæ febres, quæ à ſpiritibus materia ſcilicet ad concipiendum calorem, & remittendum facili naſcuntur. Quæ autem multum obeſſe poſſunt corpori, non ſemper acutos morbos inferunt: quod oſtendunt magna vulnera illata muſculis quæ diuturna eſſe ſolent. Igitur inter alterantia quæ ſiccant, & humectant, acutorum morborum

rum causæ esse nequeunt, quandoquidem vt superius ostendimus hæc magnam vim non habent; aut si magnam, non certè concitatam: Calor verò, & frigus potest quidem, sed non semper, quum videamus, vniuersum corpus, vel partem aliquam calido, aut frigido morbo laborare, qui tamen morbi diutius perseuerant, & leuiores etiam existunt: Ergo illa tunc solum acuti morbi sunt causæ, quũ abundè excesserint. Neque enim natura molestiam insignem, quæ ab illis prouenit longo tempore substinere valet. At nec etiam in conformatione, magnitudine, numero, & coniunctione partiũ morbi acuti facile inueniri possunt: Quæ verò vulnerant, frangunt, aut alio modo continuũ soluunt, si lethalem morbum inferant in parte principe, vt plurimum acutum morbum procreabunt: Diu enim pars princeps magnas noxas sustinere nequit, nisi remittantur: salutares autem ab his causis in illis partibus morbi, longiores existunt, nec acuti esse possunt; quod cerebri vulnera, & contusiones salutares ostendunt, quæ non nisi longo tempore persanantur: in aliis; autem partibus externæ huiusmodi causæ pro illarum vehementia nunc breues, nunc longos, nunc acutos, aliàs nõ acutos faciunt morbos: Magnum enim vulnus in coxa, quod occidit pro magnitudine vulneris, sub termino acutorum morborum aliquando continetur, aliquando verò excedit. Præterea ex materia, morbi quoque acuti causæ sumuntur: etenim humor admodum calidus, & feruens in vniuerso corpore, aut saltem in trunco illius contentus, vel etiam in substantia partis imbibitus, ita vt tumorem excitet, huiusmodi morborum causa esse agnoscitur, id quod ostendunt ardentes febres, quæ quoniam ex feruente humore constant, inter acutos morbos præcipuum locum meruerunt. feruentem autem, & non quocunque modo calidum oportere esse humorem ex eo intelligere licet, quòd longæ febres ex putrescente materia, sæpe nascuntur, quæ propterea quòd non satis calida est, vt facilè moueri, dissoluíque possit, acutorum morborum termino minimè continentur: & diariæ febres, quæ ex calida materia nequeunte vehementem calorem concipere, citò quidem concitantur; tamen quia validæ non sunt ab acutis excluduntur. In toto verò corpore huiusmodi humorem acuti morbi causam esse monstrant continuæ febres, per quas in eo ob vehementem putredinem humor ardet: At eum, qui in maioribus vasis talem calorem cõcepit, procreare acutos morbos

ex febribus, quæ synochæ dicũtur, intelligere licet. Eum autẽ, qui solum in habitu corporis residet, etiam si calidissimus sit non efficere morbos acutos docet tertiana febris, quę ex sincera bile nascitur, nec tamẽ inter verè acutos morbos reputatur. Cæterum eundem humorem, qui inflammationem excitat in parte nobili, aut saltem non ignobili authorem esse morborum acutorum indicat pleuritis, peripneumonia, phrenitis, hepatis & septi transuersi inflammatio, & angina, qui inter acutos morbos præcipuam dignitatem sibi vindicant. In carne verò, aut alia parte exiguo sensu prædita quæ cõsistunt inflammationes, vt vix excedũt decimum quartum diem antè quàm suppurentur, vel alio modo dissoluantur, ita nisi insignis fuerit tumor, validè nõ molestant, propterea à morborum acutorum natura recedunt. Iam verò frigidi, crassi, viscidíque humores ferè solum in cerebro, & corde acutos morbos gignere valent: nec id quidem suapte natura, sed vbi tantum exuperauerint, vt vel vim illarum partium penitus obruant, vt in attonito morbo, & lethali syncope apparet, vel vehementius facultatem expultricem irritare possint: quod in epilepsia contingit: Vnde frigidi sola quantitate, & peculiaris partis ratione. Calidi autem humores, qualitate potius acutos morbos inferunt: Hoc modo ergo efficientiũ, materiæ, & subiecti ratione acuti morbi proueniunt. Nec tamen alienum est temporis processu quosdam morbos acutos fieri, alios verò acutiem deponere, vt in febribus accidit, quæ ex crassiore materia. & ob magnas obstructiones obortæ tandem concepta vehementi in humore caliditate acuti euadunt, & fracturæ, quæ ab initio vehementes dolores excitarunt, postea vero mitigato malo in diuturnum, mitiorémque morbum degenerant: Occupato autem spatio cordis ab aquoso humore vehemẽtes morbos nasci omnes nouerunt. Atque hæc quidem satis de causis acuti morbi, siue vehementis, ex quibus contrariorum morborum causæ facilè innotescent.

De causis morbi continui, & intermittentis.

CAP. VI.


ONTINVVM, id est, qui nunquam desinit morbum, donec omnino ad finem suum peruenerit non omnis causa, sed quæ stabilis & pertinax sit, committit. Inter quas quædam suaptè

natura, aliæ verò ob loci cõditionem huiusmodi vim capiunt: etenim vulnerantia, contundentia, refrigerantia, humectantia, & denique omnia alia, quæ nullo immerso humore, aut vapore contento in corpore morbos inferunt, eosdem continuos faciunt, quum paulatim fracta illarum vi minuantur morbi, nec aliqua causa subsit, quæ illorum impetum nunc dissoluat, nunc insultus nouos pariat: At humor, & materia, quæ in corpore continetur, aliquando suapte facultate idem facit, aliàs verò alterius ratione: etenim sanguis quum calefit, aut putrescit, aut in aliquo loco colligitur, aut alio modo morbum procreat, continuos eos reddit, id quod ostendunt synochæ vocatæ febres, & inflammationes, quæ perpetuò hominem infestant. Reliqui verò humores, si quidem putrescant, tunc solum huiusmodi morborum causæ sunt, quãdo aliquo in loco ita sunt conclusi, vt vacuari nequeant: quod apparet ex febribus tertianis, & ardẽtibus, quarum illæ ex humore bilioso putrescente in habitu corporis, hæ vero ex eodem contento in maioribus vasis consistunt, & inter se differunt, non humoris ratione, sed loci conditione: Nam in ardentibus febribus coarctatur humor in profundo corpore, nec exitum habet, donec natura, victa morbosa causa, apertísque viis, impetu maiore facto, quicquid erat noxium, extrudat, aut ars ipsa propriis auxilijs idem extrahat. In tertianis verò, & omnibus aliis intermittentibus febribus patentẽ viam nacti humores dissoluuntur; vel impellente natura, vel educẽte medico. Quòd si omnino victa sit morbosa dispositio, morbi finis contingit: At si ea subsit, quæ nouum humorem regignat, aut aliunde suscipiat, priore expulso, vt remittitur, & continuus esse desinit, sic alio accedente rursus repetit. Si verò nulla adsit putredo, vbicũque collecti fuerint huiusmodi succi, authores sunt continuorum morborum, vt monstrat morbus regius, qui ex bile sparsa per habitum corporis perpetuò affligit. Humoris ergo totius excretio intermissionis causa est, continuitatis autem si aut nulla, aut quædam duntaxat illius portio educatur: Quod enim superest, continuitatis causa fit: morbosa verò quæ subest dispositio, & certis temporibus humorem aceruat, & commouet, non primò, & per se, sed humoris interuentu interpolationis causa censenda est: est enim in continuis etiam sua dispositio, sed intermissio non accidit, propterea quòd vt diximus, humor in locis obstructis coarctatus omnino non expirat nec

propellitur.id quod fortè ob humoris crassitiem,& copiam,& quod putredinem nō acceperit, noc minus quàm ob vasorum obstructionē, aut cutis adstrictionē contingere potest. Quod verò de humore dictum est, idem de vapore, aut alia materia, quę in corpore nostro gignitur vt vermibus intelligatur: Nam vapor,qui in aliquo loco conclusus est,continui morbi fit causa,qui autem expulso priore regignitur eius qui per interualla repetit,quo modo inflationes musculorum continuas, colicos verò dolores ex flatu sæpe intermittere conspicimus: nisi quod putredo in his non contingit, quæ interpolationis causa putatur, vbi locus non repugnat. At quoniam continuorum morborum duplex est natura, quidam enim verè continui,qui præter quàm quod nunquam deserunt hominem,nunquam etiam exacuuntur,sed eum tenorem,quem ab initio acceperunt retinent,alij verò, qui certis quibusdam temporibus suas habent exacerbationes horum quoque causa explicanda est,quæ in naturam humoris prorsus referri debet: Nam si sanguis humor fuerit perpetuum quendam tenorem morbus seruat. Eodem modo si spiritus,quod ostendunt synochæ, & diariæ febres: Quòd si ex bile,vel pituita,vel humore melancholico morbus nascatur certis diebus,& horis ingrauescit corporis affectus: siue id ex humoris natura,& proprietate,siue aliter cōtingat. Neque enim hoc loco accessionum morborum,& certi periodi causas inuestigare volumus, quod postea faciemus. Nunc quod experientia docet, cōcedamus morbos ex sanguine, vel spiritu, vel aquoso humore ortos nullas accessiones habere, eos autem,qui ex aliis humoribus originem ducunt certis temporibus exasperari, & postea remitti etiam si in aliquo loco adeò sint coarctati, vt nihil omnino dissoluatur. At nec illi quidem perpetuò exacerbationis sunt causæ, sed quum putredinem conceperint: quippe quum videamus ex bile acriore, aut pituita non putrescente contractos morbos nullos insultus facere, nimirum quòd ex putredine sola exacerbandi vis humoribus adueniat,qui in constipatis locis morbos concitāt: Nam in aliis, qui in habitu corporis, aut in aliqua cauitate,vt ventriculo continentur, facultatis expultricis irritatio ab humore,qui per corpora sensibilia fertur facta, accessionis causa statui potest: ex mutua siquidē pugna ingrauescere morbum, & ob nouos morbosæ causæ aduersus naturam insultus intendi,remittique mala, rationi consonum est. Cæterum si ex sanguine

guine morbus consistit, interim dum ille formam retinet, nec ob caloris vehementiã tenuior pars in bilem flauam, crassior in atram abit, nulla quidem accessio fit. Quòd verò perpetuo crescat, aut minuatur, aut eandem magnitudinem seruet morbus, id facit expirationis, & accensionis ipsius humoris æqualitas, & inæqualitas. Nam si plus ob leuiorem constipationem dissolui contingat, quàm accendatur perpetuò minuetur morbus donec ad finem peruenerit. quòd si vehementius cutis sit adstricta, vt minus expirare possit quàm succendatur, semper ad finem vsque increscet. At si æquali portione id quod digeritur ei, quod succẽditur respondet, in eadem æqualitate, eodémque tenore perseuerabit morbus. Atque hæc quidem de continui, & intermittentis morbi causis, ex quibus intelligere vnusquisque potest ob formam morbi, efficientes causas, materiam, quæ in corpore continetur, & subiecti, locique conditionem, atque etiam causas sine quibus non continuos, intermittentésque morbos fieri: Nam quòd vulnus continuò infestet, febris autem etiam per interualla, diuersa morborum forma causa est. Quòd ea, quæ putrefaciunt intermittentes, alia verò quæ aliter afficiunt humores, continuos perpetuò morbos pariant, causa à diuersitate efficientium sumitur: Quòd verò ex sanguine semper continui, ex bile verò interpolati morbi proueniant, causam reddit diuersa materia. Quur autem in osse continuò affligant morbi? In ventriculo intestinis, & renibus etiam per interualla, causam à differentia subiecti ducimus. At humores, qui in magnis venis continentur perpetuò infestant: Qui verò in habitu corporis nocẽt, certis temporibus sunt molesti ob loci conditionem: Augentur perpetuò, aut minuuntur, vel eundem tenorem seruant febres, ob cutis maiorem, aut minorem constrictionem.

Morborum qui per accessiones affligunt ipsarúmque accessionum causæ.

CAP. VII.



QVA ratione contingat morbos quosdam continuos esse, alios autem intermittentes fieri anteà ostendimus: Nunc verò illud explicandum sequitur, quur tam in continuis, quàm intermittentibus exacerbationes quædam fiant: atq; illæ quidem certis, & statis quibusdam temporibus, aliæ verò

incertis repetant, quæ quidem res semper difficilis habita est, & magnas controuersias hactenus excitauit. Nam quidam id totum ad Lunæ, syderúmque motus, & vim reuocant. Alij verò causam ponunt in cæca quadam, & occulta, (vt aiunt,) humorum proprietate: Qui autem melius sentire videntur, omnem accessionum causam ob expultricis facultatis irritationem fieri volũt. A' quibus profectò dissentire cogor. Nam qui ab astris causas ducunt, aut rem notissimam moliuntur, aut non eam causam docent, quam quærimus, siquidem omnia inferiora superiorum vi & prouidẽtia gubernari omnes iamdudum nouerunt, qui philosophiæ omninò non sunt ignari, adeò vt non magis huius rei quàm aliarum omnium, quæ in corpore nostro peraguntur, causas superiora reuocare debeamus. At quum sydera cælestésque orbes non primò, nec per se, sed quòd aliquid efficiant in corpore, causæ accessionum ab omnibus censeantur, nos qui de proxima, & coniuncta causa disputamus, cogimur eorum opinionem haudquaquam probare. Qui verò causam constituunt in occulta quadam humorum proprietate, non solùm videntur mihi laborem subterfugere, (quippè quum facile sit hoc modo omnium rerum causas assignare) sed etiam planè ei, quod experientia in aliis docet, repugnant; Etenim singulis mensibus, certísq; etiam diebus, & horis purgantur mulieres, & quibusdam temporibus podagra & calculus, comitialisque morbus homines vrgent, non ob huiusmodi proprietates aliquas, sed quia aceruatur noxia materia, quæ postea quàm adeo excreuit, vt facultatem expultricem commouere possit, eam irritat, quæ aduersus id, quod molestat insurgens, menses mulieribus mouet, aliis verò eò impulso humore, vbi recipi excrementa consueuerũt, prædictos affectus parit. Si præterea ob humoris naturã accessiones fiunt, quur semper, aut certè vbi humores præter modum exuperant, accessiones nõ fiunt? Quur ergo qui regio morbo laborant tertio quoq; die, quẽadmodũ qui tertiana affliciuntur, nouos insultus nõ experiuntur? Adhęc oporteret in spiritu, & vapore flatuoso, qui colicos dolores, & comitiales per interualla affligit, certã quandam, vt in humore, proprietatem poni. Quum enim accessionũ pariter sint causa humores, & vapores huiusmodi: quur humores ob latentes has proprietates, flatus verò alia ratione eiusdẽ effectus authores esse credemus? Quod si etiã flatibus hãc vim donemus, quare fit vt certis temporibus,

poribus, quemadmodum humores, perpetuò nõ infestent? At nemo est ita vexatus cholico dolore, qui vel longa etiã morbi consuetudine edoctus, prædicere posit qua die, quáue hora nouam exacerbationem expectet; Nouimus etiam quosdam, qui semel duntaxat in anno eo die, quo nati sunt febre leuissima, & quæ vno, aut altero die abiret, corripi solerent: cuius rei quis quæso humor, quæ humoris proprietas causa esse potest? An sanguis, qui continuo affligit, an bilis, quæ tertio quoque die molestat, an pituita quæ singulis diebus, an atra bilis quæ non nisi quarto die grauis est? Si enim ob certã proprietatẽ id contingit, humorem alium extare oportet, in quo proprietas hæc affligendi per annos ponatur: At præter supradictos humores nullum alium nouimus in corpore, siquidem de seroso nemo (credo) ambigit; quo magis mirari licet Galenũ negare quintanas, aut sextanas, aut sequentis alterius diei febres (de quibus Hippocrates in libro de Morbis vulgaribus agit) vnquam reperiri posse, quòd scilicet nullus sit humor, qui post quartum diem morbos exacuat; quasi id ex humoris natura peteretur, & non alibi ad expultricem facultatem accessionum causas redegisset. Quæ (etsi raro id cõtingat) nihil tamen prohibet, quin quinto, sexto, aut alio quoque die aceruetur quod molestet, & accessionum sit causa. Quippè quum magis mirum sit singulis annis, eo semper die, morbos quosdam redire, quàm quinto, aut sexto quoque die accessiones quasdam repetere. Cęterum ob expulsionem inutilis materiæ accessiones fieri docẽt vomitus, & purgationes mulierum, & podagra, quę expulsis ab aliis partibus humoribus repetunt: alioqui quænam quæso alia potest assignari in his causa? Quum enim humores ab vno loco in alium secedant, vel quòd sponte eò decurrant, aut attrahantur, vel expellantur, nec per attractionem fluunt menses mulieribus, quippè quum nihil sit, quod attrahat inutilem eum sanguinem, & tantum planè attrahi deberet, quantum retineri, concoqui, & in nutrimentum verti potest, nec verò etiam spontè fluit humor: nam quum semper pateant viæ, quur continuò non elabitur huiusmodi sanguis? Aceruatur ergo paulatim in venis vteri sanguis transmissus, & reiectus ab omni parte corporis, qui postea quàm abunde creuit, illius copia irritatur vteri facultas expultrix, quæ truso humore vasorum orificia aperit, & quantum molestat, reiicit. Docent idem euidentissimè vomitus, qui per singulos febrium insultus in tertianis potissimum

mum

imum contingunt, quos dolor, & morſus ſtomachi oſtendunt non alia ratione prouenire, quàm concitat expultrice facultate; nimirum quòd aliæ omnes attractrix in quam, retentrix, & concoctrix ob familiaritatẽ rerum agant, ſola verò expultrix à noxiis, & irritamentis exerceatur. Attamen propterea nõ fit vt omnium acceſsionum expulſio ſit cauſa. Nam repetit ſæpius per interualla colicus dolor ex flatu excitatus nulla expulſione facta. Quid enim quæſo, poteſt eſſe, quod expellat? An deorſum repugnante illius natura propelletur? An ſurſum quò non expectata expulſione, ſed ſuo impetu fertur? Pręterea videmus ex inflammatione accendi febrem, quæ tertianæ modo affligit, cuius rei cauſa expulſio eſſe non poteſt. Quid enim ab inflammatione expellitur, quod talem febrem gignat, aut aliunde ad eam propellitur? quandoquidem poſt principium deſinunt ad partem affectam ferri humores: quod etiam Galenus libro de Temporibus morborum tradit, aut ſi quid etiam increſcente vigentéq; morbo confluit, paucum certè illud eſt, vt vel æqualé ſit iam diſſoluto, aut ob exiguam copiam tam vehementes acceſsiones, quales phreniticis, & pleuriticis euenire videmus, committere nequeat. Quinetiam nouimus omnes febres, quæ ex ſanguine excalefacto, vel etiam putrefacto naſcuntur circa primam diei partem vehementius affligere; non ob aliquam ſanè nouam expulſionem, ſed ob aliam omnino cauſam. Adde quòd ſi ob fluxiones humorũ acceſsiones fieri dicimus, temerè ob expultricem ſolam illarum periodos excitari putabimus; quum fluxionum cauſæ aliæ præter expultricem ſuperius ſint poſitæ: Quamobrem quum acceſsiones ſolum fiant, vbi noxia aliqua eſt materia, (Nam & vlcera, vulnera, fracturæ præter febres, comitiales morbos, podagram, colicas paſsiones, & huiuſmodi reliqua, non aliter vno tempore magis quàm alio ingraueſcunt, quàm quòd accedat noua materia quæ exacerbationis eſt cauſa) cogimur profectò vnicam ponere propinquam huius rei cauſam, noua ſcilicet excremẽta; aliæ autem omnes, quæ illa in partibus per interualla aceruant, remotiores cauſæ ſunt, id quod faciunt tum quæ materiam huiuſmodi gignunt, & paulatim aceruant, tum ea, quæ ad affectum locum commo uent: de quibus antea abundè egimus, vbi tumorum generationem, & cauſas explicauimus. Igitur ſi pars quæ per interualla afficitur, malum ſibi parit: vt colon inteſtinum, quod ex flatu genito certis temporibus affligitur, & ventriculus qui ex
mala

mala coctione excrementa congerit, ex quibus dolores per internalla oriuntur, ad coctionis vitium causa redigenda est, ipsam inquam facultatem coctricem, vel materiæ, quæ assumi tur copiam, vel corruptionẽ. His enim de causis cruditates, excrementáque proueniunt, quę vel ob intemperiem, aut copiam dolore vrgent partem ipsam, aut expultricem commouent: qua ratione nunc vomitus, nunc dolor vẽtriculi accidit. Eodem modo in continuis febribus, quæ ex bile, aut humore melancholico, aut pituita putrescente in maioribus venis proueniũt, exacerbationes contingunt, quòd ob malam, quæ subest, dispositionem certis temporibus succrescant noui humores, qui accedẽtis insultus causæ fiunt. Eadem quoque causa statuenda est exacerbationis quæ ex tumoribus præter naturam prouenit. Nihil enim confluit quod illius sit occasio, sed ex aceruato humore portio per interualla accenditur, & corrumpitur, ex qua dolores, & alia symptomata augentur, perseuerántq; quandiu planè euictus alteratricis facultatis beneficio, aut portio etiam illius dissoluta fuerit, contingit tamen validam esse concoctricem, & ob expultricis infirmitatem, vel viarum obstructionem humorem aceruari, & mora, accedẽte postea putredine, & corruptione, nouos fieri insultus. Quòd si aliunde materia adueniat, causa putanda est non semper expultrix, sed alia omnia quæ illam commouere posse dicta sunt: sic enim accessiones febrium intermittentium contingunt, & vomitus, expellente scilicet in illis facultate à venis in habitum corporis humorem, in hoc autem expurgante per superiores partes ventriculum. At flatus venenosus, qui ex pedis, aut alterius partis digito ad caput elatus comitiales exacerbat, sua vi impulsus effertur. Per attractionem autem, vt diximus, accessiones non fiunt, quum nihil attrahatur noxium, aut non primò, nec per se, sed genitis prius excrementis, labefactata coctione id contingit, Atque hæ quidem sunt, vt mea fert opinio, accessionum causæ: nec mirum videri debet si sæpius huiusmodi fiant repetitiones, & per certa, statáq; tempora: Nam, vt optime scribit Galenus, quandiu hæc permanent, circuitionem accessionum permanere, & eam tandiu similem, & per certa interualla semper repetere necesse est. Quod exemplo ex mulieribus sumpto ostendit. In illis enim, inquit, quoad similis causa, & æqualis permanet menstruorum, eadem eorum circuitio retinetur: Neque etiam illud mirum videri debet, quòd non eodem tempore bilis, pi-

tuita,

tuita, humor melancholicus, & aliæ materiæ accessiones pariant, quum par non sit illorũ copia & vis, nec pari ob id tempore colligi, & molestare possint. Quoniam enim ex sanguine materia copiosa suppeditatur, ideo cõtinui sunt qui ab illo nascuntur morbi, quia verò pituita, post sanguinẽ in corpore redundat, fit vt tantum illius gignatur, vt quum noxiam ex putredine qualitatem acceperit, quotidie infestare possit: Bilis autem portio minor est, quàm pituitæ, maior quàm humoris melancholici: quapropter non quotidie, sed tertio quoque die; atra verò non nisi transactis tribus diebus molestare valet. Quòd verò prædicti humores febres non exasperent, nisi putredinem conceperint, & longè maiorem acrimoniam acquisierint, vomitum verò, aut podagram, vel aliorum morborum insultus concitent absque vlla putredine, fortè causa est, quòd vniuersum corpus per febres infestari debeat, quod ex sola humorum copia contingere nequit, nisi ex putredine vitium accedat. At si quis curiosius quærat, quur pituita quotidie, bilis vno relicto, atra quarto quoque die grauis esse solet: is imprimis aliter putat quàm res habeat, siquidem bilis singulis quoque diebus, & atra etiam accessiones facit, vt quum illa tertianas, & quartanas duas, vel tres parere dicitur: Nam quòd quotidie infestent tunc huiusmodi humores, quilibet concedit. Nec aliqua ratio est, qua credere cogamur potius duas, aut tres esse tertianas, quàm quòd tanta sit humoris copia, & ex putredine comparata acrimonia, vt singulis diebus suos faciat insultus, quæ quum mitius habent, rarius & per maiora quædam interualla afficere solent. Si enim eos, qui nephritide aut cholico dolore, aut morbo comitiali, vel podagra laborare consueuerunt, non alia ratione, frequentius, aut rarius affligi putamus, quã quòd nunc plus, aliâs minus mali humoris gignant: Si præterea anticipationis, tardationísq; accessionis causam vniuersam ad humoris quãtitatem, & qualitatẽ reuocamus, quur etiam id quod singulis diebus, aut per maiora temporis spatia in accessionibus morborum contingit, ab eisdem causis prouenire non credemus? Quòd si maiorum authoritate, & receptis iamdudum opinionibus quispiam persuasus putet aliter fieri non posse, quàm quòd bilis tertiano circuitu suos insultus pariat; & causam quęrat, cur necessariò tertio quoq; die infestet, nec ad longius spatium produci, aut ad breuius contrahi valeat, quæ ab eo prouenit accessio, sciat is se postulare quod dici nequit, & commu

communem habet cum aliis multis dubitationem. Perinde enim est, ac si quis causam scire desideret, quur mulieribus bene habentibus singulo quoque mense, & certo quoque die, & non minore, aut maiore temporis interuallo purgationes per vterum accidant: & qua ratione acutorum morborum natura, & vehementia decimũ quartum diem excedere nequeant: Alij verò qui degenerant ab acutis, omnino intra quadraginta dies finiantur. Vel quur robur iuuenile, vigórque corporis nonnullis antea, omnibus verò trigesimo quinto anno minuitur; aut quur nemo inuentus sit, qui post vigesimum quintũ ætatis suæ annum, vel minimũ longitudinis suo corpori adiecerit: quum interim multi toto etiam eo vltimo anno insigne incrementum accepisse conspiciantur. Sunt & permulta alia huiusmodi, quorum certa prorsus ratio non est, sed certa natura, certíque termini, citra quos consistere, & vltra progredi rei natura nequit. Illud verò iam explicandum sequitur, quur scilicet, accessiones certo, & firmo ordine redeant, aliæ verò perpetuò anticipent, vel tardent, vel etiam ab vno die in alium transferantur, & denique quur fiat, vt quidam morbi ordinati, & inordinati nascantur. Quod etsi quodammodo in his, quæ diximus, iam est comprehensum, quoniam tamen non satis adhuc est explicatum, & in eo Galenus euariare videtur, ne rei difficultate detineatur lector, aut illius varietate confundatur, paucis hæc iterum explicare aggrediar. Itaque Galenus secundo commentario libri primi de Morbis vulgaribus inordinatos motus in morbis contingere scribit à frigore, & copia humorum: Libro verò secundo de differentiis febrium ordinem in accessionibus febriũ corrumpi tradit ob humorum permutationẽ, & malam victus rationem: quas causas necesse est etiam ponat in omni alio morbo, qui per accessiones affligit. Verũ quum ordinis in omnibus vna sit causa, à qua aliæ omnes proueniunt: ea imprimis à medico dignoscẽda est; nisi enim in ea cõuenirent, permutatio humorum, & victus deprauatus; res tantopere differentes vnius, eiusdémque operis, nempè ordinis corrupti causa esse non possint: Quur præterea victus deprauatus ordinem turbet, non patet, nisi prius communi ea ordinis causa perspecta: Quamobrem natura rei consulenda est, quæ quod quærimus facilè ostendet: Si enim ordo stabilitatẽ quandam monstrat, siquidem incerta, & instabilia sunt quę ordine vacant, necesse profectò est ordinis causam stabilem, & inuariabilẽ esse:

quemad

quemadmodum optimè Galenus in libro de Præſagitione ex pulſibus ſecundo monſtrat; Nam quod idem manet, vt idem facit, ita eundem agendi ordinem ſeruat: Contra quod mutatur, nec idem amplius eſt, actionem, agendíque ordinem mutat. Itaque ſi quod acceſsionis in morbis cauſa eſt, idem perpetuò durat, perſeuerabit etiam ordo acceſsionum: Si verò illud euariat, ordo quoque mutabitur. Quapropter ſi acceſsionum humores, aliæque materiæ, quæ in corpore noſtro gignuntur cauſa ſunt, ordinem tandiu ſeruari oportet, quandiu humor acceſsionis author ſuam naturam ſeruat; ea verò mutata acceſsionum ordo ſimul corrumpetur, id quod experientia etiam docet: febres enim, quæ ex humore biliofo putreſcente accenduntur, quandiu bilis ſuam naturam retinet, tandiu tertio quoque die ſeruato ordine exacuuntur. Quum verò ob aſſationem durante calore flaua bilis in atram vertitur, iam quarto quoque die non amplius tertio acceſsiones redeunt: Ac non ſolum quidem natura humorum, & propria ſpecies, quæ certis, ſtatíſque temporibus colligitur, ſed etiam certa illius quantitas, & qualitas requiritur, vt ordo ſeruetur: ſiquidem acrior bilis, aut copioſior anticipationis acceſsionum cauſa ſit. tardationis autem, quæ mitior euaſit, & minore copia exuperat. Quare quum dierum numero, & horarum, acceſsionum ordo variari poſsit, ordinem in diebus humorum naturæ, in horis verò qualitati, & quantitati eorundem in febribus potiſsimum tribuemus, niſi iam vſque adeo excedat, aut perinde vitioſam qualitatem acceperit, vt etiam dierum ordinem peruertere valeat, ſic profectò contingere videamus, quum ob deprauatum victum, aut eam, quæ ſubeſt in corpore diſpoſitionem, plus, aut acrioris bilis procreatur, acceſsiones anticipant, aut copia diminuta, aut mutata qualitate tardant; non tamen propterea quàm certis ſuis diebus repetunt. quod tunc potiſsimum contingit, vbi vel humor in alium permutatus, aut ſupra modum auctus eſt, vel malam omnino qualitatem concepit, qua ratione febres, quæ alternis diebus infeſtare cõſueuerant, duplicato malo, quotidie poſtea nonnunquam hominem inuadunt. Quo fit vt hæc ſola ſit corrumpendi ordinem cauſa, quæ ex humorum permutatione in aliam naturam, vel qualitatem, aut quantitatem, ſumitur: victus autem deprauatus, aut frigus, vel calor eiuſdẽ cauſæ ſint, quatenus ab illis humorem mutari contingit. Quod ſi ita eſt, illud quoque patet acceſsio-

num, illarúmque ordinis, & inordinationis causas à sola materia, quæ in corpore gignitur, duci.

De causis morbi æqualis, & inæqualis.

CAP. VIII.



Ausas morbi æqualis, inæqualísve varias esse oportet, propterea quòd vario modo, vt antea ostendimus, hæc nomina à medicis vsurpantur. Si enim inæqualem intelligamus, qui inæqualiter afficit partes, in quibus consistit, causæ erunt, quæ inæqualiter agunt, nec statim ex æquo omnes quas lædunt, partes afficiunt: inter quas etsi Galenus solum primas qualitates commemorare videtur, vt quum intemperiem inæqualem, nulla facta alterius morbi inæqualis mentione, dicato peculiari opere: explicat, tamen nihil prohibet, quo minus in aliis morbis æqualitatem hanc, & inæqualitatem statuamus, quippe quum inæqualia vulnera, contusiones, & fracturas dicamus, quando ex affectis partibus quædam penitus confractæ, contusæ, & vulneratæ, alię verò leuiter solum læsæ apparent: quos sanè morbos pariũt propriæ illorum causæ actionis natura, & modo differẽtes. Quòd si inæqualem morbum sumimus, in quo viget contrariarũ causarum vis, veluti quũ calor, & frigus in eodem membro sentitur, siquidem verè contrarias causas intelligimus, solę quatuor qualitates huiusmodi inęqualitatis authores esse possunt, alia enim per minima inuicem misceri, & confundi nequeunt. Si verò quocunque modo opposita, & discrepantia contrariorum nomine admittimus, idem licet in aliis inuenire. Contunditur enim, & vulneratur, frangitúrque sæpe in eodem loco eadem pars. Atsi inæqualem ponimus, qui contrariis motibus infestet, vt vix hanc inæqualitatem inuenies præterquam in febribus, in quibus corpus refrigeratur, & incalescit: & in animi affectibus, vt in pudore, in quo primò contracto ad viscera calore, externæ partes refrigerantur: deinde eo recurrente, recalescunt illæ, sic caloris natiui motu hanc inæqualitatem prouenire censendum est. Cæterùm eum, qui inæqualis dicitur quòd nunc increscat, nunc minuatur efficiunt causæ accessionum effectrices, de quibus antea egimus.

Causæ morbi recidiuam facientis.

CAP. IX.



Ecidiuas morborum scribit Galenus secũdo libro Aphorismorum cõtingere ob reliquias malorum humorum, qui tempore putrescentes febrem regignunt. Alibi vt sexto libro de Morbis vulgaribus causam reuocat ad frigidos, & multos humores: quibus locis nulla generali ratione huius rei causas complectitur, sæpè enim redeunt morbi in quibus prorsus euacuati fuerant humores illorum authores. Nec solum quidem in morbis frigidis, sed etiam in calidis recidiuas fieri quotidiana docet experientia. Quamobrem statuere oportet, vt alio loco facit Galenus, recidiuarum causam omnibus communẽ ipsam morbosam dispositionem, quæ sublato morbo in corpore adhuc residet. Vt enim ea primò morbum intulit, sic postea rursus, vel eundem, vel aliũ procreat, nisi penitus extincta fuerit, nouo scilicet humore, aut vapore, aut alia substantia genita, à qua morbi quũ satis excreuit, aut idoneã qualitatem accepit, repullulãt. Hac profectò ratione febres, quæ prorsus curatæ videbãtur, latẽte febrili dispositione, redeunt: & vlcera, quæ vera cicatrice tecta putabantur, quũ subest mala in vlceratis partibus affectio, humor gignitur, qui vlcus noua facta erosione dispescit: omnes ergo morbi, in quibus cõtingit recidiua ex humore, hoc patiuntur, sed nõ ex eo perpetuo, qui à priore morbo relictus est, verũ sæpius ob genitũ ab ipsa, quę nõ abiit, dispositione. Atqui nõ omnis dispositio solet residiuas facere, sed quæ difficilè tolli potest, quales sunt frigidæ, & potissimũ quæ malignę existũt: Hæ enim vt perfidę sunt, ita aliquãdo remittuntur, vt omnino sublatæ videantur: verum postea ex leui quoq; occasione, viribus reassumptis, nouos insultus, nouósq; morbos prioribus similes, aut ab illis diuersos ex humoribus, quos paulatim aceruãt, suscitãt. Est verò etiã aliquãdo recidiuę causa humor ex antecedẽte morbo derelictus, qui vel mora putrescit, vel afluẽte nutrimẽto corrupto augetur, aut aliquã deniq; qualitatẽ cõcipit, quorũ occasione morbi redeũt. Porrò cõtingit per eos morbos relinqui humorẽ, vel ob crassitiẽ, viscıditatẽ, & multitudinẽ ipsius humoris, vel ob viriũ debilitatẽ, aut meatuũ obstructiones,

ctiones, aut medici culpa remediorúmq; defectu. Occasionẽ verò putredini præbent quæ calorẽ intẽdunt, & noua excremẽta pariunt: Augent autẽ relicta excrementa varius copiosúsque victus, & quę coctionẽ vitiant. Quæ omnia à quatuor rerum generibus superius comprænensis, ducuntur.

Breuis, & longi morbi causæ. CAP. X.

MOrbi longi & breuis causas methodo non docet Galenus: Nã neq; eas explicat, quæ omnibus morbis sunt cõmunes, & eas de quibus tractat, tũ sparsim, tum nullo ordine enarrat. Quũ enim ex crasso, & viscido humore, & cutis adstrictione, viriũ infirmitate, aëris ambientis frigiditate, & aliis huiusmodi longos morbos, à contrariis verò breues procreari scribit, causas duntaxat docet morborũ, qui ex humore consistunt. At interim causa aliqua est, quæ fracturas, vlcera, & alios morbos, qui sine humore affligũt, breues, aut longos efficit, quã medicus ignorare haudquaquã debet: quũ medicina omniũ morborũ causas, genera, & differẽtias polliceatur: nec alioqui commoda remedia illis adhibere, & illorum euentum prædicere valeat, quorũ causas non tenet. Ac tanto profectò diligentius in aliis morbis id faciendũ erat, quanto plures sunt, qui sine humore, quàm qui cũ illo infestãt. Alterius verò generis causa est, & alio modo humor crassus, quàm cutis adstrictio, vel ambiẽtis frigiditas, aut imbecillitas ægrotantis longos morbos parit: siquidẽ humor crassus causa est tanquã materia, ex qua morbus cõsistit: Cutis adstrictio causa cũ qua longi fiunt: qui excrementorũ euaporationẽ desiderant, & nõ nisi rarefacta cute difflari possunt. Aëris circũstantis frigus hac ratione causa est longitudinis, quòd externam superficiẽ densando cutis meatus constringat. At vires ipsæ sunt, quæ morbosis causis euictis, & expulsis morbos tollunt: Quæ si infirmæ extiterint, non nisi longiore tẽpore sanitatẽ comparare valent. Itaq; docendi ratio postulat, vt singula genera causarum excutiantur, & expendatur an ex omni genere, an ex quibusdã duntaxat causæ sumãtur lõgi, breuésq; morbi. Atq; illud etiã imprimis doceamus, quæ omnibus morbis sint cõmunes, & quę propinquæ, quæve remotæ: vna enim omnium morborum (quatenus longi, breuésq; sunt) est natura, vnde & vnã oportet esse omnibus cõ-

munem causam, peculiares autẽ, & remotiores in singulis plures, vt proprię, & plures sunt morborum naturæ, & proprietates. Est porrò ea vna, & cõmunis breuitatis, & lõgitudinis causa, quæ ex celeritate, tarditatéque motus sumitur. Qui enim celeriter mouẽtur morbi, citò ad finem suũ perueniunt. Qui verò tardius longiores necessariò euadunt. Atqui non eadem est celeritatis, tarditatisq; ratio in omnibus morbis. Nã, qui lethales sunt, quãto minores tanto tardius mouentur, quanto verò maiores extiterint, tanto celerius finẽ suum assequũtur, In salutaribus verò idem aliquãdo, vt in lethalibus, nõnunquã contrariũ euenit. Qui enim per crisim soluũtur, magni sunt, & vehemẽtes, & ferè citius terminantur, quàm qui minores existunt, sed alio modo desinũt: omnes tamen in suo genere quãto mitiores, tanto citius soluuntur, siquidem ardens febris citius finẽ suum assequitur, quàm fractura, & inter huiusmodi febres quę mitior est, prõptius vincitur, quàm aliæ sui generis, Quare per certa genera morbi diuidẽdi, & vniuscuiusq; generis breuitatis, & longitudinis causa inuestigãda. Igitur morbi omnes, vel cũ vitio humorũ consistunt, vel alio modo citra humorẽ affligunt, cuiusmodi sunt omnes ferè morbi, qui ad partes instrumentarias pertinent. At humor, qui morbũ infert, vel sola alteratione emendatur, aut etiã expulsione eget. Sunt præterea, vt diximus, omnes morbi, vel salutares, aut lethales: Porrò salutares omnes morbi breues fiunt, quũ citò vincuntur, longi autẽ quũ difficilè: Atqui promptioris victorię causa est nonnunquã morbi ipsius forma. Hac sanè ratione intẽperies breuior esse solet, quàm fractura, & vlcus; & inter ipsas intẽperaturas, authore etiã Galeno, calida, & frigida maturius finiri apta est, quàm humida, & sicca, nimirum quòd forma naturáq; illorũ facilius pati, mutariq; possit, si modo cætera paria existant: Nam paruũ vlcus citius quàm magna intẽperies sanatur. Est & materia ipsa ex qua morbi gignũtur causa breuitatis illorũ, & longitudinis, propterea quòd vna minore negotio, quàm alia vincitur: qui enim ex humore calido consistũt morbi facilius quàm qui ex frigido, & qui ex humido prõptius quàm qui ex sicco, & ex pauco quàm multo, & tenui quàm crasso, & ex friabili, quàm vi scido à natura, artéq; vincuntur: vnde diaria febris eo quòd ex calida, & omniũ tenuissima materia, nempe spiritu consistit,

ſiſtit, omniũ breuiſsima, poſt quam ſequũtur bilioſi morbi, deinde qui ex ſanguine originẽ ducunt: lõgiores, qui ex pituita naſcuntur: omniũ verò longiſsimi qui ex humore melancholico excitãtur. Præbet & ſuas cauſas in hoc opere materia corporis ſubiecti: Nã morbi, qui in ſolida, duráq; materia verſantur, difficilius mutantur, quòd ægrius patiatur ſubiectũ corpus: Partes verò molliores, rariores, & quæ cõcauitates habent, prõptius admittũt remedia, & ſuos morbos deponunt: Quinetiã ex cauſis, ſine quibus, aut cum quibus breuitatis, lõgitudiníſq; ratio petitur: ſiquidem morbi, qui in locis cõſtrictis & remotioribus conſiſtunt, difficilius ſanantur, diutiúſq; perſeuerare ſolent: quẽadmodum qui longiore mora iam veluti obſederunt, occuparúntq; partem, quam afficiunt. Qua ratione aquã inter cutem, quæ primis diebus ſoluta nõ eſt, eo quòd tempore validiores radices iecerit, aut penitus, aut nõ niſi difficillimè ſanari poſſe putamus. Efficiunt breuitatẽ, & longitudinẽ in morbis, corporis & medicinæ vires: Hęc enim ſunt, quæ euictis morboſis cauſis ſanitatẽ laborantibus reſtituunt. Quòd ſi imbecillæ fuerint, tanto profectò difficilius euincentur morbi, diutiúſq; perſeuerabunt quanto illarum robur minuetur. Requirit autem morbus nunc has, nũc alias vires validiores: vbi enim alterationẽ ſolum poſtulat morboſa cauſa, in ſola coctrice robur exigitur. Vbi verò etiã expulſio requiritur, expultricẽ quoq; validã eſſe oportet, quemadmodũ, & attractricẽ, & retentricẽ, vbi adiectione copioſioris nutrimẽti morbus tolli debet: Poſtulamus quoque maius robur in facultatibus regentibus noſtrum corpus, vbi interna ſunt vitia, propterea ſcilicet quòd medicina promptius externis malis ſuccurrere poſsit: Interna verò naturæ opera magis tollantur: Sunt verò cõmunes omnibus morbis, quas enumerauimus, cauſæ, ex quibus quæ propriæ ſunt in vnoquoq; breuitatis, & longitudinis, minimo negotio elicientur. Ac vt vno exẽplo reliquorũ cauſas intelligere valeat rudior lector, ſtatuamus intemperiem contractã cum vitioſo humore, qui vel alteratione ſola, vel etiam expulſione opus habeat: oſtendamúſq; quæ in vnoquoq; vitio breuitatis, longitudiníſq; cauſæ reperiantur. Igitur ſi alteratio coctionem deſideret, breuiſsimus erit morbus, in quo humor facilè concoqui poterit: id quod continget ſi concoctrix facultas eſt valida, & humor

ipſe ad coctionem aptiſsimus, qualis potiſsimum eſt, qui calidus eſt, & humidus, tenuis, paucus, & in eo corporis loco poſitus, in quo facultas concoctrix viget: veluti ſunt interna viſcera: Quòd ſi refrigerationẽ, aut calefactionẽ poſtulet humor, par videtur mutationis facilitas. Citiſsime nãq; à refrigerãtibus & calefacientibus remediis in corpus aſſumptis, humores intus contenti mutantur: & qui ad externam ſuperficiem vergunt ab admotis idẽ pari facilitate patiuntur: Eritque ille ad refrigerationem magis idoneus, aut calefactionem qui ſuapte natura vel loci ratione, aut iuuante natura promptius pati poteſt. At ſi humor qui morbũ intulit, alteratione, expulſionéq; ſimul eget, breuis morbus redditur, ſi humor facile alterari expelliq; vnà poteſt, id quod contingit, quum humor calidus, tenuis, paucus, minimè viſcoſus exiſtit, & in eo loco conſiſtit, vbi naturæ concoquẽtis robur viget, faciléque patet via ad expulſionẽ: promptéque admittũtur remedia coctionem iuuantia, & humorẽ ipſum educẽtia. Hoc modo bilioſæ febres quàm pituitoſæ breuiores, quòd illæ ex feruẽti humore, & tenui, paucioréque proueniant: continentes verò febres aliis breuiores cõſpiciuntur, propterea quòd humor, qui eas gignit in maioribus venis, & profundo corpore vbi concoctio viget, cõtinetur, ventriculi morbi breuiores eſſe ſolẽt affectibus lienis, quoniã integris viribus eò ferri poſſunt remedia: In via autẽ exoluuntur, nec facile ob meatuum anguſtiã recipi poſſunt, qui ad lienem ferri debent. Febres quæ per vomitũ, aut alui fluxum ſoluũtur, citius deſinũt, quàm quæ per cutem, vacuato humore, terminantur: latiores enim illæ viæ ſunt, per quas minore negotio, quàm per anguſtiores cutis meatus excrementa noxia ferri poſſunt: & quibus contingit per cutẽ euacuatio, promptius in illis morbi finiuntur, qui rariorẽ texturam ſunt ſortiti, omnibus autẽ naturæ robur, celeritatẽ addit, tarditatem verò infirmitas, & prædictis cõtraria. Iam verò ob cõtrarias cauſas longiores, breuioréſq; lethales morbi reddũtur. Nam quũ illi citius, tardiúſue perimant, quãto maiores, minoréſue fuerint: meritò fit vt forma eorũ imprimis ſit longitudinis, breuitatíſq; cauſa: vnde vulnera citius quàm intẽperaturæ, aut fracturæ, aut alij morbi occidunt, quod cõfertim affligẽdi vim habeãt, quæ vel minimũ retardari poteſt, quũ pernicioſa exiſtant. Inter ipſas verò intẽperaturas

raturas, quæ cum humore est, celerrimã infert mortẽ: quod ostendũt inflãmationes: deinde quæ calida, vel frigida est, vt in his apparet, qui ob nimiũ colorẽ suffocati pereunt, vel in itinere cõcreti frigore statim extinguũtur: omniũ tardissima est sicca intẽperies, quãdo hectica febris, & tabes nõ nisi post longũ tẽpus vitã adimũt: Est & causa in his morbis breuitatis, & longitudinis materia morborũ, quippè quũ biliosus, & sanguineus humor multus, tenuis, malignus celeriorem inferunt mortẽ, quàm qui aliter sunt affecti. Quinetiã subiecti ratione additur his morbis celeritas, aut tarditas, quod ostendũt cerebri, cordísque vitia, quę minimo tẽporis spatio, vt in apoplexia, & syncope cõtingit, perimũt. aliarũ verò partiũ morbi nõ nisi quũ longiorẽ morã cõtraxerint, quod videre est in aqua inter cutẽ, quæ hepatis vitio per integros annos homines male habet antequã occidat: An nõ etiã tẽporis, locíque ratione cita sequitur, aut tarda mors, quippè quũ videamus humores cõtentos in internis corporis sedibus atque etiã in illis locis, ad quos ægre remediorũ vis peruenire valet, aut quorũ facultas tẽpore iam plurimũ inualuit, prõptius aliis occidere. Nec desunt quidẽ his morbis, & illæ, quæ sine quibus, aut cũ quibus causæ dicuntur: Nã qui vires habent validas, quibúsque nõ desunt auxilia, longius vitã trahunt, facillime verò extinguũtur, qui vires habẽt infirmas, & præsidiis idoneis destituũtur. At qui per sudores dissoluti pereunt, tanto minore tẽpore mortẽ experiũtur, quãto cute sunt rariore, & subiectã materiã, quæ expirat tenuiorẽ, calidiorémque aliis obtinẽt. Tardior tamen his mors cõtingit, quàm qui per vomitũ, aut alui, vel sanguinis profluuiũ extinguũtur, quãto latiores sunt meatus, per quos hę fiunt vacuationes, quàm quę per cutẽ obeũtur. Atq; hæ quidẽ sunt propinquiores, tardæ citæq; salutis aut mortis causæ: aliæ autẽ, quæ enumerari solent remotiores, veluti cibi, qui crassos, tenues, frigidos, calidos, benignos, malignósque humores procreant, & victum deprauatum ægrotantium: somnũ, vigiliam, animi affectus, externũ calorem, aut frigus, quæ cutem densant, & rarefaciunt, & reliqua huiusmodi mortem, & salutẽ maturasse, vel tardasse dicimus, quæ quidem per se horum non sunt causæ, sed quoniam vel formam morborum, & vim, vel materiam, vel aliam ex prædictis causis mutarunt.

Causæ morbi salutaris, lethalis, & qui nec sanari, nec occidere potest.

CAP. XI.



AETERVM salutarem morbum inferunt causæ, quæ naturæ, vel artis beneficio vincuntur. Contra verò lethalem gignunt, quæ superari nequeunt, quarum sanè nonnullæ sunt, quæ suapte natura id faciunt: Quædam verò non nisi vehementius auctæ: Aliæ ob loci naturam aliquando salutares, aliquãdo lethales morbos excitant. Porrò mortem inferunt sua natura morbi illi, quorum forma, & vis toto genere perniciosa existit, quales sunt morbi, qui ex venenis pessimis contrahuntur: Perpetuò salutares sunt diariæ, tertianæque exquisitæ febres. Excessus autẽ ratione salutẽ mortẽque pariunt ea, quorũ natura & vis perspecta est. Nã quæ calefaciunt, refrigerant, humectãt, siccant, atque etiam vulnerant, contundunt, rumpunt, & frangunt, suapte natura non occidunt, sed quũ tantũ excesserint, vt earũ vis amplius cohiberi nequeat. Quum verò mitius agunt, curabiles morbos pariunt: nisi ob loci, subiectíque rationẽ aliud eueniat: Parua etenim vulnera curãtur, si in carne, aut ignobili parte consistant: At si illata fuerint neruis, aut partibus, quæ principatum obtinent, vt cordi, cerebro, perimunt: Ex spiritu febres accẽdũtur perpetuò salutares: ex malignis humoribus ferè semper perniciosæ, ex bile verò, & sanguine pro humoris copia, & vitio, vel loci, in quo putrescunt cõditione, nunc salubres, nunc lethales: vbi febris vel etiã mediocris vrget, ob vehementẽ cutis adstrictionem, quæ transpirationẽ prohibet, mors nõnunquàm cõtingit: Quemadmodũ etiam ob viriũ infirmitatẽ, & robur iuuantes, lædentésq; causas morbi alioqui salutares, lethales, & hi cõtrà salutares reddũtur: Nam vis valida corporis affecti, & optima quæ adhibentur auxilia, omnia cõtemnũt. In aliis verò etiã quæ leuiora sunt mala, suspecta habere oportet. Quinetiã tẽpus quosdã salubres morbos reddit, alios exitiosos facit: veluti quum benigni, mitésque affectus mora in malignos, & hi in illos trãseunt. Iam verò morbum, qui nec sanatur vnquã nec tamen occidit, cõmittunt causę quę vsque adeò imbecillæ nõ sunt, vt superari queant, nec perinde validæ, vt naturæ remedio-

rúnq

rũnque vim prorſus cõtemnant, qualis eſt elephantiaſis, podagra, cancri, qui ignobilem partẽ infeſtant, quorum ſanè cauſa aliquando materia eſt, vt in elephãtiaſi cõtingit, quod genus morbi ex melancholico non tamen prorſus maligno humore conſiſtit: Aliquando verò loci affecti natura, quod in podagra vſuvenit: quibus enim pedes infirmi ſunt, in his facilè ſuſcipiuntur corporis excrementa, quę quidẽ morbos pariunt non lethales ob loci ignobilitatem, nec tamen eius generis, vbi iam tempore inualuit affectus, vt penitus abigi poſsint: Repugnat enim integræ curationi partis imbecillitas, quæ ſibi ipſi morbos parit, & ab aliis illatos promptiſsimè admittit: Conferunt ad id morbi genus iuuantes lædentéſque cauſæ, quandoquidẽ morbi, qui ſolius naturæ opera vinci nequeunt, perſeuerant affligere, quũ idoneis remediis deſtituuntur, id quod in illis apparet, qui ſanitatis cura contempta, toto vitæ tẽpore ſcabiem alunt. Nec alienũ quidem eſt ob corporis affecti ſitum, huiuſmodi etiam morbos prouenire poſſe, ſiquidẽ hac ratione, renũ, veſicæque vlcera inſanabilia putamus, quòd longè diſtantes affectæ partes nunquam remediorũ vim integram admittunt: Id quod etiã de effectricibus malorum cauſis ſentiendũ eſt. Nam qui Gallico morbo vocato corripiuntur, ob maiorem, minorémque afficientis veneni vim, aut ſanantur, aut perpetuò ſecum ferunt, quem ſemel conceperunt morbum.

Cauſæ morbi primarij & per conſenſum.
CAP. XII.


MORBVM primarium, id eſt qui primo partem aliquam infeſtat, omnes cauſæ ex omni genere efficientium inferre poſſunt: Nam quæ aſſumuntur, quæque extrinſecus occurrunt partes, quas contingunt primariò afficiunt, & quæ fiunt, eam, quæ actionis eſt author, primò immutant: atque etiam excrementa locum, in quo continentur, ſi morboſam vim habent, alterant corrumpúntue, id quod etiam faciunt dum emittuntur. Non tamen æqualem omnia in omnibus vim obtinẽt, ſiquidem, quæ extrinſecus agunt, primariò extimas partes, alias deinde lædunt: Quæ verò aſſumũtur in corpus, internis viſceribus primariò obſunt, aliis autẽ partibus deinceps. Cæterùm per conſenſum

ſecundarióſque morbos non omnia excitare valēt, ſed quorum vis ad alias partes transferri poteſt, id quod quædam faciunt ſuapte natura, quædam non niſi quum vehementius exceſſerint, alia verò ob loci naturam. Etenim quæ calefaciunt, ſua vi vnà cum parte primò excalefacta vicinas remotioréſque etiam alias prompte immutant, facilè ſiquidē caloris vis expanditur: quod oſtendunt bilioſi humores in vētriculo contenti, qui emiſſo ſurſum vapore, caput in cōpaſſionem trahunt, & febres quæ corde primò calefacto vniuerſum corpus, emicante à fonte calorifica qualitate, ſtatim afficiunt. Idem præſtant refrigerantia, ſed minori fortè celeritate, quandoquidem frigoris contracti in pedibus omnes aliæ partes participes quàm primum euadunt. At ſiccantia, & humectantia, aut alio modo lædentia ſpargere ad vicina ſuam vim nequeunt, niſi vel abundè exceſſerint, aut locum primum occupauerint, à quo reliquum corpus facilè affici queat. Nam ſæpius crura, aut brachia ſiccitate contabeſcūt, interim illæſis aliis corporis partibus. Vehementem autem oportet eſſe in corde ſiccitatem, quæ in alias partes deriuet. Hac quoque ratione vulnerato cerebro, contractis ſtatim ad eam partem neruis, corpus cōuelli videmus, atque etiam neruis ipſis vulneratis per cōtinuitatem, communicata læſione cerebro, vnde illi enaſcuntur, eadem ſymptomata contingunt. Aliæ autem partes, quæ principes non ſunt, nec publicum munus in corpore exercent, ſuas læſiones aliis impartiri nequeunt, niſi efficientium natura, aut vehementia id faciant. Ergo cauſæ horum morborum potiſsimum ab efficientibus, & ſubiecto ſumuntur: Ex materia autem, quæ in corpore conſiſtit, ea ſane ratione illi etiam proueniunt, quatenus coniunctæ ſunt cum humore qualitates, quæ ſunt eorum authores, quomodo ex bile contenta in ventriculo caput per conſenſum affici magis, quàm ab alio humore dicimus: propterea ſcilicet quòd in bile calor viget, qui facile ſurſum euaporat.

*

Cauſæ

Causæ morbi proprij, & improprij.

CAP. XIII.


ORBVM proprium, qui ita vocatur, quòd permanens stabilísque sit etiã ablata causa, quæ eum peperit affectũ, committunt non omnia sed quę pertinacem naturã sunt sortita, cuiusmodi potissimum existunt, quæ vulnerant, contundunt, frangunt, aut alio modo in partibus instrumentariis morbos excitant: manent enim hi morbi ablatis causis, quæ eos primũ procrearũt contumaci quadã, & rebelli natura, quæ semel recepta pertinacissimè hæret: At quæ calefaciunt, refrigerant, vel alio modo alterant, nisi ob excedentẽ vim vehemẽtius egerint citò spõte sua, aut refragãte sola natura, ab illis factæ impressiones euanescunt. Quinetiã partiũ natura ad horum generationem non parũ confert: Nã quæ inter illas molliores sunt, vt facile impressiones à causis agentibus recipiunt, sic eas minimo negotio deponunt. Contrà verò quæ duræ sunt, quod semel acceperunt, pertinacissimè retinẽt. Præterea ex atra bile, pituita, sanguine deindè, postremò ex bile pallida morbi fiunt, qui difficilius tollũtur, ex spiritu verò, & vapore qui nullo negocio abeunt. Cæterũ propriũ morbum qui peculiaris est singulis partibus, propriæ peculiarésque causæ inferunt, intemperiem quidem quæ alterandi vim habent: structuræ autem vitium in partibus instrumentariis, quæ eam labefactare possunt.

Causæ morbi vniuersalis, & communis.

CAP. XIIII.


NIVERSALEM morbum, id est qui vniuersum corpus occupat, committunt causæ, quæ totum corpus immutandi vim habent, cuiusmodi sunt, quæ alterando agunt. Nam quæ alio modo corpori nocẽt, veluti quę vulnerant, contundunt, vt vniuersum corpus per se lædere non solent, ita peculiares singulis partibus morbos pariunt. Porrò communem omnibus vel certè multis morbum inferũt causæ, quæ communes esse possunt. Vt aër, & aqua: eodem enim aëre, eadémque aqua, eiusdem regionis incolæ sæpe vtuntur, iisdémque propterea morbis laborant, si illa noxiam

xiam qualitatem conceperint,quæ etiam ex communibus peſtilentes morbos gignunt,ſi vehementiorem, aut malignam qualitatem ex pernicioſis ventis,vel ex fœtore cadauerum,aut fimi,vt in caſtris ſæpè contingit,vel ex alio quocunque inquinamento fortè acceperint. Eſt nonnunquam etiam cauſa communium morborum communis victus, quum. ſ.ex annonæ penuria ſylueſtres herbas hominum turba ingerere cogitur:quod aliquando contigiſſe ſuo tempore populis Romanorum ditioni ſubditis,refert Galenus. At verò peculiares ſingulis morbi proueniunt ab his, quæ peculiariter vnumquemque afficiunt: ob diuerſam nimirũ viuendi rationem,quoniam enim diuerſis alimentis,medicamentíſque homines vtuntur, diuerſóque modo in reddendis,retinendíſque excrementis efficiuntur, nec eiſdem animi,corporíſque motionibus agitantur, diuerſiſque rebus occurſant, diſcrepantibus morbis meritò corripiuntur:Confert tamen ad horum generationem ſubiecta quoque materia,quur enim in eodem aëre verſantes omnes nõ corripiantur ab eiſdem morbis,cauſa eſt diuerſa corporum conditio,quæ non perindè ab omnibus afficitur: Quapropter cauſæ horum morborum à duobus generibus, nempe efficiente,& ſubiecta materia potiſsimum ſumuntur: Etſi nonnihil etiam confert tempus, & mora: Nam qui diu in corrupto,peſtilentíque aëre commorantur, peſte tandem corripiuntur aliis omnino illæſis vel minimum certè affectis,qui paululum duntaxat in eodem verſantur.

Morbi maligni & benigni cauſæ.
CAP. XV.



ENIGNI morbi à benignis cauſis, Maligni à malignis naſcuntur:ex ſanguine enim, & pituita benigni morbi:ex flaua bile,& magis ex vitellina,maximè autem ex atra maligni proueniunt:Quinetiam aëris tempeſtates peſtilentes malignos,& forte etiam calidæ, & humidæ cõcitata varia putredine, aliæ verò benigniores morbos pariunt:Quod etiam faciunt alimenta,& medicamenta, tum quæ extrinſecus lædunt,& à nobis proueniunt nocumenta: qualem enim ſingula vim obtinent, talem in morborum generatione exercent: Eſt autem horum duplex genus.

Nam

Nam quædam ſunt huiuſmodi ſua natura, vt venena, quæ toto genere pernitioſa cenſentur: Quædam verò per varias alterationes benignitatem, malignitatémque acquirunt, veluti bilioſus humor in malignam atram bilem caloris vehementia, & inſipida pituita in falſam ob putredinem ſæpè permutatur: hæc autem alteratione, mixtionéque benignæ ſubſtantiæ miteſcunt, malignámque qualitatem exuunt: Præterea partium diuerſa natura cauſa exiſtimari poteſt, quur eadem nunc malignos, nunc benignos morbos excitent: Etenim vulnerantia in carnoſa parte benigna, in neruoſa maligna vulnera efficere ſolent. Sic etiam in vtero, ano, veſica maligniora vlcera, quàm in alijs partibus oriuntur: Vnde horum quoque morborum cauſæ ab efficientibus, & ſubiecto affecto corpore, ducuntur. Atque etiam tempore, quo malitia acquiritur, aut deponitur.

De cauſis morbi ſimplicis, & compoſiti.
CAP. XVI.

SIMPLICEM morbum pro leui dictum gignunt cauſæ, quæ mitiorem agendi vim ſunt aſſequutæ, qualia ſunt, quæ leuiter alterando corpus immutant. Hac quidem ratione, ob materiæ quoque diuerſitatem, leuiſsimas febres ex ſpiritibus, grauiores vehementioréſque ex humoribus prouenire videmus: Quod etiam contingit ob corporis affecti naturam: ſiquidem in carne ſimpliciores, in neruo grauiores morbi committuntur. Cæterùm ſimplicem, id eſt vnum morbum inferunt cauſæ, quæ vnicam vim habent, vt intemperiem calidam quæ duntaxat calefacere poſſunt. At verò compoſitum compoſitæ cauſæ procreant, atque etiam ex compoſitis complicatos, & confuſos morbos complicatæ, confuſæque cauſæ inferunt. Nec non etiam ſubiecta materia aliquid horum generationi confert. Nam calidi & ſicci ad calidos, & ſiccos morbos concipiendos ſunt à natura aptiſsimi, ad ſimplices verò affectus, in quibus vnica ex qualitatibus præpollet: poſtremò qui ab initio ſimplices fuerant, tempore compoſiti euadunt, & febris, quæ ſiccitatem tandem ſibi adiungit: quum ſolo calore primum noceret.

Causæ morbi, qui paulatim, subito, vel confertim siue per crisim soluitur.

CAP. XVII.



IAM verò morbos, qui subitò soluuntur, efficiunt causæ, quæ subito tolli possunt: quales sunt inter efficientes, quæ ob intemperiē potissimum calidam, & frigidã morbos pariunt: Promptè enim calidum à frigido mutuò extinguitur: Tardius patitur humidum à sicco: difficilimè inter qualitates siccum ab humido: Quarè vt morbi ab illis promptè, ab his vero qualitatibus paulatim fiunt, ita etiam soluuntur: Atque etiam inter causas, quę morbos instrumētarijs partibus inferunt, quasdam statim, alias maiore negotio auferre licet. Luxatæ namque partes breui temporis spatio sæpè reponuntur, & fractæ restituuntur, reintegrantúrve, nisi vetet partis conditio, veluti in capitis ossibus cōtingit, quæ confracta coaptari nequeunt, sed extractionem postulãt: Tibiæ verò, vel cubiti ossa fracta citò quidē restituuntur, & coaptantur, sed integra sanatio longiore eget tēpore, vt callus gignatur, qui dissidentia ossa inter se glutinet. Nec minus vulnera, in quibus nihil deperditū est, citò vnione facta coalescũt. Licet etiã superabundãtes partes, aut aucta substantia in tumorē præter naturã elatas subitò rescindere: vulnus tamē ex curatione prioris morbi relinquitur, quod longiorē postulat curã: Quinetiam huiusmodi morborum nonnunquã causa est materia. Nam diarię febres confestim soluuntur, quia ex spiritu fiunt, & morbi, quos multitudo sola, vel etiã feruor humorū absque putredine concitat, eo vacuato vel refrigerato subitò abiguntur. Qua ratione Gal. misso copioso sanguine synochas febres iugulare se solitū cōmemorat: At si materia, quæ morbi est causa, alteratione opus habet, contingit vt nūc cito, nūc tardè illati morbi expellãtur: quippe qui ex solidiore, crassioréque materia, vel multa consistunt, aut plurimū à naturali qualitate recesserunt, nō nisi longo tēpore emendantur: subitò enim huiusmodi vitia vinci nequeunt. Accidit etiã loci ratione morbos procreari, qui subitam habent generationem & solutionē veluti in morbo comitiali contingit, qui ex crasso, pituitosóque humore irruente, occupantéque

cereb

cerebri ciuitates cõfertim naſcitur,& ſoluitur, expellentis ſcilicet facultatis robore. Eodẽ modo ſtomachi dolores ex multa, glutinoſáque pituita oborti, ex purgatis per latiores ciuitates ipſius partis noxiis humoribus, ſtatim deſinunt. Qui verò morbi ſubſtantiæ alicuius regeneratione opus habent, ſiquidẽ ea ſpiritus ſit & ſubitò curantur, & gignũtur: quo modo morbi, qui animi defectũ inferunt, diſſolutis ſtatim ſpiritibus, accidunt, iiſdémque regenitis, minimo negocio abeũt, vlcera verò caua, vt paulatim fiunt, ſic ſanãtur, quo fit vt partim ex ſolutionis ratione, partim ex conſideratione, propriæ facultatis cauſarũ morbi, inuenire liceat, à quibus proueniant qui ſubitò, quívt paulatim, & à quibus finiri poſsint. Cæterum morbũ, qui per criſim, hoc eſt, cũ ſubita & magna mutatione ſoluitur, agente natura, cõmittũt neceſſariò humores, qui confertim expelli poſſunt. Nam ex ſpiritu ſubitæ quidem, ſed non magnæ mutationes in morbis fieri poſſunt. In partibus verò ſolidis, qui naſcuntur magni morbi, non niſi paulatim extingui valent. Illæ autem quæ à medicis fiunt magnæ ſubitæque mutationes, quales ſunt quum in febribus ſanguinem effundunt vſque ad animi defectum, aut lapides opera chirurgica extrahunt, vel luxata membra manu reponunt, aut aliud denique huiuſmodi moliuntur, naturæ affecti corporis beneficio nõ proueniũt, & à criſibus antea ſimiles mutationes ſunt ſeiũctæ. Cæterũ oportere expultricem facultatem, & nõ aliã in hoc opere exerceri ex hoc conſtat, quòd quũ duæ ſint, quæ morbos finiunt, concoctrix nimirum, & expultrix: illa magnas mutationes ſubitò vt hæc moliri nequit. At vehemẽter quoque expultricem hanc vim irritari oportet, ſi harum mutationum author eſſe debet: Vt enim ea moleſtatur ſic agit. Quamobrem impelli eam vehementer neceſſe eſt, ſiquidẽ per criſim morbos finire debeat. At ſi irritetur facultas ipſa nec tamen locus pateat, per quem noxios humores protrudere valeat, fruſtra ea molietur excretionem, nec expectari poteſt ſubita aliqua, magnáque in corpore affecto mutatio, quod ſanè oſtẽdunt laterum inflammationes, quæ perpetuò facultatem huiuſmodi commouent, paulatim tamen expurgato humore per tuſsim diſſoluuntur. Quamobrem meritò totam huius rei cauſam in humorem reiecimus, qui vehementer expultricem excitare, & liberum exitum

habere

habere poteſt. Eſt porrò huiuſmodi humor potiſsimũ, qui feruidiſsimus eſt, & nullam partem peculiariter infeſtat, ſed in cauitatibus vt venis, & arteriis continetur, aut ſi partem aliquam obſedit, certè in ea receptus eſt, in qua huiuſmodi ſunt vaſa, per quæ noxia materia effundi poteſt. Sic enim vehementes febres per criſim ſolui conſpicimus, mitiores autem minimè. Inflammationes autem hepatis, lienis, cerebri, ſanguinis profluuio ſubito finiri, aut admodum miteſcere, aliarum verò partium eoſdem morbos agente natura, non niſi paulatim diſſolui nouimus. Poteſt huiuſmodi mutatio non ſolum à calido, & feruente, ſed etiam à frigido multo, craſſóque humore accidere: Nam hoc modo ventriculi morbi ex tali materia procreati, eo confertim per aluum, aut vomitum expulſo, deſinunt: & apoplexia in neruorum reſolutionem tranſit, tranſmiſſo affatim humore à cerebro ad neruos, quas mutationes meritò inter criſes reponimus. Verum etſi calidi, frigidíque humores confertim extruduntur, súntque cauſæ morborum, qui per criſim ſoluuntur, tamen calidi ſuapte natura potius, frigidi autem magis ob loci naturam, aut materiæ multitudinem, quàm quòd irritandi vehementem vim obtineant, id præſtant. Atque hæc quidem ſatis de morborum ipſorum differentiarúmque eorundem cauſis, quantum noſtrum inſtitutum exigit, dicta ſint: quibus (patefacta methodo) quilibet meliora forte excogitare poterit, & in vnoquoque morbo proprias, peculiaréſque cauſas inuenire: quod enim nos generatim, communíque omnibus tractatione, explicare primi (vt arbitror) in hac re tentauimus, vtile, vt ſperamus, id in ſingulis vnuſquiſq; ſibi ſentiet: Nam qui nouit à quibus cauſis magni, continui, intermittentes, acuti, calidi, frigidi, aut alterius modi morbi proueniant, facilè intelligere quoque poterit, quid febrem magnam, acutam intermittentem, aut alium alterius generis morbum committat.

IOANNIS ARGENTERII DE GENERIBVS, ET DIFFERENTIIS SYMPTOMATVM

LIBER VNVS.

Quid symptoma. CAP. I.



RIA esse præter naturã, morbos scilicet, causas morborum,& symptomata, sæpius à Galeno ostensum est, & iam dudum ab omnibus medicis, suadente ratione, receptum. Itaq; iam postulare videtur nostrum institutũ, vt postea quàm de morbis, illorumque causis egimus Galeni imitatione, ad symptomata quoq; trãseamus. Quæ quidem res nõ solum cognitu periucunda, sed etiã medico summopere necessaria existit: Quid enim quæso iucundius, quàm posse cognoscere (quod hæc tractatio promittit) quot, quibúsve modis, & à quibus causis corporis qualitates, actiones, excrementa, & alia deniq; omnia opera, quæ in nostro corpore obeuntur, mutari, vitiaríq; cõtingat? Sunt (vt postea ostẽdemus) symptomata causarum, morborúmq; effectus: Quo fit vt illa sine his cõstare, aut planè cognosci nequeant; siquidẽ effectus signa fiũt eorum, à quibus proueniũt: nec causarũ natura, & vis, nisi perspectis eorũ effectibus, planè intelligi potest. Quinetiam ad curationẽ facit plurimum huius rei explicatio. Nã quædam à morbis, & causis nascuntur, quæ curationem sæpius interrumpunt, & aliud medici officiũ requirunt. Alia verò huiusmodi vim nõ habent: qua ratione nunc mitigatione, nũc curatione præsentibus symptomatis, aliquando præseruatione opus esse dicimus. Quæ nemo vnquam rectè intelligere poterit, qui prius integram de symptomatis tractationem non absoluerit. Ac inter omnes quidem Galeni libros diu sum admiratus eos potissimũ, quos ille de hac re cõscripsit: Nec immeritò quidem, vt mea fert opinio: siquidem alij ferè omnes si cum his cõferantur (quod omnes etiam, qui iudicio aliquo sunt præditi, & medicinæ non ignari fatẽtur)

negligentius ab authore elaborati videbũtur:verum quum diligentius ſæpiúſq; eos legere(quum de eadem re ſcribere inſtituiſſem)coactus fuerim, multa ſanè optimè à diuino eo authore tradita, cõfirmato priore iudicio, cognoui: nõnulla tamen alia depræhendi, quæ fortè meliore docẽdi methodo ſcribi, doceríq; poſſent. Verũ ne alia proſequamur, quæ ſuo loco oſtẽdentur, illud imprimis cõtemnendum nõ eſt, quod ad nomen ipſum pertinet. Nã quum primo libro methodi medendi, & in Arte medicinali σύμπτωμα, quod noſtri caſum vertũt, & συμβεβηκὸς, quod à noſtris accidens dicitur, inter ſe diſtinxiſſet: quod illud præter naturã, hoc verò ſecundũ illã eſſet. Poſteà in libro de Optima ſecta, & paſsim alibi hæc nomina inter ſe cõfundit, quũ ſcribit quædã eſſe ſymptomata ſecundum naturã, vt niger color Indis, quædã verò naturæ cõtraria, veluti nares acutæ vi morbi factæ. Scribit etiam libro primo methodi ſymptoma eſſe quod ſequitur alterationẽ ſecundum, vel præter naturã. Sic accidentia morbi pro ſymptomatis ſæpe vſurpat, vt quũ ſcribit octauo capite artis, medicinalis ſymptomata eti ãpropriè vocari accidentia. Vnde quidem Græci medici, quæ morbũ ſequuntur, nõ ſymptomata, ſed ἐπιγεννήματα, id eſt ſuccedentia ſcilicet morbum appellare maluerũt. Ducitur autẽ ſymptomatis nomẽ à verbo συμπίπτω, quod eſt(ſi vim vocabuli exprimas) ſimul cado, vt συμβεβηκὸς à verbo συμβαίνω, quod idem ſignificat, quod ſimul euenio: ſimul enim veniunt effectus cũ ipſa cauſa, à qua proueniunt. Nec tantũ diuerſa ſignificatione, quàm diuerſo vſu, & vſurpatione hæc vocabula inter ſe differunt: quũ pari felicitate, quod aliud ſequitur, ſignificent: Accidẽs autẽ verbum noſtrũ nõ oſtendit aliquid, quod aliud ſequatur: Accidere enim corpori dicimus nõ ſolum morborũ effectus, ſed etiã ipſos morbos, & eorum cauſas. Iam verò quid ſymptoma ſit, medicis explicandum eſt: de qua re etiã varia ſcribit Galenus. Nã in libro de Differentiis Symptomatũ, quicquid eſt in corpore præter naturã, generaliore quadã ſignificatione, ſymptoma eſſe definit: Propriè verò intelligendum quod morbum tanquã illius effectus ſequitur: ſiue quod alia omnia cõtinet præter naturam excepto morbo, & illius cauſis: quæ poſtea in ipſa tractatione nõ ſeruat: nam libro primo, & ſecundo methodi medendi actiones læſas à ſymptomatis diſtinguit: quũ tamẽ morbos ſequantur, & inter pro-
priè

priè dicta symptomata in libro de illorum differentia ab eo comprehendantur: Præterea vocat etiã symptomata morbos, qui ex aliis morbis nascuntur, vt febrẽ dicit esse symptoma pleuritidis in libro de cõstitutione artis: Addo quòd nõnulla enumeret inter symptomata, quæ eo posito principio, in eorum numerum recipi nequeunt. Alia vero reiiciat, quæ non minus, quàm alia recipere oportet. Si enim symptoma est præter naturã, id autem est, quod plurimũ à naturali statu recedit, quis pandiculationem, palpitationẽ, ructus, crepitus, sternutamẽtũ, tussim inter symptomata reponet? Quis tumorem partis, vt ille facit in libro de Differẽtiis morborum, qui ad tantã magnitudinẽ nondum excreuit, vt actionibus incommodare queat? Necesse namq; est totũ corpus, vel partem, quæ præter naturã habet, ægrotare, nec suas functiones ob insignẽ læsionem cõmodè exercere posse: Atqui per prædicta symptomata nihil, aut certè parum admodum corpus afficitur, sæpéq; etiã nullis præsidiis, quæ morbosis affectibus debentur, opus habet, sed illa, vel statim sponte desinunt, aut parũ cõmutata viuendi cõditione, nullo negotio euanescũt. Quod si leuiora hæc vitia inter symptomata statuantur, licebit etiã minimas quasq; ab optima constitutione euersiones inter ea ponere, quæ præter naturã censentur: quo fiet, vt nõ solum temere alibi neuter status inter sanos & ægros sit positus, sed etiã decreta eorum approbẽtur toties ab eo reiecta, qui corpus nostrũ continuè affligi, morbísq; vexari censebant. In quo prætereà genere Symptomatum tumor ille qui ad eam magnitudinem non excreuit, vt actionibus obesse possit ponetur: an inter excrementa, vel qualitates corporis, vel actiones læsas: quod nulla ratione fieri potest, si ea legamus quæ ille sub illis generibus cõprehendit: an inter morbos, vel causas morborũ, si forte dicamus eũ intelligere eo loco symptomatis nomine quicquid est præter naturã: At morbus nõ est, si causam esse dicit: nec causa morbi esse potest, si morbũ ob suam paruitatẽ nequit inferre: Quare nullo pacto symptoma erit censendus. Cæterum quũ sanguinis profusiones, vomitiones, & alias excretiones toto etiã genere præter naturã, à symptomatum consortio seiungit, si modo tempestiuè fiant, id est (vt ille in libro de Differentiis symptomatum interpretatur) expellatur id, quod molestat, cõtenditq; nihil eorũ, quę ad animalis

commodum peraguntur in corpore, inter symptomata reputari debere, sui mihi videtur obliuisci. Sic enim tussim, rigorẽ, horrorem, singultum, sternutamentũ, crepitus, vomitum, alui profluuiũ, quorum beneficio natura sese à noxiis, morbosísq; causis expurgat, inter symptomata temere collocaret, illorúmq; causas dum aliorum symptomatũ causas inuestigat, explicaret. An nõ etiam libro secundo de Causis symptomatũ scribit quædam ex illis naturæ esse opera violentius à morbosa causa concitata? Cui simile est illud, quod habet libro tertio eiusdem operis, expultricem scilicet deprauato motu niti, quum per singultũ noxias causas expellere studet. Quòd si ita res habet, necesse profectò est multa ex symptomatis ad animalis commodum (quod negat in libro de eorum Differentiis) pertinere: siquidem eorum beneficio natura vtilitati studet: Nónne enim quemadmodum à malis humoribus irritata facultas tussim commouet, sic etiam sanguinẽ, à quo molestatur, per diuersas corporis partes sæpè effundit? & vellicantes vẽtriculum acres humores, aut copia grauantes, excitata huiusmodi facultate, extrudit pari omnino in omnibus vtilitate, & incõmodo, paríq; etiã facultatis robore? Quamobrem eadem quoque ratione hæc omnia sub natura symptomatum compræhendere oportet. Quòd si quẽadmodum symptomaticas eas excretiones vocare solet, quæ obsunt, symptomata etiã appellaret, quę perpetuò nocent, & alio nomine quæ per morbum prosunt vacuationes, & conferentia symptomata donaret, non esset quod damnare possemus: sed quũ hæc omnia mutuis nominibus nuncupet, probare nõ possumus tractationem, quæ omnia confundit, & multorum errorum occasionẽ prębet: Illud verò etiam, quod scribit symptoma pressius sumptum nihil aliud esse, quàm quòd morbũ tanquam vmbra corpus sequitur, contendítq; omne symptoma à morbo prouenire, eo etiam authore, quum de horum causis agemus, ostendemus non esse rationi consonũ: propterea quòd non solum à morbis, sed etiã à morborum, naturaliúmque rerum causis multa nascuntur symptomata. Ergo intelligit ille symptomatis nomine, aliquãdo quicquid est præter naturã, aliquando id quod secundum naturã existit: nonnunquam id quod sequitur morbum: aliquando id quod prouenit non solum à morbis, sed etiam à causis morbi: aliquando excipit à symptom

ptomatis actiones morbosas: aliquãdo verò symptoma vult etiã sequi sanitatem, & statum secundum naturã: vult nonnunquam symptoma esse nõ solum quod in ægrotis fit, sed etiã à natura vincente, & extrudente quod obest: aliquando symptoma ei est, quicquid à morbo cõmittitur siue morbus sit, siue aliud: aliquando symptoma statuit esse effectus, qui obsunt ægrotis, vt excretio symptomatica: adeo vt nihil perpetuum, & stabile doceat hic author: toties enim mutat sententiã, quoties de eadẽ re agit: Scripsit in libris de morbis, de symptomatis, in Methodo medendi, in opere de locis affectis, in libris de placitis Platonis, & Hippocratis; & alibi passim integras paginas, de nomine morbi, symptomatis, causę morbi, passionis, actionis, dispositionis, siue affectus, nec vnquàm stabilire aliquid in ea re potuit: quod postea docẽdo sequeretur: Scribit de nominibus statim esse conueniendum: cum interim ipse nullum de illis loquendi finem faciat: nunc sequitur quod alio loco improbauit: atq; ita suam tractationem, & nos ipsos confundit: Ego verò in meo hoc opere symptoma intelligo, quicquid præter naturam morbis, & illorum immediatis causis exceptis, in corpore reperitur.

De generibus, & numero symptomatum.

CAP. II.

GALENVS in libro de differentiis symptomatum tria in vniuersum symptomata esse ponit, Actionem læsam, excrementa, & qualitates corporis præter naturam, quæ primas sequuntur: nihil enim horum morbus est, nec morbi causa proxima (nam remotæ causæ morborum symptomata aliquando euadunt) veluti cum nimia vigilia, aut somnus immoderatus, motus, excrementa, quæ præter naturam retinentur, aut emittuntur, aliáque huiusmodi, præsentes morbos intendunt, & nouos etiam alios pariunt: Verum vt mea fert opinio alia præter enumerata symptomata sunt addenda: est enim cibus male concoctus, & sanguis qui per morbos corrumpitur symptoma, vt omnibus constare puto, quum intemperiem, & vitiatem actionem sequantur, perinde, vt secundæ qualitates: quum tamen in nullo ex prædictis symptomatis hæc contineantur. Nam quod aliquis dubitare posset, sub

excrementis nequaquã cõprehẽduntur: quippe cũ excremen ta vocẽtur, quæ ab aliis post cõcoctionẽ segregata, extra cor pus excernuntur, excretionémq; postulant: quod his nõ con tingit: Nam etsi cibus male conficitur in febricitantibus & improbus sanguis gignitur, nõ tamẽ propterea iudicamus, ea excrementa esse, & tanquã inutilia reiicienda: Id quod etiam euidentius in carne spongiosa, aut alio modo vitiosa apparet: Quæ etsi huiusmodi gignitur, in corporibus mor bo oppressis, aliud tamen quã excrementũ eam esse puta mus. Dolorem præterea, & præter naturam voluptatẽ, sym ptomata nemo esse negauerit, quæ tamẽ sub nullo ex prędi ctis tribus generibus symptomatũ cõprehenduntur. Quod quidẽ ob quorũdam inscitiam, ne dicam malignitatẽ, paulò diligentius docere institui, ab ipso nomine exorsus, ne ali cui imponant varia illius significata. Porrò nomẽ doloris, quẽ græci πόνον, λύπην, ἀλγηδόνα, ἀνίαν, ὀδύνην, κόπον, & ἄλγημα, vocant, vt Galenus aphorismo sexto libri secundi, & alibi testatur, duo significat, dispositionem, siue causam ipsius do loris, vel molestiam illam, quã omnes cõmuni conceptu in telligimus, dolorémq; vocamus, nec tertiã significationem apud Galenũ est reperire, vt quidã sentiunt: qui scripserunt hoc nomine etiã significari actũ eum in quo dolemus: neq; enim illi authorẽ habent, ex quo id probare possint, aut cer te non Galenũ, cuius opinionẽ se tueri posse dicunt: eo quod dolor apud illũ bifariã vsurpetur, vel pro actu quo dolemus, vel pro eo quod voluptati opponitur. Duo quidem doloris nomẽ significare scribit Galenus, sed nõ ea quæ illi ponũt: Nec illud quod dicũt, id probat, vt rationale, ita dolorẽ duo significare: non enim ex aliorum nominũ duplici significa tione, sed ex loquendi vsu accipere debemus, quod vno mo do, vel pluribus vsurpatur: Igitur cũ dolor apud Galenum significet dispositionẽ dolorificã: & id quod voluptati oppo nitur, de illa significatione postea, de hac verò nũc agendũ. Ac quũ omnes fateantur dolorẽ esse symptoma, etsi aliquan do morbi causa remota fieri potest, certúmq; sit eũ, nec inter qualitates alicuius sensorii, nec inter excremẽta reponi pos se. Hactenus putarunt medici, dolorẽ esse actionẽ, & sensa tionem læsam: & cũ illorum opinione omnis actio læsa sit, vel abolita, vel debilis, vel deprauata, ponũt dolorem inter deprauatas actiones, eo quòd per dolorẽ sentiri dicãt, quod

nequa

nequaquam sentiri debet: Addunt & quidã philosophi qui de hac rescripserunt rectè Galenũ, & Auicennã dixisse, dolorem esse tristem sensationẽ: id enim ostendere ea quæ dolorem excitãt. Nã quæ tendũt, vel pungũt, vel alio modo dolorem cõcitãt, id faciũt interim cũ agunt, nõ autẽ postea quàm agere desierũt: ex quo inquiunt patere dolorẽ in actione cõsistere, actionémq; esse: Ac tandẽ illi definiunt dolorem esse asperũ, siue molestũ sensum præter naturã cõfertim factũ, à mala Temperie, cũ solutione cõtinui: cõtrà verò voluptatẽ, sensum esse blandũ, secundũ naturã, cõfertim genitũ: Accusántq; nos satis apertis verbis quòd hic antea docuerimus, dolorẽ nõ esse sensationẽ, vel actionem aliquã. Contra quos iam disputare aggredior, nõ vt mihi patrocinari velim, sed ne veritati desit patrociniũ in tantis sectis, tãtis cõtentionibus, tanta cęcitate, & malignitate quibus difficultatibus hodiè premũtur, qui liberã docendi rationẽ profitentur: Ac illud solũ aduersus illos adfero, si Galenus recte dixit dolorẽ esse actionẽ: Cur illi postea cũ Aristotelis opinionem excutiunt, id negãt asserúntque, quod nos putamus verum esse, eum inquã sequi actionem, vel certe in ipsa actione, & sensatione fieri. Nonne redarguũt iam illũ, quem recte sentire conati sunt ostendere, & lõga disputatione defendere laborarũt? Iam verò si dolor est actio, edet aliquod opus, vt alias actiones facere videmus: nã concoctio aliquid cõcoquit, vel certe pars corporis cõcoquendo aliquid facit, vt chylum in vẽtriculo, sanguinem in hepate, quid verò dolor agitur, aut quid per dolorẽ, vel dolendo operabitur id, cuius actio dolor esse censetur? Nã vt oculus videndo aliquid agit, nempe videt obiecta, sic si dolor esset actio alicuius sensorij, hoc ipsum dolendo aliquid efficeret. Cæterùm si dolor est sensatio haberet aliquod peculiare obiectũ, circa quod versatur: vt visus circa colores, auditus circa sonos, odorat⁹ circa odores, gustus circa sapores, tactus circa primas, & alias suas qualitates: At doloris quod nã quæso erit obiectũ. Deinde si dolor est sensatio, erit alicuius sensorij actio & sensatio: nõ est autem actio visus, auditus, gustus, odoratus, tactus: quippe cum in omni sensatione dolor fiat: & propterea peculiaris alicuius sensus actio esse nequit: cõmunis autẽ nulla est actio omniũ sensuũ, etsi cõmune aliquid est, quod de singulis sensationibus iudicat, & quorundã sensuũ cõmunia quæ-

.4. dam ſunt obiecta: Ad hæc ſentire eſt cognoſcere, & ſenſatio eſt cognitio quædã, vt recte inquit Ariſt. At dolere nõ eſt cognoſcere, nec dolor eſt cognitio. Addo quod dolere & ſentire eſt pati, vt docet Ariſtoteles, quare dolor actio eſſe nõ poteſt. Vrget & illud hãc opinionẽ, quòd in nullo actionis læſæ genere poſito à Galeno, reponi poſsit: nã vt nemo dubitat dolorẽ non cõtineri ſub debili, aut abolita actione, ita euidenter hallucinãtur, qui eũ putant eſſe deprauatã actionem, eã ratione quod vrgente dolore ſentiat aliquid, quod abeſt, dum corpus recte valet: nam etſi verũ eſt dolorẽ fieri à re moleſtante, qua caret corpus, quod nullo dolore affligitur: non tamen ob id deprauata eſt actio, quæ illud percipit, non magis profecto, quã ſi quis diceret deprauatã eſſe viſionem, cũ res moleſtas apprehendit, ac tales eſſe agnoſcit, quales ſunt. Eſſet quidem deprauata actio, ſi eas non perciperet tales eſſe quales exiſtunt: quo modo illos deprauate videre cẽſemus, qui quæ rubra ſunt iudicant flaua, aut duplex quod eſt ſimplex, aut perforatũ quod eſt ſolidũ, aut ſublime quod eſt humile, eadẽ ratiõe deprauate eos iudicare dicimus, qui delirant, in dolore verò quũ percipiatur id quod obeſt, nullus eſt error in ipſa actione: Quare nec ipſe dolor põt actio aliqua eſſe: quum nec abolita nec debilis, nec deprauata ſit: & quo modo quæſo deprauata erit actio, ſi nequit actio eſſe? Quod ſi ad Galeni placita res eſt reuocanda, inueniemus illum nequaquã putaſſe dolorem eſſe ſenſationẽ: etſi aliquando vbi negligentius rem tractat id ſcribere videtur. Nã in arte medicinali, vbi agit de ſignis corporũ ægrotantiũ apertiſsimè diſtinguit ſigna ſumpta ab actionibus læſis, ab illis quæ ſumuntur à dolore: idẽ docet in libro duodecimo methodi, ac paſsim alibi, ſed euidẽtiſsime in libro de differentiis ſymptomatũ, vbi enumeratis, ſenſuũ ſymptomatis ſubdit dolorẽ, & voluptatem peculiaria quædã eſſe ſenſuũ ſymptomata: illorúmque vim in ſenſu tactus inſignẽ apparere: In primo verò ſenſorio cerebro inquã ipſo fieri ἀγρυπνίαν, id eſt vigilantiã ſiue vigiliã præter naturã, & coma, hoc nomine ſoporoſos omnes affectus intelligẽs: tanquã alterius naturæ eſſent hæc à prędictis ſymptomatis, quo loco etiam apertè ſcribit, tactũ in ſua actione inſigne ſymptoma experiri, nempe dolorẽ. Ex quibus verbis patet ipſum dolorẽ nõ eſſe ſenſationẽ, ſed in ſenſatione fieri. Quod ſi Galeni dicta

concil

conciliare velimus facile illa ita interpretari poterũt: nam quum dicit dolorē eſſe triſtem ſenſationē, nõ dolorē ipſum definit, ſed modũ, quo dolor efficitur: tũc enim dolor naſcitur, quũ triſtis fit ſenſatio. Eandē opinionē refellit Ariſt. decimo libro ethicorũ, vbi ſcribit abſurdũ eſſe, arbitrari dolorem, & voluptatē eſſe ſenſationē, aut actionem: eos autē ita credere qui nequeunt actionē ab eo, quod in ea fit, ſeparare: Itaque quum dolor nõ ſit ſenſatio, non eſt quod laboremus in aliis partibus definitionis refellendis: nam ſi genus definito non conuenit, mala tota definitio ſtatim proditur: Quin potius examinemus alias definitiones, quæ de dolore traduntur: definiunt enim illi ex Ariſt. (vt aiunt) opinione, dolorem eſſe paſsionē in appetitu, ſequentē cognitionem, & iudiciũ ſenſus: ſed nõ video quo modo id probent: Nam Ariſtoteles nulla appetitus facta mentione, lib. vj. Topicorum, definit, dolorem eſſe paſsionē animalis, factam cũ violentia, à diſtantia partiũ cohærentiũ. Aiunt illi etiã Ariſtotelem ſeptimo Ethicorum dicere, animal in ſentiendo laborare, tum quòd ſpiritus in functione laboret, tũ quod ſequatur affectus in appetitu: ex quo aſſerũt dolorē eſſe affectum in appetitu, ex ſenſu ortũ: ſed vt dicã quod ſentio, fingũt illi multa in hac re Ariſtotelis eſſe, quę illius authoris nõ ſunt, aut certe nõ ad dolores, & voluptates corporis, de quibus potiſsimũ agimus, ſed animi voluptates, & nequaquã ad dolores pertinent: ſcribit quidē ille vltimo capite illius libri animal ſemper laborare & ipſum videre, ac audire dolorē inferre: Sed huiuſmodi dolorē nos nõ ſentire propter cõſuetudinem verũ hoc ex aliorũ opinione tradit, vt ex illius cõtextu quilibet cognoſcere poteſt. Præterea nõ ſcribit ille animal laborare, eò quòd ſpiritus in functione laboret: nã quis labor ſpiritibus tribui poteſt? Quod ſi illi volunt, animal in ſentiendo laborare ob laborē ſpirituũ, & affectũ qui in appetitu ſequitur, & ex hoc putant elici doloris definitionem, quod ſit affectus in appetitu ex ſenſu ortus, cur etiã ſpiritus in definitione ipſa nõ aſſumitur: Si enim vtrũq; neceſſariũ eſt ad doloris generationē, labor inquã, ſpiritus, & affectus qui ſequitur in appetitu, abſurdũ eſt vno aſſumpto in definitione alterũ relinquere. Omitto quod illi nõ doceãt, quid dolor, & voluptas ſint, ſed modũ explicent quo hęc fiunt: aiunt enim ex labore ſpirituũ, & affectu in appetitu vtrũq; fieri, at

hoc eſt cauſas, & modũ docere generationis doloris, & volu ptatis: nõ aũt definire quid illa ſint. Ac nec illud quidẽ perci pere poſſum quid appetitus cõferat ad dolorẽ, quidq; cũ eo cõmune habeat: appetimus enim quę ſunt iucũda, reiicimus verò & ſpernimus, quæ ſunt triſtia: cuiuſmodi eſt dolor. Vo luptates quidẽ appetimus, & illæ in cupiditate, & appetitu cõſtitui poſſunt: At dolor nequaquã. Addo quod Ariſtoteles eodẽ libro doceat, voluptates quaſdam eſſe ſine cupiditate, quo fit vt dolorẽ, & voluptatẽ, ex cupiditate, & appetitu nequaquã definire poſsimus: vt potè quæ nõ omni voluptati: & tanto minus omni dolori cõuenire poſsint: Sed quis huiuſmodi definitionẽ doloris probabit quæ ipſo definito eſt difficilior? Quapropter ex noto aliquo principio quęramus aptam, & perſpicuã doloris definitionẽ: ſumemus aũt principiũ quo vtitur Galenus in morbi definitione inueſtigãda ex cõmuni omniũ cõſenſu. Vt enim omnes homines dicunt ſe ægrotare, quando ſui corporis cõpoſitionẽ labefactatam agnoſcũt, ſic ſe dolere aiũt, quãdo re aliqua moleſtant. Quare dolor moleſtia quædã eſt, at nõ omnis moleſtia dolor eſt, Etenim calor, frigus, laſsitudo, cibus, potus, medicamentũ, moleſta ſæpe ſunt, pariúntq; corpori moleſtiã, ſed ſæpe citra dolorẽ: Quare addendũ eſt in definitione id quod moleſtiã parit dolorificã: Eſt aũt id, (vt poſtea oſtẽdemus) quod cõ tinuũ ſoluit: ea enim moleſtia & paſsio, quæ à cõtinui ſolutione naſcitur, cũ dolore eſt. Verũ nec omnis paſsio, quæ fit ab his quæ violãt cõtinuũ eſt dolor, aut cũ dolore: nã vulnera oſsiũ, & etiã ipſius carnis, & nerui, aliquãdo nullũ pariũt dolorẽ vt in certamine acri, & delirãtibus cõtingit, id quod nõ alia ratione (vt poſtea etiã docebimus) accidit, quã quod deſit facultas, quæ paſsiones illatas apprehẽdit, & diiudicat: Accidunt præterea dolor, & voluptas dũtaxat in actione, id eſt quũ agimus aliquid, ſentimus, cogitamus, nec in omni quidẽ actione, ſed duntaxat in ſenſu, & functionibus, quæ principes à medicis vocãtur, nec non in illis, quæ vitales, & cordis paſsiones nũcupant, in naturalibus verò vocatis actionibus, & motiuis, nec dolor, nec voluptas fiunt: nã vt ſenſoria ſentiẽdo dolorẽ, & voluptatẽ experiũtur: ſic in cogitatione, recordatiõe rerũ animus aliquãdo ſuos dolores, ſuáſq; voluptates capit: ex ira, & triſtitia, & nimio etiã gaudio, & riſu naſcitur in corde dolor, & tunc ſolũ quando fit actio. Sed de

his

his postea quędam diligentius proponemus. Quod si ita est, quid aliud erit dolor, quàm molestia & passio, quæ agendo percipitur, ex solutione continui nata, siue molestia, & passio, quæ fit in sensu aut animo, à soluentibus continuum? nam, vt postea ostendemus, non solum in sensu, sed etiam in animæ actionibus, quæ subiectæ sunt dolori, & voluptati, dolor nascitur, ab his quæ continuitatem partium diuidunt: suo enim modo, ad subiecti diuisionem anima pati & diuidi dicitur: Porrò huius definitionis partem, quæ est de solutione continui ex Aristotelis sexto libro Topicorum sumo: non enim omnes passiones, sed eas solum quæ à diuidentibus continuitatem partium oritur, dolorificas esse docet: Quod verò fiant dolor, & voluptas in ipsa operatione idem scribit libro decimo Ethicorum: Esse verò tum dolorem, tum voluptatem passiones, & dolorem esse molestiam quandam, voluptatem verò iucunditatem aut aliud quod molestiæ opponatur, omnibus constare puto: non ergò dolor est ipsa actio, vt sensatio tristis: sed molestia, quæ fit in tristi sensatione: sic dolor qui ad cogitationem pertinet, non est ipsa cogitatio tristis, sed molestia quæ in cogitatione nascitur, ab eo quod habet vim inferendi dolorem: ita vt in sensoriis, ex sensu rei diuidentis nascatur dolor, ex sensu verò rei vnientis voluptas: In animæ verò facultatibus, secundum naturam cuiuscunque facultatis & actionis, pari ratione à re diuidente, & vniente, dum fit diuisio & vnio, dolores & voluptates fient. Sed hæc (vt diximus) cognitis istorum causis clarius patebunt. Ergo vt tandem colligamus quod ab initio docendum proposuimus, plura sunt genera symptomatum, quàm actio lęsa, excrementa, & qualitates corporis præter naturam. Verum non omnia sunt ex primo genere: nam actio primum vitiatur, ad hanc postea sequuntur excrementa corporis, qualitates, aliáque præter naturam opera: & in aliquibus partibus dolor, voluptas, vigilantia, & sopor accedunt. Vt enim vnam actionem læsam alia sæpe sequitur: sic sensationem in propriis sensorijs, tristem quidem dolor, iucundam autem voluptas, prohibitam verò delationem virtutis sensificæ, & calidi innati ad omnia sensoria, sopor, nimium autem calidi motum, vigilantia comitatur.

DE

def. vera doloris.

q dolor nō in sensu tm, sed in alijs actionibus fit ut pagina sequ. fine,

De generibus actionis læsæ.

CAP. III.


NVM esse commune symptoma actionem læsam, & ex ea non solum qualitates, & excrementa, sed etiam alia opera, quæ perperam in corpore obeuntur: veluti est cibus malè concoctus, prouenire, antea abunde ostensum esse puto. Quinetiam per qualitates, quæ symptomata sunt, intelligendas visiles, vt colores præter naturam; audibiles vt sonos, qui in corpore excitantur, odorabiles fœtidas scilicet qualitates, quæ odore percipiuntur, & gustabiles, vt sapores, qui ex humoribus linguā inficientibus sentiuntur: atque demū tactiles, vt duritiē, mollitiē, asperitatem, læuitatem, & alias qualitates, quæ tactui subiiciuntur, primis exceptis, quæ morbi sunt causæ, non effectus, omibus constare arbitror. Illud verò nec etiam apud insignes medicos satis patet, quot sint actionis læsæ genera: Etenim Galenus non aliter actiones læsas diuidere solet, quàm in debiles, abolitas, & deprauatas: qua certè diuisione, vt mea fert opinio, omnia functionis vitiatæ genera non compræhendit: Id quod quilibet cognoscere poterit, qui perspectū habuerit, quid per abolitam, debilem, deprauatámque actionē intelligere oporteat: quod vtcunque nec quantum res ipsa exigit, expressum existimo: & vnam etiam pro alia sæpius vsurpatam non sine artis cōfusione ostendere possum. Nam vt nemo est, qui non intelligat eam functionem abolitam vocari, quę nullo modo amplius fit, & prorsus quantum sensus iudicat, periit, quo modo apoplexia sensus & motus abolitio definitur: Ita de aliis maior difficultas est. Etenim Galenus imbecillitatem in libro de Differentiis morborum, symptomatúmque Differentiis & Causis, ac etiam in Methodo medendi, nunc pro parua intemperie, nunc pro magna, aliàs pro actione debili vsurpat. Debilem verò actionem nunc vocat, quæ vix fit, longioréque tempore eget, vt perficiatur, aut etiam nunquam perfectionem assequitur: Quemadmodum eos dicimus debiliter concoquere, qui vel planè vsque ad naturalem & solitam mediocritatem alimētum permutare nequeunt, aut si id faciunt, longiore tamē tempore solito opus habent. Nonnunquam tamen eos debilit

debiliter agere ſcribit, qui confusè agunt, veluti quum eos debiliter audire videréque dicimus, qui confusè audiunt, & vident. Verum alia etiam vitia ſub debili functione compræhendenda eſſe puto, qualis eſt ea actio, quæ quum ſemel continuato negocio opus ſuum perficere debet, ob debilitatem illud intermittere & pluribus vicibus abſoluere cogitur, cuius etiam generis eſt quæ poſt iuſtum tempus opus aggreditur, & quæ paulatim agit, quod confertim perficere deberet: Ergo debilis ſit, quæ nunquam perfectionem operis ſui aſſequitur, vel longiore tempore, aut confusè, & quæ intermittit, vel paulatim agit, vel poſt iuſtum tempus ad opus conficiendum excitatur. Deprauatæ autem actionis nomen cum aliis ſæpe confundit, & propriam illius ſignificationem exemplis duntaxat, nulláque generali ratione docet. Nam libro tertio de Cauſis ſymptomatum deprauatam coctionem ſub ſe debilem, & corruptam continere ſcribit, id quod de mala in libro de Differentiis antea prodidit. Alibi verò, vt antea diximus, actionum vitia in abolitas, debiles, & deprauatas ſtatim diſtinguit, aut in malam, & deperditam: eam verò, quæ mala eſt in debilem & deprauatã: Sumit etiam nonnunquam difficilem pro deprauata, quemadmodum quum in libro de Differentiis ſymptomatum coctionem deprauatam diſpepſiam, id eſt difficilem coctionem vocandam eſſe, non apepſiam contra nonnullos cenſet. Sed hæc quidem leuiora eſſent: ſi quid nomine deprauatæ actionis intelligendum eſſet, aliquando oſtendiſſet. Nã quòd deprauata idem ſit, quòd corrupta ſiue vitioſa, ſæpius ab eo oſtenſum eſt: ſed quid per corruptam intelligendum eſſet, doceri etiam oportebat. Ponit etenim rigorem, horrorem, conuulſionem, palpitationem, tremorem, ſingultũ, tuſsim, ructũ, ſternutationẽ, pandiculationem, dentiũ ſtridorem, oſcitationẽ inter motus deprauatos, ſed quur huiuſ modi cenſendi ſint cõſtare non poteſt: quippè quũ illi motus plurimũ inter ſe differant, & non niſi perſpecta deprauatæ actionis natura, in qua conueniunt, quales ſint intelligi poſsint. Coctionem autem deprauatã definit eſſe alterationẽ in alterã qualitatẽ, quàm ſit ea, quæ ſecundũ naturã: ſed nec trahi poteſt hæc definitio ad omnes alias actiones. Nec etiã debilẽ à deprauata ſatis diſtinguere videtur: Nam qui perfectè alimentũ nõ concoquit: ſed paulo frigidius relinquit

linquit, non assequitur qualitatem, quæ secundum naturã existit: nũ tamẽ ꝓpterea deprauatã, sed debilẽ potius huiusmodi coctionẽ nuncuparemus. Qua ratione debiliter, non autem corruptè alimentũ in ventriculo concoquere eos dicimus, quibus ea pars frigidiore intemperie est affecta. Ac profectò mirari licet, quod Galenus in libris de Morbis, & Symptomatis, vbi generalem cõmunémque omnibus doctrinã profitetur, nihil ferè cõmune doceat, sed perpetuò in singulorum explicatione versetur. Quo sanè fit vt alia, quæ traduntur in aliis operibus difficilia propterea videantur, quòd à nullo certo principio sint ducta: Nihil enim est frequẽtius apud medicos nomine pulsus & respirationis magnæ, paruæ, tardæ, velocis, crebrę, raræ, æqualis, inæqualis, ordinatæ, inordinatæ: nec tamẽ adhuc cõstat ex tractatione Galeni qualia sint in his actionibus vitia: an sub deprauata, vel debili functione (nã de abolita dubiũ nõ est) cõprehendi debeãt: Sũt & permulta alia mala in actionibus, quarũ sparsim mentionẽ facit, quę nulla arte cõstat, quoniã à nullo certo initio cœperũt. Hinc fit profectò, vt nec omnes actionis læsæ formas vnquam numerare possimus, nec quiescat animus, quũ eo ignorato, quod ars pollicetur, in his, quæ sparsim nulláque methodo traduntur, perpetuò laboret, & hæreat. Itaque rei natura duce omnia vitia, quæ circa actiones omnes inueniri possunt, inquiramus, & certis postea generibus comprębendamns, ne confusionẽ pariat innumera rerum multitudo. Necesse ergo est imprimis eã, quæ vitiata est, actionem aut fieri, aut non amplius fieri, hæc rursus vel non fit ꝙ impediatur, potentiã tamen habet, vt fieri possit: veluti si quis, ligatis manibus, illarũ partiũ opera exercere prohiberetur, quæ quum præter naturã non sit à nostro instituto reiicitur: alia verò est, quæ desinit fieri perfecto opere quæ pariter secundũ naturam existit: quo modo non fieri, somnũ in vigilantibus dicimus, quod genus cessationis vitiosum non est, sed secundũ naturã, sicut etiã deficiente materia actiones non fiunt, nulla existente in parte læsione, aliud verò est præter naturam, quod vocatur abolita actio, quæ diuiditur in prorsus abolitam, id est quæ nunquam restitui possit, vt cæcitatem visus integram abolitionem vocamus: & in eam, quæ etsi nullo modo fit, omnem tamen potentiam non amisit: Qua ratione in neruorum resolu-
tione

tione sensum,& motũ abolitum dicimus,quæ tamẽ sæpius restituuntur. Iam verò quę aliquid facit actio, vitiũ sortitur in re,quæ fit,& in agendi modo: Vitium enim est in ratiocinatrice facultate,quum ignorat an agendum sit, & quid: quod in delirantibus vsu venire sæpe videmus,qui ignorãt an retinere,an reiicere aliquid debeant, & quid retinendũ, quídve proiiciendum sit:atque illud quidẽ vitiũ in principibus actionibus, & potissimum ratiocinatrice peculiare existit,hoc verò omnibus etiam cõmune: Damnamus siquidem omnẽ actionẽ,quæ aliud opus facit,quàm oporteat:veluti si ventriculus pro nutrimento venenosam aliquã substantiam gignat. At in agendi modo,& ratione plurima vitia cõpræhendimus:vitiũ enim est in actione si excedat, vel deficiat,quomodo magnũ,paruúmque pulsum, & respirationẽ magnam,& paruã per morbos pariter damnamus, eo quòd mediocritatem excedant. Vitiosa quoque est, quæ est vehementior,& validior quã expediat,quippe quum nemo probet phreneticorum validiores motus,& robur, aut vehementiores expultricis,aut retẽtricis facultatis actiones: damnamus quoque eam,quæ infirmior est, quàm naturæ cõditio exigat:vt infirmã coctionẽ retentionẽ, expulsionẽ, attractionẽ,sensationes,pulsus debiles,& languidos,& motiones deniq; omnes. Nec vitio caret,quæ confusa est: Præterea probanda non est,quæ statutũ tempus secundũ naturã nõ expectat,sed anticipat,vt crebrior pulsus, respiratio, & excretio, quæ antequã oportet fit,& quæ tardius quàm expediat incipit,vt tardus pulsus,tardáque respiratio morbosa censetur,ꝙ tardius incipiat: vituperamus etiam quæ rarius,aut crebrius exercetur, veluti rarum crebrúmque pulsum:nec nõ intempestiuam functionem accusamus:quẽadmodum vesicam intestiníque musculum malè affectum iudicamus,quum alui excrementa, & vrina cohiberi per occupationes nequeunt: Quin & vitiosa putari debet, quæ postea quàm incepit,velocius,segniúsque obitur, vt in veloci,tardóque pulsu apparet. Nec eam probare possumus, quæ ad longius tempus extenditur, vt longiores somnos, & vigilias morbosas iudicamus, & coctionem quæ longiore tempore opus habet, vt mediocritatem assequatur: damnãda quoque est,quæ quũ fieri deabeat confertim, paulatim fit,aut intermittit quæ continua esse debet aut cõtrà.

Nemo enim probaret ſeminis excretionẽ, quæ paulatim fie ret: ſubitas autẽ, & cõfertim factas ſanguinis ſpiritúſq; retractiones ad cor, internáq; viſcera exitioſas etiã credimus: cõtinua debet eſſe pulſuũ, reſpirationíſque viciſsitudo: peſſimóſque intermittẽtes pulſus inter oẽs ferè alios cẽſemus. Per certa tẽporis interualla bibit, editque animal quũ ſecun dum naturã habet: perpetua aũt ſiti, & fame ſæpe vexatur, quũ præter naturã afficitur. Excernit itẽ alui, veſicæque excrementa per certa tẽporis interualla: Quòd ſi cõtinuò hęc faciat, perperã certè affectũ eſt. Nec probari quidẽ poteſt inordinata, inæqualiſque functio, quandoquidẽ pulſus, reſpirationes, aliáſque oẽs motiones inæquales, inordinatáſque maximè alienas à natura putamus. An nõ etiã culpare eam oportet, quæ per corporis partes obitur, per quas non debet? veluti quum noxias ſanguinis excretiones laborãte hepate inflammatione, eas ponimus eſſe, quæ per narem ſiniſtram obeuntur: probamus autem quando ſanguis per narem dextram profluit. Quis verò eam etiam nõ damnet functionem, quæ plena eſt moleſtiis, & ſuperflua voluptate, veluti quum ſomnos illos morboſos credimus, qui in ſomniis variis, & moleſtiis abundant, & motum, qui cũ dolore partium exercetur, tanquam præter naturam omnes fugimus? Ad hæc illud in vitio actionis ponendũ, ſi pars, quæ agit figu ram debitam naturalibus motionibus non ſeruat: nec vt oportet flectitur, aut alio modo agitatur, quo modo (puto) rigorem, horrorem, palpitationem conuulſionem inter peruerſas actiones recenſemus. Itaque quum tot ferè ſint in actionibus vitia, aut ſi quæ alia reperiantur, facilè ad hæc redigi poſſe videantur: illud certè omnibus conſtare puto hæc omnia à Galeno illis tribus generibus non fuiſſe com præhenſa. Nam vehementior, validiórque functio omnino prætermiſſa eſt, & omnes aliæ, quæ in incremẽto conſiſtunt, ſicuti celeriores, maiores, frequẽtiores, longiores, & reliquæ huiuſmodi: hallucinantúrque meo quidem iudicio, qui refugium in hac re Galeno quærunt, eo quòd putent ſub deprauata actione auctam comprehendi: Sic enim ſub eadem diminutam quoque complecti oporteret, ſi modo contraria ſub eodem genere poni debent. Quamobrem ſi ille diminutam, ſiue imbecillam à deprauata diſtinguit, eam pariter, quæ excedit, validiórque reperitur, ſeiungere neceſſe

necesse est: quãdoquidem etiã in prædictis actionibus, quas auctas dicimus, nullus error, nulláq; hallucinatio conspicitur, sed solus excessus damnari potest. Deprauatè namque eos videre scribit, qui hallucinantur circa ea, quæ videntur: vt quum duplum iudicant esse, & compositum, quod est vnicum, & simplex: aut depressum, quod est sublime: vel perforatum, quod est solidum, & contra. Sic in motibus conuulsiones, tremorésq; deprauatæ actiones, veluti etiã delirium in principe facultate corruptæ functiones esse cẽsentur, quę longe differunt natura, & genere, ab his, quas excedentes, & auctas nũcupamus: Quippe deprauatè agere aptè dicere poterimus eos, qui cinerem, & carbones, aut res alias corruptas, absurdásq; appetunt, aut dormiendo delirãt. At nemo bulimiam, id est ingentem famem in qua optimi cibi assumuntur, & lõgiores profundiorésq; somnos deprauatos vnquam vocabit, nisi qui fortè obtusiore sit ingenio, & iudicio, vel rerum, nominúmq; proprietatem confundere nõ vereatur: vt eos defendat, quos suæ sectæ authores, & principes sibi constituit. Quid enim quęso deprauatum est, vbi in solo excessu est vitium? Quòd si repugnante omni ratione deprauatas putemus esse huiusmodi functiones: cõcedemus quoque diminutam cibi appetentiam, leuiores, breuiorésq; somnos, aliáq; omnia, quæ in debilitate ponuntur vitia sub deprauatione, vt diximus contineri. Duo ergo erunt prima in actionibus vitia, abolitio & deprauatio: cui quidem opinioni passim Galenus repugnat: Ac quãto certè satius esset concedere, quæ euidentissima sunt, quàm tergiuersando, & superfluo hoc scriptorum patrocinio optimos quosque, doctissimósq; viros tandem ad hæc absurda perducere. Nunquam putauit Galenus omnia sua opera esse perfecta, & nihil aliorum labore addi posse his, quæ ipse inuenire forte cœpisset. At logices facultatis non ita ignarus fuit, vt quid ex contrariis sequeretur, perspicere non posset, si paulo maiore cura, & diligentia infinitam hanc suam librorum multitudinem conscripsisset. Et certè tanto satius est ita de eo sentire, quanto plus illi tribuimus, si quid eum ob negligentiam prætermisisse, quàm ob logices imperitiam ignorasse dicamus. Addatur ergo in vitio actionis incrementum, vocetúrq;, vt diminuta, sic huiusmodi actio aucta, vel superflua. Est præterea faciendum aliud genus, quod tri-

stem voluptosámque præter naturam actionem contineat? Tristem intelligo, in qua dolor, vel alia molestia sentitur Voluptuosam cũ qua adest voluptas ex causis morbosis prouueniens, vt in prurit u, & in pudendorum affectibus nonnullis contingit. Quæ profecto vitia sub nullo ex prædictis generibus compræhenduntur: Nam superius eos refellimus, qui dolorem tristem sensationem esse putabant, quum dolor non sit ipsa sensatio, sed quod sensationem tristem sequitur. Qui etiam in eo repræhendendi sunt, quòd dolorem, vel potius eam sensationem quam sequitur dolor, deprauatam esse arbitrentur: quòd scilicet per dolores sentiamus, quæ sentienda non sunt: Esset enim deprauatus sensus, si doloris causam, dolorémque ipsum non perciperet. Nam vt visionem deprauatam dicimus, quum credit homo se videre, quæ non sunt, aut qualia non sunt: non deprauatam verò, sed exactam, quum rectè cernit omnia sua obiecta, & ea inter se discernit: Sic profecto quum sensus doloris causam sentit, deprauatus dici non potest, sed exquisitus potius: essétque vt diximus deprauatus, si quæ molesta, & dolorifica existunt, non perciperet talia esse. Quare tristis sensatio sub corrupta contineri nequit: Quod si ita est, quid obstat, quo minus quatuor prima genera vitiatæ actionis constituamus? vnum abolitarum: alterum, quod auctas, & debiles: tertium, quod deprauatas: quartum, quod tristes, & voluptuosas præter naturam functiones cõplectatur: Quandoquidem si prædicta inferiora genera excutiamus, illorúmque naturam perpendamus, inueniemus ea omnia ad suprema ea capita non ineptè redigi posse: Nam de abolita, impeditáque actione quid sentiendum sit, superius ostendimus. Eam verò, quæ ignorat an agendum sit, & rem vnam pro alia facit, aut corruptam in re qualitatem inducit, & inordinata, intercepta, aut alio modo inæqualis est actio, quęque per partes ineptas obitur, aut etiam non seruantes naturalem suam figuram, aliámque omnem conditionem, quæ functionibus secundum naturam obeundis debetur, nõ immeritò deprauatã actionem esse dicemus: quando in singulis his actionibus error quidam cõtingere videtur: non excessus, nõ defectus, non molestia, non voluptuosa, aut abolita operatio. Atq; hac quidem ratione delirãtes, qui nõ perspiciunt, an agendum sit, errare dicimus: & eos, qui perforata,

rata, aut solida esse putant, quæ vident, quum tamen aliter sint affecta. An non etiam errare coctricem facultatem ventriculi dicemus, quæ ex nutrimẽto probo pro chylo, & vtili humore vermem, aut putridum humorẽ, aut variũ, aut salsum, vel acidum, aut indicibili aliqua qualitate corruptum procreet? Quis pulsatricem arteriarum vim hallucinari nõ putabit, quæ inordinatos, intercisos vno, aut alio modo inæquales pulsus edit? Nonne etiã fallitur excretrix facultas, quum vnam viã pro alia capit? Conuulsionem vero palpitationem, rigorem, tussim, singultum, & reliquos partiũ motus, quos inter deprauatos merito collocat Galenus, qua quæso alia ratione tales esse censemus, quàm quòd motiua vis perperam quæ mouentur partes, agitet? Iam verò functionem non ineptè auctam vocabimus, quæ maior est, vehementior, fortior, acutior, vel debitum tempus anteuertit, aut velocior aut crebrior, aut longius extenditur, aut continua est, vel confertim obitur, quum per interualla, & paulatim fieri deberet, aut alia ratione, si quę sit, mediocritatem excedit. Contra verò diminutam eam esse censebimus, quæ minor, quæ imbecillior, quæ obtusa, vel confusa, quęque tardius incipit, item quæ postea quàm incepit segnius absoluitur. Est præterea huius generis, quæ rarius fit, & quæ ob debilitatem intermittit, aut paulatim opus conficit, quod confertim, & continue fieri expedit, quæque nunquã perfectionem sui operis assequitur, aut longiore tempore opus habet, vt illud perficere valeat, aut alio denique modo deficit: sunt enim omnia vitia prædicta excessus, defectúsq; quidã: sic sanè pulsus magnos, vehementes, plenos, altos, veloces, crebros, in his, qui malè sunt affecti, præter naturam iudicamus. Damnamus autẽ acutiorem auditum in ægrotis, qui iam ad mortem properant, tanquam excedentem quãdam præter naturam functionẽ, veluti etiã somnum, qui ante debitum tempus obrepit, aut ad longius spatium producitur. Itẽ continuas minctiones, aut perpetuos sermones in ægris accusamus: & naturæ contrariam iudicamus esse sanguinis spiritúsq; reuocationem, quæ per timorem inuadentésq; febres cõfertim ad interna viscera perficitur. Quin & coctionem eã excedere putamus, quæ posteà quàm mediocritatem est cõsecuta, vltra progreditur, atq; id, quod cõcoquitur, torret, & adurit: Contra verò motus paruos, languidos, vacuos

pulſus, demiſſos, tardas raráſq; omnes functiones, obtuſas, cõfuſas, tardantes, interpolatas: præterea caloris difflationes hęrentes, paulatímq; emanantes per vehemẽtiores morbos in criſibus ſudores, coctionẽ, quæ nunquam mediocritatem ſuam aſſequitur, aut non niſi lõgiore tempore, vitioſas, & præter naturam arbitramur. Intempeſtiua autẽ actio nunc ad debilem, nunc ad auctam, aliquando etiam ad deprauatam redigi poteſt. Quũ enim laxato, debilitatóq; ani muſculo, alui excrementa importune redduntur, debilitatis vitium eſt: At ſi validior excretrix partiũ vis concitatur, retentricémq; violet, ad exceſſum reuocandum eſt malum. Quòd ſi quis deliret, & in principum corona, aut in locis vbi ſacra adminiſtrantur, quo tempore tacendum eſt, clamore intempeſtiuóq; ſermone omnia interrumpat, nemo eſt qui non corruptam deprauatámq; huiuſmodi operationem putet. Sunt & nonnullæ ex prædictis functionibus, quæ commodius nunc in vno genere, nunc in alio collocantur: veluti quæ intermittit, aut tardat, vel anticipat, quæ quidem nunc ob debilitatem, nunc ob deprauationem quandã, aut ſuperfluum robur cõtingunt: quod quilibet non magno negotio depræhendere poterit, ne ſuperfluo labore omnium imbecillitati, corrupta tractatione cõſulere voluiſſe videamur. Hæc enim mediocriter eruditis ſufficere poterunt, quæ omnia actionum mala aut certè præcipua, & aliorum genera, ſi quæ ſuperſint, compræhendunt. Nam ſuperfluũ eſſe puto de eo vitio rurſus agere, quod in moleſtia, aut voluptate præter naturam poſitum eſt, quũ nulla inferiora genera alia ſub ſe compræhendat; Quòd ſi quis difficilem actionẽ prætermiſſam à nobis putat, alterúmq; genus cõſtituendũ eſſe, meo quidem iudicio errat. quandoquidem aut hoc nomine omnes, aut certè plurimas actionum læſiones complectimur, id quod ſatis patet ex libro de Difficili reſpiratione, vbi Galenus auctas, diminutas, & deprauatas eas reſpirationes ſub eo nomine explicat, aut debilem actionem intelligimus, quemadmodum idem author primo de cauſis ſymptomatum, difficilem appetentiam vocat, quæ imbecilla eſt, aut etiam deprauatam, aut deprauatam ſolum: veluti quum deprauatam coctionem diſpepſiam, id eſt difficilem coctionem nuncupari ſtatuit in libro de Differentiis ſymptomatum.

Quot

Quot quæ've sint excrementorum, & aliorum operum, quæ in male affectis corporibus proueniunt genera.

CAP. IIII.

EXPEDITIS vitiis, quæ in actionibus præter naturam obeundis reperiuntur, reliquum est, vt ad excrementa, & alia opera, postremò ad qualitates corporis præter naturam transeamus: superius namq; obiter ostendimus præter qualitates, & excrementa, & actiones aliud esse symptomatum genus, quo continẽtur alia omnia opera, quæ fiunt in corporibus laborantibus: cuius generis est cibus, qui malè in ventriculo concoquitur, & sanguis, & humores, qui in hepate, & venis perperam elaborantur: veluti etiam calculi, lumbrici, corrupta caro, & si quid demum huius generis aliud in corpore gignitur, quod inter excrementa propriè collocari nequit. Etenim excrementa censentur esse, quæ post coctionem humorum resultant: id quod ex Galeno patet, quum scribit libro tertio Methodi medendi omnem coctionem sequi duplex genus excrementorum, minimè iudicans sanguinem, qui gignitur, excrementum esse: nimirum quum ab eo, quòd à reliquis humoribus, vtilique alia substantia secernantur, & extra corpus excerni debeant, excrementa sint nuncupata: Sanguis autem non est, qui excerni debet, & ab aliis segregari, quemadmodum nec spongiosa, laxiórque caro, aut pinguedo: calculi verò, & lumbrici humores non sunt, nec per coctionem, vt alij humores gignũtur, nec à communi quadã massa, vt excrementa, seiunguntur: sed propriam, separatámque materiam, & generationem obtinent: vbi tamen à corpore educuntur, communi excrementi nomine continentur, quod aliis humoribus semper conuenit, quum à sanguine sunt secreti. Interim enim dum cum eo confunduntur, humores potius nuncupantur. Porrò excrementa constituere solet Galenus præter naturam esse tribus modis, qualitate, quantitate, & toto genere: Quid verò sit excrementum esse qualitate, aut quantitate præter naturã, constare omnibus puto. Est enim huiusmodi, quum naturalem qua-

litatem,& quantitatem sibi,naturæque animali conuenientem non seruat: vt quum bilis pro pallida,flaua,æruginosa, vel vitellina,aut atra euadit,pituita salsa,vel acida, vel dulcis gignitur: Naturalem autem quantitatem excedere dicūtur,quum proportionem iustam cum aliis non retinent,aut vires grauant,aut vasa,concauitatésque,quibus continētur, præter naturam replent,& distendunt. Cæterum quod nunc toto genere alienum, aliàs tota substantia noxium vocat, non satis explicat quomodo intelligi velit: quāquam mihi non videtur aliud significare his nominibus,quàm quòd excernatur aliquid,cuius naturam & formam damnemus, nō solum rei ipsius quantitatem vel qualitatem,sed rem ipsam vniuersam:cuiusmodi sunt, quæ naturæ omnino familiaria,& cognata existunt:quo modo sanguinis, & pinguedinis excretionem,& ramenta,quæ exulceratis intestinis exeunt,toto genere præter naturam esse dicimus: vel etiam toto genere alienum vocamus excremētum, quod alienam formam,& naturam corpori inimicam est sortitum: Qua ratione,pus,lumbricos toto genere præter naturam esse ponimus,quòd ea nihil habeant,quod probari possit,sed naturæ minimè propriam,& ab ea alienam formam, & substantiam acceperint.Contraria ergo ratione aliquid toto genere inutile excrementum dicitur, nempè vel quod prorsus inutile sit,aut omni ratione familiare, & amicum. In sanguinis tamen excretione plurimum à seipso dissentire videtur Galenus. Nam in libro de Differentiis symptomatum sanguinis excretiones per quamcunque partem factas (si prosint) non amplius pręter naturam esse refert. Libro verò tertio de Causis, easdem toto genere præter naturam vult reputari,ea excepta,quæ in mulieribus per vterum moderatè contingit: Tam solet à seipso variare,& raro idem de eadem re scribat. Verum si præter naturā illud statuere oportet,quod male affectis corporibus accidit sanguinis in mulieribus excretiones, quæ naturalem illarum conditionem sequuntur,nunquam præter naturam existimabimus. Si verò toto genere præter naturam ponitur, quod excernitur,si modo cognatum,familiaréque extiterit, profectò sanguinis euacuationes,quæ aliter quàm per vterum contingunt, perpetuò præter naturam censere par est, siue iuuent, siue lædant. Non enim à quo id fiat,& quid sequatur excretionem:

nem, sed eius, quod excernitur naturam, substantiámque in hoc casu spectamus, alioqui nec bilis porraceæ, aut æruginosæ vomitum, aut sudoris fœtidi profluuium, vel alterius humoris vacuationem præter naturam crederemus, quum illa per morbos sese à noxiis humoribus expurgat. Nã etsi ea tunc agit, morbosa tamen est causa, à qua stimulatur, & præter naturam afficitur corpus. Quòd verò excernantur humores nunc tempestiuè, nunc importunè, & per idoneos, aut ineptos locos, aut alio modo, quàm oportet, differẽtias in ipso excremento id non facit, sed in ipsa actione, & excretione: Nõ enim propterea variatur id, quod excernitur, sed diuersa est excernendi ratio. Ex qua quidem non fit, vt alia vitia præter quàm prædicta in eo, quod excernitur, toto genere noxium ponere necesse sit. Iam verò inter alia opera morbosa, quædam etiam sola qualitate sunt præter naturam, vt caro spongiosa, quæ in vlceribus gignitur, quædam sola quantitate, veluti quum ob nimiam sanguinis copiam corporis moles præter naturam augetur, & sanguis ipse immoderatè redundat: fiunt etiam quædam toto genere naturæ cõtraria, vt caro ipsa putrida, & calculi, qui in renibus, & vesica concrescunt, & vermes, qui in variis corporis locis gignuntur, nec non pus, pili, seuum, & reliqua, quæ sæpius in abscessibus genita reperiuntur.

De vitiis, quæ in qualitatibus corporis reperiuntur.

CAP. V.



VAS corporis qualitates intelligere oporteat inter symptomata recipi, antea ostendimus. Nunc verò paucis docendum est, quot possint esse in illis quoque distincta vitiorum genera. Qua in re alienum esse non puto tribus etiam modis in eis vitium contingere. Etenim rubedo, quæ sanguineis corporibus, dum febricitant, intenditur, solo excessu damnatur, si verò hi pallidi fiant, qui rubri suapte natura esse solent, qualitatem præter naturam habere eos putandum est, sed non toto quidem genere, quod tunc putarem euenire, dum alienas omninò qualitates à natura humorum corpus conceperit, quales sunt, quæ

ex venenis toto genere lethalibus proueniunt. Quur enim quum variè afficiatur corpus diuersæque admodum in eo nascantur qualitates non licebit etiam ea generibus quibusdam inter se distinguere, quo illorum naturam docere, exprimereque valeamus? Aliter namque affici corpus putabimus, quum natiuum illius colorem intendi, aliter quum in alium mutari proprium alicui humori, vt bili, & pituitæ, vel omnino in eum, qui perniciem monstret, & indicibilem quandam qualitatem imbuerit, viderimus, quippe quum natura rei postulet, vt quæ qualitate sola obesse possunt, aut quantitate, vel tota substantia aliter corpus afficiant, aliáque symptomata, & proinde alias qualitates genere etiam inter se discrepantes inferant: quemadmodum ipsa à quibus illæ proueniunt, genere differre posita sunt. Nec aliter quidem possunt disciplinæ methodo tradi, nisi prius certis generibus, & nominibus, res, de quibus agendum est, inter se fuerint distinctæ. Si quis enim fortè docere tentet, quonam modo differre cognoscantur morbi, qui à causis proueniunt, quæ sola qualitate obsunt, ab his, quæ quantitate, aut toto genere noxia existunt, non aliter commodè id facere poterit, quàm si dicat illos, qui læduntur à rei qualitate, symptomata habere qualitate præter naturam, alios autem quantitate, & toto genere, quibus quantitas, & ipsa rei substantia est inimica.

De numero symptomatum, quæ in singulis partibus reperiri possunt.

CAP. VI.



VAE, quótue sint generatim, speciatímque symptomata antea obunde ostensum puto, Nunc vero admonēdum est non parem esse numerum symptomatum in singulis morbis, & singulis partibus affectis: quandoquidem ex morbis quidam non pariunt excrementa, nec qualitates corporis mutant, & partes, nec easdem genere, nec numero æquales actiones edunt. Nam morbi, qui instrumentarias partes infestant, nullam per se vim habent ad excrementa mutanda: siquidē excrementorum generatio, retentio,

tio, expulsio, & quicquid denique circa illa præstare necessarium est, quatuor naturaliũ facultatũ administrationẽ potissimũ sequitur. Nam vlcera & vulnera excrementa præter naturã procreant ob intemperiem, quæ vtplurimum vulneratis vlceratísque partibus aduenit, obstructiones verò inter omnes morbos instrumentariarum partium aliquid ad excrementorum collectionem propriè pertinere videntur, quando occlusis meatibus, per quos expurgationi excremẽtorum via patet, ea aceruari, & præter naturam succrescere necesse est. Eadem quoque de corporis secundis, tertiisque qualitatibus ratio putetur. Nam obstructione excepta, quæ impedito excrementorum cursu alieno colore, vt in morbo regio apparet, corpus inficit, quicquid est in illis vitij, ab intemperie, primísque qualitatibus prouenit. Cæterum actionum ratione symptomatum numerus in singulis partibus hoc modo euariat: Quædam enim ex corporis partibus sensu destituuntur, aut motu, quædã verò sensu, & motu sunt præditæ: aliæ fontes sunt actionum, quædam suas functiones exercent duntaxat ad propriam administrationem, & custodiam: Aliæ verò actiones edunt toti etiam corpori seruientes, & publicas. Cõtingit præterea in partibus, quæ pluribus actionibus à natura sunt donatæ, inæquales diuersásque læsiones fieri: quarum occasione nunc vna, nunc alia, aliquando omnes functiones perduntur. Est enim id iam experientia tritum in partibus affectis seruari aliquando motum, aliquando sensum, nonnunquam vtrumque pariter aboleri, vt in resolutis corporibus apparet. Quamobrem necesse est nunc æqualem, nunc inæqualẽ reddi symptomatum numerum in diuersis, singulísque partibus, quoniam non eadem est omnium conditio, nec paria, nec eadem mala, quibus vnaquæque illarum torquetur: Ratio tamen exigit, vt plura nascantur symptomata in parte sensu prædita, quàm in alia, quæ hoc caret: & in ea, quæ mouetur, quàm in immobili: plura omnino patitur, quæ publicũ, quàm quæ peculiare sibi munus exercet, veluti ventriculus, qui geminas habet omnes naturales facultates attractricem scilicet, retentricem, coctricem, & expultricem: quarum aliæ ad nutritionem vniuerso corpori necessariam: aliæ verò ad propriam exercendam sunt destinatæ. Principibus verò partibus affectis, etsi pauciora nõnunquã in illis actionum sym-

ptomata contingunt, tamen in reliquis omnibus partibus plurima omnino, origine labefactata proueniunt, veluti quum læso cerebro, seruatis integris eius functionibus, sensus, & motus in vniuerso corpore deperditur, & affecto corde omnium partium actiones per animi defectum, & syncopen concidunt paucis interim in ipso corde labefactatis operationibus, quoniam paucas habet, vtpote quòd ad suppeditandam potius vim, qua omnes actiones peraguntur, quàm ad multa officia exercenda sit à natura institutum, veluti etiam cerebrum, quod tametsi nullo sensu, & motu est præditum, sentiendi tamen mouendíque facultatem singulis membris largitur. Itaque quum præsens tractatio omnium partium conditionem, & actionum numerum præcognitum ponat, facilè qui hæc, & symptomatum numerum prædictum tenet, quæ quótue symptomata in singulis partibus consistere posint facilè inueniet: Qui verò hæc ignorat, nec fortè etiam ea intelligeret, quæ prolixius de ea re, sed nō maiori aliqua vtilitate, hic à nobis dici possent, quare ad differentias symptomatum transeamus.

De differentiis symptomatum.

CAP. VII.

DIFFERENTIAS symptomatum ab eisdem ferè fontibus sumemus, à quibus morborum differentias antea duximus: Quamobrem si quis exactiorem huius rei cognitionem desiderat, imitatione eorum, quæ illic tradita sunt, eam minimo negotio instituere poterit. Nos enim in presentia singula prosequi non instituimus: sed potius methodum docere, & paucis exemplis rudiorum imbecillitati consulere, quibus illi adiuti ad reliqua inuenienda accendi valeant. Itaque quum symptomatis natura in hoc posita sit, quòd aliis, quæ sunt præter naturam, succedāt, eáque sequantur, meritò à diuersitate eorum, ad quæ illa sequuntur, & consequentium ipsorum, præterea consequendi diuersa ratione propriæ symptomatum differentiæ sumentur: quum præterea illorum nō eadem sit generatio, & solutio, nec eædē proprietates, nonnullæ quoque in his vtiles prouenient differentiæ. Porrò sequuntur symptomata

quæd

quædam morbum,alia morborum,alia etiam ſuas peculiares cauſas: etenim color præter naturam vitiatus cauſæ morbi,nempe humorum comes eſt: Actiones verò læſæ morbi ipſius ſæpius ſunt effectus: Actionum autem differentiæ partem ipſam affectam potius comitantur: nam quòd laborante homine febre nunc cibi appetentia, nunc excrementorum retentio,nunc expulſio magis lædantur, partium ipſarum,à quibus huiuſmodi actiones proueniũt, diuerſa conditio,& ad patiendum aptior, vel ineptior in cauſa eſt: Quæ omnia facilius poſtea intelligentur,quum ſymptomatum omnium cauſas docebimus: vt autem differentiæ ductæ ſunt ex hoc fonte generaliſsimæ, ita inferiores quædam, & ſpecificæ in ſingulo genere reſultant. Nam inter ea ſymptomata,quæ morbos ſequuntur, differentia hæc eſt,quòd quædam morbos ſimilarium,partium intemperiem,& totam ſubſtantiam vitiatam:alia verò inſtrumentariarũ,vt conformationem, magnitudinem, numerum,coniunctionem, vel vnionem corruptam comitentur: item quum dicimus quædam eſſe, quæ morbum ipſum ſequuntur,quædam quæ morbi magnitudinem,tem pora,principium ſcilicet,incrementum,ſtatum & declinationem,& morem, quædam quæ morbos primarios,alia, quæ ſecundarios,æquales,inæquales,continuos, intermittentes,ordinatos,inordinatos,breues,longos,ſalutares,lethales, primarios,per conſenſum communem, particularem,aut denique aliam morbi differentiam conſequuntur. Eadem profectò ratione in his quæ à cauſis proueniunt,differentia conſtitui poteſt, quòd ſcilicet quædam naſcantur ab efficientibus morborum cauſis,alia ab inſtrumẽtis,alia à materia,alia demũ à ſubiecto:cuius generis hæc eſt etiam differentia,ſi dixerimus quædam eſſe ſymptomata morborum capitis,alia ventriculi,cordis,hepatis,nerui,oſsis, vel alterius partis affectæ:alia autem totius corporis ægritudines ſequi:Cæterum ab ipſiſmet ſymptomatis,quæ conſequuntur, differentiæ huiuſmodi oriuntur, quòd ſcilicet nunc actiones læſæ ſolum,nunc etiam excrementa,& qualitates corporis præter naturam mutatæ malè affecta corpora,nunc vigilia inter actiones,aut delirium,vel ſyncope, vel concoctio vitiata,aut læſa reſpiratio,vel pulſus,aut plures,vel pauciores huiuſmodi functiones ſequantur. Sic inter

ter excrementa quòd ex laborantibus corporibus nunc proueniant sola qualitate, nunc verò sola quantitate, aut toto genere, vel etiam omnibus modis noxia: ex qualitatibus verò nunc visiles, nunc gustatiles, vel audibiles, vel odorabiles, aut tactiles per morbos mutentur. Iam verò ex consequendi ratione proprias differentias hoc modo sumere licebit. Quædam enim ita sequuntur morbum, vt cum eo perpetuò sint coniuncta nec separari aliquo modo possint, qualia sunt, quæ incipiente morbo inuadunt, & cum eo augentur, vigent, declinant, & desinunt: quæ ob id cognata à Galeno in libro de Subfiguratione empirica dicũtur: Quædam verò quæ postea eueniunt, quæ affinia eodem loco; & in Aphorismis ἐπιφαινόμενα ab Hippocrate nuncupantur: sequuntur præterea quædam immediate morbos, causásque morborum, alia verò intercedentibus aliis symptomatis, veluti deprauata ventriculi concoctio illius partis affectæ immediatum est symptoma, sanguificatio verò, & omnium partium male peracta nutritio eum morbum sequuntur tanquam longè remotiores effectus. Comitantur rursus nonnulla vt propria, & peculiaria, alia verò tanquam cõmunia omnibus morbis omnibúsq; affectis corporibus: veluti durities, & mollities proprium est symptoma morborũ, qui in intemperie consistunt: actiones autem labefactatæ partus existunt omnium morborum. Ad hoc genus differentiæ ea etiam pertinere videtur, quum dicimus quædam symptomata per se, alia per accidens morbos sequi: veluti per se sequuntur, quæ à morbis in omnibus proueniunt. Per accidens verò quæ subiecti ratione nascuntur, vt vehemens dolor in delicatis exquisitioréque sensu præditis corporibus ex leuissima etiã morbosa causa excitatus. Quòd verò quædam actu, quædam potẽtia comitentur affecta corpora, in ea differentia compræhensum id puto, in qua de cognatis, & mox apparentibus casibus egimus. Quoniam verò symptomata suam habent generationem, solutionem, suásque proprietates, non immeritò ab his etiam differentias quasdam ducemus. A generatione quidem, quòd nonnulla paulatim gignantur, vt corporis gracillitas, alia verò, quæ subito emergunt, vt dolor sopor in comatosis affectibus: A solutione verò pariter huiusmodi resultant differentiæ: paulatim siquidem quædã mitescunt, & tolluntur, qualia

lia ſunt quæ ſiccitas parit,& alij morbi,quæ longam curationem requirunt:ſunt verò, quæ ſubito euaneſcere poſſunt,vt ſitis,dolor:in vtroque verò compoſitæ fiunt differentiæ:Nam quædam citò gignuntur,& abeunt:veluti dolores ex flatu concitati,alia verò,quæ citò quidē procreantur,tardius tamen euaneſcunt,quemadmodum dolor,& rubedo,tenſio,& cætera inflammatæ partis ſymptomata. Nō deſunt verò,quæ tardam habeant generationem,& ſolutionem:veluti durities,quæ ſiccitatis exceſſu à corporibus contrahitur. At quòd quædam à morbo,quædam à morborum cauſis,alia in omnibus corporibus,in omnibus locis,temporibus gigni,tollíque valeant veriſsimum eſt,ſed hæc differentia quodammodo comprehenſa eſt in ea,in qua proſequuti ſumus differentiam eorum,ad quæ ſymptomata ſequuntur:Quoniam verò ſymptoma præter naturam eſt,& proprietates ſuas habet,quibus aut lædere poteſt, aut nequit:hinc quædam inſignia ſymptomata,quædam leuiora, quædam vtilia,alia inutilia dicuntur: Appellat autem inſignia ſymptomata Galenus, quæ curationem interrumpunt,& variant,nimirum quòd cauſæ euadant morbum augentes fouentéſve:cuius generis eſt dolor magnus,vigilia inſignis,ſitis vehemens,vel ea,à quibus periculum de vita imminet,vt animi defectus,& aliæ actiones inſigniter læſæ,quibus intermiſſa morbi & cauſæ illius curatione,nonnunquam ſuccurrere cogimur:Qualitates autem corporis præter naturam redditæ,inſignia non dicuntur ſymptomata,quum ob eas curationis ratio variari non ſoleat,vocat verò in libro de Optima ſecta idem author vtilia ſymptomata,quæ vel à cauſis morborum ſumuntur, vt grauitas à repletione, vel à locis,vt ægre ſpirare,vel à facultate,vt animam deficere:alia quæ non ſunt huiuſmodi,ſuperuacanea & inutilia eſſe cenſet:quum tamen omnia plus vel minus aliquid conferant,vel ad morbi naturam,vel differentias,aut illius cauſas dignoſcendas:quemadmodum abundè oſtendimus in opere,quod de Signis conſcripſimus. Atque hæc de generibus, & differentiis, naturáque ſymptomatum ſufficiant.

IOANNIS ARGENTERII DE CAVSIS SYMPTOMATVM

LIBER VNVS.



N Galeni libris, qui de Caußis symptomatum sunt conscripti, multa desiderari posse non dubito: si modo quis spectare velit, quid docendi via, & ratio postulet, nõ autem quod nostra hæc corruptio in tanto sectarum studio, & patrocinio antiquis omnibus scriptoribus tribuere solet: Nam quum huiusmodi explicatio imprimis requirat, vt author doceat quæ, quótue sint symptomatũ omniũ causæ, id omne ille pręter mittit, dum singulorum generum symptomatum causas, statim aggreditur, nec illud quidem in his communi aliqua ratione facit: ex qua principia ponantur, quæ singulis postea lucem adferant. Quum enim varias causas recenseat, quæ eiusdem non sunt rationis: diuersa siquidem est causa sudoris tenuis humor & multus à cutis raritate, vel retentricis imbecillitate, vel expultrice præter naturam concitata (ne perpetuò de generibus, & numero causarum, de quibus in hac re agendum est, disputare litigaréque cogamur) ab initio erat ab eo qui arte scribere hæc aggreditur, docendum quæ, quótve symptomatum posśint esse causæ. Deinde si fortè Galenus de actionibus læsis agit, docet quidem à quibus visus, auditus, odoratus, & reliqui sensus offendantur: quid item rigorem, tremorem, conuulsionem, attonitum morbum, & peculiariter quasdam deprauatas debiles, & abolitas actiones committat: At docendi methodus desiderat, vt imprimis quæ sint vitiatæ actionis causæ, deinde quæ deprauent, aboleant, aut alio denique modo functiones labefactent, tradamus. Postea verò singulis partibus, aut nonnullis claritatis doctrinæ causa, tractationem accommodemus, vt veluti exemplis quibusdam, quæ artificiosa methodo fuerant inuenta, comprobentur,

&

& corroborentur: quum alioqui omiſſa communi ratione, ex huiuſmodi ſingularium explicatione nunquam aſſequi liceat, quod ars omnibus liberaliter promittit. Nam non ſolum ſemper omittit aliquid particulariũ doctrina, quod ex Galeni tractatione licet intelligere, in qua cauſas non recenſet ſymptomatum multarum partium, & ipſorummet ſymptomatum, veluti pulſuum, reſpirationis, ſterilitatis aborſus, labefactatæ lactis generationis, imbecillitatis coëundi, animi defectus, & ſyncopes, & multorum denique aliorum ſymptomatum, ſed etiam quum à nullo principio exordiatur, facit vt ignoremus, an certa ratione, vel temere cauſæ eorum, quæ quæruntur, à nobis ſtatuantur. Quinetiã illud probare non poſſum, quòd in quibuſdam ſymptomatis præcipuam cauſam, aduerſus quam medicus ſua præſidia inſtruere debet, commemoret. In aliis autem eam potius adferat, quæ modum docet, quo fit ſymptoma, quæque nihil, vel minimũ certè ad remedia inueniẽda cõfert. Quũ enim comitialẽ morbum à craſsis glutinoſiſq; humoribus cerebri ventriculos occupantibus fieri ſcribit, veram ſymptomatis cauſam, cui remedia debentur, quæque vt præter naturam, ſic caſus eiuſdem generis parit, docet. At quum rigorem ab expultrice irritata fieri tradit, cauſam innuit, qua cognoſcamus, quonam modo ab irritante humore rigor excitetur. At nos eam quærimus, quæ opem noſtram deſiderat. Ac quum eadem ſanè ratione comitialem morbum craſſus humor, qua acris rigorem committat (ſiquidem in vtroque ſymptomate humor cauſa eſt ſtimulans expultricem, quæ quum vehementius aduerſus noxiam materiam inſurgit, deprauato motu & vario, pro loci diuerſitate, vititur) poſtulat profectò docendi ratio, vt quod idẽ eſt, eodem modo doceatur, eædémque genere cauſæ in ſimilibus caſibus ponantur. Nã quur quæſo in vno facultatis mentionẽ facimus, in alio autem ad ſolũ humorem cauſam reuocamus? Poſtremò in quibuſdã ſymptomatis immediatã cauſam, in aliis verò remotiſsimã adfert, quo modo ocioſos, crapulæq; deditos tremore corripi (quæ cauſæ longius poſitę ſunt) palpitationẽ verò à craſſo vapore (quę quidẽ propinqua eſt cauſa) naſci cõmemorat: quũ tamẽ in ſingulis quæ rẽdę primũ ſint, quę ſunt proximę, deinde alię, à quibus illæ proueniunt, vt certa, eadémque in omnibus fiat doctrina.

Nec

Nec verò etiam illud probare possum, quòd in eo libro, in quo differentias symptomatum se explicare profitetur, illorum causas inquirat, vt quum disputat, an omne symptoma proueniat à morbo vel non: quod in lib. de Causis statim erat faciendum, atque etiam in illis, in quibus de causis agit, multa miscet, quæ ad differentias pertinent, confusa rerum doctrina: nimirum quum seiunctas oporteat esse tractationes, & suo loco singula explicari ab eo, qui toties laudata methodo aliquid scribere tentat. Verum enim vero etsi multa in eo authore desiderari possunt, plurima tamen optimè ab eo sunt inuenta, & memoriæ prodita: quæ si excoluerimus, quæ desunt, non magno negotio fortè inuenire poterimus.

Quæ sint ponendæ symptomatum causæ.

CAP. I.


VIDEO multis placere, vt omnium symptomatum causæ ad morbos referantur: quandoquidem symptoma à Galeno definitur id esse, quod morbum sequitur, & ab eodē libro primo de Causis symptomatum scribitur, magnitudinem symptomatum, magnitudinem morborum sequi: quod his solum contingit, quorum quædam sunt vt causæ, alia verò illorum effectus: quinetiam in libro de Differentiis symptomatum omnem illorum originem à morbis duci contendit. Verum aliter, meo quidem iudicio, sentiendum est: Nam etsi plurima symptomata à morbis proueniunt: non desunt tamen, quæ nullis intercedentibus morbis, ab illorum causis, & aliis nonnullis nascantur. Qua in re, si primo authoritate certandum est, non deest nobis Galenus in libro de Optima secta, vbi scribit symptomata quædam causas morborum, nonnulla verò alia partem ipsam affectam sequi. Quid? quod scribit tertio de causis symptomatum, ea inquam omnia ex intemperie similarium, vel instrumentorum morbis, vel materiæ quantitate oriri. Quum enim omnes morbi aut similarium aut dissimilariū sint partium, præter eos autē addat materiæ qualitatē, & quantitatē: perspicuò cōstare puto illius opinione omnium symptomatū causas ad morbos referri

ferri non posse, & meritò quidem. Nam quum læsa actio symptoma sit, qualem quæso dicemus esse morbum, quum caloris reuocatione partium, quæ eo destituuntur, actiones labefactantur? quo modo per timorem relictis externis partibus recurrente confertim calore ad interna viscera, tremores potissimum oriuntur? Scribit quoque libro quinto de simplicibus visum hebetescere, interim oculis nec inflammatione, nec vlcere, nec fluxione, nec alio malo affectis: cui vitio quæ medentur auxilia oxidorica nominari pronunciat. Qualis item morbus dari potest, quum vitio spirituum vrgente syncope concidunt omnes corporis actiones? an similarium fortè erit morbus? quum temperies constet, & alioqui frustra Galenus duodecimo Methodi syncopes causas in duas primum reuocasset, in intemperiem scilicet solidarum partium, & spirituum vitium, si hoc intemperaturę ratione huiusmodi accidentis fit causa. Præterea oporteret in tam graui casu vehementem subesse intemperiem, si modo effectuum magnitudo, causæ magnitudini respondere debet. At vel nullam, vel certè exiguam intemperiem eam esse oportet, quum statim spirituum corruptione ruant vires, & illorum regeneratione protinus restituantur. Nec verò etiam instrumentariæ partis morbus fuerit, vt ex superius demonstratis patere puto: quid enim defectu, aut alteratione spirituum patitur structura instrumentorum? Quamobrem vt actiones fiunt ob rectam partiū constitutionem, & spirituum beneficio: sic eas lædi ab eisdem causis præter naturam affectis necesse est, & tunc solum ex morbo, quum partium constructionis vitio labefactantur. Nonne etiam scribit ob exactum partium sensum symptomata quædam nasci: vt stomachi dolorem, & singultum, & obtenebrationes quasdam circa oculos, quales suffusione laborantibus apparent. Quorum certè morbus nō est causa, sed potius perfectio quædam constitutionis corporis: veluti quum etiam linguam, quæ gustandi exquisita facultate est prædita, non solum extrinsecus aduenīētes sapores, sed eos etiā, qui ab interno humore proueniunt, percipere tradit: Ad hæc per rigorē, horrorem, deprauatis actionibus vitio malorū humorum, nemo morbū agnoscet horū symptomatum authorē, quemadmodum nec etiā quum expultrix facultas per alui profluuia aduersus noxiā materiam, nullam

interim nobis sentientibus mordicationẽ, vel intemperie, aut deniq; alio vitio laborantibus, in quo morbi natura posita sit, vehementius insurgit; fiunt enim hæc symptomata à morbosis causis antè quàm morbum gignant insurgente vi excretrice, quæ quod molestat nullo sæpe nostro sensu extrudere appetit. Quid præterea de his dicemus, qui vertigine laborant? Quis quæso, morbus deprauatæ illius actionis, in qua omnia circumagi putantur, causa fuerit? An intemperies? quum nullo sæpe accedente calore: aut frigore, vel alterius qualitatis excessu, solo (vt mea fert opinio) spirituum inordinato motu huiusmodi symptoma contingat: Nec illis credendum est, qui morbum statuunt esse in numero, qui huius causa existat. Non enim instrumentariæ partes ex spiritibus, constare dicuntur, sed ex similaribus particulis longè diuersis à spiritibus, & humoribus, siquidem hæc inter elementa, & corporis principia ab omnibus optimis scriptoribus ponuntur: Quid de his, qui nimio Veneris amore æstuantes dormire, & alias actiones corporis, aut animi probè, vt solebant, exercere nequeunt? stultũ namque fuerit huius rei causam reuocare ad intemperiẽ quod nonnullis placuisse video: quum nullis remediis, quibus corporis intemperaturæ corriguntur, eorum morbus mitigetur: nimirum quòd non corporis sit vitium, sed animi qui continua, vehementiq; cogitatione, reuocato ad se calore, corporis officia exercere prohibet: Quod si incantationibus, & fascinationibus, docente vsu, & multorum historia attestante, fides aliqua adhiberi potest, quis morbus causa erit, quum per incantationes venere quis vti, aut alia corporis animiq; officia obire vetatur? Nam illud ridiculũ esse, quod à nonnullis de hac re dicitur, qui huius veneficij vim ad intemperiem redigere volunt, omnibus constare puto: quippe quum verba, quibus venerem ligant fascinatores, aut alia multa, quibus vtuntur ad actiones, corrumpẽdas calefaciendi, aut alio deniq; modo intemperiem cõmittendi vim non habeant. Sed quid magis in hac re laboramus, quum Galenus, cuius potissimũ authoritate illi omnes cõtrouersias diiudicandas esse censent, scribat initio tertij de Causis symptomatũ ventriculo nullo modo affecto ob cibi potionisq; vitiũ, & nonnulla alia, eius partis coctionẽ, reliquásq; actiones labefactari, & alio loco omnia symptomata intestinorum

rum

rum ex intemperie, vel tumore, vel excrementis oriri commemoret. Quamobrem veneficiis, & aliis, quæ ab arte nostra sunt aliena, reiectis, vtpote quæ ea cõsideret, quibus opitulari potest, cõtemnit autem quorũ causas ignorat, quæque illius rationẽ & vim excedunt: quæramus iam à quibus causis omnia symptomata in vniuersum proueniãt: Qua in re, (quod omnes fatentur, & rei ipsius natura docet) imprimis ponemus morbos symptomatũ causas esse: quandoquidem intemperaturæ morbosæ, quæ excremẽta præter naturam, mutatis illorũ qualitatibus, aucta diminutáq; quãtitate, vel etiã corrupta vniuersa eorũ substantia, reddunt, nec nõ etiã actiones corporis labefactant, id abunde testãtur. Sunt quoque causæ symptomatũ, quæ morbos efficiũt: veluti biliosi, mordacésq; humores, tertianas febres cõmittentes, ob id rigorẽ, horrorémq; pariunt: Sumuntur præterea symptomatum causæ ab aliis causarũ generibus. Etenim caloris natiui vitio, quo natura tanquam instrumẽto ad omnia corporis officia obeunda vtitur, symptomata nascuntur: quũ immoderato motu, dissolutione, oppressione, varia reuocatione, actionibus secundum naturã seruire nequit. Porrò materiæ vitio symptomata prouenire ostendit vitiata cõcoctio, & corrupta ob vitiosa alimenta nutritio: At sudores, qui ob cutis raritatẽ contingunt & pulsuũ interceptiones, quæ occupato spatio eueniunt, mõstrant causas sine quibus non vocatas, symptomatũ quoq; esse authores: quemadmodũ sanè pulsuum respirationísq; læsæ differentiæ illæ, quæ in malè affectis corporibus mutato illorum vsu, ob finem symptomata nasci docent. Ac vt semel dicam ex vnoquoq; genere causarum propriæ in singulis generibus symptomatum causæ sumuntur: quæ omnia euidentius in eorum tractatione innotescent, propterea quòd ferè solum nominis communitate symptomatum genera inter se conueniunt.

Actionis vitiatæ causæ. CAP. II.


ROVENIVNT à corpore, vt antea ostendimus, actiones, corporis ipsius qualitates, excrementa, & alia opera, vt humorum, & aliorum de quibus antea egimus generatio: verum actiones qualitatum, & operum sunt

authores, quum & ab illis hæc proueniant, & earum mutationem sequantur; ex bona namque coctione sanguis bonus, laudabiliáque excrementa, corporísque probæ qualitates resultant: ea autem vitiata, hæc quoque similes labes contrahunt: Quamobrem docendi ratio exigit, vt causas, quibus contingit actiones lædi, quarum explicatione ad aliorum causas enumerandas facillima via paratur, primum hoc loco expendamus: qua quidem in re, vt antea præfati sumus, nihil Galenus quod commune sit omnibus, docet: quum statim initio libri de Causis symptomatum visionis oblæsæ causas explicare aggrediatur: idque nullo posito principio, quo certa docendi methodo intelligere liceat, nec plures, nec pauciores esse posse his, quas ille de ea re tradit: Quod si etiam numerum earum causarum, quas omnibus sensitiuis functionibus communes esse statuit, excutiamus; non solum inueniemus eo non compræhendi omnia, quorum occasione huiusmodi functiones labefactari contingit, sed nec etiam omnibus illum conuenire. Ac quod non omnes causas sit complexus, postea ex his, quæ trademus quilibet intelligere poterit; Non esse autem eas, quas ponit omnibus sensificis operationibus communes, paucis ostendo: Vult enim lædi posse huiusmodi functiones vel vitiata potentia, vel oblæso præcipuo actionis instrumento, vel parte aliqua offensa, quæ vsum quempiam præcipuo instrumento præbet, quę tactui non conueniunt. Neq; enim tactus instrumētum vnum est præcipuum, aliud verò, quod illi subseruiat, sed vnicum est illius actionis author, nempe neruus: In aliis autem sensoriis pręstabat duas ab initio causas ponere vim, & instrumentum, huiúsque postea diuisionem facere, quòd aliqua scilicet sit pars, quæ primas ad actiones edendas obtineat: aliæ verò illi subministrent: Iam verò illud quæramus, quorum scilicet occasione actiones lædi contingat. Itaque, vt ex certis notísque principiis res tota procedat, illud imprimis docendum esse videtur: vt ea quæramus, à quibus actiones fiunt, quum secundum naturam habemus, eo enim inuento, quandoquidem in eisdem generibus opposita collocantur, facile quoque erit inuenire, quod in hac re desideramus. Ac spectanti quidem mihi quod cōmune est omnibus actionibus, rationi videtur consonū, vt in illis omnibus causas statuamus potentiam,

etiam,& instrumentum vtrumq;, quippe quum videamus omnes functiones ab insitis singulis partibus facultatibus prouenire,& omnes calore natiuo,peculiariq; aliquo instrumẽto,per quod fiant,egere: Sic enim profectò sensus, & motus à sensifica,motricéq; facultate per neruos caloris beneficio in corpore exercentur: Sic cõcoctio à coctrice facultate, seruiente illi calore,& instrumento aliquo, in quo facultas ipsa residet,perficitur,& denique nulla est functio,quæ tres has causas non requirat. In quibus verò vsus variari potest, veluti in pulsibus,& respiratione apparet,est etiam finis variandæ actionis causa: Nã reliquis positis,eisdem causis,solo vsu mutato,pulsus, respirationémque mutari contingit: quod optime animaduertit Galenus, quũ illarum functionum causas in lib. de Pulsibus,& Respiratione inuenire studet. Quinetiam in his actionibus,quæ absq; aliqua materia fieri nequeunt,quales sunt naturales,quę in attractione,retentione,alteratione,expulsionéq; alicuius substantiæ versantur: materia quoq; huiusmodi obeundæ operationis causa censeri debet: Vt enim bona fiat nutritio laudabile nutrimentum præter alia est necessarium: causa verò, quæ subiecti nomine à nobis donata est in re proposita cum proprio instrumento coincidit. Idem enim est subiectum corpus, in quo agendi potentia sita est,& instrumentũ, per quod actio obitur: veluti concoctio,quæ in ventriculo,& ab eo tãquam instrumento agente,coctrice potentia tanquam authore, & effectrice perficitur. Nec quidem, vt arbitror, est à ratione alienum causas cũ quibus,aut sine quibus non, nuncupatas inter actionis causas ponere: vt enim alimentum in ventriculo,aut alia parte concoquatur, oportet quidem adesse facultatem,quæ rectè suo munere fungatur,& instrumẽta idonea,& probam materiam, & vsum si velis mediocriter vrgere. Verum nisi retineatur tantisper,donec elaborari alterarique valeat,infœlix profectò reddetur concoctio: est autem in hoc opere retentrix facultas, vt satis apparet, causa cum qua cõmode,& sine qua nullo modo concoctio fieri potest: Sic etiam cutis raritas causa est copiosi sudoris, nõ tanquam efficiens, non tanquam materia, aut instrumentum, aut alterius generis,quàm huiusmodi de quo nũc egimus. Requirunt & actiones tempus debitum, certum ordinem, certúmque modum,& nonnullæ spatium, vt cordis arteria-

rúmque motus, & singulæ actiones suas peculiares causas sine quibus fieri nequeunt, & cum quibus commodè obeuntur, desiderant: vt raritas partium, quæ quasdam actiones promouet, & retentio quasdam iuuat, alias impedit: de quibus in singulis actionibus agendum est: licebit namque lectori singulorum causas sectanti ex communi methodo, quam nos solum hic profitemur, quod ad rem propositam faciat, elicere. Ac quod actionum omnium vitia in prędictas causas, tanquam in proximas, & immediatas redigantur, vnicuique constare puto, quem non pigeat aliquot ex omni genere actiones ad aliarum exemplum excutere, & earum causas expendere: Etenim imbecillior facultas, vt omnibus constat, actiones vitiat, nimirum quum illius causa tremores in senibus sensuum omnium & motionum oblæsiones, & in aliis etiam, quorum facultates infirmæ sunt, contingant: Debilitato autem contractóque calore natiuo communi omnium functionum instrumento, syncopes, sopores per vehementiores accessiones morborũ, & mille alia actionum vitia accidunt: Mictio verò, orto lapide in collo vesicæ, proprio illius actionis instrumento læso, impeditur: pulsus respiratióque mutato illorum vsu à naturali mediocritate euariant. Quinetiam obruto grauatóque ventriculo nimia cibi multitudine concoctio, quę in eo obitur, improbe perficitur: quemadmodum etiam antea diximus, quum retentrix facultas malè suo munere fungitur: Atque hæ quidem causæ, vt proximæ, & immediatæ cum actionibus agnoscuntur, sic ab aliis proueniunt: Nam facultates corporis intemperaturæ offendunt, instrumenta varij morbi exercent, variæ causæ vsum mutant, calorem corrumpunt, & ab actionibus, quibus peragendis incumbit, distrahunt: Non desunt quæ omnis generis materiã, quæ ad actiones obeundas est necessaria, multipliciter varient: quarum rerũ ratione actiones quoque labefactantur. sed vt diximus intercedentibus illis causis, quas coniunctas in hac re posuimus: Nec illud ignorari puto, omnia quæ hæc efficiunt ad quatuor rerum genera à quibus antea morborum causas duximus, tandem redigi, ne superfluè hic eadem repetere cogamur.

Abolitæ actionis causæ.

CAP. III.


MNIBVS illud constare puto prædictas causas, vbi plurimum excesserint, actiones omnino abolere: sic enim vbi ob maximam intemperiem facultas patitur, actiones perire videmus, & mortem nonnunquam subsequi, vel totius quidem animantis, vel partium, quas vitium infestat: Veluti quum ob vehementes intemperies ventriculus nullo pacto nutrimentum concoquere valet, sed tale illud reiicitur, quale assumitur, quod in lęuitate intestinorum potissimum apparet: Hac etiam ratione extincta ob aëris circunstantis insignem admodum frigiditatem facultate sensifica, & motrice, nonnullas partes præsertim extremas, quæ frigori magis sunt expositæ sensu & motu priuari contingit: qua quidem in re illud ignorandum non est, à quibus scilicet morbis facultates maximè afficiãtur. Nam etsi omnes intemperies, quum plurimum excesserint, vim habent abolendi facultatem, quædam tamen sunt, quæ nonnullas ex illis minore excessu tollunt: Calor enim excedens coctiones non perinde abolet, nisi maximo excessu temperiem penitus dissoluat. At frigus longè minus huiusmodi vim habet, contra verò cibi appetentiam non multo excessu tollit calor, frigus autem potius intendit, nisi vsque adeo crescat, vt fiat maxima exuperantia, quæ omnibus functionibus est inutilis: Eodem pacto retentrix facultas ab omni insigni intemperie exoluitur: ab humida tamen etiam minore: à sicca autem non nisi maxima perditur: veluti etiam voluntarius motus. Sunt præterea quædam functiones, quæ maius in facultate robur requirunt, quum alioqui exerceri nequeant: aliæ verò, quæ non desinunt fieri, donec vel minimum facultatis superest, quod de sensu & motu scribere solet Galenus, illum scilicet minimam vim, hunc maiorem requirere: quæ omnia ab eo pręcognita esse oportet, qui fructum aliquem ex hac generaliore tractatione percipere velit. Est verò abolitarum, & intermissarum actionum quoque causa natiuus calor, vbi enim adhibitis vinculis, aut ob suffocationem, vel dissolutionem, aut ad alia loca reuocationem is diffundi per corpus prohibetur, actiones earum

partium, quibus ille non adest, otiari necesse est: Quibus modis adstrictæ vinculis, aut alio modo partes, eo quòd caloris consortio destituantur, syderationibus corripiuntur, & occlusa aspera arteria mortem subsequi, & per inediam, vehementioréque euacuationes digesto violentius natiuo calido contingere animi defectum: per somnum verò externarum partium operationes caloris ad interna viscera contracti inopia cessare videmus. Vt verò calidi huius natiui, siue spiritus non eadem est in omnibus partibus conditio (siquidem in oculo purior, splendidiórque esse solet) sic ob peculiaria eiusdem vitia quarundam partium officia peculiariter labefactari necesse est: Si enim crassior, aut turbulentior, aut non perinde splendidus in aliis partibus vigeat, minimum fortè actionibus illarum oberit: At si huiusmodi in oculis fuerit, si non omnino perdet, certe insigniter visionem offendet, quod etiam à Galeno libro primo de Causis symptomatum proditum est: Cæterum læsis instrumentis ad actiones proprias obeundas destinatis, functiones illorum aboleri ratio docet, & continuus vsus: sic enim sensu, & motu vniuersum corpus obstructis neruis omnibus in eorum origine per attonitum morbum, & nonnullas partes illis abscisis priuari videmus. Eadem ratione obcæcantur homines vulnerato vehementius oculo, & præsertim ea parte insigniter læsa, quæ in eo instrumento præcipuam vim ad videndum obtinet, qualis est humor crystallinus vocatus, id quod ad proportionem in omni alio instrumento intelligere oportet. Illud verò, quod abolito vsu actiones quoque deleantur, certissimum est: quippe refrigerato vehementer corpore, extinctóque calore, arteriæ pulsare, & corpus nutriri desinit, si quando ob caloris magnam debilitatem, aut subiectæ materiæ pertinaciam non dissoluatur: quo pacto etiam quum secundum naturam habemus dormire, edere, moueri, & alias functiones, quæ in nostro arbitrio sunt positæ, cessante illarum vsu, interrmittimus: Quòd verò ob materiæ vitium actiones etiam destruantur, docet nutrimenti ingesti copia, quæ nulla accepta coctione, grauata coctrice facultate, & expultrice irritata, vel per intestina descendit, aut per superiores partes cruda vomitu reiicitur, id quod etiam accidit, si expultrix, sine cuius quiete concoctio perfici nequit, temerè concite

concitetur, aut retentrix intempestiuè suum opus deserat: Propterea occupato spatio, in quo instrumenta dimouentur, actiones quoque prohibentur: Veluti quum exuperante in cordis inuolucro aquoso humore, cor post deprauatos motus, quos edit, tandem moueri desinit: At si tempus, ordóque desinit, & cætera, quæ sub causis sine quibus complexi sumus, mirum non esse debet, si actiones pariter fieri desinant: Neque enim quæ oculos tangunt, aut ab illis sunt remotissima, videri, nec in maxima temporis angustia ea fieri possunt, quæ longiorem moram requirunt, & peruerso cibationis ordine, quid prohibet, quo minus concoctio vel infeliciter obeatur, aut etiam penitus perdatur: & deniq; expositis in hoc opere causarum generibus, quilibet non omninò medicinæ ignarus intelligere poterit, quorũ occasione actiones aboleri contingat.

Causæ quibus contingit actiones quasdam aboleri aliis manentibus integris.

CAP. IIII.



PERDI aliquando aliquarum partium actiones, quum interim reliquæ partes nullo modo sint offensæ, satis omnibus constare puto: quandoquidẽ sensu, & motu, qui resoluta habent crura, aut brachia destituũtur, feliciter tamen alimentum in ventriculo, hepate, & vniuerso corpore concoquũt. Quin & illud notum est multarum partium functiones communi malo pariter aboleri, vt in attonito morbo sensu & motu corpus vniuersum priuatur: & ventriculi coctione labefactata ad portionem læsionis, reliquas partes improbè nutriri: atque etiam labi omnium partium robur per lypothymias, & vocatas syncopes conspicimus. Nec illud quidem nouũ est in eadem parte actionem vnam, aut plures seruari, alias autem, & nũc vnam, nunc aliã aboleri: siquidem longa experientia tritum est nonnunquam in eodem mẽbro sensum, & nutritionem vigere, motu deperdito, & hoc incolumi sensum aboleri. Verum perinde facile non est horum omnium causas assignare posse: Nam quòd quarundam partium functiones lædantur aliis illæsis, ratio in promptu est, vel quòd facultas, aut instrumentum, vel finis, aut materia, aut quæpiam aliã ex prædictis

causis peculiariter in illis partibus euariet, nulla mutatione in aliis facta: Plurium autem partium actiones læduntur à causis communibus, veluti à materia communi, publico instrumento, communi vsu, & facultate: ob communem quidem materiam ventriculi, hepatis, & omnium reliquarum partium concoctio nonnunquam vitiatur: vbi verò cor patitur per animi defectum, caloris natiui, idest publici instrumenti vitio, omnes corporis actiones labem contrahunt: per cerebri verò affectus oblæsa sentiendi mouendíque facultate, partes sensu, motúque destituuntur, alias autem functiones retinent: Variato autem actionum vsu partes omnes, quæ illius causa agunt, in suis actionibus noxas experiuntur, quomodo contingit pulsus, & respirationem deficiente calore, pariter aboleri: Ex quibus sanè constat vitio proprij instrumenti multas actiones lædi non posse, & vniuersas corporis functiones nec ob materiam, nec ob facultatem aliquam, sed duntaxat communi affecto instrumento vitiari aboleríque propterea scilicet, quòd nulla est facultas, nulla materia omnibus actionibus communis: calore autem natiuo à corde influente vniuersum corpus ad omnia sua munera peragenda opus habet. Potest tamen ob cōmune malum, quod vniuersam structuram afficiat, vt in febribus contingit, facultas omnis lædi: atque ita vniuersæ corporis functiones pariter labefactari. Quòd verò in vno membro actiones quædam lædantur aliis illæsis, causa non ita patet: Nam id totum Galenus ad diuersa instrumenta, aut robur, imbecillitatémque facultatis referre videtur, veluti quum sensus seruatur amisso motu causa est (inquit) quòd diuersi sint nerui, qui in idem membrum inseruntur: contingeréque interim, vt nerui, qui ad cutem perreptant, sint illæsi, sensúmque suppeditēt: alij verò, qui musculis implantantur offensi, mouēdi vim exercere nequeant: eadémq; ratione fieri, vt laborātibus illis, qui ad sensum sunt destinati, & nō aliis, sensus aboleatur, superstite motu. Quod si idē sit neruus, eadémq; pars, quæ afficitur, accidere quidē posse scribit, vt seruato sensu, motus perdatur, nō tamē cōtrà fieri posse, vt aliqua pars, quæ suaptæ natura sentiat, & moueatur, sensum amittat retēto motu, ꝑpterea scilicet quòd motus agendo, sensus verò patiēdo exerceatur, maiorē aūt vim ad actionē, quàm ad pasionē requiri, proinde seruari posse,

&

& influere tantam vim neruis læsis, aut alio quocunque modo corpore affecto, quæ sensum quidem suppeditare valeat, ad motus tamen edendos non sufficiat. Quæ certè, vt rectè dicta sunt, relinquunt tamen in quo dubitare, & aliam causam desiderare possimus. Nam quod seruetur aliquando motus, aliquando sensus ob prædictas causas certissimum est: Ac quod etiam maius robur requiratur in motu, quàm in sensu, ex hoc constat, quòd videamus eos, qui admodum sunt defatigati, aut morti propinqui, ne moueri quidē posse, valentibus tamen interim sensibus. At illud non ita recipio, quòd putet nunquam reperiri corpus, quod moueatur sine sensu, quandoquidem sæpe contingit, vt dormientes non solum agitentur toto corpore per lectum, sed etiam sæpius surgant, quod ille sibi etiam contigisse in libro de Motu musculorum commemorat, idque sine sensu euenire necesse est, si modo somnus sensuum omnium est vinculum quoddam, & omnes sensus dormientibus feriantur, quod si quis neget repugnante rei natura & vsu, velítque rem authoritate decernere, locus est libro tertio de Causis pulsuū apud Galenum, in quo scribit apertè dormientes non sentire: id quod etiam ab Aristotele in libro de Insomniis memoriæ proditum est. Quòd si contentiosius agamus, velimúsque eos etiam sensum aliquem retinere, illud certe non negabimus non æque euidentem eum esse in illis vt motum, quem tamen oporteret euidentiorē esse, & longè magis vigere, si modo facultas, quæ per neruos sensum & motum partibus largitur, quum imbecilla est, putetur integros sensus seruare posse, motus autē minimè: Quur enim (quæso) manifesti validíque & varij fiunt motus, & nullus aut obscurus in toto corpore dormientium apparet sensus? Itaque constat seruari motum per eosdem neruos in eisdē partibus non seruato sensu: Quòd si ita est, quum neque ex robore, aut imbecillitate facultatis, neque ob diuersitatem instrumenti, per quod huiusmodi functiones obeuntur, id contingat, necesse profectò est aliam esse causam, quæ ex facultatum differentia sumitur: Nam quoniam (mea quidem opinione) vna est facultas motoria diuersa à sensifica, ideo fit, vt vna influente, alia autem non, functiones quæ ab illa proficiscuntur fiant, alterius autem minimè: mirarique profectò in hac re licet Galenum has inter se non distinxisse,

xiſſe,ſed perpetuò ſcribere ſenſum & motum à cerebro per neruos ad ſingulas partes demitti,quum duæ ſint inter ſe plurimum differentes hæ functiones,diuerſaſq; ob id oporteat eſſe facultates earum authores, ſiquidem ex numero operum & functionum,numerus facultatum, vt tradit in initio libri de Naturalibus potentiis,inueſtigari debet.
Quòd ſi inter ſe diſcrepantes has facultates re vera agnouiſſet,& quod in dormientibus de ſenſu & motu diximus, animaduertiſſet,non ſolum inueniſſet,quod putat fieri nõ poſſe,vt motus vnquam ſeruetur ociante ſenſu, ſed etiam ob diuerſas potentias inter ſe natura diſtinctas non locis fortè,neque inſtrumentis id contingere(vt arbitror)credidiſſet.Nam quæ alia,quæſo,poteſt eſſe cauſa,quur ab eadẽ intemperie,ſiue alio morbo nunc imaginatio,nunc ratiocinatio,aut memoria in cerebro lædantur,aut in ventriculo concoctio, & non retentio,aut expulſio vigente febre, quàm quòd diuerſæ ſunt facultates? quæ etſi offenduntur omnes ab intemperaturis, quædam tamen plus vel minus,quædam verò etiam à quibuſdam iuuãtur,à quibus aliæ deſtruuntur,quemadmodum anteà oſtendimus: Quòd ſi locis eas inter ſe ſeiungeret,facilè erat cauſam inuenire, quòd ſcilicet loco eo in cerebro affecto,in quo reſidet,quæ patitur facultas,alia illęſa cuius ſedes integra eſt id accidat. At quum eas nuſquã inter ſe euidẽter locis ſeparet,non alia poteſt eſſe cauſa,quàm quæ ex diuerſis morbis,aut ab eiuſdem exceſſus inæqualitate ſumitur: Siquidẽ ſiccitas coctioni obeſt,retentioni prodeſt,humiditas contrà illam iuuat, hanc lædit.Vnde mirum non eſt ſiccitatis exceſſu aboleri coctionem,& humoris exuperantia perdi retentionem,alterutra verò excedente qualitate, vnam labefactari, aliam incolumem relinqui: Quamobrem nos,quod Galenus de ſenſus & motus abolitione,& conſeruatione ſolum ſcribit, ad omnes alias functiones pertinere putantes, communes, quas poſuimus cauſas inuenire laborauimus, & motum in eadem parte fieri,ceſſante ſenſu,non alia ratione putamus, quàm quòd diuerſæ ſint potẽtiæ,à quibus huiuſmodi actiones proueniunt:id quod ſi raró contingit,in dormientibus tamen ob manifeſtam cauſam conſpicitur. Quum enim ſenſifica vis omnino per ſomnum quieſcat,& veluti conſtricta in cerebro contineatur,nequit longius ſpargi,quum inte

interim motiua minimum afficiatur, siquidem somnus sensuum, non motus est passio. Est quidẽ hæc de his rebus nostra opinio, liceat tamen vnicuique in re admodum ancipiti, si hæc non placent, meliora excogitare. Nam quod quidam putant ideo dormientem non sentire quòd vis à cerebro ad musculos transmitti quidẽ possit, ad cutem verò ob distantiam minimè, ridiculum omninò esse puto, quum tantum non sit interuallũ vt musculis vis largiri, non autẽ cuti debeat, præsertim quum minima quæque facultatis portio ad sensum sufficere putetur: Quòd si ex distantia huius rei ratio petitur, quur ad musculos cruris vis ea demittitur, ad cutem autem capitis, & ceruicis multo propinquiorem cerebro impartiri nequit?

Causæ quibus fit, vt interdum prorsus aboleantur actiones, interdum verò rursus restitui possint.

CAP. V.


Vvr perdantur omnium partium actiones, aut quarundam solum, atque etiam in eadẽ parte qua ratione contingat nunc omnes illius functiones, nonnunquam verò quibusdam illæsis, alias aboleri satis dictum esse puto. Illud verò quod superest in abolitis actionibus, breuiter docendũ est, ob quas causas accidat omnino destrui actiones, vt nunquã amplius restitui posint, vt in lethali apoplexia, & syncope vsu venit: aliàs autem videamus easdem nonnunquã ad suã naturam redire, vt in animi defectu, & per minores apoplexias, & vteri suffocationes. Itaque quum multæ sint causæ, à quibus abolentur actiones, siquidẽ ob propria vitia ipsius facultatis id contingat, desperata ferè res est, veluti in his accidit, qui intẽperaturæ excessu extincta facultate pereũt. At si ea impediatur, vt fit per somnum, sperandum est, vt illæ ad se redeant: ob materiæ copiam, quæ perduntur actiones non periclitantur, veluti ventriculi concoctio, quæ nutrimenti copia abolita fuerat, illa consumpta, facilè restituitur: Quæ verò patitur actio ob vitia proprij instrumenti, ad læsionis portionem intelligemus quid sperare, aut vereri oporteat. Nam eo offenso, à quo plurimæ facultates emanant, quodq́ue fons, & origo est, res magis suspecta haberi

beri debet, veluti quum affecto cerebro in attonitis sensus & motus in vniuerso corpore abolentur. Læsa verò spina, & illius neruis, causa leuior existit, si quando eædem læsiones in sensu & motu accidant. Atque etiã vehementer affecto proprio instrumẽto fit vt amplius restitui nequeat, quæ semel abolita est actio, veluti quum omnino præciso neruo, motus partis, in quam ille inserebatur sine aliqua spe destruitur. Quòd si propter obstructionem idem contingeret, quia leuior est affectus, eam abolitionem pariet, quæ non omninò desperata credi debet: quũ ferè omnes ab hac causa aliquibus membris resoluti ad pristinam sanitatem redeant. Quæ verò fiunt à communi instrumento operationum abolitiones, ex diuersa illius noxa, hoc vel alio modo vitiatæ proueniunt. Etenim ex dissolutione spirituum animi defectus facilè emendatur, qui verò illis corruptis, aut suffocatis nascitur, vt plurimum in lethalem syncopen terminatur, & occidit. Iam verò si ob vsum deperditũ perdantur actiones, siquidem vsus ad vitam summoperè sit necessarius & continuus, raró contingit semel illas deperditas restitui posse, vt perdita semel respiratione & pulsu, abolito illorum vsu, vix aliquid boni sperandum est, alterius verò actionis vsus suas actiones cũ spe restitutionis abolere solet, vt in appetitu deperdito contingit, repleto admodum corpore, quo euacuato consumptáque repletione, vt redit vsus, sic & ipsa appetentia restituitur. Atque hæc quidẽ de hac re quantum generalis hæc nostra tractatio assequi potest. Nam qui plura & exactiora postulat, ad singulas functiones descendet, & vim omnium causarum, quibus contingit eas aboleri, perpendet.

Debilis actionis auctæq; causa.

CAP. VI.

LEVIORES supradictæ causæ imbecillas reddunt actiones. Etenim debiliore reddita facultate, actiones quoq; debilitari clarius ferè est, quàm vt demonstrari debeat: quandoquidem coctiones, corporis motiones, & reliquæ ferè omnes actiones in senibus, & his, qui lõgo morbo diu sunt vexati, vix tardiusque obeuntur debilitatis, quæ animal regunt, facultatibus. Eodem pacto ob nimiam humiditatem,

&

& siccitatem mollioribus durioribusq; effectis neruis motionis instrumentis, vix corpus dimoueri potest, & vulnerato ventriculo non satis donec coquatur, nutrimentum retinetur. Quinetiam natiuo calore debilitato, aut aliò reuocato, officia earum partium, quibus ille deficit, infirmiores euadunt. Qua quidem ratione qui studio literarum vehementius incumbunt, distracto à ventriculo, digestoque per continuas animi cogitationes innato calido, infœliciter alimentum cōcoquunt. Iam verò diminuto vsu, actiones quoque minuuntur, quod in pulsibus, & respiratione manifestè apparet. Nam corde refrigerato, minores tardioresque huiusmodi actiones fiunt. An non etiam ob alimenti exuperantis copiam, aut alienā qualitatē imbecilliores attractiones, retentiones, coctiones materiæ vitio contingunt? quo modo Galenus tardas coctiones in ventriculo contingere ob cibos duros, & crassos scribit in libro de symptomatū Causis. Præterea occupato spatio, in quo instrumenta mouentur, & deficiente tempore, aut vitiato ordine, infirmiores operationes edi conspicimus, & conniuentibus plus iusto cutis meatibus, sudores vel omnino sisti in maiore adstrictione, vel in leuiore ægrius effluere. Sunt porro excedentis actionis eædē genere causæ: Nam vbi facultas excessu qualitatū mediocritatem in agendo non assequitur, in eo excedit in quo vincentis intemperaturæ causæ vis præpollet, quo modo exuperante siccitate, qua facultas retentrix gaudet, arctius continetur alimentum quàm conueniat, & caliditate vincente vehemētiores attractiones, validioresq; motus in delirantibus fiunt, & vigiliæ exuperant, & loquacitas superflua auditur. Atque etiam vbi debilior est vis corporis, quæ retentioni destinata est, citius quàm oportet desinit suo munere fungi, cogitq; citius quàm expediat, & frequentiores excretiones fieri: vbi enim vnius opus male confectum alterius excipit actio, quæ prior est, ob debilitatem sequentem cogit facultatem maturius suas actiones expedire. Cæterū duriora instrumēta ad motū validiora existūt, & ad retinendū plusquā naturę modus postulat, robustiora: & quæ laxiora sunt, rarioráque faciliorem quàm oporteat his, quæ euacuantur, & per ea deducuntur viam præbent, sic sanè rariores cutis meatus exuperantis sudoris causa censentur: At vrgente respirationis pulsationisque vsu,

ipsa respiratio & pulsus crebriores, velociores, maiores, & denique omnimodo aucti euadunt. Præterea materiæ vitio augentur quoque præter naturam actiones, siquidem calidiore, sicciore̍que existente alimento concoctio mediocritatem excedit, dum torrentur ea, quæ alterantur: Diutius verò excrementa in aluo continẽtur, quum duriora sicciora̍que extiterint. Quòd si acriorem qualitatem habuerint, vel iustam mensuram excesserint, celerius quàm oportet, & vehementius etiam expultricem commouent: Ac quemadmodum priores actiones posteriorum sunt causæ: sic quæ circa materiam aliquam versantur, si posteriores imbecilliores sunt, priorum actiones promouẽt, adaugéntque: quo pacto tardante distributione alimẽti, excretiones per aluum anticipant, vberiore̍sque proueniunt: & quum illæ, quæ pręcedunt vehementius agunt, contingit quoque sequentium actiones minui. Parcior siquidem distributio alimenti fit per corpus, quum præpropere, vehementiúsque illud à ventriculo per intestina descendit: At non perinde latiore facto spatio, in quo partes corporis mouentur, accidit motus augeri, vt minuuntur eo occupato, quandoquidem non vrgente magis vsu immotísque præcipuis actionum causis nulla ratio cogit, vt ob ampliorem locum, motus excrescere debeant: ob tempus verò id contingit, quum alimenta, quæ in ventriculo & intestinis cõtinentur, longiore mora torreantur, sicciora̍que reddantur.

Magnæ, vehementis validæq́; actionis causæ.

CAP. VII.



ETSI difficile est quæ in singulis ferè differunt, generali aliqua ratione comprehendere: Quoniam tamen institutum nostrum postulare videtur, vt posteaquam in vnoquoque genere actionum plurima vitia posuimus, illorum quoque causas breuiter prosequamur. Ideo de hac re omninò agendum esse puto: quod quidem Galenus in pulsibus, & respiratione diligentius fecit, quum magni, vehementis, crebri, velocis, æqualis, inæqualis, & omnium denique aliarum differentiarum pulsus, & respirationis diligenter causas explicat, quæ si in motibus voluntariis, si in sen-

fationibus, si in principibus facultatibus, imaginatrice, cogitatrice, & memoratrice facultate, præterea in attractione, retentione, coctione, expulsione, & reliquis corporis, animiq; functionibus, & singulis operibus præstitisset: nõ esset fortè quòd communem omnibus tractationem tantoperè desideraremus: sed quum id non faciat, desideret tamẽ ars, vt non magis aliquarum functionum, quàm aliarum peculiari adhibita tractatione causas enarremus: cogimur profectò, quod commune singulis est, prosequi, sine quo reliqua constare, nec intelligi possunt, & quæ prætermittuntur in singulorum explicatione, iam comprahensa in generali, & communi cognoscuntur: sic sanè pasim Galenus, & præsertim vbi agit de causis inæqualitatis vnius pulsus, iubet esse faciendum, explicandum scilicet quod vniuersale est, & ad illud omnia redigenda: ex cuius consideratione si quid singulare desideretur promptè inueniri posse putat: Itaq; nos hæc ita docere aggrediemur, vt non exactam polliceamur tractationem, sed potius excusis causarum generibus, veluti quibusdam exemplis lectorem exerceamus, & inuitemus ad hæc perficienda, quæ à nobis inchoata inueniet. Igitur quum in genere actionis auctæ contineatur ea, quæ magna est, & vehemens, imprimis illarum causas docere conabimur à magna exorsi, quæ certè non vnũ solum genus causarum requirit, sed omnia: nisi enim facultas valida sit, vrgeátq; vsus, pareátq; instrumentum, & liberum sit spatium in quo instrumenta agitantur, suppetátq; tempus, & suam etiam vim præbeat commune instrumentum, magna actio fieri non poterit. Vnde non solum tres magni pulsus & respirationis causæ, vsus scilicet, vis, & instrumentum idoneum (mea quidem opinione) poni debent, sed & prædicta omnia: quando etiam Galenus libro secundo de Sanitate tuenda tres prædictas causas, quas statim ab initio libri primi de Causis pulsuum ponit, sufficere nõ posse docet, quum quartam addat, quæ scilicet ex animalis spiritus, nempe calidi natiui mutatione petitur. Nam requiri etiã spatium liberum in motu arteriarũ ad magnos pulsus creãdos ex hoc constat, quod per adstrictas inflammationes, aut schirros cõprimẽtes arterias magni pulsus illis in locis fieri nequeãt: Sic etiam in voluntario motu fieri apparet: Neque enim in paruo spatio, vel in temporis angustia ille magnus fieri po-

reſt. Eſt quoque magnarum actionum, quæ materiam requirunt, cauſa ipſa materiæ copia: Nam magni copioſíque ſudores elici nequeunt, vbi paucus ſubeſt in corpore aquoſus humor: quod etiam fieri nequit, ſi cutis, per quam ſudor educitur, non ſatis peruia ſit, & effluenti humori liberum exitum non præbeat. Verum & ſi magnæ cauſæ magnas actiones efficiunt, non tamen neceſſe eſt perpetuò omnes eas magnas eſſe, quum magna fiunt opera, ſed ſatis eſt nonnunquam vnam exuperare, alias autem mediocriter habere, quod etiam Galenus optimè, quum de cauſis magni pulſus agit, docet: ſola ſcilicet vrgente pulſus neceſſitate à mediocri facultate, & arteria non omninò inepta ad motum, magnos edi pulſus. Quum enim vſus maiorem refrigerationem poſtulet, mediocres arteriarum motiones ſufficere non poſſunt, vnde plurimum diſtenta arteria, quæ eam impellit facultas: magnas pulſationes excitat: Quæ ſi non ſufficiant, primum celeritatem, deinde etiam maximo vrgente vſu, crebritatem aſciſcit. Iam verò ſi vehemens actio eſt, in qua adeſt robur, & celeritas, neceſſe omnino eſt validam eſſe facultatem, vrgere vſum, & inſtrumēta etiam obedire & alias cauſas, ſine quibus nihil vehemens fieri poteſt. Inter quas tamen præcipuam vim habet facultas ipſa, quum ea ſola, aliis non repugnantibus, cauſa eſſe poſsit, ſi non vehementis omnino, quum in mediocri vſu nihil cum celeritate fiat, eius tamen, quæ valida robuſtáque eſt actio, author fuerit. Quod in his corporibus apparet, quæ in mediocri caliditate & vſu, pulſus validos fortéſque ob inſitum in arteriis facultatis vitalis robur, edunt. Eædem cauſæ intelligantur ad proportionem in aliis actionibus. Magna enim cruditas, magnáque fames, & excretio eaſdem cauſas habent, aut certè ad proportionem reſpondentes: ſiquidem magna cruditas fit ob magnam & excedentem alimenti copiam, ob inſigne coctricis facultatis vitium, aut inſtrumenti inſignem læſionem: magna autem fames non ſolum ab his, ſed etiam quòd plurimum vrgeat edendi neceſsitas: atq; ita in ſingulis functionibus licebit inuenire quid in illis ſit cauſa magnitudinis, vehementiæ, & fortitudinis.

Acutioris exquisitiorísque actionis causa.

CAP. VIII.

EXACTIORES acutioresq; quàm par sit actiones quasdam fieri certissimum est: veluti quum eorum conditionem damnamus: qui ob exactiorem quendã ventriculi sensum piperis aut alterius etiam mitioris rei vsum non ferunt, aut qui per morbos iam plurimum debilitati, acutissimè audiunt: Cuius actionis causam vel ad cõmune, vel proprium instrumentum, aut facultatem redigemus. Aliç enim nihil vidẽtur in hac re prçstare posse. Ac quod ob commune instrumentum nempe spiritum id contingere valeat, ex hoc etiam ostendere possumus, quòd Galenus in libro primo de Causis symptomatum eos scribat acutissimè videre, qui puram synceràmq; animalis spiritus substantiam sunt sortiti. Quod enim crassum, & feculentum in illis est, nonnunquã absumũt morbi: ex quo relinquitur portio magis extenuata, & purior reddita, quæ ad huiusmodi actiones est aptissima. At ratione proprij instrumẽti fieri illud videtur, quod diximus, nõnullos in extremo morborũ acutissime omnia, quæ dicuntur, auditu percipere: Nam id potissimum in his morbis vsu venire videmus, qui siccitatis excessu humorem omnem qui in meatibus corporis, & in ipsis sensoriis continetur, obtusionísque causa est, consumpserunt: Qua ratione acutius, & prudentius omnia senes, quàm iuuenes diiudicare putamus, quòd scilicet illi cerebrum siccius obtineant, hi verò humidius. Illi verò, qui piperis assumptionem ferre non possunt, causam forte habent, quòd ex certa, & delicatiore quadam temperie, facultas resultet exactiore sensu prædita.

Actionis, quæ debitum tempus anteuertit causa.

CAP. IX.

GALENVS libro tertio de symptomatum Causis docet deiectiones alui consuetum præuenire tempus, vel grauato ab alimenti copia, vel demorso & puncto à mordacibus ventriculo, vel etiam

irritato à rebus alienis. Præterea huius quoque causam esse cibos humidiores & glutinosos: Contra verò tardiorē fieri, vel propter intestinorum imbecillitatē, quæ propellere nequeant, vel ob hebetem illorum sensum: qui non satis percipiat quæ contristant, & molestant: tum etiam ob ciborum paucitatē vel crassitiem: addit & musculorū abdominis & thoracis infirmitatem. Ex quibus quidem causis ostendit ob materiā, facultatē, & causam sine qua nō huiusmodi actionis vitiū prouenire. Nam quū anticipat, vel tardat ob copiā, inopiam, alienam substātiam, crassitiem, acerbitatē, visciditatem, humiditatē, vel siccitatem, materiæ vitiū est: Quum verò idem accidit ob imbecillitatem, vel robur retentricis, aut expultricis à facultatibus causas ducit: Sensus verò exquisitior, aut obtusior causa videtur esse sine qua huiusmodi actiones fieri nequeunt: Siquidem necesse est expultricem irritari, si suo munere fungi debeat, id quod tanto promptius facit, quāto ob exquisitiorem sensum citius afficitur: tardius verò quanto minus sentit, quæ noxia sunt: irritatio verò, & morsus, & molestia alia, nunc ad materiam, nunc ad facultatem redigitur: Nam perinde nonnunquam pars exacto sensu est prædita, vt nullas, vel etiā minimas molestias ferre possit, & molestum sentiat, quod alioqui suapte natura huiusmodi non est, ipsiúsque vitio tunc, non materiæ irritatio contingit: Quòd si illa benè sit affecta ad materiam referenda est irritatio, quanquàm tamen etiam contingit, vt vitio ipsius instrumenti ea fiat, & anticipet actio: veluti quum ob vlcera, aut inflāmationes intestinorum expultrix cōmouetur ad ea, quæ dolorem inferunt, & simul in intestinis continentur, protrudenda: Nec illud quidem alienum est, mutato fine, quasdam actiones anticipare, aut tardare, vt in pulsu apparet, cuius vsu aucto, statim arteriæ pulsare incipiunt. Idem patet in cibi appetitu. Nam qui in otio viuere consueuerūt, si aliquando validius se exerceant inanito corpore, ante tempus consuetum edere coguntur. Aliter his contingit: qui ex labore ad otium se conferunt. Sunt quoq; præcedentes actiones tardationis, aut anticipationis & hæ illarum pariter causæ: Nam quoniam expultrix facultas nō insurgit ad propellenda excrementa, ante quàm perfecta sit alimenti concoctio, optima ratione fit, vt tanto plus tardet expulsio, quanto magis concoctio moratur: Quòd si maturius

rius corpus expurgetur, & vacuetur, tanto citius appeti alimentum necesse est.

Causæ actionis, quæ continuo vel per interualla præter naturam fit.

CAP. X.


CRIBIT idem author præcitato libro excretiones alui assiduas fieri, vel propter imbecillitatem, vel morsionem: Præstat tamen ad sua genera non solũ alui excretiones, sed vniuersas alias actiones, quæ hoc modo fiunt reuocare. Igitur continuas obiri actiones, quæ per interualla fieri debent contingit: primum instrumenti vitio, veluti quum resoluto ani vel vesicæ musculo continuò excrementa, quæ per eas partes euacuantur, effluunt: & sudores, rarefacta præter naturam cute, continuò emanant: & assiduę deiectiones his qui tenesmo laborant, exulcerato inflammatóq; intestino eueniunt. Accidit quoq; id instrumẽti communis malo: quod in perpetuis vigiliis delirãtium & febricitantiũ apparet: quoniam enim ob igneam qualitatẽ spiritus calidúmq; natiuum in perpetua quadam sunt agitatione, faciunt, vt somnus qui illorum quiete perficitur, succedere nequeat: illorum verò refrigeratione, dissolutione, vel reuocatione hic continuo, longioréque tempore perduret. Præbet & materia suam in hac re causam: quo modo sudores ob copiosam tenuémq; materiam nonnullis perpetuò emanant. Cõtingit quoq; facultatum vitiũ huiusmodi functiones variari, siquidem quæ retinere debet excrementa, ad tantam imbecillitatem peruenit aliquando, vt quũ nullo modo retinere possit, continuò ea effluere sinat, & expultrix malè affecta perpetuò aliquid expellat: Quarum verò functionũ continuus est finis, assiduæ quoq; illæ sunt: cessat enim edendi cupiditas his, qui secundum naturam sunt affecti, eo restaurato, quod est dissolutum: In canina verò fame, quia vrget continuò repletionis necessitas, continuò ab his cibus appetitur. Contingit præterea ob causas sine quibus non huiusmodi vitia fieri: Nam quoniam expultrix facultas suo munere fungi nequit, nisi retentrix sese relaxet & remittat, si hæc ob imbecillitatem nihil amplius continere valeat, continuas fieri expulsiones necesse est.

Intempestiuæ actionis causæ.

CAP. XI.



NTEMPESTIVAS fieri actiones ob easdem causas contingit: Nam resoluto ani musculo, qui cohibendis ad certum tempus alui excrementis præest, intempestiuæ illorum fiunt excretiones: Quòd si vehementius concitetur expultrix, idem accidere necesse est: vel ipsius vitio, vel materiæ superflua quantitate, aut aliena qualitate, aut substãtia, quo modo in morbis etiam, adhuc edentibus ægrotis, vomitus contingunt nequeunte scilicet facultate expultrice ob imbecillitatem vel minimam ciborũ copiam ferre: edacia verò animalia quum sese superfluo alimento, aut alieno ingurgitent, intempestiuis vomitibus & alui deiectionibus corripiuntur. Quod etiam his accidere videmus, qui ex morbis exinaniti statim se reficere, & replere student: At importuni sermones delirantium non solum facultatem ipsam, sed etiam calidum natiuum perperam affectum intempestiuæ huiusmodi actionis causam esse ostendunt. An non etiam vrgente vsu, qui bulimia, aut canina fame vexantur, intempestiuè edere coguntur? Est præterea illius causa nonnunquã id, sine quo actio fieri nequit. Nam quum retẽtrix vis intestinorum importunè suum officium deserit, necesse est ipsam expultricem intempestiuè insurgere ad excrementorum reiectionem.

Actionis, quæ subito confertímque læditur, causa.

CAP. XII.



AEDVNTVR subitò cõfertímue actiões in attonito morbo & animi defectu, & in vtroque plurimæ ex illis concidunt: Nam attonitis vniuersa animalis facultas, quæ sensus, motus, imaginationis, cogitationis, & memoriæ est author, perit: In syncope verò vniuersum corpus agere desinit labefactatis naturalibus, animalibus, & vitalibus functionibus: quarum quidem, vt commune hoc est malum, quod confertim labantur: ita cõmunes quasdã causas illius esse oportet, quas Galenus non attigit, & quæ de apoplexia scribit, faciunt, vt minus vera putemus, quæ de

ſyncope tradit: Negat enim in libro de Locis affectis, & de Cauſis ſymptomatum ſecundo circa finem, apoplexiam fieri poſſe ab intemperie cerebri, veluti nec etiam epilepſiam, quoniam ſubita illorum morborum eſt generatio, & diſſolutio. Quòd ſi ita eſt, tanto minus credere oportet ſyncopem ex intemperie nunquam contingere, vt duodecimo Methodi meminit, quanto celerius in hoc affectu, quàm alio actiones corruunt: Si prætereà intemperies partium id facit, quur omnes, qui ex febribus ardentibus, aut alia quacunque intemperie moriũtur, ſemper cum ſyncope non extinguntur? Itaque quum ſyncope præceps ſit virium lapſus, illius cauſam in eo ponere oportet, quod ſubito affici, mutari, corrumpíuæ poteſt: Solidæ verò partes ſubitò alterari nequeunt, nec ita mutari alterantium vi, vt ſtatim cõcidat vniuerſi corporis robur, ſi modo quod ſolidũ durúmq; eſt, ægrè patitur, & alterationes, præſertim tam inſignes, quæ vim habeant perdendi vniuerſas functiones, non niſi tempore fieri valẽt. Quamobrem ſi non ob temperamentũ actiones ſubitò labefactari poſſunt, nec ob facultatem efficientémque illarum cauſam id continget, ſi modo ob temperamentum facultates lædi, actionéſque ſuas edere dicuntur. Neque etiam ob materiam, ex qua morbi gignũtur, id primò fieri contingit, quandoquidẽ humores putridi ſyncopem per ſe non committũt, aut apoplexiam craſsi, & glutinoſi, ſed illi eo quòd ſpiritus corrũpunt, hi verò animalis facultatis ſedẽ, & cauitates obſtruant, actiones perdunt. Quãquam tamẽ videtur etiam ſyncope nõnunquã fieri poſſe ob humoralem materiam, quæ cordis meatus, & ventriculos occupet, ſed id rarò certè neceſſe eſt euenire, quũ per huiuſmodi fluxiones ita labantur vires, vt ſine ſpe reuocationis (quod in ſyncope ſæpius fit) mors ſequatur: Ob finem verò multo minus accidere poteſt ſyncope. Quamobrẽ ſupereſt, vt ſolius cõmunis inſtrumenti vitio oriri queat. Illud enim facilè ſubitóque pati, ſubitǽque proinde huius mutationis author eſſe poteſt. Eſt porrò tenuis, calida, & mobilis ſpiritus ſubſtantia, vnde & facilè accendi, diſſolui, reſtitui, alterari, variè moueri, & alio modo variè poteſt affici, & varij proinde ſubitique ex eo affectus naſcuntur. Quid enim citius, quęſo, fieri apparet, quàm quod per timorẽ, lætitiã, irã, & alias huiuſmodi cordis paſsiones; ſpirituũ ſanguiníſque

motu,aut alio vitio cõtingere videmus? quales sunt tremores,decolorationes, rubores circa faciẽ & vniuersum corpus, inordinati validíq; motus,aut extremæ imbecillitates,quæ prædictas passiones sequũtur. Nec ratio quidẽ vlla est,quur huiusmodi cordis passiones,& animi subitas perturbatiões, à sanguine spiritúque prouenire putemus, syncopen verò ab intemperie,vel aliis causis. Requirit verò corpus in spiritibus certam quandã mensurã, qualitatem, & liberũ motũ, si modo rectè sua munera exercere debet, quod ostendunt symptomata,quæ eorum vitio nascũtur: quũ enim illi deficiunt,statim etiã actiones collabũtur,id quod declarãt, qui vel inediam diu tulerunt,aut multũ in aliquo opere laborarunt,aut ob venæ sectionem immoderatã, vel alia demum ratione sunt exhausti. Nã hi,dissolutis spiritibus, calidóq; natiuo,aut subito cadunt,aut certe cessare ab omni negotio coguntur. Nocet & nimia abundantia,quod apparet, quum per vehementes accessiones,aut timorem,sanguinis & spiritus vniuersi corporis ad cor recurrentes multitudine nimia aut syncopen inferunt,aut nonnunquam etiã perimũt. Cæterum alterationes in spiritibus,vt aliis rebus fieri possunt secundum primas, secundásque qualitates,aut etiã totam substantiam,putátque Galenus ex manifestis qualitatibus alteratis spiritibus syncopen committi, quod experientia falsum esse docet: Ná qui acutissimis febribus laborãt, omnes in huiusmodi casum inciderent,vt pote quibus vehementer à calore spiritus alterentur, & mutentur: Quòd si aliquando qui ita afficiuntur,syncope corripiuntur: id non ob intemperiem solidarum,aut spirituũ contingit, sed quoniam à vehementi calore dissipati spiritus deficiũt: alioqui etiam quũ iacent,animo linquerentur: quod solum accidit, dum surgere tentant,aut mouentur: propterea quod in eo negotio spirituum copia requiritur minus quidem necessaria,dum in quiete corpus continetur: sola ergo ea alteratio, quæ maligna est in spiritibus toto genere inimica, syncopes potest esse causa: quod his euenire videmus,qui vel pestilentibus febribus vexantur,aut venenum assumpserunt, vel à feris virus eiaculantibus fuerunt demorsi. Maligna enim in spiritibus qualitas ineptissima est ad actiones obeũdas, quo fit vt eas labi, & perdi subito necesse sit,deficiente scilicet maximè necessario,& accõmodatissimo instrumẽto. Cæterum

terum lædi actiones, quũ spiritus cõclusi in corde in vniuersum corpus libere spargi nequeant, indicio sunt qui prohibita respiratione suffocantur, quique ex crudis humoribus obstruentibus cordis vasa loborant, & ob id syncope corripiuntur: Quod sanè vitium propriè spirituũ non est, sed ad illorum conceptacula pertinet, quæ vrgente obstructione liberum exitum illis non præbent. Hac ratione etiam adhibitis vinculis partibus, actiones earũ pereunt: quoniam cõstrictis vasis spirituũ, transitus & motus prohibetur. Itaque subitæ confertímque factæ actionis causa est alterutrũ instrumentum: Propriũ quidem, vt in apoplexia dictum est, huius verò & etiam cõmunis vitio syncope contingit, etsi immediata, proximáque syncopes causa tota ad spiritus referri videatur: In illis tamen functionibus, quarũ vsus caloris spiritúsque mutatione variatur, finis etiam huiusmodi mutationum causa esse potest. Veluti quum pulsus statim desinunt moueri, cessante statim vsu per subitos timores, & inuadentes accessiones morborũ, per quas calor confertim relictis externis partibus, in interna viscera sese recõdit. Atque hæc quidem sufficiant de actionibus auctis: nam causas velocioris, crebrioris, & si quæ supersunt alia genera, facilè ex his, quæ supradicta sunt, & etiam à Galeno in libro de Pulsibus memoriæ prodita, intelligi poterunt: quandoquidem velocioris, crebriorisque pulsus eædem sunt, vt aliarũ actionũ, quæ similiter fiunt, causæ: & si aliquæ aliæ præter illas, quas illic ponit, necessariæ fuerint, ad aliorũ imitationẽ, de quibus hactenus egimus, ex positis fontibus minimo negotio emanabũt. Nec illud etiam explicandũ puto, quod pertinet ad causas singularum actionum, quæ sub debilitate cõpræhenduntur, si modo oppositorum eadem est ratio. Quare ad reliquarum functionum causas accedamus.

Deprauatæ actionis causæ.

CAP. XIII.



NIVERSVM deprauatæ actionis genus suas etiam causas ab iisdem generibus ducit. Etenim facultas ipsa deprauatæ actionis causa agnoscitur: vt enim cum ea parum imbecillis est, infirmè solum agit, sic vbi plurimum à mediocritate defecerit quod efficit, corruptè facit. Id osten-

dunt, qui à morbis vehementer debilitati, non solum imbecillos edunt motus, sed etiã corruptos, dum proiecto, vacillantéque corpore, aut contortis cruribus incedunt, & pulsus præterea qui appropinquãte morte, vndosi, formicãtes, vel alio denique modo inæquales, deprauatíque redduntur. Nec alia ratione tremores decrepitis & morbo affectis contingũt, quàm quòd infirmior vis corporis ætatis cursu, vel morbi vehemẽtia effecta solitam membrorũ molẽ sustinere, regeréque nequeat. Sic etiam Galenus ob infirmitatẽ vesicæ stranguriã, quæ certè inter deprauatos motus poni debet, fieri scribit. Quinetiam quæ vehemẽter excedit in agendo facultas, deprauatæ quoque actionis causa censenda est: vt enim in defectu insigni corruptio adest: sic maiores excessus eadẽ sequitur: quippe quũ recta agendi ratio in sola mediocritate consistat. Hac quidẽ ratione ex nimia & immoderata coctricis facultatis functione nidorũ lentam qualitatem cibi in ventriculo assequũtur, & sanguis æruginosus, & corruptus sanguificæ virtutis ob calidiorẽ intemperiẽ vehementia euadit: vt verò excessus imbecillitatísq; ratione, sic illius vitio & corruptione quadã, quum substantia partis & forma est corrupta, actiones deprauatas edi necesse est: veluti quum ob malignã intemperiẽ alimenti concoctio, & sanguificatio vitiatur, & deprauatur. Cæterum instrumenti cõmunis vitio, deprauatæ quoque actiones fiunt, argumento quòd equi & cætera animãtia caloris ebullitione immoderatè agitata, inæqualibus innordinatísque, & omni ratione corruptis motibus cientur. Hoc pacto delirium in vehemẽtioribus febribus, caloris vi, cõmotis præter naturã spiritibus contingere videtur. In maniacis verò potius vitio ipsius facultatis, quod ob malignam quandã ex atra bile intemperiem accidit: & quẽadmodum conceptis vehementioribus qualitatibus, aut accidente immoderato motu spiritus deprauatæ actionis sunt authores, sic etiam illis refrigeratis segniúsque motis, aut aliò reuocatis deprauatæ prodeunt actiones: Quo modo tremores ob timorem, deserente externas partes calore, accidunt. Porrò vitio proprij singularũ functionum instrumenti corrumpi actiones facile est ostendere: quum non alia ratione, concreto circa pupillam crasso humore, fenestrata omnia, quæ videntur appareãt, & ventriculis cerebri obstructis, deprauatos totius corporis motus

tus

tus per comitialem morbum accidere videmus, nec non ſtranguria contingit obſtruente calculo veſicæ orificium. Quòd verò ob ſpatium, in quo inſtrumenta mouentur, actiones deprauentur, teſtantur tremores cordis, qui occupata ab humore aquoſa ſpatio, in quo cor ipſum ſecundum naturam mouetur, accidunt: quinetiam deprauati arteriarum motus, vt pulſus interfecti, qui ob eandem etiam cauſam fiunt: Nec illud abſurdum videri debet, ſi mutato actionum vſu, ipſæ quoque actiones deprauatæ edātur: vbi enim vrget vehementius actionis neceſsitas, vt immoderatos, ſic corruptos fieri motus oportet: veluti quum præſente periculo fugere coacti temere iactatis ſine ratione corporis membris, quocunque rapimur. Quo pacto fortè etiam vbi corpus in febribus æſtuat, maximúſq; refrigerationis adeſt vſus, inæquales pulſus, & reſpirationes excitantur. Nec minus quidem materiæ vitio, quàm à prædictis cauſis corrūpi actiones credere oportet. Quippe quum ex corrupto nutrimento coctionem quoque deprauari nouum non ſit, ſiquidē ex calidiore nutrimēto nidorem: ex frigidiore aciditatem, & ex maligna illius qualitate indicibile vitium, id quod in ventriculo conficitur, contrahit. Ac non ſolum ob qualitatem, & quantitatem, ſed etiam ordinem, & intempeſtiuam aſſumptionem alimenti, illius coctionem deprauari videmus: veluti quum ſecundo loco ingeruntur, quæ primo aſſumi debent, aut ſtatim à ſomno, vel paulo poſt aliorum aſſumptionem (iam incipiente coctione) nouos cibos ingerimus: Tunc enim variæ in ventriculo corruptiones ex deprauata coctione prouenire neceſſe eſt, quod quotidiana docet experientia. Atque hæc etiam de cauſis functionum deprauatarum ſufficiant: ex quibus quod peculiare eſt ſingulis ſpeciebus ſub eo genere contentis, paruo ſanè labore ab eo, qui ratiocinari nouit, inueniri poterit.

Doloris causæ.

CAP. XIIII.

N tristi actione, dolorem, in iucunda voluptatem fieri, antea ostendimus. Nunc verò causæ docendæ sunt, quibus tristes, & iucundas contingit fieri actiones, & dolorē voluptatémq; nasci: sunt porrò communes causæ doloris, & tristis actionis, voluptatis, & actionis iucundæ: nam quod dolorem committ tristem reddit actionē, & è contra quod tristem facit actionem, idem causa est doloris. Eadem est ratio de voluptate, & actione, ex qua illa nascitur: Verùm hoc loco doloris, voluptatisq; causas enarrare instituimus, quorum nomina notiora sunt, quàm actionum à quibus proueniunt. Quàm verò difficilis sit huius rei explicatio, ex eo patere arbitror, quòd nec inter philosophos, nec inter medicos conueniat, quænam, & quot sint doloris, voluptatisq; causæ. Etenim multa Platonis opinionem refellunt. Aristoteles pauca admodum, & ea obiter, tanquam exempla, de eadem re proponit: Galenus verò toties sententiam mutat de causis doloris, quoties de illis agit. Auicenna, & Auerroës non contenti Galeni tractatione alias causas quærunt: Sed prius Galeni opinionem excutiamus, qui doloris causas nunc particulatim enumerat, veluti quum à calore, frigore, vapore, humore vulnerantibus contundentibus, & reliquis huiusmodi dolorem committi sparsim refert: nunc verò generales, & cōmunes causas inuestigat, vt libro duodecimo Methodi, vbi duas primum ponit esse causas doloris, alterationem, & continui solutionem: deinde verò inclinare videtur in eam opinionem, quòd alterantia ideo dolorem excitent, quia continuum diuidant. Adeo vt vel duæ sint communes causæ, alteratio, & diuisio, vel hæc sola: Verùm neutra istarum causarum immediata, coniunctáque doloris est causa, non enim in omni membro in quo fit alteratio, vel diuisio nascitur dolor, vt ostendunt vulnera, & intemperaturæ ossium. Cæterum libro primo de Causis symptomatum: vnam ex Platone ponit doloris causam, nempe violentam passionem præter naturam, quæ quidem est magna & subita, sed hanc causam eadem refellunt: nam violen-

lenta mutatio sola nequit esse doloris causa. Quare meritò alibi, vt libro secundo de Medicamentis secundum locos, addit sensum: quippe cum absque sensu nequeat fieri corporis dolor, & ob sensum ipsum contingat aliquando dolorem fieri: adeo vt tunc præcipua sit illius causa sensus. Nam si illæ ponendæ sunt in vnaquaque re causæ, sine quibus res fieri nequit, & symptomatũ causas eas dicimus esse, à quibus symptomata ipsa proueniunt, vnam certe sumere oportet causam ex sensu: vt enim absque sensu dolor corporis non fit, ita ob sensum exactiorem, singultus, rigor, dolórque à moderatis, & minimè dolorificis suapte natura causis sæpe nascuntur. Nec intelligere quidem possum qua ratione Galenus hac causa prætermissa, dolorem soleat in his duntaxat quærere, quæ sensoria vehementius afficiunt: nam si singultum nonnunquam accidere dicimus his, qui exactiore sensu in stomacho sunt præditi, & concoctionem infœliciter obiri putamus, aliquando ob instrumenti vitium, vel facultatis ipsius malum, cur etiam doloris causam, aliquando non referemus ad ipsum sensum, vel sensorium perperam affectum: vt potè quod ab his molestetur, à quibus nequaquam læderetur, si obtusiorem sensum obtinuisset. Est igitur ponenda vna causa doloris, quæ ex ipso sensu petitur: quia absq; sensu dolor corporis nequaquam fieri potest, & ob sensum exquisitiorem nascitur etiam ab illis dolor, à quibus alioqui non fieret. Igitur constat præter diuisionem, alterationem, violentam mutationem alias esse doloris causas: nec adhuc inuentam esse causam proximam, & immediatam, ex qua aliæ postea nascantur: Non enim vtcunque probandum est plures requiri causas ad generationem doloris, sed à certo principio inchoandum, & necessariæ ab eo causæ eliciendæ sunt. Est porrò principium aptissimum in hac re, inuestigatio immediatæ causæ: ex illius enim resolutione, veluti ex quodam fine aliæ omnes protinus deriuant. Ergo si dolor est molestia quæ agendo percipitur, nata ab his quæ continuum soluunt, cognitio, & perceptio rei, quæ hoc modo molestat, immediata causa doloris erit: quum enim aliquid violentius afficitur atq; id percipitur quod afficit, passio tunc oritur, qui dolor vocatur in his quæ dolere possunt. Quam quidẽ causam nequaquam ponere possunt philosophi: neq; enim

enim cognitio læſionis, aliqua ex illis cauſis eſt, quas illi ex Ariſtotele receperunt, ſed modus eſt, quo intelligitur dolor fieri. Nam quum ſenſus, vel alia potentia percipit paſsionẽ, quam inferunt ſoluentia continuum, tunc dolor oritur: cauſæ verò illorum opinione erunt id, quod ſenſum afficit, ſenſúſque ipſe: quanquã nec hic poteſt cauſa illis eſſe: Eſt enim ſenſus id, ſine quo nequit, & cum quo fit dolor: at cauſam ſine quo, inter cauſas illi nequaquam agnoſcunt: Quam quidem nos ex Galeno recipientes merito cognitionem, & perceptionem rei inferentis dolorificam paſsionẽ, doloris cauſam eſſe dicimus immediatam: ſiquidem modi agendi ſub eo genere cauſarum à nobis ſunt comprehenſi. Quod ſi ita eſt, tres ſtatim alias neceſſe eſt reſultare cauſas: vt enim cognitio fiat rei moleſtantis, neceſſe eſt adeſſe id, quod poteſt moleſtiã inferre, & id quod moleſtari poteſt, ac illud quod moleſtiam percipere valet. Quæ quidem cauſa in corporis doloribus ſemper ſunt re & ratione inter ſe diſtinctæ: In animi verò doloribus, idem aliquando contingit, aliquãdo verò accidit idẽ eſſe quod patitur, & paſsiones ipſas appræhendit, & diiudicat: Etenim in dolore corporis, neceſſe eſt membrũ quod afficitur, aptũ eſſe ad doloris generationẽ: deinde adſit oportet, quod vim habet dolorẽ inferendi. Poſtremò mentem, ſiue intellectũ vel iudiciũ, vel ſenſum communem, vel quocunque alio modo velis eam partem vocare, quæ appræhendit & diiudicat paſsiones factas in ſingulis ſenſoriis, cæterum in dolore animi videmus multas eſſe facultates in quibus dolores fiunt: nam in imaginatione, cogitatione, intellectione, ac recordatione rerum moleſtarũ, animum affici, doloréque torqueri ſæpè experimur. Itaque ſi imaginatio fortè pati poteſt huiuſmodi moleſtias, ſed eas nequit concipere, & iudicare, aliam adeſſe quoque oportet facultatem, quæ iudex ſit, eo modo quo in corporis dolore huiuſmodi vim ſtatuendã eſſe diximus. At vna erit re, ratione verò duæ, ſi vna, & eadem facultas poteſt de ſuis paſsionibus iudicare, vt fortè intellectus vel cogitatio: quod abſurdum nequaquã eſſe puto: quandoquidẽ alioqui progrederemur in infinitũ, ſi omnes fateremur in ſua actione dolorem pati poſſe: aliam autẽ ſemper requiri vim, quæ de paſſionibus huiuſmodi iudicaret: ſed hoc philoſophis relinquo diſcutiendum, qui perinde ac ſi vidiſſent, aut digito te-

tigissent animæ facultates, ita distingunt, vt vnã pati aliam agere oportere statuant: quasi aliter non possit res habere, quã quod illi fingunt. Verũ his prætermissis, & eo quod certum est recepto, esse inquã in doloris generatione necessariũ, aliquid quod patiatur, aliud quod agat, aliud quod passiones iudicet esse, quales sunt, & eas agnoscat quæ sunt dolorificæ. Iã expẽdamus quid in vnoquoq; istorũ requiratur, vt apta reddatur doloris causa. Porrò facultas animæ, quæ passiones dolorificas agnoscit, & diiudicat, apta est ad doloris generationẽ, quæ corrupta nõ est, nec in alio opere vehemẽter occupata, aut ad extremũ debilitata. Nã ideo delirantes negãt se dolere quòd corruptũ sit illorum iudiciũ, adeo vt nõ appræhendant, nec discernant dolorificas quas patiuntur impressiones: Atq; illud est quod Hippocrates dicit in Aphorismis, Quicũq; dolẽtes parte aliqua corporis dolorẽ nõ sentiunt his mens ægrotat. Qui verò vulnerãtur in certamine, nequaquã sentiũt dolorẽ ex vulneribus sibi illatis, eò quod illorũ animus occupetur in vulnerando aliũ, séque ipsos defendẽdo, adeò vt simul nequeant appræhẽdere quæ interim patiuntur. Vnicũ enim est instrumentũ, quo facultates omnes animi, & corporis vtuntur, calidũ inquã innatũ, quod cũ iã vni inseruit vehemẽter agẽti, nequit alteri ministrare, eo ꝙ vniuersum occupetur, in prioris actiõis officiis qua quidẽ ratione etiã accidere videmus vt interim quũ aliquid vehemẽtius cogitamus, nequaquã videamus quæ circa oculos obuersantur. At verò nõ dolẽt qui morti iã sunt propinqui, quia propemodũ iã extincta facultas ob imbecillitatem vt ad alias functiones, sic ad appręhẽdẽdas, & iudicãdas passiones dolorificas est inepta: habeat ergo hęc oportet potẽtia quę ad generationẽ doloris est necessaria, vt deprauata siue corrupta, aut ad extremũ debilis, aut vehemẽter in aliquo negotio occupata nequaquã sit: nã ꝙ illam abolitã esse minimè oporteat, certius est quã vt doceri debeat. Quòd si simul imbecillis & mollis fuerit, aut exquisito iudicio prędita, omniũ erit aptissima ad dolorẽ excitãdũ. Sic enim videmus ingeniosos dolorib⁹ vehemẽtius aliis torqueri, ꝙ exquisitiore ingenio sint prędíti, quo possint exactè dignoscere omnes, vel leuissimas molestias: sic qui molliore sunt animo vt mulieres, à leuissimis quibusque rebus dolores, & eos quidem graues experiuntur: Philosophi verò, & fortes homi

homines, vix ſentiunt ex aliqua re dolorem: propterea quod animi fortitudine muniti, incommoda vniuerſa contemnant, nec agnoſcere velint dolorifica eſſe. Iam verò in corporis dolore quædam neceſſario adeſſe oportet in ſubiecto ſiue parte corporis, quæ ad patiendum dolorem ſit habilis: Ac nonnulli quidem in huiuſmodi parte requirunt vt paſsibilis ſit, ſenſu prædita, & caloris nequaquã expers. Ideo enim cartilagines & oſſa, haud dolere quod frigidæ ſint partes, ſed illi ſuperfluo duo addunt: nã ſi ſenſu præditam dicunt eſſe partem aliquam, includunt neceſſariò illam calorem habere, & pati poſſe: ſiquidem ſenſus nequit fieri in his quæ pati nequeũt, aut non viuunt. Temere quoque dicuntur cartilagines & oſſa non ſentire, eò quod frigidæ ſint partes: hoc enim illis accidit alia ratione, quia inquam neruos non recipiunt, qui ſenſum à cerebro, & ſpinali medulla in eas duntaxat partes ſpargunt, in quas inſeruntur. Ideo enim partes quædam ſentiunt, aliæ verò nequaquam, quòd illæ neruos habeant, hæ verò minimè, aut certè non habeant expeditos, vt in neruorum vulneribus, & reſolutione partium contingit: in hac enim propter obſtructionem, in illis verò ob diuiſionẽ nequit ſenſifica vis in partes immitti, quarum nerui ſunt affecti: ſatis igitur eſt, ſi in dolore corporis pars quæ afficitur, ſenſum obtineat aliquẽ: Nam non ſolum in parte quæ ſenſum tactus habet, ſed etiam in aliis quæ donatæ ſunt à natura ſenſu auditus, guſtus, viſus, & odoratus, deniq; in omnibus ſenſoriis dolores fiunt. Verùm queadmodũ animæ facultas, quæ iudicat de dolore, exquiſita aut debilis, aut mollis, aptiſsima dicta eſt eſſe ad doloris generationem: ſic pars quæ ſenſu exquiſitiore in eodem genere ſenſus eſt prædita, mollioréque & delicatiore ſubſtantia conſtat, maioris doloris eſt cauſa. Quandam etiã oportet eſſe cauſam, cur pares non ſint in omnibus ſenſoriis dolores, ſed maiores in quibuſdam, in aliis verò leuiores: de qua quidẽ poſtea commodius agemus, vbi cauſas doloris, & voluptatis, quę fit in ſingulis ſenſoriis docebimus. Cæterum vt in dolore corporis, non omnis corporis pars eſt apta pati dolorem, ſic nec omnis animæ facultas ſubiecta eſt doloribus, ſed quædam dum agunt dolore, aut voluptate afficiuntur, aliæ verò nequaquam: & quædam vni duntaxat ex iſtis paſsionibus ſunt obnoxia, quæ quidem explicare

eare quàm sit difficile omnes intelligere poterunt, qui vnquàm de hac re cogitare velint: sed ne id prorsus intactũ relinquã, tentabo equidem aliquid dicere, quo studiosos pulcherrimarũ rerum inuitẽ ad meliora excogitãda. Ac videntur mihi imprimis omnes principes à medicis vocatæ facultates dolori & voluptati esse obnoxiæ: nã (vt obiter antea dicebamus) imaginatio, cogitatio, siue ratiocinatio, & memoria à suis obiectis, dolores, & voluptates experiũtur: fit & in cõcupiscentia voluptas, quãdo appetimus iucunda: ex illorũ verò priuatione dolor nascitur; sed an ille fiat in ipsa concupiscentia, an in alia facultate, asserere nequeo: quemadmodum, illud sanè dubiũ esse puto, an voluptas quæ oritur ex appetitu, in ipso fiat: an potius in alia facultate: motionis verò & generationis initiũ ab ipso appetitu sumat: Agnoscimus in ea facultate, quam animosam & vitalem Academici vocant, moueri dolores, & voluptates. Nam ex ira, tristitia, timore, experimur, dolorem in nobis cõmoueri: ex gaudio autẽ, & risu moderatis, voluptas sequitur, ex risu verò immodico sentimus aliquando in corde, veluti dissolutionem quãdam, & inde dolorem excitari: sed vt in prædictis actionibus, & passionibus, sic in his haud facilè explicari posse puto, quænam facultas recipiat impressiones dolorificas, & voluptuosas: An inquam vis illa quæ timoris, aut iracundiæ est author eadem recipiat dolorẽ; an potius ab istis & aliis cõmoueatur quod dolorem facit; ita vt illæ authores sint doloris & voluptatis; vna verò sit facultas sola, quæ passiones inferẽtes dolores, & voluptates in se recipiat: quo modo inter omnes corporis partes ea duntaxat quæ sensu est prædita dolori, & voluptati est obnoxia, tametsi ex aliarũ actione in sensoriis hæ nascuntur passiones: hæc enim inquam difficile explicari posse puto. Atq; hæc sufficiant de his quę requiruntur in parte corporis, & animę, apta ad dolorẽ concipiendum. Nunc verò sequitur vt doceamus qualia esse oporteat, quæ vim habent inferendi dolorem: de qua quidem re antiqua est à Platone in Timeo ducta sententia: recepta deinde à Galeno, ac omnibus medicis, ea solũ posse dolorem, & voluptatẽ efficere: quæ ἀθρόως, id est confertim agunt. Appellant autẽ illa confertim agere quæ celeriter agunt, & simul magnas mutationes efficiunt: quæ enim vel sensim aliquid faciũt, aut paruas moliũtur mutationes, creduntur ne-

quaquam apta esse ad dolorem,& voluptatẽ inferendũ:atqui id esse inquit Galenus lib.j. de Causis symptomatum quod scribit Hippocrates, dolores fieri his,quibus natura alteratur & corrumpitur: verbum enim corrumpitur celeritatem simul ac magnitudinẽ mutationis indicare. Quam quidem opinionem multa meo iudicio refellunt:atq; illud primum quod authores illius sibi in hac re pugnent: nam Galenus septimo libro Methodi medendi, quod & Aristoteles etiam testatur,& experiẽtia docet, pronunciat humidũ & siccum, vtpotè quæ passiuæ potius, quàm actiuæ sint qualitates, non nisi sensim,& longo tempore posse suam vim imprimere: cum tamen Galenus lib.ij.de Victu acutorum,& secundo de Medicamentis secundum locos, statuat dolorẽ ab his qualitatibus nasci. Deinde idẽ author libro primo de Causis symptomatũ hanc opinionem euertit: quũ docet vt postea ostendemus, tum tactum, tum alios sensus dolentes leniri, voluptatéque affici, quando sensim & leniter à suis obiectis tractantur. Præterea repugnat huic sententiæ experiẽtia: nam si quis etiam leuiter pungat digitũ, siue id subito agat, siue paulatim, certe dolor nascetur: atqui huiusmodi mutatio magna non est: siquidem magnas eas censemus esse mutationes, quæ plurimum distrahunt corpus à priore statu: qualis profectò nequit esse huiusmodi punctura: quæ posteaquã ablata est res quæ pungebat, nulla eget medicina, sed solius naturæ beneficio protinus sanatur, aut potius nihil relinquitur, quod aut artis, vel naturę operã desideret. Ergo quòd leuissimam & minimã facit mutationem, dolorẽ potest parere. Possunt & idem præstare quæ paulatim agunt: nam vt id patere ostẽdimus ex punctura, quę paulatim adigitur: sic quũ dolor fit ab exsiccãtibus nulla celeritas adesse potest: sed sola sufficit actionis magnitudo. Ad hæc si omnia quæ dolorem pariũt vt postea ostẽdemus, id faciunt soluendo continuum: hoc sanè erit euidens argumentũ, dolorẽ nasci posse, tum ab his quæ leuiter tum ab illis quæ multũ solum agũt: nam ex vtroq; genere reperire est, quæ continuũ diuidant. Idem testantur animi dolores qui à rebus minimis, maximis, subitis,& tardis incipiũt, augentúrq;. Sunt etiam multa quæ etsi cõfertim agunt, tamen dolorẽ nequaquã procreare possunt: cuius generis est purgatio, sanguinis missio cõfertim adhibita: hæc enim suaptè natura dolores mulcere, minimè

nimè verò inferre sunt apta. Itaq; quũ inter illa quæ confertim agunt, quædam dolorẽ cõmittendi vim habeant, alia verò nequaquã: alia præterea sint, quæ etsi non nisi sensim, aut leuiter agunt, dolorẽ tamen inferunt, cogimur alia rerũ genera excutere, vt tandem inueniamus, quid dolorem efficere posit: Ac ex vniuersis rebus, duabus duntaxat hanc vim tribuunt medici, alterantibus inquam, & continuum soluentibus: sed in hoc alij aliter sentiunt: nam Auicenna tum alterantia, tum diuidentia continuũ, suaptè natura doloris causas esse contendit: Auerroës autem ostendere nititur aduersus Galenũ dolorem non fieri à continui solutione: Galenus verò ipse aliquando idem quod Auicenna tradit, aliquando verò statuit dolorẽ duntaxat fieri ab his, quæ cõtinuum soluunt: alterantia verò non, quia alterant, sed quia ex alteratione continuum violent, dolorẽ parere: quorum quidem rationes paucis subiicere aggredior. Ait igitur Auicenna dolorem in partibus similaribus fieri sæpe, vbi nulla apparet diuisio: veluti quum vniuersum membrũ dolet, quod tamen nequaquam in omni sua parte diuiditur. Addit dolorẽ fieri à calore & frigore vbi nulla cõspicitur diuisio. Præterea sæpe solui continuũ, & nõ sentiri dolorẽ: frigus verò, & calorem cum dolorem excitant, sentiri. Ad hæc dolorem esse rei contrariæ sensum: hũc verò ab intemperie fieri: quare illam esse doloris causam. Postremo sanitatẽ similarium cõsistere tum in ipsa temperie, tum in continuitate: quo fit vt si dolor nascitur, cum res corrũpitur, vt scribit Hippocrates: necessario quoq; fiet ob temperaturæ morbũ: Hæc & similia pronuntiat Auicenna: quibus efficere nititur, vt dolor semper nõ fiat à continui solutione. At Auerroës negat cõtinui solutionem causam esse doloris, hac potissimũ ratione, quòd dolor in sensibus fiat solùm à propriis obiectis: solutionẽ autem continui non esse obiectũ alicuius sensus. Quibus quidem aliæ addi possunt rationes: nam si alterantia dolorem faciunt soluendo continuum, committent vtique aliquam speciem solutionis continui: sed quam quæso vlcúsne, aut vulnus, vel fracturam, vel rupturam? quod si ita est cur inter causas solutionis continui, & specierum illius, non recenset Galenus in libro de causis morborũ, & alibi alterantia? Accedit quod duo remedia requirantur ad dolores sedandos, alterans, & vniens partes diuisas: tanquam duæ sint

causæ doloris contra quas pugnãt duo remedia genere discrepantia. Quod quidem argumentum videtur esse medicis magni momenti; quandoquidem Hippocrates ex diuersis generibus remediorum, hominem ex diuersis, nequaquam verò ex vno elemento constare probat: Galenus verò vt diximus in hac re varius est: nam in libro de Inæquali intemperie capite secundo de medicamentis secundum locos, & in libro de Natura humana, & secundo de Victu acutorũ, & alibi sæpè, statuit dolorem fieri, & ab alterantibus, & à soluentibus cõtinuũ: libro verò duodecimo Methodi, & primo de Causis symptomatũ, & quarto de Simplicibus medicamentis, & capite decimo secundi de Medicamentis secundum locos, omnia quæ dolorem pariunt, putat id facere eò quòd partium continuitatem corrumpant: sed nulla communi ratione vtitur: nec satis docet, quo pacto singula ob diuisionem, doloris sint causæ. Ego verò arbitror vnam esse hanc immediatã, & proximam doloris causam, quæ ex continui solutione nascitur. Quod breuiter docere aggredior, nam si intemperies, aut id quod intemperiem immediate parit, dolorem moueret non soluendo continuum, vbi vehemens esset calor, sicut contingit in febribus ardentibus, in omni parte corporis sensu prædita dolor fieret; at id nõ fit: etenim thorax qui multis neruis præditus est, & ob id sensum exquisitiorẽ habet, quàm vena caua, & renes, aut lumbi nõ dolet, etsi vehementius calefit, vtpotè qui propinquior sit ipsi cordi, vbi est ipsius febris, & caloris sedes: oporteret autẽ hanc partẽ, quæ magis calet, & sentit, quàm multæ aliæ quę dolent, maiore dolore torqueri, si ex sola intemperie dolor nasci posset: Qui verò immediatam causam doloris ponunt esse solutionẽ cõtinui, in promptu rationẽ habent huius diuersitatis, quòd nõ omnes partes quę calefiunt tendantur ex humorũ ebullitione, & vaporũ copia: vndę potissimũ circa renes & in capite, per febres dolores vrgent: quoniã etsi partes illæ minus calent, fortéq; minus sentiũt, quàm quę thoracẽ cõstituunt; tamen plurimus vapor, & humor in aliis continetur, qui mẽbranas, & vasa tendũt. Idcirco dolor in illis nascitur, nequaquã verò in aliis, quæ distẽdi nequeunt: vel quod magnas habeãt cauitates, quæ ab humore, aut vapore repleri non possunt, vt thorax, aut paucos contineant humores, ex quorum ebullitione, nequit fieri tẽsio,
vt

vt caro: vel quod tensioni repugnet partis natura, cuius generis est hepatis caro. In his igitur non fiunt dolores in febribus: quia etsi plus satis incalescũt, tamen solutionẽ continui pati nequeũt, ab illis causis, à quibus in aliis tunc dolores fiunt: deinde quũ qualitatũ quæ vnius sunt generis, vna vis, & natura esse debeat, erit quoq; calefacientiũ omnium eadem agendi ratio; quoniam eadem natura. Itaq; si ignis calefaciendo tandem comburit, continuúmq; violat: sequitur vt omnia quæ calefaciunt, eandem vim obtineant, soluendi inquam continuum, inferendíque hac ratione dolorem: etsi in quibusdam rebus ob caloris vehementiam, euidentior sit diuisio, in omnibus tamen sensus aliquis solutionis, & diuisionis apparet: nam dolor qui à calore nascitur, est semper cum quadam ebullitione, effusionéq; humorum, ex qua tensio, & continui solutio oritur. Idem testatur dolor qui fit à frigore, etenim digiti qui ex eo dolent, tumidiores, & tensi apparent: quod inditio est cõtinuum diuidi. Hæc satis probare videntur alterantia non sua ratione, sed ea qua continuitatem partium corrumpunt, dolorem inferre. Aliorum verò rationes qui aliter sentiunt, facile est euertere: nã quod ait Auicenna vniuersum membrũ dolere, in quo tamen non est solutio continui, quæ solũ est vbi vulnus, vel alia diuisio conspicitur, falsum agnoscitur: etenim vbicũq; dolor est, prorsus aliquid adest, quod continuũ lędit. Nam vulnerata parte, quæ prorsus diuisæ nõ sunt, vt in punctúris neruorũ cõtingit, tenduntur versus sua extrema: aut dolor cõtingit, quòd cõfluant humores, qui inflãmationem excitãt: ex qua mẽbrũ si paulatim corpori admoueatur eodem modo ex fusione humorũ, & vaporũ generatione dolorem pariet. At si cõfertim adhibeatur, primũ incidendo suo quodã modo, & penetrando, postea verò etiã exulcerãdo cõtinuum lædit: hoc modo videmus flammam nostra corpora afficere: quod si in crassa substantia constiterit ignis, protinus exulcerando, & erodendo causa fit diuisionis continui: quod fieri videmus ab aqua feruente, & accensus carbonibus: hæc enim subito crustam suo contactu excitant. Cæterũ internus calor mitior, vt in leuioribus febribus, ex fusione, & vaporũ generatione, solutionis continui, & doloris causa euadit: qui autem vehementior est, vt in febribus ardentibus, nõ solum ex vaporũ generatione, sed etiam

ob ebullitionem humorum, tendit, dolorémque affert. Igitur cùm internus calor non nisi interuentu humoris, doloris sit causa, non mirum si hectici (vt dicimus) nequaquam dolent: imbecillus enim est in illis calor, qui nequit in humorum inopia excitare ebullitionē, aut tantos vapores procreare, vt partes iam inanitæ, distendi valeāt: externus verò calor vehementior potest dolorem in illis mouere, quia alia ratione cōtinuū corrumpit, diuidendo inquam, & penetrando: cui passioni obnoxij adhuc sunt hectici: Ac multò quidē melius est ita sentire, euidentia, & rerum consona sequēdo, quàm refugere ad æqualem illam temperiē, in qua animus quiescere non potest: Cæterū frigus mitius, tendit partes compellendo, exprimendóque humores à superficie cui occurrit in profundum, quod verò vehemētius est frigus, vim quandam habet penetrandi, & veluti incidendi & mordēdi, vt in niue, & aëre frigidissimo morsionem sentimus, in naribus, auribus, extremis digitorū partibus. Hæc enim frigida suaptè natura, & sine munimento, primum externis iniuriis exposita, grauius aliis membris afficiuntur. Ergo calor, & frigus aliquando suaptè natura, aliquādo verò ob passiones quas pariunt in humore continuū diuidūt, dolorémque pariunt. At verò humiditas humectando replet: ex repletione tensio, ex tensione cōtinui solutio, & dolor fiunt. Iam verò siccitas vix potest dolorem efficere: nam suaptè natura vt nec aliæ qualitates alterando, nequaquam potest id facere. Continuum autem diuidi non potest à siccantibus in partibus neruosis, & sentientibus in quibus fit dolor, quin prius mors præueniat, propterea nec cōuulsionem à siccitate fieri, facile possum ostendere: Aiunt enim huius opinionis authores fieri conuulsionem siccando, ex sanguinis profluuio, purgatione, sudore, vomitu, inedia, motu, à febribus ardētibus, & aliis huiusmodi rebus, quæ corpus vacuāt, & exsiccāt, Rationi enim consonum videri, vt nerui ob siccitatem contrahantur, conuellantúrque, quomodo chordas cithararum ab igne & sole exsiccari, cōtrahíque cōspicimus. Verùm si quis paulò diligentius rem expendat, inueniet profectò hanc opinionem infirmis niti fundamentis. Nam si in conuulsionis generatione non sufficit qualiscunque humorū cōsumptio, sed necessarium est, humorem eum absumi, quo neruus ipse constat, & terrenæ illius partes inter se glutinātur, semper

præue

præueniet mors huiusmodi ficcitatem, prius enim quàm ten tetur materia insita singulis membris, humores qui in vasorum cauitatibus continentur, educẽtur, vt qui facilius sequi posint attrahentiũ, aut impellentiũ, aut alio modo vacuantium causarum vim. At cõsumptis his humoribus, imò non expectata integra consumptione, anima, vitáque expirant: vt quæ nequeât in corpore omnem pati excessum: Sed quis vnquam vidit huiusmodi conuulsionem à siccitate, nisi quis data opera, neruos denudare, & igni exponere velit: forte enim tunc conuulsionẽ pariet siccitas: sed de igne non agimus, nec quærimus quid nostra opera fieri posit: verũ quid posint morborum causæ, quas illi ponunt, quibusque mederi debemus. Quod si cõuulsio à siccitate fieri potest, quur tabidi, qui ad extremam siccitatem peruenerunt, cõuulsionẽ nequaquam experiuntur in musculis, ventriculo, & in aliis omnibus partibus, in quibus adsunt nerui. Id verò illis imposuit, quod viderunt multos exsiccatos, & cõuulsos: quod nos ipsi concedimus, non tamen propterea conuulsio à siccitate erat: sed ob acres, aut etiã alios humores: siccitas verò ipsa ab aliis suis causis. Addo quod scribat Galenus in libro de conuulsione, eos qui ex siccitate conuelluntur, protinus mori, nec cogitandi quidem de remedio aliquo tempus cõcedere: ex quo constat eos falli qui specie mali decepti, se cõuulsionis ex siccitate auxilia descripsisse putant: quod si humectantia conuulsionẽ iuuant, id quidem non faciunt, quòd medeantur conuulsioni à siccitate: sed quòd acres, & mordaces humores, aut alios qui fortè conuulsionẽ faciant, retundant, aptósque ad euaporationem reddant: Nec par quidem est ratio de chordis cithararũ, & neruis: nam illæ exsiccatæ iam suaptè natura, & nequaquam munitæ ab aliis partibus, nec attractrice facultate, cuius opera humectari posint præditæ, à calore, & siccitate facile contrahi possunt. At nerui quũ venas & arterias habeant vicinas à quibus trahere posunt humorem, & ex eo humectari, difficiléque pati posint ob suam duritiem, & partium vicinarũ munimentũ, & denique vndiquaque tegantur, & humectentur, conuulsiuam siccitatem nequaquã experiri possunt, mors enim semper anteuertit ex humoris contenti in suis vasis defectu. Ergo si dolor à siccitate fieri non potest, nisi ratione tensionis, tendi autem non possunt partes sentientes, & neruosæ à solis

ſiccantibus,cõſtabit,à ſiccitate nullum poſſe fieri dolorem: aut ſi fit non erit ille quidem leuis vt Galenus ſentit,ſed vehemẽs:vt qui non niſi à magna ſiccitate fieri poſsit:ſed hæc ſatis de dolore qui fit à primis qualitatibus in ſenſu tactus. Quod verò alia obiecta huius ſenſus dolorem pariter cõmittant ob ſolutionem continui, omnibus notum eſſe puto:nam dura,grauia,craſſa,acria,mordacia, vulnerantia,& alia huius generis doloris ſunt cauſæ,vel qui comprimẽdo, & ob id tendendo,vel erodendo,vel incidendo, vel frangendo,vel alio denique modo,continuũ ſoluãt:de qua re antea abunde tractauimus. Cæterum in aliis ſenſoriis nõ perinde facile eſt modũ inuenire,quo dolor gignitur, tamen ſi quis diligenter inſpiciat vt tactum à prædictis obiectis diuidendo,ſic,& alia ſenſoria affici,doleréque à ſuis obiectis ob ſolutionem continui intelliget:nam ſapores qui dolorem pariunt,vt Plato in Timeo,& Galenus quarto de Simplicibus recte docent,vel mordicando, vel contrahendo continuum corrumpũt. Idem faciunt colores,odores,& ſoni: hæc enim omnia doloribus ſua ſenſoria afficiunt, quòd vel cõtrahãt, aut ſecent quodammodo, aut diſſoluant quod vnitum eſt. Atque hæc ſatis de his quæ doloris ipſius corporis ſunt cauſæ: Nunc verò videndum eſt,an poſsit doceri ratio,qua dolores in animo à ſuis obiectis oriuntur:quod etſi difficillimũ eſt intelligere,tamen præſtat in re pulcherrima periclitari, quàm penitus tacere. Igitur quum dolor animæ non cõueniat ſine mœrore:meritò forte ſtatuere poterimus facultates animæ quæ dolori ſubiiciuntur,pati a ſuis obiectis, nõ ſolum ex propria natura,ſed multo magis ex paſsionibus, quæ in partibus illis fiunt,in quibus facultates huiuſmodi reſident:nam per mœrorem & luctum dum dolemus, ſentimus cor admodum contrahi,& violentiam quandam ex immoderata contractione pati:id quod etiam in timore percipitur:eſt enim timor,vel dolor quidã, aut certe aliquid dolori ſimillimũ. Cõtra verò in ira,ſentimus cor ex ebullitione tendi,in gaudio fit & diſſolutio quædã,ob dilatationẽ,& quandã effuſionẽ,nonne etiam in imaginatione rerũ moleſtarum ſentimus cerebrum contrahi,& veluti diuidi? Itaque ſi dolores tum animi,tum corporis fiunt ab his quę ſubſtantiam inſtrumentorũ diuidunt, iam elici poteſt perfecta doloris definitio,quam antea potius ſuppoſuimus quàm certa

aliqua

aliqua ratione veram esse ostenderimus. Est inquam dolor molestia, quæ agendo percipitur in certis actionibus facta dum continuum soluitur: compræhendit hæc definitio omnem dolorẽ animæ, & corporis: ex quo nullo negotio possunt elici peculiares definitiones. Quare superest vt ad alia properemus.

De differentiis doloris, & illarum causis.

CAP. XV.



OLORIS differentias à nullis certis fontibus ducit Galenus, sed sparsim singulas enumerat: quo fit vt nemo intelligere vnquã possit an omnes differentias teneat, an quædã adhuc fortè relinquantur: quare ex certis capitibus rerum differentiæ sunt petendæ. Porrò doloris differentiæ quæ præcipuæ sunt, sumentur ab illius essentia: Sunt autem de essentia doloris, quæ in illius definitiõe assumũtur. Igitur quum dolor corporis, cuius potissimũ differẽtias, & illarum causas quærimus, sit molestia, quæ sentiendo percipitur, à certis causis nata: meritò ex differentia quæ agnoscitur in ipsa molestia quæ sentitur, & ex causis quæ illam pariunt, aut patiuntur, differentiæ multæ resultabunt. Notamus quidem in ipsa molestia qualitatẽ quandam, & quantitatem: ac à qualitate molestiæ semptæ sunt illæ differentię, quum dicimus, inter dolores quendã esse tensiuũ, aliũ mordacem, alium erodentem, alium acutum, aliũ pulsatorium, alium vlcerosum, aliũ grauem, alium asperitatibus quibusdam plenum, alium qui terebri, aut pali perforantis sensum præbet, alium stupidum, alium stimulantem, alium punctorium, alium contundentem, alium retrahentem, alium denique detrahentẽ, quia enim sensus quidam fit tensiuus, stupidus, vel quod molesti fiat cum tensione, & stupore, ideò tales dicuntur esse doloris differentiæ: quamquã tamen huiusmodi nomina pluribus modis à Galeno vsurpentur: de qua quidem re breuiter ago, ne quid difficultatis in tractatione ex significationis ignoratione oriatur. Sed illorum duntaxat mentionem faciemus, qui pluribus modis vsurpantur, vel ex ipso nomine non satis patet illius natura. Igitur grauis dolor vt Galenus in primo commentario sexti libri de

Morbis vulgaribus testatur, bifariam vsurpatur: vel enim grauis dicitur, quòd rei grauis loco incumbentis sensum inferat, vel quod difficilis sit. Acutus dolor vocatur ab eodem authore, qui sensum talem repræsentat, qualis à re acuta pungente nascitur: Estque (vt ille ait) duplex, vnus leuiter acutus, qualis ab acutæ acus punctura fieri consueuit, alius qui à re crassiore acuta excitari potest. Vlcerosum dolorem definit, qui inter mouendum, vel tangendum in laborante parte sensum excitat: qualis in partibus vlceratis percipi solet. Est verò stupidus dolor qui cum stupido sensu est coniunctus: Pulsatorius intelligitur, qui cum quadam pulsatione affligit. Mordax siue erodens is est, qui erosionis sensum affert: Punctorius est qui punctionis sensum refert: In hoc etsi veluti radix pungendo videtur hærere in vno loco, dolor tamen latius in circulo extenditur: Contundens contusionis sensum præbet: Retrahens est in quo pars affecta retrahit: Detrahens verò in quo eadem detrahi videtur. Cæterum à quantitate molestiæ siue maiore, aut minore sensu ducuntur hæ differentiæ, quum dicimus quosdam esse dolores magnos, alios paruos siue remissos, alios esse maximos, alios vehementissimos, alios minimos. Iam verò à causis dolorum sumuntur illorum differentiæ: à differentia quidem subiecti in quo fiunt, ducuntur hæ, quum dicimus dolores quosdam esse internos, alios externos, alios profundos, alios his oppositos (vt ita dicam) superficiales. A situ enim partis quæ affligitur, emanant hæ differentiæ: Ab illius verò figura proueniunt illæ, quum dicimus dolores quosdam esse latos, siue vt vocat Galenus latè fusos, alios angustos, alios extensos, secundum longitudinem, alios contractos, etsi quæ aliæ sunt huiusmodi differentiæ. A partis verò quantitate, vel quod vniuersam, vel mediam, aut minorem duntaxat illius portionē occupet: cuius generis sunt in dolore capitis, cephalalgia, hemicrania. At à partis substantia quæ dolet, differūt inter se dolores, vt colicus dolor Nephritis, Pleuritis. Cæterū à causis cōmittentibus dolorem emanant etiam quædam differentię, in quo genere non incommode reponi possunt hæ, quum dicimus dolores quosdam esse malignos, alios benignos, quod à benignis, & malignis causis sint nati: Item quum dicit Hippocrates inter dolores quosdam esse calidos, alios frigidos: Proueniunt nonnul

nonnullæ quoque differentiæ à causis sine quibus non. A modo quidem generationis,& solutionis,quum dicimus dolores quosdam repentè oriri vel solui,alios verò paulatim:quosdam præterea per consensum,alios primario gigni. A tempore verò afflictionis,quando dicimus dolores quosdam esse nouos,& recentes,alios antiquos & inueteratos,quosdã raros,& intermittentes , alios frequentes,vel continuos: Sumi etiam nonnullæ possunt à modo quo infestant:quidam enim fixi sunt,alij discurrentes,alij emicantes,qui vt inquit Galenus parte primario affecta,veluti à radice incipientes celeriter in partes adiacentes transferuntur,vt in vehementissimis Hemicraniis apparet. Atque has omnes differentias à causis duci intelliget,qui ea legerit, quæ de causis antea docuimus. Elicitur quædam differentia à modo quo dolores feruntur & sustinẽtur,qua ratione Galenus libro tertio Prorrheticorum,quosdam dicit esse dolores εὐφόρους, alios δυσφόρους : Aliæ verò sumi possunt differentiæ ab effectis quos dolores pariunt , veluti quum dicimus dolores quosdam iam inferre,aut minari inflammationem,alios conuulsionem,alios animi defectum,alios verò aliud. Sunt porrò quædam dolorum nomina,quæ differentias aliquas inter se compositas significant,cuiusmodi dicit esse Galenus eum qui atrox nuncupatur:Is enim vehemẽs, & simul cõtinuus est,sic cæphalæa inter dolores capitis intelligitur,qui diuturnus est , & vehemens,aut inueteratus, remediísque ægrè cedens: Eiusdem generis sunt dolores capitis,qui ab Auicenna & Practicis(vt vocant)medicis vocantur,Galea,Ouum,Nux,Malleum,& Clauus. Atque hæc quidem sufficiant hoc loco de dolorum differentiis. Iam verò tempestiuum est causás differentiarũ doloris enarrare: quas nulla methodo ab antiquis compræhensas inuenio : si quis tamen diligẽter rem expendat,agnoscet profecto illas omnes sumi vel à subiecto,vel ab efficiente,vel à potentia quæ sentis,iudicátque de dolore,aut ab istis inter se cõplicatis: quod ostendere aggredior in singulis differentiis. Igitur tensiuum dolorem scribit Galenus fieri aliquãdo à spiritu, aliquando ab inflammatione,aliquando ab humorũ multitudine: hanc tamen varietatem primo ad Glauconẽ explicat:vel enim inquit tensiuus est,sine grauitate,& pulsatione,& tunc fit à multitudine spiritus crudi,& flatuosi:aut est

cum

cum pulsu,cuius inflammatio est causa,aut cum grauitate, & tunc fit à multitudine humoris:De loco huius doloris varia etiam tradit,nam in omnibus partibus sensu præditis eum fieri aliquando scribit:alibi in membranis,alio loco in totis ipsis musculis. Ratio autem docet,non solũ ab humore,vel vapore,vel inflãmatione,sed ab omni re tendẽte, eundem excitari:nec solùm quidem in illis partibus,sed in aliis vniuersis quæ tendi sunt aptæ:nam per conuulsiones, & neruorũ diuisiones,tensiui mouentur dolores : Capit ergo hæc differentia doloris causas suas ab efficiẽte,& simul à loco affecto:porrò grauis dolor in quo grauitas quædam sentitur,fit inquit Galenus à plenitudine:quod enim repletur humore,illud graue redditur. Ait quoque eundẽ fieri in his qui calculo laborant,eo tẽpore,quo nec calculus gignitur,nec exit:Tunc enim vehementissimos fieri dolores.Itẽ in mediocri inflammatione renum, hepatis , pulmonis,& denique illarũ partium quæ repleri sunt aptę,& exiguo sensu sunt præditæ.Ratio verò suadet eum nõ posse fieri,nisi à re grauante:quæ quum adest,necessario in omnibus partibus grauem dolorem parit:propterea flatus nequit huiusmodi doloris esse causa,eò quòd res leuissima sit:Pituita autem vel mediocri sua copia,quia grauis est eum facit.Alij vero humores,præsertim bilis,hanc vim non habent,nisi plurimum excedant:sic calculus grauem dolorẽ semper parit, nisi prorsus exiguus fuerit:& inflãmationes in quibus plurimus humor est collectus:Estque huiusmodi dolor cõmunis omnibus partibus,quæ sensum aliquem obtinent:illæ enim omnes aptæ sunt sentire grauitatem , quòd si partes exquisitiore sensu sunt donatæ , per inflammationes sentiunt vehemẽtes dolores:nõ tamen arbitrari debemus etiã graues nõ fieri:sed hi à vehementibus obscurantur, vt vix sentiantur.Recipit ergo hic dolor causam ab agente : Acutum dolorem scribit Galenus fieri in tunica tegente renes, & ventres eorum interiores,nec nõ in Arteriis,quæ ad eas terminantur,& in exortu vasorum vrinariorum,præterea in hepatis tunica,& vasis ipsius. Committi verò ab inflammatione:nam quòd vulnerare acus pungentis modo aptum est,calidũ sit oportet,qualis est humor,qui inflammationes parit:Ille enim penetrare,pungeréque potest. Capit igitur causam ab efficiẽte,& loco affecto,nisi putes non solũ in il-
lis

lis partibus, quas recenset Galenus, sed in aliis omnibus huiusmodi dolorē oriri posse: si modo calidus & tenuis adsit humor. At pruriginosus dolor eodem authore nascitur ob acres humores, corporis superficiem occupantes: oportet autem tales esse humores, vt scribit libro de Symptomatum causis secundo, tenues, infixósque cuti hærere: quippè tenuē, salsum, immotúmq; humorem, pruritū excitare: paucum, tenuem, mordentem, & immotum, vlcerosum affectum: multum, salsum, crassum, & immotum, lepram, & scabiem parere: paruum, tenuem, & mordacem, cum exiguo motu horrorem: cum vehementiore verò, copiosiorem, mordaciorémq; humorem rigorē inferre. Vlcerosus dolor eodem authore fit non solùm in cute, sed etiam extenditur vsque ad imas partes, & ossa: excitatur verò ab humore acri, & erodente: ex quo patet sumi causam illius à subiecto, & efficiente: stupidus dolor inquit Galenus à frigiditate fit: ea enim spirituum, & facultatis sensificæ transitum impedit: Vnde obscurus fit sensus, & ob vehementem frigiditatem dolor nascitur: itaq; vtriusq; ratione, stupidus dolor paritur: qui nihil aliud est, quàm dolor cum stupido sensu cōiunctus: Causam ergo sumit à solo efficiente: quippè cum quælibet pars sensu prędita, huiusmodi dolori sit obnoxia. Pulsatorius dolor nascitur, vt idem tradit, ex magnis inflammationibus, erisypelatis, & abscessibus, primario affectu in arteriis, in reliquis verò partibus omnibus sensibilibus per consensum: proinde in cute adenibus, membranis, quibus nullæ sunt arteriæ insignes, nec in peripreumonia, pleuritide, hepatis vel renum inflammatione: quoniam obtusus illarum partium est sensus, huiusmodi dolorem fieri posse credit: sic magnā inflammationē, vbi etiam paruæ sunt arteriæ, dolorem pulsatorium efficere posse tradit: Gignitur autem dolor huiusmodi ab his causis hoc modo: per inflammationes arteriæ, vehementius ad motum excitantur, vt caloris vehementiā contemperent: verum quum liberum spatiū non habeant, vicinas partes pulsant, quæ si sensum habent, ex percussione dolent: vocatúrq; dolor hic, pulsatorius. At quoniā magnæ inflammationes occupant omne spatiū, in quo mouentur arteriæ: ideo in illis etiam locis, vbi arteriæ paruæ sunt, dolor prouenit: vbi verò magnæ sunt arteriæ, mediocris, vel etiā parua inflammatio, eiusdem doloris causa est: quia

mag

magnum ſpatium requirunt magnæ arteriæ:ex quo patet cauſas huius doloris aliquãdo à ſolo efficiente, vt magna inflammatione,aliquando à ſolo ſubiecto,vt magnis arteriis,aliquando ab vtroq; ſumi:veluti quum vtrunq; eſt mediocre.Punctorius dolor cauſam habet ex efficiente,& loco affecto:nam calidam oportet eſſe materiã,& membranam quæ patitur:vnde in pleuritide dolor punctorius fit. Mordax dolor cauſam capit à ſolo efficiente,ab humore inquã, aut vapore acri:nam quælibet pars apta dolere,huiuſmodi dolori eſt obnoxia:Vehementiſsimũ dolorẽ pariunt inquit Galenus cauſæ vehementiſsimæ:cuiuſmodi eſt humor eiaculatus in partem affectam,à venenatis animalibus. Mihi verò cauſa reiiciẽda videtur,non ſolũ in id quod efficit:ſed etiam in id quod patitur,vel in ipſam facultatẽ,quæ paſsiones diiudicat.Nam partes admodũ ſenſibiles à moderatis etiã cauſis,vehementiſsimos patiuntur dolores:eodẽ pacto mollis animus,magnos concipit dolores à leuiſsimis quibúſq; cauſis.Dolor aſperitatibus quibuſdam plenus inquit Galenus ab inflãmatorio affectu,vnà cũ humore exaſperante,in carne fit,exaſperare autẽ poteſt humor,qui acris eſt,& craſſus,ob acrimoniam enim mordere:quoniã autẽ craſsities adeſt,quæ inæqualiter diſpergitur,aſperitatẽ facere poteſt.At dolor per quem palus videtur infixus,in craſsis inquit ille inteſtinis fit,veluti etiã is in quo terebro perforari videntur partes:differunt verò inter ſe aut multitudine,aut craſsitudine,aut rei dolorẽ facientis potentia,ſiue humor, ſiue ſpiritus flatuoſus fuerit:videtur autẽ huiuſmodi materia prorſus eſſe craſſa,& vehemẽter frigida.obtuſam enim diuiſionẽ,quã pali,aut terebri acumen præſtat,efficere non poteſt humor,aut vapor,qui craſſus non ſit,& ſimul frigidus:calida enim materia minores diuiſiones facit,vt pungẽtes,& erodentes,penetrátque citius quæ tenuis eſt:craſsitudo præterea ipſius partis,vt inteſtinorũ ſubſtantia plurimũ etiam confert ad huiuſmodi ſenſum inferendũ.Contundentis doloris cauſas non docet Galenus:nec mihi videtur ille fieri poſſe ab aliis cauſis,quã ab externis,quæ contendendi vim habent.Nec ille etiam docet retrahentis,aut detrahentis doloris cauſam:quæ quidẽ meo iudicio eſt prorſus affectus inflãmationis capitis,aut finis partis:quæ ſanum aliud extremũ retrahit,aut detrahit.Tacet quoque maligni doloris

ris

ris causas: quæ vel ab efficiente, aut & loco affecto sumi videntur: nam quæ malignã obtinẽt qualitatẽ, vt venena, quæ ex deleteriis medicamentis sumuntur, aut humores eiaculati morsu animaliũ venenatorum, aut ex improbo victu, vel aere pestilenti geniti, idẽ præstare possunt. Omittit ille causam emicantis doloris: videtur tamen ea esse tenuis materia, & pars princeps, aut quę publicũ munus exercet: ab illis enim tenuis substãtia in vicinas facilè trãsferri potest. Fiũt porrò dolores qui repentè, aut paulatim oriuntur, aut incremetũ suscipiũt, vel ratione materiæ, quæ repẽtinã, aut tardã vim ad agẽdũ habet: vel ob partẽ, quæ ob suam mollitiẽ, vel cauitatẽ, aut connexionẽ, aut aliã propriã cõditionẽ promptè, aut ob contrariã conditionẽ ægrè, causas dolorificas admittit. Rarus verò dolor, id est qui raro affligit, fit, maximè à fluxionibus per interualla repetẽtibus, vt in podagra apparet, aut à partib⁹ imbecillibus, quę materiã noxiã procreãt, sed eam postea promptè extrudere possunt: vt in colico dolore apparet. Continui verò dolores à cõtrariis causis excitantur. Cæterũ infixi dolores causam sumunt partim ab efficiẽte, & partim à subiecto: nam crassus, vel multus humor, vel vapor hærere solet in parte: & ipsa pars, quæ ob suam compositionẽ difficilem præbet exitũ materiæ lædenti, facit, vt fixi dolores maneant. Vnde inquit Galenus in dentibus maxillaribus, oculis, & cũ quadã pulsatione in auribus, & in colo intestino, accidũt huiusmodi dolores. Dolorẽ profundũ fieri idẽ inquit in mẽbranis ossibus adiacẽtib⁹, adeo vt ossiũ ipsorũ veluti dolentiũ inducant imaginẽ: propterea à Græcis ὀστόκοποι dicũtur: fiunt autẽ potissimũ à frigore, vel plenitudine. Latè fusus dolor in mẽbranis maximè oritur, à flatu, vel tenui humore: illa enim pars, & aliæ quę latę sunt, vndequaq; admittũt dolorificã causam: & hæc quũ tenuis & mobilis fuerit, promptè sese in omnẽ partẽ insinuat. Angusti dolores causam capiunt duntaxat à parte affecta, cuiusmodi sunt nerui, venæ, & arteriæ: huiusmodi enim partes, vt angustæ sunt, & extensæ secundũ longitudinẽ corporis, angustos, & extensos dolores experiuntur. Noui dolores, id est qui non antiquantur à calida, vel tenui materia fiunt, præsertim in partibus laxis: Cõtrarij verò à frigida & crassa materia in partibus astrictis. At compositorum dolorum causæ compositæ sunt, ita vt non opus sit plura de

hac re

hac re hoc loco docere vbi methodum potius, quàm singulorum explicationem quærimus.

De causis voluptatis corporis, & animi.
CAP. XVI.



ETSI voluptatis remedia non quærimus, tamen quum doloribus mederi studemus, plurimum refert nouisse quid voluptatē parere, aut aliū dolorē excitare posſit: sic enim quæ grata sunt, naturæ auxilia eligemus, alia verò euitabimus, quæ nouam molestiam inferre sunt apta: Accedit quod hæc tractatio scitu est iucunda, & multis difficultatibus implicata, vt nostrum laborem minimè superfluum in hac re fore existimem. Igitur voluptatem scribit Plato in Timeo, & ex eo Galenus libro primo de Causis symptomatum, fieri, quum aliquid à statu præter naturam in eum, qui naturalis est, mutatur ab his, quæ agunt cōfertim: nam quæ sensim agunt, absque voluptate mutationes facere creduntur: quorum quidem opinionem recipere nequaquam possum, ita dictantibus ratione, experientia, atque adeò ipso Galeno, qui in hac re sibi non constat: Nam quòd non solum in reditu ad naturalem statum, sed etiam in bene valentibus voluptas fiat, clarius est, quàm vt doceri debeat. Etenim singuli sensus miras sentiunt, cum recte habent, voluptates à suis obiectis, nec non animus ex cogitatione iucundarum rerum magna voluptate afficitur: Docet idem Galenus libro primo de Causis symptomatum, vbi enarrat quæ sint grata obiecta singulis sensibus, non solum dum ægrotant, sed etiam quando conualescunt à suis morbis, aut iam optimè valent: quod quum notissimum omnibus sit, illud refellere aggredior, quod illi dicunt, voluptatem duntaxat fieri ab his, quæ confertim agunt: nam & id falsum esse arbitror: Etenim si cōferta mutatio solum id faceret, voluptatem duntaxat parere possent extrema contraria: nam media nec subitam, nec magnam vim habent ad agendum: quum tamen medij colores dolenti oculo ab extremis coloribus gratissima sint spectacula, vt Galenus libro præcitato docet: quod etiam in aliis sensibus apparet: nam dolenti tactui ex lassitudine gratæ sunt molles, blandæque frictiones, & vnctiones: quod idem

auth

author eodem loco memoriæ prodidit. Fiunt ergo voluptates etiam ab his quæ sensim, & leuiter vim suam exercent: Ac quod ea quæ confertim agunt, non semper voluptatem pariant, vbi ad naturalem statum laborantes sensus redeũt, scribit & Galenus duodecimo Methodi, docetq; ipsa experiẽtia. Etenim dolentibus partibus à frigore, calor qui confertim adhibetur non voluptatem, sed nouum dolorem affert. Ex quibus quidem patet, nec à solis, nec semper ab illis quæ confertim agunt, voluptatem comparari. Ac profectò quum vniuersam Galeni tractationem, quam facit de dolore, & voluptate in libro de Causis symptomatum diligenter expẽdo, inuenio illum mala principia ponere: & posita postea euertere particularibus exemplis, & rationes quasdã in certis sensoriis reddere, quas in aliis mutat: deniq; eum nõ posse aliquid in ea re stabile ponere: quum tamen vna res sit voluptas, vna dolor, quæ propterea vnam communẽ rationem recipere debent. Principium enim apud illum est, vt diximus à Platone mutuatum, dolorem, & voluptatem fieri ab his duntaxat, quæ celeres simul & magnas moliũtur mutationes, id est, vt vno verbo dicam, confertim agunt: Ac docet quidem ille ea quę huiusmodi sunt, dolores parere, & aliquando voluptatem: verùm non docet dolorem non posse oriri etiam ab illis, quæ sensim facultatem suam exercent: euertítque hoc principium in generatione voluptatis: quandoquidem (vt diximus) docet in singulis sensibus voluptatem sæpe fieri ab illis, quæ non nisi sensim agunt. Ac quod magis est post particularia illa exempla, sumpta ab illis quę paulatim agunt, colligit rursus recte dictum à Platone voluptatem fieri in singulis sensoriis, quum ad naturalem statum cõfertim perducuntur: quod quidem postea alia ratione rursus euertit, quum scribit voluptatem parari ab his, quæ confertim agunt, maxime si ea nobis cognata, familiariáq; fuerint: cuiusmodi sunt in gustu dulcia: in odoratu ea quæ proportione dulcibus respondent. Nam antea principium recepit, quæ confertim agunt voluptatem conciliare, nulla cognationis facta mentione. Deinde verò cognationis nomen addit; sed quàm recte videamus. Si enim cognata intelligit quæ mediocria sunt, & temperata vt dulcia, non poterunt illa voluptatem parere, vbi mutatio fit à statu præter naturam in naturalem: quippè cũ mutatio per

contraria fiat, nec quæ temperata sunt, magnis excessibus mederi possunt: quo modo præterea dicere potest esse contraria, & cognata: nam contraria inimica sunt, cognata autem amica: Præterea non oportebat ad sola dulcia rem contrahere, sed in omni sensu generali aliqua, aut certè particulari singulis ratione docere debebat, quid illis esset cognatum. Ego certè arbitror omnia quæ doloribus medētur cum voluptate pariter esse cognata, nec certū aliquid magis quàm aliud statuendū esse: quod quidem idem author ostendit, dum docet eo loco voluptatem comparari à quibuscūq; contrariis. Nec quidem potest dulcis sapor voluptatē afferre in omni affectu ipsius gustus: aut si affert, non certè id faciet confertim, vtpotè qui temperatus & mediocris sit sapor, qui nō nisi temperatè, & mediocriter agere potest. Postremò videmus voluptatem pariter fieri à duobus cōtrariis: Etenim dolentibus partibus à frigido, calidum, sicut dolentibus à calido, frigidum cum voluptate medetur, si certa mensura vtrunq; adhibeatur. At duo contraria nequeunt eidem esse cognata: aut si sunt, non alia ratione sunt, quàm quòd medeantur mutuò contrariis malis: adeo vt superflua addatur, voluptatem ab illis conciliari, quæ contraria sunt cognata: neq; enim certa genera rerum in singulis sensoriis reperiuntur cognata: sed nunc vnum, nunc aliud, pro natura affectus, aptum est ad dolorem mulcendum. Quod si cognata putat illa esse quæ certa mēsura adhibentur: propterea quod idem nunc voluptatem pariat, nunc verò nouum dolorem inducat in parte ex alia dispositione prius laborante: modus ille explicandus erat, quo quidem fit, vt diuersa ab eodem sequantur: Itaq; quum ex Galeno non constet, in quibus possit voluptas fieri, & à quibus rebus cōciliari valeat, rem hāc nos pro viribus enarrare aggrediamur. Porro facile est docere in quibus fiant huiusmodi affectiones: Nam experientia docet, non solum in reditu ad naturalem statū, sed etiam in sanis, cōualescentibus, & deniq; in omni alio corporis statu, dolorē, & voluptatē cōmitti. Illud verò difficilius est docere, quur in reditu ad naturalem statū, hi qui præter naturā habent, aliquādo voluptate afficiantur: aliquādo dolore, aliquando verò sine sensu doloris, aut voluptatis, ad naturalem statum perueniant. Etenim in colicis doloribus vacuantia, quæ sanitatem conciliant, semper afferunt secum vo-

lupta

luptatem: Vbi verò partes ex frigore dolẽt, calor qui sanat, parit aliquando voluptatẽ, aliquando nouum dolorem ascisscit. At à siccitate, calore, frigore, humore, & multis aliis affectibus ad sanitatẽ itur, sæpe absq; voluptate vlla, aut dolore: Cuius quidem rei causam nõ puto illam esse, quam Plato, & Galenus tradunt: quòd scilicet voluptas cõcilietur, vbi morbis medemur, remediis confertim agentibus, sine voluptate autem sanitas accedat, vbi alterius generis adhibẽtur auxilia: quandoquidem, vt antea ostendimus, vim habẽt inferendi voluptatem etiam illa, quæ sensim leuitérq; agunt: Sed petitur meo quidẽ iudicio ratio, à diuersitate affectuũ: quorum mutationem quęrimus: Nam qui cum dolore sunt, ad sanitatem mutantur cum voluptate, quod si corpus nequaquam dolet, absq; voluptate sanitas comparatur: quod ratio imprimis docet: Nam quum mutatio omnis fiat ex contrario in contrarium: meritò fit, vt ex dolore ad voluptatem fiat transitus, docet idem experientia: nam vbi corpus morbo laborat absque dolore, nullam voluptatem sentit ex suis remediis: Contra verò quum dolore torquetur, miram sentit voluptatem: quum dolor mulcetur, vel ablata dolorifica causa, aut ipso sopito sensu. Cur verò nascatur aliquando dolor ab his, quæ medentur doloribus: veluti quum refrigeratas partes confertim calefacimus, non ea ratio est, quam nõnulli tradunt, quòd natura subitas mutationes abhorreat. Aiũt enim pelli frigus à calore cõtrario, & ex illius pulsione repentinã intemperiem, & compressionẽ partium, cõtinuíq; solutionẽ fieri, & inde dolorẽ: qui nõ fieret si sensim calor adhiberetur: hũc enim esse quidem amicũ mẽbro refrigerato, sed quoniã subito comparatur, eum fieri pręter naturã, & molestũ: Verum si ratio vt illi volunt, sumitur à subita mutatione: quo pacto statuũt illi ex Platone, & Galeno dolorẽ, & voluptatem, non nisi in mutatione, quæ confertim fit contingere? Oportet præterea idem contingere in omnibus remediis, quæ doloribus succurrunt: quod non fit: Nam subitæ, & magnæ vacuationes, in magnis doloribus maximam afferunt voluptatem. Naturã abhorrere subitas mutationes trita est sententia: quæ vera est, quum bene valentes inueteratam ex consuetudine naturam, nouis officiis subitò assuescere volumus. Verùm quum illa laborat subitas mutationes quærit, gratissimásque habet: eò quod

ab illis promptè liberetur, restituatúrq;. Nam larga sanguinis missio, & aquæ potio, magnáq; purgatio, vehementem voluptatem æstuantibus ex febre inferunt. Melius quoque appetimus cibos intermissos, aut nouos, quàm eos, quibus vesci consueuimus. Habet ergo vim consuetudo, nō in naturalibus facultatibus, sed in animi actionibus, & propriis vitæ officiis: his enim nemo subito citra periculum assuescere potest. Illud quoq; ridiculum est, quod aiunt, dolorē refrigeratis partibus nasci, eò quod calor, frigus ipsum pellat, & ex pulsione fieri compressionem, continuíque solutionem: Nam etsi calor cōtrarius est frigori: nō tamen pellendo, & comprimendo, sed laxando & digerēdo ei reluctatur, dolorémq; mouet: Protrusos enim humores à frigore in partes internas, calor ad superficiem euocat, affatímq; fundit: ex fusione autem tensio, cōtinui solutio, & dolor sequūtur: quod si paulatim pars calefieret, paulatim quoq; ad superficiem, & alia sua loca redirent humores: vnde nulla tensio, nec dolor fierent. Non ergo ratio generationis noui doloris, quū partibus medemur dolore affectis, ducenda est à subita mutatione, sed à natura eorum, quæ doloribus medētur. Quoniam enim inter illa quædam habent vim inferendi dolorem, ideo dolor nouus ab illis nascitur: ab illis verò nequaquam: quæ facultatem huiusmodi nō obtinent. Id autem illis accidit, quæ nequeunt continuum corrumpere. Atq; hæc in duplici quidem sunt differentia: quædam enim id habent ex sua natura: alia verò non nisi ex agendi modo: Nam quæ sensibiliter vacuant, vt purgatio, sanguinis missio, quæ adhibentur ad dolentes partes liberandas, continuum soluere nequeunt: & propterea semper cum voluptate succurrunt: & tantò quidem maiorem afferunt voluptatem, quanto maiorem portionem noxiæ materiæ educunt: Quæ autem alterando opitulantur doloribus, si confertim agere possint, vt calor, & frigus, nouum inducunt dolorē, nisi paulatim agāt: siccitas verò & humiditas, quia nō nisi sensim vim suā exercent: ideo voluptatem semper conciliant: quemadmodū diximus fieri à vacuantibus. Ex quibus quidem patet, quando fiat voluptas in sanatione, & à quibus semper fiat, à quibus verò aliquando contingat, aliquando non: Accidit enim voluptas in ægrotis dolentibus dum sanantur: & ea semper ab illis, quæ in suo genere nequeūt dolorem procreare: ab illis verò

verò quæ possunt, oritur dolor, quando illis vtimur confertim, nō oritur verò, si sensim adhibeantur, aut non nisi sensim continuū soluere possint. Sanato enim priore dolore, nemo est, qui illis tamdiu vti pergat, vt valeat continuū diuidi. Atq; hæc dicta sint de voluptate, quæ nascitur, dum corpora ægrotantia sanantur. Cæterum bene valentes sensus, & conualescētes, ab eisdem rebus delectari ex Galeni opinione patet. Nam asserit ille libro primo de Causis symptomatum, colorem cæruleum in vtroq; statu oculis iucūdum spectaculum. Qua quidem opinione alia fortè melior inueniri potest. Quum enim præsidia, quæ sanis competūt, distincta sint ab illis, quæ cōualescentibus adhibentur: nō potest vtiq; idem esse voluptatis causa in vtroq; statu: nisi contingat aliquando id quod relinquitur morbosum in conualescentibus, sanari posse illis obiectis, quibus valentes sensus oblectantur. Ac vt dicam quod sentio, in bene valentibus voluptas à cognatis, & familiaribus rebus comparatur: sunt autem huius generis quæ mediocres sunt, pro cuiusq; natura: hæ enim moderatè vniunt sensoria, & iam vnita in mediocri statu conseruant. Propterea medij colores, & sapores suis sensoriis grati sunt: extremi verò diu ferri non possunt absq; dolore, & molestia: & meritò quidem. Nam vt ægrotantibus cōtraria sunt quæ iuuāt, sic sanis vtpotè in mediocritate quadam positis, gratū est, quod mediocre, & simile: At conualescentibus mista obiecta voluptatem conciliant: quoniam illorum mistus est affectus, partim ex sanitate, partim verò ex præcedente morbo: cui iucūdum esse nō potest: nisi quòd mistam vim habet, cōseruandi inquā, quod est secundum naturā, & mutandi, quod præter naturā est relictū. Idem sentiendū de his, qui parati sunt cadere in morbos: nā & mistus est illorū status, ex eo quod est secūdum, & præter naturam. Iam verò ad proportionem eorum, quę dicta sunt de his, quæ pariunt voluptatem in sensibus, licebit quærere, quid voluptate afficiat animum: nam laborāti animo dolore, ex contrariis illis, quæ dolorem pepererunt medicina, & voluptas petenda, sic enim lucrum mulcet, & sanat animi dolorem ex iactura pecuniæ conceptum. Ac vt in corporis doloribus, quæ adhibetur medicina, aliquando nouum inducit dolorem, ita præsidia, quibus vtimur in animi doloribus, nonnunquam priore sedato dolore, aliū inferūt: velu-

tiquū cordis dolorem ex nimio risū, & gaudio obortum, ex re tristissima, affatim reprimimus: ex nimia enim effusione, & veluti dilaceratione cordis, subita fit eiusdem contractio, & diuisio quædam, & dolor: præterea vt in bene valente corpore, grata, & voluptuosa sunt obiecta, quæ temperata & moderata existunt: sic animus bene compositus non nisi moderatis rebus delectari potest. Sed hæc philosophi, quibus fortè plus ocij est, quàm nobis, diligentius tractent.

De causis doloris, & voluptatis, quæ fiunt in singulis sensoriis.

CAP. XVII.



VT AVTEM in dolore animi pars ea, siue facultas animæ, quæ dolorificas, & voluptuosas impressiones recipit, aptissima censetur, ad dolores procreandos, eósque grauiores reddēdos, quæ est infirma, & mollis: quę verò huiusmodi passiones appræhendit, & diiudicat, creditur esse idonea, si exquisito iudicio fuerit prædita: & suam quandam habuerit mollitiem: ita primum videndū est, quodnā ex sensoriis aptius sit, ad maiores dolores concipiendos: Qua quídem in re Galenus libro primo de Causis symptomatum, primum locū tribuit, sensorio tactus: secundū sensorio gustus: tertiū sensorio olfactus: quartū sensorio auditus: postremum sensorio visus: dicitque sumi huius rei rationem ex crassitie, & tenuitate substantiæ: qua constant ipsa sensoria: illa enim grauius dolere, & maiore frui voluptate, quæ substantia crassiore constant: propterea visus instrumentū minimum dolore, quòd tenuissimū sit. Tactum verò maximè quòd omniū crassissimū habeat instrumentū. Quæ quidē ratio, etsi ab omnibus recepta est: mihi tamen videtur multis difficultatibus implicata. Nam primū inter Aristotelē, & Galenū non cōuenit de substantia sensoriorum. Etenim Galenus in libro præcitato, nec non in eo quē scripsit de Instrumento odoratus, instrumētum visus splendidum: Auditus aëreū: Odoratus vaporosum: Gustus humidū & aqueū: Tactus verò instrumentū terrenum, & solidum: Aristoteles verò in libro de Sensu, & sensili, visum aqueum statuit esse: auditum aëreum: olfactum igneum: tactum terreū: gustum verò pariter terreum, quum ille tactus quidam sit: Ergo si ex

ex tenuitate, & crassitie sensoriorũ causæ maioris, aut minoris doloris, & voluptatis sumuntur: incerta profecto reddetur ratio: his præsertim, qui aliorum authoritate ducuntur. Nam Galenus aqueum ponit esse gustum: Aristoteles terreum, ille olfactum vaporosum, hic igneum: Ille rursus visum splendidum, Aristoteles verò aqueum statuit. Quod si quis rationum momenta quærat, etsi quid experientia in hac re docere potest, vt forte non inueniet aliquid, in quo animus quiescere valeat: ita haud magno quidem negotio horum authorũ argumenta, vel, vt verius dicam, leuissimas coniecturas refellere poterit. Ac vt primũ Galeni opinionẽ excutiamus: si ille omnium sensuum instrumentum definit neruũ esse: quo pacto potest instrumentũ sensuũ distinguere per crassitiem, & tenuitatem? At si neruũ non intelligit per instrumentum sensuum, sed aliud quippiam peculiare singulis sensibus: quid peculiare ostendet in sensu tactus? Nam quum cutis, caro subiecta, & viscera omnia, per se non sentiant, nisi beneficio neruorum: nihil inuenire poterimus in illis aliud propriũ instrumentũ sensus, quàm neruũ ipsum. At hunc ostendimus intelligi non posse. Præterea quũ scribat ipse in libro de Instrumento odoratus, ventriculum, & præsertim illius os, esse instrumentum appetentiæ cibi, & potionis, quam quidẽ actionẽ obit, vt instrumẽtum tactus, quid in ea parte inueniemus proprium, & peculiare instrumentum, quod tantum differat ab instrumẽto tactus, quantum differt actio ipsius oris ventriculi, ab actione aliarũ partiũ, quæ simplici duntaxat sensu tactus sunt præditæ? Quid quæso est quod in eo appetentiam cibi & potionis, & horũ solum efficiat? An neruorũ multitudo, quæ in plurimis musculis æqualis esse potest? An exquisitus duntaxat sensus? qui non minor est in cute manus: quàm in ipso ventriculo: quandoquidem, vt ille tradit in libro de Temperamẽtis, natura huiusmodi cutem ita cõposuit, vt regula, & iudex omnium rerum, quę sensui tactus subiiciuntur, foret. Cur ergo substantiam instrumenti destinati ad appetentiã cibi, & potionis, non expressit, & ad certã naturã non redegit, vt alia instrumenta, quę propriam actionem & sensationẽ efficiũt? Nam vt gustum separauit à tactu: tametsi tactus quidã est, & hunc terrenũ, illum verò humidum statuit esse, quoniam aliud requiritur, quàm sensus tactus in instrumento desti-

nato ad ſapores ſentiendos:eadem profecto ratione peculiaris quædam ſubſtantia inſtrumento appetitus cibi & potionis tribuenda eſt:quoniam propriam quandã exercet actionem,in tactu quidem,ſed non minus ab eo diuerſam,quàm faciat inſtrumentum guſtus. At ſi per inſtrumentũ non intelligimus partẽ aliquam peculiarem , ſed integram ipſam partem,quæ integrum eſt inſtrumentum,& perfectũ,vt totum ipſum orificium ventriculi compoſitum ex neruis, carne ſua,& reliquis partibus,ex quibus componuntur: multo minus oſtendere poterimus, ſenſoriorum diuerſitatem ex craſsitie,tenuitate ſubſtantiæ: An partium tenuiorum vel craſsiorum eſt pars illa,quæ orificium ventriculi conſtituit, alia parte quæ reliquas componit in ipſo ventriculo,aut inteſtina vel cutem,vel muſculos conficit?aut ſi in hoc aliquid fingere poſsimus:qualem quæſo ponemus differentiam in vniuerſis partibus,quæ inſtrumentum tactus conſtituit, ab illis quæ efficiunt inſtrumentum guſtus,odoratus,auditus, & viſus ? Inuenies enim in ſingulis perfectis inſtrumentis, multa ex craſſa,alia ex tenui ſubſtantia conflari : Ac minus quidẽ peculiare aliquid in hoc inſtrumento inueniri poteſt: ſi ſenſorij tactus nomine vim ipſam ſentiendi quiſpiã forte dicat intelligi:Nam quis dicet vim quæ ſenſus tactus eſt author,craſſæ,aut ſolidæ eſſe ſubſtantiæ:aut ſenſoria inter ſe differre craſsitudine,& tenuitate?Vna enim eſt vis,quæ per neruos in ſingulas partes ſentiẽtes,à ſuo fonte immittitur, ſpargitúrque.Prætereà ſi Galenus in libro de Inſtrumento odoratus,ideo viſus inſtrumentum ſplendidum eſſe oportere ſcribit,eò quòd lucem ſentire debet,& auditum aëreum, propterea quod dicatus ſit ad ſonos,qui aëre vehuntur recipiendos:& denique (vt ille ait) ſi natura in cuiuſque ſenſus inſtrumento fabricando,ſimilitudinem ſenſibilem ſequuta eſt:perperam(vt arbitror)tactum cõſtituemus,craſſum,terrenum,ſolidum,& durum:vtpotè qui non ſolum de craſſo, terreno,& duro obiecto,ſed etiam molli, tenui, humido & aliis plurimis qualitatibus ſit iudex. Erit ergo tactus nõ magis terreus,quàm aqueus,aëreus,& igneus:nec magis craſſus,quàm tenuis,aut durus quàm mollis:ſi de omnibus elementis,& prædictis qualitatibus iudicat.Sed quo pacto poteſt Galenus terrenum tactum cõſtituere, quem in libris de Temperamentis temperatiſsimum præſertim in manu ma-

gna

gna cõtentione probare nititur. Itaque in tactu nullum peculiare instrumentũ inuenitur, quod terrenum, durum, solidũ dici possit, neruo excepto: qui reliquis sensoriis est cõmunis: etsi fortasse mollior in aliquibus, in aliis verò durior. At nec in aliis sensoriis facile est aliquid inuenire, quod Galeni opinioni respondeat: Nam si per sensoriũ intelligamus neruum, qui sentiendi vim immittit oculis, auribus, linguæ, naribus, nemo constituere poterit, visum esse splendidum, auditum aëreum, gustum aqueũ, & odoratũ vaporosum: propterea quod huiusmodi differentia non reperitur inter neruos illarum partiũ. Si verò sensorij nomine intelligamus instrumentum, quod edit perfectam eã sensationem, vt totum oculum, totam linguam, aurem, nihil inueniemus quod huiusmodi opinionẽ cõprobet: Non enim totus oculus est splendidus, nec auris tota est aërea, nec partes omnes, quæ faciũt ad odoratũ sunt vaporosæ: nec aqueæ omnes linguæ partes: At si instrumentũ sensus capere vult eam partem, quam passim præcipuũ esse authorẽ actionis meminit: cuiusmodi dicit esse in oculo humorem crystallinum: non deerunt etiam, quæ hanc opinionem redarguant: nam humor ipse crystallinus splendidus quidem est, sed nõ tenuioris substantiæ instrumẽto odoratus, & auditus: nam instrumentum auditus, aëreum: gustus verò vaporosum esse ponit: humor autem crystallinus crassus: solidus, & concretus est: multò quidẽ magis quàm aër, & vapor: quibus prædicta sensoria constare dicit: Deinde si omnia sensoria vult ad naturam elementorũ redigere, oportebat illũ, vt terreũ constituit tactum, & aqueum gustum, & aëreum auditũ, sic igneum ponere visum, non splendidum solũ, quũ huiusmodi qualitas in calidis, frigidis, humidis, & siccis rebus reperiatur: vt quæ materię puritatem sequitur, sicut in gemmis, crystallo, & aliis multis corporibus perspicuis apparet: Aut si visum dicit esse substantiæ splendidæ, quur aliorũ sensuũ substantiam non explicat per oppositas qualitates? & dicit si velit opacum esse sensum tactus, auditum verò, olfactum, & gustum medias quasdam, & sibi proprias in hoc genere qualitates obtinere: Iam verò si illi dedero instrumentũ visus intelligi, quod præcipuum est in oculo ad visionem efficiendam, & illud sit humor crystallinus: quid huiusmodi peculiare instrumentũ reperiemus in lingua, quod sit aqueæ

ſubſtantiæ? An illius tunica, an caro erit inſtrumẽtum hoc? videtur autem tunicæ hoc eſſe concedendũ: vt quæ primò ſaporibus occurrat: cuiuſque vitia ſaporem dignotionem corrumpunt: at tunica ſubſtantiam non habet aqueã: caro verò ipſius linguæ etſi ſpongioſa eſt, non propterea aquea ſtatuẽda eſt: nam & lapides quidam ſpõgioſi ſunt: & corpora ſpongioſa fiunt, non ob humiditatem, ſed ob raritatem ſubſtantiæ, in qua multi meatus aëre pleni fiunt: in quo plus poteſt terra, & aër, quàm aqua: hæc enim facit vt corporũ ſubſtãtia concidat, nullíque fiant meatus. Si verò per inſtrumentum guſtus intelligat totam ipſam linguam, vt ſcribit in libro de Inſtrumento odoratus, primum hoc ſequitur inconueniens, quòd vniuerſæ illius partes nequaquam ſint aqueæ: Deinde aliter iam inſtrumentum ſumimus, in guſtu, quàm in viſu: nam in hoc humorem cryſtallinũ illud & præcipuum, quoddam inſtrumentũ intelligebamus, non totum oculum: in illo verò totam ipſam linguam, & non aliquid quod in ea ſit præcipuũ, & proprium guſtus inſtrumentum: Quid verò in auditu cõſtituemus aëreũ: quænã erit hęc pars? Ait ille in libro de Inſtrumento odoratus eſſe foramẽ quoddam huiuſmodi inſtrumentũ: At hoc nõ probat: nec ipſum quidẽ foramẽ, ſed corpus potius, quod illud cõſtituit, hoc inſtrumentũ erit. Non enim foramen aëreũ dici poteſt, etſi aëre ſit plenũ: nec locus huiuſmodi, ſed pars omnino debet eſſe, quæ inſtrumentũ conſtituitur actionis animalis, vt ille paſsim docet, quando inſtrumentũ definit. Quod ſi peritioribus anatomes credere velimus, præcipuũ auditus inſtrumentũ ſunt, oſsicula quædam: quod ſi ita eſt, longe craſſiore ſubſtantia conſtabit inſtrumentũ auditus, quàm ſit guſtus, aut tactus ſenſoriũ. Ac multo quidem minus ſolũ erit aëreũ, ſi velit illud eiuſdẽ eſſe ſubſtantiæ cũ medio, per quod ſoni vehũtur ad auditũ. Nam quũ auditus fiat non ſolũ in aëre, ſed etiam in aqua, erit profectò huius ſenſoriũ non minus aqueum, quàm aëreum: quod illi non placet, qui vnum duntaxat elementum, & vnam ſubſtantiam ſingulis ſenſibus tribuit. Quid verò in ſenſorio olfactus vaporoſum ſtatuetur? Cenſet ille in libro de Inſtrumento odoratus, huius ſenſorium eſſe in ventriculis cerebri anterioribus. Sed quid illic firmum ſtare poteſt, quod perpetuò odores

recip

recipiat: Si enim est substãtia cerebri, quæ eos ventriculos constituit, non erit hoc sensoriũ vaporosum: si verò aliquid aliud est, quod veluti innatet ipsis ventriculis, aut cerebri substantiæ adhæreat, perpetuum & stabile esse non poterit si vaporosum erit: nam facile huiusmodi substantia per ster nutationes, & nasi violẽtas emunctiones, eliditur: & si aliã habet substantiam: aut si instrumentum est, qualiscunq; sit illius natura, cur in dissectionibus corporum nihil huiusmodi in prioribus illis cerebri cauitatibus reperitur? Nec ratio quidem Galeni ostendit odoratus instrumentũ in ventriculis illis collocatum esse: Ait enim hoc esse huius rei argumentum, quòd odorare non possimus nisi per inspirationem attracto aëre, tanquã oporteat ipsos odores ferri vsq; ad cerebrum: nec satis sit res odoratas naribus immittere vt odor fiat: quod ostendit, inquit, nõ in naribus, sed in ipso cerebro hoc instrumentum collocari: verum hoc nõ probat quod vult: Nam vt agnoscimus non satis esse aliquid in nares immittere vt odor fiat, respirationéque esse opus: & ex eo colligimus non in primis nasi partibus vim esse, aut instrumentũ odorandi: ita ex eo probare non licet, fieri ascensum odorum vsq; ad eas cerebri cauitates: sed satis est si illi ad primum processum neruorũ, qui ad supremas naris partes pertingunt, perueniant. Addo quod quemadmodũ impeditis neruis visoriis non fit visio, quia vis à cerebro nõ immittitur, sic obstructis meatibus odoratus, aut cerebro, non communicata per inspirationem necessariam in hoc sensu, affectione nata in instrumento odoratus, non fit odor: Itaq; vt nemo dicet instrumẽtũ visus esse in cerebro, vbi deficiente vi sensitiua visus impeditur: ita quum odor non fit, necessarium non est credere illius instrumentũ in cerebro situm esse: siquidem actio instrumenti labefactatur, nõ solùm ex proprio, sed etiam ex facultatis vitio. Postremò has diuersas substantias sensoriorũ id refellit: quòd Galenus nequeat vnam rationẽ inuenire, qua posit vti in singulis sensoriis. Nam in libro de Instrumento odoratus, ea ratione visus instrumentum lucidissimum esse debere scribit, quia lucẽ tantum sentire debebat: aëreum verò auditum necessario esse, quoniam dicatus est ad sonos, qui aëre vehuntur recipiendos: gustum verò & linguam ex humidiore corporis substantia constare, quia sapores positos in humida substan

tia

tia diiudicat: odoratum autem ideo vaporosum esse, & ex media inter humorem, & aërem substantiam cõstitui: quia odoris substantia huiusmodi est: & tandem concludit naturam in fabricandis cuiuscunque sensus instrumentis, similitudinem sensibiliũ sequutam esse: qua quidem in re illud primum licet dicere, quòd in visu, odoratu, & gustu substantiã sensoriorũ sumat, ex substantia simili sensibus: in auditu verò non ex substantia sensibilium: sed medij nempè aëris, per quem soni vehuntur. Quæ quantum inter se differant quilibet agnoscere potest, nam si ex medio per quod perueniunt sensibilia ad sensoria, horum substãtiam inuenire volumus: eadem erit visus & auditus substantia: siquidem colores ad oculum, vt soni ad aurem per aërem ferũtur. Ergo sibi nõ constat, cum in vno sensorio substantiam ex sensibilium substantia, in alio verò ex medio, quo illud vtitur ad sentiendum accipit. Addo quòd si sensoria constituunt ex similitudine sensibilium, non solum splendidum, sed etiam coloratum oportebit esse visus instrumentum: sed qualem quæso colorem, illi necessariũ putabimus: An omnes? quod fieri nequit: an aliquos, sed quo pacto alios recipiet dissimiles? An potius ratio conuincit, sensoria nequaquã oportere esse eiusdẽ substantiæ cum sensibilibus: nam vt rectè inquit Aristoteles, id quod recipit denudatum esse oportet, à natura eius quod recipitur: & propterea rectè Plato animã tanquam tabulam rasam esse dicebat: & ipsemet Galenus in libro de Vsu partiũ ostendit, ex hominis vsu fuisse, quòd nullum instrumentum innatũ sit manui: vt ea variis pro necessitate vti posset: vtque nullum insitũ obtineret. Atque hæc obiter sint dicta aduersus ea, quæ Galenus de substantia vniuscuiusque sensorij tradit. Quid verò de hac re Aristoteles sentiat operepretiũ esse puto breuiter proponere. Igitur scribit ille in libro de Sensu, & sensili eos errare, qui visum igneum, quòd presso, agitatóq; oculo, igneus fulgor appareat: nam inquit hoc accidit, quòd oculi pars nigra, mediáque leuis sit: leuia autẽ in tenebris fulgere: id autem nõ ostendere sensorium oculi igneum esse: nam si inquit oculus ex igne constaret, acciderétque videre, egrediẽte veluti è laterna lumine: cur etiam in tenebris non fit visio? ridiculum enim esse credere, visum extingui in tenebris, vt Timeus astruit: extingui enim quod calidum est, & siccum à fri-

frigido, vel ab humido, non autem à tenebris. Itaq; visum non esse igneum, sed aqueum: non tamen visionem fieri vt est aqua, sed vt translucet: Constare autem pupillam & oculum ex aqua, probare se putat, quòd sauciatis oculis effluat humor, qui videtur esse aqua: & quod in fœtibus nuper formatis, oculi supramodum splendeant, refulgeántque: ob id etiam in animalibus sanguine præditis albidam portionẽ oculi opimam, pinguémque esse factam: vt humor persistat incongelabilis: exanguium verò oculos tunica dura ambiri, qua ab iniuria frigoris, humores, & ipsi oculi defenduntur: propterea oculos minimè omniũ partium corporis rigere solere: vt qui in genere animalium munimentũ aduersus frigus obtineant: ex quibus tandem cõcludit internam oculi portionem aqueam esse: quoniam perspicuã esse oportet, talem autem esse aquam. Esse verò sensoriũ visus, & animam ipsam non in oculi extremo, sed in parte interna: vt autem ex aqua, oculi partem cui vidẽdi facultas est data, sic ex aëre, id quod sonos percipit: olfactum ex igne: tactum, & gustum ex terra constare pronunciat: Nam sensoria oportere esse ait, id potẽtia, quod sunt actu ipsa sensibilia: Quapropter quum odor non nisi fumida quædam exhalatio sit, quæ ignea est, propterea peculiare sensorium olfactus potentia igneum esse: atque hac ratione olfactum in cerebro situm esse: Frigidam enim materiam, potẽtia calidam esse, oculum eadem ratione à cerebro constitutum, quod omniũ partium corporis humidissimum, frigidissimúmq; existat: Tactum autem & gustum nõ procul à corde collocari. Cor enim cerebro ex aduerso iacere, & omnium partium corporis calidissimum esse. Hæc Aristoteles de substãtia cuiusq; sensorij eo loco scribit: quæ mihi profectò non magis satisfaciunt, quàm quæ Galenus de hac re tradit: Nã si hoc principio vtendum est ad sensoriorum substantiã inueniẽdam, quòd illa talia sint actu, qualia sensoria debent esse potẽtia: inueniemus profectò hanc rationem, in singulis sensoriis nequaquam respondere, atque adeo etiam ab ipso Aristotele hoc principiũ violari: Nam malè in primis statueret oculum constare ex partibus lucidis, quòd talia sint sensibilia: nam hæc lucida non sunt, sed medium ipsum, per quod fit visus, at non ex medio quo vtuntur sensus, sed ex ipsis sensibilibus naturam sensoriorum constituendã esse proponit:

Dein

Deinde si ipsa sensibilia, aut etiam media vult actu esse lucida: oculus constabit non ex actu lucidis, sed ex his quæ potentia lucida sunt: Vt enim olfactum frigidum, & humidũ, & in cerebro collocat, quòd huiusmodi substantia potentia sit ignis, & nihil igneum constituit actu in instrumento olfactus: ita in aliis sensoriis eadem est obseruanda ratio. Erit ergo visus instrumentum ex substantia, quæ potētia lucida est: non autē ex ea, quæ sit actu talis: Quod si ita est, non erit sensoriũ visus coloratũ actu, sed potentia duntaxat, quoniã potētia tale debet esse: quale est actu eius sensibile: est autē id color, sed quo pacto erit visus instrumentũ aqueum: si debet esse id potentia, quod illius obiectum est actu. Nõ enim aqua est potentia color. Illud verò quod affert accidere, vt in tenebris fieri posset visio, si oculus ex igne constaret, nõ video qua ratione id concludat: nam si illi igneum dicãt esse, quòd potentia sit ignis, vt ipse olfactum igneũ intelligit, nõ poterit lumen ab oculo egredi, (vt ait) velut è laterna: quia ex eo quod est potentia ignis, nemo dicet lumen egredi posse. Illud etiam non facit quod scribit contra Platonē, nõ posse extingui visum, illiúsq; instrumentũ in tenebris, eò quod ignis solùm à frigido, & humido perimatur: nam quod potentia igneum est, à frigido, & humido augetur, potius quã extinguatur. At verò si vult visum & oculum ex aqua constare, eo argumento quòd vulnerato oculo humor & aqua effluant, iam statuit sensoriũ esse aqueum: quia actu aquam habet: nec in hoc retinet sua principia: quum postea olfactũ igneum dicat esse, non quia actu ignem contineat, sed quòd potentia sit ignis: Præterea in eo falli videtur, quòd putet aquam esse id, quod excernitur per vulnera oculorũ, nã certi sunt humores, quos oculi cõpositio requirit. Addo quod huiusmodi humor aqueus, qui effluit, non sit instrumentũ visus: nam si lucidum vult esse hoc instrumentũ, necesse est vt intelligat humorem crystallinum: at hic nequaquam est aqueus, sed concretus, & solidus. Arguit etiam illud Aristotelis opinionem, quòd nomine instrumenti visus, nunc pupillam, nunc oculum appellet, nunc id quod in eo est lucidũ: quæ quidem nequit ostendere aquea esse: constat enim oculus non solum ex humoribus, sed etiam ex suis tunicis, musculis, neruis, & aliis partibus solidis: quid autem pupilla sit, videtur ille ignorasse. Oculi verò partē albam factã esse

opi

opimam & pinguem, nec sensus viuente animali, nec quæ apparent in anatome, docent: quicquid enim in oculo albũ circumspicitur, nullã habet circumpositã pinguedinẽ: nec aliud munimentũ, aduersus frigus, quàm ex ciliis & palpebris obtinet. Est intus quidem circumfusa pinguedo: sed ad alios vsus cõparata (vt Galenus recte docet,) quàm vt humores incongelabiles seruet. Nam vt in frigore munimentũ esset humorum, pinguedo: ita in æstu suo calore humores funderet. Quid verò est quod scribit animã ipsam, & sensorium visus non esse in oculi extrinseca, sed interna parte: nam vt id recte forte dicitur de sensorio, ita de anima nequaquã: vtpotè quæ omnes viuentes partes occupat. Cæterum cur non probat aliquid esse aëreũ, actu in aëre, quo auditus instrumentũ constet, vt in oculo aliquid conatus est ostendere esse aqueum, ex quo visus instrumentũ constaret? Cur etiã non ostendit in tactu aliquid esse in eo terreum actu, aut aliquid igneũ in olfactu, pariter actu: aut si potẽtia ignẽ huius sensoriũ statuit, cur eandẽ rationẽ (vt diximus) nõ seruat in aliis sensoriis: in quibus illorũ substantiam, ex eo quod actu in eis est, & naturã quærit: nã ideo odoratum igneũ esse dicit, quòd frigida materia cõstat, quæ potẽtia est ignis: cuius naturæ est odor: hunc enim esse fumidã exhalationẽ. Erit ergo oculus aqueus, quòd igneus actu sit, vel aëreus: nã hæc potentia ignis sunt: Sic in tactu erit actu, quod potentia est terra: & in auditu quod est potẽtia aër: quæ quã sint absurda, quilibet agnoscere potest. Postremò gustũ dicere esse terreum, quòd tactus quidã sit, rationi nequaquã est consonũ: nam etsi gustus nõ sine tactu exerceri potest: tamẽ alio sensu sapores discernimus, quã tactu: Alioqui cur partes omnes quæ sensu tactus sunt præditæ, vim nõ habẽt iudicãdi de saporibus. Tactũ verò & gustũ statuit ille nõ procul collocari à corde: quod quũ multa alia, hoc certe euidenter refellit, quòd lingua quæ gustus est instrumentũ in capite, vt tria alia sensus instrumẽta, sit collocata: & tactus sparsus sit per omnia corporis membra: Sed vt dicam quod sentio, opinio hæc de substantia sensoriorũ, vt est antiquissima, ita paulatim ex cõtentione philosophorũ creuit, & propagata est: nã quid est quod nos cogat, illa potius, quã alias partes, quæ proprias quasdam edunt actiones, vt cor, cerebrum, hepar, ventriculum, & alia membra corporis ad

eleméta reuocare: Nam vt illa ex multis similaribus diuersi temperamenti, inter se coniunctis composita, redduntur ex peculiari sua compositione, apta ad propriam functionem obeundam: sic existimare oportet, sensoria ipsa obtinuisse partes similares, ex quarum cõpositione fit, vt vnum visus, aliud auditus, aliud gustus, aliud odoratus, aliud tactus sit instrumentũ. Ac in singulo sensorio reperire quidem est, vt in alia omni instrumentaria parte, excessum aliquẽ qualitatum: & partem vnam, quæ plus forte quàm aliæ conferat ad actionem: verùm vt nec ipsa instruméta, nec partem aliquã, quæ in illis est, ad vnicum elemẽtum redigimus: ita frustra tentabimus id in sensoriis facere: Quod ostẽdũt tot támq; discrepantes philosophorum, & medicorum authores: & ipsius rei natura, quæ prohibet quinq; sensus quatuor elementis concludi posse: quo fit vt coacti quidam illorum fuerint, mediam quandam naturam, nempe vaporẽ inter aquã, & aërem ponere: tanquam elementum quintum, præter omnem rationem, vt olfactus suum elementum obtineret. Alij verò retento numero elementorũ, tactum, & gustũ pariter terreum esse volunt. Ac vt ex superioribus patere potest, nequeunt illi in hac re certa principia ponere: aut certè iam posita violare coguntur. Sed iam ad illud accedamus cuius causa hanc de substantia sensoriorum disputationem instituimus: doceamúsque cur maiores, aut minores fiant dolores, & voluptates in sensoriis diuersis. Non posse autem rationẽ huius rei à substãtiæ crassitudine, & tenuitate illorũ sumi, credo omnibus persuasum, qui intelligere velint, vanum esse existimare, sensorium vnum altero esse crassius, aut tenuius. Deinde hoc etiam concesso, non patet cur in crassiore sensorio, maior dolor fieri debeat. Vt enim hoc difficilius patitur, ita nequit admittere facilè, & vndequaque in sui substantiam causas, quæ dolorem, & voluptatem pariunt: sic enim videmus dura, solida, & crassa corpora minimum dolere: mollia verò, tenuia, & delicata miros sentire dolores, ex leuissimis quibusque rebus. Præterea si Galenus vult lumen solis, eò quod sit tenuioris substantiæ, maiores inferre dolores, quàm tenebras: cur etiam id quod tenuioris est substantiæ, non magis dolebit, quã quod crassioris est? Non ergo à crassitie, & tenuitate sensoriorũ, petenda est ratio, cur maiores, aut minores in illis fiant dolo-

res, &

res,& voluptates. Qui verò tradunt maiores fieri in tactu dolores, quàm in aliis sensibus, propterea quòd animal per tactũ animal sit, & ob id dolor, qui tactũ afficit, vitæ animalis protinus aduersetur: in cæteris verò sensibus, dolor non prorsus sit inimicus vitæ, sed vni duntaxat sensui infestus, minus probabilem opinionem tuentur. Nam etsi verum est animal esse nõ posse absq; sensu tactus, nõ tamen propterea sequitur dolores ideo esse grauiores in eo sensu, quàm in aliis: Si enim ea quæ animal perimunt, maiores inferũt, aut sustinent dolores, cur siccitas immedicabilis nõ parit maiores dolores calore, & frigore: & cordis vulnera, quę repentinam mortem inferunt, non sunt cum maiore dolore, quàm vulnera neruorũ. Ad hæc oporteret parẽ esse in aliis sensoriis dolorẽ; quandoquidem animal nõ est per aliquem illorũ animal: verum in gustu maiores, quàm in auditu, & olfactu: in his maiores, quàm in visu, dolores oriuntur. Explodenda ergo est illorum opinio: Mihi autẽ videtur ratio sumenda esse, partim ex maiore, aut minore sensu; partim verò ex maiore, aut minore violentia, & agendi vi; qua prædita sunt obiecta. Nam sensoriũ tactus plures recipit neruos, quàm alia sensoria, & illis vtitur ad sentiendũ, sparsis per vniuersam partẽ, quæ tactu est prædita: alia verò sensoria pauciores neruos, nec eos quidem per omnes suas partes diuisos recipiunt. Quia ergo protinus afficitur in sensorio tactus neruus aliquis, in quo maximus est sensus, in aliis verò sensoriis non idem accidit; ideo vna ratione, maiores in illo, quàm in reliquis, dolores, & voluptates proueniunt; Alia verò sumitur ratio ab obiectis, quæ sensoria afficiunt: Nam quoniam tangibiles qualitates, & alia tactus obiecta, validiorem habent ad agendũ vim; ideo maiores fiunt in eo sensu dolores: secundo loco in sensorio gustus: quoniam sapores, qui fiunt ab aquea substantia, cum terrena mista, potentius quàm vapor, vel aër, vel color, & lumẽ molestare potest, & maiores impressiones facere. Quod enim crassius est, cæteris paribus, maiorem habet agendi vim. Igitur sensoria quorũ obiecta vehementiore vi sunt prædita, maiores dolores experiũtur: sunt autẽ prædita maiore vi agendi, quædam suapte natura, vt primæ qualitates, secundis: & inter primas actiuæ dictæ, passiuis; alia verò ob subiectam materiã talia redduntur: Quæ enim cũ tenui materia sunt coniuncta, etsi

promptius agunt: minores tamen faciũt impreſsiones: quæ verò craſsiorẽ ſunt ſortita materiã illa: etſi obtuſiorem, tardiorémq; vim obtinent: certè validiorem illam habẽt. Nam flamma prõptius calefacit: carbo verò potentius: quod oſtendunt paſsiones, quæ ab vtroq; excitantur, quippe cum flammam quilibet tangere poſsit abſq; aliquo inſigni nocumento: carbo verò adurit, cruſtámq; ſuo contactu protinus excitat: Ergo in ſenſorio tactus duæ apparent rationes ſuorum dolorum, & voluptatũ: in aliis verò ſenſoriis difficile quidem eſt cauſam aliquam ſumere ex diuerſo ſenſu: quare ex differentia obiectorũ, maiores, aut minores contingit in illis fieri dolores, & voluptates. A quibus verò fiant maiores, aut minores dolores, & voluptates in ſingulis ſenſoriis, nũc docere aggredior: Scribit Galenus viſum ab alba, ſimúlque ſplendida re, cuiuſmodi eſt Sol, grauiſsimè affici: ſecũdo loco ab ea quæ duntaxat eſt alba. Contra verò iucundum eſſe oculis, primum quod fuſco, deinde quod cœruleo colore eſt præditũ, ab his enim citra violentiã oculi ſubſtantiam congregari, & vniri: ab illis verò ſegregari, & diſſolui. Nigerrimũ verò colorem, ſplẽdidiſsimo minus infeſtare: nõ quòd contrariũ minus ſit moleſtum, quàm exceſſus in genere cognato: ſed quoniã viſus inſtrumentũ ſit ſplẽdidum, & ob id ſubtilium partiũ: nigrum verò craſſarũ: quod verò tenuius eſt, magis actiuũ eſſe. Itaq; quũ inter hæc pugna fit, remiſſius agere, quod craſſum eſt in tenue: nimirũ quod ab iſto, illud potius pati eſt natum: propterea Solem, etſi cognatione ſubſtantiæ, minus cõtriſtat: tamen tenuitate maiore, quàm ſit oculi ſubſtantia, facile ſegregare: ex quibus quidem concludit, valenti oculo iucundiſsimũ eſſe cœruleum colorem: ei verò qui diſſolutus eſt à Solis ſplendore, contrariũ, nempè nigrum gratum eſſe: ei verò qui laborauit, iam tamẽ valet, cœruleum, & fuſcum, ſaluberrimũ eſſe ſpectaculum: eò quòd non diſsipet vt album, & ſplẽdidum: nec cogat, & extinguat, veluti nigrum: adeo vt concludat, oculo laboranti, contrarios colores gratos eſſe: valenti cœruleum: conualeſcenti cœruleum, vel fuſcum. Cæterũ auribus infeſtiſsimam eſſe vocem, quæ aſperrima, celerrimáq; eſt: contra verò iucundiſsimam eſſe leniſsimam, tardiſsimámq;, ſi modo valet ſenſus: quod ſi ægrotat, iucunda inquit eſt, quæ leniſſima, tardiſsimáque ex illis eſt: ac multo magis ſi numeroſa

fuer

fuerit: quippe cum silentium id sit in auditu, quod tenebræ in visu: Qua quidem in re illud primum affero, quod hæc sibi ipsis non respondeant. Nam si dolenti oculo contrarij colores iucundi sunt, vt tenebræ sanant molestiã, quam lux, & Solis splendor pepererunt: non semper lenissima minima, tardissimáque vox, iucunda erit auditui laboranti, sed quemadmodũ visum ferè extinctum à tenebris, lumen recreat: ita quũ à silentio, vel lenissima, tardissimáq; voce, auditus propemodum est extinctus: voluptatem capiet à contraria voce. Quod si homini ægrotanti lenissima vox, & silentium placet: hoc nihil ad rem facit: non enim quid conueniat auditui ex corporis morbo debilitato, sed quid ei competat laboranti à propriis obiectis, hoc loco quæritur. Nam affecto visui ob corporis morbũ, & calidi natiui cõsumptionem: vt in his qui morti sunt propinqui apparet, nullus color voluptatem affert: sed tũc iucundum est, in tenebris versari, vel potius non videre, nec oculos aperire. Sunt igitur morbi singulorum sensuum, à morbis corporis, & in potentia agendi, distinguendi: quod si ita est non vna semper vox auditum oblectabit: sed quæ contraria est ei, quæ vel extinxit quodammodo auditum, aut alio modo ei obfuit. Ad hęc lenissima, & tardissima vox, valenti auditui quo pacto potest esse grata? Si enim quod moderatum est, sana, mediocritérq; habentia delectat, non tarda, & lenta, sed mediocris vox grata erit: vt enim color non extremus, sed medius bene affectum oculũ voluptate afficit: sic mediocrem vocem oportet esse, quæ voluptatem sanis auribus conciliat: quod ipsa certe experientia docet: Non enim libenter audimus eos, qui tardè, lenitérq; loquuntur: sed qui moderatam in omnibus differentiis vocem proferunt. Debebat pręterea Galenus docere quid gratũ sit conualescẽti auditui, vt antea de visu fecit: vt seruaretur eadẽ docendi ratio. Cęterum gratissimos esse gustui naturaliter habẽti dulces, & pingues sapores scribit idẽ author: propterea quod hi maxime cõuenientes sint substãtiæ nostræ: ei verò qui liberatus est ab aliquo, quod molestabat, pingues: quia huiusmodi sapores maximè leniunt exasperatũ gustũ. Iam verò laboranti, contrariũ saporem, ei qui obest conuenire: calidum scilicet, vbi frigidus lædit: frigidum vbi nocet calidus, siccum vbi humidus, hic verò, vbi ille infestat. In quo quidem illud primum dici po-

rest, dulces & pingues sapores semper gratos nõ posse esse, valenti gustui; nam docet experiẽtia, hos nauseam sæpè mouere, appetentiámq; perdere, dissolutis quodammodo, & lingua, & stomacho, quæ cõmuni tunica vtũtur. Deinde hoc fateri nõ possum pingues sapores solum iucundos esse gustui, recenter à morbo liberato: non enim gustus solùm læditur ab his, quæ habent vim exasperandi: quare nec semper remediũ petendum est à pinguibus, & lenientibus. Cur etiam mentio fit in saporibus de calido, frigido, humido, & sicco. hæ enim qualitates gustum nequaquam delectant, aut lædunt, vt gustus est instrumentum saporis: sed quatenus cum tactu quodam sensus hic exercetur. Quod verò scribit de visu paulò diligentius examinandum est: nam album colorem ponit semper oculis nocere, nigrum verò iucundum esse laboranti visui ex splendore: iam verò valenti minimè, cum tamen ratio suadeat, parẽ esse in vtroq; rationem: Nam si affectis, ortis ab albo colore, medetur nigrum: cur malis, natis à nigro, non succurret album? Nocet fortè intensa, & subita albedo oculo à nigro vehementius constricto, & cõgregato: quoniam nouam facit continui solutionẽ, ex subita, & magna segregatione, & dissolutione: sed si certa mensura, seruata instrumenti vnione, album adhibeatur, vtique proderit, & gratum erit spectaculum: non aliter profecto, quàm cum partes dolẽtes à frigore, moderato calidi vsu liberamus, & ad suam naturam reuocamus: Illud verò probandum erat, quod pronũtiat, subtilium esse partium, quod est splendidum: nam humor crystallinus splẽdidus quidem est: tenuium verò partium quo pacto esse potest; si duriusculus est, & cõcretus: Quòd si in hoc licet aliquid fingere; certè in crystallo, vitro, gemmis, & multis aliis rebus splendidissimis, nihil inueniemus certũ in subtilitate, aut crassitie partium: At verò quod tenuius est, prõptius agere forte potest: vehementius tamen agit, quod crassius est; vt ostẽdunt medicamenta colliquantia, & adurẽtia: hæc enim quia in crassa substantia vim igneam obtinent, crustas in corpore excitant: illa autem, tenuem substantiam nacta, tantam facultatem nõ habent. Sed quur in aliis sensibus res quasdam cognatas nõ ponit, vt Solis lumen cognatum esse instrumento visus dicit. Illud iam superest expendendum in hac tractatione, quod scribit quosdã sensus, ab intrinsecis, & extrinsecis

ſecis rebus:alios vero duntaxat ab extrinſecis delectari, & dolere poſſe: Nam tactum,& guſtum ab vtroq; genere rerũ affici pari modo ſtatuit:odoratũ verò dicit graueolentia ali quando percipere: beneolentia verò nequaquam. At viſum, & auditũ, minime ab internis affici poſſe: propterea quòd te nui conſtent ſubſtantia. Ac quod guſtus voluptatem ex inſi- tis rebus capiat, oſtendi dicit à pituita dulci, qua lingua ali- quando imbuitur: in tactu vero motum huiuſmodi, & volu ptatem ſentiri, quãdo illæ, quæ ipſum exaſperant, cõcoquun tur, vel digeruntur, vel ſenſibiliter excernuntur: tunc enim eum ad naturam ſuam reuerti, voluptatéq; affici: eandẽ quo- que apparere voluptatẽ, quando ex laſsitudine laborantes, molliter fricamus, vel in balneo lauamus. In qua quidem re nonnulla ſunt, in qua meritò dubitare quis poſsit. Nam au- ditum offendi à ſonis, qui intus excitantur, quotidie experi- mur, in his qui auriũ dicto ſibilo laborant: ſic forte viſus pa- titur dolorem, vt inſtrumentum eſt viſus, in affectibus ſuf- fuſioni ſimilibus: qui naſcuntur vitio ſtomachi, aut alterius ſubiectæ partis: Præterea eo cõceſſo quod ponit, auditum, & viſum, ab internis cauſis, nec dolere, nec delectari: nõ tamen propterea id fieri videtur quod tactus, guſtus, & olfactus craſsioris ſint ſubſtantiæ: viſus verò & auditus tenuioris: Nam hoc etiã conceſſo, quod antea refellimus: quid tenui- tas, aut craſsities ſenſoriorũ facit ad hanc rẽ? vt enim ab ex- ternis obiectis ſuos patiũtur dolores, ſuáſq; voluptates: ſic ſi intus obiecta haberẽt, ab illis afficerẽtur, nõ minus quàm ab externis: præſertim quũ antea dixerit, tenuius eſſe effica cius ad agendũ, craſſo. Mihi verò ratio videtur eſſe, ſi ſtatua- mus hos ſenſus nõ dolere, quòd obiecta illorum intus eſſe nõ poſsint: quandoquidem huiuſmodi ſenſoria, ſtructuram habent comparatã, ad ea duntaxat ſentienda, quæ ſunt ex- trinſeca: nam quo modo viſus poteſt videre quæ intus ſunt? Nequeũt ergo ab internis obiectis affici, repugnante illorũ cõpoſitione, & natura. Quod ſi affectiones in ſenſoriis quæ- rimus, nõ ſolum quas pariunt propria eorũ obiecta: ſed alia, quæ quocunq; modo ſenſum impediunt, inueniemus profe- cto, & foris, & intus eſſe, quod ſingulis ſenſibus moleſtiam inferre valet. Nam vt diximus ſonũ, & tinnitum, percipiunt ſæpe aures, maléque ab illis auditus afficitur: nõ minus qui- dem, quàm ab externis ſonis: nec minorem ille voluptatem

sentit, quum ea quæ tinnitum faciebant, tollũtur, quàm quũ ea recedunt: quæ vel tactum, aut gustum violentius afficiebant. Idem accidit, quũ vapores visum impedientes, molestiámque oculis inferentes, abigũtur. Postremò si laboráti sensui, contraria obiecta sunt iucunda, & voluptas duntaxat fit eo authore: quando fit reditus ad naturalem statum affatim, qua ratione dicere potest, voluptatem conciliari tactui ex molli, blande, leníq; cõtrectatione, & frictione? Sed iam ex his patere puto, quæ sit causa immediata doloris & voluptatis, quot ex immediata, & coniũcta causa nascantur aliæ causæ, quid præterea hæc inferre, & pati possit: Ex quibus quidem grati lectores agnoscẽt, quid nos in hac re, post tot, tantósque alios viros præstiterimus: & interim ipsi habebũt vnde meliora excogitare poterunt: sic enim multorũ labore res perficiuntur: nõ stulta credulitate, qua aliorũ opiniones, & sententias, tanquam oracula Apollinis recepimus.

Excrementorum aliorúmque operum, quæ in corpore fiunt, & qualitatum mutationis causæ.

CAP. XVIII.



ON est quòd multũ laboremus in horũ causis recensendis, propterea quòd eædem sunt cum illis, quæ actiones mutant. Nam quę primò actionum, secũdo loco operum, quæ post eas relinquũtur, causæ existũt. Ne quid tamẽ rudior lector in hac tractatione desiderare possit, Galeni imitatione paucis horũ quoq; causas perstringemus, ex quibus etiam vnicuique patere poterit eã doctrinam, quæ methodo nititur perpetuò à suis principiis duci, & cũ illis indissolubili quodam vinculo annexam cohærere. Igitur facultatum vitio mutari excrementa certissimũ est, quum imbecilliore reddita ventriculi coctrice humidiora quàm par sit alui excrementa euadant: ea verò mediocritatẽ excedente caloris siccitatísque exuperantia eadem duriora calidioráque fiant. Attrahente verò parcius vi attractrice renum parũ lotij emittitur, impurúsque sanguis redditur, aquosúsque humor in toto corpore redundat. Quum autem vehementius illa agit, vniuerso aquoso humore à sanguine attracto, vt in diabetica passione cõtingit, naturalem mediocritatem excedit

cedit quod mingitur:atque eadem etiam ratione, quũ parcius attrahitur,& distribuitur per corpus alimentum,plura humidioráque euadunt excrementa, quæ per aluum emitti solent:quod etiam contingit exercente expultrice validius suum munus,aut debilius agente coctrice. Parciora verò recrementa emittuntur,quum segnius agit expultrix, ipsa autem concoctrix optimè suo munere fungitur. Nam vbi fortè excedit,alimentúmq; torret,si non aquosum,certè biliosum excrementum redundat. At natiui calidi ratione mutari excrementa videmus:siquidẽ eo vigente per gaudiũ exercitationes ad externas partes vergente, educto à profundo corpore cum eo humore,sudores copiosi eliciuntur: calore verò debilitato,vel ad internas partes reuocato ægrè per cutem transpirant vapores,fuliginosáque excrementa,exuperant verò intus quæ propria sunt illis locis recrementa. Cæterum propriorum instrumentorum vitio eadem sic mutari cõtingit: Nam obstructis meatibus,per quos natura bilem in intestina effundit,quæ per aluum subflauo colore tincta, quum secũdum naturam habemus,deiiciũtur,candida apparent,& exulceratis intestinis,& ventriculo, atque ob id ineptis ad retentionem humidiora copiosioráque excrementa proueniũt,quemadmodum etiam occlusa in ceruice aspera arteria fuliginosæ superfluitates augẽtur,quæ cor ipsum suffocant. Liberaliores præterea sudores emanant rarefacta cute: Ea verò adstricta, quæ foras expirant, parciora fiunt. Iam verò materiæ vitio variari excrementa, non est quòd probare nitamur,quũ ob alimenti copiam plura, ob caliditatem calidiora,ob illius crassitiem hæc crassiora euadant: Vnámque etiam sudoris copiosi causam esse putemus multitudinem aquosi humoris,quæ omnia materiæ vitium sequũtur: Sumitur præterea huius rei causa à fine: Si quidem diminuta edendi necessitate pauciora quoque fieri excrementa necesse est,ea verò adaucta illa quoque augeri oportet,veluti in fame canina apparet,in qua plurima per vomitum reiiciũtur. Cæterum ab eisdem causis sanguinem carnémque mutari,lapides,lumbricos,& alia omnia,quæ in nostro corpore proueniũt gigni, docet ratio: quũ vitio facultatum,materiæ, instrumentorũ,& denique ob easdem causas sanguis copiosior,impurúsque reddatur, & calculi ob alimenti crassitiem, alterantísque facultatis vehementiam,&

alienam actionem, partísque vitium in corpore cõcrescant. Quoniam verò corporis qualitates primæ & secundæ omnísque alterius inferioris generis proueniũt ratione humorũm & excrementorum, quæ in corpore gignuntur, meritò etiam easdẽ causas in his statuemus: Ob biliosum namque alimentum pallidius corpus materiæ ingestæ vitio euadit. Idem cõtingit, quum facultas concoctrix illud adurit, & in bilem mutat, vel expultrix, aut attractrix in ea excernenda, segregandáque laborant, vel vix sunt occlusæ, per quas excerni consueuit: Vnde vnà cum sanguine pervniuersum corpus sparsa, suo colore cutem inficit, eodem modo vitio materiæ ex qua gignuntur, & loci in quo fiunt, sonitus ex flatu in intestinis oriuntur diuersi, nunc acuti, & tenues, nunc vt ita dicam bombosi sentiuntur, & graues, nunc stridẽtes, vel alium denique sonũ referentes. Quin & caloris motu, euocato ad externas partes sanguine, ruber rosidúsque color in cute efflorescit. Eo autem ad internas partes vnà cum calore contracto, natiuus color euanescit, vt in timore contingit. Atque hæc quidem satis de his: Liceat enim vnicuique easdem causas in aliis qualitatibus inuenire. Nos enim omnium symptomatum causas sigillatim prosequi non instituimus, quod Galenus abunde facit, sed artem duntaxat, communiáque omnibus capita docere, vnde singula minimo adhibito labore emanare cognoscuntur. Quamobrem eo (qua potuimus diligentia) perfecto, iam ad morborum partes properandum esse duco. Nam eorum essentia, generibus, differẽtiis, causis effectibúsque explicatis hoc potissimum sequi videtur, vt partes quoque explicemus.

*

QVVM

IOANNIS ARGENTERII DE TEMPORIBVS MORBORVM

LIBER VNVS.

De vtilitate huius tractationis.

CAP. I.

DE MORBI partibus, siue temporibus hoc libro agemus, ita cogẽte nostra tractatione, atque etiam suadente vtilitate, quæ medicis maxima ex hac re prouenit. Nam (vt antea diximus) post genera, differentias, causas, & effectus morborum sequitur vt de illorum partibus agamus: vtilitas verò multiplex variáque est: siquidem curationem imprimis ob morbi tempora variari contingit: Alia enim in principio morbi, alia in eius incremento, alia denique in aliis morbi partibus remedia conueniũt: Quod Hippocrates tum alibi sępius tum maximè in Aphorismis testatur, quum scribit. In principio morborũ si quid videtur mouendum moue: In statu autem quiescere melius est. Itẽ alio loco vbi habet. In acutis passionibus rarò, & in principiis purgandum. Sanguis quoque pati vtilitate nõ demitur vigente morbo, vt incipiente. Quum verò morbus declinat, nõ solum superfluò sed etiam inutiliter mittitur. Ac inter alterantia, & omnis alterius generis remedia alia, quædam sunt, quæ certis duntaxat morbi temporibus prosunt, aliis verò obsunt: Cõfert quoque hæc cognitio ad prædictionem futurorum. Nam quo tempore mori possit, aut sanari, & quando periculum effugerit æger, præuidebit medicus, qui hæc non ignorabit: Non enim in quacũque morbi parte finiri possunt morbi, aut vita extingui: quum nemo inuadente, aut inclinante morbo pereat, rarò autem ante quàm peruentum sit ad declinationem morbus abigi possit. Quinetiam victum in morbis bene instituemus, quum intellexerimus in vehemẽtissima morbi parte parcissimè,

in aliis verò vberius alẽdos esse ægros. Quæ nemo vnquam rectè præstare poterit, qui ignorauerit quas quótue singuli morbi partes obtineant, quæ mitiores sint, & quando vehementiores incipiant, quantúmque singulæ sint duraturæ, & quæ præcedant, qúæue alias sequantur: Quamobrem meritò Galenus duos libros (vt plurimos alios locos omittam) de hac re cõscripsit, quibus si integram tractationem toties laudata methodo esset complexus, non esset profectò quòd nos amplius in hac parte laboraremus: sed quum nonnulla omiserit, multa sparsim, quædam etiam fortè suis principiis minimè consona tradiderit: nostram hãc tractationem, in qua quæ sparsim à Galeno sunt dicta collegimus, & omnia ad sua principia reuocare contendimus, vtilem studiosis fore speramus: Ac vt ordine optimo procedat tractatio: primò quid tempus morbi sit, definiemus: deinde quot sint in vniuersum morborum tẽpora, quótue illorum differentiæ ostendemus. Tertio loco quot partes, quásue habere valeat vnusquisque morbus, trademus. Postremò quibus notis, quum præsentes, vel futuræ sunt, depræhendi possint, & quæ tandem sit singulorum temporum natura & vis, docebimus.

Quid tempus morbi.

CAP. II.


Orbi tempus nunc partem morbi, nunc ætatem, aliàs causæ morbi motionem vocat Galenus in libris de Temporibus morborum: & in eo, quẽ inscripsit de Optima secta: & commodè quidem his omnibus nominibus nuncupari potest: Morbus enim in suas partes diuiditur, quas quum successione quadam, vt tempus suas partes, acquirat: ob id morbi tempora appellãtur. Aetates verò quòd quemadmodum ætatum cursu: sic morbi temporum vicissitudine immutentur: vel fortè etiam quoniam, sicut ætates vitæ partes successione animal, sic morbus partes suas assequatur. Dicũtur autem causæ morbi motiones, propterea quòd motu diuerso causarũ efficientiũ suas partes morbus obtineat: nam quũ causæ morborũ agere incipiunt, principium eorum fit: quum vehementius illæ vim suam exercent, incrementum constituitur: status autem aduenit, quum eun-

dem tenorem seruant: sequitur tandem declinatio, quando earundem vis minuitur & frangitur, quæ progressu sermonis clarius innotescent.

De numero temporum morborum in vniuersum.

CAP. III.



QVATVOR morbi partes solet Galenus ponere, quarum primam appellat principiũ morbi: secundam incremẽtum, siue augmentum, vel ascensum: tertiam vigorem, siue statum: quartam declinationem, vel remissionem: & optimè quidem quum de totius morbi partibus agimus. Nam quemadmodum vna est ætas, quæ prima est, alia verò in qua maximè augetur corpus: tertia in qua viget: vltima in qua omnia minuuntur: sic profectò in morbis existimare par est: quum summas, & maximas illorum partes expendimus: Minores enim plures aliquãdo sunt: veluti quando inæqualiter mouetur morbi causa, alia additur, quæ inter principium, & augmentum cõstituitur, inæqualitatísq; pars dicitur. Quin etiam in morbis qui per interualla repetunt post declinationem pars succedit, quæ interuallum & quietis, vel etiam intermissionis tempus nuncupatur: quæ etiam diligentius paulo infra suo loco distinguemus.

Quid morbi principium, incrementum, vigor, & declinatio.

CAP. IIII.



QVVM morbi principium variè vsurpetur à medicis, nec facile sit intelligere (quemadmodum etiam notat Galenus) quonam modo sumi debeat, operæpretium fuerit in primis docere quonam modo sumatur, quum primam morbi partem principium nominari dicimus. Igitur incipere dicitur morbus, quum primum hominem inuadit: Vnde primus morbi insultus, quam Græci ἐπισημασίαν vocant, hoc modo principium morbi dicitur: quin etiam morbum in principio sæpe esse putamus, quum nondum tertium, aut quartum diem pertransiuit. Tertio modo morbus in principio dicitur esse, quum adhuc gignitur. Hinc sanè triplex ea significatio principij morbi à Galeno in li-

bro

bro de Crisibus, in Aphorismis, & vbiq; alibi posita, quum dicit principium pro primo insultu, pro tribus primis, vel quatuor diebus, & pro toto eo tẽpore, quo morbus crudus est, sumi: quanquam tamen generaliore explicatione in hac vltima significatione vti deberet: propterea quòd non omnes morbi, cruditate principium suum definire possunt: id quod in libro de Temporibus morborum animaduertit: quum definit principium esse, quum morbus gignitur. Est quoque alia significatio addenda, quæ in prædictis compræhendi non videtur: veluti quum ille scribit libro decimotertio Methodi: parum esse quod in principio inflammationis influit humoris. Neque enim pro primo insultu capi potest hoc loco principium: quum remedia, quæ descibit, illi non adhibeantur, nec pro tribus primis diebus, nimirum quod non tandiu duret fluxio, quæ inflammatam partem replet. Et multo quidẽ minus pro ea parte, quę generationi morbi tribuitur: quia tunc influxit humor vniuersus, qui inflãmationem committit, vbi genitus est morbus, quemadmodũ ille in libro de Temporibus morborũ tradit: vnde hoc modo principium intelligi debet pro parte quadam illius temporis, in quo morbus procreatur. An non etiam principij morbi nomine donabimus tempus illud, in quo æger morbo grauatus decumbere incipit? Nam si ab eo tempore dies decretorij inchoantur, absurdũ autem videatur esse ab alio termino, quàm à morbi principio illorum initium sumere: profectò hæc quoque significatio, quæ in nulla alia ex prędictis contineri videtur, prætermittenda non est. Porrò duæ primæ significationes à vulgari opinione desumptæ videntur. Vulgus enim eos vocat in principio morbi esse, quos à primo morbi insultu correptos videt: Item eos qui in primis diebus laborant, adhuc in principio esse putat, etsi nonnunquam eo tempore etiam incrementum excesserunt. Tertia medicis solum nota, quum per multos menses morbus sæpe duret, & nihilominus adhuc in principio sit, quod vulgus nunquam existimaret: quemadmodum & alia significata quæ sequuntur: Sunt tamen omnes huiusmodi significationes medico summopere necessariæ. A primo enim insultu curandi rationem instituit conseruatione & præcautione, quæ sanis corporibus, imminentibúsque morbis debentur, intermissis. A secunda significatione principij remed

mediorum multorum vſum ſumimus, in ea enim illud dictum eſſe puto ab Hippocrate: In principio ſi quid videtur mouendum moue. Hac etiam ratione vtiliter ſanguinem mitti in primis diebus per morbos putamus, poſtea verò non pari vſu. Variat quoque (vt antea diximus) tertio modo vſurpatum principiũ, ſiquidem alia remedia morbis, quum adhuc gignuntur, quàm quũ iam increſcunt, debentur. Ab ægri decubitu dies decretorios inchoamus: quum verò morbus nondũ genitus eſt, ſed parum omnino eſt factũ, multũ autem relinquitur (vt aiũt) in fieri, remedia variamus: nam hac ratione incipiente inflammatione diſtãtiſsimas à parte affecta venas incidimus, ad fluxionem auertendam, quum iam delapſo vniuerſo ferè humore, propinquiores tundere, ſatius eſſe putetur: Ac quomodo quidem intelligi poſsint reliquæ principij ſignificationes, non eſt quod docere laboremus, quando per ſe id ſatis patet: qua verò ratione morbum gigni & incipere dicere poſsimus, qui ad multos menſes extenditur, non ita omnibus peruium eſt. Nam ſi indiuiſibiles per ſe ſunt affectus, ſtatim primo inſultu propriam naturam aſſequentur, nullóque tempore longiore ad generationem opus habebunt: eiuſdem enim eſt naturæ febris, quum primum inuadit, cum ea, quæ longius progreſſa eſt, vt nihil amplius requirat. Vnde ſi principium illud eſt in quo gignitur morbus, principium iam exceſſerit, quando generationem abſoluerit, id quod in primo inſultu aſſequetur: & meritò quidem, ſi modo id quod non erat, quum iam adeſt, & proprium nomen propriámq; naturam aſſumpſit, genitum dici debet: Appellatur porrò, & eſt febris in ipſa (vt vocant) ἐπισημασία nec aliud præterea requirere putabitur, vt ſit, genitáque dicatur: Verum ſi paulo diligẽtius hæc expendamus, inueniemus aliter habere. Nam etſi rei natura docet febrem genitam eſſe in prima inuaſione, nihilominus vniuerſum illud tempus, in quo poſtea nullum inſigne ſumit incrementum, ſub principio complectamur neceſſe eſt: quum nulla alia morbi pars tunc eſſe poſsit: ita vt toto eo temporis ſpatio morbus gigni dicatur, quo propriã naturam perinde recipit, vt in certo quodam ſtatu abſque magno incremento conſiſtat, etiamſi aliquanto grauior euadat, quàm in primo inſultu fuerit: hoc enim modo animalia etiam ipſa gigni dicimus, nõ ſolũ inquam quum omnes

ſuas

ſuis partes habẽt(ſic namque quadraginta dierum ſpatium duntaxat ad illorum generationem concederemus)ſed etiã donec in vtero manent:quo ſane tempore pręter generationem & conformationem,incrementum etiam aliquod aſſequuntur:quod tamen non conſideramus,ſed ſolum animalis generationem & cõformationem in vtero fieri dicimus, poſtea autem augeri:non quòd antea dum fingeretur & formaretur,non creſceret,ſed quòd nunc maxime & ſolũ augeatur,antea verò auctio generationi ſeruiret. Eodem igitur modo,quum morbus primam,quam accepit naturam, paululũ etiam auctam ſolum retinet,nec adhuc ſenſibile incrementum facit,ſed tantum plane,quantum ad actionem lædendam ſufficit(alioqui nondum morbus genitus diceretur:quum optimè Galenus ſcribat omnes morbos eſſe cum quadam magnitudine,quo quidem neuter ſtatus à morbo ſeiungitur)principium morbi eſſe putabimus. Itaque ſeruat quendam tenorem ferè ſibi ſimilem principium morbi, quum in eodem ſtatu per multos ſæpe dies,& menſes talis perſeueret,qualis ferè in primo inſultu apparuit,quemadmodum & in vigore ipſius morbi:verũ vigere non dicitur morbus in ea æqualitate,quã habet à principio,quum ſummam vim nondũ acceperit,quã quũ aſſecutus eſt,in vigore iam,& ſtatu eſſe dicitur,ita vt vigor morbi non ſit,quando morbus eundem tenorem ſeruat:quia(vt diximus)idem in principio fit,ſed quando ſummum illud,quod incrementũ reliquit,in eodem ſtatu perſeuerat:Ac vt rem colligamus, principiũ dicetur habere morbus,quum genitus eſt.Eſt autem genitus quum perfectè ſuam naturã & ſpeciem accepit, quod contingit,quum ad incrementũ ceſſante generatione eſt idoneus:veluti animal genitũ credimus,quum iam conformatum creſcere augeríque eſt aptũ:Ita profectò de morbi principio ſtatuendum eſſe puto,non autem quẽadmodũ Galenus facit,qui quum definiuiſſet illud eſſe,in quo morbus gigni dicitur,quęſtionémque mouiſſet,quo nam modo longum tempus morbi principiũ habere poſſet,quum affectus corporis ſtatim in primo inſultu gignantur,non explicat,quo nam pacto,quáue ratione morbum gigni intelligere debeamus:nec propoſitam quæſtionem ex natura rei diſſoluit:ſed vel legiſlatorum more,ſtatuit morbi principium eſſe in febribus,quum nullum coctionis ſignum adhuc apparet,

paret,& in inflammationibus,quum pars sanguine repletur:in vlceribus verò quũ tenuis aquosáque & multa sanies prouenit,vel antiquorum scriptorum authoritate,qui principio morbi multorum etiam dierum spatium tribuerunt: Quur enim vniuersum illud tempus,quo humor crudus est vel pars humore repletur,vel proueniunt aquosæ,multæq; sanies,morbi principium dici debet,si prius constitutũ est principium esse tempus illud,in quo morbus gignitur? in primo autem insultu propriam naturam,eo authore,ille acceperit,& ab eo,quod sequitur,solo incremento differat: An non etiam illud videbitur alienum vulneris,vlcerísque principium ponere,quando sanies tenuis & multa gignitur?siquidem vulnus vlcúsque in solutione continui propriam naturam sortiuntur,quæ sola diuisione omnes suas partes obtinent:humor autẽ qui in illis procreatur,nõ tam diuisionis partes,quàm subiectæ intemperaturæ, quæ vno tempore deteriores,alio meliores humores, quos alterat reddit,sequitur. Nec verò etiam eam,quam de temporibus inflammationum scribit rationem,in singulis seruat,quod apparet, quum passim pleuritidis principium esse tradit, quũ nihil,incrementũ verò quum iam concoctum aliquid expuitur. Si enim pleuritis inflammatio est,oportebat profectò eodem modo illius partes distinguere,quo in inflammatione faciendum esse statuit,principium scilicet ponere quando colligitur humor in parte affecta,non quando hoc vel illo modo reiicitur,quando etiam contrariũ est recipi, & reiici humorem:Atq; illud etiam quod commune omnibus inflammationibus statuit,dum illorũ tempora definit, postea quum de remediis agit idoneis singulis inflãmationis temporibus,corrũpit:Nã si inflãmationis principiũ definit,quũ fluxio restitit,quur in incremento,ac etiam illius vigore iubet adhibenda esse,quæ fluxiones repellunt?quur præterea de morbis,qui in conformatione, magnitudine, numero,& coniunctione,& in vniuersis intemperaturis febre excepta consistũt,nullã mentionẽ facit? quod nã quæso illius opinione erit,figuræ vitiatæ,aut magnitudinis,aut aliorũ deniq; prædictorũ principiũ?omitto ꝙ quæstionẽ de morbi principio cõmodius tractare potuisset,in eo libro, in quo de vniuersis morbi tẽporibus agit:Quid enim ea facit ad eum locũ,in quo de accessionũ partibus agitur? Iam verò

verò pari ratione incrementum morbi definiatur esse pars ea, quũ morbus manifestè crescit: vigor cum summũ illud, quod ab incremento partum est, in eodem tenore perseuerat: declinatio verò, quũ vigor ille minuitur: quanquam tamen etiam declinatio dici debeat, quum morbus in principio, vel incremento antequam ad statum perueniat, remittitur, si modo declinatio appellanda est, quum minor, quàm antea esset, morbus euadit: Cæterum illud ignorandũ non est vnãquamq; ex supradictis morbi partibus, in alias quasdam iisdem nominibns nuncupatas diuidi: nam principij principium, incrementũ, status, & declinatio dicitur, sic & incrementi principium, augmentũ, status, & declinatio vocatur, & vigor principium, incrementum, statum, & declinationem habere putatur: eodem pacto declinationis principiũ, incrementũ, vigorem, & remissionẽ vocamus, quæ sane perinde intelligenda sunt, non quòd incrementum vnquam stet, quomodo enim in eodẽ statu quod perpetuò crescit manet? nec quòd status declinet: quippe quum repugnet morbum vigere, & minui, sed quòd partes huiusmodi ratione distinctas putemus: vocamus enim principij principium primum insultum, & id, quod ei propinquissimum est: incrementum vero quod ab eo longius recedit: statum quod adhuc magis distat: declinationem partem eam, quæ maxime vicina est incrementi principio: eadem de aliis ratio intelligitur.

De differentijs temporum morborum.

CAP. V.



ORRO si morbi tempus motio quædam causarum ipsius morbi est: aut saltem si motio ne causarum, morbi suas partes cõsequuntur, meritò ex motionum differentiis, temporum morbi differentiæ sumentur: sunt autem motiones quædam vniuersales, siue maximæ: quædam particulares id est minores: quædam æquales, aliæ inæquales: Præterea aliæ breues sunt, aliæ longæ: nonnullæ continuæ: aliæ intermittentes, vel ordinatæ, aut inordinatæ: Sic igitur morborum tempora, quædam vniuersalia vel particularia, æqualia, inæqualia, breuia, longa, continua, intermittentia, ordina

ordinata, vel ordine carentia dicimus: Intelligimus autem
vniuerſalia morbi tempora maiores partes, in quas vniuer-
ſus morbus primò diuiditur: vt cum dicimus morbum in
principium, incrementum, vigorem, & remiſsionem diſtin
gui. Particularia autem minores partes, in quas ſingula vni
uerſalia multifariam diuiduntur, vocãtũrque peculiari no-
mine partes hæ minores morbi paroxiſmi, id eſt exacerba-
tiones, ſiue acceſsiones: quanquam tamen in morbis inter-
mittentibus quietis tempus quod à Græcis διάλειμμα, id eſt
interuallum, ſiue integritatis tempus & à Celſo integritas
dicitur, quod in febribus peculiari nomine ἀπυρεξία, id eſt
infebricitatio (ſi ita loqui liceat) dicitur: paroxiſmi pars nõ
reputetur: Nam de iis nominibus, vt notat Galenus in libro
de Morborum temporibus, variæ extiterunt apud antiquio
res medicos diſceptationes: quippe quum quidam paroxi-
ſmum vocari debere putarent duntaxat id totum, quod prin
cipium, incrementũ, & vigorem, id eſt primam partem cir-
cuitus continet: ſecũdam verò, quæ remiſsionem & quietis
tempus complectitur, quidam remiſsionem, alij verò inter-
uallum nuncupandam eſſe iudicant, etſi illi magis placet vt
id vniuerſum, quod acceſsionem ſequitur, dicatur παρακμὴ,
vel ἔνδοσις, vel ὕφεσις, vel ἀφαίρεσις, id eſt declinatio, vel remiſ-
ſio, vel ſubmiſsio, vel ablatio: ita vt periodus, id eſt circuitus
in morbis ſit repetitio, ſiue reditus ab eodem ad eadem per
ordinem & circulum quendam factus: vel, vt breuius dicam,
ſimilis ad idem reditus: quo modo tertianæ quartanæque
febris circuitus dicimus, qui quidem in duas partes diuidun
tur in acceſsionem, & declinationem: atq; illius quidem no
mine principium, incremẽtum, & vigorem: huius autem id
omne, quod vigorẽ ſequitur, intelligamus: quę omnia inter
minores morbi partes referenda ſunt. Cæterum continua
tempora vocamus, quæ ſimul ſunt: intermittentia, quæ diui-
ſa: breuia quæ paruo temporis ſpatio perdurãt: æqualia quæ
vniformem motum habẽt: inęqualia quæ difformẽ obtinẽt:
vt æqualem exacerbationem vocamus, quæ ſolum calefa-
ciẽdo afficit: Inæqualem verò, quæ refrigerendo, calefacien-
dóque moleſtat: qua ratione in libro de Differẽtiis febrium
putridæ febris acceſsiones inæquales, hecticæ verò æquales
Galenus eſſe dicebat. Ordinata intelligimus tempora, quũ
certo ordine repetunt, Inordinata quæ ſine ordine vagãtur.

Sic producta, vt productam accessionem, definiemus, quę ad longius tempus extenduntur, quàm faciant exquisitorum morborum accessiones: quo modo tertianas productas siue extensas vocamus, quarum accessiones duodecim horarum spacium excedunt.

Quot tempora vniuersalia vnusquisque morbus habeat.

CAP. VI.


VAM varius sit Galenus in constituendo numero temporum morborum vniuersaliū, intelligere omnes possunt, qui illius libros euoluerint: Etenim in libro de Optima secta, contēdit nōnullos morbos, vt acutos multos, simul atq; inuadūt, vigere, nullúmq; incrementū habere. Quin etiam eos, qui per crisim iudicātur declinatione, & illos qui ab initio adhibitis remediis soluūtur, tribus succedentibus tēporibus priuari putat. At in libro de Totius morbi temporibus contrarium planè statuit: nempe omnes morbos, qui ad salutem terminantur, vigorem & declinationem quandam habere, & suum incrementum: quando etiam apoplexiam, quæ breuissimo temporis spatio ad vigorem peruenit, non sine incremēto vigere posse putat. Qua quidem in re multa sunt, quæ probare nequeo: nam omnem morbum, qui sanatur quatuor habere tempora, alienum à ratione esse credo: Qui enim adhibitis remediis, antequam morbus crescat, soluuntur: augmento, & statu mutilantur: neque verò illud admitti potest aliquos morbos vigorem consequi citra incrementum, propterea quòd nihil ad summum, nisi ascendendo, peruenire valet: priuari autem declinatione morbos, qui per crisim dissoluuntur, perpetuò verum non est: siquidē quibus crisis, vigente morbo, contingit, accidit quoque declinatio. Ac scio equidem quid soleat in hac re dici, negare scilicet Galenum non esse ea tempora in morbis, qui ea habent breuissima & propemodum insensibilia, quum verò ea in omnibus morbis ponit, eum spectare quod rei natura exigit. Verum etsi hac ratione res expendatur, nihilominus relinquetur adhuc quod damnari posit: nunquam enim efficiet, vt illi morbi, qui in principio, aut incremēto extinguūtur, vigorem obtineant: & si negat non esse incrementum,

aut remiſsionẽ, aut aliud denique tempus, propterea quod breuiſsimum ſit, non rectè facit: nec concludit in libro de Optima ſecta aduerſus Methodicos, quod inſtituit, vt ſatis vnicuique, qui non grauetur locum legere, patere puto. Sic ergo negemus ſubitas morborum generationes nullas eſſe: propterea quod momentaneæ breuiſsimæque nonnunquã appareant: nec vno quidem loco, quòd rei natura exigit, alio verò quod imperitis videtur, atque ita diſcrepãtia, ſed quod verum eſt perpetuò tradere debet, qui de aliqua re ſcribere aggreditur. Ac ſi quis profectò omnes Galeni libros excutiat, nullam inueniet tractationẽ magis confuſam, variã, & abſque ſuis principiis vagantem, atque eam, quæ de morbi temporibus agit. Illud verò etiam quod nonnulli fingunt ad illius loci defenſionem, in quo Galenus ſcribit omnes morbos vigorem obtinere & ſtatum quẽdam, quod ſcilicet abſque ſtatu contrarij motus fieri, & morbi retrocedere nequeant, perinde ridiculum eſt, vt confutatione opus non habeat, quandoquidem non de eo ſtatu, & quiete, quæ inter motus contrarios intercedit, ſed de parte ea, quæ incrementum ſequitur, agunt medici, quum de morbi temporibus, & partibus tractatio inſtituitur. Itaque quum ex Galeno, & aliis authoribus colligi nequeat, quod quærimus, methodo res pertractanda eſt, qua duce, facilè intelligere poterimus, quot quæ'ue ſummæ partes in ſingulis morbis reperiri valeant: Non enin par in omnibus numerus eſſe poteſt, ſiquidem plura tempora ſalutares, quàm lethales morbi habeant neceſſe eſt: Qua in re repetenda eſt ea morborũ differentia, de qua alibi egimus, morbos inquã quoſdam ſalutares eſſe, quoſdam lethales, alios verò qui nec ſanantur, nec vnquam occidunt: Item ea quòd morbi ſcilicet, qui ſoluuntur ad ſalutem, vel per criſim perfectam, vel imperfectam, aut alio modo finiantur. Igitur qui ſalutares ſunt morbi, in vniuerſum quatuor huiuſmodi tempora obtinere poſſunt, principium, incrementum, ſtatum, & declinationem: quòd ſi per criſim perfectam diſſoluantur, non pauciora quàm tria, poſſunt tamen & quatuor habere: Si enim, increſcente adhuc morbo, criſis contingat, (vt in illius fine perfecte fieri poteſt) tria obtinebit tempora, principium inquam, incrementum, & declinationem: Vigorem autem non habebit: nimirum quòd antequam ad eum perueniat, facto incremento,

declinare incipiat. Non pauciora autem quàm tria habet, quoniam in principio morbi, vt pote cruda existente materia, nulla crisis reperiri possit, quæ morbum adimat, sin autẽ in statu morbi crisis contingat, quatuor omnia necessario tempora aderunt, principium videlicet, incrementũ, vigor, & remissio. At si imperfecta crisis extiterit, duo solum habere potest morbus tempora, principium, & declinationem: si modo excretio huiusmodi fuerit, vt morbi incrementum impedire possit: veluti quum in principio morbi ex sanguinis profluuio adeò natura exoneratur, vt paulatim postea nullo sumpto incremento, morbus dissoluatur. Contingit, & tria adesse tempora, principium, incrementum, & declinationem, quod accidit, si in augmento morbi, aut etiam in principio crisis fiat, nec tamen tanti est momenti, vt morbi incrementum prohibere valeat. Potest & quatuor habere: quod contingit, quando in statu crises fiunt. Cæterũ si morbus alio modo, quàm per crisim abigitur (siquidem paulatim id fiat) si per coctionem, quatuor partes assequetur morbus: si verò per vacuationem non necessariò augmentum & vigorem accipiet: veluti si inchoante morbo noxius humor morbi causa educitur: ex quo sequitur minui morbum, antequam augeri incipiat: etsi vix fieri potest, vt incrementum sistatur, nisi magna subitáque fuerit vacuatio; tunc enim facilè contingit; quod ex Galeno etiam intelligi potest, qui incipientes synochas febres larga sanguinis missione, prohibito incremento & vigore, iugulari posse & penitus tolli refert: quod si in augmento fiat, succedente statu morbus priuatur; Eadem quoque est in aliis morbis, qui organicas partes præcipue infestant, ratio; Nam vlcera statim, quum pars erodi incipit, sæpe persanamus: & quæ extuberare incipiunt partes, extenuamus; & leues nondúmque auctas luxationes restituimus. Ac vt semel dicam, cura & opera naturæ & medici sæpius nonnullis partibus priuantur salutares morbi. At si lethalis morbus extiterit, nunquam quatuor tempora habebit: fieri etenim nequit, vt diminuto morbo, victáque illius vehementia, homo ex eo morbo declinante pereat; quod si ille leuior fortè apparet, quum homo moritur; veluti quando per febres, refrigeratis iam membris, homo extinguitur, non tamen propterea declinare huiusmodi febrem dicemus:

quon

quoniam falsa est huiusmodi remissio, vtpote quæ nec à natura, nec arte vincente contingit. Nam eò tunc inclinare videtur morbus, quòd virtus iam euicta, non amplius morbosis causis reluctetur: non quòd suapte natura, & verè minuatur: qua sanè in re eorum placet opinio, qui duplicē declinationem statuunt, quandam scilicet vincentis naturæ, aliam succumbentis. Vt enim ea præualente, sic etiam non repugnante, extingui minuíque morbum oportet. Verum illa vera, hæc autem falsa & ficta quædam declinatio credi debet: id quod etiam alia symptomata & morborum causæ ostendunt. Nam etsi calor minor apparet instante morte, quum febres vrgent: in actionibus tamen, corporis qualitatibus, excrementis, & reliquis corporis animíque operibus maiora quàm antea vitia apparent: causæ autem morborum in hac remissione, vt in alia, euictæ minime sunt: Vt vero plura quàm tria tempora lethalis morbus habere non potest: sic duo necessario quilibet obtinet: quandoquidem meo iudicio, nullus morbus occidere potest, qui prius incrementum aliquod non acceperit: Vnde quum in principio morbi hominem nonnunquam mori scribit Galenus in libris de Crisibus, non videtur vera & sibi consona dicere: siquidem in libro de Temporibus morborum incrementum illorum ex lethalium signorum apparitione indicari meminit: principium autem ex morbi generatione. At quomodo, quæso, eo tempore mori contingit, in quo mortis indicia nondum apparent? Iam verò si morbus ex eorum generatione consistat, qui sanari nequeunt, nec tamen occidere possunt, contingit duntaxat principium adesse: veluti si posteaquam morbus creatus est, nūquam augeatur: vel duo, principium & incrementum si semper increscat: vel tria, si posteaquàm ad vigorem peruenit, in eo perseuerat, vel quatuor: quando scilicet declinare incipit: sed perfecte non soluitur: vel quòd morbus reliquias quasdam insuperabiles reliquerit, veluti in his, qui morbo Gallico laborarunt, sæpius apparet: vel quòd mors præueniat, antequam prorsus curari affectus posit.

De numero particularium temporum morborum.

CAP. VII.



AETERVM particularium temporũ morborum numerus pro varia morborum differentia etiã euariat: potest tamen lethalis morbus tot habere huiusmodi partes, quot obtinet qui salutaris existit. Nõ enim declinatione particulari, vt vniuersali perpetuò priuatur ille: propter ea quòd etsi declinat accessio, non tamen minuitur quoque mala ipsa dispositio, & morbi magnitudo. Quo fit vt in declinatione particulari homo mori possit, à prioribus scilicet temporibus vehementer offensus, adeò vt declinantem etiam accessionẽ sustinere nequeat. Igitur si cõtinuus morbus extiterit, & accessionem habuerit simplicem & æqualem, quatuor erunt tempora, principium inquam, incrementum, status, & declinatio: Principium tamen insensibile in his apparet, quoniam morbus iam adest, & solum augeri putatur. Quòd si morbus per inæquales accessiones infestat, vltra prædicta quatuor, inæqualitatis tempus additur. Ac quum Galenus quatuor duntaxat nõnunquam in his ponit, inęqualitatẽ sub incremẽto cõprehẽdit, quod postea diuidit in æquale & in inæquale. Si verò morbi accessio cõfusa fuerit, vt ipsa, sic illius partes confunduntur. At si morbus nullam habeat accessionem, quemadmodum synochæ febres, & alij affectus, qui sine humore infestant, nulla etiam habebit particularia tempora solis vniuersalibus cõtentus. Iam verò si ex genere intermittentium morbus est, & æqualem accessionem obtinet, quinq; erunt accessionis partes, principium, incremẽtum, vigor, declinatio, & interuallum siue quietis tempus. Quòd si inæqualis fuerit accessio post principium addetur, vt superius, inæqualitatis tẽpus inter principium, & incrementum medium. Illud verò superfluũ esset hoc loco explicare, quid per æqualẽ, inæqualẽmue accessionem intelligi oporteat, quandoquidẽ id in libris de Differẽtiis morborũ iam antea suo loco explicauimus: simplicem autem accessionem intelligimus vnicam, compositã, & confusam ex pluribus confectam, atque illam quidem ita capere oportet, quę vnum morbum sequitur, hanc quæ duos comitat

mitatur: veluti tertianæ cuiuſcunque febris acceſsionē ſimplicem nuncupamus: Eam autem, quæ ex tertiana, & quotidiana, vel alterius generis febris acceſsione conflatur, compoſitam confuſámque eſſe dicimus.

Qur tempora morbi nunc ſint æqualia inter ſe, nunc longiora alia aliis.
CAP. VIII.



NIVERSALIVM particulariúmq; tēporum morbi cauſas per ſe patere puto: ſiquidem vniuerſales cauſarum morbi motiones illa, hæc verò particulares efficiunt: quinetiā ea quæ æquales, inæquales, continuos, intermittentes, ordinatos, ordine carentes, ſimplices, cōpoſitos, cōfuſóſq; morbos pariunt, eadē profectò morbi partes tum vniuerſales tū particulares huiuſmodi reddūt: quo fit, vt hęc vnuſquiſque facilè intelligere poſsit commemoratione eorum, quæ de cauſis differentiarū morbi alibi tradidimus. Quur verò inter morbi tempora quædam aliquando breuiſsima & momentanea etiam ſint, alia autē longiora euadant, peculiaris quædam ratio eſt, de qua quidem vt pauca hoc loco dicamus, operæpretium eſſe duco, eóque magis, quòd Galenus de hac re nihil ſcriptum reliquit: Nam tradit ille quidem, quod fit, nempe principium morbi nunc breuiſsimum eſſe, vt in inflammationibus, nunc longius extendi, idem de incremento, vigore, & remiſsione morbi, quod etiam experientia ipſa quotidiana docet, cōmemorat, quæ verò ſit huius rei cauſa, omittit: id quod nos quantum aſſequi poterimus, præſtare enitemur. Itaque principij breuitatis aut longitudinis cauſa in facili aut difficili generatione conſtituenda eſſe videtur, & meritò quidem: Quum enim illius natura ſit, vt in eo morbus gignatur, rationi conſonum eſt, vt qui facilius creari poſſunt, breuius principium ſortiantur, longius autem qui difficilius. Porrò facilitas difficultáſque huiuſmodi ex vi efficientium cauſarum nonnunquam petitur: quandoquidem hac ratione vulnera promptè inferuntur & gignūtur, quod ea ſcilicet quæ vulnerandi facultatem habent, ea minimo temporis ſpacio exerere valeant: Contrà verò ſicci morbi paulatim naſcuntur, & non niſi longiore tempore procreantur, nimirum quòd illorum

causæ hebetem obtusámque naturam sint sortitæ. Est nonnunquam huius rei causa materia ipsa, ex qua morbi gignuntur: Vnde videmus acutos morbos qui ex calida, & tenui materia concitantur, vna aut altera accessione, finito principio, ad incrementum properare: sic etiam inflammationes multo promptius, quàm scirrhi, & œdemata nascuntur. Confert ad id etiam subiecta materia: quippe quum partes molles raræ, & laxæ facilius, quàm aliæ morbos admittant, augmenti verò morbi breuitas, aut longitudo in facili aut difficili mutatione causarum ipsius morbi poni debet: quum enim genitum morbum mutari oporteat, nempe augeri: meritò fit, vt qui causam habent, quæ facilius mutari potest, breuius augmentum, alij verò longius assequantur, qui contrario modo habent: propterea synochæ febres, quæ ex multo sanguine, & vehementi constipatione consistunt, longum obtinent incrementũ: Nam etsi ex sanguine fiunt, qui facilè accenditur, obstat tamen multitudo, ne facilè totus mutetur. Vulnera autem eodem temporis momento & gignuntur, & augentur: quia quæ vulnerant, non solum facere, sed etiam facta vulnera statim augere possunt: atque etiam in lethalibus morbis promptè aduenit incremẽtum, vbi vires subsunt infirmæ, quæ morbosæ causæ excedentis impetum retardare, cohiberéque nequeũt. Contra verò longius incrementum euadit, si illæ validiore vi resistãt. At status in facili, aut difficili victoria consistere videtur: Quum enim maxima, vigente morbo, pugna excitetur, qua absoluta declinatio sequitur, meritò fit, vt in illis status morbi breuior sit, in quibus, posteaquam ad summum incrementi res peruenit, facilè absolui potest, quamobrem videmus quartanarum febrium vigorem longum esse, nimirum quòd ex humore huiusmodi febres proueniãt, qui posteaquam summam etiam caloris nostri & remediorum vim accepit, diutius eam adhuc postea desideret, antequã planè vinci queat. Acutissimi verò morbi, vt pote qui ex tenui calidáque materia nascuntur, vbi ad summum ventum est, vehementer naturam irritant, vehementémque ob id pugnam excitant, quæ longo temporis interuallo durare nequit. At vulnera vlceráque longiorem vigorem obtinent: quoniã non prompte eorum natura vinci potest. Cæterum declinatio in facili dissolutione causæ morbosæ aut difficili versatur: Nam
quum

quum victoriam, quæ in statu paratur, sequatur dissolutio, quæ declinationis est causa, optima ratione fieri videtur, vt tanto breuior declinatio reddatur, quãto promptius abigi põt morbi causa. Quapropter acutorũ morborũ remissiones breuissimas esse cõspicimus, quoniã humor, qui eos parit, tenuis est, calidus, & acris, & ob id ad expulsionẽ promtissimus. Atque hac ratione Galenus nullam illis morbis, qui per crisim soluuntur, concedit declinationem: nõ quod reuerà non sit, sed quòd ob breuitatem esse non videatur. Quartanas autem videmus longam declinationem habere, propterea scilicet quòd illarum materia crassa, & viscida sit adeo, vt difficile expelli possit, sed paulatim & per vices extrudatur. Sic etiam in vlceribus cauis apparet, quæ quum declinare incipiant, quando carne concauitas repletur, longum omnino temporis interuallum desiderant, nimirum quòd non nisi paulatim caro regigni, & quod deperditum est substantiæ, restitui valeat. Communis est hæc ratio tum vniuersalibus, tum singulis morborum partibus: Nam eodem modo contingit totius morbi principium, incrementum, vigorem, & declinationem produci, aut contrahi, quo initia, incrementa, vigores, & declinationes accessionum.

Quonam modo morbi tempora, quum adsunt, dignosci possint.

CAP. IX.



QVAE autem sit ratio cognoscendi morborum tempora, quum præsentia sunt, & à quibus eorum signa sumantur, nunc explicandum esse duco. Qua quidem in re paulo maiorem diligentiam in Galeno desiderarẽ: Nam & in hoc plurimum euariat, & quod commune omnibus est, contracta ad paucos morbos tractatione, non docet: etenim libro tertio de Crisibus, & in eo, quẽ inscripsit de morbi totius Temporibus non aliter morborum tempora, quàm ex coctionibus & cruditatibus excrementorum discerni posse scribit, quum tamen libro primo de Crisibus signa quædam ex symptomatum æqualitate inæqualitatéue sumi antea retulisset: Peculiarem verò, nec omnibus communem esse co-

gnoſcendi rationem, quæ ex cruditate & coctione excrementorum ducitur, certiſsimum eſt. Neque enim in omnibus morbis excrementa gignuntur, quæ coctiones cruditatéſque oſtendere poſsint: quales ſunt, qui ex ſola intemperie abſque humoris putredine caloréque fiunt: vt frigidi, ſicci, humidi, & calidi etiam, præterea omnes alij, qui in inſtrumentariis partibus conſiſtunt: quorum quidem, vt partes ſiue tempora quædam ſunt, ſic rationem aliquam deſiderant, qua illa percipi ex propriis indiciis valeant. An quæſo, intemperiem ſiccam aut calidam cruris, an obſtructionem in principio eſſe dicemus, quando cruda eſt materia? quod planè ridiculũ foret. Nec illud quidem me latet eos, qui pro authoribus certare conſueuerunt, paratos eſſe, vt dicant Galenum de febribus intelligere, quum ex cruditatibus & coctionibus notas ſumendas eſſe cenſent: ſed illi interim non animaduertunt Galenum conari eam rationem ad vlcera, deſtillationes, & omnes alios morbos transferre: quum alioqui etiã fruſtra polliceretur inſcriptio tractationem de temporibus morborum: ſi de ſolis febribus poſtea agendũ eſſet, fruſtra in libro de Morbis multa genera, differentias, & cauſas omnium explicaſſet, ſi eorũ partes poſtea in vno duntaxat genere docere inſtituiſſet. Neque verò etiã in morbis illis, in quibus materia aliqua concoquitur, coctiones cruditatéſque morborum tempora perpetuo oſtendunt, quod apparet in ſynochis febribus, quæ vel ſemper augeſcunt, vel decreſcunt, nec non in morbo laterali, in quo ſummus adeſt morbi vigor, dum humor crudus eſt, non autem quum perficitur concoctio, quo quidem indicio ſtatum definit. Principium verò quum crudus planè eſt humor, aut certè obſcuram coctionem accepit, augmentum quum euidentem oſtendit coctionem. Declinationem verò quum ea planè perfecta eſt & abſoluta. Nonne illud quoque abſurdum eſt exiſtimare vlcera in principio eſſe, quando ſanies aquoſa & multa gignitur, incrementum, quum ea coctionem aliquam refert? quandoquidem minimo temporis ſpatio vulnera principium, incrementum, & vigorem acceperunt. Nam quomodo alioqui ea augeri dicemus, quum diuiſio ipſa non amplius augetur, quòd ſi melior, aut deterior ſanies procreatur, non propterea id incrementi ipſius vulneris, ſed ſubiectæ potius temperaturæ eſt indicium,
vt

vt hic etiam, non paruo errore, duos diuersos morbos in vnum cõfuderit Galenus, dum putat se vlceris partes ostendere, & interim intemperaturæ subiectæ tempora fortè docet. Ac quum hæc viderent recentiores inter se planè pugnare, quòd vehementissimus sæpe sit morbus, dum cruda redduntur excrementa, duplicem statum sunt commenti: quorum vnum statum coctionis, siue (vt illi vocant) quo ad coctionem: alterum accidentium, siue quo ad accidentia nominant: idque præter omnem rationem. Sic enim oporteret duas esse vigẽtes ætates, duo principia morbi, duo incremẽta, duas declinationes, duas item æqualem tenorẽ seruantes causæ morbi motiones. Quomodo præterea dici potest vigere morbus, cuius accidentia sunt remissa? id enim contingit, quum in pleuritide multa concocta, faciléq; expuuntur, quo tempore morbum vigere constituit Galenus sui alioqui oblitus, quum in primo de Crisibus, & alibi sæpè morbi statum definiat nihil aliud esse, quàm quo ad sympto mata morbi summũ. Ac sanè pręstitisset illos agnoscere Galenum sibi in hac re repugnare, nec definitiones seruare, quas de singulis morborum tẽporibus tradidit: nec veram communémque esse omnibus morbis rationem, quam posuit ex coctionis cruditatísve notis ad morbi partes inter se distinguendas, naturæq; rei repugnare, ac variam esse de duplici statu opinionẽ: quærendũ autem esse, quod in hac re commune perpetuúmque est omnibus morbis, quódq; rei naturæ consentiret: etsi interim id Galeni placitis aduersaretur. Verum authorũ, hæc contentiosa defensio, & sectarũ patrociniũ veritatis omne studium iamdudũ sustulit. Nos autem, sophistis his contemptis, iam aggrediamur docere viã & rationẽ, qua morbi tempora generalia, tum etiã particularia dignoscere liceat. Ducentur profectò signa ex his fontibus, ex quibus reliqua omnia depromi ostendimus: nempe, à natura rei, ab illius causis, effectibus, & aliorum similitudine. Nam si morbi omnes sensibus essent expositi, promptissima esset cognoscendi eorũ partes ex propria natura ratio. Quis enim est, qui febrem non agnoscat esse in principio, quum calorem illius scilicet essentiã per vniuersum corpus sparsum percipit eum tenorem, quem statim ab initio accepit nulla insigni accedẽte auctione, seruare? eandem verò augeri, quũ calor euidẽter crescit: sic vigere, quũ

eandem vehementiam à ſummo incremento relictam calor retinet:deniq; morbum declinare,quum calor remittitur, eodem pacto in morbis inſtrumentariarũ partium quum figura ſemel à naturali ſtatu euerſa fuerit vſqueadeo, vt actionibus euidẽter obſit,in principio morb.eſſe dicetur. Quòd ſi vitium augeatur,in incremento,deinde in vigore,poſtea quum redire incipit ad naturalem ſtatũ,declinatio conſtituitur.Idẽ de aliis morbis,qui ex aliis cauſis in partibus inſtrumentariis,& ſimilaribus cõſiſtunt,cenſendum eſt:quod enim primo fit vitiũ,ſi paulatim ad ſummũ accedat,deinde ad naturalẽ redeat ſtatum,principium,incrementũ,vigorẽ & declinationẽ manifeſte obtinebit. Si verò paulatim,vſque adeo tamen,quod eſt ſecundum naturam abierit,vt actionibus incõmodet,initiũ duntaxat habere dicetur: nimirum quòd morbus ſolũ genitus ſit,nõ autẽ creuerit. Quòd ſi breuiſsimo tempore maximum incrementũ ſuſcipiat,& in eo diutius ſiſtatur momentanea priora tempora habuiſſe cenſebitur,ſtatum autẽ longũ:vt in vulneribus cauis cõtingit, quæ vno momento gignuntur,augentur,& vigent,tãdiúq; in vigore perſiſtunt,donec diuiſio minor,intercedente carne,redditur. Quòd ſi omnia tempora citò pertrãſeat vitiũ, vel tardius progrediatur:eodẽ modo omnes ſuas partes breues longáſve obtinebit. Agè igitur, vt exemplis res pateat, quodnã(quæſo)in vlceribus,& vulneribus morbi principiũ conſtituemus? ſtatuamus enim leuem fieri diuiſionẽ in aliqua parte adeo,vt actionẽ non lædat,quonã modo id vocari dicemus? non quidẽ morbum, quũ actionibus non obſit: Quare nec morbi principiũ,ſiquidem morbus eſt,quum in principio eſt. Quòd ſi illud omittimus,quod factum eſt, quodnã aliud principiũ morbo ſtatuemus? Eſto enim vt diuiſio augeatur,tunc iam in incremento morbus cõſtitutus videtur:an id ſine principio eſt aſſecutus? non ita profectò: Nã(vt diximus)non omne augmentũ morboſæ diſpoſitionis morbi incrementũ conſtituit,ſed id,quod poſtea quàm morbus genitus eſt,accedit:alioqui vel nondũ morbus eſt, aut adhuc eſt in principio: Veluti in vlcere aut vulnere propoſito leuis ea prima diuiſio,quæ functiones nondũ impedit,morbi pars,nondũ eſt,ſed in ſtatu neutro ponenda. Ea autem cum illo,quod acceſsit adeo,vt actio primũ lædatur, principiũ totius morbi ſtatuendum eſt:reliqnum autem ad

aug

augmentum pertinet: quòd si grauior ab initio læsio facta fuerit, augeatur autem rursus illa, quicquid accreuit malo, quod insigniter actiones offendere potest, sub incremento cōpræhenditur, vt maneat id inuiolatum, morbum scilicet esse in principio, nec alias suas partes assecutum, quum eam magnitudinem accepit, qua functiones labefactare potest, & in eo statu absque insigni incremēto permanet, quicquid autem postea illi adiungitur, donec ad summū peruenerit, ad incrementum pertinet. Ac contingit quidem, vt momentaneum nunc sit principium, vt in vulneribus accidit. Nunc verò ad plures etiam dies extendatur: quemadmodū apparet in quartanis febribus, quæ citra incrementum, eam, quā in prima accessione acceperunt vehementiam, diu seruant. Quæ si quis ita statuat, omnes ambiguitates effugiet, in quas Galenus incidere videtur, dum diuersa ratione in singulis morbis vtitur ad eorum partes distinguendas, & quosdam ponit in principio esse, qui iam planè augentur, quosdam in vigore, qui remittuntur, veluti vlcera, à quibus crassa, & concocta sanies emanat, quæ quidem non amplius vigent, sed aucta carne arctior redditur diuisio, & iam planè declinant, & ea quæ aquosam & acrem saniem emittunt, principium iam excesserunt, & in augmento constitui debent, quippe quum eo tempore latiora, maioráq;, quā prius vlcera, vulneráque conspiciantur. Est ergo prima cognitio temporū morborum, quæ ab essentia illorū sumitur: quòd si in omnibus eam oculis intueri, vel sensibus aliis comprehendere possemus, nulla alia regula nullísque aliis indiciis opus esset: sed quoniam multi occulti sunt, & intus reconditi, ex effectibus, quos edunt, ex suísque causis notas colligimus, quibus quantum licet certam cognitionē assequamur. Ac ab effectibus quidem non omnibus, sed propriis, quæq; cū natura morbi necessario sunt coniūcta, indicia sumenda. Sunt porrò annexa cum omni morbo actionū offensiones, in quibusdam verò præter illas reperiuntur qualitates corporis mutatæ & excrementa: neque enim in omnibus morbis hæc adsunt, nec omnes partes excrementa gignunt, quæ morbū ostendant. Quis enim (quæso) ossium, carnis, neruorum, & multarum aliarū partium morbi tēpora ex qualitatibus & excrementis dignoscere conabitur? quando etiam in affectibus earum partium, quæ excrementa gignunt, &

foras

foras emittunt, hæc ratio sæpe non iuuat: quemadmodum in melancholia morbo, aut mania apparet, in quibus malis nec excrementa, nec qualitates corporis magnũ momentũ habẽt ad morbi tempora dignoscenda: quum nihil, vel parum mutentur à naturali suo statu, & non multo magis ea in vigore morbi quàm in principio euarient. Actiones autem ipsæ tum in his, tum in aliis morbis illorũ partes optimè distinguunt: Nemo enim est, qui non videat eos, qui incidunt in huiusmodi affectionem, leuius ab initio habere: postea autem deterius agere, quo tempore morbus est in augmento: deinde similes esse certo tempore actionũ noxas: quum scilicet morbus viget, donec postea declinat: quod agnoscimus, eo quòd actiones meliores quàm prius reddantur: Quamobrem quemadmodum Galenus primo de Locis affectis scribit solas functionũ differentias sæpe sufficere ad morborũ differentias cognoscẽdas: sic sanè ad partes illorum distinguendas & internoscendas, illarũ differẽtiæ per magis & minus sumptæ, vt tempora etiã ipsa per magis & minus differunt: omnibus fiunt cõmunes notæ: alia autem accidentia, quæ ex qualitatibus & excrementis petuntur, in quibus locum habent & percipi possunt, tanquã actionum indicia, notæ fiunt pariter ipsorum temporũ morbi: resultant enim in quibusdã morbis ex mutua actione & pugna morbi, & naturæ excrementa, quæ qualis sit actio, & in qua parte sui morbus sit, ostẽdũt. Quod potissimũ in morbis ex humore calido & cõclusio aliquo in loco cõcitatis cõtingit. Nã quũ humor præter naturã calorẽ concepit, naturã primò leuiter afficit, parúmq; lędũtur illius functiones, quo tẽpore morb⁹ in principio est: Quũ autẽ subiecta materia calidior reddita est, deteriores omnes functiones euadũt, augetúrq; morbus: vbi verò vehementem, quem potest concipere calorem, accepit, vehementissimè homo torquetur, adéstq; tunc morbi vigor: Contra verò natiuus calor insitáque singulis partibus alteratrix facultas leuiter in principio resistunt: quoniam leuiter molestantur: vehementius autem in incremento, quia grauius affliguntur. Sic sanè in statu vehementissima pugna oritur: propterea quod eo tempore ita inuadit morbus: Ac quoniam natura in humorem agit tanquã in causam morbificam: ab illo autem excrementa, quæ vnà commixta erant, secernuntur, ex ipsis excrementis quid

quan

quantúmque egerit natura, colligimus. Itaque quoniam natura mitius agit, quum morbus mitis est: ideo excrementa cruda, id est quæ nullam impreſsionẽ manifesto acceperunt, redduntur: quo tempore, vt diximus, morbus in principio esse creditur: quum autem vehementius vim suam exercet, impreſsionem aliquam, & alteratione̋ euidẽtem in materia facit: proinde excrementa, quæ tunc ab humore, qui alteratur separantur, manifestam actionem ostendẽtia morbi incrementũ significant. Quum autẽ vehementiſsima fit pugna, ſiquidem superare debet, tunc maximè natura vincit: Vnde excrementa reiiciuntur, quæ perfici victoriam, & vigere morbum ostendunt: alioqui ſi secutura est mors, etiam naturæ functionem, & robur monstrant. Ita in declinatione euanescit minuitúrq; morbus, quum calor natiuus perfectè vicit, confecítque lædentem materiam. Contingit autem natiuũ calorem vincere, non quòd validior in agendo fuerit, nimirum quòd eius, qui præter naturam est caloris vis vehementior, & sæpius præualere conſpiciatur: quod illius essentia & symptomata ostẽdunt, sed potius reluctando. Interim enim dum resistit natiuus calor, cõsumitur materia, in qua qui præter naturam est calor, id est, id quod incremẽti caloris præter naturã erat causa residebat: quo absumpto, ipsum quoque calorem putredinosum euanescere necesse est. Atque hoc quidem modo à morbi essentia, actionibus, & excrementis signa petuntur ad morbi tempora dignoscenda. Præbent tamen & corporis qualitates nonnunquam etiam in hac re notas, veluti in morbo regio apparet, cuius tempora ex vitio, quod in colore apparet, distinguimus: Nã vbi pallido colore suffundi cutis, & quod in oculo album est, incipit, principiũ affectus, vnde huiusmodi color prouenit, putamus: incrementum verò quum intẽditur alienus hic color: viget autẽ morbus, quum nihil præterea addi videtur: at tunc morbus declinat, quum pallor remittitur, & natiuum colorem corpus recipere incipit: non tamen ex decremento, incrementóque læſionis, quæ in omnibus qualitatibus corporis apparet, morborũ tempora distinguere poſſumus. Siquidẽ vigente morbo, gracillitas corporis augetur. Iã verò ex tertio fonte, nẽpe ex cauſis ipſis ſigna hauriẽda sunt: quod vniuersum genus, vt illud etiã, quod ad essentiam pertinet, miror à Galeno prætermiſſum, quum

tamen

tamen euidentes huius rei notas præbeat. Nam quæ princi pium morbi iuuare solent, aut lædere, quum adhibentur, & prosunt, vel obsunt: testantur morbum esse in principio. Eadem est ratio de his quæ crescentibus, vigentibus, declinantibúsque morbis exhibentur. quinetiã causæ quæ morbum gignunt, quando agere incipiunt, illius initium ostendunt: Incrrementum verò, quando earum vis augetur. Viget autem, quando ea perseuerat in eodẽ tenore: inclinat autem, quando de robore causarum aliquid remittitur. An non etiam ex similitudine vtilia indicia capiuntur? quandoquidem licet ex similibus morbis, & naturis similia colligere. Nam si ignoremus in quo tempore morbus sit, quum certa quædam symptomata nascuntur: nouerimus autem in aliis morbum fortè in extrema vigoris parte, quum ea apparent cõsistere: nõ temerè suspicabimur idem putandũ esse in eo, qui præsente morbo laborat. Ac ad omnia quidem tempora dignoscenda, quæ ex similitudine sumuntur indicia, plurimum conferunt: maximè tamen ad minimas quasq; illorum portiones deprænhendendas faciunt. nullas enim æquè certas notas ex aliis sumere possumus, quibus intelligere liceat in qua parte sit principium, incrementum, vigor, & declinatio: quantũcunq; ea processerint, & à suo fine distent. Cæterũ nõ solum vniuersalia tempora, sed etiã particularia ex his signis ab eisdem fontibus ductis cognoscuntur: siquidem quum essentia, causæ, effectus illorũ, & alia similia adsunt, augentur, vigent, minuũtúr q; accessionis partes ostendunt. Sic profectò an morbus habeat accessionẽ, vel non, & qualem, an scilicet magnã, vel paruam, longam vel breuẽ, anticipantem, vel tardantem, æqualem vel inæqualem, per periodum aut sine eo affligentem eadem signa testantur. Sunt etiam quidam morbi, qui accessiones non habẽt: alij, qui eas obtinent vehementes: alij mitiores, alij deniq; alio modo discrepãtes. Eodem pacto inter morborũ causas, quædam sunt, quæ accessiones committunt, vt bilis, pituita, humor melancholicus. Alij autẽ minimè, veluti sanguis, sic effectus reperiuntur, qui accessionẽ indicant, vt rigor in febribus, quæ (ne omnia prosequi velle videamur) vnusquisque facilè intelligere poterit, qui morborũ omnium naturam, causas, & effectus perspectos habuerit, sine quibus illis futura est præsens tractatio inutilis.

Qua ratione morbi tempora dignoſcas futura, & præterita.

CAP. X.



VANDO verò ventura ſint morbi tempora tum vniuerſalia, tum particularia citiúſne an tardius nulla certa ſcientia deprændi poteſt. Non inutilis tamen cõiectura ex prædictis fontibus ductis ſignis, ad hæc præſagienda ſumetur. Sunt enim inter morbos (vt ab eſſentia rei exordiamur) qui properant, quíque ſuas partes citò aſſequuntur: in quibus licebit prædicere quamprimum ventura eſſe quæ ſequuntur tempora: veluti in ardentibus febribus contingit, in quibus tum vigor, tum reliquæ partes, aut pari velocitate, aut certe non magno diſcrimine veniunt, contraria ratio eſt in morbis longis, vt docet quartana, cuius tempora præſentia longiſsime protrahuntur, & quæ ſuccedunt tardius ſubſequuntur. Idem oſtendunt morbi cauſæ: Nam bilis vt breues morbos committit, ſic quæ poſtea ſequuntur morbi partes citò venturas prænunciant, contrarium monſtrant humor melancholicus, & pituita. Cæterum ex morbi effectibus hoc modo illius partes præſentiemus, ſi quidem vehementia accidentia, quæ morbi initio apparent, & vehementes, multúmque anticipantes, & in longum ſpatiũ productæ acceſsiones, vt breuem morbum, ſic quamprimnm illius tempora ventura præſagiunt. Quin etiam quæ in excrementis apparent alterationes, idem ſignificant. Nam ſi in primis diebus ea coctionem oſtendant, ſperare licet ſtatum proximum eſſe, atque etiam eorum expulſiones magnæ, paruæ, quæque per commoda aut incommoda loca, & tempeſtiuè, aut aliter fiunt, propinqua eſſe aut longius abeſſe ſubſequentia morbi tempora prædicunt. Anni verò tempora cœlíque conſtitutio, corporis ſtatus, vitæ conditio, & reliqua, quæ proſequuti ſumus (dum breuis, & longi morbi notas explicaremus) ſigna ad hæc præſagienda præbent, quatenus ſcilicet morborum cauſas monſtrant. Nec illud quidem ignorandum eſt ex eiſdem ſignis particularia tempora prænoſci: ſunt enim ex morbis, qui acceſſionum initia longiora habent, in quibus earum incrementa & vigores tardius expectare oportet, alij verò, qui con-

trario modo habent, in quibus contrarium contingit. testantur idem & causæ, pituita etenim longius reddit accessionum principium, & incrementum, biliosi verò morbi exacerbatio ad vigorem minimo temporis spatio properat. Sic sanè breuiores reddit declinationes & statum accelerat virtus robusta languentis corporis. Nec desunt ex effectibus morborum indicia qui per accesſionum tempora apparent. leuis namque rigor proximum esse calorem, & incrementum accesſionis in febribus significat. Sudor, qui emanare incipit, instantis declinationis est indiciũ. Quum verò apparent nonnulla symptomata, quæ in aliis didicimus, in fine incrementi accesſionum emergere, proximum esse vigorem, ex similitudine ductis signis, colligimus. At præterita esse morbi tempora ex signis, quæ quod præsens est significant cognoscemus, præteriisse namque principium, si morbum in alia parte consistere ex propriis notis depræhenderimus. Atque hæc quidem satis de morbi temporibus, vniuersalibus inquam & particularibus sufficere poterunt his, qui nostro hoc labore adiuti, cætera si quæ supererunt adiicere studebunt.

IOAN



IOANNIS ARGENTERII DE SIGNIS MEDICIS

LIBER PRIMVS.

De vtilitate signorum.

CAP. I.



NVLLA propemodum est medicinæ pars ea dignior, vtiliórve, quæ de signis agit: Quum enim latentes affectus præsentes per signa dignoscimus, & quæ antecesserunt, tanquam præsentia essent, commemoramus, quæque post longum etiam tempus ventura sunt prædicimus, diuinam quandam artem ab omnibus profiteri putamur. Vtilis autem est hæc cognitio, tum per se (siquidem vtile philosophari, & res abstrusas dignoscere) tum verò ad omnia medici officia summopere necessaria. Nam nec ea, quæ secundum naturam in nobis sunt, conseruare, nec quæ naturæ contraria profligare, vel imminentes morbos præcauere possumus, nisi omnem corporis statum perspectum habuerimus: Ac etiam quum homines quæ illis eueniũt, nobis præcognita vident, non solum artem nostram extollunt, illiúsque professores admirantur, sed etiam (vt inquit Hippocrates) facilius sese illis committunt, ad omniáque remedia sustinenda paratos exhibent. Vulgi præterea infamiam & calumnias, quibus hæc ars nostra si quæ alia subiecta est, facilè euitabit Medicus, qui in hac parte instructus, omniũ dispositionum corporis naturam euentúmque prænuntiabit: Postremo remediorum authoritatem retinebit, dum illis vtetur in his tantummodo, quibus ea profutura præuidet: in illis verò quos morituros præsentit, ea non infamat, quæ aliis sunt præsidio, qui sanari possunt: Quo magis profectò mirari licet hanc medicinæ partem, cuius dignitas, vtilitásque tam latè patet, à nemine (meo quidem iudicio) pro dignitate hactenus satis excultam & literis mandatam fuisse.

Nam Hippocrates ferè solum præsagia salutis & mortis, ídque in morbis acutis, aliis generibus contemptis, est complexus. Galenus verò omnia etiam non attigit, & si id fortè contentiosis concesserim, certa tamen arte, non facit, quod quærimus: quum sparsim singula prosequatur, & capita huius rei, quibus docendi ratio cõstat, nusquam doceat: Quum enim hæc tractatio potissimum exigat, vt expendamus quæ & quot sint signorum genera, differentiæ, qui quótve fontes, à quibus singula signa deriuant, quæ propria sit illorum vis, & vsus, quæ demum ratio ea inueniendi, & recensendi, hæc omnia (vt suis locis ostendemus) vel prætermisit, aut certè non satis explicauit: quod quidem ex eo omnibus constare potest, quod inter eius infinita propemodum volumina nullum extet opus de signis ab eo compositum. Ac vtinam ex tot tantísque illis libris, quos in Erasistratum, Asclepiadem, aut alium denique quemcunque, nulla nostra vtilitate, prolixissimè, & fortè etiam diligentius scripsit, aliquot huic tractationi peculiariter dicasset: Sic profectò haberemus artẽ nostrã multo perfectiorem, & ad discendũ faciliorem. Quæ quidem dicta velim, non vt eum repræhendam, cui omnia debemus, sed vt interim dum doceo quid in eo desit, quid ars nostra in hac re postulet, studiosos illius excitem ad ea perficienda, quæ ab eo optimè inchoata fuerunt: Nam quid post eum commemorem recentiores Græcos, vel Arabes, aut nostros de medicina scriptores? qui vel ea solum referunt, quæ ab antiquioribus sunt memoriæ prodita, nullo adhibito iudicio, nulla arte, aut in eorum dissidiis componendis perpetuò versantur, contempto artis incremento, cui soli incumbere debent, qui se ad aliquid docendum, vel scribendum conferunt: Ac profectò vt res hæc dignissima vtilissimáq; censetur, ita difficultate alias omnes medicinæ partes aut superat, aut æquat. Quid enim quæso difficilius, quàm præsentia, præterita, futuráque omnia, quę corpori nostro accidunt, quod hæc medicinæ pars promittit dignoscere? quum sæpe ita lateant illa, vt nullo certo indicio depræhendi posse videantur, & tam multa támque varia capita ipsa tractatio obtineat, vt etiam re ipsa perspecta, omnia certa docendi ratione explicare sit difficillimum. Quo magis nobis ignosci à beneuolis lectoribus postulamus, si rei difficultate forte victi in tantis aliis

occup

occupationibus, quibus iam aliquot annis ex continuo docendi labore & varia ſtudiorum permutatione premimur, tractationem abſoluere, & exacte expolire nequiuerimus. Non enim (vt etiam antea ab initio præfati ſumus) ad hæc ſcribenda nos contulimus, vt noſtra omnia putaremus perfecta, ſed vel vt ſtudioſos veritatis ad ea, quæ nos poſt antiquos ſcriptores colligere, & arte aliqua tractare aggreſsi ſumus, perficienda potius inuitaremus, aut nobis ipſis viam muniremus ad hæc abſoluenda, ſi plus otij aliquando nacti erimus.

Quot capita habeat hæc tractatio, & quid ſit ſignum, quóve modo hoc loco ſumatur.

CAP. II.



HABET hæc tractatio quædã omnibus communia, quædam verò ſingulis propria: eſt enim illud commune omnibus ſignis, quod ſigna ſint, & alicuius generis, & differentiæ, quòd ab aliquibus ſumantur fontibus, quòd vim aliquam habeant, quòd vſu, vel ordine priora, vel poſteriora alia aliis exiſtant, quomodo præterea inueſtiganda, enumerandáque ſint. Proprium autem illud eſt, quòd quædam præſentia, quædam præterita, quædam futura monſtrent. Artis præterea munus eſt ab initio docere, quorum ſigna quęrantur: Hinc enim quòd cõmune propriúmq; eſſe debet, elicitur. Ac de illis quidem, quę cõmunia ſunt toti operi, hoc primo libro, de aliis verò poſtea ſuo loco agemus: Ac quoniam nonnulla etiam ars pręcipit, quę ad artificis perſonã efformandam propriè pertinent, ea quoque ſuis locis inſeremus: Illud verò etſi logica docet, quod ſcilicet ad definitionem ſigni pertinet, ne quid tamen in hac re deſideret rudior lector, ac ne etiam aliter hoc nomine vtatur, quàm à nobis vſurpetur, ab hoc tractationem noſtrã auſpicabimur. Eſt igitur (vt definit Ariſtoteles) id ſignum, quod rem aliquã ſignificat. Vt enim cauſa dicitur id, quod ad aliquid faciendum confert: definitio, quod alicuius naturã explicat: Indicatio verò id, quod aliquid indicat in vſu materię medicę eſſe faciendum. Sic (vt diximus) ſignum eſt, quod alicuius rei eſt ſignificatiuum. Porrò ſiue ſigna, ſiue indicia,

vel notas, vel alio verbo voces, quod rem occultã declarat, nihil referre velim. Non enim inter hæc nomina eam differentiam agnoscimus, quam Græci ponunt inter σημεῖον, & τεκμήριον, quòd scilicet, hoc necessarium sit indiciũ, illud verò non necessarium existat. Atque illud etiam ignorari nolim latius à nobis signi nomen sumi quàm ab Aristotele capiatur. Ille enim tantummodo ab effectis signa sumi docet: Nos verò quicquid potest aliquid eorum quę in corpore nostro fiunt significare, nomine signi donamus, porrò significare est tacitè admonere vnum ex alio: Fit autem tacita hæc admonitio ex comparatione rei significantis cum significata: simul enim atque facta est huiusmodi comparatio, depræhendit intellectus quod quærebat, qua ratione ex fumo significari ignem dicimus. Nam quũ notum sit effectus à suis causis nasci, non mirum est si vno cognito aliud protinus animus concipit, id quod est significare, quapropter eadem re vtimur ad significandum, indicandum, & demonstrandũ: nam ex causa morbi relata ad ea quæ facienda sunt in ægrotis elicitur indicatio, ex eadem confecto syllogismo fit demonstratio ad symptomata morborum probanda, quũ autem affectionem aliquam cognoscere volumus absque expressa ratiocinatione causa huiusmodi signum fit. Omnia ergo hæc probãt ex vno diuersa, prout ad diuersa referũtur.

Quæ per signa in medicina dignoscere oporteat.

CAP. III.



HABET medicina propria sua instrumentã ad singula dignoscenda, quibus opus habet. Signis autem vtitur ad omnem corporis statum, quæque in eo eueniunt, cognoscẽda. Etenim corporis nostri conditio variatur, si quidem nunc secundum naturam est, nunc præter naturam, nunc verò media siue neutra euadit, aliud præterea in omni statu est: vt causa, aliud vt constitutio ipsa, aliud denique vt effectus constitutionis, vocatúrque (vt antea ostendimus, quum de morbi definitione ageremus) constitutio secundũ naturã sanitas, illius causa, sanitatis causa, effectus accidentia: constitutio verò præter naturam morbus, illius causa, morbi

morbi causa, effectus morbi symptomata. Sic neutra constitutio, vel non naturalis, neutra causa, neutrique effectus dicuntur, quum peculiaria alia nomina non habeant, quibus nuncupentur. Quinetiam non solum in omni constitutione, sed etiam in causis, & effectibus ipsius quoddã est vt perfectum, aliud imperfectum plus vel minus, vocatúrque sanitas, quæ perfecta est salubritas, vnde corpus, quod ea præditum est, salubre nominatur, quę verò imperfecta est sanitas, & aliquo modo vitiata, insalubritas, & proindè corpus, cui illa inest, insalubre nuncupatur. At quæ media inter has reperitur, neutra etiam appellatur ad alterius differentiam, quæ inter sanitatem, & morbũ est posita, extremorũ tamen additione, vt quũ dicimus neutrum inter salubre, & insalubre. Postulat etiam ratio vt causæ, & effectus compositionis eodem modo diuidantur. Vt enim constitutio quædam est salubris, quædã insalubris, alia neutra: sic profectò causam, effectus, salubres, insalubres, & neutros ponere oportet, nũcupantes nimirũ eam causam salubrem, quæ salubritatis, insalubrem, quæ insalubritatis, neutram quæ neutrius sanitatis est effectrix, aut conseruatrix. Effectus verò salubres, insalubres, & neutros dicemus, qui huiusmodi constitutiones sequũtur, quorũ singula, rursus in simpliciter & secundum quid talia, & illa in semper vel vt plurimũ talia diuiduntur, quæ scilicet quod summũ est in suo genere, aut parum deficit ab eo, quod est perfectum, cõpræhendunt. Hæc itaque imprimis per signa dignoscere necesse est, an scilicet secundũ naturam sit, an præter naturam, vel neutrũ, siue mediũ, quod est in corpore, Si constitutio est, vel constitutionis causa, vel illius effectus, præterea an perfectũ vel imperfectum existat vnũquodque in suo genere. Peculiariter autem quædam alia in singulis cognoscenda. Nam in statu præter naturam non solum morbũ, sed illius naturam, genera, differentias omnes, partes, locũ in quo residet, generationis illius rationem, finem, modũ, tempus, quo ad finem peruenit, solutionis qualitatem perspectam habere oportet. In causis eadẽ ferè omnia notantur quæ in morbis ipsis. Nam quid sit causa, qualis illius natura, quódue genus, cuius differentiæ putetur, quo loco contineatur, quóue modo morbum gignere, intendere & fouere, & quando quóue modo, & per quem locum expelli valeat, ignorandum non

eſt,cauſarum tamen morbi partes, ſiue tempora non ita dicimus vt morbi partes,ſiue tempora. Cæterũ in effectibus præter naturam quædam etiam ex illis notare neceſſe eſt: etenim quod ſit ſymptoma,& quæ ſit illius natura,& cuius generis,& ad quam differentiã pertineat, à quo proueniat, quo loco contineatur,quas partes corporis affligat,quo tandem modo abigi,gigníq; valeat,ignorandũ non eſt. Porrò in ſtatu ſecundum naturam,quædam eodẽ modo,vt in alio, qui præter naturam exiſtit:quædã nullo pacto conſiderantur,quippe quæ qualíſue ſanitas,cuius generis, ad quã differentiã ſpectet,à quibus cauſis gignatur, & quos qualéſque effectus pariat,quodnam illius principium, quis finis, quo modo reſtitui,& corrumpi poſsit, cõperta habere debet medicus. At ſanitatis,vt morbi partes non expendimus, ſiquidem in principium,incremẽtum,ſtatum, & declinationem, ſanitatem,vt morbum,diuidere non ſolemus:eadem de medio ſiue neutro ſtatu cognoſcenda ſunt qualia notauimus in eo,qui ſecundum naturam exiſtit. At verò quæ prædiximus omnia,non vtcũque, nec vno dũtaxat modo medicum oportet per ſua ſigna conſequi, ſed quum præſentia ſunt, præterita & futura dignoſcere debet. Non enim ſatis eſt ſcire morbum eſſe præſentem,ſed quãdo venturus ſit,aut præterierit. Nec ſolum ſanitatẽ,quando adeſt,cognoſcere oportet,ſed quando poſt morbum ventura, & quæ qualíſue fuerit,antequã morbus hominem corriperet, eadẽ plane in illorũ cauſis,& effectibus ponere oportet. Quæ enim & quales ſint cauſæ,quę morbos nũc gignũt,augent,fouẽt, quæúe antea pepererũt,aut poſtea cõmittent,aut tollent,qui item, qualéſque ſint ſanitatis effectus,vel morbi,aut neutrius conſtitutionis,quũ adſunt,anteceſſerunt,& futuri ſunt,ſcire expedit. Quæ autem peculiariter cognoſcere oporteat de his, quę præſentia,præterita,& futura ſunt, ſuo loco trademus.

De generibus,& differentijs ſignorum.

CAP. IIII.



VAE, & quot ſint ſignorum genera tũc patebit, quũ ea docebimus è quibus ſigna vniuerſa ducantur: Quot enim inueniẽtur,quæ alia oſtendere poſſunt, tot ſanè ſignorum genera ſtatuentur. Nunc verò à quibus ſignorũ differentiæ

rentiæ

rentiæ sumantur, & quę quótue illæ existant explicabimus. Quæ meo quidem iudicio ab antiquis scriptoribus ita conscripta sunt, vt in his explicandis methodo vsi non videantur. Etenim Galenus, cui omnia sua ars nostra debet, nec omnia signa necessaria cōplectitur, nec quæ tradit ex cōmodis diuisionibus, & certis principiis nascūtur. Omitto quòd sparsim hæc enarrat, quæ quidē omnibus constare puto, qui rei euidentiam, & naturā sequūtur, quíque in arte perficienda magis quàm in scriptoribus temerè defendēdis laborāt. Ac vt pauca de hac re attingamus illorum gratia, qui veritate perspecta, sectarum patrociniū deserunt, benéque admonentes sequūtur, Galenus in arte medicinali, vbi exactiorē quàm alibi vsquam de signis tractationem instituere velle videtur, signa diuidit in salubria, insalubria, & neutra: Eáq; vocat salubria, quæ sanitatem, insalubria, quæ morbū, neutra, quæ mediū statum inter salubre, & insalubre significāt. Qua in re multa desiderari posse videntur. Primū quòd non satis generalis sit hæc diuisio. Quum enim signa sint excogitata, vt per ea res significatas cognoscamus, necesse profectò est signorū differentias, eorū quæ significantur differentiis adæquari. Atqui non solum sanitatem, morbum, & neutrum statum, sed illorum etiam causas, effectus, & quæ superius adnotauimus reliqua, per signa depræhendere oportet. Ac quum alibi ille quæ in nobis sunt, diuidat in ea, quæ secundū naturā, vel præter naturā, vel media cōsistunt: quur etiā eodē modo signa non diuidit, quibus illa significātur, quòd scilicet quædā sint secundū naturā, alia cōtra naturā, alia demū neutra. Deinde quū corpus salubre apud eū solū significet quod proba sanitate est prędítum, insalubre quod deteriore conditione est affectum: quur est quòd signa salubria ad totum sanitatis genus extendit: insalubria verò ad morbum & appellationem in vtroque cōfundit? Ratio etenim exigit, vt signum, quod sanitatem significat, sanū, quod salubritatem, & non sanitatem, salubre nuncupetur; Insalubre verò insalubritatem, & non morbum monstrare dicatur. Postremò vt neutrum quendam alium statum inter sanitatem & morbum ponit: sic genus quoddam signorum ab eo ponendum fuerat, quod scilicet illius generis esset index. Non enim rationi est consonum, vt quum de neutro inter salubritatem, & insalubritatem eo loco agit,

nulla facta illius mentione, quod alibi inter sanum & ægrum collocat, signa neutra aliter vsurpet, quàm quæ eum neutrum statum, cuius mentio fit, monstrant. Cæterum in commentario duodecimi Aphorismi libri primi aliter signa diuidit nempe in ea, quæ vel assident, & ob id assidentia dicuntur: Vel crisim siue iudicium, quod fit in morbis, significant: vnde decretoria, siue iudicatoria signa nuncupantur, vel coctionem, aut cruditatem, vel salutem, aut mortem ostendunt, qua quidem diuisione omnino prætermittit, quæ sanitatem, & illius morbique causas, effectus, generationem, solutionémque in morbis & solutionis modum: item quæ morbi tempora, locum affectum, & alia multa ex his, quæ superius commemorauimus indicant. Quinetiam certam non seruat in hoc diuidendi rationem. Quum enim primo ex eo, quod significatur signa diuidere cœpisset: quum dicit quædam esse, quæ passionem significant, oportebat sanè & alia signa pariter ab eodem sumere: id quod non facit. Nam assidentia signa his opponuntur, quæ inseparabilia sunt, quasi rem ipsam circunstent, non tamen cum ipsa necessariò coniuncta reperiuntur, debebátque hoc modo fieri diuisio sumpta à rebus, quæ significantur: signa inquam quædam passionem significant, quædam morem, magnitudinem, differentiam morbi, nõnulla crisim, alia coctionem vel cruditatem: quædam salutem, aut mortem prænunciant: & postea illorum natura declaranda erat, nomináque singulis generibus imponenda, quòd illa, quæ passionem indicant, vnà cum morbo inuadant, & ob id passionem significantia dicantur: Quæ verò magnitudinem, differentiam, & morem morbi monstrant, eo quòd cum natura morbi necessariò non sunt coniuncta, sed paulo longius posita, quasi iuxta sedere videantur, assidentia ob id nuncupentur: & sic alia omnia eum percurrere oportebat: Extant verò, & aliæ multæ signorum diuisiones apud eundem authorem, de quibus paulò post, quum methodo rem tractare aggrediemur, obiter agemus: vniuersæ tamen, quæ apud illum reperiuntur diuisiones, vel solum eam partem, quæ de morbis agit, explicant: aut certè non omnia complectuntur, quæ ars nostra in hac re postulat. Id quod nos (quantum licebit) facere iam auspicamur. Itaque si signum id est, quod rem aliquam

quam

quam significat, meritò ex differentiis rerum, quæ aliquid significare possunt, vel significantur, & ex diuersa significandi ratione signorũ differentiæ petentur: Significant autẽ, vt postea ostendemus quædã vt causæ, quædã vt rei ipsius natura, alia vt illius effectus, alia vt similia aliis. At quum diximus tria prima esse genera eorum, quæ cognoscere oportet, nempè quæ secundum naturam, vel præter naturam, aut neutra sunt, primam in hoc genere, & omnibus cõmunem hanc signorum differentiã constituemus, quòd quædã sint naturalia, quædam præter naturam, alia neutra, siue inter hæc media, ea intelligentes naturalia, quæ statum, qui secundum naturam est, monstrant: neutra, quæ neutrum: præter naturam verò, quę huiusmodi corporis cõditionẽ indicant, inter quæ rursus quædam reperiuntur, quæ compositionẽ ipsam, quædã, quæ compositionis causas, alia, quæ illius effectus significant. Quorum quæ compositionis secundũ naturam (quæ proprio nomine sanitas vocatur) sunt indices, sana vocabuntur: quæ verò eam declarant, quæ præter naturã est, morbúsque & ægritudo nominatur, nihil prohibet quo minus morbosa, & ægra, ab eo etiam quod significatur mutuato nomine, nuncupentur. Neutra autẽ dicantur inter sana & ægra, quæ neutram mediámq; inter sanitatẽ & morbum conditionẽ ostendunt. At quæ causas & effectus illorũ declarant signa, nullo peculiari nomine donari possunt, sed additione eius, quod significatur, exprimuntur, quòd scilicet quædam causam sanitatis, morbi, & neutrius status manifestent: Cæterum vt sanitas in salubritatem, insalubritatem, & neutrã, mediámque inter eas dispositionẽ diuiditur, sic quædã signa salubria, insalubria, & neutra, quæ ad ea dignoscenda referantur, ponere oportet: Quorũ singula rursus in simpliciter, & secundum quid talia: & illa in semper, siue in summo, & prorsus talia, vel vt plurimũ, siue à summo aliquantulũ distantia, distinguenda, quæ scilicet simpliciter, & secundũ quid, siue vt nunc, & semper, & vt plurimũ salubrem, & insalubrem, & neutram sanitatem indicant. Quæ verò causas salubritatis, neutrius sanitatis, insalubritatis, & illorũ effectus, quódq; in illis est simpliciter, secundum quid summũ, & quod à summo aliquãtulum declinat, signa ostendunt circumloqutione, quũ proprio nomine careant, exprimi debent. Cæterùm in statu præter naturam

quæ

quæ morbum,eiúſque naturam declarant ſigna pathognomonica,id eſt paſsionem ſignificantia à Græcis nuncupantur: Atque inter illa(vt Galenus teſtatur libro primo Prorrheticorum) γνωρίσματα dicuntur,quæ incipientis affectionis ſunt notæ: Quæ autẽ alia omnia de morbis dicta oſtendunt, ἐπιφαινόμενα, id eſt mox apparentia,ſiue ſuperuenientia ſigna fortè vocari poſſunt: opponuntur enim his, quæ morbi naturam patefaciunt,eo quòd illa ſemper cũ morbo ſint coniuncta:ea verò,quæ alia de morbis indicant, nunc cũ eo inuadant, nunc autem poſtea ſuccedant:quanquam tamen Galenus nonnunquam tria duntaxat genera ſub mox apparentibus complectitur. At quæ differentiam morbi, magnitudinem,& morem docent ſigna, συνεδρεύοντα,id eſt circunſtantia,& à noſtris interpretibus aſsidẽtia dicuntur, quòd morbi naturam veluti circunſtent,nõ autem penitus coniuncta ſint, & inſeparabilia, quemadmodum illa quæ paſsionem ſignificant,quæ vnà cũ morbo inuadunt, & deſinunt:hæc autem aliquando cũ morbo, nonnunquam poſt genitũ morbum,aliquando etiam nũquam conſpiciantur. Quæ verò morbi tempora declarant ſigna ſumpta ex materiæ coctione,& cruditate in morbis ſcilicet in quibus locum habent, cruditatis coctionísq; indicia nuncupantur: Nam quæ cruditatem oſtendunt,principiũ morbi ſignificant:quæ manifeſtam coctionem,incrementum:quę perfici coctionem,ſtatũ:quæ perfectam,declinationem monſtrãt: Alia autem ſigna,quibus morborum tempora in iiſdẽ morbis,in quibus coctiones,& cruditates excrementorum non fiunt,à natura ipſius morbi & ſymptomatibus ducta non aliter nuncupantur,quàm ſigna,quæ morbi temporum indicia ſunt:quemadmodum etiam quæ morbi genera,locũ, in quo morbus reſidet,generationis illius rationem:tempus,quo morbus ſoluitur,ſolutionis qualitatem,locum per quem expellitur,illius deniq; cauſas & effectus prodũt,proprio nomine ab antiquis non ſunt donata,paucis admodũ exceptis: Nam quæ ſubitam in morbis mutationem per excretionẽ,aut abſceſſum naturæ vi factũ,quam criſim vocãt, teſtantur,ſigna critica,ſiue iudicatoria appellãtur:quæ alio modo factam ſolutionem monſtrant,peculiari nomine carent,quæ mortem lethalia,quæ ſalutem ſalutaria propriè vocantur. Cæterũ ſigna,quæ demonſtrant quæ præſentia

ſunt

ſunt διαγνωστικὰ, id eſt demonſtratiua, quæ verò prænunciant futura προγνωστικὰ, id eſt præcognitiones, prædictiones, præſagia, vel præſenſiones à nobis commodè vocantur. Quæ verò commemorant præterita ἀναμνηστικὰ, id eſt memoratiua ſigna vocantur: etſi prædictionum nomen, teſte Galeno in Arte medicinali, ſignificare poteſt tria hæc genera ſignorum. Prædicere enim (vt diximus) idem eſt quòd præcognoſcere: vnde quum ea, quæ præſentia ſunt, vel præterita, vel futura quibuſdam ſignis præcognoſcimus, quaſi videantur, antequam ſint patefacta, ea præſentire, præſagiréque dicimur. Diuidi autem rurſus hæc poſſunt, quòd quædam ſcilicet præſentia ſolum, alia præterita, alia futura: quædam præſentia, & præterita, quædam præſentia, & futura, quædam futura, & præterita: alia verò omnia etiã ſignificare valeãt, præſentia, inquam, præterita, & futura. Atque hactenus quidem eam diuiſionem, quæ à ſummis rerum generibus, quæ ſignificantur, incipit, vſq; ad infimas ſpecies proſequuti ſumus: quòd à Galeno factum optarem, qui ſingulas ſeparatim, nulla adhibita connexione, nec ſummis generibus enumeratis diuiſiones facit, quum tamen ille alios vbique reprehendat, qui à primis generibus diuiſiones nõ exordiuntur, diuideréque deſinunt antequam ad infimas ſpecies ſit peruentum, & optime quidem: nam ignoratis ſummis generibus, progredi non poſſumus, quum lateat quid à quoq; proueniat: quid caput ſit, vbi verò infimas differentias non aſſequimur, quid medium ſit, quídve finis, & quot tandem ex ipſis generibus naſcantur, perſpici nequit. Sumi poſſunt non inutiles aliæ à rebus ſignificatis ſignorum diuiſiones, quę in ſuperiores ſpargi poſſunt. Veluti quũ dicimus quędã eſſe bona ſigna, quæ bonũ aliquid præſens, præteritum, aut futurum monſtrent, quædam mala, nonnulla indifferentia: Ac rurſus inter bona, quædã optima, alia minus quàm optima reperiantur: ſic inter mala, quædam peſſima, quædam minus mala, nonnulla extremè lethalia, vel quæ pręſentem iam mortem oſtendunt: Præterea à rebus ſignificatis ea ſumitur differentia, quam habet Galenus quũ ſcribit quædã ſigna eſſe quæ curationem indicent, quædam conſeruationem, quædam reſtaurationem, alia denique præcautionem. Ab his etiam fontibus ea ducitur, quam habet primo de Locis affectis, quæ tamen compræhenſa videtur in prima diuiſio

uiſio

uisione. Ait autem eo loco signa quædam esse, quę morbum solū, quædam quæ affectam partem, alia, quæ vtrumq;: quędam verò esse, quæ duos affectus, nonnulla quæ duas partes, alia tandem, quæ causam, & affectum monstrant. Sed ne singula in hac parte prosequamur, liceat vnicuiq; quādo opus fuerit signa diuidere, facta ex rebus significatis diuisione. Iam verò à significandi modo differentia hæc ducitur, quū dicimus quædam esse, quæ semper idem significant, aut bonum vt coctionis signa, vel malum, vt quæ malignitatem morbi ostendunt, vel quod indifferēs est, vt cubare per febres in latere dextro vel sinistro: alia verò nō semper idem monstrare, sed vno tempore vnum, alio aliud, qualia sunt decretoria signa: quæ si cocto iam morbo superuenerint, breui venturā sanitatem prænunciant: Si verò crudo adhuc morbo appareant iudicationem non bonā, quæ scilicet aut ad perniciem tendat, aut in longum tempus morbū trahat, declarant: Pertinet quoque ad hoc caput ea diuisio quum dicimus: quædam significare vt cōmunia, quædam vt propria, quædam vt immediata: alia verò vt mediata, nōnulla suapte natura, alia verò aliorum ratione: & quòd quædam ita significent, vt magnā vim in significando habeant, alia verò paruam, aut incertam obtineant: Sumuntur enim hæ omnes differētiæ à significandi modo, & ratione: Nec dubito alias reperiri posse diuisiones signorum: neq; enim hoc loco singula prosequi volumus, sed satis est methodum indicasse, & capita monstrasse, ex quibus vniuersæ diuisiones, & differentiæ duci posśint. Omnes enim, quæ certa docendi ratione constant vel à rebus significantibus, aut significatis, vel à significandi modo deriuare inuenientur: Aliæ autem, quæ artificio carent inter se confusis fontibus ex mixtione alienarum differentiarum resultant, vt antea ostendimus huius generis esse eam diuisionem, qua Galenus in Aphorismis vtitur: quæ quum vnusquisque nullo negotio perspicere valeat, ad sequentia properabimus.

De

De signorum fontibus à quibus signa omnia ducuntur.

CAP. V.



VVM variæ sint signorum differentiæ, illud sequitur explicandum, vt doceamus à quibus illæ sumantur, & signa vniuersa ad omnia, quæ cognitu sunt necessaria, ducantur: Qua in re illud imprimis tradendũ quid signum esse, quidve ad aliud declarandum adferri posit: Deinde an vnum solum vel plura statui debeant, à quibus omnia signa petantur, quòd si ea plura sunt, quot nã, & quæ tandem sint, & an in singulis diuersa vel eadẽ omnibus genera statui valeãt: Qua verò ratione antiqui recentioresq; scriptores hæc etiã tradiderint, omnibus veritatis studiosis constare puto: quippe quum nullum ex his scopis meo quidem iudicio, methodo aliqua satis explicatum apud eos inuenire liceat, sed quosdam nec etiam attingant: alios verò empiricorum more nulla seruata docendi ratione, dum singula quæque prosequuntur, explicent, id quod ex multis aliis Galeni locis, tum maximè ex libro de Morbis vulgaribus ostendere possumus, vbi vna cum Hippocrate Galenus ea enumerat, à quibus notæ petantur tum ad morbos ipsos dignoscendos, tum ad illorum finem prædicendum, quum ait ex natura communi & propria, ex morbo, ægrotante, oblatis, offerente, cœli statu, habitationis loco, consuetudine, victu, viuendi conditione, ætate, sermone, taciturnitate, imaginationibus, somnis, vigiliis, insomniis, vellicationibus, frictionibus, lachrymis, accesionibus morborum, deiectionibus, vrinis, sputis, sudore, rigore, frigore, tusi, sternutamento, spiritu, ructu, flatu silente, strepente, sonoro, sanguinis eruptione, hemorrhoidibus, & cæteris huiusmodi signa sumi, quæ propemodum infinita sunt, nec arte vlla explicantur, nec memoria cõtineri possunt. Qnur enim viuendi conditio, aut consuetudo signa sunt morbi, non patet, nisi prius, quid posit esse illius indicium, sit ostensum. Quum præterea vigilię, insomnia, imaginationes, vellicationes ad vnum genus referantur, nempe actionẽ lęsam: deiectiones verò, vrinę, sputa, sudores ad aliud nempe ad excreta; & quod dixit de somnis, & vigiliis, idem etiam intelligi

ligi posſit de reliquis animi,& corporis actionibus labefactatis:capita profectò erant explicanda, & generatim ea à quibus ſigna ſumuntur ante oculos ponenda:ſic enim intelligemus à quo fonte ſingula deriuent,& quæ prætermittũtur eiuſdem generis,ob infinitam ſingularũ rerum multitudinem in genere compræhenſa intelliguntur. Hinc illud profectò euenit,quòd infinita propemodũ ſigna in vnaquaque re authores enumerent, & à diuerſis principiis perpetuò auſpicentur,deſinántque in eo,quod ignoramus,an vltimum ſit,an aliud poſt ſe relinquat. Hac etiam ratione fit,vt authores in ſingulis morbis de numero ſignorum inter ſe diſſentiant,quum vnus plura quàm alius ponat, nimirum quòd arte nõ vtantur,quæ iuſtum numerũ ſemper in omnibus aſſequitur:& denique id facit perpetuò nos hæſitare, an omnia ſigna eius,quod quærimus ſint compræhenſa, vel aliquid adhuc ad perfectum numerum deficiat:quæ omnia incommoda effugiet,qui ab initio certa capita veluti fontes ſibi proponit,ex quibus poſteà ſingula exhaurit. Quod quidem Galenus in Arte medicinali facere cœperat, ſed nec omnia capita neceſſaria ponit, quum multa ſigna adferat ad ſingula dignoſcẽda,quæ à nullo fonte ab eo propoſito emanant,id quod paulo poſt docebimus. At ſi quis eadẽ quæ nos trademus,ab eodẽ authore elici poſſe dicat,id ſpontè ei concesserim,qui antiquos omniũ rerum authores eſſe ſtatuit,& omnia perfecta ab illis reperta,& tradita contentiosè litigare cupit: Neq; enim contendere in hac re velim cum eo, quẽ omniũ bonorũ, quæ noſtra habet ars, authorẽ agnoſco,ſed aliud eſt aliquid elici poſſe ab aliquo ſcriptore,aliud methodo doceri quod ſcribitur. Quis enim neſcit rigorẽ calorémque diffuſum per vniuerſum corpus febrẽ indicare? Sed qur id hæc oſtendant,& à quo ſigna capiãtur:deniq; quot, quæ've poſsint eſſe,quæ aliquid ſignificent, ſolus artifex nouit:& qui hæc tradit,artẽ docet,ſiquidẽ ars generali quadam tractatione cõprehendit,quæ vulgus non niſi in ſingulis agnoſcit. Quot(quæſo)extant medici,doctoris profeſſoríſque titulo tumentes,qui ſi interrogentur vnde febrium ſigna ſumãtur,ne verbũ fortè,aut certè ineptè vnius mẽtione facta,& aliis omnibus prætermiſsis fontibus,reſpondebunt:quũ tamen hoc contẽpto,quod cõmune eſt,fruſtra ſingula,quæ nunquã perfecte enumerari poſſunt,docere tentabunt.

bunt. At qui artem tenet, statim adferre poterit, vnde non solum febrium, sed aliarum omnium rerum notę petantur, & si alicuius rei indicia ab antiquis authoribus conscripta fortè non fuerint, ea per se inuenire, & si quid redundet apud eos, vel deficiat: statim consultis fontibus depræhendere poterit. Ex quo quidem patere omnibus puto, quanta sit methodi vis, quantúmque referat hoc modo, vel aliorum authoritate & opinione artes docere. Sed iam ad rem redeamus, & quod proposuimus explicare aggrediamur. Itaque quum essentia & natura cuiusque rei quocunque modo percepta, non solum qualis res ipsa sit, sed etiam multa alia quæ ad rem ipsam pertinent, ostēdat: primum genus signorum à natura rei de qua agitur, merito sumi dicemus. At quum rerum effectus rem monstrent, à qua illi nascuntur, secundum genus ab effectibus accipi statuamus. Quum autem causæ rei in cognitionem eius quod efficiunt, cuiusque causę sunt, nos ducant, tertium genus à causis ipsius rei petetur. Quamobrem tria erunt pręcipua rerum genera, quæ nos in eius, quod quærimus, cognitionem perducere valent. Rei inquam natura, causę, & effectus. Intelligo autem nomine naturæ rei illius formam, genera, differentias, partes, & proprietates: causę autē nomine omnia causarū genera de quibus antea egimus: Effectuum autē non idem numerus, nec eadem in omnibus ratio: Quando etiā in morbis solis hi euariant, siquidem nonnulli ex illis duntaxat actiones lędunt, alij verò qualitates corporis, & excremēta pręterea mutant: & meritò quidem ab his signa ducūtur: Nam quod verè significare aliquid de aliquo potest, aut aliquid est de re ipsa, illiúsq; natura, aut in eam agere, aliúdque conferre ei potest, vel ab ea profectum: Sunt porrò de re ipsa propria illius essentia, & forma, genera, differentiæ, partes, & proprietates. Agunt conferúntq; causę: effectus verò à re proficiscuntur, inter quos, si velis, proprietates repones: Nos tamen, contempta nimia logicorum subtilitate, nullo errore in hac nostra tractatione signa à proprietate petita inter ea enumerabimus, quę ab ipsa essentia deriuare dicentur. Est & aliud constituendum caput, quod signa cōplectitur, quę ex similibus, & omnino à proportione capiūtur, de quo etiam suo loco agemus. Nā etsi ad omnia, vt illa priora, hoc caput nō diffunditur, in quibus tamen locū habet, signa prębet nō

parui momenti: Nunc verò illud ostẽdamus, quod proposuimus hæc capita à Galeno non fuisse posita omnia: sparsim tamen eum ab omnibus his signa deducere. Itaque libro primo Artis medicinalis, posteaquàm signa diuisit, & corpora, docet à quibus signa sumãtur, quibus omnes corporum dispositiones dignoscere liceat: quòd scilicet ab his capiantur, quę secundum essentiæ rationem corporibus insunt, nec nõ ab his, quæ ex necessitate ea consequuntur: nempe ab ipsis functionibus, quæ à corporibus æduntur. Omittit enim (vt satis patet) vniuersum genus, quod à causis rei petendum esse diximus, tum illud, quod à similitudine, & proportione signa sua præbet: Præterea non satis docet, quid essentię nomine intelligi velit, quum tamen plurimũ referat hæc diligenter explicare. Etenim nonnulla ex his, quæ secundum essentiam rebus inesse diximus, nonnunquam sua exibent signa, aliis interim nihil conferentibus. At quòd sparsim signa ab his quatuor fontibus sumat, facilè licet ostẽdere. Sic enim febres ex caloris qualitate, in qua illarum natura posita est, dignoscendas, & inter se distinguendas esse scribit: quippe quum diariã à putrida vel hectica ex diuerso caloris occursu, & natura potissimum differre cognoscamus. Sic etiã ex vigilia, insolatione, inedia, obstructione, & cæteris, quę febres cõmittendi vim habẽt, acceptis indiciis ex causis percipimus cuius generis illæ existãt. Ac etiam ab horrore, rigore, siti, excrementis, & aliis illarũ symptomatis, & effectibus signa ducit, tum ad febres ipsas, tũ ad causas illarum & euentum prænunciandum. Nonne etiam ex similitudine & proportione, indicia capit, quum scribit ad Glauconem, & in libris aliis passim, nos credere debere tertianam esse febrem, aut lethalem, vel salutarem morbum si alij qui eo tẽpore morbo laborant, huiusmodi affectu tenentur? Sunt plena his omnes illius libri, nec deficere possunt exempla. Verum quoniam nos plures fontes constituimus, & multa in vnoquoq; fonte compræhendimus inter se diuersa: nõ ab re fore duco, si quibusdã exẽplis quid intelligamus rudiori lectori explicemus. Itáque inter signa, quæ ab essentia sumuntur, forma rei sua prębet hoc modo indicia. Vlcus ostendit non nisi paulatim sanari posse eum, qui laborat: febrem agnoscimus tactu, vulnera visu percepta illorum forma. Ac posteaquàm lateralem morbum ex suis accidentibus esse

noui

nouimus, ducta ab illius forma prædictione, nunciamus finem ante decimũ quintum diem venturum. Siccam intemperiem, quæ genus quoddam est morbi ægre sanari posse, calidam & frigidá promptius presagimus Morbos magnos, vel continuos, vel malignos, (quæ morborũ sunt differẽtię,) periculosos iudicamus. Morbũ, qui in declinatione est, sine periculo, nec amplius per crisim finiri posse, sumpto à partibus illius indicio prædicimus. Si lapis cum vrina excernatur, colligimus eum omnino vel in renibus, aut vesica procreatum: quòd illæ duntaxat partes vim proprietatémq; habeant lapides gignendi. A causis verò hoc modo notę petuntur, diariam miniméque periculosam febrem cẽsemus esse, quam vigilia peperit: malignum morbum iudicamus: qui ex atra bile excitatus est: tũmorem ex sanguine vel pituita confectum, benignum esse credimus. Veremur mortẽ si vulnus est in corde vel cerebro. Salus expectatur, si caro laborat. Morbos, qui calidis iuuantur, frigidos, contrà verò calidos, quibus frigidum opitulatur, agnoscimus: Breues præsagimus fore morbos, si corporis vires validę subsunt, & vbi sudor expectatur si tenuis est humor, & cutis laxa, & aperta. Iam verò effectus sua exhibent eadẽ ratione indicia. Etenim eum morbo vexari fatemur, quem ineptum ad solita officia obeunda conspicimus, febre verò teneri putamus, cuius vrina rufum, igneúmque colorem refert: lethali verò tabe confectum, qui pus pulmonísque carnem tussiendo reiicit: malè ei affectum esse hepar colligimus, cui natiuus color in flauum permutatus est. Quomodo verò signa sumantur ex similitudine & proportione rerum, anteà ostendimus. Illud tamen putare non oportet in singulis rebus dignoscẽdis ab omnibus fontibus signa capi posse. Latet enim aliquãdo rei essentia: veluti, quum internæ partes inflãmationibus occultis laborant, effectúsque ipsi, aut paruitatem perspicui non sunt, aut cũ aliis confusi id, à quo proueniunt, ostendere nequeunt. Quinetiam causæ ipsæ sæpe solam coniecturá gignũt: sæpe verò euidentissimas eius, quod quærimus notas præbent: nonnunquã id certius quàm alia facit rei essentia, aliàs ipsi effectus, & genus vnum quàm aliud euidentiora præbet indicia: quod statim apparebit, quum de omnium illorum vi agemus. In propositis tamen signorum capitibus semper inuenies, quod rem, quam inuestigamus, quantum

medicina præstare potest, certò monstrat. Id quod suo loco singulorũ tractatio ostẽdet, non propria quidem omnibus, quando id nostri non est instituti, sed perinde explicata, vt communium contractione peculiaris singulis quæ medici cognitionem requirunt, facilis fieri possit: Non enim quid febrem, aut quid inflammationem, sed quid omnẽ morbum ostendat, nunquid hepar, aut cerebrum affectum, sed quid laborantem partẽ indicet, non præteritę febris, aut instantis, sed morbi, qui antecessit, & imminet: non denique quis finis sit expectandus vrgente febre, sed quid sperandum metuendúmve in omni corporis statu trademus, ex quibus ea, quæ eiusdem sunt generis, in quibus (contempto, quod omnibus commune existit, & in arte scribenda præcipuum) alij ferè omnes scriptores occupantur, facilè intelligentur ab eo, qui agnoscit quam vim in singulis communia obtineant. Id sane Aristotelem, & Theophrastum, qui nouerũt, quid docendi, scribendíque ratio postulet obseruasse videmus: quum quæ omnibus cõmunia sunt, & generibus propria solum docent, quorum vi reliqua quæ infinitam propemodum tractationem requirunt, si singula prosequi velimus compræhenduntur.

De vi signorum.

CAP. VI.

SIGNORVM vim non minus quàm causarum medicum tenere oportet: quũ non aliter quę præsentia sunt dignoscere, præterita commemorare, & futura rectè prædicere valeat: Neq; enim eadem in omnibus illa est, sed sæpius euariat, vt arte omnino sit opus, quæ certa ratione vniuersam horum naturam complectatur. Nam rigor per febres intermittentes febris insultũ significat; In continuis verò, qui cum interna inflammatione cõsistunt, suppurationem fieri declarat: nutrimenti vehemens appetentia nunc pręcessisse morbũ, qui corporis substantiã cõsumpsit, quam natura resarcire appetit, nũc inediã, aut aliquid aliud, quod corpus exhausit, cõmemorat. In ardente febre liuidus color in facie, & frigus extremarũ partium mortẽ pręnunciant, in intermittẽte instare accessionẽ indicat, alui fluxus in febris principio aut mortẽ, aut morbi longitudinẽ portẽdit. cocta

verò

verò morbi causa proximā fore salutem promittit, denique varia signorū facultas, naturáq;. Et habet sáne res hęc si quæ alia in medicina, nescio an maiorē difficultatem, quàm vtilitatem: Nam & per se id difficile est consequi quod quærimus, tum eo maximè, quòd antiqui scriptores intactam omnino hanc partem reliquerunt, nec viā aliquā nobis monstrarunt, quā si non perficere, saltem aliqua ratione aggredi possemus, quod in hac re desideramus. Etenim Hippocrates circa finem libri tertij suarum Prędictionū illud solum admonet vim omniū signorum eum tenere debere, qui salutem, aut mortem in morbis rectè prędicere studet, aliorum generum, quę alia ostendunt, nulla mentione facta: Galenus verò omnia genera prętermittit, nec alio loco, nec eo, quo Hippocratem de hac re differētem enarrat, docet in quo vis huiusmodi consistat, quot capita contineat, qua demū ratione eam consequi valeamus: quod tamen ab eo, qui artē methodo condere nititur, prętermittendum non est. Vt enim illa admonet perdiscendam esse naturam omnium signorum ab eo, qui hanc partem de Signis pro dignitate excolere velit: Sic etiam rationem, quæ id doceat, promittit, artificésq; admonet ne illius obliuiscātur: Nam quid (quęso) prodest admonuisse cognoscendum esse signorum omniū vim, si postea in quo posita illa sit, quomodóve comparari posit, non doceamus: Vt enim Galenus eos repręhendit, qui quum pollicentur curandi rationem se tradere, illud duntaxat explicant, quod à primis indicationibus ostenditur, quódque vulgus etiam nouit, morbum scilicet sui ablationem desiderare, nec prętereà docent quibus remediis, quóque modo commode ille propellatur: Sic profectò non satis est quod illi in hac re scribunt, sed ratio etiam addenda quæ quod proposuimus vtilissimum, nos assequi doceat. Qui igitur de vi signorū agere velit, imprimis separare debet ea, quæ significare nequeunt ab his, quę id facere possunt, ne vim illis tribuat, quibus nulla adest: Deinde quid vnumquodque significare, & quid à quo ostendi posit, ignorare non debet. Postremò quomodo singula monstrēt signa, explicare oportet. Ea quidem significandi vim non habent, quę nec in nobis sunt nec à nobis profecta, nec quicquam in nos agere valent, nec similitudine aliqua proportionéve nobiscum iungūtur, aut dissimilitudine separātur: Nō omnia

significat omnia, sed quædam, quæ præsentia sunt, quædam præterita, quædam futura: quædam genus vniuersum, alia vnam solam speciem monstrant, eámque vel non omnem, nonnulla verò omnem, & solam ostendunt. Quin etiã quæ significantur, non ab omnibus, nec ab eisdem signis docentur. Ac ne longius absint exempla, causæ quæ lædunt, eos affectus præsentes monstrant, quos offendunt, dum corpori adhibentur. gracilitas insolita, nullo præsente morbo, aut morbosa causa aliquid præcessisse commemorat, quod vim habuit corpus consumendi. Pulsus admodum languidi per morbos, futuram mortem prænunciant. Dolor vehemens, & punctorius in latere præsentem inflammationem, & ancipitem euentum portendit. Color liuidus, aut niger, qui lacerata cute à canis morsu in vulnerata parte cõspicitur, vulnus præsens, & causam, quæ malum peperit, malignam docet, periculúmque simul minatur: partium insignis imbecillitas morbum significat, illius autẽ causam minimè: excretio atræ bilis morbi causam declarat: quis verò morbus ab ea sit excitatus non necessariò docet. Rigor in febre intermittente, causæ & morbi pariter index est, quum non nisi à bile, & in tertiana excitetur: Quæ febres cõmittunt causæ, vt morborum, sic symptomatum, quæ necessariò sequũtur, sunt indicia: vehemẽs siquidem febris inflammationem internarum partium, & putredinem calidorum humorũ ferè sequitur: Sitis non solum bilem exuperantem, sed etiam pituitam salsam, æstuantésque ex sanguinis ebullitione affectus, & ventriculi intemperies calidas, & siccas comitatur. Rigor solam bilem per febres intermittẽtes redũdare mõstrat. Vulnus in osse ea solum parit symptomata, quæ ex partium diuisione necessariò sequuntur, in vena autẽ inflictum sanguinis etiam fluorem minatur. In costali morbo dolor latè fusus partis affectæ est index. Punctorius tum affectum ipsum, tum laborantem partem significat. Velox, & creber pulsus calidum cordis affectum prodit. Decolorata, subtumidáque facies præcessisse vigiliam, aut frigidiorem morbum testatur. Attonitus morbus mortem, eámque cito venturam denunciat. Dolor in articulis, extremísque partibus, vrgente febre, admonet abscessus illic expectandos esse. Vrina, quæ quarta die in febribus euidentissimas habet coctionis notas, salutem septima promittit. Læsæ præter naturam

actio

actiones indicia sunt vniuersi morbosi generis. Dolor verò eos solum morbos repræsentat, qui vehementẽvim habẽt. Calor per vniuersum corpus expansus solas febres comitatur. Dolor pulsatorius solam inflammationem sequitur, at nõ omnem, quod facit calor. Decubitus in latus affectum, aut oppositum in laterali morbo inflammationis differentias declarat: vehemens autem dolor punctorius, nõ solum inflammationem membranæ, sed etiam affectus magnitudinem innuit. Calor vehemẽs, qui in corpore sentitur febrẽ quidem significare potest: at non solum febrem, sed etiã inflammationẽ, & alios affectus calidos manifestat. Rubedo, quæ maximè circa malas in facie cõspicitur, & æstus, qui in toto thoracis sinu cũ grauitatis sensu percipitur, solius peripneumoniæ sunt indicia, veluti vngues adunci solam omnémque tabem sequuntur. Denique quid ostendat quod presens est, præteritũ, aut futurũ, quídue vnum ex his, duo, vel omnia, quid constitutionem, illius causas, & effectus, quid illorum genera, species, & differentias: quid multis sit commune, quid vni proprium, ab eo ponendũ est, qui signorum vim assequi studet. Sic etiam inter ea, quæ significantur, operæpretium est intelligere quid ab vnoquoq; ostẽdi valeat. Etenim vitiata structura ob conformationem, magnitudinem, numerum, & cõiunctionem corruptam, ab excremẽtis patefieri nequit. At hæc ostendunt qualia sint vlcera, quales febres, & quæ per tussim reiiciuntur, quales quantíque sint thoracis morbi, monstrare valent. At vrinæ hepatis, renum, vesicæ, & internarum venarum affectus propriè indicãt. Alui autem excrementa, hepatis, lienis, ventriculi, & intestinorum morbos testantur: aliarum verò partium aut nullo modo, aut quatenus cum his communicant affectus prodũt: nec ab aliis excrementis hi aut illi significari possunt. Sic in aliis eadem est consideratio adhibenda, ne omnia prosequi cogamur. Iam verò illud tradẽdum est, quod ad modũ significandi pertinere diximus. Quædam enim ita significant, vt perpetuò id faciãt, quædam verò nõnunquã signa esse desinunt, à signatísque rebus seiungũtur: quædam suapte natura, alia materię, vel alterius rei ratione sua signa prębẽt. Sũt quædam, quæ vt propria signa, alia verò vt communia, nonnulla rursus vt mediata, alia vt immediata, & proxima aliquid monstrãt, vel vt ad logicã rem hãc redigamus quædam

ita significãt vt cõueniãt illi soli,& non omni:alia omni, & nõ soli:alia omni, nõ soli, semp:alia omni, nõ soli aliquãdo: alia soli,& aliquãdo: alia soli,& semp:alia soli, omni,& aliquãdo: alia soli, omni,& semp:tot enim modis aliqd ꝓpriũ dici potest: Quędã præterea ita significãt, vt maximiã vim inter alia significãdi, nõnulla verò minorẽ obtineãt. Addeq; idem eadem ratione, nunc verò diuersa, plura docet. Ac in omnibus illud etiam ignorandũ nõ est, quãdo vnumquodq; instet incipiat, quando desinat, quãdiu duret, quando, quandiúue augeatur, vigeat, & remittatur, quale vnũquodque sit quum apparet, in quo coporis loco, in quóue affectu conspiciatur. Quid præterea aliud præcedere vel comitari vel subsequi sit aptum, ex his enim diuersi significãdi modi sumũtur. Etenim actio præter naturam læsa morbi semper est signum. At rubedo vbi interna est pars, quæ afficitur, inflammationis indicium esse desinit. Id autẽ semper facit inflammationis calor. Bilis, quæ tertianam cõmittit in denso, duróque corpore, rigorem non parit, à febréque seiungitur, quam suapte natura comitatur ob subiecti corporis conditionem. Sic sane quædam in morbis apparent affectis quibusdam partibus, quæ in aliis latent, & per certa anni tẽpora, certis diebus, horis, ætatibus, sexu vario, in diuersis prę terea regionibus, viuendi cõditione varia, & denique in corporibus diuerso modo ob quãcũque causam affectis: quædã videntur in eisdem morbis signa, quæ in aliis non adsunt, aut si adsunt, latent ab aliis obscurata, aut aucta, diminuta, aut alio modo euariantia conspiciuntur. Etenim attonitus morbus suapte natura mortem prænũciat, mediocris febris in senibus, infirmísque corporibus idem portẽdit, sed ob virium imbecillitatem: Sic vulnus alicui parti inflictum, vbi remedia idonea desunt, aut mortem, aut morbi longitudinem pollicetur. Difficilis respiratio peripneumoniam monstrat vt cõmune signum, quod partes thoracis affectas comitatur: Dolor verò, qui ab imis circa dorsum partibus ad pectus consurgit, propria illius est nota: queãdmodũ & rubedo circa malas: Eodem modo dolor lateris cõmunis est partibus omnibus illius loci, quæ aptæ natæ sunt dolore tentari: at punctorius proprius est inflammationis ambientis costas membranæ. Nec illud quidem ignorandum est propriorum signorum quædam esse, quæ nullo modo alteri cõpetere pos

re possunt, vt dolor pulsatorius inflammationis, alia verò propria fiunt cõtractione quadã: veluti difficilis respiratio, quæ multos affectus, & partes laborantes cõsequitur: at ea in qua recti stare coguntur qui laborant, affecti pulmonis propriũ est indiciũ: Atque illud etiam cõtingit, vt quæ cõmu nes sunt notæ pertinacius nõnunquã rebus inhæreãt, quàm quæ illis propriæ existunt: Nam febris, & tussis pleuriticos semper comitantur: Dolor verò latè fusus punctoriúsue antequã solutus sit morb. euanescit: Immediatũ est peripneumoniæ signum æstus in thoracis sinu perceptus: At rubedo maxillarum, palpebrarũ tumor, sopor idem monstrãt, quoniam euaporationis ab inflammatione ad caput delatæ primò sunt indicia: quo modo etiam pulsus inflammatas partes ostendũt: Nam illæ primũ calorem emittunt ad cor, ex quo febris, ex ea deinde vsus pulsiuũ ipsique pulsus mutantur. Cæterum vim habent quædã certã, quædam dubiã plus, vel minus, eámque vel simpliciter in omnibus, aut in aliqui bus se inuicem facultate superant: Maximam sanè in omni bus morbis ad salutem, vel mortem prædicendam vim habent actionum vitia: In thoracis affectibus sputum, & difficilis spiratio vrinis plus possunt. Hæ verò in febribus pulsibus non cedunt, sed vel parem, aut etiam pulsibus maiorem facultatem obtinẽt, præsertim si nihil malignitatis subsit, alioqui præualent pulsuum indicia. Dubiam salutem polli centur excretiones per febris initia, certam verò coctionis indicia, virtutúmque robur: Difficilis respiratio partiũ tho racis varios affectus mõstrat: quæ verò talis est, vt recto cor poris trunco stare cogantur qui laborãt, affici pulmonẽ declarat: Ac si cum ea expirando aẽr vehementer calidus emit tatur, inflammatum: alioqui ex frigidis, multísque humori bus obstructum viscus testatur: Delirium calidam omnino affectionem nunciat: vbi verò cõtinuum est, aut cerebri, aut septi transuersi inflammationẽ repræsentat: Sitis quæ aëris frigidi inspiratione lenitur, pulmonem: quę verò non nisi potu extinguitur, vẽtriculum illius fontẽ indicat. Denique alia diuerso modo apparentia vel eodem etiam modo, sed di uerso considerata, diuersa significant. Iam verò delirium vi gentibus morbis, non incipientibus, & declinantibus accedit. Rigor declinãte quartana desinit. Tussis per vniuersum morbum pleuriticos comitatur. Calor in pituitosa febre

tardè accenditur, diúque perdurat accẽsus. Pulsus paruus, & inæqualis in principio, primóque incremẽto accessionis pituitosæ, biliosæque febris sentitur, sed cum illa diu perseuerat, ab hac verò cito recedit. Intermissionis tẽpus in tertianis purum, in quotidianis relicti humoris, & putredinis indicia seruat. Prompte accenditur in tertiana calor & discutitur, tardè & per interualla in quotidiana, nec vnquam bene extinguitur. In quartana etsi tardè difficiléque succenditur, tamen semel accẽsus nõ multo tẽpore perfectè dissoluitur: Parua apparent symptomata ab initio in his, qui à cane rabido sunt demorsi, at progressu temporis vim maximã sumunt febrium cõtinentiũ vnum genus statim comitantur magna accidentia, quæ statim postea mitescunt, & cõtinuo minuũtur, in alio genere, quę ab initio accesserunt mala, eũdem vigorẽ perpetuò seruãt, in alio perpetuo augẽtur, sitis per febres ardentes, increscente, vigentéq; accessione maximè vrget. Ea verò incipiẽte, aut declinãte minimũ infestãt. Instantis verò accessionis febriũ indicia sunt pandiculatio, oscitatio, decoloratio, corporis grauitas. Pręcedere solẽt vlcera capitis manãtia, vt Crito refert, furfures, scabies, & propria quędam in singulis affectibus sunt accidentia, comitantur verò quę peculiaria, & cõiuncta sunt cum rebus indicia, Ac subsequũtur quę ab aliis necessario prodeunt. Cęterum quoniam inter signa quędam sumũtur à rei essentia de qua agimus, quędam ab effectibus, alia à causis, alia demũ ex rerum similitudine & proportione, an singula ex illis omnia, quę cognoscere desideramus, significare possint, & quid quomodo vnumquodque monstret, breuiter tradere aggrediemur. Quod etsi vix fieri potest communi aliqua ratione, propterea quòd ferè in singulis hęc ratio variat, tamen vtcunque id facere tentabimus, vt lectorem exerceamus, admoneamúsque non eandem esse illis vim, nec significandi modum: etenim genus signorum, quod ab essentia rei sumitur, pręsentia, pręteria, & futura declarare potest. Inflammationis etenim essentia tumor est ex sanguine factus: hoc omnino se prodit, dum sensibus subiicitur. Docet etiam causam aliquam præcessisse, quæ fluxionem excitauit, quum alioqui huiusmodi tumor erigi nequeat, an verò calor, vel frigus, vel aliud fuerit, quod humorem commouerit, peculiariter non docet, id quod tamen aliquando rei essentia

ostend

ostendit: Veluti quum febrem diariam in qua calor acris, & siccus sentitur, absque illius copia intelligimus ex tristitia natam. Salutem verò, & periculum etiam prænunciat inflammatio, at non eodem modo hæc significat, tumore siquidem se prodit, & certas suæ naturæ notas præbet: quòd vero ruber calidúsque sit tumor fluxionem præcessisse, & sanguinem proximam esse causam significat, quoniam vero ob diuersum locum, diuersásque proprias differentias vim mutat, aliàs salutem, aliàs verò periculum præsagit. Semper autem ad omnia signa non præbet rei cuiusque essentia, interna siquidem inflammatio tumore non cognoscitur. at quum eam ex aliis indiciis nouimus, ex illius natura semper quid præcesserit, quídve futurũ sit, colligimus, quæ tamen in calido essentiam obtinent, vbique sua signa præbent, quoniam in omni corporis loco, etsi euidẽtius in vno, quàm in alio calidi vis percipitur. Sunt verò propria, inseparabilia, maximæq́ue facultatis indicia, quæ ab essentia ducuntur. Porrò in genere signorũ, quod à causis sumitur constituentibus ipsum affectum, eadem est ratio, quæ & in ipso affectu. Ignoramus enim an sanguis, vel alius humor sit, qui tumorem in profundo corporis excitauit, si illius naturam spectemus. At ille causas, à quibus collectus in parte est, etsi non certò singulas species, quídq; futurum sit, aperit, causæ verò, quæ immediatas cõcitarunt, facti affectus, & euentus notę sunt, qualésque ipsæ sint, monstrant. externus namque aër calidus morbum, quem suapte natura peperit, pariter calidum, breuémque testatur. Sic etiam materia, quæ in corpore abundat, qualis sit affectus, quídque sperandum, vel metuendum, & simul quid antecesserit, docet. Etenim biliosus humor, qui in corpore abundare conspicitur, biliosam febrem, quæ vrget, eámque breuem fore, & victum præcessisse, qui huiusmodi humorem aceruandi vim habet, manifestat, si quis vulnus acceperit per thoracẽ, ignoremúsq; an cor fuerit affectũ, & quid venturũ sit, partis natura id declarat: quandoquidẽ ex ea colligimus hominẽ viuere nõ posse, si cor vulneratũ fuerit, eo autẽ non affecto, spem superesse de salute. Causæ sine quibus, nõ necessario quod pręsens est, aut præteritum repræsentant, quid autẽ venturũ sit, euidenter denũtiant. Partis siquidem debilitas nõ docet, qualis sit præsens morbus, nec à quibus causis sit genitus: insanabilẽ

tamen,

tamen, aut diuturnum affectum prędicit. At iuuantes causę quod præsens est, semper monstrant, & quod futurum: quid verò præcesserit non ita perpetuò euidenter. Calidũ etenim affectum esse agnoscimus, qui frigidis iuuatur, ex quo salus continget, si ea plurimum prosint, mors si nihil: anceps verò euentus expectatur, si parũ conferunt: in his verò, qui ab vno solũ auxilio iuuari possunt, ex eo colligere licet, quid etiam præcesserit. Hoc enim pacto si ignoremus à quo genere serpentis aliquis demorsus fuerit, his adhibitis præsidiis, quæ propria sunt vulneratis à vipera: quæ qualísve fuerit morbi causa hoc modo depræhendimus: Lædentes verò causæ qualis sit affectus, & quid præcesserit, quíq; futurum, eodem modo declarant: vini namque potus, qui hominẽ laborantem offendit, calidũ affectũ declarat in corpore consistere: at nõ docet quæ causa febrẽ intulerit: id quod faciunt, quæ febricitantibus obsunt, qui ex ira, vel mœrore, aut alia denique occasione febrem contraxerunt. Non adsunt semper signa, quæ à causis omnibus sumuntur: quoniã nec ipsę causæ, sed quum adsunt, magnam habent significandi vim, & inseparabilia signa præbent. Iam verò ex tertio genere signorum, quod ab effectibus sumitur: signa etiã ducuntur ad eadem significanda: etenim actiones læsę pręsente morbo, illius sunt indices: eo verò absente vel futurũ, aut præteritum pręnuntiant: & illarũ differentię morborũ differentias, causásque differentes ostendunt: Magnam námq; corporis debilitas, magnum etiam morbum, qui pręsens est, aut venturus, aut etiam antecessit, testatur. Alia sunt vitia actionum quę intemperiem, alia quę solutionem continui sequuntur. Ac sanè inseparabilia sunt signa, immediata, perpetua, & propria, maximæque virtutis, quę ab actionibus sumuntur: excrementa quę à corpore exeunt, & alia opera, quę in eo fiunt, vim habent hęc omnia significandi, queãdmodum etiam, & corporis qualitates, quod clarius esse puto, quàm vt exemplis monstrari debeat: At non ad omnia suas notas spargunt excrementa, sed ad eas solum actiones, quę in alteratione humorum versantur, & ad eas partes, in quibus vel ea gignuntur, vel suscipiuntur. Sic etiã color primo, & per se solum ostendit subiecti humoris naturam: vt sapor, & odor: Postea verò morbos pariter, qui corpus infestant, quídve sit expectandũ: si quem enim per morbũ videamus

mus liuido, aut nigro colore infectum, refrigeratos, & propemodũ extinctos in eo humores, & de vita metuendũ esse colligimus: In reliquis verò qualitatibus inuenies etiam quod à variis affectibus proueniat: Nam gracilitas omnes affectus sequitur, quę extenuandi vim habẽt, calidos, siccos, frigidos, humidos, & denique qui probam nutritionẽ fieri vetant, exhauriúntque immoderate, quæ in corpore continetur, substantiam. Atque hæc quidem satis de generali vi signorum, ex quibus studiosus lector ad ea, quæ desiderari possunt in re tam varia excogitanda inuitari poterit, proposita sibi methodo, quam necessariam in hac re antea censuimus. Nam quid de signis sumptis à similitudine sentiendum sit, patere omnibus puto, quòd scilicet in illis dũtaxat locum habeant in quibus similitudo, dissimilitudóque contingit, & quòd maximam vim sæpius obtineant, vt postea ostendemus. Reliqua verò quum de signis demonstratiuis, & prognosticis agemus, suo loco peculiariter docebuntur. Ex quibus etiam, quæ hic difficiliora videntur, clariora euadent, & quod in singulis ab vniuersali methodo euariat, apparebit.

Quot, quæve possint esse in vnaquaque re signa.

CAP. VII.



VIDEMVS ita esse traditas ab antiquis rerum notas, vt nunquam duo reperiantur scriptores, qui inter se de numero signorum conueniant. Quippe quum vnus plura, vel pauciora, eáque diuersa quàm alius referat. Quo fit, vt non solum ignoremus, quod ab illis docetur, sed etiam perpetuò dubitemus an hic veriora quàm alius tradat: & omnia indicia eius, quod quærimus, sit complexus. Quod quum animaduertissent recẽtiores, qui de eadem re agunt, omnia ex omnibus signa colligunt, vt nihil prætermisisse videantur, sed hoc, vt arbitror, non est huius mali remediũ: nam vel semper ex tanta librorũ multitudine, aliquid omittitur, etsi omnia etiam colliguntur, tamẽ vel superfluò quędam enumerantur, & quæ maximè inter se sunt diuersa, & aliena à re proposita ob inscitiam quorundam authorũ, inter se coniunguntur. Adde quòd non minus ignoramus, an omnes notas posuerimus, quas res singulæ habere possunt.

Non

Non enim propterea quòd multa numerantur, credere possumus, nihil fuisse prætermissum. Quamobrem methodo est opus, qua duce non solum assequemur quod quærimus, sed etiam perspicere licebit, quàm bene vnusquisque in hac re sentiat, siquidem Galeno authore hæc methodi est vis, vt sua optimè inueniat, & inuenta confirmet, quæ verò ab illis perperam sunt excogitata, redarguat, falsáque esse patefaciat. Est porrò ea methodus tota in hoc posita vt prius statuamus, & ante oculos ponamus id, cuius indicia quęrimus. Eo enim posito licebit causas omnes, & effectus illius recensere, & quid simile, dissimiléve cum aliis habet, quod ad rem faciat ostendere. Ex quibus signa omnia, vt antea ostendimus, petuntur: itaque si fortè morbi cuiuspiam notas quæramus, statuendum est quis, qualísve ille sit. Deinde inuestigandũ quot, qualésque possit parere effectus, & quas, quótque obtineat causas, & demũ quæ illius aliquando contigerint, qui eodem malo tentati fuerunt. Hinc enim intelligemus quas notas, & quot omnino morbus habere valat: sic sanè posita morbi causa interna ex suis effectibus, aliísque causis ita innotescet, vt statim intelligere medicum liceat quę, & quot ea habeat sui indicia: eodẽ planè modo ex symptomatibus quæ apparent statim cognoscemus qui, quótq; morbi, & quot sint illorum causæ, quæ corpus infestent: sumitúrque hæc methodus à Galeno initio libri secundi de Locis affectis, vbi docet, quonã modo liceat laborantes corporis partes dignoscere: Vel enim (inquit) à partibus ipsis, vel dispositionibus, aut symptomatis exordiendum, & quę, quóve possint ab vnoquoque significari, expendendum. Verũ vt possit rudioribus res innotescere, vno exẽplo rem aperiamus: statuamus ergo inflammationem ingentem ex bono sanguine cõfectam gracilia intestina obsidere: & perpendamus quid huiusmodi affectus suapte natura, & loci conditione statim præstare potest. Quod si id faciamus, inueniemus tria sequi symptomata calorem, dolorem, & obstructionem. Dolor quidem vehemẽs non adest, propterea quòd pars paucis, exiguísque neruis prædita exquisitũ sensum non obtinet, facit tamen inflammationis magnitudo, vt omnino non sit exiguus. Calorem verò nouimus nõ admodum esse vehementem: qui etsi non statim, tandem tamen febrem pariat: obstructionem sequitur impedita delatio

tio

tio eorum, quæ per aluum excerni ſolent excrementorum, ſcilicet quæ ex coctione nutrimenti reſultant: præterea bilis, & pituitæ, quorum illa ab hepate ad inteſtina quotidie mittitur, hæc verò in ventriculo, & inteſtinis procreatur. Flatus quoque & aquoſum humorem, quo excrementa alui diluuntur cohiberi neceſſe eſt: ſequitur ſanè impeditã delationem, & retentionem illorum copia, quæ paulatim congeritur, cuius vi expultrix facultas grauatur, & commouetur vt per ſuperiores partes, qua via patet omnia protrudat, vndè ructus emittuntur, bilis, pituitáque, & tandem ſtercus euomitur, atque etiam in ipſa delatione tormina neceſſariò contingunt, dum per inteſtina hæc violentius truduntur: ſequitur neceſſario quoque malus odor, halitúſq; malus; quoniam fœtida ſunt, quæ ad os feruntur. Ac quoniam vbi excrementa partibus ſunt inimicißima, neceſſe eſt expultricem vehementer concitari: oportet pariter vehemẽtes fieri hoc caſu vacuationes, & naturæ conatus, ad quæ ſequitur virium exolutio, quam ſudor, frigiditáſque extremorum, & mors tandem ſi perſeueret affectus, excipiunt. Quinetiam inflammationem & retentionem excrementorũ ſequatur oportet intemperies ventriculi, vnde deiicitur appetentia his, qui ita laborant. Accidit pręterea delirium nonnunquã, ob vapores ſcilicet ad caput elatos: lęduntúrq; pulſus, nutritioníſque opera, & principis facultatis officia: eo quòd ventriculus, cor, cerebrum & hepar cõpatiuntur inteſtinis affectis: & denique ſi ſpectes quid inflammatio per ſe, & quid loci ratione pariat: inuenies quot ſymptomata prouenire poſſint, & quæ perperam ab aliis addũtur in vnaquaque re hoc vno exemplo colliges. Quemadmodum in hoc caſu errare Aetium quilibet perſpicere poterit: vult enim illis qui voluulo torquentur anum ita conſtringi, vt nihil vel minimum admittere poßit, & præterea adeſſe ſpirandi, meiendíque difficultatem, quod quàm ridiculũ ſit quis non videt? Quid enim quęſo poteſt eſſe cauſa tantæ cõſtrictionis ani: quum ſemper per huiuſmodi affectus gracilia inteſtina laborent: Quando nec etiã craßioribus læſis niſi omnino in ano morbus cõſiſtat, huiuſmodi cõſtrictio fieri poßit: ſpirãdi difficultas, niſi tãta excremẽtorũ copia aceruetur, vt ſeptũ trãſuerſum cõprimat, antequã ſurſum extrudatur: quod vix cõtingere videtur, nulla oriet̃. Ac multo ſanè adhuc minus

vrinæ difficultas, vel (vt Galeno etiã placet) paucitas: Quum enim humor per intestina ferri nequeat: rationi consonum sit, vt vel illius etiam portio per vrinas ducatur, quemadmodum scribit Hippocrates in Aphorismis vrinam his minui, quib. aluus copiose fluit: aliis, quorũ aluus est suppressa, augeri, aut certè impediri non debet, quod per vesicam, & renes vacuari consueuit, præsertim quum gracilia intestina non perinde sint vesicæ propinqua, vt sua vitia illi largiri valeant: nec interim impediatur hepar, quo minus humorẽ à ventriculo, & intestinis nondum affectis alliciat: Hoc modo itaque posito affectu ex illius, & loci, qui afficitur natura, tanquam ex causa in qua, intelliges quæ primo, quæue deinceps symptomata proueniunt, & vbi licet ex propria natura affectus signa colligere, eadem etiam certũ numerum signorum præstabit. Nam inflammatio, quę conspicitur, tumorem, calorẽ, & ruborem in primis ostendit: Tumorem sequitur tensio, obstructio, hanc alia prædicta. Tumorem & calorem dolor, & quæ eum comitantur. Prębent verò iuuantes, lædentes, & singulę denique causæ sua indicia, ex quibus omnibus quæ, & quot omnino proueniant signa, facile depræhendemus: cæterum vt posito affectu, in aliquo corporis loco licet inuenire illius notas, sic numeratis symptomatibus facile reperiemus, qui quótque sunt morbi, qui corpus infestant. Omnia namque prædicta symptomata ostendunt necessariò occlusa esse intestina, & morbum esse in deperdita cauitate. Quoniã verò à comprimentibus, obstruentibus ob coalitum, subsidentiam, tumorem partis, vel situs mutationem cauitates intestinorum occludi possunt, ostendunt prædicta symptomata quænam inter omnes alias potissimum, causæ esse valeãt: Constat siquidem imprimis ob compressionem intestinorum tam grauia excitari in illis symptomata, vt stercora euomantur non posse: quando grauidis ob tumorem vteri intestina multo magis cõprimuntur, veluti etiam contingit ob inflammationem vesicæ nullo interim infestante huiusmodi symptomate: Obstrui intestina possunt ab humore, vel vapore, aut stercore. At non posse ex vapore, aut humore, obstructiones intestinorum hæc symptomata committere ostẽdunt colici ex his causis affecti, qui si vomunt bilem, & pituitam, & alimenta, nunquam tamen illorum excrementa vomitu reiiciunt: A durò

verò

verò stercore nequit obstructio oriri in gracilibus intestinis, nimirum quòd mollia sint adhuc excremēta ob cibi copiosi permixtionem, dum per illa feruntur, in crassis verò via lata est, diúq; sæpe in illis detinentur: nec tamen sursum recurrunt stercora, sed tandem exitum per inferiora inueniunt. Multo minus profectò vulnerata intestina occludi possunt, quādo quidem priusquam coalescant, vel sequitur mors, aut nō ita agglutinantur vulneratæ tunicę, vt internā cauitatem occupent: leuior est affectus subsidentia, quàm vt excremētorum delationem prohibere queat. Quamobrem relinquitur vel ob tumorē partis, vel situs permutationē id contingere. Ac quum tumorū varia sint genera, vix scirrhi, aut œdemata in intestinis cōsistere possunt. Per erisypelata verò, & herpetes insignes tumores, qui occupent exactè internam cauitatem nō excitantur: sola ergo inflammatio inter tumores horum symptomatum causa est, quod etiā experientia docet, dissectis corporibus, quę ex voluulo perierunt. Quinetiā eos, quibus deuoluta sunt intestina in scrotum tandem stercora per os regerere, durante affectu, cōspicimus. Itaq; duo omnino morbi ex his symptomatis ostenduntur, inflāmatio, & alius, qui ex positu partis nascitur: licétq; postea ex propriis notis vter sit, facilè deprehendere, quibus sanè exēplis permoti ex tradita methodo nō solum pręsentiū, sed etiā pręteritarum, & futurarum omniū rerū, quę in nostro corpore cōtingunt, indicia quilibet inuenire poterit, qui rerū naturā, causas, effectúsq; inuestigare didicerit, & quę aliis similiter affectis acciderint, nō ignorauerit, vt alio pręterea non sit illi opus, his vero, qui pędictorum vim ignorant, omnia hęc inutilia, etiam si prolixissimè tradantur fore existimo. Quare ad reliqua properandum.

Qua ratione oporteat medicum signa inquirere.

CAP. VIII.


ETSI is, qui prudens est medicus, facilè consequi possit, quæ hoc loco tradere instituimus, tamen vt aliorum imbecillitati consulamus, admonet ars, quæ eorum gratia inuenta est, vt paucis rationem complectamur, qua

rectè signa omnia inuestigari valeant. In quo quidem opere multos falli videmus, & artis authoritatē labefactare, dum vel longa percontatione ægrotos molestāt, vt ab eis discāt, quæ aliunde sunt petenda, aut etiam de nōnullis eos interrogant, quæ vel quærenda non sunt, aut alio modo quàm faciant. Nō in omni re opus est hac inuestigatione. Quū enim vel scribimus, aut alios docemus nulla percontatione vtimur, quum soli in hoc officio versemur, id, quod commune omnibus est, explicantes. At in factitanda medicina, quum quæramus quid singulis eueniat, cogimur aliorum ope vti: verum id arte faciendum, vt intelligamus, à quibus singula petenda, & quo modo sint inquirenda. Itaque illud imprimis obseruare debet medicus ne ab alio requirat, quę per se cognoscere valet, vel omnibus sunt perspicua, quum alioqui necesse sit eum aliis omnibus indoctiorem putari. Quorsum enim laborabit ab alio intelligere ægrotum inquietudine laborare, aut siti torqueri, quem videat cōtinuò membra agitare, & os aqua colluere, potúmq; exigere? Quę verò ad ipsum pertinent medicum, nulli alteri committet. Quis nam quæso eum cōmendare posit medicum, qui velit signa, quæ vrina, aut excrementa, vel pulsus exhibent, ab alio perdiscere? quum vulgo, & verè creditum sit eū solum, qui medica arte sit instructus ea, quæ in his apparent probè diiudicare posse: Quo quidem exploditur eorū opinio, qui medicum spectatorem excrementorū esse nolunt, quòd hæc ab aliis vilioribus hominibus, qui hæc inspexerint, percipere queat: Igitur quæ propria illi sunt, & per se cognoscere valet, à nemine postulabit, sed illis potius vtetur ad famam gloriámq; comparādam, quemadmodum à Galeno factum videmus, quum agnouit quæ efferebantur in pelui à cubiculo hepatici, excremēta alui esse, & ex illis quis, qualísve esset affectus, non sine magno honore prædixit. Sic etiam ille scribit primo ad Glauconem se causam prædicere solere, quæ diarias excitauit, neq; eam ab ægroto, aut alio vnquā petere: Alia verò quæ nō nisi ab aliis intelligi possunt, si cum sano agat homine, aut leuiter laborāte ab eo, qui opem requirit, alioqui ab adstantibus quantum fieri licet omnia cognoscere studebit, ne scilicet ægro longiore sermone maiorem inferat molestiam, cui tamen interim exponere debet se de omnibus, vel multis ab adstantibus edoctum, ne negligen-

tior putetur, dum ab eo, qui laborat historiã præteritorum, & præsentium negligere videtur. Ab eo tamen quædam exiguntur, quæ ab alio percipi nequeũt, sed de his duntaxat sciscitandus est æger, quæ necessaria sunt, nec ab aliis doceri possunt: & interim terrorem, aut molestiam non præbent: vt quid intus sentiat, quales somni fuerint, an iucundi, vel molesti, si quid peculiariter doleat, aut non, & quid potissimum molestet, & quæ similia sunt, quæ latent adstantes: temerè autem ab eo, qui periclitetur de vita, agnoscátq; periculum, sciscitabitur, an partes extremas frigidas sentiat, an lumen refugiant oculi, an perperam audiat, temerè verẽdas partes detegi postulabit in muliere, præsertim si ab ea quod quærit, intelligere possit, aut nõ multum referat exacta rei, quam inuestigamus, cognitio, quum nihil molestius hoc illis esse possit: At vbi res cogat non probem medicum, qui vt ægrotanti obsequatur, desinit diligentius quæ necessaria sunt, inquirere. Modus porcontandi esse debet, vt paulatim, & certo ordine id facias: vbi nullum ex mora periculum imminet, alioqui acrius id etiam faciendum, veluti si quis ab aliquo loco ceciderit, instétq; inflammationis generatio, nisi citò succurratur, statim quid egerit, ex quo loco, quáve de causa delapsus sit, in quã partẽ corporis, in quémve locum, an scilicet in molliorem terram, vel lapides impegerit, & alia huiusmodi statim veluti extorquenda: ex quibus curatio cõmode instituitur. Iubet Galenus sexto libro de Morbis vulgaribus submissa voce agendum esse, vbi ægrotãtem alloquimur, & illius statum perdiscere studemus, id quod intelligendum puto, vbi grauissimus est affectus, alioqui haudquaquã offendit etiam quæ moderata est vox, continente interim oratione, nõ tamen assidua, interrogandus æger est, nisi putemus interpellationem gratam, quod ex hominis ingenio deprędendes. Neq; enim probare possum eorum ingenium, qui vt mulierculas delectent adstantes, fabulas inserunt, dum corporis omnem statum inuestigare cœperunt: Id profectò est, quod grauitatem minuit diuinæ huic arti nostræ, & illius professores ob quorundam vitium, qui scurriliter omnia exercent, viliores vulgo reddit. Atque hæc quidem sufficiant. Nam quæ ad Medici personam formandam, & instituendam pertinent, non sunt huius loci, & alibi fortè prosequemur.

Quæ signa sint in vnaquaque re enumeranda, & à quibus incipiendum.

CAP. IX.

PORRO quum signa quædam sint, quæ res præsentes, quædam quæ præteritas, alia quę futuras significant: Nōnulla itē, quæ rem ipsam, alia quæ illius causas, effectus, vel illorum genera, & differētias monstrant: Præterea quum quædam etiam à causis, quædam ab essentia, alia ab effectibus, vel similitudine rerum ducantur: Postremò quum nonnulla communia multis existant, vel propria his, de quibus agimus, vel inseparabilia, quædam mediata, vel immediata, & alia aliis maiorem vim habeant, atq; in diuersis partibus corporis eædem notæ sæpius appareant, ratio exigere videtur; vt tradamus an de omnibus semper agendum sit, vel de aliquibus duntaxat, & quonam modo à quóve genere, dum plura sint recēsenda, auspicari oporteat: Quam rem profectò confusam ab omnibus ferè scriptoribus videmus: Nam quum sæpè illi sibi proponant cognitionē morbi alicuius, vnà etiā quæ illius causas, & differentias monstrant, eodem negotio complectuntur, id quod passim Galenus facit: si enim fortè pleuritidis signa quærat, in sputo varium colorem, crassitiem: tenuitatem, aliásq; qualitates annotat, quæ non monstrant esse pleuritidem, sed qualis sit humor qui eam committit: sic quum dolorem nunc ad præcordia, nunc ad clauiculam extendi scribit pleuritidis differentias, non ipsam indicat. Eodem modo quum illi se alicuius rei signa explicare profiteantur, non tam id faciūt, quàm quòd docent quid ostendat rem, quæ abunde excessit, omnéque incrementum assumpsit: quemadmodum qui dicunt cholericam passionem significari ex pulsus defectu, sudore, membrorum contractione, & reliquis symptomatis, quæ nō omnes, sed vehementem duntaxat affectum comitantur. Quo errore etiā Dioscoridem in describendis herbis laborasse cōspicimus, dum nunc nascētes plantas, alias increscentes, aut vigētes, vel consenescētes, aut omnia simul, quæ nunquam reperiri possunt, depingit. At docendi, scribendíq; ratio postulat vt quæ statim rem ipsam mōstrant, deinde quæ illius mutationes sequūtur, tradamus, quum alioqui multis

defic

deficiẽtibus notis, perpetuò dubitare cogamur, an res ea sit vel alia de qua agimus. Præterea quum propriis signis singula maximè dignoſcantur, ab aliiſque diſtinguantur, nuſquam quæ ſint propria morborum indicia docet, niſi fortè quum de febribus agit in libris de Differentiis febrium, ídque in paucis, & in primis ſolum generibus facit, quod profectò erat in omnibus ab eo præſtandum, docendúmq;, quæ ſint pleuritidis, peripneumoniæ aliarúmque partium inflammationis, ſingulorúmq; morborũ, qui in ſingulis partibus conſiſtunt, & ſeorſum etiam morborum ipſorum non ſolum inſeparabilia, ſed etiam propria, & communia indicia. Sequitur ſanè peripneumoniã, & pleuritidem difficilis reſpiratio, tuſsis, febris acuta, magnus pulſus, velox, & multa deniq; alia inter ſe communia ea obtinent, quę medicum fecilè decipere poſſunt: At quæ propria ſunt, errores euitãt, confuſionémq; omnem tollunt, & certam cognitionem reddunt, quam nemo vnquã aſſequetur, niſi qui quod propriũ, commune, ſeparabile, inſeparabiléq; vnicuiq; eſt perſpectũ habuerit. Quinetiam primaria ſigna, & immediata cum remotis eodem ordine ſæpe miſcent: quum tamen plurimum referat ea inter ſe diſtinxiſſe. Sic enim agnoſcimus quid aliud pariat, quídve ab alio naſcatur, quid neceſſario enumerandum, quid verò tanquam notum prætermittendum. Nam alioqui ſi ſingula recenſere velimus, vel nunquam id ob infinitam multitudinem aſſequemur, vel quieſcere interim animus haud poterit, tanquã omnia neceſſaria ſint cõpræhenſa: nec aliquid prætermiſſum, quod ad rem propoſitam faciat. Quo quidẽ errore nõ ſolũ recẽtiores ſcriptores, ſed etiã antiqui medici omnes tenentur: Si enim forte enumerẽt notas peripneumoniæ, tuſsim, febrẽ acutã, efflationẽ calidã, genarũ suborẽ, palpebrarũ, venarúmq; capitis tumorem, ſitim, ſoporẽ, linguæ ariditatẽ, deiectam appetentiam, & alia huiuſmodi referunt, quorũ quædam ponẽda ſunt, quę ab affectu neceſſario proueniũt, peculiariáq; illi exiſtũt, aut ſaltẽ intelligi nequeunt, alia verò, quæ in aliis omninò percipiuntur, ſuperfluò recenſentur: Nam qui dixit acutam febrẽ huiuſmodi morbi eſſe indiciũ, fruſtra addit ſitim, linguę ſiccitatẽ, & cibi faſtidium: quum febris acuta hæc neceſſario pariat, illiúſq; vi compræhendantur: Quòd ſi omnia recẽſenda ſunt, quæ ex omnibus naſcũtur ſymptomata, multorum

morborum signa in eodẽ semper repetenda forent, id quod ab omni arte est alienum. Cæterum in enumeratione signorum bifariam peccant illi, primum quòd à nullo capite rem exordiantur, sed Empiricorum more singula enumerent: vnde fit, vt non solum inter se discrepent de numero signorum omnes ferè scriptores, sed rem incertã reddãt: Quum enim vnum ex illis plura, eáque diuersa signa, quàm alium authorem ponere legimus, ignoramus cui credendum sit, quum neuter certa ratione, & methodo vtatur, qua intelligere liceat certiorem, perfectiorémque esse eum numerum, quem ab alio diuersum constituit. Hinc illę profectò cõtentiones medicorum, quæ in consultationibus sæpius oriuntur, quũ vnus ex Paulo, alius ex Aetio, alius ex Galeno sua signa se collegisse refert, & alium accusat: vel quòd nõ omnia ex omnibus collegerit, vel quòd eo nitatur scriptore, cuius minor est authoritas, & fides, & interim qui alium accusat, maiore forte reprehensione est dignus, vtpote qui temerè multa addat maiorum authoritate confisus, quæ ars ipsa reiicit. Deinde in eo errãt qui de signis scribunt quòd quũ singula enumerãt, quæ diuersi sunt generis, inter se miscẽt. Nam quum quatuor sint fontes omnium signorum, docendi ratio postulat, vt ab vno genere exordiamur: nec desinamus illud vniuersum excutere, nisi aliquid prohibeat, donec inseparabilia, propria, & ea denique quæ sufficiunt indicia, ab eo duxerimus. De omnibus signis non esse perpetuò agendum constat. Quorsum enim dum solum ea, quæ præsentia sunt dignoscere studemus, notas enumerabimus, quę præteriti, & futuri sunt indices? Quorsum vbi nobis affectus cognitionem proponimus, causarum signa explicabimus? De illis ergo solum agemus, de quibus res proposita cogit: Qui tamen artem scribere aggreditur in singulis rebus præsertim in morbis nõ solum demonstratiua, sed etiã memoratiua, nõnunquam prognostica, vbi de euentu dubitari potest, tradet: quod minor à Galeno prætermissum. Exceptis enim morbis acutis, qui communia habent salutis & mortis indicia, raro omnino quem finẽ expectare oporteat in singulis morbis, docet: Tantum abest vt ea etiam, quæ ostendunt solutionis qualitatem, tempus, modũ, & reliqua, quorum cognitio summopere est necessaria explicet. Non enim quid præsentem hydropem monstret, tantũmodo docend

cendum est, sed præterea signa ponenda futuræ aut desperatæ salutis. Non solum quid anginam mõstret, sed etiã quid prænunciet salutem, aut mortem, illorúmque genus, & tempus, & quid ostendat, quę qualísq; fuerit generationis causa & ratio, est scribendum. Itaque qui artem scribere aggreditur, aut etiam de ægris cõsultat, non modo demonstratiua, sed etiam memoratiua attingere debet. At verò qui docet de eo solum genere, quod sibi proponit, agat. Cæterũ quum de omni genere agẽdum est, ab his notis exordiri oportet, quæ res præsentes declarãt, propterea quòd illa lucem aliis adferant. Nam præsentium notæ, quum ad præterita, & futura referuntur, illorum quoque signa fiunt: non ita verò in aliis semper cõtingit. Quoniam autem occurrũt cõstitutio ipsa, illius causæ, & effectus, & horum omnium genera, & differẽtiæ, licet vnicuique ab vnoquoque incipere, quemadmodum initio libri secundi de Locis affectis Galenus ostendit, quum methodum docet inueniẽdi partem affectã: siquidem symptomata morbos, illorúmque causas, hæc rursus illa, & mutuò denique sibi lucem adferũt: mihi tamẽ placet, & melior videtur ratio, vt exordiamur ab affectu ipso, siue cõstitutione corporis, tanquam ab eo quod inter causam, & effectum medium est: & propius ad vtrũque extremũ signa sua porrigere potest. Morbus enim ferè semper quæ sit illius causa, quíue effectus prodit. At symptomata, etsi morbum, non tamen illius causam certò ostendit, veluti etiam causæ raro quæ, & qualia sint symptomata, interueniente morbo nata indicant: quippe quum desinat sæpius extremorum vis in medio, hoc verò semper ad illa naturæ suæ vires effundat. Quinetiam quum ipsa cõstitutio sit, quæ nos primo ad agendum mouet: siquidem causas morborum abigere nitimur, vt bona reddatur corporis constitutio, actiones verò ipsæ, reliquíque effectus hanc sponte sequũtur, meritò ob id ab ea inchoandum esse putabimus. Ac imprimis quidem notæ tradendæ, quę genus ipsum declarãt, deinde quæ differentias, & species omnes, nisi quum de peculiari aliquo agendum est. Frustra enim tunc quæ ad vniuersum genus partinent, prosequemur: si modo illud absque hoc intelligi valeat. Quur enim de signis morbi differemus, vbi solius febris cognitio petitur? At si quis ignoret quæ signa sequantur hepatis obstructionem, obiter interim quæ ipsam ob-

ſtructionem ſignificent expendere poteſt, vt cognitione generis aſſequatur, quod in ſpecie quęrit. Tranſeundum deinde ad rei cauſas, illiúſque indicia exponenda. Poſtremò quę effectus ſingulos monſtrant, ſi forte per ſe illi non pateant. Enumerandę autem non ſunt omnes notę in ſingulis, ſed illę ſolum, quę proprię exiſtunt & ſufficiunt ad rem dubiam declarandam. Nam vbi pauca pręſtant quod volumus, quid opus eſt ſuperflua multitudine vti? Quis, quęſo, vbi dolor punctorius in latere ſentitur, & tuſsis vrget cum febre acuta, laborabit amplius, vt oſtendat hominem pleuritide correptum? Vbi verò propria non adſunt ſigna, aut cum aliis confunduntur, omnia recenſenda ſunt, quæ inſeparabilia eſſe ſolent, & quæ à re propoſita aliquando ſeiunguntur: omnia denique quæ in aliis ſic affectis viſa ſunt, notare expedit: Sic enim aut ſtatim intelliges, quæ communia ſint, & quæ propria relinquantur, & quæ immediata, vel remotiora, quæque vim maximam habeant ad id ſignificandũ, quod proponitur. Hoc pacto Galenus nephritidem à colico dolore diſtinguit, quæ communia ferè omnia inter ſe indicia ab initio obtinet, procedente autem morbo, quæ propria ſunt, clariora euadunt, & cum inſeparabilibus coniuncta certam cognitionẽ reddunt. Porrò ab eo genere exordiri nos oportet, quod euidẽtiores notas præbere poteſt: & ſi omnia enumeranda ſunt indicia, vniuerſum genus percurrendum: At ſi ſolum quæramus quæ propria ſint, & quæ rem ferè patentem oſtendere valẽt, his enumeratis quæ præcipua in eo genere reperiuntur, ad alia tranſeundum genera, eáque vt primum pariter excutienda: Nã ſi cui fortè pulſus vix amplius ſentiatur, & propemodum abolitæ reliquæ actiones appareant, ſuperfluum eſt ab eſſentia rei & à cauſis, mortis ſigna colligere: Quòd ſi actiones non ſufficiant, adiungendum ex aliquo alio genere indicium eſt, & denique non plura cumulanda quàm res ipſa poſtulet ad ſui dignotionem: Qua quidem in re plurimos hallucinari videmus, dum rem, quæ ex vno, aut altero ſigno ſatis patet, infinita aliorum multitudine oſtendere nituntur, & in obſcuris rebus vniuerſa genera non percurrunt: aut ſi id faciunt, peruerſo ordine idem exequuntur: quum ſcilicet enumerationem eorum, quæ ab vno genere naſcuntur, à quo auſpicati fuerant, intermittunt, vt ad alia tranſeant, à quibus rurſus ad illa redeũt, quorum integram

tegram

tegram enumerationem nulla ratione antea facere omiserunt. Quoniam verò, vt diximus, eadem genere signa in diuersis partibus sæpe conspiciuntur, vt actiones læsæ, qualitates mutatæ, & quæ ab essentia sumũtur, vt in febribus, quæ per vniuersum corpus sparguntur, iubet Hippocrates medicum hæc primum in facie spectare debere: deinde in aliis partibus, quod quidem perpetuò faciẽdum non est, si modo ab his auspicandũ est, quæ euidentiores notas præbere possunt, vt etiam Galeno placuit libro j. ad Glauconẽ, vbi scribit incipiendum esse à maximis, quæ circa ægrum apparẽt. Deinde ab aliis. Sæpe enim lethalis morbus infestat, quum tamen facies salutem ostendat, sępe salutaris affectus vrget, quem illa exitialem prænunciant: Nam si cui crus, aut coxa putrefacta sit, aut illatum vulnus in pectus, aut ventrem, vita in summo periculo versatur, quum interim facies nihil ferè, quòd præter naturam sit, ostendat, vulnerata in aliqua parte ignobili vena, ex qua copiosus sanguis effluxerit, cadauerosa ob inanitionem facies apparet, quum tamẽ omne periculum iam suppresso sanguine sit sublatum: Ab ea ergo parte auspicãdum, & ab illis indiciis, quæ clarius quod quærimus ostenstere possunt, à pulsu, & vrina si febris affligat, à vulnerata parte si vulnus infestet, & denique ab ea, quæ præ cæteris laborat, aut laborantem repræsentare est apta. Ex iis quidem constat, quid sit signum, quæ illius vtilitas, quæ per signa cognoscenda sint, quæ, quótue illorum genera, & differentię: à quibus hęc omnia sumantur, quę & quanta illorum omniũ sit vis, quot pręterea posint esse in vnaquaque re indicia, quo modo inquirẽda, & recensenda. Quibus ita explicatis quæ communia sunt vniuerso operi, operę pretium esse duco, vt ad ea, quæ sunt singulis propria, accedamus.

*

IOANNIS ARGENTERII DE SIGNIS DEMONSTRATIVIS

LIBER SECVNDVS.

De vtilitate signorum demonstratiuorum, prognosticorum, & memoratiuorum.

CAP. I.



VONIAM verò quædam per signa cognoscere oportet solum quũ præsentia sunt, quædam quum præcesserunt, alia quum sunt futura, nonnulla autem pluribus etiam modis vtile est expendere: cogit ipsa rei tractatio, ne superfluò quædam explicemus: & eadem sæpius repetamus, vt singula eo modo, quo ea dignosci oportet, tradamus. Itaque hoc libro de Signis demonstratiuis agemus: rationémque docebimus, qua ea, quæ præsentia sunt in corpore nostro, depræhenhere liceat. Postea autem signa explicabimus, quæ præterita: postremò quæ futura prænunciant: Sic enim puto clariorem fore doctrinam. Præstat tamẽ hoc loco imprimis docere vtilitatem, & vsum horum trium generum signorum: ea siquidem perspecta, illorum tractationem auidius cõplectemur: Nam quum multa inter se communia illa obtineat, præstat hoc loco semel de omnium vtilitate agere: de qua quidem re Galenus nõnullis aliis locis, potissimum tamen libro primo Prædictionum scribit, vbi statuit inter ea quædam medico solum esse vtilia ad honorem, & famam cõparandam, qualia sunt, quæ præterita commemorant: quædam autẽ & medico, & ægroto, cuius generis sunt, quæ futura pręsagiunt: verũ qua ratione id fiat non docet: nec meo quidẽ iudicio vlla diuersitatis ratio huiusmodi reperiri potest. Si enim ea ægrotis vtilia censemus esse, quę ad eorum sanitatem recuperandam faciunt, quum absque illis naturam affectuũ sæpe agnoscere nequeamus (siquidem causa, & effectus, qui præcesserunt, indicant qualis

lis sit dispositio in corpore derelicta,cuius natura ex præte ritorum commemoratione perspecta,curationē postea recte præscribit)par sane est, quæ ex illis prouenit vtilitas ei, quam demonstratiua,& prædictiones præbent. Medico verò hæc omnia æquali modo ad honorem,& famam comparandam conferunt.Ita enim eum admirantur,quum præterita commemorat,vt quum præsentia agnoscit,aut futura prænuntiat.Nec minorem quidem laudem consequutus est Galenus,quum ex pulsu mulierem amare depræhendit,quā quum Eudemo tribus quartanis media hyeme laboranti, præter omnium expectationem,salutem promisit,& moriturum cum sudore Theagenem philosophum prædixit,eo quòd solis relaxantibus remediis ad excutiendā in eo hepatis inflammationē medicus Thessalius vteretur:Par illi profectò fuisset laus,si aliquid quod præcessisset,ex arte diuinasset:Aegroto verò æqualis quoque vtilitas ex singulis generibus prouenit,& non in ægrotis tantum vt ille facit,sed in omni alio corporis statu,illorū vtilitatem metiri oportet. Quum enim medicus præsentē sanitatē tueri,& absentem restituere profligatis morbis,& interim hos præcauere cōmodis præsidiis debeat,necesse est,vt ea,quæ præsentia in corpore sunt,aut futura,vel ita antecesserunt,vt suas adhuc reliquerint,quas fecerunt in corpore impresſiones,dignoscantur,variant enim hæc medici opera:Aliter siquidē eos tractare oportet,qui sani sunt,aliter qui ægrotāt,aliter qui cum morbo conflictantur,& diuerso etiam modo qui variè per sanitatem,aut morbū sunt affecti:Quæ omnia demonstratiua signa patefaciunt. Quinetiam vno modo cum illis agere expedit, quos diu sanos,nulla apparente in corpore morborum occasione,fore speramus:alio autem eos, quos in morbum lapsuros prospicimus,atque etiam in morbis aliter victum,remediáque instituimus, quando proximus adest illorum vigor:aliter verò,quum longius distat. His præterea quos morituros præuidemus,remedia vel nō adhibemus, vel non certe ea,quæ artem infamare posſint, nempe generosa:quibus vti non debemus,nisi quū ea ægrotis fore vtilia speramus:Conferunt ergo prognostica signa ad præcautionem,& curationem morborū,& sanitatis conseruationem.Cæterum quum memoratiua ad causarum & dispositionum corporis,quæ præcesserunt,inuestigationem

faciant, ex quibus postea quę in corpore adsunt, qualia quantáque sint, ostenduntur: ad eadem profectò, ad quæ alia genera cōferūt. Aliter enim febres curamus, quas ira cōmisit, aliter quas intulit tristitia, aliter eos, qui morsu venenatorum animalium, quàm qui ferro, vel alio modo vulnerati fuerunt. Diuerso prætereà victu vtimur in illis, qui à morbis nunc primum resurgunt, quàm in aliis, qui firmam, confirmatámque propriam sanitatem sentiunt. Illos enim ita tractamus ne liberaliore, licentioréque victus rursus in morbum grauatis viribus prolabantur, & interim adhibito quod moderatum est, refici valeant. Hos verò liberè, & vt consueuerunt, antequàm morbo laborarent viuere permittimus. Atque hęc de vtilitate horum signorum sint dicta, ad quæ referenda sunt quæ sparsim, nullísque positis capitibus de hac re à Galeno traduntur. Nam reliquæ vtilitates, quæ singulis generibus sunt communes ex primo libro, vbi generatim de vsu omnium signorum egimus sumendæ sunt.

Quæ dignoscere oportet præsentia.

CAP. II.



EDICVM imprimis per signa cognoscere oportet quis, qualísve sit corporis status, an secundum naturam, vel illi contrarius, aut inter hos medius, siue neuter. Deinde compositionem ipsam à suis causis, & effectibus distinguere expedit, vt intelligamus quid compositio sit, quid compositionis causa, quid effectus. Ac in singulis postea quę, & qualis sit illorum natura, ad quod genus, ad quam differentiam pertineat, percipere necesse est: veluti in naturali statu quid sanitatis rationē obtineat, cuius generis existat, an similarium vel dissimilarium partium, an salubritas, vel insalubritas, id est, an perfecta, vel imperfecta, aut neutra etiam sit sanitas: differt enim in hoc vna ab alia. Eadem porrò in suis causis, & effectibus ponenda, an videlicet sanitatis causæ ad similares, vel dissimilares pertineant, an salubritatis, insalubritatis, & neutræ constitutionis sint causæ. Eodem modo actiones, qualitates, & alia opera, quæ in corpore fiunt, quæque proueniunt à diuersa constitutione partium internoscenda. Hæc eadem in statu præter naturam per sua signa dignoscere operæpretium est, veluti quid sit

mor

morbus, morbi causa, vel effectus: deinde cuius generis sit, an intemperies, vel vitiata structura, præterea an magnus, vel paruus, acutus, vel tardus, continuus, vel interpolatus, ordinatus, vel inordinatus, æqualis, vel inæqualis, per consensum, vel primariò genitus, vniuersalis, vel particularis, benignus vel malignus, simplex vel compositus, legitimus, vel spurius, & denique vniuersæ illius differentiæ patefieri debent. Quinetiam morborum partes, siue tempora quum adsunt, ignorare, non oportet, veluti nec etiam locũ, in quo morbus residet. Causæ morborum perspéctæ ita esse debent, vt intelligamus quæ sint, quæ morbum fouent, augent, minuunt, quæ sit materia morbi, quod sit subiectum, & quo loco etiam contineantur. Quid item causa sine qua morbus consistere nequit, aut cum qua in corpore alitur, & perseuerat. Quid præterea hunc, quid aliũm morbum intendat, aut alio modo mutet: &, vt breuiter dicam, vniuersæ causarum differentiæ, quas in morbis considerandas esse diximus, quum adsunt, cognoscere necesse est. Id quod etiã de morbi effectibus intelligẽdum esse admoneo. Postremo quum morbi soluuntur signa tradere oportet: quibus intelligere liceat, an fida, vel infida, facilis, aut difficilis, perfecta, vel imperfecta sit huiusmodi solutio, & si quid præterea aliud est in corpore morbo vexato, quum adest, ignorandũ non est, illiúsque notæ ob id explicandę. Nec sufficit morẽ, magnitudinem, speciem, & motum morbi, vt Galenus in libris de Crisibus dicere solet, perspecta habere, sed vt alia omnia, quæ prædiximus, inter se sunt diuersa, medicíque actiones variant: sic illorum quoq; indicia sunt explicãda.

De vi signorum demonstratiuorum, quóve modo in illorum enumeratione progrediendum.

CAP. III.



VT generalis omnium signorum, sic peculiaris quædam demonstratiuorum vis est, & eorum pariter quæ præterita commemorant, aut futura prænuntiant. Quemadmodum prę terea ordo aliquis erat necessarius in enumeratione primorum generum signorum, sic in singulis generibus quum multa occurrant, ars requiritur, quæ certum initium

initium doceat,à quo ad reliqua commodè progrediamur. Ac nunc quidem vim,& ordinem demonstratiuorum paucis cōplectemur,& eadem de aliis suo loco trademus. Porrò non omnia hic quoque omnia significant: sed quędam sunt, quæ in aliquibus nullam vim habent, quædam verò quæ solum genus,& speciem, eámque vel non omnem, aut si omnem, non solam: alia verò, quæ solam,& omnem monstrare possunt: quædam rursus, quæ constitutionem ipsam, non tamen illius causas, nec locum, in quo hæc posita sunt, repræsentant. Modo præterea significandi vt alia inter se differunt, quum quædam semper inseparabilia sint, alia separentur: nonnulla propria, alia communia,& paruam, aut maiorem vim alia aliis obtineant,& denique significandi ratione, quā antea descripsimus inter se discrepant. Etenim vehemens sitis in febribus acuti morbi est indicium. Decubitus verò in alterutrum latus nihil ad id intelligendum confert. Partium imbecillitas genus vniuersum morborum monstrat, illius autem causam minimè. Excretio atræ bilis morbi causam nuntiat: qui vero morbus ab ea sit excitatus, non necessariò ostendit: siquidem vlcera, tumores, varij denique morbi ex ea nascuntur. Rigor in intermittente febre causam & morbum pariter declarat. Actio læsa partis affectæ est nota: morbi autem non item. Dolor punctorius eam solum inflammationem, in qua membranæ patiuntur, docet. Calor verò omnes sequitur, immediatúmque est indicium. Sitis ardentes omnes febres comitatur, sed longius eas sequitur: per vniuersum morbum tussis adest in pleuritide. Dolor verò in latere, properante ad salutem morbo, affligere desinit. Maximam vim ad omnē corporis constitutionem significandam habent actiones, in aliquibus color, aliæque qualitates nihil monstrant, in nonnullis verò euidentissimas præbent præ cæteris notas. Ac ex omni quidē fonte signa sumuntur ad plura significanda, sed diuerso modo singula declarant,& ferè fit, vt genus signi signatæ rei genus ostendat, differentia verò differentiam: id quod si singula genera breuiter excutiamus, omnibus perspicuū fiet. Etenim morbi essentia, quæ in calore est, calidum affectum significat. Caloris vero differentiæ quis, qualísve sit morbus declarant, quippe febris index est calor per vniuersum corpus expensus. At qui acris,& mordax sentitur, putridæ,

vehe

vehementiſque febris eſt ſignum. Declarat,& affectus ſine differentia cauſam,à qua excitatus eſt,& illius differentia cauſæ differentiam. Nam calidus morbus materiam ſubeſſe calidam monſtrat,qui vehementer calidus eſt,aut ſanguinem,aut bilem teſtatur eſſe,quæ morbum gignunt.Docet ille eadem ratione ſymptomatum genus,& differentiã, febres ſiquidem pulſus mutant,& pro illarum diuerſitate eos diuerſos efficiunt:oſtendunt pariter & locum affectũ. Nam inflammatio affectus eſt omnium partium,quæ ſanguinem in ſe recipere poſſunt. At vehemens,quæque dolorem infert inſignem,ad eas ſolum partes pertinet,quæ ſenſu non obſcuro ſunt præditæ:Quum verò ſenſu percipitur rei eſſentia,ſeipſam illiúſque differentias,differentes cauſas,& effectus ſuis differentiis declarat. Tumor etenim,qui extrinſecus apparet,humoris collectionem ſignificat:At calidus tumor inflammationem,vel eryſipelas,aut herpetem repræſentat:Vehemens autem calor eryſipelas potius quã inflammationem:inſignis tumor hanc,& non aliud teſtatur:qui cutem ſolam occupat tumor,minimúmque attollitur,herpetis indicium eſt,quibus ſanè an bilis,vel ſanguis ſubſit,qui tumoris eſt cauſa cognoſcitur. At ex his putamus ex fluxione natum tumorem. Quæ autem fluxionis fuerit cauſa,incertum ex hoc fit:ſi verò intus latet rei eſſentia nihil ea confert ad hæc declaranda. Perdit enim vim ſuam ob loci rationẽ. Cauſæ verò quũ apparent,ſuos effectus repræſentant,qualem enim illæ vim habent,talem his,quæ pariunt,tribuunt,qua ratione redundans bilis calidum eſſe morbum docet. At illæ conſpicuæ non ſunt,quum in corporis internis partibus ſunt reconditæ. Externæ autẽ morborum occaſiones,quales ſint internæ quis, qualíſve morbus,& qualia ſymptomata,aperiunt. Hoc pacto agnoſcimus febrem ex ira concitatam,diariam eſſe,& alterius differentiæ quàm ſit ea,quæ à vigilia,aut alia cauſa committitur. Genus cauſarum lædentium,& iuuantium genus internarum cauſarum affectúmque corporis,& illarum differentiæ horum differentias pariter manifeſtant,quippe calidos humores,calidioréſque morbos corpus infeſtare intelligimus,ſi calida lædunt,iuuant verò frigida. Bilem autẽ, aut ſanguinem ſubeſſe,eorúmque morbos vrgere ex his, quæ peculiariter illis proſunt, aut obſunt, depræhendimus.

mus. Quæ verò morbis nocent, aut conferũt, dum vigent, status sunt indicia. Præbet materia, & subiectum sua signa, suámque vim ad ea, quę pręsentia sunt inuestiganda. Nam si sanguis nocet, nõ solum calidos, sed etiam benignos morbos esse, qui corpus afficiunt, putare par est. Cõtra verò accidit si atra bilis grauis est. Affecto corde ex illius natura colligimus, nec vulnus, nec vlcus, aut inflammationẽ esse posse, qui infestet morbus: quòd scilicet huiusmodi mala, pars hęc minimo tẽporis spatio ferre nequeat, quin mors sequatur: sic etiam mutatis pulsibus ex natura, & officio partis colligimus cor ipsum esse affectum. Habet ergo vim subiecta materia ostendendi, quę, qualisque sit causa, qualis affectus, & effectus ipsi, qui corporis constitutionem sequuntur. At actio læsa partem affectam, illiúsq; differentiæ differentes partes significant, siquidem respiratio impedita instrumẽta, quæ ad eam ædendam sunt destinata, affecta declarat. Quæ verò crebra est, qualis in his apparet, qui modo currere desierunt laborantis pulmonis est nota: non tamen pars cuius actio est vitiata semper laborat. Sed aliquando illę à quibus hæ vim capiunt, aut quibus seruiunt, aut connectuntur, hoc enim pacto cõtingit voce priuari hominẽ, quũ facultas motoria ad votis instrumenta illis minimè læsis non peruenit, & per affectus pulmonis, aut cordis thoracis motus variatur, quum interim nihil ipse patiatur, quinetiam laborante hepate nonnunquam respiratio impeditur, nullo affectu interim existente in partibus respirationi seruientibus. In illis verò, quæ insitas suarum functionum facultates habẽt, ferè semper morbus est, quum actiones illarum læduntur, & harum differentiæ affectuum, causarúmque differentias significant. Celer enim frequénsq; pulsus calidi affectus est indiciũ. Abolita verò actio magnũ omnino morbũ subesse testatur: deprauata nunc eundẽ, vt delirium perpetuũ, quod inflãmationis cerebri, aut septi transuersi est indiciũ, nunc leuiorẽ veluti ambulatio inæqualis, & inordinata, quæ ob pedis leuem dolorẽ prouenit. Difficilis respirationis ea differentia, in qua recti spirare coguntur qui laborant sine febre, obstructionis à multis, crassísq; humoribus pulmonis vasa occupãtibus est index. Præbẽt etiã actiones suorũ operum indicia, etenim coctiones, quæ in ventriculo, & hepate malè peraguntur, improbæ nutritionis totius corporis,

vitia

vitiatíque caloris sunt testimonia. Illud tamen prætereundum non est actiones ipsas, & ab affecta parte constitutionéq; corporis esse inseparabiles, non tamen propterea eas perpetuo in omnibus signa fieri: quippe quum in aliquibus lateant: in quibus verò ad cognitionem conferunt, nunc per se, nunc verò alterius beneficio suam vim ostendunt. Vbi enim pars interna est, quæ afficitur, & nullũ publicum munus in corpore exercet, nihil confert ad aliquid cognoscentium illius functio. Cruris verò actio læsa omnibus conspicua suas exhibet notas: at hepatis functionem nemo est, qui videat, verum quæ ex eo viscere proueniunt opera, vt humores, color, aliæ'que corporis qualitates testantur quales sint illius operationes. Hæ verò qualis, quantúsque qui adest affectus produnt. Ex quibus sanè constat actionem oblæsam non solum ostendere partem affectã, & actionis differentias affectũ ipsum declarare, vt Galenus in libro de Locis affectis sentire videtur, sed etiã affectum ipsum ex ipsa functione, & diuersas partes affectas ex differentia operationum patefieri: Cæterum excrementa corporis vim non habent omnes partes affectas, nec omnes affectus ostendendi. Quandoquidẽ non omnes partes excrementa gignunt, quæ quidẽ in nostrum conspectum veniant & quæ ea gignunt, non ex omni malo perinde afficiuntur, vt variari quoq; earum excrementa necesse sit. Quis enim septi transuersi morbos, sumptis indiciis ab excrementis, dignoscere studeat? excrementa procreat hepar, at per illius vulnera, aut peruersam figuram, aut ineptã connexionem, nisi accedat simul intemperies, nulla contingit in illis mutatio. Illarum ergo duntaxat partiũ vitia monstrant excrementa, à quibus vel gignuntur, vel suscipiuntur, vel denique ad eorum excretionẽ à natura sunt constitutæ, quum scilicet affectus in illis contingunt, per quos recrementa ipsa mutari oportet. Qua ratione quod excernitur per aluum loturæ sanguinolentę carnis simile hepatis vitium ostendit, & excrementa cum sanguine, & ramentis mixta vlceris intestinorum sunt indicia: Ac non solum quidem partem læsam, sed etiam genus affectus ex suo genere, & illius differentias ex suis differentiis, & causarum etiam discrimen monstrant. Quum enim præter naturam excrementa sunt affecta, morbi sunt indices: at quum vel pallida, vel nigra, vel crassa, aut tenuia, aut alia

B

demum qualitate prædita apparent: qualis adſit morbus, qualisve cauſa, quæ morbū ipſum vel foueat, vel etiam excitet, produnt: eadem ſanè ratione opera alia, quæ ſequūtur partiū officia, quum apparent, præbent perpetuò notas eius diſpoſitionis, quæ cauſa eſt actionis, vnde illa proueniunt: Quippe carnis abundantia humidioris hepatis, pinguedinis vero copia frigidioris eſt ſignum: cæterum qualitates corporis non omnia etiam ſignificare poſſunt, ſed ſolum eos affectus, quibus aliquis ſubeſt humor, nec omnium partium cōditionē, ſed earum duntaxat, quæ ſenſibus ſunt expoſitæ, vel humorum generationi, aut excrementorū expurgationi ſeruiunt: Nemo enim ventriculi, aut ſepti tranſuerſi mala ex colore aut aliis corporis qualitatibus depræhendere conabitur, propterea ſcilicet quòd illæ partes in profundo ſitu corporis ſunt collocatæ, nec aliquid ad coloris, vel alterius qualitatis totius corporis mutationem conferant: Nemo ex qualitatibus corporis indicia ſe capere dicet ad partium figuram, magnitudinem, numerum, & connexionem dignoſcendam: Qui vero extrinſecus apparet vitiatus color nunc hepar, nunc lienem, nimirum pro diuerſitate coloris, male habere ſignificabit, quoniam ſcilicet ab illarum partium morbis huiuſmodi color prouenit, ſiquidē laborāte hepate intēperie excremētoſus ſanguis gignitur, affecto verò liene id quod in eo eſt alienum ex atra bile non expurgatur, Oſtendit pallidus color meatū, per quem bilis ad inteſtina deſcendit obſtructum, nihil ſæpe interim patiente hepate; Quum verò per criſes ad cutem regeritur biliosus humor, qui regij morbi ſpeciem præbet color, ſolius cutis vitium indicatur, expurgatis beneque affectis internis partibus: ſic etiam rubedo, quæ in parte inflammata apparet, illius duntaxat partis laborantis eſt ſignum: idem ſit de aliis qualitatibus corporis iudicium, ne ſingula proſequi cogamur. Licet quoque ex ſignis ſumptis à rerū ſimilitudine quis, qualiſue ſit morbus, & illius cauſa, & vbi ſedes affecta percipere: Si enim vigēte forte peſte ea, quę prędiximus ignoremus, diſſectis nōnullis corporibus, qui in ea perierūt, cognitiſq; illorū morbis & cauſis, & mēbris, quæ præ cæteris laborarunt, colligemus ex ſimilitudine eos, qui adhuc laborarūt, pariter vt illos eſſe affectos: Quòd verò ad ſignificandi modum attinet, paucis in ſingulis generibus hoc modo percurremus:
Nam

Nam essentia, vt diximus, non semper significat quum aliquando percipi nequeat, veluti quum partes internæ tumoribus laborant. Eodem modo color ob loci conditionem, & alię qualitates à signatis rebus seiunguntur: Dolor vehemẽs in parte admodum sensibili leuiores suapte natura affectus, grauiores repræsentat. Tussis per vniuersum morbi decursum pleuritidem comitatur. Dolor verò lateris, & pulsus durities declinante morbo desinunt: Actiones lęsæ communia prębent morbis indicia: exceremẽta verò quibusdam duntaxat propria: Immediata sunt signa lęsæ partis functionum vitia: at color non item, sed quia primum actiones labefactatas monstrat. Vbi verò partes externę laborant, veluti contingit in inflammationibus, immediata est nota, quę à colore capitur: Cęterum maiorem aliis in vniuersum vim habent ad affectus dignoscendos actiones: At excremẽta in aliquibus pręualent. Pulsus celeriores calidum affectum, & cor intemperatum eodem modo testãtur. Inflammationem autem succingentis membranę, & febrem diuersa ratione, illam siquidem duritie, & tensione: hanc velocitate, & celeritate patefaciunt. Deniq; quum nunc in aliquibus quædam appareant notę, quę postea abeunt, & illorum loco alię succedant, & quę in vno affectu sunt perpetua, in alio vel minimum durent: & quę in multis nullam vim obtinent, in aliis maximam ostendant. Ac denique quum significandi modus & ratio in omnibus ferè euariet pro diuersitate rerum, quę significantur, nihil pręter communem eam rationem, quam proposuimus, tradere in hac re possumus, nisi singulorum affectuum & partium corporis naturam, quod à nostro instituto est alienum, attingere vellemus. Quę enim eorum genera, & differentias collecta ex omnibus fontibus signa peculiariter ostendunt, vt quid sanitatem, quid morbum, quid partem affectam, & horum differentias significet, paulo post explicare aggrediemur, quum paucis docuerimus à quibus notis inchoandum sit, dum omnia quę pręsentia sunt, dignoscere cupimus. Itaque quum hęc pars, quę de signis demonstratiuis agit, rei essentiam, genera, differentias, causas, effectus, locum in quo hęc fiunt sibi proponat cognoscenda: ordo aliquis requiritur, quo intelligamus quorum notitia prius quęrenda sit, quę verò posterius, recensenda. Ac postulat quidem methodus, vt in hac

arte tradenda, scribendáve primò doceamus signa, quæ rei essentiam declarant; deinde quæ illius genera & differentias, tertio loco quæ causas affectus significant. Postremo quæ locum ipsum in quo hæc consistunt, patefaciant. Sic enim apparet cognatarum rerum connexus. At quum medendi causa aut aliud agendi in singulis hæc quærimus, penultimo loco de loci affecti notis agēdum. Postremò de his quæ causas affectus monstrant. Effectuum verò ipsorum inutilis consideratio relinquitur, quæ alioqui quum artem tradimus, prætermittenda non est, sed post ipsas causas idoneū locum inueniet, quum verò agēdi gratia hæc inuestigamus, pariunt ea sibi lucem si prædicto modo doceantur. Quæ enim pleuritidis sunt notæ, illius etiam differentias testantur, modo solum variato, vt antea ostendimus: siquidē punctorius in latere dolor inflammationis membranæ succingentis est nota: idem quum magnus est, affectus magnitudinem repræsentat, idem & locum peculiariter affectum indicat. Nam dolor punctorius afficere nequit, nisi membrana præter alias vicinas partes insigniter sit læsa; Sanguinis præterea copiam denunciat: Quippe quum à pauco, & frigidiore huiusmodi dolor hebetetur. Quo quidem cōstat quæ morbi differentię eadem loci affecti, causarúmque efficientium esse indicia, & quæ ipsum locum læsum produnt, causas etiam morborum simul indicare non contrà aut non nisi generatim: etenim eo cognito quòd membrana, quę costis subtenditur laboret, simul etiam nouimus tenuem vt plurimum oportere esse materiam, quæ inflammationem committat, quum pars densa crassum humorem facile non admittat, illud verò necessarium non est membranam peculiariter affici, si tenuis sit humor morbi causa, nimirū quòd possit etiam in musculis magna sui parte contineri paruo ipsius membranæ vitio; Præterea quum in actione primò sese offerant causę, quæ corpus vitiant, ita progrediendum est, vt illę postremo loco inueniantur. Quod enim vltimum in resolutione existit, id in actione primum constituere oportet, id quod nūquam commode fiet, si aliunde initium sumamus, & alio ordine progrediamur.

Quæ ostendant quis, qualisve sit corporis status.

CAP. IIII.



GE igitur ex prædictis fontibus, quis, qualisque sit corporis status, & conditio, an secundum naturam, vel præter naturam aut inter hos medius dignoscere aggrediamur: id imprimis natura vniuscuiusque docebit: Si enim temperatum quis hominem sentiat, & decenter conformatum, & singulas illius partes iustam magnitudinem, numerum, coniunctionem, & vnionem obtinere videat, eum statim sanum, & secundum naturam affectum iudicabit, plus vel minus, vt hęc perfectiora, aut deteriora apparebunt: Præter naturam autem intelligetur esse illius status, si cōtraria adsint, medius & neuter censebitur, si ab extremis æqualiter recedere sentiatur. Ostendunt id etiā causæ, quę corpus efficiunt: constituunt, iuuant, lædunt. Eos etenim potissimum bene affectos putamus, qui ex parentibus bene affectis sunt procreati, quiq; temperatos, moderatos, & suo loco contentos humores habent, tum quæ structuram corporis secundum naturam constituunt causæ, quum nec excedunt, nec deficiūt, illud secundum naturam habere declarant. Quinetiā bene affectos putamus, qui à remediis, & medicamētis læduntur, iuuantur autē familiari victu, & alimēto. Contra verò pręter naturā habent, qui cōtrario modo à causis iuuātibus, & lędentibus afficiuntur: Ac nō solum quidem immediatæ causæ, quæ primo corpus immutāt, sed etiā quæ remotiores sunt, hęc testātur: Si quis enim assumpserit, aut fecerit, aut admouerit, vel excreuerit, aut retinuerit, quæ tuentur naturalē corporis conditionē, secundū naturā eū habere arbitrabimur. Præter naturā autē si cōtraria illis contigerint: Subiecta verò materia nullū videtur in hac re pręberc signū, vt nec etiā peculiaria corporis instrumēta: At cōmune instrumentum non leuis est nota ad idem significandum. Quum enim natiuus calor bene habet partium temperiem, & illarum structurā recte se habere fere necessaria rium est. Iam verò à tertio genere, nempe quod ab effectibus sumitur, indicia ad eadē percipiēda hoc modo ducemus: etenim actiones, excremēta, alia opera, & qualitates corpo-

ris, quũ secundũ naturã habent, corporis statum secundum naturam esse demonstrant. At præter naturã affici corpus si cõtraria appareant, intelligemus: veluti si actiones sunt abolitæ, vel debiles, vel auctæ, vel tristes, aut vlliquo modo deprauatæ, & excrementa nullo modo emittantur vel exeant quidem, sed vel illorum substãtia mutata sit, vel qualitates, vel minori quantitate, aut maiori, quàm oportet, vel nõ eo modo, nec eo tempore, quo debent, nec per naturalẽ locum & sibi accõmodatum excernũtur: Si quid item durius, mollius, asperius, læuius, candidius, vel alio denique colore infectum appareat. Si qui prçterea odores fœtidi, aut ingrati sapores, aut soni in corpore sentiuntur, corpus secundum naturam non habere indicant, sed præter naturam toto ipso affecto corpore, vel partibus quibusdam si plurimũ hçc à naturali statu recedant, alioqui si minor recessus fuerit, in neutro, & medio statu positum putabitur: Nec desunt in hac re significanda notæ, quæ à similitudine capiuntur. Si enim alium perinde vt ille de quo agimus, ita affectum conspexerimus, & secundum, vel præter naturam habere agnouerimus, idem de hoc sentiendum esse iudicamus: Ac ab his quidem fontibus, sed non omnibus, neque exacte quantum docendi ratio postulat, Galenus noster capite octauo, & quinquagesimo octauo Artis medicinalis ad hæc cognoscenda signa sumpsit, quum scribit corpora salubria, insalubria, & neutra depræhẽdi ex his, quæ secundũ essentiæ rationẽ illis insunt, & præterea ex illis, quæ ex necessitate ea sequũtur, nempe accidẽtibus & corporis functionibus, quæ verò çgrotant corpora, siquidem vitium sensibus patet, ex permutatione eorũ, quæ secundũ naturã illis insunt, quod si sensum effugiat malum ex læsione actionũ, excremẽtis, doloribus, & tumoribus præter naturã illorũ signa peti. Neque enim solum ab his notæ sumũtur, sed etiã, vt antea ostendimus, à causis ipsis, quæ affectus corporis gignunt, iuuant, lædunt, tollunt, materiam præbent, vel alio modo illorũ causæ dici possunt: quod ipse postea sparsim ductis à nonnullis causis indiciis facit: veluti quũ simpliciter insalubria corpora ab aliis distingui refert, quòd scilicet à causis morbosis promptissime afficiantur: & cerebri tẽperaturas cognosci scribit sumptis notis ab his quæ extrinsecus illi occurrunt, & passim alibi à iuuantibus, & lædentibus causis signa petit: Verum

rum non solum ab illis, sed ab aliis omnibus causis eadem sumenda, ac vbi methodus proponitur, & quod cõmune omnibus esse debet, docetur, capita omnia ponenda, ex quibus singulæ postea notæ eliciuntur. Nam quũ à duobus dũtaxat corporũ signa peti debere antea proposuerit, nẽpe ab essentia, & his, quæ eam consequuntur, necesse est, vt quum alibi lædentium iuuantiúmque causarum mentionem fieri videmus, ignoremus an posint aliqua indicia ab illis capi, nimirum quum ab initio nullum constitutum sit caput, sub quo huiusmodi causæ, & quæ ab illis ducuntur signa, contineantur. Atque id est potissimum, quod in hoc authore damnari potest: quòd quum ille eos passim reprehendat, qui methodo non vtuntur, & fontes rerum non cõsectantur sed ex malis positis principis ratiocinantur, sui statim in omni ferè re obliuiscatur, & nihil minus quàm quæ omnibus sunt cõmunia, quærat, sed sparsim singula tradat quasi methodus in eo maxime, quod cõmune est, posita nõ esset. Illud etiam probari non potest, quod in arte medicinali inter ea, quæ corporis cõstitutionem sequũtur, ponat solum corporis accidentia, & functiones. Nam addenda sunt excrementa, & alia opera, quæ in corpore proueniunt: si modo hæc, vt paulo antea ostendimus, euidentissimas constitutionis corporis notas exhibent. Ab eisdem præterea fontibus, quos ante statuerat, quum de signis corporũ sanorum ageret, eum ducere oportebat notas ægrotantium corporũ. Id enim docendi ratio postulat, si modo contrariorũ eadem sunt genera, eadémque disciplina, præsertim quum huiusmodi varietate qui artem scribit, lectorem confundat. Si enim vniuersum genus eorum, quæ habent secundum naturam, cognoscitur ex his, quæ illi insunt secundum essentiã, & aliis, quæ essentiam necessario consequũtur. Quur pariter ab eisdem notas non petimus eorum, quæ præter naturã sunt affecta? Præterea quæ latent vitia in partibus internis non solũ ex lęsione actionum, excrementis, doloribus, & tumoribus depręhenduntur, sed etiam ex causis suis, corporisque accidentibus, & aliorum similitudine. Eodem pacto externarũ partium morbi non solum ex permutatione magnitudinis, coloris, figuræ, numeri, situs, duritiei, & aliarum qualitatũ cognoscuntur, sed etiam ex suis causis, & functionibus depræhenduntur. Etenim causæ, quæ febrem aut alium morbum

excitarunt, vel lædunt, aut iuuant, non solum corpus ostendunt ægrotare, sed etiam quo morbo laboret, indicant. Eodem pacto flauus color qui in regio morbo affectis conspicitur, morbosum corpus, morbíque naturã, & causas etiã mõstrat: Cætera quæ diximus etiã absque exẽplis patent: postremo duritiem inter ea enumerat, quę sensibus subiiciuntur. Sic profecto tumores pręter naturã poni oportebat. Possent & alia quidem in hac re dici, sed hęc satis ostendunt his, qui veritatem amant, certa methodo non fuisse à Galeno explicata signa corporũ sanorũ, & ęgrotantiũ, quum multa omittit capita, & ea in singulis variet. Qui verò sectis sunt addicti, etiam si multo plura, & luce clariora scriberemus, nunquam errorem agnoscent, & perpetuò aliquid habebũt, quo se, suósque authores tueantur, & veritatem ipsam damnẽt. Verum vt Galenus optimè dicere solet, his ne Apollo quidem cum Musis mederi posset. Sed illorum gratia, qui bene sunt affecti, ad alia properemus.

Notæ, quæ sanitatem, illius effectus, & causas ostendunt.

CAP. V.


QVEMADMODVM naturalẽ statum ab eo, qui præter naturam est per signa destinximus: sic ea, quæ secundum naturã in vnoquoque reperiuntur inter se seiungere, & ex suis notis dignoscere singula oportet. Igitur sanitatem ipsam ex propria ipsius natura, causis, effectibus, & similitudine depræhendes. Proba etenim temperies, & recta structura similarium, dissimilariúmque partiũ propria est illarum essentia, & sanitatem illarũ prodit: bonæ actiones, quæ à sanitate æduntur, & excrementa secundum naturam, aliáque opera, quæ sanitatem sequũtur, illius sunt indices. Idem faciunt causæ, quæ illam efficiunt, conseruant, iuuãt, lædunt, quum enim illæ adsunt, præsentẽ adesset sanitatem significant. Ex similitudine præterea, id quod ex superioribus patet, idem colliges. At causas ipsas sanitatis ex eisdem cognosces, pars enim bene figurata, quæ sanitatis causa est, ex sua ipsius natura, quũ talis apparet, dignoscitur, tum etiã ex suis effectibus, sunt autem hi tum ipsa sanitas, tum quæ sanitatem sequuntur omnia. Quamobrem præsente sanitate,

tate,& his,quæ à ſanitate proueniunt:illius cauſas præſentes eſſe dignoſcimus. Neque enim partes bene tẽperatę eſſe poſſunt,& ſuas functiones,& opera probè obire valent, niſi humores corporis,quæ temperiem faciũt, rectè ſint affecti: vnde hæc ſibi mutuò lucem præbent: à cauſis verò ſigna etiã ſumimus ad cauſas ipſas ſignificandas. Nam cibus optimus humores optimos,qui ſanitatis ſunt authores, gignunt, & genitos oſtendunt. Verum quum non omnium cauſarũ ſint cauſæ,ſed ab immediatis ad externas dũtaxat progredi poſſimus,vltimæ ad ſequẽtes omnes, & priores ad poſteriores cõpræhendendas notas præbent, quæ verò omniũ ſunt primæ,& remotiſsimæ ex aliis cauſis amplius non depræhendũtur,ſed ex propria natura,effectibus, & ex aliarũ cauſarũ ſimilitudine. Quemadmodũ ſanè effectus ſanitatis ex ſuis cauſis,nẽpè ſanitate ſanitatiſq; cauſis,tum ex propria natura,& priores quiq; ſtatim à facultatibus,& ſanitate naſcuntur ex poſterioribus tanquam ex effectibus: omniũ verò poſtremi ex aliis effectibus cognoſci nequeunt, veluti temperiem ventriculi,quæ ſecundum naturã eſt,proba concoctio, hanc bona nutritio, huiuſmodi verò nutritionẽ viuidus color,hunc nihil aliud ſequitur. Quamobrem ex aliis effectibus,quum nullos poſt ſe relinquat,id cognoſci nequit, alij verò omnes priorum tanquam effectus,& poſteriorum tanquam cauſæ,ſigna euadunt. Nam proba nutritio index eſt bonæ coctionis,quæ in ventriculo obitur, nimirũ quum ſit illius effectus,illa autem huius cauſa eſt,& indicium. Quod verò iuuantes lædentéſque cauſæ,& ſimilitudines cum his, quæ ſanitatem,cauſas illius, & effectus ſecundum naturam habere putati ſunt,ſigna quoque in his exhibeant, ex ſuperioribus(ne idem repetamus)conſtare puto.

Signa,quæ prædictorum genera differentiáſque indicant.

CAP. VI.


IAM verò poſtea quàm oſtendimus quid ſit, quod ſanitatẽ,illiúſque cauſas, & effectus declarat,ſequitur vt doceamus,quæ ſint notæ ſanitatis ſimilarium partium,& etiam diſsimilarium:quæ præterea monſtrent illius cauſas,

& effectus: quid illorum differentias nempe salubritatem, insalubritatem, & mediam inter has cõstitutionem. Itaque sanitatem similarium partium, bonam inquam illarũ temperiem, & formam ostendũt quæ ex illarum essentia petuntur indicia. Optimè etenim temperata, & in forma nullã labem habere conspicitur pars similaris, quæ sana putãda est. Eodem pacto instrumentarias sanas censemus esse, quum illarum structura secundum naturam esse conspicitur. Indicant præterea hæc ipsa illorum causæ quæ præsentes sunt, & præcesserunt, effectrices, conseruatricésue: etenim æqualis humorum proportio, proba victus ratio, decens conformatio, iusta magnitudo, perfectus partium numerus, cõcinna, aptáque earum compositio sanitatẽ similaris, instrumentariæque partis, & totius denique corporis declarant: Nam quæ temperiem formámque partis tuentur, constitutionis similarium illius sunt indices: Quæ verò constituunt, seruántque cõformationem, magnitudinem, coniunctionem, & vnionem, propria testimonia existunt naturæ dissimilarium corporum: quanquam tamen ferè contingit, vt quæ vni constitutioni prosunt, eadem etiam quod in alia secundum naturam est, conseruent: Siquidẽ ab his, quæ assumuntur, excernuntur, & retinentur, extrinsecúsque occurrũt: & à nobis geruntur, mutationes in singulis contingunt, etsi quædam peculiariter vnam constitutionẽ magis quàm aliã tueri & labefactare sunt nata: veluti cibus crassus, qui obstructiones parit, illæsa interim partium temperie. At qui moderatam habet substantiam, & concremẽtum, & vnà etiam temperatus reperitur, naturalem temperiem, & partiũ meatus pariter tuetur: Quod etiam motus moderatus facit, qui aucto natiuo calore similaribus prodest, & instrumentariarum ciuitates expurgat, expeditásque seruat. Cæterùm effectus, qui diuersam hanc constitutionem sequuntur, horum genera quoque ostendunt. Etenim integræ partium similarium functiones, vt attractiones proprij nutrimenti, eiusdem retentiones, alterationes, expulsiones excrementorum, que peracta nutritione in singulis partibus supersunt, atque opera ipsa, quæ temperiem sequũtur, veluti corporis excrementa, quæ idonea substantia, quantitate, & qualitate sunt prædita: Pręterea qualitates corporis, cuiusmodi est naturalis color, mediocris mollities,

&

& quæ exhalant à corpore moderate affecta,& denique qualitates aliæ,quæ à primis emanant,quum secundum naturam singulis insunt,propriam similarium partium sanitatem monstrant:Idem pariter sentiendum est in partibus instrumentariis sumptis ab illorum effectibus indiciis. Sunt porrò hi sensatio,cogitatio,imaginatio,ratiocinatio,memoria,motus voluntarius:attractiones,retentiones,expulsiones,distributiones alimenti,quatenus à partibus instrumẽtariis obeuntur:Nam publicæ partes cuiusmodi est ventriculus,duplices habent huiusmodi functiones: nimirum quasdam,quas solius temperamenti beneficio exercẽt,quæ quidem illis propriæ censentur,quatenus vt similares nutriuntur,aliis verò funguntur ad totius animalis vsum, cauitatum filamentorúmque,& demum eorum,quæ ad instrumentarias partes spectãt beneficio:ergo quum hæ recte habent actiones,partes instrumentarias sanas repræsentant: ab eisdem verò fontibus signa capimus ad horum causas,& effectus ostendendos:Nam causæ,& effectus illorũ ex propria natura,& causę ex effectibus suis,& etiã ex aliis causis, si modo summi generis non fuerint,& effectus ex propriis causis,& ex aliis effectibus,si modo postremi non sunt,percipies. Veluti caliditatem , quæ temperiẽ efficit,ipso tactu sese prodẽte ipsius caloris natura agnosces,cibi calidiores, motus vehementiores,& reliqua viuendi ratio,quæ corpus paulo vehementius calefacit calorem in corpore vigere,cuius nimirum est causa,aperit motus validiores,celerioresq; animi,& corporis,vtpote qui à calore proueniunt,tanquã effectus exuperantis caloris sunt notæ:Ambulatio recta,& secundum naturam sanitatis est effectus,ac per seipsam innotescit,eam etiam indicant causæ quæ eam pariunt:siquis enim optime constructa crura,& bene affectam motricem facultatem in alio conspiciat,bonã esse,quæ ab ea proficiscitur actio,tanquã ex suâ causâ colliget:Quòd si paruo temporis spatio iter longũ quis conficiat,statim intelliget tanquam ex effectu promptã,facilémq; illi esse ambulationẽ: eodem verò pacto alias causas,aliósq; effectus sanitatis cognosces.Ex eisdem etiã fontibus differentias illarũ depræhendes:etenim salubritatẽ,id est probã,optimámq; sanitatem:insalubritatẽ,id est deteriore cõditione affectã,& neutram,ac inter has mediam corporis constitutionem,ad hæc

ſalubres cauſas,inſalubres,& neutras,quę ſalubritatis,inſa lubritatis,neutriúſq; ſtatus ſunt effectrices,cõſeruatrices iu uatricéſq;, nec non etiã ſalubres,inſalubres,neutróſq; effectus,qui à ſuis conſtitutionibus naſcuntur,ex cauſis,effectibus,& propria ſingulorum natura intelliges:Siquidẽ optimam ſanitatem,optima quæ percipitur ſenſibus illius natura,optimæ cauſæ,optimíque effectus monſtrant,deteriorem verò hæc deteriora:Sanitatis cauſas optimas eſſe cognoſcimus ex optima illarum natura,ex optimis ſuis effectibus,& optimis cauſis: & demum effectus optimos,quum optimi cõſpiciuntur,ac ex ſuis optimis cauſis,& effectibus, percipimus:ſibi enim mutuo hæc ſigna præbent,& genera ex generibus,& differentiæ ex differentiis ſignorũ depræhenduntur.Contingit tamen vt eadem nota ſanitatis,& illius cauſæ ſit teſtimoniũ,veluti facilis,promptáque nutritio ſanũ eſſe corpus,& in eo calorẽ præter alias qualitates vigere monſtrat, & color pallidus vt bilem redundare,ſic corpus non inculpata ſanitate præditum nunciat:Ac in omnibus pręterea ex ſimilitudine notas petimus:Si quos enim ſanos optime conſtitutos,vel temperatos,aut bona ſtructura donatos,vel aliter affectos agnouimus,eadẽ illis tribuimus,quos iis ſimiles putamus:ſic enim de liberorum natura,& vita ſtatuimus ex ſimilitudine parentum ducta coniectura,& indiciis.

De ſignis cognoſcendorum humorum.

CAP. VII.

SVNT porrò inter cauſas ſanitatis,& morbi præcipuæ humores:valet etenim corpus, vt author eſt Hippocrates in libro de Natura humana,& res ipſa docet,quum hi probam qualitatem obtinent, & iuſtam menſuram ſeruant, ſuíſque in locis continentur:ægrotat autem , quando ſunt contrario modo affecti,ſiquidem temperies,formáque partium ob formam,alienáſque humorũ qualitates labefactantur.Ac non ſolum quidem ſimilarium natura humorum vitio corrũpitur,ſed etiam ferè vniuerſa corporis ſtructura ex illis ſua mala contrahit:Nam vlcera,inflammationes,cancri,& (vt ſemel dicam) tumorum generatio, calculorum, lumbricorúmque procreatio,immoderata partium craſsities,

ties,& extenuatio,obſtructiones,figuræ plurima vitia,aſperitates,læuitatéſque partiũ præter naturam,& nonnunquã etiam luxationes:& denique aliæ omnes propemodum noxæ ob humores in nobis accidunt. Adde quòd animi corporíſque functiones ad humores vtplurimum,tanquam ad earum authores referimus,quo magis illorum naturã,& vim medicum tenere oportet,qua quidẽ de re libro quarto de Sanitate tuenda,& primo,& quarto Aphoriſmorum ex profeſſo agit Galenus,vt alios infinitos locos omittam,in quibus obiter illorum notas ſe tradere pollicetur:Verum meo quidem iudicio,nulla methodo id facit,quum ex colore ab excretionibus conſuetis,à ſymptomatis,victu antecedente, facili tolerantia vacuationis,ab his præterea,quæ cum natura humoris ſunt cõiuncta,à ſexu,regione,vrina,deiectionibus,ſudore,ſapore,ſomno,vigilia,calore,frigore, ex puſtulis,quæ in corpore oriuntur,otio,labore,& aliis huiuſmodi eas peti ſcribit:Quum enim tractatio omnis,quę methodo nititur,eo poſsim atteſtante,à ſummis generibus inchoare debeat,probari certè non poteſt,quod in hac re ita ab eo docetur,nimirum quum nulla capita,nullóſque fontes proponat,à quibus ſigna omnia ducantur:quo fit vt ſemper aliquid omittat ſingularium enumeratio:Id quod facile vnicuique patere puto. Nec etiam ſi omnia recenſeantur, propterea arte docentur,quæ eo modo explicantur: Nã genera prius quàm infimæ ſpecies ſemper doceri debent : ſic enim quæ ſunt eiuſdem naturæ ſub eodem genere compræhenſa,etiam ſi non enumerentur,intelliguntur,audactérq; affirmare poſſumus nihil fuiſſe prætermiſſum,quod quidẽ non ſolum certam reddit doctrinam,ſed etiam animum veri agnoſcendi cupidum ſolatur,minuítque ſtudioſis laborẽ, dum ex omnibus authoribus omnes notas colligere nituntur,& interim multa ſuperflua aceruant. An propterea(quæſo)putare debemus tot eſſe pituitæ, aut alterius humoris indicia,quòd perlectis omnibus Galeni libris,nõ plura ſint inuenta? Quid ſi nonnulla omittat? Quid ſi plura,& aliqua inutilia tradat? Nonne vanum putabimus huiuſmodi laborem? Ac quanto quidem ſatius eſſet ſtatim ab initio genera inuenire,ex quibus horum vniuerſa ſigna petuntur,& artẽ excogitare,ad quam omnes authores,omniũ præcepta,vniuerſæq; notæ referantur,cuiuſque beneficio quid deficiat,

vel

vel redundet, quid denique rectè, vel perperam ab vnoquoque tradatur, agnoscere liceat. In hoc præterea artem apud Galenum desidero, quod quum inter signa quædã sint, quæ genus, alia quæ speciẽ, differentiásque humorũ ostendunt, alia aliis certiora, maioréque vi prædita: alia quæ eos in toto corpore redundare, alia demum, quæ eosdẽ in partibus quibusdam solum contineri monstrant, hæc capita inter se non distinguat, nec quæ sunt singulis propria tradat, quum tamen plurimũ referat hęc inter se distinguere, & proprias illorum notas certa methodo docere. Itaque licebit vnicuique, qui arte vti velit ex prædictis fontibus humorũ vniuersa indicia sumere. Sunt enim humores suapte natura quidã calidi, & sicci, vt bilis: Alij calidi & humidi, vt sanguis: quidam frigidi & humidi, vt pituita: alij frigidi, & sicci, vt humor melancholicus: temperati alij, vt tota eorũ massa, quæ etiam sanguinis nomine donatur, ex omnibus iusta quadã proportione, exuperante tamen sanguinis copia confecta. Sunt qui in occultis, malignísque qualitatibus naturã obtinent, vitiatáque sunt forma, quales sunt, qui in aëre pestilenti gignuntur, aut à venenis tota substãtia lædentibus inficiuntur. Ac vbi quidem illorũ natura in euidentibus qualitatibus posita est, licet ex ea quis humor redũdet deprehendere. Si enim tactu calidius sicciúsque corpus sentiatur, calidos & siccos in eo vigere humores colligimus. Sic calidos & humidos, & denique alterius naturę, quàm scilicet tactus subesse iudicat. Est enim hic sensus primarũ qualitatum iudex optimus. Quod si maligna humorum natura extiterit, non perinde licet tactu eam dignoscere, quippe quum per malignos morbos venenosa sæpe subsit in humoribus natura, quæ omnẽ tactum fugit. Quum verò excernuntur, visu commodissime id facimus. Nam si quis æruginosam bilẽ excretam videat, contemplatione illius formæ malignum humorem statim agnoscet, sicut etiam pituitã, aut alterius generis humorem, cuius natura in primis qualitatibus est posita, vnde optimè Hippocrates in libro de Natura humana scribit pituitã etiam vi tractã perpetuò frigidam apparere, quòd illius natura sit frigidissima, quæ etiã tactu percipitur. Vnde excreta hoc vno modo nobis indicia præbere dicuntur, quatenus scilicet humoris excreti naturam, quæ perinde non erat perspicua, quũ in corpore lateret, sensibus

liceret

liceret percipere. Habent præterea humores suos effectus, quales sunt secundæ tertiæque qualitates, & quę in corpore pariunt, ex certa etenim tēperie humorū, color, sapor, odor, crassities, tenuitas, viscideitásq; in illis prouenit: ob id signa quæ ab his ducūtur, scribit Galenus ab illis sumi, quæ cū humoris natura sunt coniunctissima, & meritò quidē quū illi potissimū sint cōstituendi eorū effectus, qui ex primis qualitatibus, in quibus eorū natura collocata est, nascuntur. Siquidem secundæ tertiæque qualitates immediate à primis fiunt: ab his igitur notæ hoc modo capientur: si quis enim pallido colorē quempiā videat, meritò bilem pallidā in eo abundare iudicabit: sic nigram, si niger sit corporis color pituitā si albus, sanguinē si ruber, malignū verò humorē si huiusmodi color appareat. Eodē modo si tenuē, & flauum, vel pallidū humorē à corpore excretū cōspiciamus, pallidū, flauámq; bilē eā esse iudicabimus: quoniā huiusmodi color, & consistētia, quæ bilis naturā sequūtur, adsunt: viscidi, crassi, & albi omnes ex pituitæ generę cōsistūt, nigri, & crassi melancholici omnes: aquosi, & diluti serosi generis, & deniq; quū noueris qui sint proprij colores, propriæque cōsistētiæ humorū, ex illis licebit, quales sint humores, qui abundāt, dignoscere. Hoc modo etiā excrementa, quæ reiiciuntur à corpore, humoris abundātis sunt indices, quòd scilicet sensibus subiiciāt qualitates cū natura humoris cōiūctas. Habēt & suos sapores, & odores singuli humores: est enim sanguis dulcis, & pituitæ etiā quoddā genus, bilis amara quæ pallida est, flaua vitellina, æruginosa, isatodes, & atra ea, quæ ex his gignitur. Nec existimare quidē oportet omnē atrā bilē acerbā esse, vel acidā, quēadmodū Galenus scribere solet nulla adhibita distinctione: Nā quum, eo authore, atra bilis vel ex flaua, aut ex sanguine vel humore melācholico procreetur: ea certe quæ ex amara bile, qualis est flaua, per assationē gignitur, nunquā acida esse potest, siquidē acidus austerúsq; sapor exuperantis frigiditatis sunt indicia, & rebus primo insunt, dum crudiores existūt, ac nondū à calore elaboratę, & percoctæ: tunc enim acida, dulcia, amara, & salsa demum euadunt. Itaque si amara, vel eundē retinent, vel in sequentem, succedentémq; saporē permutantur: constat quod amarum est nunquā acerbum, vel acidum fieri posse. Est autem austera, quæ secundum naturam est, melancholia, quum

prop

proprio nomine humorem melancholicum in libro de Naturalibus facultatibus Galenus vocādam esse censet. Acida est atra bilis, quæ ex humore huiusmodi prouenit: Nā acerbum in acidum transire aptum natum est, vel forte etiā huiusmodi sapore est prędita, quę ex sanguine pręsertim limoso, & non bene à feculento humore expurgato conficitur. Refert quoq; saporē acidum pituitæ quoddam genus, quę ob id acida pituita vocatur. Qui verò insipidi sunt humores, omnes ex pituitæ genere consistunt. Salsus verò humor, vel pituita est putrefacta, aut cum humore seroso mixta, aut ipse etiam solus serosus humor. Cæterum boni odoris sunt humores temperati, putridi verò pessimi, calidi, & humidi virosum nescio quid referunt. Qualis verò sit bilis, vel pituitę, & (vt semel dicam) singulorum humorum odor, nec exprimere, nec agnoscere facile possumus. Docendi tamen methodus postulat, vt ab his etiam proprias humorum notas petamus. Iam verò ea, quę humores in corpore pariunt, vniuersa vel ad animum, vel corpus pertinere dicamus: Animi quidem mores quales subsint humores, indicant. Nam qui iracundi, & furibundi, biliosi, stolidi, & ad risum profusi, incōtinentes, impudentésq; sanguinei: Astuti, cauti, prudentes, cōstantes, ingeniosi melancholici. Maligni, proditores, simulatores, osores, iniuriarúmq; memores, & peruerso ingenio pręditi censentur, quibus atra bilis dominatur: obtuso ingenio prędití pituitosi: vt enim corpus frigido, & humido humore grauatur, sic & animus obruitur. Quo magis mirari subit, quòd Galenus scribat pituitā ad animi mores nihil conferre, si enim corporis temperiem illi sequuntur, quur non putabimus à frigida & humida temperie, cuiusmodi pituitosa est, certo modo aliter quàm ab aliis humoribus afficit? Valent memoria melancholici, felicior est imaginatio, & rerum cōprehensio sanguineis, & pituitosis, nimirū quòd in humido promptiores fiant impressiones, vnde pueri, & mulieres maximè dociles putantur. Qui verò matura iam sunt ætate, ineptissimi ad discendum apparēt. Qui tēperatos habent humores mediocria hæc omnia obtinent. Mania, vt affectus præter naturam attingamus, atræ bilis exuperantis in cerebro est indiciū. Tristitia, & melancholia humorē melancholicum testantur. Deliriū bilis flauæ, aut sanguinis, vel vaporis biliosi dominiū monstrat. Ac

vt bre

vt breuiter dicam, animi perturbationes, & morbi qualis sit temperies, & humor redundans repræsentant. Quę verò ab humoribus in corpore proueniunt, placet ita diuidere, vt quædam ad habitū corporis, quędam ad illius actiones, alia verò ad eiusdē passiones referantur. Nam habitus gracilis cum venarum amplitudine biliosum humorem vigere indicat, carnosus sanguinem bonum, crassus & mollis pituitosum, pinguis frigidiorem, sed nondum pituitosum sanguinem mōstrat. Asper, durus, gracilis cum venarum angustia melancholicos sequitur humores. Tensum corpus vt carnis, adipísq; abundantiam comitatur, sic declarat sanguinem copiosum, aut frigidiorem subesse. Liceret ex his, quæ à corporis habitu prodeunt, veluti ex pilis signa colligere redundantis in corpore humoris, sed licebit vnicuique materiam ex Galeni Arte medicinali mutuari, hac sibi proposita methodo, vt omnia, quæ ad eos pertinēt, vel ad illorum ortum, vel casum, vel incrementum, copiam, consistentiam, figuram, colorem, duritiem, asperitatem, & læuitatem referantur. Quibusdam enim citius aliis tardius oriuntur, & decidūt, vt admodum biliosis. Eisdem naturis pili cito crescunt, & pallido colore sunt tincti, & contorti, asperi, duri, & (ne singula in hac re prosequamur) facile quilibet inuenire poterit omnes pilorum differentias, quæ non prouidentia naturæ, sed materię expirātis à corpore ratione proueniunt, humorum copiam, qualitatémq; sequi. Inter corporis functiones recepta à medicis diuisione, quędam statuentur naturales, quædam vitales, aliæ animales. Eas autem vocamus naturales, quæ famulantur generationi, nutritioni, & auctioni. Vitalem vocamus facultatem, quæ pulsus ædit. Animalem vim principibus actionibus, sensationibus, & voluntariis motibus præesse putamus. Igitur celeres motus biliosos comitantur, tardi pituitam, moderati, & graues tēperatos humores ostendunt. Contendunt fere cum biliosis in celeritate sanguinei, sed citius exoluuntur, quibus bilis abūdat, diúque perseuerare in officio nequeunt, compositos ædunt motus melancholici. Inordinatos & furore plenos atrabilarij, & qui admodum biliosi existunt. tardi ad motū sunt pituitosi, sed minus fatigantur. Vegetos sensus habent biliosi, acutos melancholici, laudabiles quidem, sed turbulentiores sanguinei, obtusissimos pituitosi, moderatos tēpe

rati: Quod verò ad principes functiones pertinet, in animi functionibus, & perturbationibus sumus cōplexi. Solemus enim animi mores vocare potissimū rectricis facultatis functiones, & quæ in corde fieri putantur passiones, vt irā, tristitiam, gaudiū, magnanimitatē, constantiā, de quibus præsens locus diligentiorē tractationem nō postulat. Ad sensus pertinent somnus & vigilia: Sunt autem maximè vigiles melancholici, & biliosi, sumno sunt magis dediti temperati quàm illi, etsi id moderatè, magis adhuc sanguinei, omnium maximè pituitosi. Quòd verò ad naturales functiones pertinet prōpte cōformantur, & adolescūt biliosi, deinde sanguinei, postea pituitosi, postremo melancholici, qui vnà cū biliosis celerrima senectute conficiūtur. Incrementū in omnes partes humorū copiā, & quòd citissime fit, etiam caliditatē comitatur. Ad generationē, & venerē procliuissimi biliosi, sed cito exoluuntur. Id quod etiā melācholicis accidit, qui flatū plurimū congerūt. Sed his perinde inimica nō est venus quū rarius semen emittant, vtpote ex flatu ad coëundū excitati. Alij verò melancholici tarde ad venerē excitantur, & illius vsu præter modum exsiccato corpore maximè lædūtur, sanguineorum potissimū venus est, quū semine copioso abundent, etsi non perinde prompti sint, & expediti, vt biliosi. Pituitosi tardi ad venerē, nec tamē obest hæc illis si moderate ineatur, calore siquidē pituita cōcoquit, & tēperatius corpus euadit, at frequētiore vsu, dissoluto semine calidiore substātia vnà cū spiritu vitali frigidius reddit. Ad coctiones omniū aptissimi sunt sanguinei, ad attractionē biliosi, & ad retētionē, in qua etiā melancholici illis fortè nō cedunt, nimirū ꝗ siccitate qua hi abundant, retentio peragitur. Infirmissima est retentio, & attractio pituitosis, cōcoctio melancholicis: Ad reddēda excremēta, præsertim quæ per aluum excernuntur maximè idonei pituitosi: Sanguinei ad retētionē, & expulsionē nō perinde infirmi, vt pituitosi: omniū verò illi fœlicissime nutriūtur. Distributio alimenti in biliosis felicius obitur: In melācholicis melius quā pituitosis: at deterius illi quā hi cōcoquūt, & nutriūtur refragāte frigiditate, & siccitate vtrique operi, vigente in pituitosis humiditate. Vitalis vis validissima in sanguineis, deinde biliosis, infirmissima pituitosis: deinde melancholicis, cui verò humores sunt temperati, omnia hæc moderata adsunt. Cęterum inter passiones

ſiones corporis hoc loco morbos ipſos,illorũ acceſsiones,& dolorem,enumeramus:calidus enim morbus calidũ humorem abundare monſtrat,frigidus frigidum:Sic acceſsio quę quotidie aduenit,pituitam,quæ tertio quoque die bilem flauam,quæ quarto melancholiã,vel atrã bilem,quæ verò perpetuum quendam tenorem ſeruat ſanguinem:longæ acceſsiones pituitam,vel melancholiã,breues bilem vel flatũ redundare oſtendunt:vehementes morbi,qui ex humore proueniũt,ſanguinem,aut bilem omnino ſequuntur,languidi pituitam:benigni ex ſanguine potiſsimum,deinde ex pituita naſcuntur:maligni primas obtinent:qui ex atra bile: ſecundas,qui ex humore melancholico:poſtremas,qui ex ęruginoſa,vitellina,& flaua proueniunt: Lethales ab omnibus humoribus fiunt morbi,maximè autem à bile flaua,vitellina,æruginoſa,& atra:qui verò perpetuò hominem ad mortem vſque comitantur,ex atra potiſsimum originẽ ducunt, vt oſtendunt cancri,& elephantiaſis:Quòd ſi ex aliis humoribus eadem vis aliquibus concedenda eſt,pituitæ dabimus ex qua aſthmata,ſcabies nonnunquam,& podagra toto vitę tempore ſæpe affligunt: Dolor eadem ratione materiam abundantem ſignificat. Erodens enim bilem flauam : obtuſus & grauis pituitã:tenſiuus vel flatũ,aut ſanguinem ſequitur. Ac vt ſemel dicam licebit vnicuique ex effectibus prædictis,& aliis eiuſdem generis abundantis humoris notas reperire. Alleuiationes quoque & aggrauationes , quæ excretionem humorũ ſequuntur,inter paſsiones corporis nõ ineptè reputari poſſunt. Ex quibus etiam indicia petuntur:grauis ſiquidẽ eſſe ſolet ſuperflua,& familiariũ humorũ vacuatio,leuis autẽ ſi id quod eſt noxium educitur moderatè. Iam verò ex humorũ cauſis illorũ indicia cõmodiſsimè hoc modo ducemus: Nam quũ à cauſis calidis & ſiccis bilis gignatur,fit profectò vt quę calefaciendi,& ſiccandi vim habẽt,huiuſmodi humorem oſtendere dicantur: Hac enim ratione ætas aëris conditio,regio,anni tempus calidum & ſiccum, vita laborioſa,vigiliæ,curæ bilem flauam aut etiam atram, quum ſcilicet vehementius diutiúſque proceſſerint , oſtendere dicuntur:quoniam eam gignunt: Eiuſdem generis eſt temperies corporis calida,& ſicca,& ſexus:veluti quum viros bilioſos,mulieres pituitoſas dicimus , & alia huiuſmodi,quæ vel humorem gignendi ſtatim vim habent,vel illud

monſtrant,quod eam vim obtinet,notas præbere ad bilem pituitámque cognoſcendam dicuntur: ſiquidem temperies per ſe humores procreat:ſexus autem,& ætas non id faciũt, ſed qualis temperies ſit indicant:veluti aër qui gignit quidẽ ſibi ſimiles humores,non tamen ſtatim,ſed quoniam primò corporis temperiẽ mutat:Regio,anni tempus qualis ſit aëris conditio declarant, quorum ſanè varietatem nemo diſtinguere poterit,qui ignoret quonam modo hęc abundantium humorũ ſint indicia. Præbet quoque ſuas notas materia ex qua humores gignuntur;eam autem ſuppeditant, quæ aſſumuntur,& retinentur. Quum enim id,quod aſſumitur, facilius promptiúſque vertatur in ſibi ſimilem, quàm in alium humorem,eum,qui calido,& ſicco nutrimento,aut medicamento,vtatur rationi conſonum eſt bile abundare: Eodem modo ſi quæ conſueuit excerni bilis,non amplius excernatur,materia ſuppeditatur bilioſa corpori,differtque à ſuperiore,quòd hîc actu,illic potẽtia materia bilis ſit, quamobrem genus ſignorum, quod ab excrementis cohibitis capi ſcribit Galenus ne plures fontes fiãt,ad materiã humoris redigatur,non tamẽ impedio alios aliter facere modo omnia indicia certis quibuſdam generibus cõplectantur.Ducemus autem ex materiæ qualitate,quãtitate,ordine,& aſſumptionis tempore humorũ notas. Diuerſi etenim humores,quum hæc euariant, procreantur:Nã temperati cibi in calidioribus corporibus,veluti admodũ bilioſis,bilem gignũt,In pituitoſis pituitam,qui copia grauant coctricẽ,etiamſi bilioſi ſuapte natura fuerint,omninò in pituitam degenerãt, quod etiam peculiariter de vino notauit Galenus, quod quidem etſi calidũ eſt vbi tamen largius ſumitur,quàm confici poſſit:ſopores, & alios huius generis frigidos affectus parit. Vbi autem ordo peruertitur,vt plurimum corrupti ſunt humores, qui gignuntur: vbi verò intempeſtiue ſumuntur, nondum priore percocto, pituita eſt qui prouenit humor. Nec minus licet ex ſubiecto corpore & inſtrumento,in quo humores procreantur, illorum ſigna capere. Qui enim in ventriculo, aut cerebro colliguntur, vtplurimum pituitoſi eſſe putantur,quòd illic pituitæ ſit ſedes:qui in liene continentur,melancholici eſſe ſolent,in venis ſeroſi aut bilioſi, vel ſanguis ipſe purior:in hepate verò bilis, vel ſanguis coaceruantur.Colligimus pariter humorum notas ex cõmuni

corpo

corporis instrumento. Quibus enim natiuus calor imbecillior est, his pituitam abundare credimus. Qui vero natiuo calido abundant vt feliciter concoquunt, sic sanguinis optimi plurimum procreant. Quinetiam causæ sine quibus, suã vim in hoc ostendunt. Nam si alimentum non satis retinetur, donec sit perfectè elaboratũ, pituitam abundare necesse est: contrà verò bilem, si postea quàm est concoctũ excremẽta tempestiuè non excernantur: tunc enim quicquid est, longiore mora exuritur. Ad hæc iuuantes causæ, & lædentes vt ostendunt qualis temperies sit: eodem modo quales subsint humores indicabunt, siquidem qui temperatis duntaxat iuuantur, temperatos humores habet: qui offendũtur à similibus intemperatos eos obtinent: quibus frigida, & humida prosunt, calidis, & siccis humoribus sunt referti, & denique exceptis tẽperatis, alios omnes offendunt similia, contraria autẽ iuuãt. Seiunguntur porrò hæ causæ à gignentibus, & materiã suppeditantibus, quòd factũ humorem corrigant, non autẽ vt aliæ gignant. Superest quartũ genus signorum, quod à similitudine capitur, quod etiã ad humores cognoscendos suas notas confert: Nã si duos eodẽ morbo affectos cõstituamus & vno mortuo, aut dissecto vniuersum corpus, aut cor, vt aliam partem maligno, aut putrido, vel alterius generis humore plenũ inuenerimus, aptissimè colligemus eosdem in eisdem locis contineri humores, nimirum quòd similia ostendant similia. Iam verò illud explicandum est, quænam signa ex tanta multitudine certa omnino existant, & nunquam fallere valeant, quæ verò incertiora, & duntaxat coniecturalia, quidq; in singulis obseruandum, ne hallucinemur: Itaque notę, quæ à natura humoris sumuntur perpetuò verę esse nõ possunt: sæpe enim humor est calidus, qui in corpore viget, quũ nihilominus frigidum corpus sentitur: quod in his apparet, qui per initia accessionũ biliosæ febris, cõtracto ad interna viscera calore, extrinsecus rigent, frigidiq; sentiũtur: Quapropter inæqualiter affici corpus nõ oportet, si ex tactu qualis sit cõtentus humor, dignoscere tentemus: tũc enim si corpus calidius, quã temperato conueniat, percipiatur, calidi omnino redundant humores, vel propria natura, vel aliunde ascito calore. Nam pituita putrida alioqui suapte natura frigida, calida cẽsenda est. Inter effectus autem ea quæ sumuntur ex sapore indicia, quum

adſunt,perpetuo vera ſunt. Neque enim continuò qui exuperant humores,in linguam effunduntur, ſed quum percipiuntur,nunquam fallunt. Bilis ſiquidem neceſſario fuerit, quod amarum eſt: melancholicum quod auſterum & acerbum: quod verò dulce, omnino vel ſanguis vel pituita: ſic profectò,quum ea,quę à corpore exhalant,grauem odorem repræſentant,corruptos putredinéque affectos humores arbitramur. Cæterum in colore neceſſe eſt eaſdem diſtinctiones adhibere,quas prius notauimus,quum ab humorũ eſſentia ſigna ſumebamus,vt ſcilicet corpus in calore,& frigore mediocriter habeat. Nam frigus quum cutem conſtringit, humores ſimul intro protrudit,& cutim liuidam, ac ſine calore reddit:ſic ſanè calor ſanguinẽ ad externas partes, quo cutis rubicunda euadit cõmouet. Quamobrem quæ aut calefaciunt,aut refrigerant,exteriores partes,vt calorem ambiẽtem,frigus externum,internos affectus, veluti febrem, pudorem,iram,triſtitiam,motum, nimiam quietem, ſomnum,vigiliam immoderatam, & ſi quæ alia huius generis reperiũtur,abeſſe oportet,quũ ex colore iudicare volumus, qualis humor in corpore vigeat. At quæ ſumũtur ex animi moribus humorũ indicia prorſus certa eſſe non ſolent,tum quòd ſæpe videamus alios eſſe mores,quàm corporis conditio oſtendat,vt in his,qui metu,aut religione coërcẽtur,aut nimia licentia proteruire ſinuntur, tum quòd corporis temperiem ſequantur,in qua qualitatũ adeſt quidã exceſſus,quibus tamen nullus ſimilis peculiaris humor redundat: Non enim neceſſariũ eſt in eo,qui paulò calidior ſicciórue ſit bilem ſtatim abundare,aut humorem melancholicum in eo, cui ſit temperies frigida & ſicca,nec pituitoſus cõfeſtim putandus eſt,aut ſanguineus,qui humidus eſt cum calore, vel frigore. Quippe quum humorum generationes non qualẽcunque,ſed maiorem quẽdam qualitatum exceſſum requirant. Poteſt præterea vnica qualitas exuperare,quę mutationis morũ animi erit cauſa,generationis autẽ peculiaris alicuius humoris minimè, ſi modo in ſingulis duæ qualitates vincunt, Quod etiam ſpectaſſe Galenum videmus: quum in Arte medicinali temperaturarũ corporis notas præſcribit: licet tamen ex animi moribus ſi non ſpeciem, ſaltẽ genus humoris deprehẽdere. Nam calidos humores in eo exuperare oportet,etiãſi nõ ſit bilis,qui ad irã eſt procliuis,vbi verò

maz

magnus quidam excessus in animæ functionibus conspici-
tur ex illis certas de humoribus notas ducimus. Quæ verò
pariunt humores in corpore, præsertim si ea præter naturā
extiterint, signa certa præbent. Tertiana hoc modo febris
bilem necessariò abundare declarat. Sit accesio, quæ cū ri-
gore inuadit, & motus morbi velox, & dolor mordicans,
acris calidiq; humoris exuperantis sunt indices. Tumor qui
vehementē dolorē infert, sanguinis, aut bilis, vel calidi om-
nino humoris est testimonium: ostendunt nihilominus ha-
bitus mollis humidos humores subesse, durus, & asper sic-
ciores, corpulentia humidiores, & copiosiores, obæsitas fri
gidiores, quanquā (vt diximus) sine redundāte humore, qui
vnam ex quatuor humoribus speciem obtinat, ob certā tē-
periem hæc eadem fieri possunt, nec non ob aliquē errorē,
congestos alios esse succos, quàm huiusmodi naturales cor
porum constitutiones repræsentent. Quis enim dubitet in
molli corpore bilem abundare, si præcesserint quæ bilē pro
creent, in aspero & duro ob cruditatem & otium pituitam
aceruari posse? Idem esto iudiciū de his, quæ in habitu cor-
poris nascuntur, vt pilis, qui vt naturalem temperiē, & hu-
mores indicare valent: sic eos, qui ex quacūque occasione in
dies mutantur, minimè possunt. Flauus quidem pilus bilis
est indicium, ex qua genitus est, qui iam vigēte pituita, hu-
iusmodi colorem diu seruat. Cæterum in excrementis illud
obseruādum est, ne ab aliqua vi extranea emittantur. Nam
si ob acrimoniā bilis, os venæ aperiatur, sanguis fluet: etiāsi
non abundet. Eodē modo si æstuante corpore sanguis pro-
fluat, non est id abundantis huius humoris indicium: sed si
humor, qui excernitur sit excretionis causa, tunc signum est
eundem, sibique similem in corpore vigere: qui tamē excre-
tus, qualis sit conspicitur. Bilem enim abundare in corpore
agnoscimus, si effusus sanguis pallidior extiterit. At qui in
causis, vel efficiētibus, vel materiam suppeditantibus illud
latere non debet, si certa indicia habere velimus, vt omnes
causæ simul coniungantur. Siquidē bilem abundare necesse
est, si ætas, regio, cæli status, vitæ cōditio, alimēta, & omnia
denique bilē procreantia affuerint. Quod si quædā deficiat,
non certæ erūt notæ, sed tantū à certitudine deficiet cogni-
tio, quantū à cōmuni consensu recedunt causæ. Quippe ne-
cessariū non est in iuuene bilem vigere, quum otiosa vita,

frigidáque aëris constitutio, vel alia huiusmodi ætati cōtraria adsunt, quæ id quod ætas conficere potest, vincunt. Licebit vnicuiq; ad horum imitationē in aliis, si quę reperiātur, exceptiones & circūstātias adnotare, hæc enim mediocriter etiam doctis sufficere possunt. Nunc verò ex his fontibus signa haurire oportet ad ea cognoscenda quę de humoribus scire medico expedit. Opus autem est imprimis separare genus à genere, vt bonos humores à malis, & calidos à frigidis, humidos à siccis, speciem à specie, vt inter calidos bilē à sanguine, inter frigidos pituitam ab humore melācholico, & serosum dictum humorē à reliquis omnibus, & infimas species ab infimis speciebus, veluti bilem flauam à pallida, pituitam acidam ab insipida, & dulci. Qualitatem præterea à substantia necesse est seiungere. Est enim aliquando id quod in humore peccat illius qualitas non propria substantia. veluti quū bilis calidior acriórque, non tamen copiosior existit: ad hæc scire oportet qui vinci alteratione possint, & qui non nisi vacuatione corrigi valeant, quibus præterea alteratio conueniat per ea, quæ tota substantia agunt, quibus verò sufficiat sola rerum qualitas: qui præterea ex humoribus ad vacuationem sint parati, qui verò minime: postremo an in toto corpore, vel in multis partibus, vel vna tantū humor contineatur, & si quæ aliæ sunt in humoribus differentiæ, quæ medici officia variare queāt, per proprias notas dignoscendæ. Præstant autem id, vt summatim dicam, ex singulis fontibus signa ducta, & vnicuique propria. Quòd si in vno genere cōmunia omnia forte inuenies, in altero certe non deerit, quod vnicuiq; sit proprium. Itaque bonos humores indicāt imprimis essentia ipsorum humorū, quæ proba est, temperata scilicet quædam qualitas, bonus color, sapor, odor, substātia mediocris, boni effectus tum animo tum corpori peculiares, bonæ causæ efficientes, inquā, quæque materiam suppeditant, & sunt instrumēta, vel inter lædentes, & iuuantes reponūtur. Prodest enim probus victus, quibus boni adsunt humores, obsunt autem remedia, quæ malè affectis humoribus conferūt, contraria verò his malos humores ostendēt, ac ea maligna malignos, & benigna benignos abundare mōstrant, sic calidos à calidis distinguimus. Nam etsi sanguinem, & bilem caliditas sequitur, peculiaris tamē quidam calor, nempe acrior, & mordacior bilē comitatur,

mitior & halituosior inest sanguini. At color certius vnum ab altero separat. Pallidus siquidem in quo bilis, rubeus in quo sanguis viget, color apparet. Alius præterea est sanguinis, alius bilis sapor, diuersa quoque est eorum substantia, & causæ propriæ propriíque effectus, diuersę similitudines, quibus inter se differre cognoscũtur. Atque eadem etiã speciem à specie distinguunt. Diuersa nãque hæc omnia in eo apparent, in quo flaua, vel vitellina, aut pallida, vel æruginosa bilis exuperat. Nec non ex eadem methodo perspiciemus in quo loco humores redundent. Si enim in vniuerso corpore qualitates humorum naturam constituentes sentiantur, ipsíque humores, qui excernũtur per singulas corporis partes, per quas natura sese expurgat, similẽ naturã habuerint, si causæ humoris prædictæ totum affecerint, totiúsque effectus sequantur, qui vnius generis humores exuperare monstrẽt, quis negabit eos in vniuerso animali exuperare? quòd si in partibus quibusdã, aut vna solum hæc adsint, in eo duntaxat loco humorem vigere ex eisdẽ notis colligemus. Hoc namque pacto, quũ vniuersum corpus æstuat, acrémq; persentit qualitatem, & color flauus apparet, percipitúrq; amaritudo in ore, vrgent vigiliæ, æduntur motus celeres & inconstantes, pulsúsq; emicant elatiores, deiecta est appetẽtia, torretur alimentũ, & sanguis, infestat morbus biliosus vniuerso corpori peculiaris, adest iuuenilis ætas, corpus gracile, hirsutum, venis latis præditum, præcesśitque victus omnis calidus, & siccus, & vbiq; calida & sicca obsunt, prosunt autem quæ bilis acrimoniam retũdunt, & ipsam bilem educunt, si præterea quæ excernũrur per cutim, aluum, vesicam flaua fuerint, plenũ huiusmodi bile vniuersum corpus agnoscimus. Quòd si pituitę indicia in vẽtriculo adsunt, bilis autem exuperãtis in habitu corporis, aut venis signa apparẽt, intelligemus inæqualiter corpus affectum, & varios in diuersis partibus humores redundare, quo modo ex vrina, & sudore potisśimũ quales sint humores, qui in venis, & habitu corporis continentur, & ex aliis etiã notis, quæ succos in eo loco vigere peculiariter monstrant, quantum medicina promittere potest, cognoscimus. Non desunt etiam signa ex hac methodo, quæ ostendant vel exuperantes in humoribus qualitates, vel ipsorummet humorũ in corpore redundantiã. Nam acrimonia, quæ tactu sentitur, calidiorẽ osten-

dit subesse humorem biliosum, non tamen propterea copiosiorem, quàm par sit ipsam bilem. Veluti nec etiã acuta exercitatio, & vigiliæ, aut qui præcesserunt animi corporisq; labores, ex quibus corporis quidem calor, & siccitas intenditur, non tamen vsqueadeo vt perpetuo ex sanguine assato bilis procreetur. Acrimonia verò, & flauities simul, cibi calidi, & sicci, & quæ vehementius excalefaciunt, siccántque, causæ non solum acriorem, sed etiam abũdantiorem in corpore esse huiusmodi humorem testantur. At signa, quæ humorem indicant, qui alteratione omnino vinci nequit, monstrant, huius generis materiam nõ aliter, quàm vacuatione corrigi posse, & quæ extenuatos, nulláque alia insigni qualitate præditos succos nunciant, eos ostendunt ad vacuationem paratos, foréque facilem & vtilẽ huiusmodi vacuationem pollicentur. Quarum rerum vsum in eo opere, quod (deo fauente) de euacuandi ratione breui ædemus, & alibi in tota ferè medicina agnoscemus: nihil enim frequentius ad manum in vsúmq; venit, quàm de humoribus tractatio, & cognitio. Nunc verò superesse video, vt multitudinis omnis notas tradamus: nam exuperantes humores nunc vires grauant, nunc conceptacula sua distendunt, aut proportionem iustam excedunt, quæ medicum ignorare non oportet, quum hinc varij morbi nascantur, & curandi, præseruãdíque ratio ex horum diuersitate varietur. Sed quoniam varia est multitudinis natura, varia vis, multiplicésque differentiæ, quarum rerum signa nemo vnquam intelliget, qui hæc prius non cognouerit, paucis hæc explicare operæ pretium esse duco: præsertim quum nonnulla in hac re occurrant, in quibus Galenus, & qui eum sunt sequuti, mihi non satisfaciunt.

Multitudinis notæ.

CAP. VIII.



QVOD Græcis πλῆθος dicitur, à quibusdam plenitudo, ab aliis verò multitudo verti solet, videntúrque mihi melius hi, quàm illi sentire. Nam quum à Græcis πλῆθος definiatur esse alicuius substantiæ vltra naturalem modum in aliquo loco abundantia, plenitudinis

nis nomen id nobis non indicat, ſiquidẽ partes plenas etiam appellamus, quæ naturalem mediocritatem non excedunt, nec vbi aliquod eſt vitium: veluti quum carne corpus, aut ventriculũ nutrimento plenũ dicimus, quum nec vires nec vaſa quidpiam patiantur: nec proportio vitietur per huiuſmodi plenitudinẽ. Quum autẽ multum eſſe quidpiam dicimus id, quod mediocritatem excedit multũ dicimus, damnamúſq; tanquam id, quod exceſſum ſignificat. Porrò quum multitudo ſit ſubſtantiæ cuiuſpiam pluſquam conueniat, in aliquo loco conſiſtens abundantia, meritò à tribus illis differentiæ ſumentur, nempè à diuerſa ſubſtantia, quæ abundat, à loco diuerſo, & ab eo, cuius ratione dicitur multitudo. Ac vt de tertia differentia primo agamus, multam ſubſtantiam in corpore intelligi debere ſcribit Galenus, vel ratione loci continentis, vel virtutis, quæ eam regit: vnde illa multitudo ad vaſa, hæc verò ad vires vocari ſolet. Verũ mihi prætermittere videtur Galenus tertium quoddã genus, illúdque non ſolum in arte noſtra, ſed in aliis omnibus maximè neceſſarium, quod quidem ex proportione ſumitur. Multũ enim ſæpè dicimus eſſe in corpore humorẽ, vt multã bilem, multam pituitam, quæ tamen nec vires grauet, nec vaſa diſtendat: ſed quod proportionem, quã cum aliis humoribus habere debet, excedat. Alioqui quomodo (quæſo) huiuſmodi redundantiam multã nuncupabimus, ſi ea duo duntaxat ponantur, ad quæ omnis multitudo referatur? Statuantur ergo in tertio hoc genere tres differentię, ad vires, inquam, ad vaſa, & proportionẽ: ex quibus cõpoſitæ differẽtiæ: ex eorum complicatione reſultabunt, ad vires & vaſa, vel ad vires, & proportionem, vel ad vaſa, & proportionem, vel ad tria ſimul coniuncta, vires, vaſa, & proportionẽ. Vires rurſus intelligimus vel naturales duntaxat, vel vitales, vel animales, vel duas, vel omnes iunctas: locum item capere debemus, vel vaſa, quæ cauitatem habent, vt venas, & arterias, quę propriè vaſa vocantur, vt ventriculũ & inteſtina: vel qui vaſis reſpondet, quẽadmodũ Galenus multitudinem fieri ſcribit, quæ proportione reſpondet ei, quæ eſt ad vaſa, vt carnis, pinguediníſque multitudo dicitur, quæ non omnino vt humores in vaſis, multitudinem faciunt. Præterea vel vniuerſum eſt corpus in quo multitudo huiuſmodi colligitur, vel quædam partes, vt venæ, vel vena quępiam pars,

veluti ventriculus,& hepar. Porrò substantia, quæ multitudinem facit, vt diuersa est, ita particulares quasdam differentias facit propriis nominibus à Græcis sæpius, & à nostris etiam nonnunquã distinctas: quæ enim à cibo fit, à Græcis πλησμονὴ vocatur, vt author est Galenus in quodã aphorismo secundi libri, à Celso satietas dici videtur, quum ait, Quærunt initium morbi, calor attulerit, an frigus, fames an satietas, defectum scilicet alimenti excessui opponens. Quæ verò à sanguine, vel omnibus humoribus proportione aucti committitur, generali vocabulo πολυαιμία, id est sanguinis abundantia à Galeno in libro de Plenitudine nuncupatur. Quòd si in toto corpore abundauerit sanguis, eodem teste decimo tertio Methodi πληθώρα huiusmodi multitudo nominatur: At si in partis substantia imbibitus humor fuerit, φλεγμονὴ, id est inflammatio communi vocabulo appellatur: quæ ratione partis, peculiaria nomina recipit, vt pleuritis, phrenitis. Si verò in spatio, & concauitate partis contineatur sanguis, quoniam tunc concrescit, θρόμβος, id est grumus dicitur: quod si alius humor abũdet, vt bilis vtraq; pituita, aut serosus humor, vocatur in toto corpore cacochymia, vt Galenus author est quarto Methodi, peculiari autẽ nomenclatura cacoëthia, & corruptio, & (vt Galenus vult) plenitudo nuncupatur, cacoëthia quidẽ humorum, quando illi maligna, & peruersa sunt præditi qualitate, vt in pestilentia accidit: corruptio, quando magnũ ita vitiũ est, vt non amplius ex naturæ coctione ad primã bonitatem humores redire possint, multitudo verò si paruum sit vitiũ, ita vt sanguis eo, quod ipsum vitiat vacuato, ad suam naturã redigi queat. Hæc Galenus decimo septimo aphorismo libri secundi. Non tamen video quur multitudinis generale nomen ei differentiæ magis accommodet, quàm aliis. Cacochymiæ præterea nomen vario modo etiã ille vsurpat. Nũc enim eam definit esse acrium humorum abundantiam, à qua hoc modo excludit pituitæ naturalis excessum, quum tamen sæpius cacochymos eos vocet, in quibus alius à sanguine humor redundat. Quòd si in habitu corporis huiusmodi humores exuperent, peculiaria nomina consequitur talis redundantia. Quæ enim à bile fit per vniuersum habitum sparsa, icterus, & à nostris morbus regius, quæ verò ab atra bile, elephantiasis, à pituita, leucophlegmasia hydrop

dropis ſpecies, in qua corporis partes tumidæ, & mucoſæ conſpiciuntur, dicitur. In partis verò alicuius ſubſtantia imbibito humore à bile flaua, herpes, & eryſipelas, ab atra cancer, alter ſcirrhus. A pituita tenui quidem œdema, à craſſa ſcirrhus. A ſeroſo humore in ventris partibus collecto, aſcites, circa teſticulos hydrocele nuncupatur. Quòd ſi in partis cauitate humor contineatur, ita vt tumorem non faciat præter naturam, multitudo vocatur cum denominatione humoris abundantis, veluti quum in ventriculo, capite, & reliquis partibus nunc bilem, nunc pituitā abundare dicimus. Cæterùm ex horū humorum mixtione, & varia alteratione, mixti, & varij affectus fiunt, de quibus hoc loco agendum non eſt. At ſi ſpiritus flatuoſus abundet, authore Galeno libro quarto de Victu acutorum huiuſmodi vitium πνευματωσις à nobis verò inflatio dicitur. Colligitur autem in variis partibus flatus, vt ſub peritoneo, circa ventriculū, & inteſtina, qui vbi inſignē tumorem facit, tympanites hydropis genus conſtituitur. Aceruatur præterea in membranis internis, in tendonibus membranoſis muſculorū, & ſpatiis, quæ ſola ratione cognoſcuntur, vocatúrque huiuſmodi abundantia pariter inflatio cum partis adiectione, vt inflatio ventris, vel inteſtinorum. Quod ſi carnis multitudo ſit, à Græcis πολυσαρκία vt videre eſt apud Galenum libro ſecundo de Temperamētis, à nobis corpulentia nuncupatur, præſertim ſi in corpore vniuerſo fuerit. In partibus enim ſæpius etiam caro abundat, vt in teſtibus ſarcocele dicta, & epulides, parulides, thymi, quæ nihil aliud ſunt (vt Galenus author eſt) quàm carnoſa quædam germina. At quæ ex pinguedine fit multitudo, obæſitas nominatur, & totum, partémque obæſam vocamus: ſi à pure contingat, à nobis ſuppuratio, à Græcis verò ἐμπύημα appellatur. At quæ ex ſubſtantia puri reſpondente naſcitur, veluti quod ex coctione humorum, quæ in venis, & arteriis per febres obitur, ſubſidet in vrinis, hypoſtaſis, & ſedimentū appellatur, fit nōnunquam ab alia ſubſtantia, quæ in corpore gignitur, vt in abſceſsibus refert Galenus lapides, ſabulū, vrinā, vngues, oſſa, ligna, teſtas, amurcam, ſorditiem, & ſubſtantiam melli ſimilem reperiri. vnde huiuſmodi multitudo μελικηρὶς dicitur, quæ verò ex ſubſtantia ſæuo ſimili conficitur στέατωμα, quæ pultem refert ἀθέρωμα nominata eſt. Porrò huiuſmodi ſub-

ſtantiæ

ſtantiæ omnes multitudinem, quæ eſt ad proportionem, quum excedunt, ſemper committunt, eam verò, quæ ad vires, aut vaſa non item, nec omnes eodem loco id facere poſſunt, ſiquidem alia ſolum in parte vna multitudinem excitant, vt cibus, potus, pus, & alia, quæ in abſceſsibus, & quibuſdam partibus duntaxat gigni diximus: alia verò in toto, & parte, veluti humores ſinguli, caro, pinguedo, ſpiritus, quorum quædam multitudinem cõmittunt ad vaſa in toto, & parte, quemadmodũ ſanguis, ſpiritus, ſeroſus humor, pituita, vt apparet in leucophlegmaſia vbi vniuerſum corpus à pituita diſtenditur: quæ vbi in partem decumbit, œdema facere ſolet. Alia verò ſunt, quæ excitant multitudinem ad vires in toto, in parte ad vaſa, vt bilis vtraque. Nam in toto corpore redundantes huiuſmodi humores vaſa diſtendere nequeunt, in partem verò quampiã irruentes eam, illiúſque vaſa præter modum replent, & tendunt, cum qua tamẽ alia etiam coniungi poteſt, quæ virium ratione ſpectatur, ſi modo illæ ea multitudine grauentur. Ad vires in parte eadem aliquando pariunt multitudinem, quum ſcilicet partẽ, quã occuparunt, non diſtendunt, vires tamen grauant. Ex quibus quidem complicationes harum multitudinum vnicuiq; facile innoteſcere poſſunt. Nunc verò quæ ſint propria cuiúſque multitudinis indicia, tradenda ſunt: de qua re Galenus in libro de Multitudine, libro primo de Differentiis febrium, nono Methodi, in libro de Venæ ſectione, & paſsim alibi ſcribit. Eſt autem, inquit, eius quæ ad vires dicitur natura, quòd vires grauet, cuius cauſa poteſt eſſe mediocritas, paucitas, & multitudo materiæ pro virium robore, & imbecilitate. Inciperéque poteſt cum bonitate humorum, non tamen diu poteſt cum illa permanere, quandoquidem omnino neceſſe eſt humores, qui regi à viribus nequeunt, putreſcere, & corrumpi. In ſanis præterea, & ægris conſiſtere poteſt: Parit ergo putredinẽ, & corruptionẽ, pręterea difficiles motus, tumores præter naturã, & febres. Vnde ſi in toto corpore continetur, ex totius grauitate, & pigritia (ſiquidem parua multitudo fuerit) depræhenditur: Sin autẽ magna, ex ſignis prędictis auctis, adiũcta mentis tarditate, & ſenſuum hebetudine dignoſcitur, quòd ſi in aliqua parte cõſiſtat, grauitas membri illius indiciũ eſt. Verum hæc ſimpliciter huius multitudinis propria nõ ſunt ſigna: Nam partis quoque

pond

pondus sequitur grauitas, veluti in paralyticis contingit. Præterea quum grauitas nō nisi à partibus sensu præditis, percipi valeat, nō potest illa multitudinem partium, quæ nō sentiunt indicare, sed solum earū, quæ sensu sunt præditæ: Nec verò in his omnibus multitudo grauitatem parit: quæ enim parua est, in partibus difficilem sensum habentibus sine vlla grauitate infestat. Quare de notis huius multitudinis ita statuendū est, nullas omnibus communes esse, nec etiā quæ propria dicuntur indicia, vt grauitas quæ partibus sensu præditis propria ponitur, perpetua esse possunt, nisi distinctio hęc adhibeatur, vt Galenus nōnunquā facit: si inquā partes manifesto sensu sint præditæ, veluti ventriculus, vesica, caro, nerui: huiusmodi enim partes ab omni multitudine, quæ vires exuperet, grauitatem quandam sentiunt, éstq; grauitas huiusmodi multitudinis certissimū indicium, nisi pondus partis grauitatis fuerit causa, id quod intelligemus, si nullus præsens est morbus, aut proximè præcesserit, aut iam immineat, aut ætas sit, quæ membra ob infirmitatem regere nequeat. Veluti senectus, & prima infantia: Quòd si pondus partis substantia quædā est, quæ vires grauet, nihil tamen ad rem nostram facit, vtpote qui de multitudine humorum hic agimus: At si partes obscuro sensu sint donatæ, vt pulmo, iecur, renes, ossa quædā, multitudo autem pauca fuerit, nulla grauitas percipitur: Si verò multa, obscurè: vt Galenus se in osse multitudinem persensisse commemorat, quòd si nullus omninò adest sensus vt in quibusdā ossibus, pinguedine, adenibus nonnullis, medulla, cerebro, spinali medulla, & (vt quidā putant) carne hepatis, lienis, pulmonis, & renū cōtingit: vt nihil possunt huiusmodi partes sentire, sic nec grauitatē. Nec moueri quidē oportet, quòd grauitas in visceribus his nonnunquam sentiatur: non enim viscerū ipsorum est affectus, sed ambientium ea membranarū, & tunicarū: ac nihil profecto inuenio scriptū, quod venarū, membranarū, cartilaginum, ligamentorum, adenum, ossiúmque ipsorum multitudinem hanc indicet, nec etiam quid naturales facultates hac multitudine laborantes ostendat: Quod enim quidam hanc indicari dicunt ex nutritione imbecilla, deprauata, abolita, malo corporis colore, attractionis, retentionis, coctionis, expulsionis, naturalis appetētiæ, & denique reliquarum naturaliū actionum vitio, non tam

facultatem eam multitudine humorum molestatam, quàm alio morbo, vt intẽperie affectam monstrant. Vitalem sanè facultatem multitudine grauatam prodit pulsus inæqualis in vna pulsatione, quemadmodũ Galenus probat, animalem vero (quum illius facultas sit sentire, & mouere) grauitas, & ad motum pigrities, præhabitis prędictis distinctionibus, & aliarum operationum lęsio testantur, nisi morbos hęc sequatur. Neque verò ab essentia rei notę duci possunt ad eã multitudinem, quę in quadam collatione cõsistit, ostendendam. Causę pręterea, quę eam cõmittunt, nihil certum prębent, quandoquidem corporum diuersa est cõditio, fierique potest, vt aliquid vnũ grauet, alium verò minime. Nõ sunt tamen prorsus contemnenda indicia, quę à iuuantibus, & lædentibus causis sumuntur. Quæ autem genus materiæ, & qualitatem multitudinem hanc committentis declarant, ex his, quæ tradidimus de cognoscendis humoribus, petenda. Iam verò multitudinis ad vasa notæ tradẽdæ sunt, quam duplicem facit Galenus contra Iulianũ, vbi scribit vnã esse, in qua vasa plus humoris habent, quàm habere debeant: aliã, quæ nõ solum naturalem mensurã excedit, sed prætere a intra vasa nõ capitur: videtúrq; huic vltimæ plethoræ nomen conuenire: Quum scribat in libro de Multitudine plethoram nondum esse, quum sanguis venas non distendit: vel ergo multitudo ad vasa nondum, aut iam est præter naturam: illa ex tumore partis indicatur: vt si in venis tumore venarum, si in carne, tumore carnis, hæc autem tumore, & tensione dignoscitur, quæ si adhuc increscat, tensionem ruptio sequitur. Quum autem plethoram, cachochymiam, & cachexiam scribit Galenus primo Methodi esse præter naturã, nõ de omni huiusmodi vitio, sed de eo, quod multũ excesserit, intelligendum est. Vtitur autem Galenus distinctione, vt materia multitudinis huius causa certo depręhendatur. Nam venarum tumor à sanguine, & spiritu fieri potest. Creditur autem tunc à sanguine fieri, si vniuersum corpus æqualiter calet. Requirit præterea Galenus partis moderatum situm: verum id non tam ostendit à sanguine non committi, vt eum in omnibus venis minime abundare: Quũ enim decliuis pars continetur, sanguine quidẽ repletur, etiã si huiusmodi humor in corpore nõ vigeat, sed quæuis alia materia. Vnde hoc signo vti non licet ad materias inter se

inter se distinguendas, quę in eadē parte redundare queunt. Sed vt intelligamus an in toto corpore, vel in vna solum sit redundantia, quippe quum in proprio situ pars detenta tumidas venas habet, in vniuerso corpore sanguinem potissimum exuperare intelligimus: tradit alia Galenus de natura, proprietate, & effectibus huius multitudinis, quòd scilicet dum bonitatem suam seruat pariter augeatur cum viriū robore: quòd si has grauet, bonitatem naturæ amittat, nec amplius augeri possit, sed necessario in putredinem degeneret, nimirum quòd illius causa vtplurimum est sanguis, calidum scilicet & humidum corpus, & ob id putredini expositum: quòd præterea pariat obstructiones, difficiles corporis difflationes, venarū tentiones, apertiones, ruptiones, ꝙ motum, & sensum perdat, inflāmationes gignat, & calorem natiuū suffocet obturatis corporis perspiraculis. Quæ quidem de multitudine sanguinis in vniuersis vasis cōtenti intelligenda sunt. Carnis enim, & aliarum multitudo huiusmodi vim non habet, liceat tamen ex aliis indiciis huiusmodi multitudinem depræhendere: veluti ex causis propriáq; materię abundantis essentia, & ex aliis effectibus, de quibus omnibus abūde superiore capite egimus: Neque verò illud hoc loco expectandum est, vt notas doceamus multitudinis, quæ in proportione vitiata est constituta. Nam qui cuiuslibet humoris vincentis signa tenet, eodē negotio cognouerit quis, qualísque sit humor, vel alia substantia, quæ proportionē vitiat. Licet enim ex humoribus ad alia facile trāsire. Frustra præterea prosequeremur notas multitudinis compositæ, veluti eius, quæ virium, & vasorum ratione, vel etiā in proportione vitiata simul consistit: quippe quum eo intellecto, quod simplex est, facillime quæ sunt composita innotescant. Quare ad reliqua redeundum est.

Morborum, eorúmque causarum, & symptomatum signa.

CAP. IX.



TSI ea, quæ hoc loco proponuntur ex iis, quæ superius tradita sunt intelligi posse videntur, quandoquidem hæc illis contraria existunt, ne quid tamen lector in tractationis filo desideret, paucis hæc expediemus. Igitur morbum

propria illius essentia, illius effectus, causæ & similitudines ostendũt: vbi enim vulnerata est pars aliqua, structura corrupta conspicitur, & per seipsam omnibus se prodit: sic febris ex calore in quo eius natura, & essentia posita est, agnoscitur, & (vt semel dicam) omnis intemperies, omnisque structura corrupta per suam essentiam comprænhenditur: Docẽt & causæ, quæ morbos cõmittunt: Si quis enim ense hominẽ validè percusserit, illatum illi esse vulnus, & morbum in eo excitatum ex agente causa colligimus: febrem verò aut alterius generis intemperiem deprehendimus ex causis præsentibus, aut paulo antegressis, quæ huiusmodi morbos cõmittendi facultatem obtinent: actionũ verò vitia, & qualitates, excrementáque & alia opera, quę præter naturam censentur tanquam effectus morborum eorũdem sunt indices: Si quis præterea remediorum vsu iuuetur, victu autem & similibus offendatur, ex iuuantibus, lædentibúsque causis corpus præter naturam habere intelligimus: Quòd si quempiam perinde affectum atque alium, quem certo nouimus morbo cõflictari, videamus: ex illius similitudine colligimus hunc pariter vt alium affici. Eadem quidem ratione morborum causas dignoscimus. Si cui enim febre correpto exeat bilis, ipso humore conspecto, morbi causam agnoscimus. Rigor tanquam bilis per vniuersum corpus delatæ effectus causam, à qua prouenit, indicat: Sic etiã venarũ tensio, rubérque color in febricitãtibus humorũ multitudinem, obstructionis febrísque causam testantur: debilitata ventriculi cõcoctio, reliquis causis constantibus, communis instrumenti vitium prodit. Quin etiam victus ratio, quæ pręcessit biliosa, & ea, quæ bilem augent, aut extinguũt, & mitigant, tanquam causæ remotiores, propinquiores alias morbi causas monstrat: Hac quidem ratione libro primo de Locis affectis Galenus colligit an pus vel crassus lentúsque humor vrinariũ meatum obturet, quòd scilicet ea præcesserint, quæ hæc procrearunt. In his verò qui similiter affecti putantur, si euẽtus, aut alia ratio patefecerit, quæ, qualísque esset in vno morbi causa similitudo docet, idem de alio credendum. At præsentem rigorem vnusquisque per se agnoscit, vtpote suapte natura conspicuum. Quòd si in corpore sinceram bilem redundare perspectum fuerit Idem ex causis colligimus, nimirũ quòd causa, quæ in corpore continetur, rigorem in febribus efficere

cere soleat: frigus vehemens, quod rigorem, vehementémq; corporis concussionem sequitur, decoloratióque, & si qui alij sunt quæ effectuum morborum effectus, veluti excrementa præter naturam, quæ læsas actiones sequuntur, posteriores priores significant, & in omnibus similitudo cognitionem iuuat.

Quibus indicijs morborum, earúmque causarum, & effectuum genera cognoscantur.

CAP. X.



VT genera, & differentiæ rerum ex suis generibus, & differentiis signorum cognoscantur, docendi ratio postulat. Igitur genus morbi, quod consistit in intemperie, ab alio, quod in structura instrumentariarum partium ponitur ex propria essentia genere diuersa, ex suis causis, & affectibus, & similitudinis eodem modo discrepantibus percipietur. Si enim in corpore sentiatur intemperies, aut forma sit vitiata, similares partes morbo laborare cognoscimus: Si in conformatione, magnitudine, numero, coniunctione, vel vnione vitium appareat, instrumentariæ partis morbus est. Partes præterea morbi genus morbi indicant. Qui enim per accessiones exacuuntur, ex humore, & intemperie consistunt: qui verò in generalia solum tempora diuiduntur, his exceptis, qui ex sanguine fiunt, aut cum sola intemperie infestant, nulla subiecta materia, quales sunt humidæ, siccę, frigidæque intemperaturæ, & calidæ etiam, vbi nulla adest putredo, neque fluxio, ex aliorum morborum sunt genere. Distingunt præterea genera morborum inter se effectus, qui apti natíque sunt diuersa genera sequi. Nam concoctio vitiata in singulis partibus intemperiem testatur esse eum, qui subest, morbum. Ambulatio verò, quæ flexis, aut reflexis, aut contortis tibiis obitur, vitiatæ structuræ est indiciũ. At vitiosus color, qui in corpore apparet, non magis vnum, quàm alterum morbi genus ostendere valet: Siquidem coloris vitia, & obstructiones viscerum, & male peractas concoctiones, vel expulsiones, vel attractiones, vel retentiones humorum sequuntur quemadmodum ipsę concoctiones, & aliæ functiones, quæ in publicis instrumentis exercentur.

Nam quòd ventriculus perperam nutrimentum conficiat, intemperies potest esse causa: Potest nihilominus vlcus subesse, aut vulnus, quod vitiato instrumento, retentionem, & vnà concoctionem labefactet. Vnde necesse est, vt is, qui velit morborum genera ex effectibus dignoscere, perspectum prius habeat, quid morbos similarium, quid verò instrumẽtariarum partium, peculiariter aut promiscue sequatur. Iam vero causæ, quæ intemperiem solum inferunt, iuuant, vel lædunt, aut illatam conseruant, huius, & non alterius generis morbum manifestant. Quis enim intemperiem esse non dicet affectum, quem externus calor peperit, quem frigida iuuant, lædunt autem calefacientia, & fouent? Præbet in hac re sua quoq; indicia materia, in qua morbus concipitur. Sic enim in intemperie morbum esse agnoscimus, si in spiritu aut humore vitium est. Siquidem colligimus diariam esse febrem, si spiritus: synocham verò si sanguis in corde præter naturam est excalefactus. Neque verò desunt ex similitudine notæ. Nam si quis ex morbo perierit, dubiúmque fuerit, dum adhuc viueret, an inflammatio internam aliquam partem, vel sola intemperies vniuersum corpus infestaret: dissecto autem cadauere, agnouerimus solam fuisse intemperiem; colligemus profecto idem morbi genus esse in his, qui similiter affecti reperiuntur. Cæterum quæ & cuius generis sit causa, quæ morbum infert eadem signa monstrant. Nam bilis, quæ in corpore redundare conspicitur, & effectus, qui ab ea proueniunt, & causæ, quæ illam gignunt, minuunt, augent, aut alio modo iuuant, aut lędunt: humorem, qui intemperiem parit, nõ aliã causam docent: Sic profecto febris, quæ per accessiones non affligit, tanquã effectus excalefacti, vel putrefacti sanguinis, testatur causam esse, quæ intemperiem vitiet, & cuius generis ea sit, quæ verò per interualla intenditur, remittitúrque febris, alios humores in causa esse denunciat. Eodem pacto quæ, & quales sint causæ morborum instrumentariarum partium, ex propria earum essentia, propriis causis, & effectibus deprehendes, veluti etiam cuius generis sit symptoma, an ex illis scilicet quæ intemperiem, aut vitiatam structuram sequuntur, an verò ex illis, quæ calidam intemperiem, aut frigidam, vel humidam, vel siccam, aut potius formæ corruptionem, aut vitiatam conformationem, magnitudinem, numerum, coniun-

ctionem, vel vnionem labefactatam comitantur. Nam essentia symptomatum id ostendit, quum quædam ex illis sint, quæ intemperiem solum sequuntur calidam, vel siccam, vt sitis: alia quæ frigidam, vt fames: alia denique quæ solum similarium, aut dissimilarium partium vitia, & in vnoquoque genere peculiares quosdam morbos sequi sunt apta. Sic & peculiares quædam sunt causæ, quæ huiusmodi symptomata inferre, intendere, minuere, iuuare, lędereque possunt: peculiaria alia sunt symptomata, quæ à prioribus gignuntur, & illorum tanquam effectus sunt testimonia. Sunt & in vnoquoque genere genera similitudinem, peculiaresque naturæ. Ex quibus quod in hac re quæritur, ne cogamur singula exemplis patefacere, quilibet, qui omnino negligenter, quæ hactenus tradidimus non legerit, inuenire poterit. Nam genera summa ex summis generibus, & inferiora ex inferioribus depræhenduntur.

Indicia morbi magni.

CAP. XI.



T morborum genera symptomatum, & causarum patefacere studuimus: sic nunc de notis agendum est, quas aliquis in singulis morborũ differentiis, quarũ causas antea explicauimus, habere possit. Qua in re Galenus scribit libro de Constitutione artis medicæ, differentias morborum ex illorum, & symptomatum generatione, & causis suis patefieri: at quo modo id fiat non docet. Nos autem ab eisdem fontibus signa ducemus, siquidem differentes morborum essentiæ, eorũ causæ differentes, & inter se discrepantes casus & similitudines differentias semper indicabũt. Pręstátq; hoc modo, meo quidẽ iudicio, rẽ prosequi, quã vt Galenus facit, qui in singulis differentiis tractationẽ variat, diuersáq; signorũ genera perpetuò constituit, & rarò rem de qua agit, vnquã perfectè explicat: hinc est, quòd sæpius de eadẽ re passim scribit, tanquã memor imperfectæ explicationis, quã alibi fecit. Ac ne lõgius abeas, magnitudinẽ morbi ex magnitudine symptomatũ cognosci scribit libro tertio de Crisibus: in eo vero, quem ædidit de Temporibus morborum eũ morbum, qui sua natura magnus sit, ex vriñis oleaceis, & sputis, signísque aliis lethalibus manifestari commemorat.

Qua in re imprimis deficere videtur, quòd quũ morbũ magnum multipliciter dici putet, nõ distinguat, quomodo magnum intelligi velit, quum ex magnitudine symptomatũ eum significari refert, an scilicet intelligere oporteat magnum eũ, qui huiusmodi est sua natura, an vero potius, qui ex virium ratione magnus censetur. Deinde explicandum fuerat quid per megna symptomata intelligi velit. An quæ desperatã salutem nũcient, an potius, quæ vehementes causas ostendunt. Præterea vrinæ oleaceæ, & sputa, signáq; alia pernitiosa non tam morbum sua natura magnũ, quàm qui vires excedit, aut etiam malignum repræsentant. Postremò non solum ex magnitudine symptomatum, sed etiã ex causarum, & ipsarũ dispositionum magnitudine, & similitudine aliorũ magnitudo morbi depræhẽditur. Magni etenim sunt, qui sua essentia magni, qui à magnis causis sunt excitati, qui in parte cõsistũt, vbi huiusmodi morbi gigni possunt, qui ex materia apta sunt procreati, quiq; non nisi à magnis remediis iuuantur, & qui ab omnibus rebus noxiis etiã minimis læduntur, & quos nouimus esse simillimos his, quos magnos antea didicimus. Ergo morbũ magnũ ita dictum, quòd magnam vim habeat (nam de eo, qui confertim affligit, dicetur quum de vehementi agemus) ostendunt imprimis magnæ dispositiões, vt magna vulnera, magnæ febres, quin etiam morbi, qui accessiones longas, inordinatásq; & anticipantes, aut in eodem statu permanentes sortiũtur, magni, validiq; esse solent. Causæ, quæ magnam vim obtinẽt, veluti quæ vulnerant, calefaciũt, & refrigerant, contundũt, rumpunt, frangunt, suaptè natura morbos magnos inferũt, & declarant. In neruis, partibúsque neruosis, vel quæ principatum obtinent, aut publicũ munus in corpore exercẽt, magnæ oriũtur dispositiones, & ortæ indicãtur loci ratione in quo consistũt. Magnã vim ad agendũ sanguis & bilis vtraq; calida denique vel acris materia, & copiosa obtinet: vnde ex ea tanquam ex causa, ex qua morbi magni proueniunt, eorũ magnitudinis notas ducemus. Difficilè præterea feruntur morbi magni, quo indicio febres infestantes non diarias, sed putridas esse noscimus, quòd scilicet diariam facilè ferat, qui laborat, difficilè autem putridam. Sequũtur dolores magni, immoderata sitis, vigilia, sopor, inquietudo, magna in excrementis & colore, ac reliquis qualitatibus mutatio.

Hæc enim tanquam effectus magnitudinis morborũ sunt testimonia. Nec verò alienum est eos magnos existimare, qui magnis aliis sunt simillimi. Sic enim acceptum in brachio vulnus magnum morbũ putare licet, quod in crure nouerimus, aut in eadem parte alteri idẽ accidisse. At magnũ ita vocatum morbum, quòd vires ægrotantis, vel medicinæ superet, eadem signa ostendent. Etenim cancer, apoplexia, & elephantiasis hoc modo morbi magni suapte natura censentur, ac ex propria essentia, quam habent magnitudinem declarant. Qui perpetuò affligũt morbi, magni esse consueuerũt, si præsertim cũ febre id fiat. Atra bilis morbos quos committit, magnos esse significat, quemadmodũ & magna putredo, & omnes magni excessus: Difficile quoque vincũtur morbi, & magni credũtur, qui nobiles corporis partes, aut vniuerso animali famulantes occupant. Huius generis etiam sunt morbi, quibus nulla, aut pauca prosunt remedia, obsunt autem plurima. Idem quoque testantur abolitæ, aut admodum infirmæ, aut alio modo plurimum labefactatæ actiones, & mutationes insignes qualitatũ corporis, & excrementorum, ac aliorum operum, quæ in corpore pessimè peraguntur: notúmque illud quóque puto genus signorum, quod à similitudine sumitur his morbos non deesse.

Signa æstiui, vernalisque morbi.
CAP. XII.



ESTIVOS, qui scilicet æstati sunt peculiares, ex propria natura morborũ intelligimus. Nam tertianam exquisitam, febres ardentes, vomitus, alui profluuia nõnullas etiam quartanas, lippitudines, aurium dolores, oris exulcerationes, & genitalium putredines inter æstiuos morbos recenset Hippocrates. Inter vernales verò: furores, atram bilem, morbos comitiales, sanguinis profluuia, anginam, grauedines, raucedines, lepram, tussim, impetiginẽ, vitiliginẽ, exanthemata, tubercula, & articulorũ dolores: Proprios autumno scribit esse febres quartanas, & alias erraticas, lieni morbos, aquam inter cutem, tabem, vrinæ stillicidia, difficultatem læuitatémque intestinorũ, coxendicum dolores, anginam, difficilem spirationem, voluulos, morbos comi-

tiales, furores, & atram bilem. Inter hyemales hos ponit: laterales morbos, pulmonis inflammationes, grauedines, raucedines tusses, dolorem pectoris, laterũ, atque lumborum, & capitis, vertigines præterea & apoplexias. Vnde ex propria natura morborum intelligemus qui æstiui, hyemales, vernales, autumnalésque esse possint. Docebunt id quoque causæ, quæ morbos pariunt: Siquidem aër frigidus, otium, crapula, refrigerantes humectantésque cibi, ac reliquus victus, qui pituitam aceruat, hyemales morbos, id est similes iis, quos hyems facit, procreat: Aestiuos autem his contraria committunt. Eadem sit de vernalibus, & autumnalibus ratio. Præbet nihilominus subiecta materia ad horũ morborum dignotionem notas. Etenim caput, ventriculus, intestina, pulmo & pectus gignendæ excipiendæque pituitæ, & recipiendis hyemalibus morbis maxime sunt exposita. Hepar æstiuorum morborum, liẽ autumnalium, vernalium cor potius fons existit: eadem præbẽt signa corporum differentiæ. Nam crassa, obesáque corpora hyemalis pituitosiq; morbi indicia præbẽt: æstiui verò gracilia, & suapte natura biliosa. In sanguineis vernales morbi, in melãcholicis autũnales creari solent. Quòd si didicerimus quosdam morbos non nisi certis temporibus accidere, alios, qui illis sunt similes non nisi in eisdẽ temporibus cognoscere tẽtabimus. Veluti si pestilentes morbi æstiuo potissimũ tempore proueniunt, pestilentes febres, vel aliũ huius generis morbum verebimur esse qui vel æstate, aut in simili tempestate infestat: Symptómata, quæ sequuntur peculiariter æstiuos morbos, eorum sunt indices.

De notis morbi biliosi, pituitosi.

CAP. XIII.

BILIOSOS morbos ex própria illorum natura dignoscimus. Qui enim tertianam intelligit esse, statim etiam quòd morbus sit biliosus compræhendit. Cancer verò, & scirrhi alterum genus, elephantiasis, mania, attrabilarij morbi sunt: pleuritis, peripneumonia, angina, sanguinei, pituitosi verò œdema, aqua inter cutem, & altera scirrhi species: ex causis præterea, quæ bilem gignunt, aut extinguũt, ex loco corporis, vbi huiusmodi humor gignitur, ex ipsius

reten

retentione, aut excretione idem declaratur. Idem quoq; ex effectibus, qui bilem redũdantem sequũtur, nempe ira, morsu, calore, siccitate, siti, vigilia, gracilitate, cutis pallore, & cæteris animi, corporísque accidentibus, quæ per morbos biliosos apparent cognoscitur. Hoc enim pacto ardentẽ febrem biliosam credimus, quòd in corpore bilioso, curis, laboréque confecto, aut bilioso victu vso oriatur, & quòd excrementa biliosa reddantur per huiusmodi morbũ, & quòd eam prædicta symptomata comitẽtur, multáque cõmunia, & similia habeat cum his, qui aliis biliosis morbis infestantur. Quinetiam ex illius motu, & partibus signa sumemus. Siquidem celeriter mouẽtur biliosi morbi, grauitérque hominem afficiũt, & certis quibusdam diebus, & horis intenduntur, remittuntúrque præsertim si huiusmodi humor putredinem asciuerit. Idem putandum est de pituitoso, sanguineo, melancholicóq; morbo: nam ad proportionem eadem quoque illorum sunt signa.

Signa morbi in habitu.

CAP. XIIII.


ORBVM in habitu, qui ita vocatᷓ, eo quòd habitũ corporis occupet, morbi natura ostendit. Quidam enim sunt, qui in eo solũ gignũtur, quemadmodum hectica febris, quã quum præsentem esse dicimus, statim etiã morbum in habitu esse intelligimus. Accidentia, effectúsque morbi qui in habitu præsertim apparent, illic morbum consistere indicant. Quin & causæ, quæ eas partes corporis præcipue infestant, earúmq; dispositionibus prosunt, aut obsunt, morbum in habitu corporis consistere manifestant. Qui verò in habitu dicitur esse, eo quòd difficile solui posit, ex natura morborũ cognoscitur. Etenim cancer, & elephantiasis suapte natura ægre tolluntur, quemadmodum, & quartana, quotidiana febris, & aqua inter cutem, scirrhus, lienísq; durities. Bilis atra, eo quòd huiusmodi morbos gignat, eosdẽ etiam patefacit. In neruis, ossibus, pudendis, senibus, infirmísque corporibus qui gignuntur morbi, ægre admodum soluuntur & plerunque in habitũ transeunt, sicut etiam, qui difficile cedunt iuuantibus auxiliis. Quibus autem cutis admodum est adstricta, aut alij meatus, per quos noxia ma-

teria excerni debet, in his pertinaces morbi reddũtur. Quapropter autumnales, hyemaléſque morbi ægre admodum diſcutiũtur, quòd per ea tempora cutis ſit adſtricta, & humores vigeant, qui non niſi magno negocio concoquuntur, & extrudũtur. Præterea inter ſymptomata quædam ſunt, quæ curatu difficilem morbũ oſtendunt, vt aſperitas, durities, niger color, ſumma gracilitas, aut tumor corporis, & excrementa multa, varia, & cruda. Actionũ verò offenſiones, quæ grauiores ſunt, neceſſario non repræſentant cõtumacẽ ſolutúque difficilem morbũ eſſe, quandoquidẽ magnam labem hæ patiũtur per morbos acutos, qui tamen breui temporis ſpatio deſinunt. Illæ ergo ſolum firma præbebunt cõtumacis morbi indicia, quæ ſenſim labũtur, ſtabiliorẽ enim cauſam huiuſmodi habent, & à firmioribus morbis proueniũt. Nam vt Hippocrates ſcribit paulatim refici corpora, quæ paulatim extenuantur: Sic paulatim diſſoluũtur morbi, qui eo modo, debilitatis viribus, lædunt. Pedum verò, & tibiarum morbos rebelles iudicamus, quòd ſimiles nouerimus his, qui manus, & brachia infeſtant. Quemadmodum duros tumores ex melancholico humore confectos cancri ſimilitudine rebelles cenſemus.

Quæ vehementem morbum monſtrent, & acutum.
CAP. XV.

AT morbos vehemẽtes declarat propria illorũ natura: Nam pleuritidem, phrenitidem, cõtinentes, ardentéſque febres inter vehementes morbos numeramus, & qui eorũ nomine vtitur, ſtatim ex ea, quæ ſubeſt natura, vehementem morbũ agnoſcit, ſanguis verò, & bilis, & feruẽs adhuc atra bilis vehementem ad agendum vim obtinent: quapropter vehementes etiã morbos procreant, & oſtendũt: quod teſtantur inflammationes carbunculi, prædictæ febres, quæ paruo tẽporis ſpatio, & interim multũ moleſtãt. Quinetiã in partibus, quæ ſenſu exquiſito ſunt donatæ, vel principatum obtinent, vehementes morbi proueniũt. Neque enim illæ diu validius infeſtantes morbos ſenſu, vel robore inſigni præditæ ferre poſſunt: id quod monſtrant dolores, qui quanto magis affligũt, tanto vehementior morbus euadit.

Adhæc

Adhæc produnt hoc genus morbi vehementia symptomata, vt vehemens sitis, vigiliæ, vrinæ admodum rubræ, excrementa tosta, quæque igneum colorem præ se ferunt, ac per febres rubedo in vultu, & magnus æstus, qui in toto corpore percipitur, impedita, difficilísque admodum respiratio per cordis pulmonísque affectus eiusdem morbi sunt testimonia. Censendi nec non etiam sunt vehemẽtes morbi, quibus vehementia remedia potißimũ opitulantur, alia autem vel obsunt, vel non prosunt. Qua ratione ardentes febres vehementes cognoscimus, quòd scilicet leui sanguinis eductione, & his, quæ exiguam refrigerandi vim habẽt, minimè mitigentur, sed omninò requirant præsidia, quæ confertim prodesse possunt. In his pręterea, qui ægre transpirant, vehementes febres gignuntur. Requirit deinde vehementis morbi generatio subiecti corporis robur, aut certè non omnino languidas vires, argumento, quòd omnis morborum vehementia, morientibus quæ nostrum corpus regunt facultatibus, elanguescat. Ex aliorum verò similitudine vehementes morbos cognosci certius est, quàm vt demonstrari debeat, contra verò leues morbos ex contrariis indiciis intelligimus. Etenim diaria febris suapte natura leuißimus morbus est, veluti omnes ferè alij, qui ex tenuißima materia, vt spiritu nascuntur: vel ex frigida, & pauca, & qui in parte ignobili, vt cute consistunt, quíque à leuißimis remediis alleuiantur, magnis autem potius offenduntur: & denique qui contrariam supra dictis naturam sunt sortiti. Acuti autem morbi indicia nemo requiret, si modo is cum vehementi eiusdem est naturæ, & rationis: quemadmodum antea ostendimus.

Notæ continui morbi.

CAP. XVI.



CAETERVM cõtinuos, qui nunquam desinunt morbos, donec finiãtur, significãt imprimis morbi, qui suapte natura sunt tales, vt angina, febris ardẽs, diaria, & quę synochę dicũtur, inflãmationes, & reliqui omnes tumores præter naturam. Qui enim aliquẽ ex his morbis nominat, continuum morbum esse statim agnoscet, quòd eorum natura sit continuò hominem affligere. Atqui sanguis vbicunq;

con

consistat, infert morbos continuos: bilis autem, pituita, & humor melãcholicus nõ nisi in parte aliqua impacti, vbi tumorẽ præter naturã erigunt, vel in vasis, interníſq; cauitatibus corporis putrescentes id faciunt. Si enim in habitu corporis putredinem conceperint, aut meatus inuenerint, per quos certis temporibus reiici queant, interpolatos morbos & pariunt, & ostendunt. Quẽadmodũ videmus colicos dolores ex tali materia natos sæpius per interualla repetere, nec continuò affligere. Ergo loci conditio, in quo morbus positus est signa præbet continuitatis, interpolationísque morbi. Iam verò quæ vulnerant, contundunt, frangunt, aut alio modo partiũ instrumentariarũ structuram corrumpunt, inter efficientes causas continuos ferè morbos inferunt, & testantur. Quòd si quæpiam essent, quæ continuos solũ morbos iuuarent, aut læderent, indicia quoq; continuitatis illorum traderent. Cæterũ imbecillæ naturæ eo quòd morborũ causas rescindere nequeant, continuitatis authores fiunt, & signa præbent. Quin etiã quæ apparent, & nunquã desinũt symptomata cum natura morbi coniuncta, eum esse continuum significant. Hoc enim modo continuas febres ab intermittẽtibus distingui vult Galenus, quod scilicet illæ sine rigore, & aliis quibusdã casibus continuis morbis peculiaribus, ea autẽ cum aliis sibi propriis inuadant. Continuas esse febres, quæ inuadunt, putamus, eo quòd aliæ, quæ illis temporibus grassantur, continuæ omnes inueniantur. At continui, qui exacerbantur aut perpetuum quendã tenorem seruant, hoc modo dignoscuntur. Nam synocha febris continua est, & nunquam exacuitur, contra semitertiana & aliæ omnes febres suas habent exacerbationes: veluti nonnunquã colicus dolor, & comitialis morbus, & podagra frequẽter exacerbantur. Sanguis nullas accessiones infert: reliqui omnes humores, excepto seroso, nunquã sine exacerbatione molestant. Qui verò morbi à remediis statim extingui queunt (quod præsertim in febribus apparet) vt sanguinem nondũ putrefactũ, vel spiritus morbũ committere indicãt, sic continentem eum esse monstrant: At omnes morbi, qui absq; vitio humorum consistunt, perpetuo quodam tenore sunt molesti: ex iuuantibus, lædentibúsq; causis, & ex similitudine nonnulla quoque indicia capere poterit studiosus lector. Nam cõtinentes eos putabimus esse, quibus prosunt

remedia

remedia his morbis peculiaria, obsunt autem reliqua, nec non qui similes sunt his, quos antea eiusdem naturæ esse nouimus.

Quæ sint signa ordinati, inordinatiq; morbi.

CAP. XVII.



IAM verò ordinatum morbum, quippe per certa temporis interualla repetit, natura morborum imprimis ostendit, quippe tertiana, quotidiana, quartanáq; febris certo seruato ordine repetunt, podagra: colicus dolor, calculus renum, capitis dolor, comitialis morbus nullum certum ordinem seruant, quum non expectata huiusmodi vitia sæpius eueniant, causæ quæ ex fluxione morbos pariunt, inordinatos eos gignunt, & excitant: quæ verò ex putredine, eos, qui ordinē tuentur, manifestant. Quinetiā simplex & vnicus humor ordinati morbi author est & index: varius & multiplex inordinati. Si quæ pręterea sunt causæ, & remedia, quę morbis ordinatis, inordinatísque conferant, & obsint, ab illis quoque signa sumemus. Nec alienum quidem est ex subiecto corpore, quod afficitur notas quasdam petere: siquidē neruorum dolores temere, nullóque seruato ordine repetunt, intenduntúrque. Qui verò in venis cōsistunt affectus, per certa interualla graues esse solent. Atque etiā symptomata, & accessiones, quæ per morbos cōtingunt perspicue ostendunt an ordinatus, vel inordinatus existat. Quòd si certis anni temporibus, incertísque naturis, aut in omnibus morbos oriri videamus, qui ordinem seruent, aut corrumpunt, alios qui morbis tunc corripiuntur, similiter affici putandum est.

Aequalis, inæqualísve morbi notæ.

CAP. XVIII.



AEQVALIS, inæqualisve morbus ex propria natura cognoscitur. Diariam etenim febrem, & omnes alias, quæ ex humore proueniunt, inæquales morbos suapte natura esse credimus. Hecticam verò, & aquæ inter cutem speciem, quæ Leucophlegmasia dicitur, æqualem. Eodem pacto si aliquæ causæ iuuantes, aut lædentes sunt, quę æqualibus

libus duntaxat morbis prodesse, aut obesse sunt natæ, eorum equalitatis erunt testimonia, cuiusmodi sunt remedia, quæ proprie hecticis febribus adhibentur. Atqui symptomata, quæ æqualem, inæqualémq; morbum sequuntur, ad illorum dignotionem sua signa præbent. Cæterum inæqualem, in quo contrariæ alterationes in corpore sentiuntur, monstrat natura morbi. Epiala enim, & Lipiala febris suapte natura inęqualis hoc modo morbus sunt. Tertiana ęqualis. Calidus, frigidúsque humor simul confusi, & vnam partem affligentes, inæquales morbos: qui verò calidus est, aut frigidus solum, æquales pariunt, & monstrant. Qui à frigido, & calido simul læduntur, & iuuantur, inæquali morbo laborant: qui autē à calido duntaxat, vel frigido, aut alia sola qualitate, æqualem morbum patiuntur. Symptomata præterea, quæ inæqualem morbum comitantur, vt quum quis calorem, frigúsque in eisdem locis sentit, inæqualem esse morbum, qui affligit, testantur. Nec absurdum quidem est ex similitudine, & proportione signa etiam in his sumi.

De signis morbi, qui recidiuam facit.

CAP. XIX.



GENVS hoc morbi eius natura vt in aliis ostendit. Nam elephantiasis, & cancer, quum plane extincti vulgo videantur, redire tamen solent. Diaria semel curata nō amplius reuertitur. Atra bilis, crassi, viscidiq; humores morbos solent parere, qui recidiuam faciunt, alij verò nō item. In male affectis corporibus, infirmis, malignísque, humoribus, & dispositionibus similibus præditis, morbi gigni solent, qui simulata fuga retrocedunt. Accidentia præterea, quæ per morbos apparent, idem monstrant: Si enim coctiones non procedant, aut inæqualiter concoquatur noxia materia, & nihil excernatur, aut non quando per eáque loca, & quo modo oportet, nō immeritò putabimus hoc genus morbi ex his esse, qui recidiuam facere consueuerunt: contemnenda præterea non sunt indicia, quæ à similitudine ducuntur. Nam si plurimos in morbos incidere videamus, qui postea redire visi sunt, meritò de aliis quoque, qui similibus morbis corripiuntur, existimandum erit: (sed hæc attingunt quodammodo prædicendi partem) quibus simile illud

est

est si ostendere niteremur quomodo breuem, longum, salutarem, lethalémque morbum dignoscere oporteret. Morbi vero, qui primario vel secundario, siue per consensum infestat, notas trademus, quum signa docebimus, quibus partes affectas deprehendere liceat.

Quæ proprium morbum monstrent.

CAP. XX.



ROPRIVM verò, id est qui cõtumax iam sit, & permaneat ablata causa, quæ primo eum excitauit, ostendunt eadem genera signorum: Quidam enim morbi sunt, qui proprij hoc modo suapte natura existunt, vt inflammationes, & reliqui tumores præter naturam in partibus oborti, intemperies nisi vehementiores fuerint, remota agente causa, statim euanescunt, vt ostendit ea, quæ ab insolatione contracta est. Quinetiam inter morbosas causas, quæ pertinacem morbũ inferunt, vt vulnerãtia, contundentia, frangentia, proprij morbi sunt testimonia: quæ verò calefaciunt, aut refrigerant, contrarios morbos patefaciunt. At siccantia, & humectanttia rebellioris naturæ morbos procreant, & declarant. In spiritu, & vapore morbi concipiuntur promptissime, & improprij potius quàm alterius generis, sicut etiam in mollioribus partibus corporis: duræ verò ad alios recipiendos, & significandos magis sunt aptæ. Omnium quidem optime hos morbos inter se distinguunt symptomata. Quæ enim proprium morbum sequuntur, diutius permanent pertinacem naturam sortita, quæ verò improprium, minimo temporis spatio perdurantia statim euanescunt. Leuiora præterea sunt, quæ ab improprio morbo nascuntur, grauiora autem, quæ proprium comitantur: quòd vero ex iuuantibus, lædentibúsque causis, & similitudine horum quoque signa sumantur, omnibus constare puto. Cæterùm vt nullus nostra opinione morbus est per accidens, sic nec illius indicia à nobis expectare oportet.

De morbi vniuersalis & particularis indicijs.

CAP. XXI.

PORRO morbum vniuersalem, quiq; vniuersum corpus infestat, ex eisdem fontibus ductis notis cognoscemus: siquidẽ febris, aqua inter cutem, quæ Leucoplegmasia dicitur, vniuersalis morbus est: inflammatio, vlcus, particularis: causæ, quæ vniuersum corpus infestare valent, vt insolatio, ira, labor animi, & corporis, & fere omnia, quæ intemperiem inferunt, vbi vel vniuersum corpus, vel partes, quæ principatum obtinent, inuadunt, vniuersales morbos & faciũt, & monstrant, quæ verò vulnerant, frangũt, tendũt, aut alio modo corporis structurã vitiant, aut vnã partem solum aut certe non eã, quæ publicũ munus exercet, afficiũt, particularis morbi sunt testimonia. Morbosa pręterea accidẽtia, quæ in vniuerso corpore apparent, vt ardor, inquietudo, actionũ omniũ debilitas, vrinæ pulsúsque mutati totius morbum significant: Quæ verò in vna solũ parte consistũt, vt dolor pedis, læsa ambulatio cruris morbũ produnt. Atqui vniuersi corporis excrementa præter naturam affecta vniuersalis morbi sunt testimonia: Idẽ pariter ostendunt iuuantes, lędentésque causæ. Nam quæ vniuerso corpori opitulantur, aut obsunt præsentibus morbis, vniuersi corporis morbum manifestãt. Aliæ autẽ particularis sunt indices. Præterea ex his, qui vniuersali, aut particulari morbo sunt correpti similitudine ducti quid de aliis, qui eodem tempore pariter afficiuntur, existimandum sit, colligimus.

Communis morbi indicia.

CAP. XXII.


OMMVNES morbos docet ipsius morbi natura: Etenim pestis cõmunis morbus esse, quum multos simul appræhendat, & occidat, ab omnibus cognoscitur: diaria febris inter eos, qui sparsim eueniunt, numeratur: Sumimus præterea in his signa à causis. Quę enim omnibus communes sunt morborũ causæ, vt aër, & nonnunquã aqua, quũ morbos inferunt, similes, & omnibus communes gignunt, quemadmodũ nonnunquã etiam cibus, quum per inediam,

&

& annonæ penuriam iiſdẽ herbis, vel leguminibus, aut alio genere victus multi vti coacti, in eoſdem morbos præcipitãtur, alioqui ſi peculiaria hæc ſingulis cõtingant, vt ſolent peculiaria eſſe exercitia, vitę conditiones, animi motus, peculiares ſingulis morbi ab his cõcitantur, & ſignificantur. Nec illud quidem alienũ eſt ex communi natura, & corporis ſtatu communes morbos repræſentare, ex ea autem diuerſa ſingulis proprios affectus arguere. Communia pręterea, aut parum euariantia in ægrotis accidentia cõmunes morbos propriè monſtrant. Quæ verò propria ſunt ſingulis ſymptomata, nec tamen ob corporis diuerſam conditionem eueniunt, peculiaris morbi, & non communis ſunt indicia.

De ſignis benigni malignique morbi.
CAP. XXIII.



T benignum, malignúmque morbũ ſcribit Galenus tertio de Criſibus ex caſibus superuenientibus cognoſci, quomodo tamẽ id fiat non docet, nec ſolũ quidem ex caſibus ipſis, ſed etiam ex morbi natura, & cauſis ipſius, & denique ex eiſdem fontibus idẽ colligere licet. Nam inter morbos quidam benigni ſunt, vt diaria, & ſynocha febris, quidam autẽ maligni, vt cancer, elephantiaſis, comitialíſque morbus, qui ex flatu aſſurgẽte ad caput naſcitur. Cauſę pręterea quędam benignæ ſunt, quę benignos morbos inferũt, & ſignificant, quædam malignæ, quę pariter malignos pariunt, & monſtrãt: Si enim ſanguis, vel pituita morbi cauſa eſt, eum benignũ eſſe agnoſcimus. At ſi atra bilis, & æruginoſa, vel etiam flaua (Galeno authore libro ſecundo prædictionum) morbũ facit, credere neceſſe eſt eum malignum eſſe. Idem teſtantur remotiores cauſæ, quę morbos concitarunt. Siquidem triſtitia longa, venus inita cũ infecta muliere, aër peſtilens, putridæ corruptæq; aquę venenoſa medicamenta, maligni morbi ſunt indices, his verò cõtraria benigniorem affectum aperiunt. Ad hæc in neruis, vtero, pudendis & corporibus male affectis, maligni; in carne verò ſalubribúſque corporibus benigniores excitari ſolent & ſignificantur: Læduntur facile ab omnibus cauſis, & nõ niſi ab his, quæ à tota ſubſtantia agunt, plurimum iuuantur maligni morbi, benignis autem omnia remedia facile proſunt

Difficile quinetiam feruntur, qui peruersi sunt affectus, faci lius qui bonorum sunt morũ tollerantur. Iam vero symptomata quædam partim eadem, partim diuersa à magnis mor bis maligni excitant, benigni autem eadem quæ parui, vel magni inferunt: etenim lingua arida in parua febre malignũ morbum arguit. Sequitur eadẽ magnas febres, & sitis, quæ vbi calor non vrget, aut siccitas conspicua non apparet, malignatatis morbi est indicium. Quòd si quis sitiat per vehementes febres, hoc magnitudinem, non malignitatẽ ostẽdit. At si quis cum linguę nigredine nõ sitiat, maligno morbo tentatur. Liuidus per morbos color, pulsuum subitus lapsus, animi defectus, deprauata, aut abolita cibi, potionísq; appetentia, excrementa æruginosa, vel atra, quæ ab ægris excernuntur, sudores pauci, illíque per frontem solum, & ceruicem emanantes, vrina suppressa, vel liuida, aut oleacea, aut viridis, vel nigra, malignos morbos testantur: benignos autem, quę his sunt contraria. Quòd si multos, qui eodem tempore laborant, malignis morbis correptos nouimus, vereri quoque oportet ne alij, qui illis temporibus nascuntur morbi, similem naturam obtineant.

Notæ simplicis compositique morbi. CAP. XXIIII.


CAETERVM simplicem, qui composito opponitur, morbũ ostẽdit morbi natura. Etenim diariam, tertianam, quotidianam, & quartanã febrem inter simplices morbos reputamus, semitertianam, continuam tertianam, & inflammationem inter compositos. Causæ præterea, quę morbos inferunt, si simplicem vim adferant, morbos simplices committunt, veluti quæ solum calefaciunt, refrigerant, humectant, vel siccant, quæ verò duplicem naturam habent, cuiusmodi sunt quæ calefaciunt humectántque simul, vel refrigerant & siccant, compositum morbum inducunt & monstrant. Sic causę, quę simplicem dispositionem curare aut lędere valent, simplicem, quum ægrotanti corpori adhibentur, morbum significant, compositum compositę causæ illis contrariæ monstrant. Eodem modo morbi effectus notas prębent ad hos dignoscendos. Gracilitas siquidem, quę febres sequitur: nõ solum calidum, sed etiam iam siccum red-

ditum affectum declarat. Calor, qui solus percipitur sine ariditate, aut humiditate superflua, solius calidi morbi est index. At si accedat asperitas, duritiésque corporis, siccitas, si tumor flaccidus, madórque, cum calore humiditas coniungitur. Alui excrementa ignea, calidum morbum testantur. Quòd si dura quoque reddantur, indicio sunt, quòd compositus sit ex calido, siccóque morbus. Alias verò simplicis, & compositi morbi differentias, quę sub aliorum nomine non sunt compręhensę, facilè percipiet lector, qui non omninò ignarus medicinę fuerit, vt aliquid illi relinquamus, in quo laborare, ingeniúmque exercere possit. Postremò simplices vel compositos eos censebimus, qui his similes existunt, quos eius naturæ esse nouimus.

Quæ ostendant morbum esse legitimum, vel spurium.

CAP. XXV.



IAM verò exquisitos morbos ex sua natura intelligemus. Nam quum inter febres intermittentes tertiana vehemens sit, quę inter eas vehementissima sentitur acerrimo calore, exquisita putanda est. Quæ autem obtusiorem habet calorem, vt mixtionem frigidioris humoris cum bile, sic adulteratum, & spurium morbum esse significat. Ex morbi partibus signa pariter sumuntur: si enim citò increscat tertiana, aut tarde quotidianas sinceritas illarum ostenditur. Nec minus si tertianæ interuallum purum, impurum verò sit quotidianæ, signum est eas puras esse. Causę signa in hac re quoque prębent, Nam quę sinceram bilem gignunt, aut aliquid ad eius generationem conferunt, vt causę indicia exhibent sinceritatis tertianæ: quippe media æstas, aëris constitutio calida admodum & sicca, iuuenilis ętas, laboriosa vita: parcior, calidior, sicciórque victus corporis habitus gracilis, calidúsque, & reliquæ simul calefacientes siccantésque causę, legitimam esse tertianam, quæ ab illis prouenit, monstrant. Quę autem bilem cum alio humore mixtam pariunt, spuriam eam esse declarant. A causis iuuantibus, & lædentibus signa sumi clarius est, quàm vt demonstrari debeat: siquidem ea, quæ exquisitis tertianis opitulari solent,

quum adhibentur & prosunt, illarum certissima sunt testimonia. At ex morbi effectibus, qui tribuũtur legitimis, spuriisque singulis morbis, indicari qualis in hoc genere morbus sit, omnibus constat. Tertianam siquidem legitimam rigor vehemens, calor intensus, vomitus, sudor, breue accessionis tempus, flauę admodum vrinę, & alia excrementa: denique omnia symptomata, quæ in singulis morbi partibus apparent illi peculiaria ostendunt. Notham verò horror, vomitus ex bile, & pituita mixtus, paucus, vel nullus sudor, lõgior accessio, minor calor, excrementa minus flaua, color, qui repræsentat alterius humoris cum bile mixtionem indicant, & quæ diuersi generis, humorem aceruarunt, quæq; mixtos affectus iuuant causæ, & lædunt, idem monstrabunt. Nec verò alienum est à ratione credere eos esse spurios, vel legitimos, quos iudicamus his simillimos, qui legitimi, spuriique sunt habiti. Atque hæc satis quidem de signis, quæ morborum differentias distinguunt, si quæ enim prætermissæ videbuntur in signis memoratiuis, & prognosticis suo loco referẽtur. Quę verò ostendunt morbi partes, etsi ad hũc locum pertinere videntur, quum hic demonstratiua signa prosequamur, quoniam tamen hęc in libello de Morborum temporibus abunde prosequuti sumus, superfluum esse duco eadem hoc loco repetere.

Notæ partium affectarum.

CAP. XXVI.

LOCVM in quo morbus residet, qui locus affectus dicitur, præsertim si in parte morbus cõsistat (locum enim & partem corporis pro eodem vsurpare solent medici) siquidem vniuersum corpus laboret, eisdẽ signis facile est deprehendere. Si verò pars afficiatur, difficilior adeo vt vix fieri posse putetur, cognitio redditur. Quamobrẽ Galenus integrum opus inscriptum de Locis affectis, de hac re ędidit, sed varie, vt arte fit opus adhuc non parua. Multa pręterea in eo desunt, dãnariq; pariter potest methodus, quã tradit. Quũ enim polliceatͬ se notas daturũ partis affectę, & ipsius affectus vna cũ parte cõiuncti, in singulis capita, & fontes nõ semel diuersos statuit. At quũ methodũ primo libro proponat omnibus cõmunẽ, in aliis postea nunquã vel rarissime

me certè ea vtitur, quũ causas morborũ solũ ferè tradat pręter institutũ, locorũ verò affectorũ dignotionẽ non ex proposita methodo, sed potius legislatorum more explicet: veluti quũ apoplexiam, epilepsiam, lethargum, carum in cerebro, & alios morbos in singulis partibus fieri profert, neq; tamen ita esse docet ex illis notis, eáque docendi via, & ratione, quam ab initio proposuit. Quantũ verò, & quàm sæpe variet in numero signorum partis læsæ, vnicuique consta re arbitror, qui primum, & secundũ librũ de Locis affectis, & eũ, quem scripsit de Constitutione artis, & alium de Arte medicinali inscriptum perlegerit, vt alios locos prętermittam in quibus de hac re agit. At ne singula prosequamur, sed omnia ex omnibus colligamus, partem ipsam affectam cognosci scribit ex partis excretę magnitudine, essentia, à rebus in parte cõtentis, vel illi adnatis, à natura partis, actione læsa, positu, doloris proprietate, ab excrementorũ, quæ à parte excernuntur, qualitate, ex symptomatis, tumoribus pręter naturam, ex coloris vitio quod sequitur partẽ ipsam, & in toto, vel in parte vna, vel pluribus apparet, ex affectibus præterea per consensum, ex consideratione aliarum partiũ, ac quotidiana ciborũ potionúmque experientia. Partẽ autẽ affectam cũ dispositionibus ex situ partiũ, actione, generatione morborum, & symptomatũ causisq́ue morbos patientibus cognosci scribit in libro de Constitutione artis: dispositionem verò ipsam ex excrementorũ specie, loci natura, doloris proprietate, & propriis accidentibus primò de Locis affectis depræhendi refert. Hæc & similia de his tradit, nunquã diuersis locis eadẽ, quo non solũ lectorem cõfundit, sed etiã in hoc probari non potest, quòd fontes primò nõ doceat nec omnia cõplectatur ad hanc rem necessaria. Quum enim coloris vitiũ, dolor, actio lęsa, excrementorũ qualitas sub vno genere cõtineantur, nempe sub effectu morbi, siue symptomate genus imprimis erat docendũ, & nõ ab infimis speciebus tractatio inchoanda: Non omnia autem cõplecti signa necessaria ab eo certissimũ est. Quur enim quemadmodũ à positu partis signa sumi scribit, ita à conformatione, magnitudine, numero, connexione, & vnione vitiata signa capi nõ dicit? quũ nulla diuersitatis sit ratio, quod etiam ex ipso probare licet. Siquidem quarto Methodi exulceratas partes ex ipsa substantia, positu, figura, actione, &

vsu cognosci tradit, quo loco figurã addit signa quoq; præbere, & nõ solum situm, vt in libro de Locis affectis. At si figurã addit, quur pariter reliqua, quæ diximus non adiiciet? Si cibi præterea, potionúmque quotidiana experientia notas exhibet partis affectæ, quur & reliquæ causæ, quæ lædere, iuuaréque possunt, idẽ nõ ostendent? Quur reliquæ qualitates, quę in corpore, partibúsque singulis apparẽt, nempe odores, sapores, & reliquæ eiusmodi, nõ eandem vim habebunt, quã soli colori tribuit? Postremo illud nõ satis est scribere, quòd ab excrementis signa capiantur, sed qua ratione, quibus, quótue modis id fiat, explicandũ fuerat, an scilicet qualitate sua, vel quãtitate, vel excretionis modo, vel aliter denique id facerent. Ac quum docendi ratio suadeat, vt certa rei tractandæ principia ponantur, quæ non solum lucem afferant reliquis, sed etiam ostendant nec plura nec pauciora esse posse eius, quod quęrimus indicia, quis (quæso) ex Galeni huiusmodi tractatione hæc intelligere valeat? Sed ne singula in hac re prosequamur, quæ benignus lector ex collatione nostræ tractationis cũ his, quæ ab aliis sunt tradita, cognoscere poterit, & quid bene, aut male à nobis, aut ab illis sit in hac re excogitatum, iudicare: signa iam aggrediemur, quæ locũ affectũ monstrant: quę enim affectum ipsum, illiúsque causam ostendunt, superius iam sunt cõpræhensa. Ex quibus sanè licebit quoq; intelligere quid partẽ ipsam, & affectum simul illiúsque causam doceat, quippè quum ex simplicibus cõposita facilè innotescant. Igitur ad partẽ affectam depræhendendam sumemus indicia ab eisdem fontibus, à quibus alia duximus, nempè ab essentia partis, à causis partem afficientibus, ab effectibus, quæ partẽ affectam sequuntur, & aliorũ similitudine. In essentia quidẽ partis temperiem, substantiã, conformationẽ, magnitudinem, numerum, cõpositionem, vnionem, & proprietatem partis hoc loco ponimus. Ergo si quis intemperatam aliquam partẽ sentiat, eam læsam agnoscit. Eodem modo si substantiam partis vulneratam, aut ab alia separatam videamus, vt quum excernuntur ramenta intestinorum, vel tunicæ, aut caro, vel nerui portio, aut alia quæuis pars, quæ sui generis est, læsa ostenditur, affecta nempe intestina putabimus, si intestini, carnẽ si carnis sit pars, quæ educitur. Pari ratione si quis sit gibbosus, aut contorta habeat crura, ob malam conformationem

tionem iudicamus illi ſpinam, huic tibias vitiatas, & denique vnicuique eam partẽ quæ malæ conformationis eſt cauſa. Quòd ſi pars malè conformata cauitatem habeat, in qua aliæ contineantur, & cõtinentes, & cõtentas partes affectas putamus. Nam in gibboſo, aut qui pectus præter naturã anguſtum habet, non ſolum ſpina læſa eſt, ſed pulmo pariter figuram ſuã ſeruare nequit, magnitudo verò partis tum aucta, tum diminuta partẽ affectam indicat. Etenim tumor ortus in aliquo corporis loco eum affectũ ſignificat, vt fungi membranæ cerebri læſæ ſunt notæ, & tumor, qui in abdomine attollitur, ſubiectos muſculos, aut ventriculum, vel hepar, aut lienem, aut aliam partem ex contentis in ea cauitate nunciat. At vbi plures ſunt partes ſubiectæ tumoris, ſitus, figura, magnitudo, & natura quænã ſit inter omnes teſtatur. Si enim in ſiniſtro hypochondrio erectus ſit tumor, aut lien, vel ſubiecti cuti muſculi patiuntur. At ſi in latitudinem amplã porrigitur tumor, & verſus ſtomachum extẽditur, aut ſi profundior eſt, vel durus, & ſine dolore lienem potius, quàm muſculos ipſos, affectum putare debemus. Sic profectò per tabem extenuatæ partes ob diminutã magnitudinem offenſæ videntur. Eadem ratione ob numerum auctum, vel deperditum membrũ ipſum affectũ dignoſcitur. In luxationibus autem ob malam connexionem, & ſitũ peruerſum luxatæ partes depræhenduntur. Ad hoc genus referendæ pulmonis fibræ, confoſſo thorace, per vulnus exeuntes: oſtendunt namque partes contentæ in cauitate aliqua ob ſitum, quẽ mutant, partis cõtinentis affectionẽ, ſatiúſq; eſt ad ſitum hæc referre, quàm ad excretionem, vt Galenus facit: ſiquidem excreta pars eam oſtendit læſam, à qua deciſa eſt: quum verò per vulneratum thoracem pulmo egreditur, is non excernitur, nec aliquid patitur, ſed ipſe thorax. Quod etiã contingit, quũ rupto peritoneo, inteſtina in ſcrotum deuoluũtur, nullo ipſorum malo, ſed indicio affecti peritonei: quum autẽ vulnus conſpicitur ex ſoluta vnione, vulnerata, affectáque pars agnoſcitur. Sic profectò cõtingit, vt non ſolũ in externis partibus, ſed in internis quoq; vulnus conſpiciatur, quod illarum læſionis eſt indicium. Proprietas partis ſigna etiam ſua præbet. Si enim lapis è corpore exeat, renes, vel veſicam, aut colon inteſtinum affecta putamus, nimirum quòd illæ inter alias proprietatẽ, & vim ob-

tineant gignendi lapidem. Pari modo si vniuersum corpus intemperie calida laboret, colligimus cor esse affectũ, quòd ea duntaxat pars posſit huiusmodi mutationis author esse: cæterũ à causis hoc modo signa ducũtur. Ab efficientibus quidem lesionem hoc pacto, si quis cantharides assumpserit, in partibus ad vrinam colligendam, reddendámque destinatis, non autem in aliis læsionẽ esse credimus, quòd huiusmodi venena eas potiſsimum partes lædere sint apta. Si in solatio nocuit, affectũ caput credimus, quòd eã partẽ præ cæteris sol afficere consueuerit. Si aquæ potio obfuit, ventriculum, aut hepar, vel lienem malè habere arbitramur, quòd illis partibus maximè molesta sit aqua. Vbi autẽ venus læsit spirituosam substãtiã, neruosásque partes malè habere credimus, ꝓpterea quòd hasce corporis partes peculariter hæc molestat. Neque verò alienũ est inter ea, quæ offendũt partes corporis, morbos, illorúmque partes, reponere. Nã hæc quoque sedem affectam aperiunt. Sic enim vbi tertiana infestat hepar: vbi quotidiana ventriculũ: si quartana grauis est lienem affectum cognoscimus. Si continua febris est, internæ, si ex genere intermittentiũ externæ partes, quæ habitum corporis constituũt, potius affectæ indicantur. Si vrget inflammatio, in carne viscerum, aut musculis affectus est, quoniam hoc genus mali circa eas partes consistere solet, vnde indicia ipsorum morborũ, partis, cuius est affectus, pariter sunt notæ, siquidem calculi vesicæ, aut renum signa declarant eas partes laborare, quarũ affectuũ sunt indices: Iuuantes verò causæ hoc modo partẽ affectam declarãt: si quis enim dubitet, an vitio renum, vel vesicæ vrina mutetur, vitietúrq;, adhibitis autem remediis renibus ea naturã suam recipiat, renes affectos, & non vesicam laborare merito existimabimus: Sic si adhibitis, quæ renes offendant, vesicæ autem prosint, vitium augeatur, aut nullo modo minuatur, nõ temere suspicari possumus in renibus malum cõtineri. Ab effectibus autem, quæ partẽ læsam comitantur, signa petuntur: sequũtur enim actiones læsæ vsus, quæ excernuntur, & retinentur, qualitates mutatæ, & alia corporis opera præter naturam: actiones quidẽ hoc modo affectã partẽ ostendunt: excedẽs vigilia, delirium sensus, & motus abolitio cerebri læsi sunt indicia: deiecta cibi, potúsque appetentia ventriculum testatur affectũ: corrupta sanguificatio hepar: pulsuum

mutat

mutatio, cor, & arterias: nutrimenti distributio impedita affectas venas prodit: & denique actiones læsæ vel partem ipsam, quæ functionem ædit, aut aliã vnde vis agendi emanat, nisi materiæ defectu, aut mutato vsu id contingat, affectam ostẽdere possunt. Hoc enim modo deperdito sensu, vel motu in cruribus, vel in ipsis, vel in spina dorsi aut cerebro malũ cõsistere agnoscimus. Dolor præterea vt actio tristis, vel quod ab huiusmodi actione prouenit, eam partẽ, quã infestat, læsam significat ex sua natura, suísque differentiis, & loco in quo residet, veluti punctorius dolor membranæ affectæ est indicium, locus autẽ doloris, & situs, quænã mẽbrana sit, mõstrat. Si enim in thorace sentitur, membrana, quæ subtenditur costis, affecta est: si in hypochondrio dextro, ea patitur, quæ hepar ambit. Sic aliæ partes vehementes dolores patiuntur, aliæ nõ nisi graues, & obtusos experiri valẽt, quo modo distinguis, an renũ caro, vel tunicæ eam ambiẽtes laborant, nonnullas dolor secundum longitudinẽ extensus exercet, alias secundum latitudinem productus vrget: alias vt semel dicam partes alij dolores molestant: quod quũ intellexeris facile ex dolore quænã pars ægrotet, cognosces: At vsus partium suas notas in hac re exhibet. Læsa etenim voce partem aliquã, quæ illi quoquo modo seruit, male habere necesse est, quæ verò sit quæ afficitur, ex aliis indiciis depræhẽdere oportet. Porrò in excremẽtis substantiã eius, quod excernitur, qualitatẽ, quantitatẽ, locũ, modũ excretionis tempus, & ordinẽ hoc loco cõsideramus: substantiã quidem an sit de essentia ipsius partis, vt caro, pinguedo, membrana, venæ, arteriæ, nerui, vel alterius substantiæ pars: an aliquid sit familiare ipsi parti, vt cibus, qui per ventriculum excernitur, an excrementum, vt stercus, vrina, lapis: Sumuntur enim ab his omnibus propria signa. Si enim carnis portiuncula educitur, caro est, quæ afficitur, si membrana, pars membranosa, si arteriæ pars, arteria, si pinguedinis, pinguedo, aut pars, cui illa adnascitur: & vt semel dicam, quod est de rei essentia, sui similem eiusdémque naturæ in corpore læsam partẽ, aut eam, cui adnascitur, laborare ostendit, hoc pacto ab essentia sumpto indicio, vesicæ & renum vlcera distinguimus, quòd per renum vlcera carunculæ, vesica verò vlcerata, veluti laminæ quædam cum vrina minguntur. Cibus tanquam familiaris substantia ipsi ventriculo, quũ per

vulnus egreditur, aut per intestina descendit, aut vomitu regeritur, affectum ventriculum mõstrat: si stercus per vulnus exit, intestinorũ vulnus significat: si vrina vesicæ, si vermes, vulnerata esse intestina putamus. Iam verò qualitates eorũ quæ excernũtur, & naturales, & à natura sua mutatæ sedem affectã indicant siue primæ, siue secundæ, aut alterius generis fuerint. Hoc enim pacto agnoscimus cor affectũ, vel pulmonẽ, quum aër, qui expirãdo emittitur, calidior sentitur: & arteriã non venam vulneratã putamus, si sanguis, qui per vulnus exit, flauior, calidior, tenuiórque appareat, pulmonẽ affectum arbitramur si spumosa sunt quæ tussiendo exeũt: si id quod per aluum excernitur, tale sit, qualis lotura carnis sanguinolentæ, hepar ostenditur affectum. Ita ventriculus prodeuntibus ructibus acidis, vel nidorulentis laborat. Eodem modo hepar, aut intestina, quũ excremẽta duriora, vel flauiora, aut alia qualitate præter naturã affecta excernuntur, lęsa putãtur. Quòd si per vlcera, aut vulnera abdominis pus stercus redoleat, laborare intestina id significat: pulmonem verò extremè tabidum indicat sputũ, quod tussiẽdo reiectum grauiter olet. Quinetiã sinceræ rerũ qualitates, aut mixtæ ostendunt locũ affectum. Haç quidẽ ratione vlcus putamus cõsistere in infimis intestinis, si sanguis, qui excernitur, non sit mixtus cum excrementis alui. Tanto verò in superioribus malũ est, quãto magis inter se sanguis, ramẽta, & ipsa excremẽta sunt cõfusa. Ad hęc à renibus prodeũt nõnunquã cum vrina oblonga quædam capillorũ modo extenuata pituitosa excrementa, quæ eos, & haud quaquã vesicam ostendunt affectos: sic ab aliis partibus rotũda, quadrata ab aliis, vel alio denique modo figurata, quæ reiiciuntur apparent, quæ illorum malorum indicia sunt. A quantitate nempe, copia, vel magnitudine signa ducũtur, quippe si sanguis tussiendo expuatur magna quantitate, vasa pulmonis affecta esse oportet, quũ ea, quæ in aspera sunt arteria, angustiora existant quàm vt possint multũ sanguinis effundere. Eodẽ pacto si multum sanguinis quis mingat, optima ratione cõiiciet venas, quę in renes desinũt, aut ab illis enascũtur, potius quã quæ in vesica cõsistũt, (ꝙ scilicet illæ maiores hæ minores sint) offẽsas. Si tussiẽdo vasis magni portio reiiciat, nõ in asperis arteriis, quę in collo, sed in illis, quæ in pulmone cõsistunt, vlcus esse credit: si multa ꝑ tussim regerũtur vasorum

rorum frustula, rationi consonum est pulmonis vasa potius quàm ea, quæ in ceruice reperiuntur, esse affecta, quo modo vtramque vteri, vesicæque partem, vtrosque renes potius quàm alterutrum laborare, vbi copiosissima sunt quæ ab illis educuntur, putabimus. Locus per quē fit excretio, si præter naturam sit, affectam monstrat partem, quæ ad ea, quæ excernuntur continenda à natura destinata est. Veluti si per vulnus cibus egreditur, ventriculum laborare indicat, sin autem naturalis est, siquidem pars vna sit, à qua prodire possit, quod excernitur, vnam pariter læsam partem ostendit, quemadmodum læsus ventriculus agnoscitur, si cibus minimè mutatus per intestina excernitur, quòd scilicet in ventriculo duntaxat cibus contineri sit aptus. Membranę verò frustulum sanguinis excretio multarum partium affectarum indicia esse possunt, propterea quòd in omni instrumento corporis huiusmodi substantiæ reperiuntur, excretionis tamen modus, tempus, substantiæ aliqua diuersitas, qualitas, quantitas pariter has inter se distinguent partes, & quæ sit offensa, aperient. Veluti quum faucium asperæ arteriæ, & gulæ vlcera ex excrementis, quæ per os diuerso modo reiiciuntur, dignoscimus. Excretionis perseuerātia locum affectum testatur: sic enim intelligimus sanguinem, qui tussiendo per aliquot dies continuò excernitur, à pulmone affecto regeri, alioqui à capite, vel alia parte in eum descendisse: desinit namque post aliquot expuitiones efferri sanguis, qui à capite in pulmonem, asperásque arterias decumbit. Excretionis modus partem affectam hoc pacto declarat: nam si expuendo aliquid excernatur, quod pręter naturā sit, oris morbus significatur, si excreando faucium, si tussiendo asperæ arteriæ, vel pulmonis. At si vomendo aliquid educatur, gulæ, vel ventriculi affectus proditur: si meiendo membranosum aliquid exit, vesica est exulcerata: si carnosum quidpiā, renes, aut pudendum patitur: si cum magna tussi sanguis, aut pus regeritur, pulmo eiúsque inferiores partes, alioqui aspera arteria, quæ in collo est, laborat. Tempus verò quo excernuntur excrementa, suas etiam præbet notas. Nam si quis ramenta cū sanguine per anum statim emittat, quum deiicit, in infimis intestinis vlcus cōsistere creditur: sin autē postea, in superioribus: itē si citius quā oportet, vel tardius, vel intempestiuè excernantur, partem ostendunt affectam,

à qua

à qua prodeunt, vel eam vnde facultas deriuat: quemadmodum resoluta spinali medulla, aut refrigerato musculo ani, excrementa alui intempestiuè excernuntur. Quinetiam ordo inter ea, quæ excernuntur, aliquid confert ad laborantẽ partem depræhendendam. Nam si pus mingitur ante vrinam, in pene ipso: si post, in vesica, aut superioribus partibus, quæ sese per vesicam exonerant, vlcus est. Sic profectò quum emungimus nasum, si primò pus egreditur, in ipsis naribus, si verò post pituitam multã, & vehementiores efflationes, superiores partes sunt exulceratæ. Cæterum quẽadmodum quum excernuntur à corpore excremẽta, vel alia substantia, ita quum illa retinentur, eandem partem affectã monstrant. Etenim detentata in corpore vrina vesicam, aut renes, aut vrinarios meatus, per quos vrina defertur, læsos esse oportet, aut aliò humorem conuerti. Nec verò solũ excrementa ipsa, sed etiam excretio, attractio, retentio, alteratio, quum præter naturam fiunt, locum affectum manifestant. Si enim vẽtriculus appetat, vel attrahat, quæ sunt aliena. Si eadem retineat, mutet, omnino afficitur. At si quæ familiaria sunt, trahere nequeat, nec retinere, aut non concoquere, aut hæc quidem faciat, sed vehementius, aut citius, aut imbecilius quàm oportet, aut deprauato motu vtatur, se affectum significat. Ac non solum excrementa ipsa indicant partes affectas, à quibus proueniũt, sed etiã alia opera: veluti caro vniuersi corporis spongiosa, humidiórque quã expediat, vitiati hepatis est indicium. Quomodo verò qualitates corporis præter naturam mutatæ signa præbeant partis affectæ, nunc tradendum est. Itaque ex sapore notæ hoc modo petuntur, si salsedo in ore percipitur, caput pituita salsa redundare dignoscitur. Si amaritudo adest, venæ, & hepar, aut ventriculus biliosi humoris plurimũ in se continent. Verum potius euidentiores notas ipsius affectus, & causæ morbosæ, quàm partis laborantis sapor præbet, quẽadmodum & odor: color etiã affectis internis partibus, nisi pars humorum generationi, & expurgationi destinata sit, nihil vel minimum confert ad earum dignotionẽ: vbi enim musculi interni, aut vesica, aut intestina, vel ossa patiuntur, corporis colorem mutari necesse non est, nisi pars, quæ afficitur, ob vicinitatem in certis affectibus alieno suo colore cutem inficiat: veluti contingit in osium corruptione, in

qua

qua caro,& cutis circumposita liuidum,nigrúmq; colorem repræsentant subiectæ partis corruptæ indicium. At hepate,vel liene laborante, color quidẽ variatur,sed non per omnia mala,quæ illis partibus cõtingunt, quippe humidiore, aut ficciore reddita earum partium intemperie,color non multũ euariat.Illis verò obstructis,retentísque ob id excrementis biliosis,aut melancholicis,liene quidem hoc modo affecto nigrius:hepate vero flauius corpus euadit.Sic redundante in ventriculo bile,flauescit lingua:albescit autẽ,si pituita molestat.Quòd si pars sibi soli seruiat,color duntaxat in ea mutatur,non in vniuerso corpore,aut aliis partibus, veluti putrefacta carne,liuescit quæ illud circũdat cutis,indicantúrquæ illæ partes affectæ,in quibus color præter naturam conspicitur:Nimia durities,aut mollities nõ solum partem,in qua hæc apparent,sed etiam fontes humorũ læsos sæpe testantur.Exficcato enim,aut præter naturam humectato hepate duriores molliorésque reliquæ partes redduntur. Vbi verò sonitus quidam circa aures,vel in ventre inferiore sentiuntur,cerebri membranas in priore affectu, in hoc intestina laborare putamus.Nec desunt quidẽ partibus affectis significandis signa,quæ ex similitudine,& proportione sumuntur. Hac enim ratione,si homine mortuo, & dissecto nouerimus,quænam potissimum fuerit sedes affecta,colligere licebit,vbi morbus consistat in his,qui similiter,vt ille,affici putantur. At illud quidem ignorandum non est,diuersas partes easdem notas habere:veluti vlcera pulmonis,& asperæ arteriæ,quæ in collo reperiuntur, declarant sanguis,& vasorum frustula, quæ per tussim reiiciuntur:eodem modo vesicæ, & renum affectorum eædem multæ sunt notæ,sed tamẽ ex prædictis fontibus inuenies, quæ laborantem partem potissimum ostendant: vel enim quæ excernuntur,substantia,vel qualitatibus,aut copia,vel excretionis modo,aut dolores,vel alia accidentia euariant. Atque hæc quidem sufficiant de notis partis affectæ. Nam si quæ forte prætermissæ videbuntur,quæ sparsim apud Galenum leguntur,consulere statim fontes ipsos oportebit, ex quibus,vt arbitror illæ deriuare intelligentur: quandoquidem non singula prosequi,sed methodum potius,& capita docere non solum in hoc negotio,sed etiam in vniuerso opere instituimus.

Quæ

Quæ monstrent partem affici primariò, vel per consensum, propriè vel impropriè.

CAP. XXVII.



QVONIAM verò plurimum refert intelligere, an pars primariò, vel secundario siue per consensum, aut propriè, vel impropriè afficiatur, siquidem curatio remediáque potissimum illis adhibentur, vnde morbi illorúmque causæ ad alias perueniunt, & partes, quæ stabiles affectiones iam contraxerunt, auxilia postulant, quæ verò leuiori, instabilíque dispositione laborant, agente sola natura persanantur, ideo notas tradere oportet, quibus dignoscamus quomodo singulæ partes afficiãtur. Quod quidem Galenus libro primo de Locis affectis, vt operis institutum exigebat, se facturum est pollicitus, nunquàm tamen postea id præstitit. Nam dicere partes eas per consensum affici, quæ cum aliis irritantur, quarúmque affectus illis mitigatis, vnde concitati sunt, mitescunt, verum quidem est, sed ex vno indicio haudquaquam ars constat. Habet & nescio quædam de hac re in libro de Constitutione artis, sed ea nec satis expressa, nec ex aliquibus fontibus ducta. Quare præstat fontes ipsos consulere, quæ in hac re suas quoque notas liberalissimè præbet. Igitur quædam sunt partes, quæ suapte natura ab aliis non ita facile patiuntur, vt ossa, quæ in seipsis affectum quo laborant, fere continent: aliæ vero quæ ab aliis prius laborantibus suas noxas facile recipiunt, eásque reliquis impartiuntur: veluti caput, quod facile à ventriculo, vniuersóque corpore læditur, & easdem partes promptè offendit. Vnde ex partium natura imprimis signa sumemus. Porrò quænã pars sit apta aliis compati, vel reliquis obesse, ex situ, connexione, officio, genere, temperie, raritate, densitate, duritie, mollitie, & ferè omni alia partiũ conditione cognoscemus. Brachium etenim cum manu dolente promptè cõpatitur, & os carni circumpositæ vicissim sua mala cõmunicat ob vicinitatem. Læso neruo vitiũ ob connexionẽ ad cerebrũ facile ascendit. Quemadmodũ sanè arteriarum mala cordi: venarum autẽ vitia hepati nullo negotio cõmunicantur. Publicũ est cerebri, cordis, hepatis, testium, ventriculi officium, quapropter his fontibus læsis reliquas partes simul affici rationi con

ni consonum est. Hinc enim laborante cerebro sensus, & motus: hepate vero nutritio, corde autem affecto per syncopas dictas vniuersi corporis actiones labefactantur. Mãmæ, & thorax cum genitalibus consentiunt, mutuóque afficiuntur, ob operis officiiq; cõmunitatẽ: quippe quũ circa eandẽ materiã versentur. Neruus neruo, arteria arteriȩ, neruosum neruoso, carnosum carnoso, quoniã eiusdem sunt generis, facile compatitur. Calidiores partes humores, qui alias infestant, ad se alliciunt, & ob temperiem malorũ sociæ fiunt. Ventriculus ob cauitatẽ, & rectum situm decurrentes materias à capite promptè suscipit. Difficilius hepar, lien, ossa, & aliæ partes, quæ vel cauitatem non habent, aut è directo nõ subiiciuntur. Vbi verò internæ partes malis humoribus sunt refertæ, cutis ob raritatem, & natiuam debilitatem eorum portionẽ prompte admittit, & mali particeps euadit. Pulmo ob mollitiem, & laxitatem capiti destillatione laboranti sæpe compatitur. Durities à fluxionibus, & inflammationibus vicinis ossa tuetur. Ac (vt semel dicam) ex partium natura, & conditione licebit cognoscere quæ vel alias afficere, aut ab aliis lædi possint, & cum quibus singulæ potissimum offendantur. Cæterum inter ea, quæ partes lædunt, quædam sunt, quæ postea quàm fuerunt excitata non aliunde fouentur, aut augentur, nec ad alias partes sparguntur, sed quicquid est mali, in parte primariò affecta consistit, cuiusmodi sunt tumores præter naturã, præsertim qui ex materia frigida cõsistunt: dolor verò, & quæ dolorẽ sequuntur symptomata, facilè ab vna parte in aliam transferuntur. Nam ob dolorem cruris, aut digiti, vel alterius partis, communicato malo cordi, nonnunquam contingit animi defectus: vt autẽ inter morbos ipsos & symptomata quædam apta sunt aliis cõmunicari, alia verò inepta, sic etiã inter causas morborũ effectrices idẽ cõtingit. Etenim humores, vaporésve facile ab vna parte in aliã migrãt, ac vtramq; facile lædere possunt. Eodẽ pacto calor, & frigus ad multas partes spargũtur: quȩ verò siccãt, aut humectãt, & multo magis quȩ vulnerãt, cõtundũt, & frãgunt, nõ solẽt ad alias partes transferri, sed in illis duntaxat, quas primo affecerunt, manent, aut si alias secũ lædunt, diuersi generis affectiones illis impartiuntur. Nã fractura alicuius mẽbri alteri nõ cõmunicatur: dolor verò, qui confractam partem sequitur, totũ non-

nun

nunquam corpus in cõpaſsionem trahit, dum febres, ſyncopen, aut alios huiuſmodi affectus parit. At iuuantes lædentéſque cauſæ certiora præbent indicia, ſiquidẽ duabus affectis partibus, ſi lædatur vna, offenſa alia, eã, cui lædẽtia adhibentur, primariò affici certiſsimũ eſt. Eodẽ pacto ea, quæ iuuatur, adhibitis alteri auxiliis, per cõſenſum laborat: dolente nãque capite, ſi remedia ſtomacho adhibita leuent dolorem, aut intendãt, nõ primarius eſt in capite affectus, ſed à vẽtriculo prouenire cognoſcitur. A cauſis præterea lædentibus, quæ præceſſerunt, ſigna ſumẽtur. Si enim alicui caput doleat, nulla prægreſſa cauſa, quæ partẽ eã peculiariter affecerit, aliunde dolorẽ prouenire neceſſe eſt. Quod etiam ex partibus antea læſis colligere licet. Nam ſi cui ventriculus diu laborauerit, capútq; poſtea dolore incipiat, non immerito coniiciemus à ventriculo ad caput tranſmiſſam eſſe doloris cauſam, Ad hæc effectus, & ſymptomata, quæ affectas partes ſequũtur, declarant quæ primariò, quæue ſecundariò ſit offenſa. Primo enim morboſa ſymptomata in illis apparent partibus, quæ primario afficiuntur: poſtea verò in aliis quæ ſecũdario laborant: miteſcũt præterea augentúrque affectiones partis per conſenſum offenſæ, dũ creſcunt minuũtúrque illæ quæ in primario affecta conſiſtũt. Grauiora poſtremò ſolent eſſe ſymptomata, quæ partem primariò affectam ſequũtur, leuiora quando per conſenſum contingunt. Solent etiã ſępius intermittere mala, quũ aliũde proueniũt. Quo modo videmus capitis dolorem, quem peperit febris, euaneſcere, dum ipſa declinat, continuos autem eſſe dolores in ea parte, quæ non aliunde patitur, ſed in ſe ipſa paſſionis cauſam habet. Qua ratione delirium, quod ex inflammatione cerebri naſcitur, ab eo, quod per cõſenſum cũ aliis partibus contingit, diſcernimus, quòd illud ſcilicet perpetuum ſit, hoc verò nõ item, ſed eo potiſsimum tempore inuadat, quo acceſsiones morborũ augentur & vigent. Quid præterea obeſt, quo minus ex ſimilitudine ſigna quædam ſumantur ad id quod quærimus declarandum? Hoc enim pacto affici caput per conſenſum cum digito pedis aut manus putamus, quòd ſcilicet ſimiliter in aliis id euenire cõſpexerimus: veluti in his contingit, qui hoc modo comitiali morbo, affecto cerebro, laborãt. Cæterũ propriè partẽ affici cognoſcimus ex magnitudine affectus, ſymptomatum conſequen

ſequentium, & cauſarum, quæ affectum intulerunt, aut mitigant vel intendunt, aut penitus tollunt. Qui enim magni ſunt affectus, vt magnas impreſsiones indicant in partibus conceptas, ſic ſtabiles læſiones ſignificant, leuiores verò inſtabiles, & qui facile euaneſcant: Grauia verò continuáque ſymptomata, magnæ in corporis qualitatibus, actionibus, & excrementis mutationes, proprij affectus ſunt indices. Si tenuis, paucúſque eſt ſpiritus, qui partem afficit, vt leuiorē, ſic inſtabilem adhuc læſionem oſtendit, ſi vero ſit humor in parte impactus, propriè affectam partē monſtrat. Si leuiter aliquis fuerit percuſſus, ob leuitatem cauſæ lædentis colligimus ſtabilem nō poſſe eſſe in parte percuſſa affectionem, quod pariter contingit ſi pars dura & ſolida eſt, quę patitur. At ſi à leuiſsimis remediis iuuetur, quod laborat, oſtendit ſe nondum pertinacius malum concepiſſe: contra verò accidit, ſi mollis eſt pars, quæ facile omnes impreſsiones admittit, ſi nulla remedia, aut non niſi magna, & continua proſunt, obſunt autem vel minima. Tunc enim vehementiorem, & proinde iam firmum affectum ſuſpicari oportet. Atque hæc ſatis quidem de ſignis demonſtratiuis: nunc ad alia genera accedamus.

IOANNIS ARGENTERII DE SIGNIS MEMORATIVIS LIBER TERTIVS.

Quorum ſint ſigna memoratiua, & quæ per illa dignoſcere oporteat.

CAP. I.



VAE ſunt ſigna memoratiua, quæ & quot illorum ſint genera, & differētiæ, quæ denique ſit illorum vtilitas, ex ſuperiore tractatione patere puto. Nunc verò illud explicandum imprimis eſſe duco, quorum hæc ſint ſigna, & quæ per illa ſcire conueniat. Qua in re Galeni

opinionem non recipio, qui in quarto libro de Præsagitione ex pulsibus scribit signa memoratiua duntaxat causarũ esse. Neque enim solum quæ causa, sed etiam quæ corporis constitutio, & quæ accidentia præcesserint, commemorare necesse est, quandoquidem curationem, conseruationẽ, præseruationem, remediorum denique, & victus rationem huiusmodi cõmemoratio (vt postea ostendemus) variat. Porrò vt corpus à diuersa constitutione in eam, quæ præsens est, mutatur, sic diuersa commemoranda sunt in vnoquoq; corporis prẹsenti statu. Si enim morbo quis laboret, imprimis quæ causa morbum intulerit, cognoscere expedit, propterea scilicet quòd huiusmodi cognitio curationem mutat. Aliter namque morbos curamus, quos vigilia, aliter quos ira vel labor, aut alia causa morbosa intulit: deinde quomodo genitus sit morbus, inuestigare oportet, an paulatim irrepserit, vel confertim inuaserit, an densando, vel rarefaciendo, vel vulnerando, aut contundendo, vel alio denique modo causæ morbum excitauerint, ignorandum non est. Vt enim diuerso modo illæ corpus affecere, sic profectò varianda est curatio, & præseruatio. Locus præterea per quem illæ sese insinuarunt in corpus, à medico perdiscendus est, quando plurimum refert intelligere, an extrinsecus inuaserint, vel intrinsecus egerint. Cui enim loco remedia potissimũ sint adhibenda ex hac commemoratione patet. Ad hęc tempus, quo quis laborare cœpit, memoriæ subiicere necesse est, propterea quòd aliter curamus quos longus iam morbus afflixit, aliter qui non multo antea laborare cœperunt. Quinetiam plurimum scire refert, quæ qualísque sanitas præcesserit: quippe quum id ad morbi naturam, & differentias dignoscendas, quibus curatio quoque variatur, plurimum faciat. Si quis enim probe sanus esse consueuit, vt bonos humores gigni, sic mites, & non malignos morbos incurret. Porro si conualescens aliquis sit, qualis morbus antecesserit, scire necessarium est: quandoquidem id docet, qualis sit relicta in corpore dispositio à morbo præcedente; quo postea intelligimus quomodo renutriendi, restaurandíque sint, qui à morbo resurgunt. Vnde scribebat Hippocrates in Aphorismis. Quæ longo tempore extenuata sunt corpora, longo tempore reficere oportet, quæ breui breuiter. Si verò sanum est corpus, tunc ea cognoscere oportet, quæ

quæ sanitatem præcesserunt, an scilicet recenter ex morbo conualescens sanus sit factus, vel non, religiosus enim illis viuendum, his autem liberius: atque in singulis quæ præcesserint ex his, quæ sanitatem conseruant, somnúsve, vel exercitatio, cibus, aut aliud quidpiam, cognoscendum: id enim viuẽdi rationem, & quid postea fieri debeat, monstrat: Quippe si somnum modo præcessisse cognouerimus, intelligemus cibo nondum esse opus, si cibum, quiete, non vehementi motu: Atqui extincto homine, quis morbus mortis causa extiterit, nonnunquam quærimus. Quæ quidem omnia ex signis memoratiuis consequimur. Quo magis mirari licet horum tractationem ab omnibus fere scriptoribus hactenus fuisse contemptam, aut certe non satis illustratam. Nam vix duobus verbis eam cõplectitur Galenus, quũ in Arte medicinali refert quædam esse signa demõstratiua, quædam prognostica, alia memoratiua, & nusquam postea satis memoratiuorum vsum docet, nusquam quæ per ea dignoscere oporteat, nec quæ, quótque sint illorum genera, & differentiæ, nec à quibus ea sumere debeamus, explicat, hoc solo contentus, quòd quædam sint memoratiua, & minor eorum sit vtilitas, quàm aliorum, & ad causas morborum inuestigandas conferant: quum tamen qua ratione id contingat, non explicet: nimirum quòd par fere sit (vt antea ostendimus) signorum omnium vtilitas, si modo omnia, quæ ab illis indicantur, sunt à medicis percipienda, & ad alia quàm ad causas morborum illorum vsus pertinet. Quare tanto diligentius hæc à nobis explicanda sunt, quanto magis ab aliis contempta fuerunt. Nemo tamen putet à nobis hæc negligentius explicata, quòd genera, differentias, & vim horum signorum non doceamus: nam hæc permittimus, vel tanquam nota ex superiorum tractatione, vel quòd ad illorum imitationem facile inueniri valeant.

Quo modo intelligere possimus, quæ fuerit morbi causa. CAP. II.

AB eisdem fontibus memoratiua signa sumi, à quibus alia ducuntur, ratio dictat, sed quo modo id fiat (quod potissimum hęc tractatio promittit) nunc explicandum, Ergo quæ fuerit morbi causa, imprimis docebit natura affe-

ctus,quem causa peperit. Nam in diaria febri ex æstu cõtracta cutis calidior,squalidiórque est,quàm pulsus ad febrilẽ dispositionem mutetur:sitis parum infestat, calor statim in primo occursu vigere,capútque peruri maximè videtur:oculi calidiores,& rubicundiores apparent cum siccitate quadam,quoties sine grauedine,& destillatione febricitãt. Nã quibus hæc adsunt,caput non solum calidum , sed etiã sanguine plenum conspicitur, Eam verò,quam vigilia commisit,cognoscit Galenus,eo quòd facies laborantibus sit decolorata,& subtumida,& palpebræ vix attolli valeant , oculíque sint humidi,& cõcaui. Quòd si tristitia febris causa extitit,acris potius quàm multus calor apparet,& corpus gracile conspicitur,oculi concaui,& sicci : insolita decoloratio adest,paruíque pulsus æduntur. At eam,quam accendit ira, ostendit multus potius quàm acris calor, qui celeriter ex profundo corpore effertur,magníque pulsus. Si verò lassitudo febrem procreauit,cutis siccior plus quàm in alia febre sentitur,& calor acris vrget. Quæ autẽ ex densitate nata est diaria calorẽ habet,qui primo occursu mitis apparet,postea vero acrior consurgit. Vrinæ non rufæ, nec corporis moles collapsa nec oculi concaui,aut sicci . Ea verò quam peperit inflammatio:maximos,veloces,frequentésque pulsus ædit, plurimo calore,sed suaui abundat,faciem rubidam , & subtumidam,vrinas verò subalbidas reddit,eadem est ratio in aliis morbis. Nam calidus affectus calefacientem præcessisse causam indicat . cuius verò generis sit , genus caloris monstrat. Acrior siquidem calor sequitur calefacientes , siccantésque,mitior verò calefacientes,& humectantes causas. Eodem modo vulnus docet causam morbi fuisse , quod secandi vim haberet. Angustum verò , & profundum vulnus monstrat ab his illatam esse plagam,quæ punctim feriunt. Si quis morsus fuerit à cane,intelliget ex vulneris colore, & reliquis qualitatibus,& symptomatis , an rabidus canis fuerit,vel non . Si quis forte serpentem conculcauerit,& illi cutis à pedibus excorietur, cruráque œdemate intumescant:vel si eundem offendere tentauerit,& interim olfactu ita afficiatur,vt omnia quæ olfacit,prauum odorem referre putet,eum fuisse serpentem qui drymus dicitur , agnoscimus,eodem pacto si quispiam solo visu , vel sibilo serpentis occisus , vel grauiter affectus fuit , diuinamus Basiliscum fuisse.

fuisse. At si quis ab huiusmodi feris vulneratus, sanguinem per os, & nares, vniuersúmque corpus effundat, ex symptomate proditur fuisse hæmorrhus serpens: Ardens verò febris quæ cum inexhausta siti, & æstu vehementi infestat, eos conficit, qui à dipsade commorsi fuerunt: Acontias serpens, vbi se multum extenderit, ceu iaculum quoddam insilire, & sic homines perimere creditur, Ptyas verò serpens, ceruice exporrecta, & interualli metita longitudine, rationalis cuiuspiam animalis modo, minime aberrans, venenum corporibus inspuit: Lædunt alij serpentes alio modo, & peculiaria sua inferunt symptomata: veluti & alia omnia, quæ vim agendi in corpus habent: quæ quum perspecta fuerint ex illatis malis, quales extiterint illorum causæ haud dubia coniectura commemorabimus. Si communis sit morbus non immeritò suspicabimur ex aëris malignitate eius ortum acceptum. Si sparsi, & singulis proprij grassentur morbi, ex peculiari victu causa petitur. Ac (vt semel dicam) diuersi effectus differentes causas, & iidem easdem præcessisse commemorant. Nam etsi ira, vigilia, tristitia febres inferunt, nihilominus in febricitate corpore quædam impresiones apparent, quæ præsertim, dum recens est affectus, diuersitatem causarum indicare possunt. In aliquibus tamen clarius suam causam declarat, qui inueteratus est. Nam ab initio vix distinguas ex vulneris qualitatibus, & aliis accidentibus an rabidus vel nõ esset canis, qui momordit: Progressu tamen temporis quæ latebat veneni vis fit conspicua. Vulneratæ verò partes ab initio clarius quæ vulnus intulit causa apperiunt, postea verò ob circumnascentem carnem primò facta impresio tegitur. Licet quoque nonnũquam efficientes ipsas morborum causas ex propria essentia deprehẽdere. Veluti si quis à spiculo vulneratus fuerit, siquidem adhuc illud corpori adhæret, vulneris causa eo conspecto intelligitur. Quis præterea ex contemplatione causarũ efficientiũ morbos, quę præcesserunt, non inueniet, quæ fuerit præsentis morbi occasio? Si enim fortè pręcesserit aquilonia constitutio, & subinde sequantur pleuritides, optimè in aëris ambientis iniurias morbi causam referemus. Ac etiam ex causis remotisimis, quę alias pepererunt, coniecturam sumimus. Nam si quis literarum studiosus febre sit correptus, ex vigilia eam cõtractam suspicari pos-

ſumus: quòd is amœnitate literarum captus plurimum vigilare conſueuerit. Eodem modo ſi laborioſus, negotioſúſq; homo in febrem incidat, ex labore eam natã arbitrari par eſt, quòd ob corporis negotia is plurimũ laborare conetur. Sumuntur & indicia ex cauſa, quæ ſubiectũ dicitur. Si enim mulier laboret capitis dolore, diuinare poſſumus ex retentis menſibus dolorem eſſe obortum. Si quem cruditas exercere ſolet, ferè credere poſſumus, quicquid mali in eo cõtingit, inde originẽ duxiſſe. Hæmorrhoides ſuppreſſę aut aliarum partium cohibitæ euacuationes admonent nos credere debere quænam materia, & qualis fuerit morbi origo. Si cui adeſt rara textura, ex adſtringentibus, extrinſecúſq; calefacientibus illi febres promptè cõtingũt. Quòd item magis vna pars quàm alia afficiatur, ſumptis indiciis ex materia ſubiecta, intelligimus quæ cauſa morbum intulerit: quo modo ortam ex æſtu febrem agnoſcimus, quũ caput præcipuæ vritur, afficitúrque: ſi ſpiritus afficiuntur, putamus omninò cauſam eſſe paſsionis, quod alterandi, aut ſuffocandi vel diſſoluendi vim haberet, quòd ferè ab his duntaxat ſubiecta materia pati poſſet. Si durũ eſt corpus, quod afficitur, rationi eſt conſonum exiſtimare cauſam, quæ peperit magnam vim habuiſſe, propterea quòd dura, ſolidáque materia vix aliter pati queat. At cauſæ iuuantes, & lædentes certius id monſtrant. Sic enim diarias ex æſtu contractas Galenus dignoſcit, quòd balneis, fomentíſque frigidis iuuẽtur, delectentúrque qui ea laborãt. Nec alienum quidem eſt ex ſimilitudine ſigna capere. Nam ſi quem ex morboſa quapiã regione aduectum morbo correptum medicus videat, facile ſuſpicari poterit conſocios ex cõmuni aëre, & loco ſuorum morborum originẽ duxiſſe. Atque quum hæc quidem quæ enumerauimus, ſuas differentias acceperint, differentes cauſas monſtrabunt. Magni enim vel parui, benigni, vel maligni, ſimplices vel compoſiti affectus, huiuſmodi præterea cauſæ quæ præceſſerunt, vel alias pepererunt, vel admittere poſſunt, monſtrant talia eſſe quæ morbum excitarunt, qualia ea fuerint, quæ ea oſtendunt.

Indicantia modum, quo morbus genitus est.

CAP. III.



AETERVM generationis morborũ modum, & rationem ex natura ipsarũ causarum imprimis intelligere licet. Sunt enim inter illas quæ paulatim tardéq; solũ in nos agunt, quædã quæ confertim, aliæ quę per accidens, nõnullæ quæ per se morbos gignunt. Subita quidem agendi vis inest calefaciẽtibus, refrigerantibus, vulnerantibus, contundentibus, frangẽtibus, & rumpentibus: contra verò siccãtibus, humectantibus, erodentibus, exulcerãtibus, quæ paulatim obesse possunt: Calida per se, frigida verò per accidens calidos morbos inferunt. Ac etiam in eodem genere causarum, quæ abunde excesserunt, etsi suapte natura tardæ sunt, celeritatem tamen excessu acquirunt, & quæ suapte natura celeres, defectu tardiores euadunt. ex quibus sanè intelligemus non posse morbum, qui subitò emergit ab his, quę paulatim duntaxat eos excitant, procreari: nec eos, qui paulatim nascuntur, ab illis fieri, quæ nõ nisi cõfertim affligũt. Morbi tanquam effectus suarum causarum idẽ monstrant. Nam qui paulatim gignuntur, vt vlcera, caries, sicca intemperies, scirrhi, qui subito, vt tumores ex fluxione calida nati: quæ item ab his, quę per se solum agunt, proueniunt: vt contusio, vulnus, non solum propriam suã causam, sed etiã modum, quo geniti sunt, patefaciũt. Præterea ex effectibus aliis, qui morbosas causas, morbósque ipsos sequũtur, signa pariter ducuntur. Nam dolor eos tantum morbos, eásq; causas sequitur, quę subito agere possunt. Sic symptomata alia quæ statim euidenter apparent, subitam generationẽ morborum monstrant, quæ verò paulatim, contrarium significant. Prębet & notas materia, quæ patitur. Si enim spiritus afficiuntur, subitam fuisse affectus generationem agnoscimus: si partes solidæ, non itẽ, quũ tenuia corpora subito mutentur, solida verò agentium vim difficillime, & nõ nisi paulatim suapte natura recipiãt. Qua ratione credimus diarias febres statim gigni, hecticas vero ferè, solum quũ solidę partes ob vicinitatẽ accensi spiritus, vel humoris febrilem calorem tandem concipiunt. Eodem pacto si morbosum, & ca-

cochymũ est corpus, quod laborat, paulatim ex vitio humorum pullulasse præsentes morbos putamus: quòd si nullum subest vitium, subitam fuisse morbi generationẽ ex solius agentis vi concitatã arbitramur. An non etiam materia ex qua morbi procreãtur, signa ad hæc dignoscẽda prębet? quãdoquidem non alia ratione verrucas, & alios duros, & sine dolore tumores paulatim concreuisse, existimamus; quàm quòd ex crassa, tenacique materia, quæ paulatim exsiccatur, aceruatúrque, proueniãt. At ex causis iuuãtibus, & lædentibus non perinde licet certa signa sumere, propterea scilicet quòd multi morbi reperiũtur, qui subito geniti sunt, tamẽ nõ nisi paulatim tolli possunt, vt vulnera: quidam verò, qui etsi paulatim sunt orti, subito tamẽ mitigari queunt: cuiusmodi sunt, qui ex humorum corruptione prouenerũt. Nam hi purgato subito humore, statim mitescunt. An non etiam causæ sine quibus, & cum quibus aliquid ad id conferunt? quum eos, qui longo labore se confecerunt, paulatim suos morbos contraxisse, alios autem qui conuenientem victus rationẽ seruarunt, cõfertim fuisse læsos putemus: nimirum quòd nulla subesset morbosa dispositio, quæ morbi occasionem longius repeteret. Possumus & ex similitudine signa in hac re colligere. Si quos enim antea bene affectos nouerimus, & subinde morbo correptos, alios illis similes, aut etiam deterius habentes, eodem modo in morbos præcipitatos existimabimus, quòd cõmunis esset causa quæ eodem modo omnes affecit.

A quibus sumantur signa, quæ docent per quem locum causæ morbos excitauerunt.

CAP. IIII.


NATVRA affectus id hoc modo ostẽdit: vulnera namque non nisi ea, quæ extrinsecus lædunt, inferre possunt, quemadmodum contusiones, & fracturas. Internæ erosiones non nisi ab his, quæ assumuntur, aut retinẽtur, & denique ab his, quæ intrinsecus offendunt, oriuntur. Intẽperaturæ verò tum ab his, quæ intus agunt, tum ab aliis, quæ extrinsecus occurrunt, pari ratione prouenire possunt: veluti febris, quum cutis densitas, externus calor, assumpta medicamen

dicamenta, animíque perturbationes concitāt: docent & id qualitates præter naturā, quæ in laborante corpore conspiciuntur ab antegresſis causis relictæ: Si quis enim ab externo frigore febrem cōtraxerit, densitatē in cute adhuc ostendet: si ab insolatione, caput potisſimū ęstuabit: si nocuit cruditas, ventriculus præter cæteras partes male habebit: si bubo ortus in inguine febrem peperit, intelligemus per vicinas arterias, & venas calorem ad cor permeasse. Sumuntur & à causis efficientibus signa: Si quis enim calefacientibus, siccantibúsque alimentis, relicto verò victu idoneo quo vti consueuit, in febrem incidat, ex his, quæ intus assumuntur, morbum genitum cognoscimus. Vnctiones & lotiones extrinsecus duntaxat sese in corpus insinuare posſunt. Aër verò intus, & foris vim suam pariter exercet. Vnde ex causarum agentium in nostrū cotpus natura licebit intelligere, genitis morbis, vnde eorū origo in corpus emanauerit. Cōfert nonnihil præterea materia subiecta ad huius rei dignotionem. Nam si corpus externis iniuriis maxime est exposítum in morbis, qui vtrinque excitari posſunt, originem in his potius, quæ extrinsecus, quàm quæ intrinsecus agunt, quæremus. Si mulier est, quæ capitis dolore tentatur, ex vtero affectū potisſimū natū putabimus. Ossa externis potius, quàm internis iniuriis patent. Interna verò viscera cōtra potius internis quàm externis malis sunt obnoxia: Iuuantes, lædentésque causæ sua quoque dant indicia. Qui enim extrinsecus admotis remediis iuuantur, ferè declarant ab his, quæ extrinsecus afficinut, morbum genitum: quo modo febrem natam ab adstringentibus iudicamus, si plurimū conferant rarefacientia: ab insolatione verò, & capite primario affecto natus est morbus, si prosunt refrigerantia, quæ capiti adhibentur. Similitudo pariter docet per quem locum morbus ad internas partes peruenerit. Sic profectò pustulas, & intēperies, aliásque pasſiones, quas adfert morbus Gallicus vocatus per pudendum receptas putamus, quòd alios fere omnes hac labe affectos per eū locum contaminatos nouerimus.

Quæ doceant tempus, quo laborare cœpit qui ægrotat.

CAP. V.



TSI in omnibus morbis ex propria eorũ natura signa sumere non licet ad id, quod propo suimus indicãdum: siquidem magni, paruíque morbi reperiuntur, qui modo inceperunt, alij verò qui iamdudum infestant: int aliquibus ta men, vel omnibus potius differentiis, adhibitis nonnullis distinctionibus, id facere possumus. In suo enim genere qui plurimum iam excesserunt, longius repetere originem videntur: veluti magna vlcera, quæ quũ vt plurimũ paulatim gignantur, monstrant se ante multos dies cœpisse. Febres autem magnæ statim prima die nasci possunt, sed enim inter magnas, quæ maiorem vim acceperunt, aut acceptam de posuerunt, longius aliis sunt productę: inflammatio recens est affectus, suppuratio antiquior, vt pote quæ antecedẽtem inflammationem sequatur. Præbent autem certiora indicia morborum affectus. Actiones nãque plurimum læsæ, corporis qualitates insigniter à naturali statu permutatæ, veluti gracilitas, decoloratio, summa durities, & quæ sunt huius generis, in morbis qui extenuandi vim habent, prænunciãt eum, qui affligit, in suo genere longius prouectũ: neq; enim idem tempus acutis, & longis his notis cõstituere possumus, quando qui mitior est affectus, non nisi longiori temporis spatio corpus exhaurire valet, quod breuissimo, qui vehementior est, præstat, sed satis est si intelligamus, acutum in quo hæc apparent signa, non longe à fine abesse, diúq; (quãtum morbi natura admittit) iam affligere cœpisse: Idémque esse credendum, si per leuiora mala idem cõtingat. At excremẽta in morbis, qui ea gignunt, & ab illis patefieri possunt, non solum in quadã latitudine tempus præmonstrant, sed etiam diem ipsum, quo laborare cœpit, qui affligitur. Nam in vehemẽti febre si manifesta coctionis signa in vrina appareant: quarto die antea inchoasse morbum declarant. In mitiore quinto, vel septimo, aut vndecimo, vel decimoquarto. Eodem pacto excretiones coniecturã iuuare possunt. Sic sane Hippocrates scribebat in Aphorismis, morbũ regium ante septimum his cõferre non posse, qui febre detenti ante septi

ſeptimum biliosum humorem ad cutem regerunt. Vnde si confert huiusmodi excretio, cõstat omnino iam elapsos esse sex dies, quo febris hominem corripit: si sanguis, vel sudor, vel alius humor effunditur per synochas febres, qui hominem liberet, aut certe morbum insigniter minuat, certum est quatuor, vel septẽ potius à primo morbi insultu, intercedere dies: quum antea nulla vtilis excretio in huiusmodi malis fieri posſit. Præterea accidentia, quæ morbus progrediendo conſequitur, aut deponit, nõ obſcuras exhibẽt huius rei notas, si enim rigor, in exquisita quartana, per acceſsiones mitis apparet, signũ est plurimum ipsam quartanam durasse quum declinationis hoc sit signum: Si humor melancholicus est, qui nocet, & insignes in eo mutationes factas videamus, quum non nisi paulatim id fieri poſsit, ex materia morbi signa ducimus, credimúſque iamdudum morbos inchoasse. Eodem modo si dura solidáque est pars, quæ laborat, aut mollis, & ad patiendum promptior, notæ sumuntur: quandoquidem in eo corpore, vt difficile recipiuntur paſsiones, nisi violenta omnino sit causa, quæ morbum peperit, sic profecto colligimus longius ab initio rem abesse, propius autem si alterius generis est, quod afficitur. Cordis vulnera, vt ex subiecta materia notæ petãtur, perpetuo sunt recentia, eo quòd diu huiusmodi pars illa ferre nequeat. Antiquiora illa esse poſſunt in vesica, inteſtinis, & cerebro: sed non perinde vt in aliis partibus. Poſſumus etiam ex iuuantibus, lædentibúſque causis indicia quædam capere, sic enim adhibitis in quartana febre remediis, quæ declinantẽ morbum iuuare poſſunt, si ea cõferunt, vt declinationẽ iam adesse, sic plurimum morbum durasse certa coniectura credimus, quòd scilicet non nisi post longum tempus declinatio in huiusmodi affectibus contingere soleat. Idem ostendent quæ declinanti morbo obsũnt. Ac (vt breuiter dicam) quæ in singulis morbis eorum tempora docent, signa pariter fiunt temporis, quo illi inuadere cœperũt. Ad hoc signorum genus pertinere videntur notæ, quæ ex anni temporibus petuntur, veluti si quis hominem ineunte vere, quartana correptũ inuenerit: quum ad id tempus, in quo nõ gigni, sed diſſolui huius generis febres solent, tantũ plane intercedere temporis ab initio morbi putare poſſumus, quantum præsens anni constitutio ab atumno, vbi earũ origo est, distat.

ſtat. Quanquam tamen non impedio ſi hæc ſigna, vel ad naturam morbi, vel ad materiam referãtur: proptea quòd docent anni tempora, vt corporis temperies, qualis ſit morbi, & humoris redundantis natura, ex quibus colligimus qui proprij ſint morbi, & eorum cauſæ iis, aut aliis anni conſtitutionibus, vel corporis temperamento. An non etiã ſimilitudo ſuas in hac re cõfert notas? quandoquidem licet cognoſcere ex vno, aut pluribus, certo aliquo morbo, & tempore correptis, nõ amplius pullulantibus huiuſmodi malis, alios ſimiliter affectos in eiſdem tẽporibus pariter vt illos, ſuos morbos contraxiſſe.

Quibus notis depræhendere per morbum liceat, qua ſanitate præditus ante fuerat, qui laborat.

CAP. VI.



D non minus, quàm alia, ex eiſdem fontibus ductis ſignis, intelligemus: etenim affectus natura, quo quis laborat, id in primis docet. Quippe ſi benignus morbus fuerit, ſalubre, optiméque affectum corpus ſua natura eſſe monſtrat: contrà verò ſi malignus inſalubre, & non niſi deteriore conditione præditum, niſi forte externa cauſa, quæ morbum excitauit, maligna, aut benigna, vel etiam admodum exigua, aut vehemẽs extiterit. Nam quum ex ipſo corpore morbus tunc non proueniat, agentis cauſæ malignitate & vehementia, naturalis conſtitutio ita vitiari poteſt, vt peſsima, & maligna reddatur: quemadmodum in his contingit, qui ex venenis malignis ſuos morbos cõtraxerunt, quorũ vi natiuus color, alioqui bonus, & reliqua corporis natura ita mutatur, vt deterrima putari poſſet. In iis vero qui peſsimè ſecũdum naturam ſunt affecti, perinde faciles, & exigui ob leuitatem cauſarum, quæ morbos intulerunt, affectus aliquando naſcuntur, vt ex illorum natura facile non ſit commemorare, qualis eſſet per ſanitatem corporis ſtatus. Hoc ergo quod ex cauſis agentibus ſumitur, reiecto, aut diligenter expenſo, certa reddetur ex affectus natura huius rei cognitio: & multo magis profectò, ſi grauiſsimi affectus ex leuiſsimis cauſis, aut contrà ex grauiſsimis leuiſſima mala prouenerunt, intelligemus in priore caſu peſsimam, in alio optimã corporis conditionẽ ſubeſſe. Nec ſolũ

quidem

quidem morbi natura,ſed etiam differẽtia,vt magnitudo, & paruitas cognitionem hanc confirmant. Nam ſi grauior, quàm ſuapte natura eſſe debeat,in aliquo morbus appareat, id non in aliud reiicere poſſumus,quàm quòd mala compage,nempe delicatiore,mollioréq;,aut corrupta ſit à natura donatus,& non proſpera ſanitate præditus. Quinetiam naturalis ipſius corporis ſtructura,quæ per morbos adhuc conſpicitur,vt cauſa ex ſubiecta materia ſumpta idem ſignificat. Si enim quadratũ benéque carnoſum,& denique in ſimilaribus & inſtrumẽtariis partibus quantũ licet per morbos corpus,quod laborat,probè conſtructum inueniamus,non temerè ſuſpicabimur illi bonã contigiſſe,naturalẽ,ſanámq; conſtitutionem. At cauſæ, quæ morbum procrearunt,non obſcura etiam huius rei tradũt indicia. Nam ſi à leuiſsimis cauſis in morbum quis eſt proiectus,deteriorem in eo eſſe naturalem conſtitutionem arbitramur:contrà optimam in eo,qui omnibus validè reſtitit,& non niſi maximis iniuriis ſuccubuit. Ad hæc iuuantes cauſæ,& lædentes cognitionem confirmant:ſiquidem quæ valida eſt natura,etiam per morbos vim ſuam retinet, minimíſque remediis adiuta ſua mala vincit:Illis verò quibus data eſt deterior conditio quũ morbis vexantur,vix aliqua proſunt auxilia,natiuo nimirum robore deſtitutis. Cæterum ex parentibus,educatione, victus ratione,anni tempore,cœlíque ſtatu, felici ſyderum aſpectu,&(vt ſemel dicam)omnibus,quæ vim gignẽdi,conſeruandi,iuuandi,lædendi,& denique aliquo modo mutandi naturã noſtram obtinent,ſigna ducere poſſumus. Quo modo eos,qui ex ſanis parentibus procreati ſunt,quíque in aëre ſalubri degunt,& victu vtuntur idoneo vigentibúſque optimis aſtris ſunt cõcepti,& nati,bene affectos credimus: aliter verò habere,qui cõtraria ſunt ſortiti:Nec minus profectò ex effectibus,qui per morbos apparẽt,certa huius rei teſtimonia petimus:ſi enim per vehementiores morbos leuiora apparent ſymptomata,naturalis conſtitutionis robur oſtenditur,vtpote quæ mitigare valeat,quæ ſuapte natura grauia alioqui exiſtunt:veluti ſi quis grauiore morbo correptus,actiones validas retinet,vt ſi bene appetit, retinet, concoquit quæ mutatione egent,& excrementa expellit:ſi dormit,vigilat,facile mouetur,bene ſperat,faciléque morbum fert,par eſt exiſtimare huiuſmodi hominẽ per ſanitatem

tem bona conditione donatum. At si per mediocres morbos actionũ concidit robur,& prædictis contraria apparẽt, malam illi inesse corporis constitutionẽ deprahẽdimus. Id quod optimè, vt alia multa, Galenus noster dicere solet, virtutem scilicet fortem omnia contemnere, debilẽ verò & infirmam ab omnibus prosterni. Præterea excrementa, quæ à corpore prodeunt, & alia quæ in corpore fiũt, quum vrgentibus vehementioribus morbis à bona conditione nõ longè absunt, indicant corpus quod afficitur per sanitatẽ bene affectum. Sic sane quum sanguinem alicui initio morbi detrahimus,& eum floridum optimúmque conspicimus, corpus, quod illud procreauit, recte constitutũ iudicamus. Contrarium verò existimamus, si corruptus, putridus, aut denique mala alia qualitate præditus extiterit. Nonnihil etiam adiuuant ad hæc dignoscenda corporis qualitates: nã si quis per morbũ leuiorem asperior, durior, flauior, vel nigrior, aut liuidior statim euadat: aut putidum expiret, vel sentire se putet, aut aliã quamcunq; malam qualitatẽ, plus, quã natura morbi postulet, repræsentet: insitam ab ea, quæ per sanitatem est constitutio, huius rei causam nõ à morbo leuiore prouenire existimandũ est, cõtra si cui in maiore morbo corporis qualitates non multum euariant, optimus eius status quum valet, ostenditur: Quòd si eos, qui laborant, similiter habere, vt alij, quos bene, maléque affectos per sanitatẽ cognouimus, iudicamus, similitudo docebit quod in illis quærimus, ne superfluò plura exempla contestemur.

Quæ ostendant, quæ præcesserunt in conualescentibus. CAP. VII.

IAM verò non solum conualescentes,& recenter à morbo liberatos, ex eisdem signorum generibus depræhendemus, sed etiam quo, qualique morbo vexati fuerint, dignoscemus. Nã quæ in partibus similaribus adhuc apparet intemperies,& vitium, quod instrumẽtarias partes vrget: eas potissimum laborasse ostendunt, quæ (si adhuc plurimum à naturali statu huiusmodi mala obsunt) testantur profectò grauissimum extitisse morbum, qui hominẽ male habuit: si calor, siccitásque pariter immoderata adhuc appareãt, notæ sunt cõpositi morbi præteriti. Sin verò in alterutra qualitate

litate patitur intemperies, simplicem morbum fuisse agnoscimus. Atque eadem ratione alia genera, differentiásque morborum ex eorũ reliquiis commemorare vnicuique licebit. Nec obscuriora quidem indicia præbent prægressi morbi eorum effectus in conualescente corpore derelicti. Deprauata etenim, aut imbecillis appetentia, vel concoctio nutrimenti: excrementorũ præterea permutatæ qualitates, tardæque expulsiones, aut celeriores quã par sit: quinetiam corporis extenuatio similares partes affectas fuisse repræsentant instrumentarias verò qualitates, functiones, & alia opera nondum integritati restituta, quæ ab huiusmodi partibus proueniunt. An verò vniuersum corpus, vel aliquæ potissimũ partes morbis molestatæ fuerint, docebunt præter essentiã ipsius morbi, quæ in vniuerso corpore, aut in aliqua duntaxat parte cõspicitur, symptomata, quæ eas sequuntur. Si enim cruris actio peculiariter vitiata est, illius partis vitium fuisse intelligimus, si pulsus mutati, cor: si somnus, aut vigilia male habent, cerebrum, si nutritio corrupta est, hepar, si appetentia cibi, & potus, ventriculus, si sensus, & motus, neruosum genus, si venus oblæsa est, genitales partes. Et denique præ ceteris illas vexatas fuisse depræhendemus, quarũ opera, & officia à naturali cõditione maximè recedunt. At ex morborũ causis præcognitis, nonnulla etiã indicia capere possumus: si quem enim, ineunte vere, liberatum conspexerimus, ferè prædicere licebit inflãmationem alicuius partis, aut synocham febrem fuisse, quæ hominem infestauit. Si æstate quispiam occurrat à morbo ereptus, aut tertiana, vel ardẽs febris, aut deniq; biliosus, calidissimúsq; morbus præcessit. Si vero autumno, dificilis, grauísque morbus, inordinatus, inæqualis, & siccus hominem vexauit. At si hyeme inueniatur, qui è morbo excessit, diuinare licebit stomachi dolorẽ, aut coli intestini, vel capitis grauitatẽ, vel quotidianam febrem, aut tussim, vel alium huius generis morbũ antecessisse, quod scilicet huiusmodi tempora tales morbos parere soleant. Eandem præstat vim ratio victus, siquidem varia, copiosa, intempestiua, vel alia ratione vitiata nutritio, quæ sanguinem gignit copiosum, vel bilem, vel pituitam, aut alium humorem procreat, tales repræsentat morbos, quales humores ab ea nati committere possunt, si ob vitæ conditionem præter modum exercetur, aut afficitur

citur

citur pars aliqua,nõ temerè ingruẽtibus morbis eam infestatam suspicari poterimus. Hac enim ratione literarũ studiosi capitis dolore,& cruditatibus tentari solent, & fabri ferrarij ophthalmiis, & qui chymicã artẽ superfluo studio exercent ex cõtactu argenti viui neruosis partibus vt plurimum afficiũtur. Ac ne singula prosequamur, ex efficiẽtibus morborũ causis quis,qualísque molestauerit morbus, non obscura cõiectura cõpræhendemus: Nec minus iuuat subiecta materia huius rei cognitionem: Hoc nãque pacto si validum,robustúmque suapte natura est corpus, cõmemorare possumus grauẽ omnino morbum extitisse,quãdoquidẽ huiusmodi naturæ,non nisi à maximis causis laborare solent. Quemadmodum etiã ij, qui corruptis malignísque humoribus sunt referti. Aliter verò iis contingit, qui delicatam, sed absq; alio vitio naturã sunt sortiti. Nec desunt quidem in hac re signa ex iuuãtibus, lædentibúsque causis sumpta. Nam si pauca,& ea vix prosunt,lædunt autẽ plurima,faciléque conualescentes,notũ fit non parui momenti fuisse morbum,qui antecessit. Contrà verò si omnia statim postea quã euasit à morbo,prosunt,aut à paucis offenditur,si quamprimũ vires suas colligit,& sua opera aggredi cupit, & ea inchoata facilè exercet,à nulla re offensus,credere par est huiusmodi hominẽ breui,leuíque morbo vexatum. His verò contraria contrarium significant. An non etiam eos censebimus vehementer laborasse,si alios sibi similes,simili tempore,similique morbo correptos,pariter affectos nouimus? veluti quum grassante graui febre, aut difficultate intestinorum,eos,qui eodem morbo affecti fuerunt,vehementer vexatos,aliorum exemplo,quæ præterita sunt,pręedicimus.

Notæ eorum,quæ præcesserunt insanis.

CAP. VIII.

NON aliter profectò hæc quàm alia prædicta in memoriam reuocabimus. Si enim firma appareat corporis cõstitutio,validæ omnes actiones,qualitates corporis planè secundum naturam,excremẽta pręterea,& alia opera in nullo euariẽt à naturali sua cõditione,parúmq; possint morbosæ

causæ,

causæ, nihil insigniter lædat, omnia vel plurima prosint, vt bene sanum, sic nullo morbo multò antea laborasse corpus indicatur. Sin verò cõtraria iis eueniant, vel infirmum suaptæ natura corpus vel non longè antea morbo liberatum, aut etiam imminere aduersam valetudinem cognoscimus. Sic sanè alia quoque, quæ per sanitatem paulò prius facta sunt, intelligere licebit: humidius siquidem corpus, subtumida, decoloratáque facies, & pigrities quędam ad actiones obeundas in his apparent, qui recenter à somno sunt expergefacti, nondum scilicet ad externa membra producto calore, qui per somnum in visceribus internis conclusus fuerat. Quinetiam excrementa in his halituosa apparent, humectato nimirum per somnum corpore, læduntúrque ij, si statim cibum assumant, at motu iuuantur. Eodem pacto eos, quos ira affecit, deprehendimus ex toruis oculis, inflammato adhuc, rubicundóque vultu, concitatis, turbatísque pulsibus, & respiratione, & quod similia his habeant, quos simili affectu perturbatos nouimus. Ac ne singula in hac re expendamus, si omnium vim, quæ in corpus nostrum agunt, perspectam habuerimus; si quid in vnoquoque fieri possit, nouerimus, si præterea quid iuuet lædátque impressiones ab his, quæ prius egerunt factas, & demum quid simile alteri existat, cognouerimus, etiamsi multa multis sunt communia, in singulis tamen inuenias quid vnum ab alio distinguat, & quod quæris, ostendat.

Quomodo intelligere liceat, mortuo homine, qui morbus mortis causa extiterit.

CAP. IX.


VVM præsentes sunt morbi, nonnunquam perinde dubia sunt signa, quæ morbi genus, differentiámque monstrant, vt mors expectanda sit, quæ rem aperiat. Quoties enim quæso controuersiæ inter medicos de his nascuntur, quũ vnus masculorum abdominis, alius hepatis inflammationem putet morbum esse, qui affligit. Vulnerato capite, existimat aliquãdo medicus abscessum in cerebro factum, id quod negat alius. An vulnus thoracis pulmonem attige-

rit, sæpe ignoramus, & denique multa alia in dubium vertuntur, viuente adhuc homine, quæ mors ipsa patefacit. Quare non inutile esse duco, vt paucis etiam quomodo id fiat, doceamus. Itaque morbi essentiam in nonnullis quis affectus mortem intulerit, docet, vbi scilicet vnicus est, & sensibus patet. Sic enim iudicamus ex vulnere hominem periisse conspecta plaga, quæ ad vtranque thoracis partem pertingit. Clarius id licebit perspicere, si nouerimus, quid per se quilibet affectus præstare valeat, quid verò accitis aliis malis: Nam cerebri vulnus, nisi statim occidat, non nisi accersita inflammatione hominem perimit. Qui vehementes dolores inferunt morbi, aut resolutis spiritibus, aut antea parta inflammatione vitam adimunt. Ipsę autem inflammationes, quæ locum quempiam occuparũt, lethales sunt; eo quòd suppurentur, putrescántque. Vnde ex propria natura morborum innotescet quod inuestigamus: Si id scilicet nouerimus quid vnumquodque sua vi præstare valeat, quid loci ratione acquirat, & in quæ singula mutari posśint. Quòd si plures affligunt morbi, qui grauior fuisse iudicatur, mortis auctor existimandus est. Præbent & suas notas ipsorũ morborum causæ: etenim inter eorum effectrices, quæ grauissimæ fuerunt, morbos eos excitarunt, qui mortem intulerũt. Si pituita, & atra bilis pariter morbos committunt, ductis notis à materia ex qua morbi nascũtur, suspicari possumus eum, qui ex melancholia natus est, vtpote qui ex deteriore causa consistit, interemisse. Si ex cordis affectu quispiam periit, non abscessum, sed aliud genus mali mortem intulisse arbitramur, quod scilicet abscessum sustinere nequit, cerebrum verò potest, vnde ex subiecta materia admonemur per vulnera illarum partium quis & qualis morbus mortis auctor fuerit. Nec absurdum quidem est ex causis sine quibus, & cum quibus morbi gignuntur, & constant indicia capere: quandoquidem probabilius est eum morbum qui longiore tempore vehementius & continuo infestauit, & in deterioribus locis sui originem duxit: potius quàm alium, qui aliter habet, vitã homini ademisse. At morbi effectus, qui extincta vita emergunt, certius quis & in quo loco corporis morbus fuerit, testantur. Hoc enim pacto exanthemata, quę morbillos vulgus vocat, nigra, aut liuida, quibus cutis mortuorum aspergitur, non qualemcunque febrem, sed prorsus pestilen

pestilentem, quæ hominem iugulauit, ostendunt. Idem etiã tumores, qui in glandulis inguinum, vel axillarum extuberant, & nonnunquam erosa cute pus emittunt, peste confectum hominem docent. Pus quod per nares in morbis effluit, abscessum in cerebro fuisse prodit, quòd si per os emittitur, eundem affectum in ventriculo, aut parte aliqua vicina, quæ scilicet sua excrementa eò transmittere valeat, indicat. Summa corporis gracilitas tabe confectum fuisse hominem manifestat. Fœtidus odor, qui statim, mortuo homine, erumpit, internum abscessum disruptum (qui iam antea quum integer esset) mortis auctorem denunciat. Nigra cutis, aut alius in ea color, præteriti morbi signa quoque præbẽt. Sic enim Galenus libro primo de Victu acutorum eos, qui pleuritide perierunt, vbi omnino refrixerint, nigrum latus affectum habere scribit. Sic etiam ex primis qualitatibus ductis signis libro primo de Præsagitione ex pulsibus distingui eos, qui ex cõuulsione ab his, qui ex syncope perierunt, quòd scilicet illorum corpora diutissime permaneant calida, horum verò calor, vel etiam viuente homine, extinctus conspiciatur. Quòd si quis, experientia duce, notasset, quid singulos morbos, homine vita functo, peculiariter sequatur, certam (quantum in huiusmodi re haberi potest) cognitionem haberemus. Verùm quum in paucis adhuc hæc sint notata, nec quæ prædiximus indicia, monstrare possint quod quærimus, anatome consulenda est, & quæ similia in aliis apparuerũt. Illud verò prętermittendũ nõ est, non solum in his, sed etiam in aliis omnibus quæ præterierunt indicia quædam peculiariter sumi ex hominis, cuius statum inuestigamus, & aliorum, qui cum eo versati sunt, narratione. Hinc enim quæ, qualésque causæ morbos excitauerint, & alios corporis affectus ex quibus notas petimus, deprehendimus. Et hæc quidem satis de memoratiuis signis, ex quibus studiosus lector iuuari poterit ad alia, si quæ desunt, excogitanda.

*

IOANNIS ARGENTERII DE SIGNIS PROGNOSTICIS

LIBER QVARTVS.

Quæ de futuris prænoſcenda.

CAP. I.



VANTA ſit ſignorum, quæ quod futurũ eſt prænunciant, vtilitas, antea oſtendimus: quinetiã ex ſuperiori tractatione quæ, & quot ſint illorum genera, & differentiæ, à quibuſque ea ſumantur, facile intelligi poteſt. Nũc verò ad ea, quæ illis ſunt propria, tempeſtiuum eſt vt properemus. Qua quidẽ in re illud in primis explicandum eſſe duco, quæ nã de futuris ſint prænoſcenda: hinc enim poſtea ſingula commodiſsimè explicare licebit. Itaque quum triplex ſit noſtri corporis ſtatus: aliquando ſiquidem ſanum eſt corpus, aliquando ægrũ, aliâs à morbo conualeſcit. (Placet enim hoc loco hac vti diuiſione inſtituto noſtro accõmodatiſsima) communia quędã omnibus in primis præcognoſcenda ſunt: deindę quę ſingulis ſunt propria. Porrò in omnibus illud quærimus, an perſeuerabit, qui præſens eſt ſtatus, an non: quòd ſi mutabitur, in quẽ mutatio fiet, & quę erit mutationis ratio, quę cauſæ, quãdo, quo modo, & per quẽ corporis locũ mutatio continget. Peculiaria autẽ, & ſingulis propria hæc ſiunt, & plura capita in quibuſdã, quàm in aliis recipiũt. Si enim corpus eſt ſanũ, neceſſariũ eſt præcognoſcere, an quæ præſens eſt ſanitas, diu durabit, vel nõ: quandoquidẽ id ad præſeruationẽ futurorũ morborũ, & conſeruationẽ præſentis ſtatus plurimũ confert. Nam ſi quæ præſens eſt ſanitas, proba, & inculpata fuerit, nulliſque morboſis iniuriis eã expoſitam cognoſcamus, ſecuri in illius conſeruatione verſabimur, alioqui præſeruationem imminentiũ morborũ procurabimus. Eodem modo ſi eos, qui per ſanitatẽ male ſunt affecti, ſperauerimus: ætatis, aut alterius neceſſariò ſubſequuturi remedij,

vt temp

vt temporũ mutatione, melius habituros, aliis medicamẽtosis auxiliis minime iuuabimus: eos verò, quos desperamus naturæ, vel alio communi beneficio melius aliquid cõsequi posse, artis nostrę ope restituemus: meliorẽ nimirũ statũ procurantes, & interim futuros morbos præcauentes. Confert etiã huiusmodi cognitio ad famã & authoritatẽ cõparandã, & per seipsam iucũda quidẽ existit. Quis enim nõ admiretur, & extollat medicũ, qui prædicere possit longiorem, aut breuiorẽ fore hominibus vitã, & hunc melius, aliũ deterius quidpiã ætatis cursu consequuturũ? Deinde quibus morbis per vitã infestabitur vnusquisque, medicũ prædicere oportet. Prętereà à quibus causis, quóue modo illi in singulis excitabuntur, an scilicet ab externis, vel internis iniuriis, an paulatim, vel subitò, & cõfertim, aut alio deniq; modo prouenient. Quæ cognitio plurimũ sanè prodest ad præseruationem rectè instituẽdam: aliter enim victũ his adhibebimus, qui ab externis causis facilè offendi possunt, aliter verò his, qui internis iniuriis maximè sunt obnoxij: illos itẽ qui magnis morbis sunt expositi, religiosius viuere curabimus: liberius quos pręsentiamus non nisi in leuiores morbos lapsuros: impetũ præterea causarum, quę subitò, vehementérque nocere valent, per sanitatem frangemus, si omnino cõpescere nequiuerimus, ne paulatim etiã obsit. Ad hæc tempus, quo mutatio continget, antea pręnoscendũ est: quippe si præsenserimus quo tempore venturus sit morbus, intelligemus etiã, quando vehementer vel segniter illi sit resistendũ, eos nãque, qui iam ferè cũ morbo confligantur, venę sectione, purgatione, vel alio generoso remedio ob instantis morbi timorem, qui inducias non præbet longiores, iuuabimus: In aliis verò, qui longè absunt à morbo, solo ferè victu paululum mutato, aut certè mitioribus remediis morborum causas abscindere, & vitium emẽdare licebit. Postremò corporis locus, per quem morbosæ causę in corpus sese insinuabunt, præsentire necesse est. Sic sanè licebit, si extrinsecus inuasurę sint, externas partes munire, si intrinsecus cõtinentur, adhibitis ei loco remediis, in quo resident, eas remouebimus: demum an toti corpori, vel partibus quibusdã duntaxat prospiciendum sit, hoc modo intelligemus. At si corpus à morbo conualescat, illud imprimis ignorandum non est, an vera sit conualescentia, vt sperare possimus pri-

ſtinam ſanitatẽ venturã an non, ita vt relapſurũ in morbũm hominẽ vereri debeamus: deinde ſi morbus ſequetur, quisnam, & à quibus cauſis, an ſcilicet priori ſimilis, an alterius naturæ, an ab his, quæ ex morbo ſunt relicta, veluti ob retẽtionem humorũ, vel nimiã effuſionẽ, denique à quibus morbi repullulabunt, prædicere expediet: atque illud etiam an paulatim, vel ſubitò vel alio modo. Ad hæc quo tempore, an cito, vel tardius hæc euenient, & cætera, quæ præcognoſcẽda diximus in ſanis, quum morbus expectatur, hoc etiã loco notãda. Iam verò in corpore morbo affecto, multa antequã eueniant, præſentire oportet: atq; illud quidẽ in primis an morbus ſolui poterit, vel non. Non ſoluuntur, qui nec occidunt nec ſanãtur vnquam, ſed hominẽ comitantur ad mortem: de quibus illud ſcire neceſſe eſt, an toto vitæ curſu eundem tenorem ſeruabit, quẽ iam accepit, vel potius miteſcet, aut augebitur malum. Quòd ſi morbi eius generis fuerint, qui ſoluũtur, terminũ ſolutionis prædicere conuenit, an ſcilicet ſalus expectanda ſit, vel mors metuenda. Solutionis poſtea qualitas conſiderãda, an ſcilicet fidelis, vel infida, facilis, aut difficilis, perfecta vel imperfecta cõtinget ſolutio: deinde quo tempore hęc euenient latere non debet: quãdoquidem ſi quid aliud, id à medico requiritur, an breuis, vel longus morbus ſit futurus, quo tẽpore ætatis, anni, quo mẽſe, quo die, quáue hora tandẽ deſinet. Solutionis cauſa præterea à medico cognoſcenda eſt, an ſcilicet ſudor, vel vrina, aut alia excretio, vel aliud denique remediũ morbũ finiet: & nunquid morbus ex morbo naſcetur, antequam prior recedat, ignorandum nõ eſt. An naturæ beneficio, vel artis potius, aut vtriuſque opera propelletur quod infeſtat malum. Atqui modum, quo morbi ſoluũtur, ignorare turpe eſt: quãdoquidem plurimũ refert ſcire, an ſubitò, vel paulatim abibit morbus: etſi ſubito, an cum vehementia, vel abſque illa diſſoluetur. Quinetiam quũ morborũ cauſæ nõ ſemper per eundẽ locũ abeant, ſiquidem aliquãdo per externas partes, vt quum per ſudorem finiuntur morbi, recedunt, aliquãdo per internas ſibi viam quærũt: veluti quũ per vrinã, vel alui fluxum, aut vomitum noxij humores excernũtur: nõnunquã etiam apertis venis in naribus vel ano, aut vtero ſanguis cũ morbi cauſa reiicitur: cõtingit præterea, vt ab vna parte in aliam regeratur humor, qui morbum cõmittebat, vnde abſceſſus,

ſceſſus, tumoréſque præter naturã excitãtur. Quamobrem deſignandus eſt locus, per quem ſperemus morbũ, morboſáſque cauſas abituras. Poſtremo vbi plures ſunt ægritudines, ordo requiritur, vt intelligamus qui omnium primus, qui deinceps ſoluetur. Atque hæc quidẽ omnia præſentibus morbis prædicenda, non ſolum ſalus, aut mors, ſolutionis tempus, & modus, quemadmodum Galenus libro quarto de Præſagiis ex pulſibus refert, id quod omnibus citra aliam probationem patere puto. Quarum quidẽ rerum cognitio non ſolum per ſe iucunda & honorifica medico exiſtit, ſed etiam perinde neceſſaria, vt ea nihil vtilius exiſtimari debeat: niſi enim ille prænouerit quẽ finem ſit habiturus morbus, ignorabit profectò quid ſit agẽdum: ſiquidem morbis qui curari poſſunt, aut non occidunt, remedia omnia cõmoda ſunt adhibenda: His vero, quos præuidemus omnino fore lethales, non item, aut certe non generoſa, ne ſuã authoritatem amittant, nec aliis poſtea præſidio eſſe poſsint, quos iuuare ſunt nata. Si integra, fideliſq;, & perfecta ſolutio expectatur: nihil præterea innouandum, nihil metuendũ. At ſi aliquid in corpore relinquat morboſum, remediis aliis pugnandum erit, ſi infida fore creditur, recidiua timenda, repugnandúmque nouis auxiliis, ne id contingat: ſi imperfecta, addendum erit quod deficit, ſi difficilem fore prȩuideamus, corpus, viréſque muniemus: & aliis modis quantũ fieri poterit, eam facilem reddere conabimur: quòd ſi facilis expectetur, ſpem ſalutis cõfirmat, & ſecuros nos reddit. In breui morbo aliter curationẽ, & victum inſtituimus: aliter verò in longo, ſi cauſam ſolutionis morbi perſpectam habuerimus, ſiquidem mortem allatura ſit, illi reductabimur: ſi vero ſalus ſperatur, vim illius, quantũ in nobis fuerit, promouebimus. At ſi non niſi paulatim morbus finiri debeat, intelligemus non eſſe ea remedia tentanda, quȩ ſubitas mutationes efficiũt: Sin vero ſubito, ſi modo id ſine vehementia cõtingat, nihil innouare, nec quicquam vereri oportet: Si verò vehementia accedat, vt in criſibus cõtingit, aut retundemus impetum agentis naturæ, ſi modo id non prohibeat ſanitatem reſtitui: aut ſaltem prȩſente impetuoſa ſolutione, nihil formidabimus mali, antea præmoniti, non aliter ſalutẽ contingere poſſe. Quum locũ perſpectũ habuerimus, per quem morbus finiri debet. Si mortem venturã timebimus, viam

occludemus, ne vita per eam expiret. Quo modo sudores le thales, adstricta cute compescimus, & ad internas partes effluentem humorem reuocamus: at si salutẽ præsenserimus, admonemur, si via cõmoda fuerit, ne aliã tentemus; sed eã, quantũ fieri potest, faciliorem reddamus: dilatatis scilicet meatibus, & humore extenuato, qui per ea loca ferri debet, si verò incõmoda agnoscitur, aliam eligemus aptiorem, ad eámq; morborum causas deducemus, vt liberum exitum inueniant. Cæterũ vbi plures sunt morbi, qui simul hominem infestant, plurimum refert scire, quinam primo loco, & qui deinceps abigi potest: ex hoc enim intelligemus, cui primo, maximéque sit medendum: cui verò postea resistendum.

Ac profectò, quum signorum huiusmodi variam multiplicémque naturam & vsum perpendo, nescio qua ratione antiqui scriptores horum explicationẽ omiserint. Si enim librum Hippocratis excipias, in quo salutem & mortẽ prædicere docet, idque in solis morbis acutis, atque Galeni tertiũ librum de Crisibus, qui tractationẽ suam his morbis duntaxat, qui per crisim soluũtur, accõmodat, nihil apud alios inuenies memoria dignum, quod ad hanc rem faciat. Licet præterea artem (meo quidẽ iudicio) in omnibus desiderare. Nam Hippocratis tractatio à nullo certo initio auspicatur, multáq; omittit, à quibus certa indicia sumũtur ad id quod proponit explicandum vtillissima. Quid verò Galenus præstiterit, omnibus cõstare puto: omnia enim omittit signa eorum, quæ in sanis & conualescentibus vẽtura sunt: nihil docet prædicere in morbis longis, nihil in vulneribus, fracturis, luxationibus: nihil in intemperaturis, quæ absque feruore humoris infestant: nihil denique nisi ferè in paucis morbis, qui per crisim dissoluuntur: quũ tamen omniũ tractationem ars nostra polliceatur. Nec verò etiam in his morbis, quos explicãdos suscipit, capita omnia attingit, quæ proposuimus: sæpe enim relinquit, quæ qualitatẽ solutionis, modum, tempus, locum, & quę ordinem prænunciant. Sparsum præterea omnia explicat, nec à certis principiis exorditur, nec omnes signorũ fontes exhaurit. Generalem præterea illorum vim nõ docet. Ac (vt breuiter dicam) multa nobis in hac re reliquerunt antiqui medici, in quibus nos ingeniũq; nostrum exercere valeamus. Quod qui nõ agnoscit, aut eos non legit authores, aut ignorat, quid sit arte aliquid scribere,

re, aut ne videatur negligentior fuiſſe, & fateri ſe aliquid à nobis diſcere malignè diſsimulabit, ſed litigent illi quantum velint de aliorum placitis, tueantur ſuos authores, & ingratitudine noſtros labores compenſent, illis enim hæc nõ ſcribimus, nec aliud præmium à deſperatis, & corruptis huiuſmodi ingeniis expectauimus vnquã, verùm aliorum cauſa, qui melius ſunt affecti reliqua proſequamur.

De facultate prædictionum.

CAP. II.

PRAEDICTIONVM multiplex quoque, & varia vis exiſtit, propterea quòd ſcopos plurimos habet præſagiendi ratio, & multa ſunt inter ſe diuerſa, quæ ſua ſigna præbent ad ea, quæ futura ſunt, prænoſcenda. Nam & fines diuerſi, & ratio perueniẽdi ad finem multiplex, non ſolum in ſummis generibus, ſed etiam ferè in ſingulis propria apparet. Non habent autem eandẽ facultatẽ ad hæc oſtendenda ſigna omnia: quum quædã nihil vnquã in hac re monſtrẽt: alia ad omnia vim ſuam effundant: quædã in vno duntaxat id faciãt, eóque non omni, aut etiam in omni, & ſolo: quædam rurſus ſignificant ſuapte natura. Alia huiuſmodi vim alterius ratione exerunt, ſunt præterea quædam mediata, alia immediata. Non deſunt, quæ maximam facultatẽ obtineant: nonnulla quæ minorẽ, & alia quæ eadem ratione plura, aut diuerſo modo ſignificent, Sunt quę ſemper idem prænuncient, alia verò maximè diuerſa: inter quæ reperiuntur quæ etiam contraria in eodem ſtatu oſtendant, & ancipitem facultatem ſortiantur. Appellant porrò medici quæ nullam vim habent, aut contraria ſignificandi, aut ancipitẽ, neutra: quæ verò bonum finem ſpectant, bona: quæ malum, mala. Atquæ inter illa, quæ ſalutem ipſam præſagiunt, ſalutaria: inter hæc verò, quæ mortem prænunciant, lethalia. Quæ verò qualitatem ſolutionis, locum tempúſque declarant, ſimplici nomine non ſunt donata, ſed circũlocutione genus ſignorum, de quo agimus, exprimimus: veluti quum dicimus ſigna longitudinis, breuitatíſque morbi, vel quæ fidam vel infidam, perfectam aut imperfectam ſolutionem prædicũt, & quæ alui profluuium, aut ſanguinis fluxum per nares, vel

vrinæ copiam denunciant. Quæ verò difficultatem ostendunt in his, quæ finem spectant, mala: si sanitas finis statuitur, alioqui bona dici possunt. Nam quæ longitudinis morbi in salutari affectu sunt testimonia mala, bona verò, quæ breuitatis sunt indicia: contra quæ proximam mortē prænuncianr mala, aut etiam pessima. Quæ verò eam retardari docent, bona quidem in eo genere, sed non simpliciter, vt alia, quæ bonum finem spectant, cēsentur. Quinetiam quæ maximā vim habent, propriis nominibus, quibus eā agnoscamus, pronunciantur: veluti quum optima extremè bona signa dicimus esse, quæ certissimam, & proximam salutem in morbis ostendunt. Pessima verò, vel extremè lethalia, quæ instantem mortem repræsentant. Dicentur etiam bona, quæ in sanis probam sanitatrm, eámque diu duraturam præmonstrāt: mala verò, vel pessima, quæ futuri, maximíq; morbi sunt notæ. At quæ ad multa vim suam spargunt, communia, alia verò propria, & peculiaria indicia dicūtur. Quæ autē subitā in morbis solutionē, & diem produnt, decretoria iudicatoria, & critica dicūtur. Reliquæ supradictæ differētiæ propriis nominibus carēt: Iam verò qualis sit singularum rerū, ex quibus signa ducūtur, vis & facultas expendere oportet. Igitur constitutio ipsa nihil indicat eorum, quæ futura sunt. Non enim propterea quòd sanitas est, morbi sunt expectandi, aut salus, eo quòd morbus: genera autem, differentiæ, & partes illius omnia ostendunt quæ futura sunt. Nam si perfecta sanitas præsens est, morbi nullus metus: si morbus magnus, periculū de vita significatur: si paruus expectanda sanitas, ita mors, aut salus cōtinget: si acutus morbus est, excretio est vētura & subita mutatio: si acuta febris vrget, paulatim vero soluetur vlcus, & fractura. Fide solutionis benignus, infidæ malignus morbus est nota. Per aluum soluetur morbus, qui cū humore intestina torquet, obstructio, quæ febrem cōmittit, priusquā ipsa febris desinet, morbi principium in grauioribus malis nec salutem, nec mortem promittit: declinatio semper salutē expectare suadet. Incrementum, & vigor nunc vnum, nunc aliud pronūciant. At nō semper ex rei essentia notas sumere possumus ad id, quod futurū est, præsagiendū, propterea quòd aliquando intus latent morbi, aut tota substantia nocent, adeo vt eorum natura minime perspici valeat, nec semper suapte natura

quum,

quum significat, sed etiam nonnunquam subiectæ materiæ ratione futuri euentus sua exhibent indicia. Etenim apoplexia, & maxima vulnera suapte vi, & natura, periculũ minantur, in debilioribus vero corporibus mediocres morbi, & minima etiam vulnera earum partium, quę principatum in corpore obtinent, ob subiectam materiam mortem prænunciant. Propria autem vnicuique sunt signa, quę ab illius essentia sumũtur, & proxima, maximæq; virtutis existunt, sed nunc bonum, nunc malum pro natura affectus pollicentur: id tamen, quod ab initio ostendere cœperunt, perpetuo monstrant. Acutus siquidem morbus testatur perpetuò breue fore malum qualiscunque sit futurus illius exitus. Porrò diuersa significat eadem ratione, & eadem alio modo sæpe monstrat morbi natura: eo enim quòd maximus sit morbus, mortem, eámque citò venturam prænunciat: quòd verò calidus sit, vt febris, genus mortis significat, quòd scilicet alterando temperiem dissoluat: quòd verò in declinatione morbus soluatur, testatur sine crisi solutionẽ fore, eámque fidam, vtpote tunc victa perfectè morbi causa. At verò causæ morborum in hac re signa præbent non quidem simpliciter, eo quòd causæ, sed quoniã huius, vel alterius generis, differentiæque existunt. Non enim eo quòd vulnerantia morbum intulerunt, salutem, aut mortẽ præsagiemus, sed quòd vehementes, paruæ, benignæ, malignæque extiterint: Salutarem siquidem morbũ credimus fore, & citò venturam sanitatem, fidámque solutionẽ, eámque paulatim, & non confertim, si leuiter vulnerantia, nullo infecto veneno, morbum pepererunt: Non salutaris, aut perniciosus morbus expectandus est, nõ qui corpus infestat, sed qui præcipuas corporis partes occupat: si atra bilis morbum committit, suspectam vitã habere oportet: si ex spiritu morbus natus est, tutiora, breuioráque omnia expectare oportet. Vbi ex calido humore morbus constat, ferè semper excretiones contingent. Naturæ autẽ robur, quæ morbos finire solet, omnia bona, & citò ventura, quantum in se est, pollicetur. Quæ iuuant causæ, indicia sũt sanitatis futuræ, quæ verò lædunt, aut mortem, aut longam ægritudinẽ prænunciant. Nec desunt quidem ex causis sine quibus notę, quippe astricta cutis, vrgente febre putrida, longum fore morbum indicat. Contrarium verò ostendit, quæ rara est, & laxa. Habent autem

autem eædem causæ vim significandi in plurimis, veluti iuuantes, & lædentes, quæ multis morbis prosunt & obsunt, & materia ex qua plurimi morbi procreantur, quæque multis subiicitur, & illæ sine quibus, & cũ quibus plurimi morbi gignuntur, intenduntur, minuuntúrque. Quæ verò ex robore, imbecillitatéq; sumũtur, vbi diuersus statuitur finis, diuersam vim capiunt: in eodẽ verò eandẽ semper retinent. Nam robur salutaribus celeritatem addit, perniciosos verò morbos tardat, idq; lethalibus omnibus, & salutaribus commune. Imbecillitas contraria significat, quanquã tamen in his, quæ ad finem consequendum pertinent, similem nonnunquam in diuerso fine facultatẽ ostendunt. Vbi enim valida vis in corpore residet, si humor adest noxius cum excretione, vel abscessu, salus & mors contingit: atsi infirmæ vires subsunt, sine his eadem euenient. Cæterũ quæ gignunt causæ, qualẽ vim habent, talem profectò in significãdo præbent, communem scilicet multis, si multa gignere valeant, sicut calor, qui inflammationes, febres, distillationésque parit, ostendere potest, quid in illis omnibus sit venturum. At quæ vulnerant, contundunt, vt suapte natura vnũ morbi genus committere, sic quid in eo expectare oporteat, duntaxat patefaciunt. Porrò sua signa causæ semper exhibent, & efficientes, vel suapte natura: vel materiæ patientis ratione. Nã venena per se periculum minantur, vulnerantia non nisi quum partes quasdã magni in corpore momenti percusserint. Mediata quidem sunt in his signa, quæ à causis sumuntur, quoniam enim leuem, aut grauẽ morbum significant, salutis, aut mortis indicia fiunt, aliorũ autem immediata signa esse possunt. Nam quòd cito finiri debeat morbus, bilis ipsa (vtpote tenuis calidáque) si illius causa est, declarat. Habent certe magnã vim ad significandũ causæ, sed non propterea omnes certissimã: pollicentur enim vires validæ salutẽ, sed non perpetuò. Nam aliquãdo à grauissimis morbis tandem vincuntur, nec necessariũ omnino est salutarem fore morbum, quoniã aliquantulũ à remediis sit alleuiatus, sed æger, cui multa valde prosunt, is prorsus sanabitur. Occidet verò ægritudo, quę ab omnibus offenditur. Perpetuò autem bona, aut mala sunt signa, quæ à causis petuntur: bonũ etenim semper est vires cõstare, & causas, quæ malum pepererunt, & fouent, paruas, benignásq; esse. Contra verò

verò malum, si vires subsunt infirmæ, & vehementes, malignæq; morbi causæ extiterint. Ostendunt præterea causæ queadmodũ ipsi affectus diuersis rationibus, idẽ & eisdem diuersa. Nam si vehemens est causa, quæ mortẽ infert, pessimum finem, eúmq; proximũ portendit: quia verò fortè est putridus humor, qui morbũ facit, alterationẽ, aut vacuationem significat, quæ mortẽ sit allatura. Cæterũ in effectibus ipsis maior varietas cõspicitur: nã actio læsa in sanis morbũ indicat futurũ, in morbis verò nihil prorsus, nisi accedat differentia, id quod etiam excremẽtis cõtingit. Si enim ea mutata sint à naturali conditione, valente adhuc homine, nisi corrigatur vitiũ, timẽdus morbus est, at eo præsente, nec salutis aut mortis illa sunt indicia, sed quæ vel multũ, aut parum à natura sua recedunt. Igitur inter actiones quędã semper malæ, vt imbecillitas, ídq; etiã in omnibus: quędã verò, quæ nec bonæ, nec malæ censeri possunt, vt in febribus cubare in dextro, aut sinistro latere: nihil enim id refert ad salutem aut mortẽ prædicendã: quædã verò partim bonæ, partim malæ, ídq; vel in eodẽ subiecto, eodémq; tẽpore, vel diuersis. Sunt autem huiusmodi functiones, vel deprauatæ solum, vel auctæ, vel tristes, aut cũ imbecillibus cõiunctæ, bonum siquidẽ est, & partim etiã malũ, si is, cui antea omnium rerum deiecta erat appetentia, appetat, sed res absurdas: bonum etenim est, eo quod appetere incipiat, malũ quod aliena desideret: malũ est delirare, & vigilia torqueri incipiẽte febre, at instãte crisi, malũ nõ est: vehemẽs sitis in febricitantibus periculũ hyeme minatur: ęstate verò salubrior, & minus periculosa res est, sicut etiam in calidioribus naturis securior censeri debet, quàm in pituitosis, frigidísq; corporibus, quòd scilicet in illis minorẽ à naturali statu euersionẽ, & nonnunquã proximã crisim: in his verò nõ nisi vehementem morbi excessum, & periculũ prænuntiet. Cæterũ actiones nunc eodem modo plura, nunc diuerso portendunt. Nã validæ in his, qui febre ardenti vexantur, non solũ salutem, sed etiã eam proximã, & simul excretionẽ promittunt: Vndosus pulsus nec salutis, nec mortis, sed excretionis eius potissimũ, quæ per sudorẽ fit, index est: respiratio verò quæ recto corpore ob difficultatẽ fieri cogitur, mortẽ, & suffocationẽ pariter pollicetur. Caligines autẽ quę oculis obducuntur, molestãte febre acuta, coctóq; noxio humore, excretiones

nes per superiores partes præsagiũt: ꝙ vero rubra appareāt, quę circũferũtur, sanguinis fluorē è naribus expectādũ esse testātur. Nõ omnes actiones in omnibus signa prębere possunt: nihil enim docet expulsio, vbi nihil expellēdũ est, nihil motus naturalibus instrumētis affectis, explicat, propriæ tamen cuiusq; functiones efficacissima fiunt indicia ad exitũ pręsentis molestātisq; affectus ostēdendũ. Ac quæ principalium partiũ sunt actiones, aut ab his æduntur, quæ vniuerso corpori ministrāt, salutis, aut mortis signa certissima exhibent. Sic profecto quũ magna in pulsibus vitia, aut in sensationibus, aut sanguificatione, vel respiratione apparent, mors sine dubio expectāda est. Minus subest periculũ, si ambulatio, aut apprehensio, vel alterius ignobilis partis actio est oblæsa. Significant quædā actiones semper, quæ scilicet cõtinuò fiũt, veluti coctiones, respiratio, & pulsus, quædā verò per interualla, quarũ quidē perpetuò nõ est vsus, vt somnus, vigilia, motus aliarũ partiũ corporis. Quædam rursus suapte natura significant, nimirũ quæ in omnibus idē monstrāt, quēadmodũ perpetuũ deliriũ, quod vniuersis periculũ minatur. Eandē vim in viris ostendũt pulsus, & respirationis defectus, in mulieribus verò minus sæpe subesse periculũ declarāt, quũ ex vteri suffocatiõe, peculiari illis vitio, hęc nõnunquā proueniāt. Mutāt ergo functiones ob materiam subiectā vim suā, & mediata vt plurimũ sunt, quæ ex actionibus sumũtur indicia, nā eo ꝙ corporis cõstitutionē & causas monstrent, à quibus proueniunt, futuri euentus testimonia fiunt. Iā verò etsi maximā vim habēt ad salutē, & mortē, futurósq; morbos significādos actionũ vitia, & perfectiones, nõ tamen par in omnibus est omniũ momētũ: siquidē in affectibus cordis pulsus, & respiratio cęteris pręstāt, in cerebri morbis sensationes, volũtarię motiones, & principis facultatis officia maximā vim ostēdunt, attractiones verò, coctiones, & retētiones familiaris substātię, & excremētorũ expulsiones, vtpote cõmunes singulis partibus, in omnibus vim suā ostentāt, præsertim in hepatis, vētriculi, & venarũ affectibus, quę scilicet ad vniuersi corporis vtilitatē huiusmodi functiones exercēt. Cæterũ quæ ab excremētis sumũtur notæ, omnibus cõmunes nõ existũt, quippe quũ in morbis, qui sine humore cõsistunt, nihil docere valeāt, in quibus verò facultatē suā obtinēt, nũc certa, nunc dubia salutis, mortis, &

denique

denique futuri euentus indicia præbent. Quæ enim optimè sunt cōcocta excremēta, aut quę saltē euidētes coctionis notas prę se ferūt, salutē, eámq; maturè pollicētur: quę verò cruditatis impreſsiones referūt, aut obſcurè ſunt cōcocta, incerti euētus, atq; etiā ſi diu perſeuerēt, lōgioris morbi ſunt teſtimonia, quæ nō ſolū cruda, ſed etiā peſsimis qualitatib⁹ ſunt prædita, ſiquidē à præcipuis partibus proueniāt, vt vrinæ, ſputū, & nōnūquā etiā alui excremēta, mortis ſunt indices, alioqui corruptionis ipſius partis, aut certe morbi lōgitudinis, quēadmodū in vlceribus apparet, quæ virulentā ſaniē emittunt. Sunt autē mediata indicia, quæ ab excremētis ſumūtur, eo enim ꝙ corporis functiones primū, deinde cōſtitutionē ſignificent, ſalutis aut mortis indicia fiunt: oſtendunt præterea nūc diuerſis, nunc eiſdē modis diuerſa: nā ꝙ bonis qualitatib⁹ ſint affecta, ſalutē, ꝙ verò copioſè, faciléq;, & per idoneos locos, atq; etiā opportunè excernātur, proximā adeſſe ſanitatē promittūt. Cōcoctio, quę in illis apparet, vtrunq; eodē modo oſtēdit. Nā vt Hippocrates dicere ſolet, coctiones ſecuritatē, & iudicij celeritatē præſagiunt. Ergo excrementa ex ſuis qualitatibus, quātitate, excretionis modo, tēpore, loco, & ordine nō ſolū ſalutē, & mortē, ſed etiam omnia, quæ de futuris prænoſcēda eſſe diximus, manifeſtāt. Iā verò qualitates corporis, quæ à naturali ſtatu recedūt, in corporib⁹ adhuc ſanis futuri morbi ſunt indicia: at in eo, qđ morbo angitur, nō niſi quū plurimū à naturali ſtatu abſunt, mortē minātur, ſalutē verò pollicētur, vbi minus diſtāt, ſed nō ſemper prænuntiāt eā cito venturā: qđ Hippocrates etiā in eo Aphoriſmo notauit, vbi ſcribit longos illis fore morbos, qui per febres haudquaquā extenuātur. Color inter omnes qualitates certū dat teſtimoniū eius qđ futurū eſt, quum omnibus, qui morti ſunt propinqui, natiuus corporis color plurimū mutetur, aliis qualitatib⁹ vel minimū à natura ſua euariatis. Ac etiā in nōnullis morbis maximi ſunt momēti ſigna, quę ex colore ſumūtur: veluti in vlcerib⁹, vulnerib⁹, & regio morbo, vnde illud ab Hippocrate eſt ſcriptū: malū eſſe ſi flauus corporis color ꝑ febres acutas ante ſeptimū reddat, ſalutē verò ꝓmitti, ſi poſtea id cōtingit. Quinetiā ſapor ſua prębet in hac re ſigna: nā ſi ſalſedinē referāt quę in ore cōtinent, longū, difficilémq; morbū ſignificāt: ſi verò amara ſentiuntur, breuiorem nuntiant. Nec illud quidē ignorari de-

bet,

bet, nō semper adesse, & sæpius variari quæ ex qualitatibus nonnullæ petuntur rei futuræ notæ. Nam cōtingit nōnunquam lethalem in visceribus cōtineri affectionē, nihil cōferente ad illius præcognitionē sapore, aut colore, qui etiam per animi corporísque perturbationes remittitur intendítúrq;: gracilitas verò, quæ morbū sequitur, eo perseuerante durat, nec momento vt color variari potest: sunt porrò mediata omnia indicia, quæ ex qualitatibus sumūtur: quoniam temperamenti, structuræque corporis interuētu, quod venturum est, præsagiunt. At quæ ex similitudine, & proportione ducuntur futurorū testimonia, maximi certe sunt momēti: licet enim morbos salutem, mortē, illorúmque tēpus, modum, qualitatē, & omnia denique, quæ de futuris præcognoscenda sunt certò prædicere, si similia in similibus contigerunt. Sic profectò quum lethales grassantur dysenteriç, eos, qui eisdem temporibus hoc malo corripiuntur, aliorū exēplo qui perierunt morituros prædicimus, & sudores, aut aliam excretionem decimaquarta, si ita in aliis euenerit, in febribus iisdem expectandos esse credimus. Atq; hæc quidē satis de vi prædictionum, quòd si quæ præterea desiderabūtur, aut in nonnullis euariabunt, ea in singulorum tractatione patebūt: ex his enim dūtaxat tradere voluimus, quod ars ipsa omnibus pollicetur, tum sanis, tum ægris, tum conualescentibus, etsi exempla fere omnia ex morbis, quòd scilicet euidentiora essent, ac etiam ne omnia recensendo superflua prolixitate lectorem offenderemus, à nobis sunt desumpta.

Quæ à medico obseruari debeant, ne præsagiendo erret.

CAP. III.



QVI rectè de salute, aut morte vel alia re futura præsagire studet, debet imprimis distinguere & sæparare ea, quæ ab extrinseca causa proueniunt, ab eo, quod morbi, vel alterius rei, de qua agimus ratione contingit: quemadmodum Hippocrates in Prædictionibus suis admonet, faciem, quā depingit, minus periculosam esse, si ob alui fluxum, vel vigiliam, aut alias huiusmodi occasiones, quàm

quàm si ob febrem, acutũque aliũ morbũ accidat, deinde cuiusque signi vires, & natura perpēdenda, eo etiam authore, vt scilicet intelligamus, quid cómune, quid propriũ, quid immediatum, quid perpetuò rebus signatis adsit, quid verò per interualla reperiatur, quid item suapte natura, quid materię ratione significet; quid præterea bonum sit, quídue malum, quid reuera bonum, quid præter rationem huiusmodi appareat. Nam quædam sunt indicia specie duntaxat bona, vel mala veluti quũ alleuiationes quasdã putamus bonas esse, quæ tamen tales nõ sunt, eo quòd præter rationẽ cõtingant, id quod optimè Hippocra. in Aphorismis prodidit, quũ scribit nõ esse fidẽdum alleuiationibus pręter rationem factis, nec pertimescenda mala. quæ temere eueniunt, atque etiam in bonis, & malis notis, quid extremè malũ, vel bonũ: quid malũ, vel bonũ duntaxat, & mediæ inter hos naturæ: quid item semper bonum vel malum: quid indifferentem conditionem habeat: quid nunc bonũ, nunc malũ reddatur, & in quibus corporibus, & locis huiusmodi putetur: quid finem ostẽdat, quid tempus, modũ, qualitatẽ, locúmq; mutationis doceat. Ac (vt semel dicam) facultas omnis signorũ à medico prænoscenda est, si modo rectè pręsagire velit. Iubet pręterea Galenus à prædicendi arte excludi, quæ rarò eueniunt: expendenda verò esse, quæ perpetuò, vel saltem vt plurimũ vera sunt comperta. Volumus enim (inquit ille lib. 2. Prorheticorũ) in pręsagiis perpetuò, si fieri possit, scopum attingere, quo fit, vt si quis centies animi sentẽtia frustretur, bis ei succedat ex voto, haud quaquam illius industria probari debeat, sed idiota abiectior & contemptibilior putãdus sit. Vnde ex signis, quæ semper, vel magna ex parte quod futurũ est, ostendere consueuerũt, præsagitio instituẽda. Omnia quoque indicia colligere, & inter se cõparare, singulorúmq; vim expendere necesse est si falli nolumus; nã si omnia vel bonũ, vel malũ portendãt, vel aliud cõmuni concordia denũcient, certa omnino reddetur prædictio; sin minus videndũ quæ plura, quæque fortiora sint; si quidẽ bona malis fortiora, & plura fuerint, de ægro bene sperandũ, cõtrà verò, si mala numero & viribus vincant. Quòd si par numerus fortè reperiatur, quæ maiorẽ vim habẽt, prędictionẽ attrahũt: quòd si æqualis signorũ vis fuerit, maior numerus certa præbet futuri indicia: at si bona malis permixta vi & numero paria

videantur exercitato in artis operibus viro opus est, inquit Galenus, qui ea sæpenumero sit contẽplatus, latentésque adhuc quodámodo vincentis vires, & quid in singulis morbis præualeat prænouerit. Quamobrẽ illud mirari licet, quod ille scribit secundo Prædictionũ: ei scilicet qui liberari debet à morbo, omnia bona signa adesse oportere, si verò moriendum sit, sufficere si vnum adsit malum. Non enim necesse est, vt salutaris morbus omnia bona signa habeat, nimirũ quum videamus multos immo omnes, qui morbo laborãt, mala multa necessario obtinere. Malum profectò est, si febricitanti ab initio fluxus alui contingat, malum omnibus delirium appetentia deiecta, actiones læsæ, non tamen ob id mors sequitur. Ita nisi signum malum solum tantæ sit efficaciæ, vt alia omnia bonã superet, ex vno malo mortem non prædicemus. Veluti ex pulsus defectu, vel alia quacunque actione necessaria ad vitam abolita, hominem mori necesse est, ex vna verò aliarũ minimè. Quòd si nec ratio, nec experientia statim discernere valet, quid præualeat, mora interponenda est. Nam quę ab initio obscura, incertáque fuerãt, tempore patefiunt: sic enim per febres quum in primo die ignoramus, an salus expectanda sit, vel mors metuenda, tertiam, quartã septimámq; expectamus: quę tandẽ quod quęrimus denũciet. Nec igitur qui diligenter expẽdet nõ solũ salutẽ, aut mortẽ, sed omnia etiã quę futura sunt, aut pręsentia adhuc existunt, vel præterierunt (quantum ars nostra consequi potest) agnoscet, præuidebitque.

Qualis esse debeat præsagiendi ratio.

CAP. IIII.



VLGVS medicorum putat medicũ debere quę futura sunt prędicere, non certò, sed dubiè nimirũ quòd incertę sint (vt aiunt) futurorum, præsertim salutis, & mortis notę, tum etiam vt se à calumniis vulgi vindicare posſint, si forte aliter contingat, quàm venturũ prędixerint. Quãobrem omnia bona ęgroto promittenda esse censent, aliis autẽ omnia dubia, aut certè tunc potiſsimũ, quum de salute pronunciandũ est, quos quidem ratio refellit: nam pollicitationum modus etiã esse debet, ne nimiis fiat æger negligentior, aut parcioribus in desperationem adducatur. Ad quod

spectat

ſpectat, quod ſcribit Galenus medicos ſcilicet qui in periculoſis morbis pluſquã deceat ægrotos hilares, & immoderatę ſpei plenos reddunt, bifariam errare, vel quòd in magnã peccãdi licentiam eos cõiiciant, aut morbũ geminent, dum triſtiores illi reddũtur, ſi forte in peius morbus labitur, aut vltra factam promiſsionem producitur. Ac nõ ſolũ quidem in magnis morbis, ſed in paruis, & omni denique corporis ſtatu bene promittere iuſtũ eſt, ſed moderatius his, quos licentiores putemus; liberalius autem, quos timidiores, & omnia vereri videamus. Dubiam autẽ non opportere eſſe prędictionẽ certiſsimũ eſt, quũ alioqui imperitus ſuæ artis putetur medicus, ſi non ea ita proferat futura, qualia medicinę ignari ſæpius euenire nouerunt. An non quęſo meritò contemnetur medicus, qui de ſalute dubitabit in eo, qui ſimplici tertiana, florente ætate, laboret? Quinetiam in grauioribus morbis, quorum euentus incertior eſt, medicũ oſtendere oportet artis ſuę vires, & certò prædicere quę ars ita iudicat expectanda: dubiè autem in quibus indicia ſunt incerta. Quid enim medicus plus alio, qui huius facultatis omnino ſit expers, conſequutus eſt, ſi in parte omniũ pręſtantiſsima quid præter vulgarem ſcientiã præſtare valeat, non docet? Nouerunt profectò etiam mulieres quali nutrimento, & ſępe quibus remediis ægroto ſit opus, vſu longo, & medicorũ conſuetudine doctę: at illud nunquã aſſequi poſſunt, vt ſalutem, aut mortẽ in grauioribus morbis, & in omnibus ſolutionis qualitatẽ, modum, tempus, & cætera, quę predicendi ars medicis promittit, certò pręſagiant. In hoc ergo genero ſos medicos aliis præcellere velim, in quo ars vulgarẽ opinionẽ ſcientiámq; ſuperat. An non certò Galenus in ſexto criſis diẽ & qualitatem pręnũciauit? an non idẽ in Eudemo pręſtitit, & inde magnã famã ſibi cõparauit, dum pręter omniũ expectationẽ pręyxit fore, vt tribus quartanis media hyeme, & ab vna prius, quã ab aliis liberaretur? Dubia ergo omnia habeãt pręđicendi artis ignari: qui verò vim illius tenent, ſemper quod ars aſſequitur, pręſtaréque poteſt pollicebuntur: hinc enim artis pręſtantia oſtenditur, fama cõparatur, & ęgrotis ſpes confirmatur, accreſcítq; obedientia: quibus nil melius, optabiliúſque in hac facultate nobis contingere poteſt. Illud pręterea addit Galenus in libro de Conſtitutione artis non abſolutè pronunciare debere medicũ quę

futura sunt, sed hoc adiecto si nullus admittetur error, vel ægrotantis, vel alterius rei causa, quòd quũ omnibus notissimum sit, superfluo etiã addi puto, neque enim medicina nostra ea quæ temere accidunt, vereri, aut polliceri potest.

Eorum, quæ sanis contingent signa.

CAP. V.

AN verò durabit, qui præsens est status, an mutabitur, & in quem, & à quibus, quãdo etiam, quomodo, & per quem locũ mutatio cõtinget, tradere tempestiuũ est. Id quod (vt generatim dicã) communia cõmunibus coaptando ostendunt signa à prædictis fontibus, nempe ab essentia, causis, effectibus & similitudine rerũ ductis: quæ autẽ in singulis eueniunt, propriç causç, propria essentia, propriiq; effectus, & similitudines monstrant. Etenim eam, quæ præsens est, sanitatem diu duraturã cognoscemus ex propria illius essentia: proba siquidẽ tẽperies, quæ similariũ sanitatis essentia est, proba structura totius corporis, & partium instrumentariarum vix dissolubilem, diutissiméque, quantũ in se est, duraturam sanitatem præsagiunt: id quod etiam ostendũt causæ, quæ corpus efficiũt, constituúntque. Boni etenim humores, qui nec qualitate, aut substãtia sunt vitiati, nec copia in corpore exuperant, decens conformatio, iusta magnitudo, perfectus numerus, apta coniunctio, & vnio partium, totiúsque corporis vt proximiores sanitatis causæ idem pollicentur. Quæ verò assumuntur, retinentur, & excernuntur, quæque à nobis fiunt, & extrinsecus adhibentur, vt remotiores causæ sua prębent huius rei indicia. Nam si quis idoneis alimẽtis vtatur, moderatéque & tempestiue edat, & in cibationis òrdine non aberrauerit, ac modum edendi seruauerit aptissimum, si praterea in bono aëre versetur, idoneísque lotionibus, vnctionibus, quæ ad sanitatis conseruationem adhiberi solent, vtatur: si probe corpus animúmque exerceat, & excrementa, vt expedit, expurgauerit, & denique in nullo illorum delinquat, quæ morbos parere possunt, is profecto diuturna integrãq; sanitate fruetur, quamobrẽ vulgus etiã miratur, si eos viderit in morbos labi, quos per sanitatẽ inculpatè viuere cognouit. Corporis quoque conditio tanquã causa in qua mutationes fiunt, hoc modo idem significat: si enim

enim perinde constructum corpus fuerit, vt nec ab internis, nec externis iniuriis facile lædatur: ita validũ, vt quæ lęden di vim habent, vel arcere, vel immutare, vtiliáque reddere valeat, & ab his, quæ iuuant, commoda omnia capiat: vt bene sanum, sic firma, diuturnáque sanitas prænunciatur, longiorémque vitam huic fore sperandum est. Confert & habitus corporis ad præsentis rei præcognitionem: siquidem quadrata corpora diu durant longa statura, & obæsitas matura senectute conficitur, quemadmodum profecto sicca, frigida, calidáque natura: contra vero maximè longæua, morbosa tamen vbi plurimum humor exuperat, putatur, quę humida est. Ad hoc genus signorum, quod à causis sumitur, pertinent quæ ex astrologia petuntur indicia. Nam ortus, occasúsque, & fœlices, infœlicésque astrorum aspectus; & eorundem progressus, regressus, & stationes, ac (vt breuiter dicam) syderum omnium natura; & vis longam aut breuem, integram aut morbosam vitam pollicentur: propterea scilicet quòd illa nostrum corpus immutent, aptúmque reddant ad diuersas mutationes subeundas, quæ sigillatim prosequi nostri non est officij, nec operis. Iam verò ex effectibus hoc modo signa capiuntur. Etenim viuidus floridúsque color, integri sensus, apti validíque motus, mollities corporis, certa qualitas, & copia excrementorum, quæ à singulis partibus excernuntur, atque ab vniuerso corpore expirant, validæ actiones, & denique quæ corporis constitutionem sequuntur tanquam effectu, quum recte habent, probam testantur fore sanitatem quæ etiam diutissimè huiusmodi perseueret. Contra verò qui male sunt constituti, quique intus latentes morborum causas continent, & in externas iniurias irruunt, ac ita sponte morbos quærũt, quiq; ab omnibus vel plurimis facilè læduntur; pauca verò sentiunt sibi commoda, & aduerso cœlo sunt nati, infirmiq; natura sunt, & malis qualitatibus affecti, quorúmq; excremẽta, & alia corporis opera à bona conditione euariant, ij certe morbosam ducent vitam, atque immatura morte rapientur. Nec illud quidem absurdum est eadem prædicere quòd similia in similibus contigerint, quomodo longam fore & salubrem vitam iis prædicimus, quorum parentes incolumes vixerunt, aut alij, quos natura, & omni alia conditione his, de quibus agimus, simillimos nouimus.

Notæ morborum, qui in singulis euenient, & causarum, quæ eos parient.

CAP. VI.



ORRO si corpus optima sanitate est prædi tum, non alios expectare oportet morbos, quàm quos ætatis cursu caloris vis, depasto humore, infert. Vnde in his morbis, quos mors sequitur, siccitatis excessu ea cõtinget, nullis vnquã antea morbis affectis huiusmodi corporibus. Quòd si deteriore conditione donatũ est corpus, ex diuersa illius natura intelligemus quosnã morbos in singulis expectare oporteat. Qui enim ita affecti sunt, vt in eorũ cõpositione calor exuperet, in illis ardentes, tertianæque febres, calidíque alij morbi vt plurimũ proueniunt, Frigidi cõtra in eo timẽdi qui frigidus sit. Hinc longis morbis senectus, acutis adolescentia floridáq; ætas magis patet, quòd in illis frigus, in his verò calor vincat: sic humida natura putridis morbis distillationibus, fluxionibus, & deniq; iis, quos hæc, superfluúsque humor pariunt, erit obnoxia. In quibus verò siccitas superat, febres acutas, alui siccitatem, marcorẽ vereri oportet. Eodem planè modo si cui malè figuratæ sunt partes, vel asperitas, aut læuitas adest, aut error aliquis in meatibus, cauitatibúsq; corporis cõspicitur, si in magnitudine, aut numero aliquod est vitium, si malè collocatę partes, aut perperam cõnexæ, eius generis morbi expectandi, ad quod naturalis cõditio inclinat. Quinetiam causæ, quæ corpus cõstituunt, tales vẽturos morbos nũciant, qualis est illarũ vis, & natura: si enim humorum multitudo redũdet, præsagiemus morbos, quos multitudo concitat, inflammationes scilicet, caloris extinctiones & oppressiones, obstructiones, febres cõtinẽtes, aut lõgas, etsi qui alij huiusmodi sunt. Quòd si qualitate nocent humores, similes illi morbi contingent; calidi, si calidus, frigidi, si frigidus, benigni, maligni, si talis humor extiterit. Igitur si sanguis abundet, anginas, pleuritides, aliásque partium inflammationes, diarias, continentésq; febres, sanguinis profluuia ventura prędicemus. At si bilis abundat, phrenitides, arquatus morbus, ignis sacer, herpes, ardentes tertianæque febres, capitis dolores frequenter expectandi. Quòd si atra bilis grauis est, cancros, elephan

elephātiasim, furorem, melancholiā, quartanas errantésque febres vereri oportebit. Pituita verò exuperante prædicemus fore, vt nascantur œdemata, scirrhi, febres quotidianę, capitis stomachíque grauitates: & aquam inter cutem si eadem, vel aquosus humor nocet. Iam verò si remotiores causas illarúmque vim expēdamus, licebit etiam ex illis notas aliquas capere ad futuros morbos prænunciādos. Nam si laboriosam quis vitam degat, timendi sunt morbi, quos caliditas, siccitásque gignit. Si violenter se in vita exerceat, ij, qui compositionem instrumētariarum partium corrūpunt. Quòd si quis externis iniuriis sese libenter exponat, veluti qui in bello versantur, præsagiemus huiusmodi homines illos morbos incursuros, qui ob vnionem vitiatā proueniūt: sicci morbi eos conficient, quos libidinosus amor angit: ac (vt breuiter dicam) in aliis omnibus perspecta vi agentium causarum, quales morbi prouenturi sint, præuidebimus. Nā & astra suos morbos inferunt, & indicant: siquidem Sol calidos morbos portendit, Luna humidos & putridos, Saturnus frigidos, Iuppiter & Venus præsagiūt morbos vēturos, quos sanguis parere solet, Mars siccos admodum & calidos procreat. Mercurius autem pro varia cōiunctione cum aliis astris varios morbos denunciat. Sic sydera cœlo hærentia eos morbos testantur venturos, quos gignere possunt, veluti Canis author & testimonium est calidorum siccorúmque morborū: quæ verò stellæ in capite Arietis reperiūtur morbos significant venturos, quos Mars & Saturnus gignūt: At Vergiliæ, Lunæ Martísque morbos referunt. Idem de aliis vnusquisque docere potest, qui astrologiæ non sit ignarus: ne cogamus nos singula quæ alterius potius sunt quàm nostræ facultatis, hoc loco superfluo labore recensere. Nec nō etiam iuuantes, lædentésque causæ sua signa in hac re præbent: nam quæ lædunt, tales fore morbos ostendunt, qualis est illarū vis & natura: quæ verò prosūnt, cōtrarios sibi morbos prænunciant: sic enim prædicemus calidos in iis morbos orituros quib⁹ calor obesse, frigus verò prodesse solet. Nec desunt indicia ex materia subiecta desumpta: astricta siquidem corpora morbos portēdunt, qui ob cohibitā trāspirationem nascūtur. Laxa, & rara eos, quos nimiū effluuiū excitat: quæ verò angustos viscerū meatus sunt sortita obstructionibus & aliis malis, quæ ab his proueniūt, erunt ob-

noxia. At obeſa & craſſa corpora acutis morbis, vt difficultati ſpirãdi, attonito morbo, repentinæ morti, fluxionibus, & putredini erunt expoſita. Contra verò gracilia febribus ardentibus, calidíſque aliis, & ſiccis morbis patẽt. Iam verò ex qualitatibus corporis hoc modo indicia ſumuntur: nam pallidos bilioſis morbis, nigros melancholicis, liuidos vel cum quodã ſplendore nigros, aut qui æruginis colorẽ referũt, malignis: benignis autẽ morbis ſubiectos putamus, qui vel rubrum, vel candidũ, aut ſubpallidum colorẽ obtinent, duros, & aſperos nobis prædicere licet in ſiccos morbos ſæpius lapſuros: eos verò à quibus putridus odor expirat, veluti qui hircorũ neſcio quid redolent, expectãt morbi magni & putridi: Illos autem infeſtabunt mala, quæ flatus procreare ſolent, in quibus ſonitus ſentiuntur, vnde flatuoſi, colicis doloribus frequenter corripiuntur: ſi amara apparere cõſueuerunt, quæ guſtu percipiuntur, bilioſos morbos expectare oportet: ſi acida cũ acrimonia, vel acerbitate quadã melancholicos, ſi verò acida, ſalſa, inſipida, dulcia ſunt, pituitoſos vereri neceſſe eſt. Cæterum actionũ vitia quinam morbi vẽturi ſint, præſagiunt: nam vehemens appetentia vbi calor natiuus infirmus eſt, admonet expectandos eſſe morbos, quos cruditas, corruptióque humorũ gignere poteſt: qui autem ſomnolenti ſunt, capitis grauitates, deſtillationéſq; in ſubiectas partes ob redundantẽ pituitam experientur. Contra verò plus iuſto vigiles minantur deliria, furores, melancholiam, & morbos totius corporis ex crudo vitioſóque alimẽto natos. Languidi, paruíq; pulſus cordis morbos, eóſq; frigidos expectandos eſſe admonent. Qui improbè concoquunt in hepate nutrimentũ, expectent febres putridas, ſcabiem, humores varios in corpore, gracilitatem, & alia denique mala, quæ malè peractam ſanguificationem nutritionémque ſequuntur. Ac (vt breuiter dicam) actiones debiles auctæ, deprauatæ, moleſtæ, ſingulis propriæ, quæ nam mala vniuerſum corpus, ſinguláſque partes affligent, docebunt. Excrementa vero, aliáque opera, quę in corpore fiunt: idem certiore etiã cognitione teſtantur: ſi enim minus quis excernat, quã par eſt, morbos ex multitudine ſuſpectos habere debet: ſi plus, accident morbi ex ſiccitate: ſi bilioſa, vel pituitoſa redduntur excrementa, huiuſmodi affectus venturos credendũ eſt, qualia ſunt ipſa excremẽta. Si ſanguis ſæpe fluit,
morbos

morbos verebimur, qui eũ redundantẽ comitantur: si verò immoderate, hi qui ex illius defectu proueniũt cõtingent: si caro, pinguedóque plurima procreatur, obstructiones, calorisque natiui extinctiones minatur. Nõne verò ex similitudine notas quasdã etiã sumemus? quãdoquidẽ vulgus quoq; diuinare solet eos articulari morbo, & calculo aliisque hæreditariis, vt vocãt, morbis obnoxios fore, quorũ parentes, & cognatos ita affectos antea nouerũt. A quibus verò causis quilibet in morbũ prolabetur, partim iam dictũ est, partim quod scilicet deest, summatim ab iisdem fontibus, ductis signis, hoc modo explicabitur. Igitur corporis cõditio, & natura, tanquã materia subiecta id in primis significabit. Qui enim suapte natura sunt calidiores, prompte à calidis patiẽtur: difficilius verò à frigidis. Qui rara sunt textura, ab externis iniuriis suos morbos, vt plurimũ, experiẽtur: aut etiã ab internis, si ob nimiam dissolutionẽ mala ea proueniant. Sic etiã graciles externo frigori, & calori maxime sunt expositi, Contrà verò quos pinguedo, corporísque moles grauat, infestabũt magis ægritudines, quas internæ iniuriæ cõmouent: quod pariter his cõtinget, qui adstricta duráq; sunt cute. Quibus aũt infirmus est vẽtriculus, his cruditas omnia fere mala excitabit, si intẽperatus lien fuerit, aut angustiores meatus habuerit, quis nõ putabit in huiusmodi corpore plurimos morbos ex atra bile venturos? Præterea vitæ conditio tanquã author morborũ idẽ monstrare potest: siquidẽ in ociosis ex pituita morbos verebimur: ex bile in negotiosis hominibus: ex atro verò humore in iis, quos superfluæ curæ animi, corporísque labor nimius cõficiunt. A vulnerãtibus, extrinsecúsque irruentibus, & laboriosa vita morbos suos expectẽt, quibus placet militaris vita, & belo indulgere. Ac vt paucis dicã, ex iis, quæ assumũtur, geruntur, extrinsecus occurrũt, excernũtur, & retinẽtur quænam erũt internæ, tum externæ, qualésq; singulæ morborũ futurorũ causę, tum ex propria eorũ natura, & vi, tum etiã quatenus iuuãt, aut lædũt (siquidẽ morbi expectãdi sunt ab iis, quæ obsunt, ab aliis vero minime) quantũ medicina præstare potest, intelligemus. Idẽ pariter testantur corporis qualitates: nã pallidus color pollicetur bilem plurimos morbos pariturã, niger atrã, ruber sanguinẽ, albus pituitã: Sic sanè reliquæ qualitates, causas futurorũ morborũ monstrabũt: veluti excre-

menta ipsa, quæ à naturali cõditione, substãtia, qualitate, & copia euariãt. Robur postremũ, imbecillitásque partiũ nõnihil huius rei prædictionẽ iuuãt: quippè externæ partes imbecillæ, externis iniuriis potissimũ sunt obnoxiæ, internæ verò infirmæ ab assumptis, & retẽtis, emissísq; excremẽtis potius lædũtur. Liceret tamẽ adhuc ex astris & similitudine vtilia signa colligere. Admonet enim astrologia, vt quidam natationes, nauigationes, & deniq; aquæ adhæsum euitent: alij verò ignẽ fugiãt, alij bellũ, alij aliud, ex quibus morborum occasiones, & vitæ discrimina oritura præuidet. Nuper verò natos, & parentibus simillimos ab illis arcemus, quæ parentibus nocuisse didicimus.

Signa, quæ docent, quomodo gignetur morbus, & à quibus potissimum partibus in alias deriuabit.

CAP. VII.



ILLVD sequitur explicandũ ex iis, quæ sanis euenient, quomodo morbi in illis gignentur, & quas partes primum afficiẽt. Id quod in primis natura, & vis causarũ, quæ morbos parere debent, ostendẽt. Quæ enim vehementẽ facultatẽ lædendi nostra corpora sunt sortitæ, veluti vulnerãtia, cõtundentia, calor, frigus humorũ fluxiores, nunciãt subitã fore morborũ qui nascentur generationẽ. Contrà verò quæ obtusiorẽ ad agendũ vim obtinẽt, vt humectantia, exsiccantia, nonnunquã etiã exulcerans humor, qui paulatim in corpore succrescens carnem erodit, ægritudines pariunt quæ sensim pullulãt. Tarda est morborum generatio, quos atra bilis, & pituita committit. Prompta, & facilis eorum, quos flaua bilis, sanguis, & spiritus concitant. Quinetiam valida, robustáque corpora, vt diutissimè morbosis causis reluctantur, ita paulatim morbos contrahunt, & vix statim succumbũt. Contrà planè quàm infirma, & mollia, quæ statim à noxiis quibusque rebus vincuntur, morbísque subito corripiuntur. Qualitates verò corporis, & excrementa, quæ testantur qualis sit eius constitutio, & quæ potissimum causæ obesse possint, idẽ pariter prænũciant. Qua rõne etiã Astrologia, & quæ ex similitudine duci possunt notę, idẽ testãtur. Iam verò ex eisdẽ fontibus signa hauriemus, quæ docebũt, quis

quis nam in corpore locus morbosas causas primò excipiet, & contractos affectus fouebit, aut aliis præterea communicabit. Nam ex causis efficientibus quædam sunt, quæ externas partes inuadunt, morbósque per eas internis membris pariunt, veluti lotiones, vnctiones, vulnerantia, contundentia, frangentia: quædam verò reperiuntur, quæ primò affectis internis malum transmittunt ad reliquas, cuius generis sunt, quę assumũtur, & egeruntur. Nec desunt quæ vtrinque ancipiti vi læsiones suas inferunt, vt aër ambiens qui inspiratione intus assumitur, & extrinsecus adhæsu & contactu nocet. Alia præterea sunt, quæ vnam partem potissimum infestant, à qua reliquæ læduntur, vt apricatio, quæ capite primùm affecto, febrem, sparso calore ad interna viscera, committit. Idem quoque docet propria singulis viuendi ratio. nam qui piscationi incumbunt, ferè cutis, neruosique generis, partium vitio, vniuersum corpus morbis grauant. Qui verò literarum dulcedine capti se studio & cogitationibus conficiunt, vitiato primùm ventriculo, & labefactata coctione in reliquis partibus varios morbos experiuntur. Docet etiam Astrologia quibusdam periclitari caput, aliis thoracem, aliis aliud membrum, quod astra morbis maxime obnoxium minantur: quæ itẽ facilè læduntur, maléque sunt affectæ partes: veluti quæ calidiores, frigidiores, rariores, densiores, imbecilliores, aut alio modo malè comparatæ, illæ omniũ primæ morbos excipere solent: quos postea aliis impartiuntur: quod in iis vsu venire videmus qui podagra conflictari solent: qua præeunte ferè succedunt reliqui omnes morbi, qui corpus male habent. Qualitates, excrementáque corporis, & alia opera, quæ in eo fiunt, indices huius etiam euentus euadunt, quæ quoniã ferè eandem tractationem cum iis, quæ partem affectam ostendunt (quandoquidem id quæritur, quænam pars primo afficietur, illic verò quæ sit affecta docentur) prolixius non prosequar: vtpote quæ iam quum de signis demonstratiuis ageremus, vberius à nobis sunt tradita.

Instantis, tardiúsque venturi morbi notæ.

CAP. VIII.



VANDO verò venturi ſint morbi, ignorandum non eſt: quandoquidem ex hac cognitione præſeruationem, victúſque rationem plurimum variari (vt antea oſtendimus) contingit. Id autem oſtendent eadē genere indicia. Nam conſtitutio corporis, quæ multum à naturali ſtatu euariat, inſtare morbos prænunciat. Nam quis proximā non agnoſcet eſſe febrem, ſi in vniuerſo corpore vehementiorem æſtum inſolitum percipiat? Contrà verò longius abſunt morbi, ſi minus offenſa eſt corporis compoſitio. Idem præterea teſtantur cauſæ, quæ corpus conſtituunt; & regunt. In quibus enim præter modum humor exuperat, in illis morbos maximè in pueritia vereri oportet, reliquæ verò ætates ſalubriores ſuccedent. Vbi autem ſtatim in ortu præpollet calor, iuuentus morboſa expectanda eſt, reliquum autem vitæ tempus ſine morbis tranſigetur. Si frigus ſuperat, onuſta morbis ſenectus adueniet, in prioribus ætatibus integra conſtante valetudine, id quod etiam continget vincente ſiccitate. At ſi calor, & humor vnà excedunt, in dies morbi expectandi ſunt. Eſt enim putredini, variiſq; morbis ex minimis etiā quibuſq; occaſionibus expoſita huiuſmodi natura. Sic planè in aliis cōiugationibus qualitatū intelligere nos oportet, morbos eo tempore potiſsimum orituros, in quo quidē earum vis præualet: incolumem verò fore ſanitatem quando ea à contrariis exoluitur. Quòd ſi plurimum huiuſmodi cauſæ mediocritatem excedunt, proximi morbi iam ſunt teſtimonia: Quinetiā Aſtrologia, quæ nouit, quid, quādóve aliquid pati corpus valeat, & quid lædere poſsit, admonet proſpiciēdum eſſe certis ætatibus, annis, diebus etiā & horis ſaluti corporis, quo tempore ſcilicet aſtra morbos minantur. Prębet & materia ex qua morbi gignuntur ſua in hac re indicia. Eos enim æſtiui morbi expectant, quibus bilis grauis eſſe ſolet. Hyeme maxime morbi contingent, ſi moleſtat pituita. Autumno, ſi atra bilis in corpore exuperat: vere autem male habebunt, qui ſanguine redundāt. Nec deſunt quidem notæ ex ſubiecta materia ductæ. Nam quibus pedes ſunt infirmi veluti his, qui podagra torqueri con

ſueue

ſueuerunt, aut qui laxo, raróque ſunt corpore, illos ver, & autumnus vehementius grauiúſque afficit: Qui verò male affectum caput, & thoracem ſunt ſortiti, hyeme potiſsimũ morbos vereri debent. Ad quod genus ſignorum pertinẽt, quæ ſcribit Hippocrates in aphoriſmis, ætates ſcilicet ſingulas certis anni temporibus bene habere, in aliis autem deterius affici, & morbis cõflictari. Nam quoniã ætates docent, qualis ſit ſubiecta natura, ideo quo tẽpore morbi venturi ſint, teſtantur. Aëris autem temperies, venti, cœli denique omnis ſtatus, præterea quę aſſumuntur, retinentur, excernuntur, geruntur à nobis, & extrinſecus afficiunt, ac reliqua vitæ conditio, tempus, quo morbi naſcuntur, præſagiunt: vel tanquã cauſę eorũ effectrices, vel quòd oſtendant ſubiectã materiã aptam natámq; eo tempore pati. Atqui iuuantes, lędentéſq; cauſę hoc modo quod quęrimus, patefaciunt. Qui enim pręter conſuetudinem facilè à familiaribus etiam rebus offenduntur, inſtare morbos portendunt: Alij vero quibus nihil obeſt, nullo tẽpore morbos verẽtur. Cæterum ex affectibus qui corporis conſtitutionẽ ſequuntur, ſigna in hac r̃e pariter capiũtur. Nam appetẽtia alimenti intenta, vel diſſoluta, aut quæ nõ ſeruat cõſuetum tẽpus, aut ad abſurdos cibos fertur, aut ordinẽ, & modum peruertit. Item coctiones, attractiones, retentiones, expulſiones, ſomni, vigiliæ, motus, principes functiones, nutritio, animi motus, & (vt breuiter dicã) omnes actiones, quæ à nobis obeuntur, auctæ, debiles, deprauatæ, triſtes, plus vel minus vitiatæ iam inſtare, aut longius abeſſe morbos portendunt. Eodem pacto quando color à naturali ſtatu euariat, & odores abſurdi percipiuntur, aut flatus, & ſtrepitus plures, aut pauciores iis, qui ſecundum naturã contingere ſolent: eduntur adhæc ſalſi, vel amari, aut alterius qualitatis alieni ſapores, durities item, mollities, aſperitas, lęuitas, & reliquę omnes qualitates iam aduentantis morbi ſunt indicia, quando plurimum à naturali conditione recedunt, alioqui longius diſtare morbos prædicunt: Veluti etiam excrementa, & alia corporis opera plura, pauciora, intẽſa, remiſſa, qualitatibus mutata aut alio quocunque modo ab eo, quod eſt ſecundum naturam aliena. Poſtremò idem declarant quæ ex ſimilitudine, & proportione eruuntur notæ. Hac enim ratione prænunciamus venturos certis temporibus morbos, certíſ-

que

que locis, quos scilicet simillimos putamus illis, in quibus eadem contingere solere prænouimus. Sic quidem in adolescentia, vel iuuentute, aut alia ætate bene, vel male habituros natos credimus, quorum parẽtes iisdem temporibus perinde affecti fuerunt.

Indicantia ea, quæ in conualescentibus ventura sunt.

CAP. IX.



AN verò qui conualescit, in morbum relabetur, vel non, & si id cõtingat, in quem, quóve modo, & tempore recidet, & à quibus tandẽ recidiua nascetur, sigillatim tradere oportunum esse duco. Itaque in primis morbi natura docere potest, si expectanda recidiua sit, vel non; siquidẽ morbi nonnulli sunt, vt errantes, malignæ, inordinatæque febres, quæ semel ablatæ, rursus redire solent: alij verò, qui fideliter soluti, nunquam reuertuntur, vt diaria, synochæ febres, & alij huius generis morbi ordinati, & benigni. Causæ præterea, quæ morbos pariunt, idẽ monstrant. Quippe illi, quos venena, quæque vehementius agunt, procrearunt, repetere consueuerunt. Alij vero non item, qui scilicet à benignis, mitioribúsq; causis sunt nati. Atra bilis, varij, mixti, multi, crassi, viscidi, peruersíque humores recidiuã pollicentur. Sanguis, pituita dulcis, vel insipida, pallida bilis, & qui nullam malignã qualitatem acceperunt, simplicésque existunt, quíq; nec copia hominem grauarunt, neç lentore aut crassitie sunt præditi, contrariũ potius indicant. Vnde ver, & hyems, primáque æstas morbos sine metu recidiuæ pariunt. Autumnus autem vix aliquem liberauit, qui sæpius in morbum nõ sit relapsus. Ducuntur propria quædã signa ad id significandum ex subiecta materia, quæ patitur. Nã in bene constituto corpore morbi gigni solent, qui semel curati, omnino abeunt, contra vero in male affectis, qualia sunt, quæ prauis humoribus, malóque habitu sunt prædita (quæ Græcis nominibus cacochyma, & cachectica nominamus) recidiuam sæpius expectabimus; ostẽdunt & hanc differentiam corporis partes, siquidẽ nerui, aut ossa laborant, aut occulta aliqua pars est, quæ planè per morbum tractari nõ potuit, metuenda recidiua est: in carne vero & externis partibus quæ oriuntur mala, semel repulsa penitus recedunt, quan

quantum scilicet loci natura exigit, quod in omnibus intelligi volumus, nimirum quum in singulis quid vnumquodq; suapte natura possit, expendamus. At causæ iuuantes, & lædentes hoc pacto id præsagiunt. Qui enim morbi à paucis remediis iuuabantur, à multis autem lædebantur, vt malignam suam naturam prodebant, sic profectò timendũ est, ne quum putantur curati, rursus redeant quibus autem omnia proderant, quique commodis remediis, vel naturæ beneficio ita sunt expulsi, vt nihil morbosum in corpore sit relictum, veram conualescentiam, & futuram sanitatem pollicentur. Pari ratione qui in ipsa sunt conualescentia, & ab omnibus, vel multis adhuc læduntur, pauca autem sentiunt, quæ prosint, rursus periclitantur: eorum autem res in tuto est, quibus pauca nocent, conferunt verò plurima. Alij verò, qui nec artis, aut naturæ prouidentia curati sunt, aut certè non eo modo, vt curationis recta ratio exigit, vtplurimum reuertuntur. Sic sanè in febribus recidiuam prædicemus, si absque coctione, aut excretione illæ abierint, aut si hæc etiã contigerunt, non tamen facta sunt, quantum natura morbi exigebat: nec eo tempore, vel modo, & ordine, nec per eum locum, nec per ea remedia, vt oportebat. Quamobrem si materię portio, vel alterius causæ, quæ morbum committebat, aut si etiã morbi reliquię supersunt, aut ipsa morbosa dispositio subest, adhæc si in die non decretorio & aduerso cælo infaustísq; syderibus morbi expulsio facta est, suspectã cõualescẽtiã, & salutẽ habere oportet. Si cui hepate phlegmone affecto profluxit sanguis ex nare sinistra, qui malũ sustulit, recidiua in eo est verenda, quòd per cõmodum locum nõ sit sanatus. Si non nisi paulatim ægritudo solui potest, adhibitis verò remediis vehementissimis nonnunquã sublatus videtur, sed eo quòd in curationis modo sit erratũ, rursus periclitatur salus. Quum verò biliosos, vehementérque calidos per calefacientia medicamẽta vacuamus, educto humore, conualescit quidẽ corpus, sed calorifica vis in mẽbris ab ineptis medicamẽtis derelicta recidiuã portẽdit. Atque hæc omnia id testari videntur, quòd aliquid ostendant adhuc in corpore subesse morbosum, vnde illud Hippocratis: quæ relinquũtur in morbis recidiuas facere cõsueuerũt. Porrò morbi effectus hęc pariter mõstrãt. Si enim in cõualescẽte corpore morbosę qualitates, actiões morbosę, & excremẽta, aliáq; opera

opera multum à naturali statu mutata appareāt, recidiuam prædicere possumus. Sic profectò iis, qui in conualescentia natiuū colorem recipere nequeunt, & diu ficciores, squalidioresque perseuerant, qui itē vix edunt, aut plusquā oportet, vel aliena, & absurda expetunt, aut nō eo tēpore, modo, & ordine, quo debent, aut dormire nequeūt, vel profundis, turbulentísque somnis, & intempestiuis corripiūtur, si malè sperant, & non satis alleuiatos se sentiunt, si ad motū pigri, & difficiles, si præterea excrementa emittunt duriora, molliora, plura, pauciora, nec per locos consuetos, & importunè, aut si male concoquitur cibus, hæc omnia recidiuā minantur: præsertim si multū ab eo, quod est secundū naturā, euarient, & nullo modo, aut parū admodū in melius proficiant, ídque multo magis adhuc si quid deterius in dies illis contingit. Recidiuas præterea vereri necesse est in morbis publicè grassantibus, si in multis qui semel euaserāt, eas iam accidisse nouimus. A quibus verò causis reuertentur morbi, aut salus continget eadē genera signorū docebunt: Maligni etenim morbi, malignęq; illorū causę ab his, quæ derelicta sunt in corpore, recidiuam fore pollicētur: At benigni benignęque causæ non nisi à malo victu, & erroribus qui post partam sanitatem cōmissi fuerunt, idem docent. Veluti his contingit, qui in conualescentia omne genus mali nutrimēti expetunt, & antequam vires sint confirmatæ, solita officia aggrediuntur, vel alio modo delinquunt. Quòd si quid morbosum intus adhuc latet, ab vtrisq; causis morbus prouenire poterit. Si actiones, & excremāta, & reliqua corporis opera iam ferè similima sanis fuerint in eo, qui cōualescit, eos qui repullulabunt morbi, nō ab his causis, quæ priorem pepererunt, sed ab erroribus cōmissis vēturos prædicemus: cōtrà verò si accidētia, quæ priorē ægritudinē comitabātur, perseuerēt, eo propulsato, recidiua causa erit, quod ex ea relictum est. At si omnes, qui similibus morbis, aut eodē tempore laborarunt in morbos relabantur, hoc euidēs testimonium erit recidiuā futuram non ob errores aliquos, sed ob antecedentē affectū, qui idē in similibus præstitit. Tēpus autem, & modū, quo in morbū relabetur, aut sanitatem, pristinúmq; robur assequetur qui conualescit, eadē testabuntur indicia. Nā si illa, quæ recidiuā portendūt, excessus magnos ostendunt, nō longè postea, & confertim eā venturā significant:

cant:

eant: alioqui paulatim, & id quidē post multos dies: natura verò sanitas sequetur, si minus à naturali cōditione corpus abest. Iam verò genus morbi futuri ex eisdē notis depræhēdimus, siquidē maligni morbi quales antea fuerūt, aut sępe etiā deteriores redire solent, vt elephantiasis, quæ sanata putabatur, eadē repetit, benigniores autē, aut nō iidē, aut certe mitiores redeunt queēadmodū videmus sæpe post continuas febres intermittētes gigni, & ex duplici intermittente vnā redire, alia penitus extincta: ex his vero rarò continuas procreari, nisi malignæ fuerint, quę paulatim etiā interna viscera pertinacius afficiant, omnésq; humores corrūpant. Vlcus cū malè inducta cicatrice recrudescit, idē qui prius morbus reuertitur. Ex febre autē nonnunquā succedit hydrops. Causæ morborū quádiu eædem sunt, & eisdē locis continentur eosdem procreabunt morbos: vbi vero mutātur, diuersos omnino à prioribus gignent: quomodo eos, qui tertianis febribus diu infestati fuerūt, adustis iam humoribus, in quartanas, illis solutis relabi non rarò videmus. Quòd si, ab erroribus, malóque victu in morbū rursus cadere quis periclitatur, siquidē illi similē vim causis, quæ morbū prius excitarunt, obtinuerint, similis priori morbus expectandus est, alioqui dissimilis, & talis omnino, qualis causarū vix extiterit. Præbet & materia subiecta suas etiā notas: nam qui ob angustum, maléque conformatū thoracem sanguinem regerunt eo cohibito, si recidiua expectatur, eundem quoque affectum venturum præsagiemus. A iuuantibus, & lædentibus causis, præterea qualitatibus corporis excrementis, & actionibus signa sumi posse ad idem prænunciandū clarius est quàm vt doceri debeat. An non etiam similitudines aliquid conferunt? quandoquidem nō incerta coniectura pronunciare licebit eos, qui expectantur morbi, prioribus similes, aut dissimiles fore, si idem in similibus naturis, ætatibus, anni temporibus contigisse didicerimus.

Quæ ostendant quem finem sit habiturus morbus.

CAP. X.

SCRIBIT Galenus tertio de Crisibus ex specie, magnitudine, & more morbi illius exitum dignosci. Verum non ab his tantū, nec immediatè, sed ab eisdem à quibus alia vniuersa indicia hæc etiā pe-

tuntur:quũ enim salutares illi sint,qui vel à natura, vel arte
vinci possunt,lethales autem,qui naturæ vires & artis præsi-
dia superant:tertij vero generis,qui nec plane vinci,nec vin
cere valent,ostendet id imprimis natura morbi,quippe dia-
ria febris:& omnes aliæ intermittentes suapte natura salu-
tares existũt,apoplexia fortis exitialis,quemadmodũ & hy-
drops.Periculosi omnes,qui continuò hominẽ exercent,qui
incerti,maligni,quíque recidiuas parere solẽt. Elephantia-
sis,cancer in parte ignobili,destillationes in senibus,poda-
gra, calculus , comitialis morbus , eius generis sunt , quod
nec perimit,nec curatur vnquã,sed ad mortem vsque homi-
nẽ comitatur.Atqui vulnera,vlcera,intemperaturę,luxatio-
nes,fracturę & reliqui morbi huiusmodi vbi magnitudinẽ
insignem assumpserint,lethales euadunt , alioqui salutares
fiunt.Quamobrem tunc optimè scribit Galenus tertio de
Chrisibus,eũ rectè iudicaturum,an morbus hominẽ extin-
guet,vel potius propelletur,qui scilicet morbi speciem, ma
gnitudinem,& morem,atque hunc potissimũ spectabit.hęc
enim omnia ad morbi essentiã spectant,& inter morbi qui·
dem differẽtias illæ potissimũ,quę ex magnitudine,& mo-
re sumuntur,in hac re maximi sunt momenti: siquidem ex
continuis,& intermittentibus,ordinatis, vel ordine caren-
tibus,& aliis ferè omnibus differentiis est inuenire quosdã
morbos,qui perimant:alios,qui sine periculo hominem vr-
gent,qui verò maligni ferè omnes vitã adimunt,nisi eã par-
tium ignobilitas tueatur.Afferuntur & notæ ex morbi par
tibus,& progessu:nam vt Celsi verbis vtar : longus morbus
quum penitus insedit,quoad difficultatem pertinet , acuto
par est:& acutus quidem,quo vetustior est,longus ;autẽ quo
recentior,eò facilius curatur. Cæterum causæ morborũ idẽ
hoc modo ostendunt:leues siquidem, benignæque effectri-
ces causæ salutares morbos prænunciant : vehementes au-
tem,& malignæ pro illarum excessu vel mortalem , vel in-
curabilem;ex atra bile morbi procreantur,qui vel occidũt,
vt difficultas intestinorum , & malignæ febres,vel incura-
biles permanent,vt elephantiasis,mania,melancholia: san-
guis perpetuò,aut exitiales, aut salutares gignit morbos,
quod ostẽdũt partiũ inflãmationes,carbũculi,synochę febres
quæ nunc perimũt,aliàs verò sanantur.Ex spiritu,qui cũ san
guine in venis & arteriis continetur,proueniunt morbi fe-

rè omnes salubres. Licet ex materia subiecta notas alias ducere. Nã in corporibus pessimè affectis, & imbecillis, aut lethales, aut qui nullo modo, vel ægre admodũ curentur, morbi nascũtur. Neruis inflicta vulnera, aut occidũt, aut incurabilem effectum relinquere solent. Ac etiã in quibusdam locis idem morbi, salutares, in aliis lethales euadũt, aut nunquam curantur: veluti vlcera, quę si pulmonẽ afficiant, hominem tollunt: quũ verò in aliis partibus consistunt, remediis cedunt: sic cordis & septi transuersi vulnera perpetuò occidunt, cerebri autem vt plurimũ, veluti inflammatio, quæ in coxa semper sanari solet: fluxiones, quæ ad crura, & articulos ferri consueuerunt, hominẽ non deserunt, nec tamẽ extingunt. In aliis verò partibus qui excitãtur tumores semel curati redire haud quaquam consueuerunt: periculosiores quoque sunt morbi, qui in profundioribus corporis locis, quàm qui in superficie versantur, & qui principes partes, aut ab illis ortas, aut vniuerso corpori ministrantes, quàm alias, quæ alterius sunt conditionis, infestant. Præterea sanãtur morbi, qui remediis facile iuuantur, quibúsq; suppetũt optima auxilia: perimũt vel insanabiles remanent, qui à nullis vincuntur, quibúsque remedia desunt idonea. An nõ etiã Astrologia, ꝑ spectis morborũ causis portẽdit morbos quosdam certis temporibus, certóque vitæ tempore salutares fore, aut lethales: aut qui semel contracti, nunquã postea abigi poterũt? validæ etiã aut infirmæ corporis facultates tanquã causæ, quæ morbos dissoluunt, & abigunt, hoc idem testantur: quippe quũ mors expectanda sit, si in graui affectu debiles vires subsunt: salus autem speranda si valide existũt. Insanabilis verò affectus, si æquale est pugnantiũ robur. At effectus morborum hoc modo suas dant notas. Leues enim in actionibus noxæ, & in qualitatibus excrementísque corporis permutationes salutem præsagiunt: mortem autem, vel incurabilem morbum eadem significant, quũ plurimũ à naturali statu euariant: nam hac ratione perpetuum delirium, infirmi motus, abolita concoctio, retentio, cohibitæ expulsiones, aut superfluæ humorum euacuationes, præsertim si illi familiares homini extiterunt, vt in sanguinis immoderato profluuio sæpe accidit, aut omnino alieni fuerint, veluti si vrinæ subiugales in febribus acutis, aut oleosæ, vel nigræ, vel liuidæ, aut alia pernitiosa qualitate preditæ reddã-

tur,quæ etiam ſi ſupprimantur,vel omnino,vel poſteaquam
excerni cœperunt,veluti quum ſanguis in delirio per nares
emanare cœpit,deinde protinus ſiſtitur , hæc omnia mor-
tem prænunciant,ac multo quidem magis ſi in die decreto-
rio,& in acceſsionis fine,ac per ineptos corporis locos emit
tantur. præterea quum morbus facile fertur,ſalutem polli-
cetur,quum verò difficille,periculoſus exiſtit. Securior item
eſt,qui à grauiſsimis morbis euaſit:at ille ſollicitari debet,
cui vel nouum eſt laborare , vel leuiſsimos affectus antea
grauiter tulit. Poſtremò ſi quos nouimus liberatos,aut per-
emptos,ductis ex ſimilitudine indiciis , prædicemus alios
eiuſdem naturæ,qui eiſdem afficiuntur malis , eodem tem-
pore,eodem modo vt illos habituros. Ac ad hæc quidem ge-
nera facile vnuſquiſque referre poterit,quæ Hippocrates in
Epidemiis,& Galenus ſparſim enumerant , quum docent à
quibus ſigna ſumantur ad ſalutem,aut mortem præſagien-
dam,& non ſolum ex hac methodo prædicere licebit ſalu-
tem,aut mortem in acutis affectibus,de quibus illi ferè ſo-
lum egerunt,ſed etiam in aliis omnibus,ſi ſumma, quæ po-
ſuimus capita,diligenter excutiantur , & ad vltimas vſque
ſpecies perducantur. Si enim quis nouerit , qualis ſit cuiuſ-
que morbi natura & vis,qui ſcilicet lethales , qui ſalutares,
aut alterius generis exiſtant,& in quibus & quando huiuſ-
modi potiſsimum cenſeri debeāt:deinde quæ,qualiſue ſit fa
cultas cauſarum,quæ ægritudines gignunt , augent , & fo-
uent,quid item iuuare;aut lędere ſingula valeat,quid vnum-
quodque ſine periculo,aut cum eo pati poſsit. Adhæc ſi no-
uerit quid actionum vitia,qualitates corporis,& excremen-
ta in ſingulis malis portendant . Poſtremò quid ſimile , aut
diſsimile exiſtat illis,qui finem morborum iam ſunt aſſe-
quuti,is profectò(quantum homo conſequi poteſt) exitum
morbi præſagiet:certò quidem,ſi id ars promittit , alioqui
vt fieri poteſt . Non enim (quemadmodum etiam ſcribit
Hippocrates) in omnibus ſunt certæ notæ ſalutis, aut mor
tis ſed in aliquibus ob morbi naturam dubiæ , quin &
alio modo prædictionis certitudinem in hoc va-
riari contingit : de qua quidem re ante-
quam ad alia progrediamur , tempe-
ſtiuum eſſe duco , vt pau-
ca dicamus.

In quib

In quibus morbis ſalutem, aut mortem certò prædicere liceat.

CAP. XI.



ALENVS in libro de Conſtitutione artis imprimis excipit morbos, qui ex humoribus temerè nulloq; ordine per corpus vagantibus cõſiſtunt. Vnde in Aphoriſmis ſcribit Hippocratẽ in lõgis morbis præſagiis fidere: in acutis vero nõ in omnibꝰ, ſed aliquãdo falli pręcognitionẽ, idq; accidere ob ſubitã in iudicatione permutationẽ: & quia nõnunquã humor noxius ex vno loco ad aliũ trãsfertur, excipit pariter eos in libro de Conſtitutione, in quibus ſalus, & mors ab externis cauſis prouenit, veluti quæ à tumultu, canũ latratu, nũciis ingratis, aut iucũdis, & cæteris huiuſmodi cõmittuntur: Quæ quoniã caſu, & fortuna contingunt, arte cõprehendi nequeunt, nec ea, quæ eorũ ratione ventura ſunt præuidere poſſumus. Tradit prætera libro ſecundo de Natura humana incertã prædictionem reddi in morbis, qui paulatim gignuntur, eo quòd illi non habeant manifeſtam generationis ſuæ cauſam. Contrà verò qui ex euidentibus occaſionibus ortum obtinent repentinum, præſentionem, certam admittunt: quoniam, inquit, quæ ſit, & quanta in his cauſa, facile cognoſcitur: colligit tandem in libro de Cõſtitutione artis in morbis, in quibus non amplius diffluunt humores, ſed locum vnum occuparunt: atque etiam in his, in quibus per vniuerſum corpus vnà cum ſanguine excrementa abſque immodica multitudine deferuntur, nos tutò prædicere poſſe quorſum iturus ſit morbus, ſi modo excrementi naturam nouerimus, & nihil extrinſecus adueniat, quod iudicium corrumpat: Quo quidem loco, vbi ſe artis totius ſummam tradere pollicetur, eos amplius non excipit, quos aliis locis à certa prædictione excluſerat: nec etiam quod cõmune omnibus eſt, docet. Si enim in his non licet certò prędicere ſalutem, aut mortem, in quibus ſubita per criſes mutatio contingit: non licebit profectò futura præuidere, quando per vniuerſum animal excrementa cum ſanguine deferuntur, propterea quòd huiuſmodi morbi per criſes vt plurimum mutari finirique ſoleant. Si præterea ob ſubitam in criſibus mutationem contingit prædictionem corrũpi, non

licebit, me hercle, in aliquo morbo acuto, aut paucis admodum salutē, aut mortē pręsentire, nimirū quòd illi omnes ferè per crisim soluantur, & periculū hoc quod ex subita permutatione cōtingit, secū adferāt. Omittit ad hæc eos, quos alibi excepit morbos, qui scilicet paulatim gignuntur à causis haudquaquā euidentibus, quorū incertū euentū fore scribit. Quòd si ita res habet, cōcedat illud quoque oportet incertiorē in morbis longis quàm in acutis fore prædicendi rationē, quādoquidē ab occultis fere causis illi: hi verò à manifestis proueniunt. At si genera omniū morborū inspiciamus, inueniemus etiā non omnes cōpræhēsos, qui certa præsagia nō admittunt. Nā in morbis perfidis, vt sæpe in pestilētia cōtingit, nec humor ab vna parte in alias decurrit, nec superflua multitudine exuperant cū sanguine excremēta, súntque firmati aliquo in loco humores, veluti quum bubonem excitāt. Quinetiā à manifestis causis originē ducūt huiusmodi morbi, & multa signa bona habent, ob venenosam tamen humoris naturā præsagitio corrumpitur. Præterea in omnibus, in quibus ęqualis est pugna inter morbosas causas, naturæ, remediorúmq; vires dubiā reddi prædictionē necesse est. Quoties enim, quæso, per morbos æqualia bona signa malis existunt? & interim incerti sumus qualis sit futurus morbi exitus, donec alterius vis pręualeat, & victoriæ suæ signa euidētiora præbeat. Quamobrē reiectis nōnullis morbis ex his, quos à certa prædictione excipit Galenus, additísq; illis, qui ab eo prætermittuntur, in quibus medicum fallit cōtingit, putauerim equidē in illis, qui ab humoribus temerè vagātibus nullámq; firmā sedē adhuc habētibus cōsistunt, nihil certū prædici posse, donec humor firmā sedē sibi parauerit, nisi forte leues sint motus, paucúsq; humor: tunc enim salutē prædicere possumus: quippe quū occidere nequeat, etiā si is in quācunq; partē feratur. Excludēdi quoque sunt maligni morbi, in quibus vel omnia, vel plurima signa bona apparēt, mors tamē improuisa, & inopinata succedit: queādmodū quosdā vidimus febricitātes, qui vrinas, & alia excremēta optimè cōcocta reddebāt, víxq; febricitare putabātur, tamē ob morbi malignitatē, quę sese in exiguo, crebróq; pulsu, & lingua arida absq; siti ostēdebat, tandē extincti sunt: quos certe oēs medici iudicassent euasuros, si bonorū signorū multitudinē, & vim spectassent. Qui verò ex his

statim

ſtatim naturã, facultatémq; ſuã produnt, medicũ fallere nequeunt: quádo quidẽ occidunt, ſi inſignis malitia fuerit, alioqui anceps iudiciũ redditur. Atqui eos excipere, in quibus ſalus, aut mors ob externas occaſiones cõtingit, nõ videtur ad artẽ pertinere: quia nõ aliter de ſalute, aut morte pronũciat medicus quàm eo expẽſo, quod à nobis prouenit. Quis enim quæſo medicum aberraſſe putabit ſi in morbo, quem prædixit ille fore ſalutarem, ex ruina domus mors accidat? Neq; etiã eos remouere à certa prædictione neceſſe eſt, qui per criſes finiuntur. Nam etſi ſubitæ per criſes mutationes fiunt, translato ab vna parte in aliã humore noxio, ſi quis tamen naturã ſuperiorẽ eſſe morboſis cauſis antea preuiderit, ſalutẽ certò venturã nunciabit: propterea quòd validior natura per loca cõmoda humores noxios quos ſuperauit, deducit & expellit: quũ verò imbecillior eſt morboſis cauſis ſuccumbit etiã ſi per cõmodiſsimũ locum viã illis quærat. Ad hæc in morbis, qui ab internis cauſis, & nõ ſolum in his, qui à procatarcticis naſcũtur, prædictiones certæ euadunt, præſertim vbi morbus aliquantulum proceſsit, vt mora cauſæ illius vis & natura patefiat: etſi tamen euidentiora ſigna ſumantur à genere cauſarum, quæ morbos intulerunt in his, qui à procatarcticis quàm qui ab aliis ſunt nati: alia autem indicia, quæ à morborum eſſentia, effectibus, & aliis cauſis capiuntur æquè certa in his, vt in aliis putanda ſunt, vt firmam ſatis cognitionem futuri euẽtus præbere valeant. Igitur ſi omnes complecti voluerimus morbos, in quibus prædicto variari poteſt, eos ſuſpectos habebimus, qui maligni, peruerſique ſunt, quorũ preterea cauſæ nondũ firmã ſedem ſunt ſortitæ, vel ignotæ, & in quibus dubia adhuc eſt victoria, plurimũmque poſſunt externi errores: minus quoque tuta prædictio eſt in morbis, quos internæ cauſæ excitarũt: vel cum humorum expulſione ſalus paratur, aut mors ſequitur: item quum internæ partes laborant, vel morbus ipſe magnus eſt: nam qui maximus, vel minimus omnino exiſtit, certiores habet mortis ſalutiſq; notas. Certior quoque eſt in morbis intermittentibus quàm in continuis, vnde illud Hippocratis: febris quocunque modo intermittat, periculum abeſſe ſignificat tam in longis quàm in acutis: ſiquidem vt ait Celſus, in illis deliberationi tempus patet.

Qua ratione solutionis qualitatem præsagire liceat.

CAP. XII.



VALITATIS solutionis nomine, vt obiter antea admonuimus, intelligere volumus an fida vel infida, facilis aut difficilis, obscura vel euidens, indicata vel absque signis, bona vel mala, perfecta vel imperfecta futura sit solutio: quæ quidē Galenus in crisib⁹ requirit libro primo de Diebus decretoriis. Nos tamē, qui generalē, cōmunémque omnibus morbis, & non his duntaxat, qui per crisim dissoluuntur, tractationē profitemur, hęc in vniuersis morborū solutionibus notanda, & prædicenda esse operæpretiū esse ducimus. Ac vt imprimis prædictorū nominum vis, & vsus innotescat, paucis id expedio. Vocat itaq; Galenus Infidā solutionē, quū morbi recidiua cōtingit: Fidā autē, quæ sine recidiua est. Periculosam autē siue difficilē, quæ cū symptomatis grauibus accidit: Tutā verò & facilē, quę sine illis euenit: Obscuram quæ citra excretionē vel euidentē abscessum prouenit, Indicatā, quæ in priore aliquo die fuit ostensa. Bonā, quæ ad sanitatē peruenit, contrà Malam quæ ad mortē terminatur. Absolutā & perfectā definit, quæ ex morbo nihil relinquit, Imperfectam, ex qua aliquid morbosum adhuc superest. Inter quæ profectò nonnulla sunt, quæ probare nequeo. Nam fidā cum perfecta cōfundere videtur, siquidē quę perfecta est ad salutem mutatio, vt omnes morbosas causas abscindit, sic nunquā recidiuā minatur: & ea, quæ sine metu recidiuæ est, perfecta omnino existit. Quis præterea negabit solutiones, quæ per singulas exacerbationes febriū contingūt cocto iam humore, agentéq; natura fidas esse, quum tamen nō omnes ita morbum finiant, vt nunquā postea redire posśit? Adde quòd hac definitione tunc solum intelligere possumus, quæ fida, infidáque sit mutatio, quū recidua accesśit, aut illius timor iam prorsus est sublatus: at multo antea medicū id præcognoscere necesse est, vt fida parta victoria securus in sanitatis cōseruatione, & restauratione versari, aut imminentē recidiuā arcere cōmodis præsidiis valeat. Quamobrē fidam appellarem solutionē, quæ naturæ, vel artis beneficio paratur: infidam verò, quę nō ab his contingit,

sed

ſed morbi ratione, veluti quũ natura irritata à morbo, crudo ſcilicet adhuc humore, excretiones tentat, quæ morbum minuere videntur, qui tamẽ poſtea violentius inſurgit. Eſt igitur fida ſolutio vera, & nõ ſimulata, quæ ſecundum rationem cõtingit. Sic etiã Hippocrates in Aphoriſmis alleuiationes fidas vocat, quæ cum ratione, infidas verò quę præter illam cõtingunt, cuiuſmodi ſunt (vt Galenus ipſe interpretatur libro ſecundo Prorrheticorũ) quæ artis vel naturæ auxilio aut abſque illo faciliora leuioráque ſunt reddita, quæ enim ſolutio à natura, vel arte fit, fidelis eſt, quæ verò morbi ratione, aut alio modo temere cõtingit, neceſſario infida putanda eſt. De periculoſa autem, ſiue difficili, vel tuta, & facili idẽ plane cũ Galeno ſentimus, quẽadmodũ de obſcura, euidẽti: indicata, & ea, quæ abſq; prioribus indiciis facta eſt: At malam nõ eam vocarẽ, quę omnino ad perniciẽ tendit: nã potius lethalem hanc appellarem, quippe quũ excretiones, mutationéſque alias quæ in morbis acutis ſexto die cõtingunt iudicemus malas eſſe, nõ tamẽ propterea omnes mortem inferant. Mala ergo ſit, quæ grauiorem reddit corporis ſtatum, bona, quæ leuiorẽ facit: Salutaris quæ ſalutem parit, pernitioſa & lethalis, quę mortẽ infert. Eſto ea perfecta, quę morboſum nihil relinquit, quæ ferè omnes alias in ſe cõplectitur. Nam bonã fidámque omnẽ perfectã ſolutionem eſſe oportet, vix autẽ huiuſmodi eſt, quæ difficultatẽ cõiunctam habet: Ac vbi dies decretorij ſpectari debent, & noxius eſt humor, euidentẽ, indicatámq; eſſe neceſſe eſt, quæ ſit futura perfecta. Quinetiam ea requirit omnia, quæ Galenus vigeſimo Aphoriſmo primi libri cõmemorat, vt ſcilicet vacuatio potius fiat, quàm excitetur abſceſſus, & quòd noxius humor excernatur, ídq; per partes idoneas, adſitque cõcoctio, & in die decretorio mutatio cõtingat, quámq; poſtea ſequatur alleuiatio, faciliſq; tollerantia. Veruntamen quũ perfecta, imperfectáq; mutatio reperiri etiã poſsit, quũ morbus homini vitã adimit, ſiquidẽ nõnunquã ea plane ſublata videtur, veluti in vteri ſuffocatione cõtingit, quum tamen ſalus poſtea ſequatur, perfectã huiuſmodi mutationẽ vocabimus, quæ prorſus hominẽ extinguit: imperfectã autẽ, quæ cũ aliqua adhuc ſpe ſalutis euenit. Iam vero harũ omniũ ſolutionum prædictiones tradendę. Igitur fidam, aut infidam fore oſtendet morbi natura. Sunt enim quidã morbi, qui naturę,

aut artis beneficio perpetuò soluũtur: nunquã verò ob morbi irritationẽ queãdmodum diaria, & tertiana febris, in quibus fidas, verásq; solutiones polliceri possumus: alij autem qui magni sũnt, aut maligni potius, cõtrariũ nũciãt. Sic etiã quum morbi in declinatione abeunt, fidas ferè semper mutationes fore intelligemus, victa scilicet morbosa dispositione: aliud verò timẽdũ est, si in prioribus tpibus cõtingat. Paruæ benignęq; causæ fidas mutationes faciũt: infidas autem vehemẽtes, aut malignæ, cuiusmodi esse solent quæ in male affectis corporibus contingunt mutationes. Illæ verò fidæ existunt, quæ proueniũt in corporibus optime à natura cõparatis. Præbet quoque suas notas materia ex qua morbi procreãtur, siquidẽ ex sanguine nati fidelitatẽ pollicẽtur: atra verò bilis, varijq; humores cõtrariũ potius significant. Mediam quodãmodo naturam habent bilis, & pituita, fidas etiã eas expectabimus in morbis, qui remediis, naturæque beneficio sunt adiuti, & propulsati: infidas autẽ quibus remedia nõ adhibentur, & nihil, aut vix aliquid prodest. Idem mõstrabunt morbi effectus: si enim in morbis, qui cõcoctionem desiderãt, ea procedat, si qualitates, actiones, & alia, quę in corpore obeuntur, victoriã naturæ, artíque polliceantur, fidam quoque mutationem testabuntur. Illúdque spem nostram prætereà cõfirmabit, si alios iisdem morbis, eodémq; modo affectos, easdẽ mutationes expertos cognouerimus. Cæterum facilem solutionem promittunt parui benigníq; morbi, difficilem autem magni aut maligni. Quemadmodum paruæ, benignæque causæ illud, hoc verò malignæ & vehementes nunciãt. Hac quidem ratione ægritudines acutæ per crisim, id est subitã difficilémq; mutationẽ dissoluũtur. Diariis autem facilis solutio cõtingit: quòd illa in magnis morbis & ex magnis causis, hęc verò in paruis & ex minimis proueniat. Quapropter symptomata, iuuãtes, lædentésq; causæ, & subiecta materia, quæ magni, parui, benigni, maligníque morbi sunt indices, facilem quoque, aut difficilem fore mutationem declarabũt. Addit facilitatem vis corporis valida, quæ omnia mitigare potest, difficultatem verò parit, quæ infirma existit. Quinetiã corporis varia cõditio nunc facilitatem nunc difficultatem pollicetur. Nam si sudor expectatur, facilis adueniet solutio in raris molliorib ůsque corporib⁹, difficilis in his, quę cõtrario modo sunt affecta.

cta. Pari ratione tales solutiones, mutationésque sperabimus in illis, quos perinde vt alij, quibus eadem cõtigerunt, affectos didicimus. At solutionem obscuram, vel euidentem ostendent, quæ crisim monstrant futuram cum excretione, vel abscessu, aut sine illis venturam: de qua re quoniã postea agemus, non est quòd hoc loco verba faciamus. Quoniam verò indicata cognoscitur solutio ex coctionis notis, quæ in diebus oportunis apparuerunt, nec maiore artificio est opus, propterea illius notis prætermissis ad alias accedemus. Bonam igitur ostendunt quæ sanitatem pollicentur, aut leuiorem corporis dispositionem reddunt: malam quæ vel mortem inferunt, aut grauiores affectus efficiunt. Quare quæ salutem, aut mortem prænunciant, has quoque mutationes, & eas, quæ sunt planæ salutares, & perniciosæ, manifestabunt. Porrò perfectam solutionem, quæ sanitatem restituit, prodet natura morbi. Siquidem diaria febris, & omnes alij, qui benigni sunt morbi, quum semel desinunt, nihil relinquunt, quod noui morbi occasio esse posſit. In malignis nihil perfectum polliceri licet: ad hæc causæ morbi idem ostendunt. Nam benignæ, paruæque causæ quæ morbum gignunt, facilem, fidam, omníque modo perfectam solutionem repræsentant: contrarium verò quæ malignæ existunt: proba corporis constitutio bona omnia sperari iubet: improba imperfectionem potius minatur. Qui facilè iuuantur morbi, verè, facilè, fideliterque soluuntur: quibus autem nihil, aut pauca prosunt, hi contraria portendunt. Idem testantur fore morbi effectus: etenim validæ corporis actiones, bonæ in humoribus coctiones, quæ in diebus iudicatoriis insignes mutationes faciunt, ipsáque etiam excrementa pauca, & bonis qualitatibus prædita. Postremò probę corporis qualitates, & alia opera, quæ naturam morbosis causis dominari docent, id ostendent, eóque maximè eam perfectam fore sperabimus, si statim ab initio morbi, aut non longè postea omnia optima indicia conspiciuntur. Necnon ea quæ in aliis similia contigerunt, sperandam esse perfectam, aut imperfectam solutionem præmonent.

Signa longæ breuíſque valetudinis
CAP. XIII.

LONGVM morbum, vel breuem fore ſcribit Galenus dignoſci ex motu ipſius morbi, & meritò quidem. Qui enim citius mouentur, maturius quoque ad finem perueniunt. Longiores verò ſunt, qui tardius progrediuntur. At illud non docet à quibus motus morbi indicia ſumantur: nam quum ſcribit tertio de Criſibus ex tempore partium acceſsionis eum depræhendi, & morbi magnitudinē, anni tempus calidum, regionem, & ætatem calidam incitare morbos: eos verò tardari à contrariis, imprimis quæ omnibus ſunt communia, non docet: quippe quum in paucis morbis acceſsiones fiant, nos autem communem omnibus breuitatis longitudiníſque rationem quæramus: præterea qui paulatim ſoluuntur, vel per criſim etiã ad ſalutem perueniuut, quanto minores extiterint, tanto celerius mouentur, vt ipſe etiam teſtatur libro tertio Prædictionum, & ſecundo de Criſibus, vbi ſcribit breues iudicari affectus ex ſymptomatum paruitate, quæ quidem paruos morbos ſequuntur. Placidiſsimos etenim morbos natura, & remedia facile ſuperant, alios difficilius: addit autem tarditatem difficultas, celeritatem auget facilitas, & qui occidunt morbi, quanto ſunt minores, tanto profectò tardiores euadunt. Quinetiam morbi, qui natiuum calorem extingunt, quanto minus caloris habent, tanto promptius naturam vincunt & perimunt, præſertim quum ille ſcribat ſecũdo libro Prædictionum quoſdam morbos in ſenibus citius, quàm in iuuenibus finiri: ad hæc ſi tanto breuiores putãdi ſunt morbi, quanto promptius curantur: id autem illi magis ex contrariis cauſis, quàm ex ſimilibus aſſequuntur, conſtat calidos ab aëre frigido, humidos à ſicco, & denique cõtrarios à contrario cæli ſtatu & minui, & tolli. Non igitur omnibus caliditas celeritatem addit, ſed aliquibus plus confert frigiditas. Quamobrem ab iiſdem fontibus ſigna, quæ oſtendant morbi motum, ducemus, ſed diuerſa ratione, pro diuerſo ſcilicet morborum fine: qui enim occidunt, quanto maiores extiterint, tanto ſanè promptius finiuntur: tanto verò tardius, quanto minores: contrarium in ſalutaribus ſit. Age igitur

igitur in salutari morbo primũ celeritatis & tarditatis motus notas ex ipsorũ natura ducamus: citius profectò intẽperies sola, quã quæ cũ humore est, soluitur: citius intẽperies, quàm vlcus cauum, & hoc citius quã fractura: simplex morbus quàm compositus, intermittens quàm qui continuo affligit, ordinatus quàm ordinis expers promptius abigitur. Luxatio facilius reponitur, quàm augeantur partes diminutæ: quæ verò numero excedunt, citius abscindi possunt, quã quæ desunt, regigni. At verò causæ, quæ morbos gignunt, sua quoque in hac re exhibent signa: nã calor, & frigus breuiores: siccitas, & humor longiores morbos cõmittunt: contundentia breuiores, quàm vulnerantia, & frangentia. Ex bile, sanguine, & spiritu, & pauco, tenuíq; humore breues procreantur morbi: Ab atra verò bile, pituita, quemadmodum à crassis, viscidis, & multis succis longi nascuntur. Ad quæ quidem signa referenda sunt, quæ ab ætate, consuetudine, anni tempore, vitæ conditione, sexu, cæli statu, syderum ortu, & reliquis huius generis sumuntur, quæ scilicet vel tales humores gignunt, vel ostẽdunt quæ eos procreant. Nec desunt notæ ex subiecta materia: etenim in male affectis corporibus, partibúsque durioribus, frigidioribus, sicciori-bus, densioribus, otiosis, & neruosis, longiores ægritudines fieri conspiciuntur: breuiores cõtra in his, quę temperatiora, & meliore conditione donata, quæque molliora, calidiora, rarioráque existunt: qua quidem ratione diariæ febres, quæ accensis spiritibus consistunt, illis, quæ in humoribus sunt accensæ: & hæ aliis, quæ solidas durásque partes occuparunt, breuiores apparent. Quin & febres longius protrahuntur in corporibus, quibus cutis est adstricta, quàm quibus est laxa, & vulnera illata partibus carnosis promptius sanantur, quàm quæ neruos afficiunt, quòd caro calidior, molliórque, hi verò duriores, & frigidiores à natura sint cõparati. Sic ergo inter partes corporis, quæ calidiores, rariores, molliores & concauitates habent, per quas sese exonerare valent, ac in eo corporis loco sitæ sunt, vt promptè remedia admittunt: itẽ quæ principatum in corpore obtinent, & motu multo robur sibi cõpararunt, breuiore tẽporis spatio, quã quæ aliter sunt affectæ, sua mala perferunt. Causæ autẽ iuuantes, & lædentes conferunt hoc modo ad hanc cognitionem: qui enim à minimis remediis, quíq; diligentissimè cu-
rantur,

rantur, citius quàm alij finem assequuntur quemadmodum qui à natura facile vincuntur. Contrà verò qui ab omnibus remediis facile læduntur, aut à paucis iuuãtur, vel occidũt, aut nõ nisi longo tempore sanãtur: ad has pariter causas tẽperatura ægri, habitus, ætas, cõsuetudo, vitæ conditio, anni tempus, remediorũ copia, & cætera huiusmodi, quæ iuuandi, lædendíque morbũ vim habent, redigantur. Hæc enim in singulis morbis etiam tanquã causæ iuuantes & lædentes ostendent quando citò, vel tardè finem cõsequemur. Ab effectibus morbi signa petuntur ad hæc prædicẽda hoc modo: actiones læsæ quanto minus sunt offensæ, tanto breuiorem fore morbum, quantũ in se est, arguunt, id quod in omnibus intelligendũ esse iamdudum admonui. Parit & morbus qui exacuitur suas accessiones, nec tamen magnopere repugno, si ad partes, morbíque essentiam quis eas referat. Capimus autem ex illius magnitudine, motu, & modo, quo soluuntur, multiplices notas. Quod enim ad magnitudinem attinet, quanto maiores accessiones fuerint, tanto longiorem fore morbũ prænunciant: breuiorẽ verò, quanto illæ minores extiterint. Id autẽ in diuersis morbis intelligendũ est: nam in eodem quanto accessiones maiores redduntur, quã ab initio fuerint, tanto citius ad incrementũ, vigorémq;, & remissionẽ denique venit morbus, quã qui pares eas semper habet: & qui minores perpetuò obtinet, citius finiuntur, quàm cui vel pares, aut maiores adsunt. Spectamus autem magnitudinem accessionis in vehementia, anticipatione, & tempore, quo durat, longiore: etenim properare morbũ ad finẽ prænunciat accessio, quæ quoties redit, vehementius hominẽ affligit, quæq;, certa seruata proportione, anteuertit, & in longius spatiũ protrahitur. Ab accessionis motu hoc modo signa colligimus. Nam æqualis accessio breuioris morbi, inæqualis verò longioris est index: quæ item per periodum, id est ordinatim redeunt, breuiorem, morbũ testantur, quã quæ sine ordine repetunt. Est præterea in die, & hora, qua exacerbantur morbi, differentia non contemnenda, siquidẽ quæ tertio quoq; die, & circa meridiẽ redeunt, celerẽ solutionẽ portendunt: secundi sunt ordinis, quæ matutino tẽpore exasperãtur: longiorẽ indicãt quę quotidie, omniũ verò longissimã, quę quarto quoq; die circa noctẽ insurgũt: fiunt enim ea à pituita, & humore melancho

lancholico: illæ verò à bile sola, vel vna cũ sãguine mixta, & in quibus maiora spatia inter accessiones porrigũtur, hos futuros lõgiores testatur Celsus. Quæ promptè mouentur exacerbationes, nec in eodẽ statu diu perseuerãt, sed ad finẽ properãt, citatiores morbos significant, vnde tertiana breuior, ꝙ prompte paruitatẽ inequalitatémq; pulsus deponat, & calor cito crescat, cõtra plane quã quotiana, cuius accessio diu cũ frigore perseuerat, & non nisi magno negotio in ea calor accenditur, accensúsque longo tẽpore in eodẽ statu perdurat. Est illud quoq; breuitatis indiciũ, si status aliis tẽporibus longior extiterit: neq; enim natura diu vehemẽtẽ pugnã sustinere valet, quin vel succũbat, vel morbũ extrudat. Atqui à modo, quo soluũtur accessiões, signa hoc pacto ducũtur. Breuiores enim illę morbos reddũt, quæ cũ aliqua insigni excretiõe desinũt, quã quę alio modo. Quæ pręterea quũ dissolutæ sunt, putredinis, suíq; mali aut nulla, aut certe exigua vestigia relinquunt, breuitatẽ testãtur: lõgitudinẽ verò quæ aliter corpus afficiunt. Quomodo tertianã breuẽ, quotidianã verò longã fore iudicamus ꝙ scilicet in hac putredinis, febrilísq; caloris indicia in ipso interuallo appareant, in illa verò minimè. Cæterũ inter effectus morbi excremẽta ponũtur, quę etiã suas notas in hac re cõferũt. Notamus autẽ hoc loco in excremẽtis in primis coctiones, deinde excretionis quãtitatẽ, modũ, qualitatẽ, locũ, tempúsque. Porrò in coctione spectandũ est tẽpus, quo illius notæ apparere incipiunt. Si enim cito, inchoãte scilicet morbo, cõcoctio appareat, breuẽ fore morbũ nunciat: si magnas mutationes facit, breuissimũ morbum expectabimus: si paruas, longiorẽ. Illud etiã ostẽdet, si semper perseuerãt coctiones, hoc verò si aliquãdo adsunt, aliquãdo verò minime, si præterea in die indicãte appareãt, aut decretorio breuẽ morbũ expectãdũ admonẽt, cõtra verò si in alio videanť. Quinetiã illud breuitatis signũ ęst, si omnia emittãtur cõcocta: citius nãq; sperabimus salutẽ in pleuritide, si sputũ, & vrinæ, aluíq; excremẽta cõcocta reddãtur, quã si aliquid horũ deest. Iã verò quãtitas excretiõis, modus idẽ ostẽdũt: in qb' enim aut nihil aut pauca, vel paulatim excernunť, lõgitudo morbi expectãda est, breuitas verò si multa, cõfertim, facile, prõptéq; emittũtur, & perseueret excretio: nã si posteaquã fieri cœpit, sistatur, veluti si retrocedũt sudores, si nõ mors, certe longitudo morbi ostẽdiť. In qualitate excremẽtorũ primas, secũdas, &

tertias qualitates cõpræhendimus. Breuiores etenim declarant futuros morbos calida, quàm frigida: & humida, quàm sicca excremẽta: quæq; vnicũ habẽt colorẽ, quàm quæ plures referunt, quãdo illa varias dispositiones ostẽdunt, quæ difficilius vincũtur, quod etiã Hippocrates in Aphorismis testatur, frigidos sudores, variásq; deiectiões in salutari morbo mali longitudinẽ denũciare. Verũ in aliis nõ par videtur ratio: quippe quum ea, quæ partim tenuia emittuntur, partim crassa breuioris morbi sint indicia, quàm quę tenuia solum existunt, si modo ex coctione crassitudo prouenit, verũtamẽ quæ ex cõcretione crassa sunt facta, vel suapte natura huiusmodi existũt, longiores ægritudines ostendũt, quàm qui tenues sunt, propterea quòd difficilius crassum, & viscidum, quàm tenue, & friabile vincitur. Longiores adhęc erũt morbi, vbi excrementa deterius olent, quoniã ea longius à naturali conditione absunt. Quin & ea, quæ cum vehementi strepitu emittũtur, veluti quę per sputũ cũ tussi molesta regerũtur, quũ difficultatẽ ostendat molestia, hæc lõgitudinis quoque morbi est testimoniũ: verũtamen crassities tenuitas, lẽtor, friabilitásque excremẽtorũ nihil perpetuũ in omnibus morbis polliceri potest. Sunt enim quidã, qui celerius finiũtur si crassiora excrementa excernũtur, veluti in vlceribus contingit. Aquosa siquidem sanies longiorẽ morbũ significat, in febribus autem sudores crassi, & tenaces lõgioris: tenues breuioris mali sunt nũcii. At in pleuritide tenue pari modo malũ est, vt crassum, & tenax. Bonũ verò, & breuitatis indiciũ, quod mediocrẽ habet consistentiã. Quamobrẽ natura morborũ consulenda est, quę idoneas in suis excrementis has qualitates docebit: vbi tamen coctiones nullæ requiruntur, quanto tenuiora excremẽta fuerint, tanto facilius expelli, & educi possunt, vnde breuiorẽ reddent, significabúntq; morbũ. At verò locus, per quem fit excretio, admonet expectandũ esse cito morbi finẽ, siquidem cõmodus excretionibus fuerit: est autem idoneus, si pars aliqua interna peculiariter sit affecta, qui per directum positus est, veluti si inflammato hepate, sanguis per dextrã narem profluat, breuiorem reddet, monstrabítq; morbũ, quàm si per sinistram emittatur. Itẽ qui per cõmunes vias educitur humor à parte affecta breuiorẽ reddet morbũ, quàm qui per loca alia emittitur: veluti capite laborãte per nares, vel palatũ: ac naribus

affectis

affectis, per palatum, & ipsas etiam nares expurgationi idonea via patet: breuior etiã morbus significatur si per patẽtes meatus humor noxius, quàm si per angustos educatur, veluti capitis affectus expurgato humore per nares, vel os citius finiuntur, quàm per aures: & febres prõptius soluũtur, quãdo per aluũ quàm quũ per vrinam, aut sudorem natura sese exonerat. Breuitatis quoque maioris indiciũ est, si extra corpus humores ferantur, longitudinis autem, si tentato abscessu in aliqua parte firmẽtur. Adhæc qui per plures locos vacuãtur humores, vt per sudorem, vrinã, & aluũ, citius quàm qui per vnum duntaxat vacuantur, morbũ finiunt. Quis autem commodior sit locus tum singulis partibus, tum vniuerso corpori ad emittenda excrementa, præsentis non est loci docere, quum methodus nostra hæc præcognita ponat. A tẽpore excretionis signa hoc modo sumũtur, breuior namque morbus erit, si in die decretorio excretio fiat in morbis, in quibus iudicia accidunt: Longior si in alio, & deniq; in omnibus si suo tempore contingant, breuiorem morbum, si in alio, longiorẽ significabũt: nõ est enim idẽ tempus excretionis in omnibus morbis, sed quidam continuo ea emittere possunt, sicut vlcera pus: cerebrum pituitã per nares & palatum: aquosi, biliosíque humores per vrinam omni tẽpore cõmode reiiciuntur: alui etiam excrementa nõ nisi peracta coctione ventriculi, & distributione nutrimenti egerũtur: sudores in accessionis febris initio intẽpestiue, in statu autem, & declinatione opportune effluunt. Vomitus bilis in principio, & fine accessionis commodè accidit: quod autem per cutim excernitur insensibiliter perpetuo expirare, & nũquã cohiberi debet. At verò qualitates corporis mutatæ sua etiam præbent indicia in morbis, in quibus illæ euariant. Quanto enim minus à naturali statu recedũt, tanto fere in omnibus breuiorẽ morbũ nunciant: sic enim grauiorẽ, longiorémque affectum forè putamus in morbo regio, quando corpus plurimũ pallet, & diuturnas agnoscimus esse distillationes, quando humor qui diffluit vehementer salsus apparet. Eodẽ modo magna durities, vel mollities, vt grauioris affectus, sic longioris sunt indicia: in quibusdam tamen qualitatibus, veluti crassitie, gracilitate, & malis nonnullis, vt febribus contrariũ nonnunquã euenit ob causæ scilicet morbosæ contumaciam, de quibus Hippocrates in eo Apho

rismo agit, quo scribit, si ei qui non omnino leuiter febricitat, permanet, nec extenuatur corpus, longus morbus significatur. Idem testantur fore alia opera, quæ in corpore proueniunt: nam si ventriculo laborante alimentũ perperam omnino non concoquitur quanto minus fuerit in eo vitium, tanto breuiorem affectum, quo pars afficitur, expectandum esse admonet. At indicia, quæ ex similitudine petuntur, certiora aliquando quã alia exhibent signa: quandoquidem ex illis duntaxat nonnunquam admoniti tertianas, continuásque febres, pleuritides, ac vt semel dicam, omne aliud genus morbi, quod plurimos eodem anni tempore, eodémque loco inuadit, longum aut breue pr̨dicimus futurum, quòd scilicet ita in aliis, qui antea laborarunt, contigisse nouimus. Cæterum in morbis lethalibus quædam eodem modo se habent, vt in salutaribus, quædam diuerso: magnæ etenim excr̨tiones vt salutarẽ morbum breuiant, sic mortem accelerant, violentius virtutis robore dissoluto. Sic calidi morbi, qui in aëre calido, & frigidi, qui in frigido contrahuntur, breuiores omnes existunt, quàm si in cõtrariis temporibus proueniant. At vires validæ salutaribus, debiles verò lethalibus celeritatem addunt: quemadmodum etiã parui morbi citius curantur, quàm magni, tardius verò perimunt: vulnus in osse serius hominem extinguit, quàm quod carni est illatum: at hoc citius quàm illud curatur. Qui verò nullis iuuantur morbi, citò perimunt: qui verò ab aliqubus, lõgius producuntur: & tanto magis, quãto plura, eáque magis prosunt, quum tamen mala, quæ salubria sunt, breuissima omnium sint, quibus plurima valde conferunt: qui pessima corporis conditione sunt donati, maturiorem mortem experiuntur aliis, qui melius sunt affecti: at illi serius, hi verò citius sanantur: eodem modo actiones vehementer offensæ & excrementa, actionésque corporis, aliáque opera, quanto magis à mediocritate naturali absunt, tanto celerius venturam mortem portendunt. Quid verò præstent signa ex similitudine petita, omnibus iam constare puto. Illud quoque prætereundum non est, quòd hæc, quæ dicta sunt signa tum in salutaribus, tum perniciosis affectibus, vt breuiorem hũc alio significant, sic breuem, vel longum, & inter breues quinam breuiores, & inter longos qui sunt longiores futuri, monstrabunt.

Quæ diem & horam ſolutionis in morbis oſtendunt.

CAP. XIIII.



AETERVM quum non ſatis ſit prædicere quòd citò vel tardè morbus finietur, ſed præterea dies,& hora ſolutionis à medico requiratur,paucis quæ docere hæc poſsint , explicandum eſt.Itaque diem quo morbus terminabitur oſtendet imprimis morbi natura : quandoquidem nonnulli ſunt,qui ſtatim diſſolui poſſunt:veluti febres ſynochæ non putridæ,quæ extracto ſanguine vſque ad animi defectum,confeſtim iugulantur vel omnino quarto die ſuapte natura abeunt:eodem pacto dolor colicus,iniecto clyſteri,nõnunquam protinus abigitur:ac vt breuiter dicam, qui ex ſola repletione conſiſtunt morbi , dempta multitudine, ſubitò euaneſcunt.Quinetiam luxatæ partes minimo temporis interuallo reponuntur,& quæ numero excedunt momento abſcindi poſſunt:alij verò ſunt,qui die vno ſoluuntur:vt diaria ad ſalutem,apoplexia fortis ad mortem : ſunt & qui plures dies requirant:qui ſi per criſim deſinant , licet etiã in his diem prædicere:ſi enim concoctionis ſigna euidentia in prima die appareant, & abſque acceſsione affligat morbus , adſintque alia , quæ celeritatem malis adiiciunt,quarto die:ſi verò cum acceſsionibus moleſtat , tertio finietur : In aliquibus verò coniectura duntaxat dies ſolutionis cum quadam latitudine depræhendi poteſt:ſicut in vlceribus,vulneribus,fracturis, intemperaturis,in febribus etiam longioribus , & cæteris huius generis morbis,quibus dies certus conſtitui nequit,ſed tamen ab affectus natura edocti non multum à ſcopo aberrabimus.Vt autem morbi natura , ſic illius cauſæ tardius , aut citius ſalutis , aut mortis diem venturum prænunciant : nam quædam ſunt, quæ ſtatim abſcindi poſſunt:veluti humoris copia;aliæ,quæ non niſi diebus imparibus : veluti bilis,quæ tertianas febres gignit:aliæ quæ non niſi paribus,vt humor melancholicus , qui quartanam committit: aliæ præfixum diem , ſicut vapor,& ſpiritus:quædam quarto,& ſeptimo etiam remoueri queunt,veluti ſanguis , qui anginam , continentéſque febres procreat;Caro verò,quæ deperdita eſt in vlceri-

bus, certum non habet præfixum diem, quo prorsus restitua tur: Quinetiam optimè cōstitutū corpus, vel pessimè affectū, quòd scilicet vel bonis, aut malis humoribus est præditum, aut hoc, vel alio modo temperatū, rarum vel densum, tenue aut crassum, tam in salutaribus, quã pernitiosis malis, vt celeritatem, & tarditatē sic diē solutionis monstrare poterit: si enim alia adsint, quæ salutem prænunciant, tertio die, aut septimo per sudorem eam venturam: siquidem vires validę fuerint, corpúsque gracile, & rarū, & ambiēs aër calidus, certius sperare poterimus: quòd si aliter cōtingat, longius produci morbus poterit: sic si eodem die mors ventura ex aliis indiciis putetur, validæ vires, adstrictúmque corpus, circunstánsque aër frigidus longius protrahere eam poterunt: at iuuantes causæ, suas etiam præbent notas: quædã enim sunt inter eas, quæ statim morbū extinguere possunt, cuiusmodi est magna euacuatio, & quæ partes superfluas exscindunt: quædam verò quæ non nisi pluribus diebus id faciunt: qualia putantur, quæ humorum corruptioni medentur: Pręterea quæ statim plurimū prosunt, aut obsunt, confestim salutem, aut mortem, aut eodem statim die portendūt. Non desunt pręterea indicia huius rei ex causis, quas docet Astrologia: nam rationi consonū est ægrotantem tūc extingui, quo tempore astra maximè aduersantur: veluti si quis in suo ortu planetas in Ariete salutares habuerit: aduersos verò, & lethales in tauro, is nimirū periclitabitur, quū Luna, vel alius inimicus planeta taurū, vel tetragonum, vel diametrum signum maximè in sexta domo occupabit: minus autem quū in ariete, cancro, libra, & capricorno, ídque potissimū in septima domo, eadem vel etiam alia sydera, quæ illi sunt amica reperiuntur. Eodem modo effectus morbi plus vel minus à naturali statu recedentes, vt longitudinem, & breuitatem morbi, sic diem solutionis, & horam monstrant, si modo illorum naturam, vim, diem quo apparere incipiūt, & reliqua toties de illis prædicta diligenter inspexerimus, perspectáque habuerimus. Si quis enim vrinas liuidas, nigras, oleaceas, aut alio modo lethales quarta die reddat, emanétque sudor frigidus circa faciem, contingátq; eodem die deliriū, plurimū præterea mutetur color, & reliquæ qualitate, quę in facie, & reliquis partibus spectantur: postremo aliæ actiones plurimum debilitentur, aut alio modo vitientur,

tur, quæ scilicet pertinent ad animalem, naturalem, vitalémque facultatem, non vltra septimum diem mors differetur. Quòd si hæc omnia eadem die nempe, quarta euidentem mutationem ad salutem faciunt, eundem terminum expectabimus. Idem ostendet quod ex aliorum similitudine colligemus. Nam si iidem morbi in aliis septimum diem non excesserunt, idem expectabimus fore in his in quibus euentum vrgentis mali præsagire volumus. An vero quinto, vel sexto, aut ipso septimo continget vel salus, vel mors; ex morbi natura, accessione, causis, quæ morbos gignunt, & sustinent, & aliis sine quibus, aut cũ quibus facilius aut difficilius finis aduenit, præterea ex similitudine, & effectibus prædicere licebit. Cui enim pessima omnia sunt, si accessio quinto futura est, eo quoque extinguetur, alioqui sexto, vel septimo. Atque eo certius diuinabimus diem solutionis, aut interitus, si vniuersa signa, quæ à singulis fontibus scaturiunt, idem portendant: nam vbi aliqua repugnant, tanto sanè tardius illud venturum quod expectamus credere necesse est, quanto plura, aut maiore vi prædita reperiuntur, quæ aliis reluctentur: quamobrem si omnia optima statim in primo die in ægro reperiũtur, non vltra quartam diem producetur salus, atque eodem tempore mors adueniet, si pessima quæque ab initio adsunt. In eo verò, quod magis & minus est, accidit ad proportionem excessus, & defectus vel quintum, vel sextum, aut septimum, aut alium ex sequentibus morbi finem reiici. Horam autem solutionis in morbis salutaribus eam esse oportet, in qua vel natura, vel ars morbosas causas plane extinguet, quæ in quibusdam, vt dies ipse, prædici potest ex natura morbi. Diaria siquidem febris vigesima quarta hora postquam incepit, vtplurimum desinet, & qui per crisim soluuntur morbi, quum ea ferè in statu accessionis fiat, qua hora vigere solet accessio, ea finietur morbus: sic tertiana posteaquam exacerbatio, in qua morbus finiri debet, inuasit, duodecima ferme hora desinet. In aliis verò, de quibus antea egimus, non nisi coniectura quadam horam salutis ex natura morbi depræhendemus. Quis enim quæso in vlceribus, fracturis, abscessibus, imtemperaturis certò prædicere poterit, qua hora morbus soluetur? Quinetiam causæ, quæ morbum committunt, aliquid ad id conferunt.

Sincera etenim bilis, quæ exquisitam tertianam cõmittit, duodecima ab initio accesſioĩs hora expellitur. Spiritus accenſus in corde diariæ febris cauſa, vigeſima quarta hora expirat, morbúmque finit. Quæ verò iuuant, aut lædunt, notas etiam ſuas prębent his qui illarum vim, & tempus, quod ad agendum requirunt, prænouerint: Quippe ex his, quæ morbum extirpant ſunt, quæ poſteaquã in vſum venerunt, certis quibuſdam horis, quam habent facultatẽ ad morbos tollendos exerunt: quo modo videmus inter medicamenta purgantia quædã quatuor horarũ ſpatio, alia octo, alia plurium interuallo morborũ cauſas ſecum educere. Clyſteres verò, venæ ſectio vna etiam hora quædam mala depellunt: quod pariter inter lædentes cauſas reperiri credendum eſt: & inter eas, quæ morbis ſubiiciuntur. Nã cor minimo temporis ſpatio vulnus ſuſtinere nequit, quin mors ſequatur. Cerebrum diutius illud perfert, ſic & aliæ partes certã quãdam naturam, & facultatẽ obtinent, quas ſi perſpectas haberemus intelligere quoque poſſemus, qua hora, & momento expectanda eſſet ſalus, aut mors metuenda. Accelerant, tardántque huiuſmodi mutationes fœlices, infœlicéſque ſyderum aſpectus: quo enim tẽpore, quáue hora fauent aſtra, eadem continget quod expectabamus venturũ. Sumũtur & ab effectibus indicia, vel certa ſuapte natura, vel ſaltem cũ prędictis cõiuncta: validiſsimæ nãque vires, vrinæ optimè concoctæ, excrementa, quæ naturæ ſuperãtis vim oſtendunt, & qualitates corporis, quæ ſalutẽ prænunciant, quæque ſubeſt materia optimè affecta, confirmant ea hora ſalutẽ venturã, quam alia præſagiunt. Quædam fauent, alia verò minime, aut ſi hæc omnia deterius ſunt affecta, ſalutem differre poterunt. At ſi ſperemus per ſudorem, aut aliã excretionẽ morbum abiturũ, qua hora in aliis acceſsionibus huiuſmodi excretio ceſſauit, eo tempore futuram ſolutionem præſagiemus. Cæterum quemadmodum in ſalutaribus horam ſalutis, ſic in lethalibus mortis horam eadem genera ſignorum docebunt. Quum enim ea hora mori cõtingat, in qua æger plane extinguitur, ſuccumbat autem potiſsimum, quum magis affligitur, maximæ afflictionis tempus natura morbi imprimis monſtrabit. Nam qui per acceſsiones affligũt, quæ ad interiora mouentur, quíque cum materiæ multitudine, & craſsitie, aut magnis, interníſque inflammationibus

bus consistunt, in principio occident, quo tempore scilicet natiuum calorem suffocant. Sin verò eo tempore magis infestent accessiones, quo iam ad exteriora morbus vergit, in incremento vel statu, nimirum quando morbus vehementissimè molestat, hominem mori oportet. Quòd si ex dissolutione mors continget, ea in declinatione expectanda est. Tunc enim excretiones potissimũ fiunt, atque ita vna cum morbo expirat vitale robur. Vnde eos, quos deterius afficit prima accessionum pars per febres, quæ cum rigore infestant, in ipso frigore mors excipit, qui autem grauius habent, quum calor nocet, in ipso incremento, aut vigore accessionis moriuntur. In quibus verò emanant sudores perniciosi, aut per insensibilem transpirationem corpus digeritur, in illis mortem accidere videmus, quum calor se se remittit, & huiusmodi sequuntur excretiones: quòd si quotidie morbus exacerbatur, eo die quo maior est accessio hominem perimet & in ea accessionis parte, in qua antea grauius ægrum per alias exacerbationes nouimus. At si morbi per accessiones nõ vrgent, certius nihil dici potest, nisi quòd ea hora expectanda mors est, qua æger grauius habere consueuit. Præterea causæ quæ mortem inferunt, corpúsque lædunt, item effectus morborum idem in lethalibus quod in salutaribus ostendunt. Quo enim tempore maximam vim mortis causæ consequuntur, valida corpora tollunt, debiliora verò quum crescit adhuc earum actio, sudor, halitúsque frigidus, languidi, deficientésque pulsus, aut qui formicantes dicuntur, proximam mortem prænunciant, sic alia corporis accidentia, quæ in morituris apparent, certo tempore antequam mors accidat, quando ea expectanda sit, præmonebunt. Hoc quidem pacto proximam esse mortem colligit Hippocrates in Prædictionibus quibus nares sunt acutæ, oculi concaui, collapsa tempora, frigidæ contractæque aures, cutis circa frontem dura, intenta, & arida, & faciei color niger, aut pallidus, aut liuens, aut plumbeus per morbos apparet. An non etiam septima die, & duodecima hora illius diei si ita contigerit, hominem moriturum prædicemus, qui perinde afficitur, vt alij, qui eo tempore antea sunt extincti?

Notæ eorum à quibus finietur morbus.

CAP. XV.



CAETERVM in morbis, qui in ſanitatem permutãtur vacuationis, alterationis, & aliorum operum, per quæ ſalus contingit, author eſt nunc ipſa natura, nunc ars, nunc verò pari vi vtraque: quod etiã à medico ignorandum nõ eſt: quippe quũ huius rei cognitio admoneat medicum, quid præſtare debeat, an ſcilicet artis ſuæ vires experiri, & quatenus, an naturæ vniuerſa ſanitatis acquirendæ prouidẽtia mandãda: itaque id imprimis docebit morbi natura: quidam enim ſunt, qui à ſola natura curantur coquẽdo, aſsimilando, retinendo, & expellendo morboſas cauſas: cuiuſmodi ſunt, quæ ex humorum leui vitio, atque etiam leui putrefactione contrahuntur. Leuiores præterea intemperies, & cõtinui diuiſiones ſola natura ſanat, arte ipſa nihil magnũ conferente: At hæc luxatas partes ſola reponit: præter naturam auctas minuit, numeróque excedentes exſcindit: contuſa oſſa, & male figuratas partes naturali ſuæ cõditioni reſtituit: ac (vt breuiter dicam) omnia fere vitia, quæ organicas partes infeſtant, his exceptis, quæ in ſolutione continui cõſiſtunt, ars tollit minimum conferente natura: grauiora verò mala, quæ in intemperie fiunt, deteriora in humoribus vitia, natura & ars iunctis ſuis officiis perſanant: hac enim ratione vbi vrget magna putredo, aut hominẽ exercet cruditas, remedia adhibemus, quæ putredinem prohibeant, cõcoquentíſque naturæ vires adaugeant, vbi expulſio noxij humoris expectatur & via eſt occluſa, aut glutinoſa, craſſáq; eſt materia, ex qua morbi gignuntur: benignos etenim, paucóſque humores ſola natura vincere poterit, alios potius ars ipſa ſuperabit: quinetiam partes (vt ex ſubiecto corpore, quod morbis ſubſternitur, notas quaſdam ſumamus) quę afficiuntur, non vulgares dabunt notas, ſiquidem quæ natiuo calido abundant, quæq́ue inſito robore ſunt donatæ, ſolæ poſſunt ſua mala propulſare, aliæ verò admonẽt adhibendam eſſe artem adiutricem, nec cõtemnendum quidem eſt, quod docet ſimilitudo: hinc enim prædicimus quaſdã ægritudines nũquam ſolius naturæ opera abituras, quòd ſcilicet

cet eosdem affectus in aliis nõ nisi externis auxiliis propulsatos nouerimus, postremò symptomata ipsa, iuuantes lædentésque causæ pariter ostendere poterunt, à quibus solutio morborum cõtinget, quorum quidem exempla vel mediocriter doctis deesse nequeunt.

Indicantia ea, per quæ solutio contingit.

CAP. XVI.



PORRO inter ea, quę vel à natura vel ab arte finiũtur, quędã vna ratione, alia pluribus finẽ assequuntur. Etenim vulnera simplicia per ea solũ, quæ diuisas partes vnire possunt, curãtur: humorũ vitia euacuatione, & alteratione emẽdantur. Sunt præterea quæ eodẽ modo occidunt, & hominẽ liberant, alia verò, quæ diuersa ratione hæc faciũt. Nam per sudorem febres tolluntur expurgatis malis humoribus, & occidunt vitali robore ob immodicam, intempestiuámque vacuationem dissoluto. Pleuritis quũ digeritur, sanitatem homini semper restituit, at quum in putredinem vertitur, perpetuò occidit, nonnunquam tamẽ eroso pulmone tabes sequitur. Quamobrem arte opus est, qua cognoscamus qua ratione singula aut finem proprium assequantur, aut nunquam desinant. Sic enim intelligemus quando certò ventura sit salus, aut mors metuẽda, vel portendatur dubius euentus. Nam si vna, & eadem est via ad salutem, & mortem, dubia redditur prædictio, quum eã iniri per morbos videmus. Quòd si diuersa sit, tunc salus sperabitur, quando ex tentata fuerit solutionis ratio, quæ sanitatem restituit: mortem verò verebimur si aliter contingat. Quæ sanè cognitio non solum ad prædictionem facit, sed etiam plurimum ad curationem confert. Etenim quum nouerimus ea, quæ salutem restituere, aut mortẽ inferre possunt, ex hac tract..tione prę moniti, intelligemus quid cõpescendum, mutandum, auertendum, iuuandum, promouendúmque sit. Ac quoniã quædam suapte natura semper id consequuntur: quædam verò quod per se obtinent, loci ratione amittũt, imprimis quod res ipsa per se postulat, deinde quæ ob loci cõditionem contingunt, si non exactè (propterea quòd curationẽ hæc tractatio nõnunquam attinget) certè quantum institutũ nostrum postulare videtur, trademus. Id igitur natura vniuscuiusque

imprimis oſtendet. Nam morbi, qui in intẽperie conſiſtunt abſque noxio humore ſola alteratione curantur, & occidũt. In quibus verò nocet humor, ſola ſæpe alteratio ſufficiet, nõnunquã vacuatio, & mixtio requiritur: quippe ſi frigidior ſit ex pituitoſo ſanguine intemperies, ſola alteratio medela eſt. At ſi vna etiã adſit in humore putredo, vacuatio præterea requiritur, aut perfecta, aut ſaltem ea, qua morbos in alium permutatur, corporíſque partes in alias ſeſe exonerant. Vbi verò ex humorum corruptione morbus cõtractus eſt, præter alterationem, & vacuationem, bonæ quoque ſubſtãtiæ admixtio exigitur. Qua ratione profectò omnes putridas febres alteratione, vacuatione, permutatione, & boni nutrimenti copia, ſi omnia illarum genera excutiamus, curari & his etiam rationibus occidere, inueniemus, diarias verò expiratione ſpiritus calidioris, & refrigeratione, ſynochas vacuatione etiam ſola terminari: quandoquidem ſanguinis copioſi effuſio huiuſmodi febres nullis aliis adhibitis remediis iugulat. Hectica refrigeratione, humectationéque tollitur, calore ſiccitatéque iterimit. At ſi humor in aliqua parte infixus tumorem excitauerit, alteratio multiplex pro humoris natura putredo, tranſlatio, vacuatio nunc ſenſibilis, aliàs inſenſibilis, ſuppuratio, eroſio, emollitióque morbum finiunt: quædam ex his ſemper ad ſalutem, alia ad mortem vel ad alicuius partis pernitiem: Si quidem aquoſus fuerit, vacuatione, tranſlationéque in alias partes deſinit: quo modo aqua inter cutem, educto humore ſeroſo per aluum, curatur. Per abdominis verò incisionem, ſæpius occidit. Quum verò ad pedes humor abſcedit, ſalutem conſequitur: Si verò ad nobiles partes confluat, mortis ſit cauſa, quòd temperiem diſſoluat: quum autẽ nõ educitur, eo quòd intemperiem hepati, & aliis corporis partibus inducat, quã probè agere nequeunt, vel mortem infert, aut eam ſaltem accelerat. Cæterum ſi œdema ſit, incidentia, vacuantiáque requiruntur, nonnunquam etiam ab vna parte in aliã humor ſecedit, quo modo quotidianas, longáſq; febres, decumbente humore ad pedes, finiri ſæpe, & faciei tumores pituitoſos, conuerſo humore ad fauces, nonnunquam ſtrangulare videmus. Quòd ſi durus tumor ſubſit ex pituitoſo humore, eum emollientia, vacuantiáque ſanant, aut ſi hæc nõ proſit, incurabilis manet. At ſi ille ex humore melancholico conflatus

flatus fit, mollientibus exasperatur, & insanabilis ferè relinquitur, quemadmodum & cancri non exulcerati: occidunt autem si partem nobilem tandem afficiant. In alias autem partes non abscedit huiusmodi humor, qui duros tumores concitat. Iam verò qui ex sanguine cõstat tumor, vacuatione sensibili, & insensibili curatur: Putredine autem aut occidit, aut membrum corrumpit affectum. Suppuratione hominem liberat, si modo commode postea pus expurgetur, alioqui vitam adimit: qua quidem ratione suppuratis inflãmationibus externarum partium, eductóque pure, sanitas restituitur. Pulmonis verò, aut mẽbranæ succingentis suppurationes vt plurimum lethales existunt. Conuertitur ad alias partes nonnunquam humor, qui inflammationem excitabat, contingítque salus, si pars pręcipua exoneretur, grauetur autem alia, quæ nullam dignitatem obtineat, aut necessariam in corpore actionem exerceat, alioqui vitam extinguit, quo pacto permutatio peripneumoniæ in pleuritidem bona, quæ verò contra fit, mala à Galeno existimatur. Occidunt præterea alteratione sola in nonnullis partibus, vt corde, cerebro, nec vnquam curari posse putatur cordis inflammatio, quum remedia mors præueniat, cerebri autẽ rarò admodum, & difficillimè abigitur. Erysipelata, & herpetes per vacuãtia, & alterãtia desinunt, ac per translationẽ humoris in viliores partes quas alteratione, & putredine corrumpunt: in præcipuis verò consistentia erysipelata eodem modo vitam adimunt. Cancri erosione occidunt, si ad internas partes vitium perueniat: alioqui per totam vitam incurabiles erodendo perseuerant, nisi vna cum illo, aut vniuersum membrum affectum, aut saltem quod in eo vitiatum est, abscindatur. Cæterum morbos, qui in concauitate consistunt, vacuatio, extractio, consumptióque materię tollunt. Sic sanè obstructiones ex multis humoribus vel educimus, vel inedia consumimus, crassos extenuamus, viscidos incidimus, obstruentes lapides extrahimus, exaspera tæ partes læuigantibus emendantur, at malè figuratæ deducentibus ad meliorem figuram restituuntur: aperti præter naturam meatus clauduntur his, quæ possunt id præstare, pro causarum, quæ apertionem excitarunt, varietate: magnitudo corrupta nunc vacuantibus emendatur: qua ratione corporis moles inedia concidit, nunc verò quæ substantiam

tiam detrahunt,euidentérque consumunt,quo pacto caro, quæ vlceribus supercrescit,ferro secatur,& acribus medicamentis eroditur,superfluus partium numerus nunc abscisione,vt sextus digitus,nunc extractione, vt lapis in vesica minuitur. At in quibus vitiũ ex solutione vnitatis contingit,in aliquibus vna via sola est ad salutem per vnionem:in aliis verò etiã per substãtiæ deperditæ generationẽ,vt in cauis vlceribus accidit. Occidũt autẽ hæc nõ vna ratione,quippe quũ quædã sola euersione à naturali statu in quo vitiũ illorum est,alia verò quòd prius alios morbos excitent:id faciunt:Etenim vasorũ obstructiones,eo quòd calorem accendant,aut etiam suffocẽt,mortem inferunt,vitiata thoracis figura,quæ dilatationẽ pulmonis fieri impedit,respirationis vsum intercipiens,mortis fit causa:corporis moles perimit,vel quòd humoris copia obruatur calor,vel quoniã obstructiones ex fluxionibus statim gignantur in præcipuis corporis visceribus,quibus affectis omniũ actionũ robur cadit,quomodo obesa admodum corpora syderatione extingui sæpe videmus:lapis in vesica mortis causa est,quòd partis vel vitam necessariæ actionem fieri prohibeat. Vulnera suapte natura eo quòd diuidant partes,in quibus vita consistit,vel quod prius putredinẽ adsciscant,aut sanguinis fluorem excitent,aut dolorem moueãt,aut inflammationem,& febres pariãt,quibus vis corporis & temperies dissoluitur, perimunt,contusiones,fracturæ rupturæque ferè occidunt, quòd alios morbos prius excitent:ob cerebri etenim contusionem illius cauitates occluduntur, prohibetúrque hoc modo animalis vis ad sua instrumenta ferri,quæ ob id agere desinunt,& mortis causæ euadunt,siquidem mors est omnium actionũ interitus.Quòd si quis diligentius horũ omnium incõmoda,quibus mors infertur,spectare vellet,vnicam fortè inueniret caloris natiui interitus causam,sed hęc alio loco cõmodius,satis autem nunc sit docuisse,quonam modo ex morbi natura medicus prædicere posſit,qua ratione morbus aut occidet,vel propelli poterit,aut ad mortem vsq; hominẽ comitabitur.Id quod etiam symptomata, effectúsq; aliĵ,qui hos morbos sequuntur,& causæ quæ eos cõmittunt,iuuant,aut lædunt,ostendere poterunt,ne singula prosequi cogamur.Illud vero nunc tradendũ est,quid loci rationę ex eo amittãt morbi,quod suapte natura alioqui obtin

obtinent: quid vero multipliciter assequãtur, quod vno modo illis pollicetur eorum conditio. Etenim pedis inflammatio, aut œdema in alias partes migrare nequit, pulmonis verò, & succingentis membranæ in multas partes sese exonerare potest: nam mutuò sese illæ partes afficiunt, siquidem in superiores, inferiores: & hæ in illa sua vitia regerũt. Cordis inflammatio suppurari nequit, quũ mors suppurationẽ anteuertat: nec qui in profundo corpore resident morbi, digerentibus tolli possunt. Cerebri quoque vitia in se mutuo permutãtur, vt lethargus in phrenitidẽ, hæc in illam, & vna capitis pars aliam afficit. Sic profectò acutus aurium dolor cum febre continua desinit, conuersóque in cerebri substantiam humore, qui doloris causa fuerat, mentẽ turbat: & contra quæ in cerebro ipso abundat materia ad oculos, auréʃq; reiicitur: in partes verò subiectas se exonerat, quum per nares sanguis, quo grauabatur, profluit, aut is, vel alius humor ad fauces, pectus, pulmonẽ, aut aliam denique partẽ descendit, qui quidem pro sui natura, & partis affectæ conditione varios morbos excitat. Illius autem inflammatio in tremorem, & lethargũ nonnunquam transit: Insania verò de Ipso humore melancholico ad tibias, excitatísque varicibus, vel apertis venis, quæ sunt in ano, aut excitato in liene tumore, vel facta per intestina excretione sanatur. Angina in pulmonis inflammationẽ aliquando commutatur, sæpius tamen dissoluitur, suppuratur, aut corrumpitur: Fluxio, quæ tentat pulmonem occidit, vel quòd suffocet, vel quòd prius excitato vlcere sanguinẽ profluere faciat: curatur autẽ, quũ per sputum regeritur: at post nimias destillationes tabes, post lateris dolores diuturnos vitia pulmonũ, post hæc insania sæpius contingit. Longam alui resolutionẽ excipiunt tormina: ac (vt semel dicã) variæ fiunt mutationes, mutuæq; generationes quas ex propria cuiusq; morbi natura, & loci affecti conditione dignosces. Pauca etenim omnibus cõmunia tradi possunt, quippe quum non omnes easdẽ mutationes admittant, & prohibeat sæpe (vt diximus) loci proprietas, ne morbi assequantur, quod alioqui per se obtinent. Nã quod in aliquibus permutationis morbi est in indicium, in aliis suppurationem fieri declarat: quod vacuationem perfectam in nonnullis monstrat, in aliis testatur noxios humores in aliã partem reiici: quod item salutarem alterationem

sæpius

sæpius declarat, in aliis extincti caloris est signum: putredinis, & corruptionis eædē nonnunquam sunt notæ: proinde quid singulis sit propriū expendere in hac re oportet: ex fontibus tamen prædictis semper quid singulis conueniat, inueniemus: quod vt cōmodius rudior lector intelligere possit, vno exemplo ad illius exercitationē rem aperiemus. Ac quoniā lateralis morbus plurimas omnino mutationes recipit, eū, præ cæteris eligemus, qui id totū, quod quærimus declaret. Igitur quum huiusmodi affectus inflammatio sit membranæ, quæ subtenditur costis, possit autem inflammatio suapte natura per vacuationem, translationem in alias partes, indurationem, suppurationem, & putrefactionē finiri ad salutē, vel mortē, ex loci natura sumptis indiciis, tanquam ex materia subiecta intelligemus indurationem non esse spectandam. Nemo enim vnquā pleuritidem in scirrhū mutari vidit: quamobrē relinquuntur alia, quæ enumerauimus, quibus finem suum assequitur. Ac quum per eam vacuationem, quæ quidē per resolutionem cōtingit, finitur: perpetuò sequitur sanitas: quēadmodum quum per sanguinis misſionem demitur humor, aut ea omnino desinit, aut maiori ex parte minuitur. Quum verò per sputum noxius humor educitur illæso pulmone salutaris quoq; semper redditur, si modo vniuersa materia expurgatur: quòd si pulmonis substantiam, & vasa erodat, perpetuò enecat. At si per alui fluxū vacuatur humor iam concoctus, continget salus, alioqui vel mors, vel omnino morbi longitudo, quo modo scribit Hippocrates in Aphorismis alui profluuium pleuriticis nunc conferre, aliàs obesse. Quando autem suppuratur huiusmodi inflāmatio, rarò ex ea homo liberatur, sæpius moritur, semper autem quū in putredinem vertitur, occidit: id quod etiam illi contingit, quum malus humor in alias nobiliores partes abscedit; veluti quum in peripneumoniā commutatur, aut in phrenitidem, aut vniuersi corporis conuulsionem concitat, vel syncopen, affecto corde, committit.

Quòd si in deteriores, vilioresq; partes malum reiicitur, salus prorsus expectanda est. Ex quibus sanè constat, id quod ab initio statuimus, quosdam scilicet morbos esse: qui pluribus modis suapte natura finiuntur, sed non omnes admittat semper partis temperies figura, cōnexio, situs, officium, cōformatio, raritas, densitas, magnitudo, numerus, durities,

molli

mollities, & reliquæ ipsius partis cõditiones: Quin & illud patet morbos per eadem nunc salutẽ, nunc mortem consequi: nunc verò per illa solam salutem, aliàs verò solã mortem parari: nunc autem quæ signa hęc ostendant, quę proposuimus, paucis trademus. Vacuationẽ igitur expectare oportet, quæ morbo finẽ imponat, si benigna, paruáq; fuerit inflammatio, si humor, qui eam facit, tenuis, calidúsq; fuerit, si expultrix, alteratrixque facultas valida in corpore laborante subsit, si rarus locus affectus, & perspirabilis: Huius rei spem confirmabunt paruæ in respiratione, pulsu aliisq; actionibus, & qualitatibus corporis mutatationes: quæve calidum, tenuémq; humorẽ, & paucum indicant. Si prętereà facilè educatur humor, qui laudabiles qualitates obtineat, si vacuantibus remediis facilè cedat, lædatur autẽ ab his, quæ vacuationem sistunt, credendũ omnino est morbum ipsum per vacuationẽ finem suum consequuturũ. An verò per sputum, vel resolutionem, aut deniq; per aliam partem educetur humor, non est huius loci docere, quũ ea quæramus, quę morbum finiunt, non autem locum, per quem exeunt morbosæ causæ. Suppurationem (inquit Galenus libro sexto de Morbis vulgaribus) expectare oportet, si difficilis, crudáque maneat, nihílque malignũ obtineat inflãmatio, si modo vires non subsint imbecillæ. At id non necessariò eueniet, quũ tarda cõcoctio, aut tabes etiam sequi posit: quo fit, vt nihil certum in hac re tradat: id quod imprimis natura ipsius inflammationis ostendet. Quum enim suppuratio contingat, dum cõclusa est materia, quæ suppurari debet, & vis alteratrix valida est, imbecillior verò paulo debilior, necesse est solũ magnas pleuritides suppurari posse. Illæ enim à sanguine fiunt, qui propria est suppurationis materia: siquidẽ pus ex sanguine fit, & ob magnitudinẽ nõ facilè expirat calor: vnde quæ magnã pleuritidẽ monstrãt, nisi vacuari anticipauerit humor, suppurationẽ ferè ostendunt. Nam ea aliquando in peripneumoniam mutatur, quũ ob copiam in membrana cõtineri tumor nequit, sed ad pulmonem effunditur: tũc tamẽ vis expultrix viget, quæ sese à multitudine exonerare valet, sputũ præterea nõ procedit in pleuritide, quæ ad suppurationẽ tẽdit, aut paucũ omnino est, quod excernitur: Illúdque vel sanguineum, vel etiam cum portione pituitæ mixtũ: augetur dolor, calor, & febris in dies: & quũ iam sup

pura

puratio maxime fit, accedit rigor, qui necessariò suppurationes omnes internarũ partiũ comitatur. Pulsus præterea suppuratorum in his apparere incipiunt. Non iuuãtur à vacuantibus, & aliis remediis, quæ huiusmodi alteratione fieri impediunt, prosunt autem, quæ eam efficiunt: facta verò suppuratione dolor, & febris minuũtur. Quòd si nõ in pus, sed putredinem mutetur humor, quædam similia his, in quibus suppuratio expectatur, quædam verò diuersa apparent. Nam sputum in his etiã supprimitur, febres & dolores vrgent, magna quoque sæpe inflammatio, quæ ad corruptionem tendit. At rigor non accedit, & malignus nõnunquam est humor, qui corruptionis est author, imbecillior concoctrix facultas, vt quæ vincatur, nec mutare noxias qualitates valeat: perseuerat dolor & febris, quanquam emortua ferè parte nonnunquam dolor esse desinat, augentur perpetuò lethalia signa, nec minuuntur accidẽtia pleuritidis: quod euenire dicebamus facta iam suppuratione: nisi fortè quũ iam prope mortem ventũ est, quo tempore vis corporis à morbo euicta amplius non repugnet, nullis remediis iuuantur, ab omnibus offenduntur, vtpote qui ad pernitiem tendãt, quibus nihil ferè prodest, obsunt omnia. An verò inflammatio desinet latus affligere, & in aliam partem migrabit, antequam id fiat intelligemus ex inflãmationis natura, causis, effectibúsque illius. Quæ enim magna est, nec potest in loco affecto contineri, aliam sibi quærit viam, præsertim si acrior humor fuerit, qui expultricem intempestiue irritet, si locus affectus rarior: vicinæ autẽ partes debiles extiterint, aut laxæ, ad susceptionémq; paratæ, metus est ne abscedat in eas humor priore loco relicto. Transit autẽ nunc in pulmonem affectus antequam coctus sit, inflammationémq; vt prius excitat, facta verò suppuratione, nisi stato suo tempore expurgetur, per sputũ, aut facta incisione extrahatur pus, in tabem mutatur: Sic nonnunquam rapto humore ad cerebrũ, neruosásq; partes, cõuulsiones excitat: Syncopen verò, & caloris extinctionem, si in cor materia ruat. Quum autẽ transitus fit, minuuntur pleritidis signa, apparent verò partis affectæ malũ suscipientis symptomata: qua ratione quũ in peripneumoniam mutatur, pulsus crebriores, molliorésque fiunt, intenditur calor in thoracis cauitate, accedit sitis maior, genarum rubor apparere incipit, dolor latus infesta

infestare desinit, spiratio tamen difficilior, febris vehementior, & grauitas circa pectus vrget, & alia demum accedunt symptomata, quæ peripneumoniam sequuntur ad proportionem increscentis in eo morbi, & diminutæ pleuritidis. Ac in omnibus quidem similitudines prædictionem confirmant, aut etiam vbi alia ex aliis desunt firma indicia, eã certissimam reddunt. Nam an vacuatio, vel alteratio, vel abscessus, aut putrefactio, vel aliud expectãdum sit, quod morbo finem imponat ex eo admoniti, quòd aliis eodem modo affectis contingit, certò prædicere licebit: poterit hoc exẽplo adiutus lector, quæ ars generalius tradit, in singulis inuenire, & ea prædicere, per quæ non solum morbi, sed etiã salubris constitutio ad finem suum perueniet.

Quæ significent modum solutionis morbi.

CAP. XVII.

AN paulatim, vel subitò vel etiam subitò cum vehemẽtia finietur morbus, nunc tradere expedit: præsertim quum Galenus duntaxat docuerit signa eorum, qui per crisim terminantur, hoc est, cum vehementia, his contemptis, qui paulatim, vel subitò absque magna mutatione desinũt: Hauriẽtur ergo ab eisdẽ fontibus huius rei signa. Ac primũ quidẽ ex mali natura: Quidã enim morbi sunt, q nõ nisi paulatim curari possunt, vt vlcera caua, fracturæ: vel occidere, veluti intẽperies sicca: Alii verò, qui subitò sanari, & occidere valẽt. Nã synocha febris & minime putrida, dẽpto sanguine, vsque ad animi defectum confestim abigitur, & ardẽtes febres cocto iam humore adueniente magna aliqua vacuatione confertim finiuntur. Quinetiam continuorũ morborum ferè sunt vehementes mutationes, leuiores autẽ eorum qui per interualla molestant, vt in cõtinuis, & intermittentibus febribus apparet, quarum illæ aut omnes aut certè plurimæ per crisim, hæ verò cum leuioribus mutationibus discutiuntur. Cæterum morborũ causæ huius quoque rei indices sunt: siquidem cordis vulnera confestim occidunt, carnis verò eadem mala non nisi paulatim. Vehemens etiã in corde intemperies subitam necem inferre potest. Vt in his, qui strangulantur, nimióque calore suffocantur, contingit: quum aliarum partium huiusmodi vitia non nisi paula-

tim perimant. Sic profectò morbi causæ effectrices, quędam paulatim tolluntur, vt magna corruptio, quasdam verò subito auferre licet, sicut multitudinem, quæ vasa præter naturam distendit. Subitas, & magnas fore mutationes indicat copiosus, calidúsque admodũ humor, qui putrescit. At spiritus excalefactus, sicut in diaria accidit leuioris agitationis est index. Quin & venenosa pernitiosa, quæ morbos intulerunt, subitam mortem portendunt. Item quæ non nisi vehementes iuuant affectus, quum adhibentur, vehemẽtem quoque in illis expectandam esse mutationem prænũciant: quæ verò paulatim mitigant morbos, eodem modo solutionem expectari iubent. Quin & valida virtus subitæ mutationis est author & indicium, debilis verò illi contrariæ. Magna præterea accidentia in morbis, qui ex humore vehementer excalefacto infestant, subitas magnásque mutationes portendunt: in aliis verò si salutares morbi fuerint, contrarium nunciant. Nam dolor magnus qui magna vulnera magnásq; fracturas sequitur, curatione morbi paulatim minuitur, & affectus ipse vnde ille nascitur, sensim desinit. In pernitiosis si extremi generis est morbus, subitam mortem venturam significant, vt prohibita respiratio in apoplexia hominem confertim iugulat, alioqui paulatim exitium minatur, nisi etiam putredo mortis causa existat, in qua corruptus humor subito excretus vnà secum pari modo animam trahat. Adhæc vehemens qui in corpore sentitur calor, faciei rubedo, & tensio, flauæ admodum, aut rubræ vrinę, biliosa alui excrementa, amaritudo, quę in ore sentitur, putidus qui è corpore spirat odor, subitas magnásque mutationes in morbis portendunt: Cæterum rigor, qui non præcedit accessiones, labri inferioris motus, delirium, capitis dolor, insolita perturbatio, & alia symptomata, quæ morbi naturam, aut accessiones non sequuntur, quum apparent, instantis iam magnę, subitæque mutationis sunt nuntij.

Postremò colligemus ex his, quæ in aliis contigerunt, quales mutationes expectare in his, qui eodem modo laborant oporteat.

Quæ

Quæ declarant, an morbus finitur per crisim, vel non.

CAP. XVIII.



SVBITAS, magnásque simul mutationes, quæ in morbis fiunt à natura, vel morbi vi cũ quadam euidenti vacuatione, aut abscessu, & in pueris (sicut nonnullis placet) per coctionẽ, crises id est iudicia vocant medici. Vnde tradere oportet notas, quæ tam in salutari, quàm lethali morbo huiusmodi mutationẽ præsagiunt. Qua in re Galenus sumpto indicio ex morbi natura crisim expectandam esse sæpe scribit, si morbus magnus fuerit. At non omnes magni morbi hoc modo terminantur, vt magna vulnera, magnę fracturæ, nec alius vllus affectus, qui ex humore non consistit, has mutationes experitur. Nec verò omnes, qui ex eo fiunt, crisim habere possunt: veluti inflammationes multarum partium. At primo ad Glauconem febres calidas, vrentésque per crisim solui scribit: libro verò secundo de Crisibus statuit crises proprias esse febrium, quę ex calidis humoribus accenduntur, post has verò dispositionum calidarum, faciléque mobilium, quæ partem aliquam principem obsederunt. Verum non solum illæ ita desinunt, sed etiam colicus morbus, ventriculi vehemens dolor ex frigido multóque humore excitatus, qui quum violenter à natura per vomitum aut alui deiectionem extruditur, huiusmodi mutationes contingunt. Soli ergo illi morbi ad crisim veniunt qui vel ex putrescente, feruescentéque humore in vniuerso corpore contento gignuntur: quemadmodum febres synochæ, & ardentes, vel qui ab vna parte in aliam à vi expultrice reiecta materia propelli possunt: sicut dolor capitis ex sanguinis repletione contractus, sanguinis profluuio per nares, & apoplexia in neruorum resolutione, humore pituitoso ad neruos confertim trasmisso, soluitur. Quod si crisis nomine magnas, subitásque simul mutationes duntaxat significamus, fit vt in magnis, vehementibúsque morbis eas solum expectare debeamus: siquidem in paruis affectibus qui fieri possunt magnę mutationes? Quapropter quum Galenus primo ad Glauconem scribit eos, qui tertiana exquisita laborant, tenui victu esse regendos vsque ad crisim, hoc nomine abutitur, nimirum quũ huiusmodi febris

magna non ſit, nec ob id magnas mutationes admittat, etſi ſubitò per vomitum, aut ſudorem, aut aliam excretionẽ finiri poſsit. Id autem cõmune eſt ſalutaribus, & exitialibus morbis, qui per criſim deſinunt, vt ex humore, qui vehementius irritet facultatem expultricem, & locum facilè mutare poſsit, excitentur. Si enim criſis ſubita eſt mutatio, quæ ex actione morbi & naturæ prouenit, nullas profectò facultates natura habet, quibus ſubitò, confertímque agere poſsit præter expultricem, quæ quidem non agit, niſi irritetur, & eo plane modo agit, quo irritatur. Quare vehementius illã affici oportet, ſi vehementius agere debeat, locum verò adeſſe oportet ad emittendum ſuſcipiendúmque humorẽ accõmodatum, quandoquidem morbus tolli nequit expulſione humorum, niſi ab eo loco, in quo illi morbum faciũt, extrudantur. Quin & validam oportet ſubeſſe facultatem expultricem, nimirum quum vehementius inſurgere nequeat, ſi aliter fuerit affecta: vnde optime ſcribit Galenus tertio de Criſibus abſque criſi eos mori, qui ob debilitatem aduerſus noxios humores pugnare nequeũt. Id quod etiam in ſalutaribus intelligere quis poſſet, niſi forte exiſtimet, victa, coctáque morboſa diſpoſitione, tantum ſemper in expultrice facultate roboris reperiri, vt malos humores violentius etiã expurgare queat. Hęc ergo (vt in ſumma rem cõtrahamus) habeat oportet morbus qui per criſim finiri debet, vt ex humore naſcatur, qui vel qualitate, vel quãtitate vim expultricem vehementius irritet, faciléque ob viæ commoditatem, & partis affectæ naturam, virtutíſque robur expelli valeat. Vnde ex morbi natura, ex materia illius, ex ſubiecto in quo morbus reſidet, ex cauſis quæ mutationẽ efficiunt, indicia ſumemus ad futurã huiuſmodi mutationem prædicendam. Etenim continentes ardentéſque febres tanquam ſigna ex morbi natura accepta expectandam criſim præmonent. Humores verò putridi, acres, mordaces, vel ſua quantitate plurimum corpus infeſtantes, (quo modo putauerim attonitum morbum in reſolutionem neruorum tranſire) idem pollicentur: ventriculus qui ab humore moleſtatur, aut hepar inflammatum, aut humor qui in venis vel habitu corporis continetur, ſumpto indicio ex loco affecto, admonent tales mutationes venturas. At validæ vires tanquam cauſæ effectrices huiuſmodi mutationis indices illius euadunt.

dunt. Corporis verò raritas, quum ſudor expectatur, aut ad vomendũ aptitudo, quum per vomitũ criſis cõtinget, tanquã cauſæ ſine quibus, aut cũ quibus vacuatio mutatióque fieri debet, idem teſtantur. Aër verò ambiens, conſuetudo, vitæ conditio, victus præcedens, & cauſæ quæ morbos pepererũt, id oſtendũt ea ratione, quòd qualis ſit morbus, illiúſque materia, & corpus, quod afficitur indicent. Quamobrem quum Galenus tertio de Criſibus refert criſim expectandã in morbis, ductis ſignis ex morbi magnitudine, motu, ſpecie, anni tẽporibus, & aliis, quæ eiuſdem ſunt ordinis & facultatis cũ aëre ambiente, nempe corporis habitu, victu antecedẽte, & reliqui huiuſmodi notas, quæ primi ſunt ordinis, cũ aliis cõfundit: nam morbi ſpecies, illiúſq; magnitudo, & motus id oſtendũt ſola, reliqua verò quoniã illorũ ſunt indicia: quinetiam poſita magnitudine, ſuperfluũ eſſe puto motũ addere: ſiquidem nihil aliud eſt morbus magnus, quàm qui validè affligit, & paruo temporis ſpacio perdurat. Iam verò iuuantes lædentéſque cauſæ nonnihil huius rei cognitionem adiuuant. Quæ enim coctioni proſunt, nec tamen omnino repugnantes humorũ qualitates vincere poſſunt, expulſionem indicant neceſſariam: & quę ad hoc naturæ opus conferunt, idem pollicẽtur: quę verò obſunt, futuram criſim impediũt, quemadmodũ copioſa euacuatio, humore educto, qui à natura expelli debebat, criſim fieri prohibet. Præterea effectus morbi ſua etiam exhibent ſigna: vehementiora ſiquidẽ accidentia, quæ ex mutua pugna naturæ cũ humoribus proueniũt, vrinæ rufæ, vel rubræ, quæ per febres emittũtur. Vehemens corporis æſtus, capitis dolor inſignis, ſitis, & reliqua ſymptomata, quę naturã morbi, qui per criſim finiri ſolet, ſequũtur: talem mutationem pręſagiũt: veluti etiã quę in aliis euenerũt qui eodem modo per morbos fuerũt affecti. Hac enim ratione ſudores copioſiſsimos, aut vomitum, vel alui deiectionem his, qui febre ardente laborant, ventura prædicimus, indicio ſumpto, quòd alii qui per idem tẽpus ſimili morbo laborarũt, per huiuſmodi excretiones ſeſe liberauerint: ſunt porrò hæc indicia his etiam cõmunia, qui moriuntur: nam quod ſcribit Galenus tertio de Criſibus mortem indicari ſine criſi, ſi vires ſubſunt infirmæ & nullum adeſt, vel minimum coctionis ſignum, morbúſque vrget magnus, & malignus, quíque celeriter mouetur, verũ id

quidem est, sed verius adhuc id constabit, si ex omnibus prædictis fontibus notæ ducantur: quandoquidem minus quoque in his expectãda videatur crisis, si morbus magnus non extiterit: vehementia etenim illius naturã magis irritat, & cõmouet, vt acrius resistat, ex quo quidẽ crises magis nascũtur quàm si aliter morbus ipse naturam infestet. Instantem verò iam crisim agnosces tum ex prædictis notis, tum maximè ex symptomatibus, quæ eum paulo antea præcedere solẽt: de quibus quoniam passim Galenus accuratè scribit, superfluum esse puto aliquid dicere.

Signa, quæ docent crisim fore per excretionem vel abscessum.
CAP. XIX.


VONIAM verò crises aliquãdo per excretionem euidentem, aliquando verò per trãslationem humoris ex vna parte in aliã, siue per abscessum contingere solent, docere necesse est, quando vnum, aut alterũ expectare oporteat. Qua quidem in re scribit Galenus secundo Prædictionum morbos qui cõcoctu sunt faciles, & simul acuti per excretionem finiri, at id solum salutaribus proprium est: sunt enim prorsus salutares, qui facilè coquuntur, & vincuntur, postulat autem ars, vt quod omnibus morbis commune est, salutaribus inquã, & lethalibus, tradamus. Est porrò illud commune omnibus, qui per excretionẽ terminantur, vt ex tenui, calidáque materia consistant, quippe quum huiusmodi humor facilè expelli possit, & vias inuenire, per quas extra corpus feratur. Adsit prætercea necesse est robur naturæ, vt noxiã materiã cõmouere, & prosequi donec extra corpus delata sit, valeat. Quo quidẽ in opere requirũtur etiam viæ expeditæ, nimirum quum excretio fieri nequeat, si in locis obstructis conclusi sint humores: contrà verò per abscessum terminabuntur, qui planè acuti non sunt affectus: & ex materia fiunt, quæ nec vinci, nec expelli facile potest: quales sunt, qui ex multa, vel crassa, viscida, crudáque materia cõsistunt, quíque in corpore sunt adstricto, & infirmo. Quapropter ex eisdem fontibus signorum indicia sumentur ad id significãdum quod quærimus: nam diuturni affectus, & con coctu difficiles per abscessum(quod etiã optimè tradit Galenus

lenus) finiuntur: quod quidem docent quartanæ, & quotidianæ febres, quæ reiecto ad pedes humore vt plurimũ soluuntur: quod nonnunquam etiam facit tertiana notha, & ex continuis semitertiana. Ardentes verò, & continentes febres, & inter intermittentes exquisitæ tertianæ & (vt semel dicam) calidi morbi per excretionem potius desinunt: frigidiores verò, quíque tardius mouẽtur, abscessum præsagiũt. Atque hoc modo ex natura affectus signa capiuntur: ex materia verò ipsorum morborũ hoc modo: Bilis, sanguísq; putrescens, aut vehementer excalefactus, quæ febres committunt, crisim per excretionem fore monstrant. Contrà verò pituita, humor melancholicus. Ad quod quidẽ genus signorum rediguntur quæ ex anni temporibus, cœli statu, vitæ cõditione proueniunt indicia: quoniam enim hæc ostendunt, quales sint humores, qui in corpore vigent, eius quoq; quod quærimus notæ euadunt. Quintiam subiecta materia, corporísque conditio non vulgares huius rei præbet notas: vel per se, vel quòd humores aptos ad excretionẽ, vel abscessum subesse monstret: siquidẽ crassa, obesáque corpora ad excretionem sunt inepta: tum quòd crassis viscidísque succis abũdẽt, tum quòd in illis viæ sint angustæ, quæ excretioni ægrè patent. Contrarium accidit in gracilibus, quorum humores tenues acrésque vt plurimum esse solent, quorúmque viæ latæ sunt, & liberæ humorum delationi peruiæ. Hac quidem ratione ex sexu notas ducimus, quòd scilicet ostendat qualis sit subiectæ materiæ cõditio. Est porrò natura excretionis, abscessúsque author. Proinde non immeritò ex ea intelligẽmus vtrumlibet expectare oporteat: nam quoniã ad excretionem maius robur requiritur, quàm ad abscessus procreãdos: meritò fit, vt vbi naturales vires validæ subsunt, excretionem potius quàm abscessum prædicere debeamus. Contrà vero abscessum, vbi illæ infirmiores existunt. Ad quod rursus conferunt, quæ ex ætate, antecedente victu, corporis qualitatibus, anni tempore, & aliis huiusmodi ducũtur signa. Etenim quia hæc declarant, quo modo vires sint affectæ indicia pariter fiunt excretionis, abscessúsque futuri. Si cui prætereà pars aliqua laborare cõsueuit, vt in his, qui frequenti podagra afficiuntur, fieri poterit, vt abscessus cõtingat in morbo, qui per excretionem alioqui finiri debebat. Nam quum à validioribus partibus in debiliores regeran-

tur humores, rationi consonum est, vt ad eas decurrant, quæ debilissimæ esse solent. Ex quo cõstat ex causis cum quibus excretio, abscessúsque fiunt, notas etiam in hac re peti. Nec desunt quidem testimonia ex iuuantibus, lædentibúsq; causis. Quippe qui à frigidis lædũtur morbi per abscessum, vtpote ex frigida materia concitati finiri cõsueuerunt. In quibus verò morbis ea prosunt, abscessus verebimur. Id quod simul portendunt temperata, quibus conferunt. At vehemẽs æstus, magna, & assidua corporis inquietudo, rubræ admodum, & igneæ vrinæ, huiusmodíque alui excrementa, sitis valida, pulsus præterea elati, vndosi, validi, magni, celeres, & crebri, atque reliqua symptomata, quæ calidã ad modum materiam subesse, & validas vires indicant, excretionẽ venturam portendunt: Abscessum autem his contraria præsagiunt: Atque eum iam tentari docent (inquit Galenus in fine libri quarti de Præsagiis ex pulsibus) in morbo pituitosiore pulsuum mutatio ab inæqualitate ad magnitudinem, & vehementiam. Postremò ex similitudine, & proportione prædictionem confirmabimus. Hoc enim pacto quum pestilentes febres grassantur, quæ in locis corporis glandulosis abscessus excitant, aut exanthemata efflorescant in cute: idẽ in aliis fore verebimur, qui eisdem morbis corripiuntur.

Quæ ostendant solutionem per abscessum, vel coctionem fore.

CAP. XX.



QVVM morbi frigidiores, nonnullíque alij per abscessum, nonnunquam autem per coctionem finiãtur, operæpretium est docere quando abscessus, vel cõcoctio potius sit expectanda. Qua in re scribit Galenus venturum abscessum si validior fuerit virtus. Per coctionẽ verò expectandam solutionem, quæ longiore tempore morbo finem imponat, si illa infirmior reperiatur, ídque meritò: siquidem maius robur naturæ vacuatio, aut translatio materiæ, quàm eiusdem concoctio requirit. Sed enim quum ignoremus, quãtum robur exigatur in naturæ viribus, vt abscessum potius tẽtet, quàm concoctionem expectet, satius profectò esse duco, vt aliter ex propriis scilicet signis id definiamus. Nam si morborũ omnium naturã perspectã haberemus, inueniremus quosdam

dam esse, quos natura semper, aut certè vt plurimum per abscessum curat: alios verò, quibus per coctionem medetur. Quòd si rei naturam consulamus, licebit fortè huiusmodi ægritudines inuenire, qui hoc, vel illo modo abigũtur. Itaque quum abscessus proueniant à facultate expultrice nequeũte omnino noxium humorẽ extrudere: necesse quidem est facultatem expultricem irritari à materia, quæ non facile expulsioni paret, & ipsam vim debiliorem esse, quàm vt valeat id, quod noxium est, prosequi, donec extra corpus reiiciatur. Contrà verò vt concoctio fiat, nihil adesse oportet, quod irritet, propultricémque facultatem cõmoueat: siquidem retineri, quod concoqui debet, non autem expelli conuenit. Quòd si ita est, quid prohibet, quo minus statuamus expectandos abscessus in illis morbis, qui ex multa, crassáq; materia, aut multa solum absque crassitie consistunt? Huiusmodi siquidem materia, haudquaquam expectata coctione expultricem vim excitat: quæ vbi debilior est, violẽtius insurgere nequit, nec ob id repugnantem materiã prorsus reiicere. Quare necesse est, vt abscessus nascantur. Quòd si etiam ob qualitatem humoris eos nõnunquam fieri dicas, non absque ratione id facies: vbi enim salsa pituita morbũ parit, quum alteratione ea corrigi nequeat, necesse est, vt natura vel expulsionem, aut abscessum tentet. Qua sane ratione videmus illis, qui à quartana euadunt, sæpius intumescere tibias, & nõnunquam etiã cutem exulcerari, eò salsa pituita, & atra bile reiecta. Quamobrem ex natura morbi, illius materia, & effectrice coctionis abscessúsque causa signa sunt desumpta ad hæc prædicenda. Quum enim quartanam febrem, aut elephantiasim abscessum portendere dicimus, natura morbi huius rei notas præbet. Quũ verò idẽ præsagire affirmamus materiã crassam, copiosámque, & salsam pituitam, atrámque bilem, ex materia morborũ indicia mutuamus. At quum venturos abscessus credimus, si expultrix magis viget, quàm concoctrix facultas, nec tamen prorsus valida est, ductis indiciis ex affectrice causa quod futurum est prænũciamus. Capimus prçterea ex subiecto corpore non inutiles notas: quippe quũ nonnulli sint, quos scabies, furũculi, podagra, vel alterius generis huiusmodi morbi sæpius infestare solent: in quibus, quũ laborant, abscessus potius quàm concoctionẽ vitiosi humoris expectare necesse

est. Quòd si huiusmodi malis haudquaquam expositum est corpus, per coctionem morbosa materia cõficietur. Iam verò qui partem aliquam insigniter debilitatã obtinẽt, ad eã debilitas non expectata coctione humorẽ allicit. Vnde causæ etiam sine quibus, aut cum quibus, abscessus excitantur, non desunt ad eos prænunciandos. Præsagiunt quoque abscessum, vel coctionem, quæ morbos finiunt, causæ iuuãtes, & lædentes. Siquidẽ in his abscessus verebimur, quibus con coquentia non prosunt. At quæ sumuntur indicia ad hæc significanda ex ætate, sexu, anni tempore, cæli statu, vitæ conditione, præcedentéque victu tanquã remotiores causæ prædictarum indicatrices id faciunt. Vel enim materiæ qualitatem, & copiam, vel facultatum robur, & imbecillitatem, aut corpus aptum ad concoquendũ, vel excitandos abscessus declarant: ex quibus quidem immediata testimonia capiuntur. Cæterum morbi effectus huius quoque euentus indices euadunt. Nam dolor, qui per morbum partẽ aliquã diu infestauit, quod etiam Hippocrates in Aphorismis testatur, eò fluxuros humores innuit: quanquam tamen idem docere videtur tanquam causa: nimirum quum huiusmodi dolor partem ita affecerit, vt eam ad excrementa excipienda aptissimam reddiderit. Sic vrinæ crassæ absque sedimẽto, quæ diu per morbos tales redduntur, indicant naturam per coctionem nequire morbis mederi, nec satis expellere posse vitiosos humores, vnde abscessus verendus est. Id quod etiã quæ tenues existunt, in morbis acutis declarant. Hoc enim modo quum in febribus acutis mingitur tenue, aquosúmque lotium, timendam esse phrenitidem præsagimus: quòd scilicet secreta ab vrina morbosa materia, superiores partes petat. Quæ verò multum & optimum sedimentum habent, per coctionem potius, quàm abscessum morbum iri terminatum testantur. At verò color, qui vnam partem potius quàm aliam exercet: aut flauus, vel liuidus, aut ruber, futuri abscessus, non minus quàm dolor sunt nuncij. Sic sanè Galenus libro sexto de Morbis vulgaribus scribit abscessus, qui circa aures excitari debent, indicium esse faciei rubedinem. Præbent & suas notas in hac re excrementa retenta & emissa: si enim cohibentur humorum excretiones, aut per eas morbus solui non anticipat, aut nõ satis liberaliter natura à noxiis humoribus sese exonerat, abscessum expectare

ctare oportet. Postremò aut coctionem, vel abscessum prędicemus in illis morbis, & naturis, quæ similes sunt aliis in quibus hæc contigerunt.

Indicantia salutarem, aut lethalem fore crisim, præterea quæ monstrent illius qualitatem tempus quo fiet, & ipsius authorem.

CAP. XXI.

ETSI hæc videntur ex superiore tractatione facilè intelligi posse, tamen vt his satisfaciamus, qui vniuersam medicinæ tractationem ad eos duntaxat morbos contrahunt, qui per crisim soluuntur, alia verò solutionum genera nec etiam attingunt, paucis illa expediam. Salutarem igitur crisim expectabimus à natura morbi præmoniti: sunt enim qui suapte natura ad sanitatem per crisim veniunt. Veluti tertiana febris, Galeno authore, & inter continuas quæ mitiores sunt, & non admodum vehementes: lethalẽ vero portendunt qui maligni existunt, vt febres pestilẽtes. Præterea qui vehementissimi sunt vsque adeo, vt naturæ vires excedant: idem promittunt morborum causæ. Etenim sanguis, pituita, bilis pallida suapte natura indicia sunt salutaris crisis: at bilis æruginosa, atra, vitellina eam perniciosam prænunciant. Quemadmodum & venenosi humores, aut alia maligna qualitate infecti, ac omnes, qui nimia copia naturæ actiones opprimunt. Quinetiam in corporibus bene à natúra comparatis, bonóque habitu præditis salubres crises expectabimus, ductis indiciis ex subiecta materia, quæ afficitur. Vires debiles, vtpote quæ à morbosis causis facilè vincuntur, quíque malè sperant denuntiant huiusmodi mutationem expectandam esse, quæ mortem pariat, acceptis scilicet notis ex causa quæ crises efficit. Quòd si prosint remedia, quæ adhibentur, eam prænunciabimus, quæ sanitatẽ homini restituat: alioqui timenda est, quæ vitam adimat. Eadem quidem testantur, quæ ex sexu, anni temporibus, regione, cœli statu, & aliis toties prædictis rebus sumuntur: quòd scilicet vnam, aut plures ex proximis causis mõstrent, quæ proxima huius rei indicia præbent. Adde notas, quæ ducuntur ab excrementorum qualitate, quantitate, substantia, excretionis modo, tempore, loco, ordine: præterea ex

corpor

corporis qualitatibus, & actionibus. Hæc enim an lethalis, vel salutaris futura sit crisis, prænunciabunt. Veluti vrinæ nigræ, liuidæ, oleosæ, continuum delirium, color à naturali statu admodum permutatus, & (vt vno verbo dicam) signa, quæ mortem in morbis portendunt, eadem in illis, qui per crisim finiuntur, eam perniciosam fore docēt. Huic verò contrariam signa contraria significant: quod pariter testantur, quæ ex similitudine, & dissimilitudine capiuntur notæ. Cæterum crisim fidam, facilem, perfectam eadem signa monstrabunt. Benigni etenim morbi facilè, tutò, perfectè per crisim soluuntur. Quin & causæ, quæ morbos gignunt benignæ, paruæ, & quæ subiecta est materia bene affecta, & vires, quæ subsunt validæ, quæque prosunt facilè remedia idem ostendunt. Nec desunt quidem quæ ab effectibus sumuntur testimonia: siquidem excrementa, quæ concocta emittuntur suis temporibus per opportuna loca, quæque in diebus indicantibus insignes, & bonas mutationes in corpore fieri ostendunt, & præterea morborum causas rescindunt: veluti si in quotidiana febre pituitosum est quod educitur, in tertiana biliosum, nihil aliud polliceri possunt, quàm facilem, fidam, & omni modo perfectam crisim: quemadmodum etiam corporis actiones, & qualitates non multum à naturali statu recedentes idem repræsentant: his verò contraria, aut difficilem, aut infidam, aut imperfectam, aut certe malam, quæ ventura est, crisim significabunt. Postremò ex his, quæ in aliis eodem modo affectis contigerunt, eadem ventura putabimus. Iam verò futuræ crisis tempus prodet morbi natura: nam acutissimi morbi, qui per accessiones affligūt, tertio die: qui verò accessione carent, veluti synochæ febres quarto crisim expectandam esse præsagiūt. At qui mitiores sunt, in sequentes dies pares, vel impares, pro illarū scilicet natura, vehemētia accessionū, tempore, subiectæ materiæ qualitate, quantitate, viriū imbecillitate, & robore crisim reiiciunt. Bilis quæ febres committit, in imparibus diebus, crisim venturā ostendit, sanguis verò in paribus. Quæ autē causæ statim morbū minuunt, non longe abesse crisim denunciant, siquidē salutaris morbus fuerit, alioqui eam tardāt: quod pariter faciūt quæ lædūt: nam in salutaribus crisim differūt, in perniciosis verò eam accelerāt. Idem ostendūt vires validæ, & infirmæ.

Nam

Nam illæ in perniciosis malis crises tardant, in aliis concitant: hæ verò celeritatẽ illis morbis, qui vitã adimunt, aliis autem tarditatẽ adiiciunt, & significãt. Corporis verò bona conditio, & mala ad viriũ proportionẽ se habet. Quæ enim bona est, vt salutẽ, sic mutationẽ, quæ eam parit, cito consequitur: mortẽ verò, & lethalem crisim differt. Perfectam autem crisim non ante vigorem morbi expectabimus, aliæ autem quæ imperfectæ sunt, etiã increscẽte adhuc morbo contingere possunt. At quę vitam adimunt in morbi principio, incremento, & statu accidũt, inquit Galenus, verum nos in libro de Temporibus morborum docuimus vix fieri posse, vt homo in morbi principio pereat. Cæterum quæ in excrementis apparent manifestè bona indicia tertia, vel quarta die pro morbi scilicet natura crisim futurã, bonam: quòd si illa perniciosa extiterint, talem quoque eam in eisdem diebus futurã monstrant. Quinetiam actiones, qualitatésque corporis, & alia omnia, quæ tempus salutis, aut mortis prænunciare diximus, crisis tempus ostendent. Quãdoquidem in ipsa crisi salus, & mors contingunt, aut certe non multo antea quàm hæc eueniant crisis ipsa incipit. Licebit non solum diem, sed & horam, in qua crisis expectanda est, ex his signis prædicere: Nam quidam morbi sunt, qui in ipso incremento accessionis crises experiuntur: alij vero sunt, qui vigorẽ expectant. Sunt autẽ illius generis qui omnino vehementissimi existunt, & ex calida admodũ, acríq; materia, & multa sunt procreati. Huius verò qui mitiores sunt, & ex obtusiore, minoréque humoris copia nati. Illos enim expultrix facultas, quæ crisis est author, diutius ferre nequit. In aliis verò tẽpore vehementia accedit, quæ naturã irritat, & commouet. Valida præterea virtus, & exquisitus partiũ sensus summum morbi, & accessionũ vigorem non expectant. Addit quoque celeritatẽ corporis habitus, & quæ eum ad vacuationes promptissimum reddũt. Veluti aër calidissimus, iuuenilis ætas, calidior vitæ ratio, & alia quæ sunt eiusdẽ facultatis: ex quibus profectò intelligere licebit, qua hora, & momento crisis expectanda sit. Nam si putetur ventura in ipso vigore accessionis, eo tẽpore cõtinget crisis, in quo illa vigere solet: nec contemnẽda quidẽ sunt in hac re signa, quæ ex similitudine aliorũ ducuntur: quandoquidem certissima coniectura prædicere licebit vel sudorẽ, aut vomitum,

aut aliam insignem excretionem, & mutationẽ certis horis venturã, si id in aliis eodem modo affectis accidisse prænouerimus. Illud verò, quod pertinet ad prædictionem eius, quod crisis erit author, nunc tradendum est. Nam quasdam symptomaticas, alias verò naturæ vi fieri crises dicere solemus, tanquã nunc symptomata, morbíque vis, alias verò natura ipsa author esse censeatur: Id quod ostendent prædicta indicia. Si enim morbus benignus, mitísque fuerit, illiúsq; materia, facile vinci possit: si valida adest in corpore virtus, ac via patet excretioni accommodata, & ipsa excrementa, quæ emittuntur, naturæ victoriam pollicentur, idémque faciũt qualitates, actionésque corporis, & quæ in aliis euenisse conspeximus, certò præsagiemus naturæ beneficio venturam crisim: alioquin præualente vi morbi expectandã symptomaticam huiusmodi mutationem: ac vt omnes quidem bonæ notæ naturam authorem fore ipsius crisis, omnia verò mala ipsum morbum: sic sanè bona cum malis mixta indicia mixtum opus ex vtrisque portendunt.

Quæ præmonstrent locum per quem morbus soluetur.

CAP. XXII.



LOCVS per quem morbus, illiúsque causæ abeunt in his affectibus, in quibus nulla humorum fit excretio, docendus non est, quippe quum nulla adhibita arte cognoscãtur illi in eo loco finiri, in quo consistunt. In quibus verò aliquid excernitur, licet certos locos nonnunquam assignare: veluti in vitiis vteri, quæ per pudenda expurgantur: quemadmodum etiam vesica per canalem vrinarium sese exonerat, & denique in illis partibus, quæ vnicam viam habent, per quam excremẽta emittunt, eadem est ratio, idémque locus, qui vacuationi noxiæ materiæ patet: In quibus verò plures sunt viæ, per quas euacuatio tentari potest, veluti quum humores in venis continentur, qui per sanguinis profluuium è naribus, aut venas ani, vel per sudorem, aut vrinam, aut aluum, vel vomitum excerni possunt, arte est opus, quæ doceat quo modo prædicere liceat certũ locum, per quem excremẽta emittentur: id quod Galenus agnosci posse scribit libro tertio de Crisibus, si duo hæc tantũ consi-

deraver

deranerimus, vnde ſcilicet naturæ motus, & in quam partẽ vergat. At hæc præſentibus rebus ab omnibus agnoſcuntur: ſed dum nondũ concitari ab vno loco in alium humores videmus, res artem deſiderat, quæ futurum motum præmonſtret. Quin & illud dubiũ eſt, an naturæ nomine ipſius humoris naturam, aut potius expultricem facultatẽ intelligere debeamus. Nam bilis, & vapor ſuapte natura ſurſum potius ferũtur, pituita & humor melancholicus ſua grauitate & pondere ad inferiora loca repunt: facit tamen naturæ expultricis momentũ, vt illa inferiores meatus, hæc verò ſuperiores ſæpius quærant. Quamobrem præſtat ex prædictis fontibus, quæ in nulla re nobis hactenus defuerũt, ſigna colligere ad id, quod quærimus præſagiendũ. Nam imprimis natura morbi locum indicabit. Siquidẽ tertiana febris vt plurimum per ſudores, vel vomitum, vel bilioſam deiectionem terminatur: quotidiana per vomitum, vrinam, deiectionem & ſudores abit. Synochæ febres per nares emiſſo ſanguine finiri conſueuerunt, phrenitim diſcutere ſolet ſudor copioſus, vel ſanguinis profluuium è naribus, rariſsimè lethargus & peripneumonia, profluuio ſanguinis ſoluũtur. Ardentes febres terminat vel ſanguis emanans è naribus, aut ſudor multus, vel vomitus, aut bilioſa deiectio: pleuritis rarius quàm ardens febris, ſæpius verò quàm lethargus ſanguinis excretione per nares diſcutitur: inflammationes hepatis & lienis ſanguinis quoq; per eundẽ locum eruptio tollit: iuuat tamẽ omnes, quæ circa præcordia conſiſtunt inflãmationes ſudor bonus: at ſudores febribus præſertim ardentibus proprij ſunt, ſemitertianas illi abigũt, pituitoſæ, bilioſæq; deiectiones & vomitus: quartanas verò cũ ſudoribus atræ, variæq; deiectiones: lethargi in parotidas ferè terminãtur. Aqua inter cutem per vrinã, vel alui excretionem extruditur: Præbet & ſuas notas morbi materia. Etenim bilis flaua vtpote calida, & leuis ſuperiores extimáſq; partes vt plurimũ petit, per ſudorémq; digeritur. Atra per aluum ferè educitur. Sãguis tenuis, & calidus per nares viam quærit, craſſus verò, & feruens ad venas partium inferiorum potius delabitur: pituita nunquam per ſudorem, ſæpius per vomitum, aut per aluum excernitur: aliquando verò in inferiorum partium articulos decumbit, vt in quotidiana, quartanáque febre, & hydrope euenire videmus. Ex loco

loco præterea, subiectóque corpore licet idẽ prædicere. Nã gibbæ hepatis affectus per sanguinis fluxum è nare dextra, per sudores, & vrinas præsertim si calidi fuerint, expurgari consueuerunt. Alij verò morbi frigidiores, & humidiores illic consistentes per vrinam potius abeunt, aut vomitũ. Simæ verò illius partis morbi per ventrem exitum petunt. Costalis morbus per sputum, vt plurimũ soluitur. Cerebri affectus calidi, & humidi per nares, frigidi verò, & humidi ad aures potius abscedunt, vel in resolutionẽ alicuius membri terminantur. Præterea quæ dextras partes corporis infestant, cum dextris magis cõsentiunt, quàm cum sinistris, & per illas sese exonerant: Veluti hepar per narem dextrã potius quàm per sinistram lædentem humorem emittere solet: cõtrarium verò facit lien, vtpote qui in sinistra parte sit collocatus. Eodem modo quum dextram vteri partem vrgeat inflammatio, si sanguinis profluuium è naribus speretur, illud per dextram narem expectandũ est, si modo naturæ vincentis beneficio vacuatio contingat. Est præterea consulenda ægri natura, & corporis conditio, quæ non contemnendas notas præbebunt: nã his qui podagra infestari consueuerunt, ad articulos decumbere solent humores, qui alios morbos, & potissimũ febres pariunt: nimirũ quum ita comparatum sit, vt ad partes debiliores, rariores, inferiores, calidiores, & concauas excrementa ferantur. Quæ quidem signa à causis sine quibus non, & cum quibus vacuationes contingunt, ducuntur. At valida natura aptissimum quemque locum etiam distantissimum eligit. Quæ verò infirma est, propinquũ quemq; capere cogitur. Vnde ex causis efficẽtibus euacuationẽ notas capere licebit ad locum designandũ per quẽ expectatur euacuatio futura: Ad quod quidẽ genus pertinere illæ vidẽtur, quæ ex ægri proprietate sumuntur: Sunt enim, qui per aluum, vel sudorẽ, aut alium peculiarẽ locum se à morbis eisdẽ liberare solent conferente ad id certa quadã & occulta proprietate, quæ in aliis eodẽ modo affectis non reperitur. Ad hæc causæ iuuantes, lædentésq; nõ leuiter conferũt: Quippe quæ iuuãt, eo quòd sudorẽ moueãt, per externas partes solutionem morbi fore portendunt. Quæ verò sudorem arcent, admonent expectandum esse, vt natura per alias vias sese à morbosis humoribus exoneret. Dant & sua signa effectus morbi: etenim actio læsa peculiariter

Nariter alicuius membri ostendit aliquãdo quo morbus reiicietur: quod docet vehemens continuúsque in febribus synochis capitis dolor, qui sanguinis profluuiũ per nares prenunciat. Atque eò quidem spectat quod ab Hippocrate scribitur in Aphorismis: abscessus scilicet in illis partibus expectandos, quæ per morbum plurimũ laborarunt, tanquam tristis actio præsagiat, in quem locum abituræ sint morborũ causæ, & vnà cum illis ipsi morbi. Adhæc excrementa inter affectus morborũ idem hoc modo premonstrant. Si enim alicuius partis recrementa suppressa fuerint, aut parcius emittantur, docent fore vt per alias excretio fiat: Sicut vrina suppressa, instante crisi sudorem, vel copiosam deiectionem, aut vomitum nunciat. Ac illud quoque est, quod alio loco in eo opere scribit Hipocrates: parcius eos mingere, quibus soluta est aluus, & contrà minores fieri deiectiones quando copiosior vrina redditur, nec solum quidem ex copia excremẽtorum aliarum partium, sed etiam ex eorundem qualitate, & loco, quem natura per morbi cursum tentauit, idem præsagiemus: nam hoc modo quum tenues, aquosæque vrinę in febribus apparent, abscessum circa faciem expectamus: quũ verò crassæ minguntur, in articulis, inquit Hippocrates, decumbent humores. Nec illud quidem à ratione alienum est existimare per aluum, aut os, aut sudorem vacuationem futuram, quæ morbũ tollat, si antea per eas partes in accessionibus natura sese exonerauit. Possunt & ex qualitatibus corporis notæ quædam sumi: quod quũ omnibus constare putẽ, superfluũ est hoc loco addere. Patent quoque signa, que ex similitudine aliorum sumuntur; quippe quũ sæpius sudorẽ aut vomitum expectandum esse in tertianis, aut aliis febribus prænunciemus, eo quòd omnes, qui in illis temporibus huiusmodi morbis laborarũt, omissis per eas partes humoribus, aut liberati, aut extincti fuerint. Atq; hæc quidẽ prædicta indicia multo antea quã hæc fiãt medicũ præmonẽt. Instãtes verò iam excretiones, & locũ, per quẽ fiant (de quibus Galenus ferè solũ agit in libris de Crisibus & alibi, aliarũ notis, quę multo antea eas futuras pręmõstrãt, vel omnino prętermissis, vel magna ex parte contemptis) potissimum ex symptomatibus, quæ singulas vacuationes præcedunt, pręsagiemus: etenim sanguinis profluuiũ per nares in febribus ardentibus, ceruicis dolor, temporũ grauitas, & tenebrę, vel

splẽdores, qui circa oculos obuersantur, hilaris faciei color oculi rubicundi, vel lachrymantes, malæ & ipsæ nares rubidæ, pulsus magni ad exteriora potius, quàm ad interiora: anhelitus difficultas, & si quæ alia sunt hujus generis symptomata instare portendunt, idque eo certius fore sperabimus, si absint indicia, quæ vel illius per alias partes eruptionem, aut alias vacuationes significare solent. Quæ verò ex anni tempore, regione, ægrotantis natura, morbi conditione, eiúsque causis sumi scribit Galenus indicia, non tam instantem, quàm aliquãdo venturam sanguinis euacuationẽ prænunciant. At in mulieribus, lumborum grauitas, tensio, & dolor mensium eruptionem, in viris autem venarum ani apertionem proximam esse declarãt. Si ea (inquam) symptomata morbi naturam, aut accessiones non sequantur: sed iudicatoria sint indicia. Cæterum vomitum non longè abesse indicant totius capitis dolor extensus cũ quadam pulsatione, & calore insigni, adiuncta simul grauitate, Stomachi prçterea morsus, & fastidium quoddã, oculorum caligines, vertigines, sputum multum & tenue, rigor, partium quæ infra prçcordia frigiditas, labri inferioris agitatio, pulsus duri, & magni, præsertim in cõtractione, & inçquales maximè si humor sit biliosus, qui ad ventriculum repit. Hæc inquam quũ morbis accedunt, nuncij sunt iamiam instantis vomitus. Qua in re illud etiam coniecturam confirmat: si quid paulo antea ingestum fuit, nec fuerint signa: quæ excretionem per ventrem testentur. At abscessum circa aures, cuius generis tumores, parotidas vocamus, admonent aduentare somnus grauis, capitis & temporum grauitas dolórque, faciei rubor cum quadam hilaritate, surditásque statim adueniens: sic profectò abscessum ad inferiora grauitates, doloresque partium earum, in quas abscedere debet humor præmonstrabunt. Iam verò per sudorem excretionem appropinquare testantur aluus, & vrina præter rationem suppressa, & rigor qui suppressionem huiusmodi sequitur, præsertim si vomitus signa non adsunt: delirium in aliquibus: præterea increscente accessione partes exteriores calidiores, & rubidiores: Item vapor quidam calidus, qui antea non aderat: pulsus vndosi, & insigniter molles: hçc enim ferè sunt vacuationis, quæ per sudorem paulo post fieri debet, signa. Atqui vacuationem per aluum instare intelligemus, si præter rationem
vrina

vrina ſupprimitur, & aluus paulo antea liberior fuit, magníque adſunt pulſus præſertim in contractione: ídque eo certius intelligemus, ſi abfuerint vomitus, & ſudoris notæ: contrà verò vrinæ profluuium aduentare colligemus, ſi aluus ſuppreſſa eſt, nec multo antea copioſiorem vrinam reddere cœpit æger, & abſunt reliquarum excretionũ indicia. Præſentia verò ſunt ſigna quæ inſtare criſim admonent. Sic profectò ad horum imitationem prædicere vnicuique licebit alias quaſcunque vacuationes, & morborum diſſolutiones, quæ in ſingulis ægrotantibus contingere poſſunt.

Signa quæ docent vbi plures ſunt morbi qui prius & qui poſtea finietur.

CAP. XXIII.



ILLVD ſupereſt ex propoſitis ſcopis explicandum, quando plures morbi corpus infeſtant, quinam primo, qui verò deinceps abibit: de qua re nihil commune omnibus morbis à Galeno ſcriptum inuenio: & quæ de febribus complicatis ſcribit libro ſecundo de differentiis febrium, non ab omnibus ſignorum fontibus ſunt ducta, ſed quoſdam relinquit à quibus optima ſigna haurire liceat: quum tamen ars id poſtulet, & ille neceſſariam tractationem oſtendat, quum in libro de Prænoſcendo referat ſe ſibi magnam gloriam, & famam peperiſſe, eo quòd in Eudemo philoſopho tribus quartanis laborante prædixiſſet, non ſolum eum media hyeme liberatum iri, ſed etiam, quæ nam ex illis febribus prius eſſet habitura. Deſiderat ergo res hæc artem, ſine qua nemo quod ad id pertinet, rectè præſagire poterit: quæ quidem non aliunde quàm ex prædictis ſignorum fontibus petetur. Si enim morbi, qui infeſtant, ita comparati ſint, vt vnus alterius ſit quoquomodo cauſa, prius ſoluetur, qui cauſa eſt eius, qui ab eo naſcitur: Veluti obſtructio, quæ febrem committit: priuſquam febris ipſa neceſſariò tollitur, quum alioqui manente obſtructione febris curari nequeat. Sic mala intemperies in parte exulcerata cauſa eſt, quominus vlcus curari poſsit: eodem modo ſanies, quæ ab vlceribus emanat, cauſa putatur,

ſine qua vlcus curari nequit:vnde ea prius auferenda eſt:deinde ſanandũ vlcus. Quinetiam ægritudo, quę vniuerſum corpus afficit, cauſa exiſtit, quæ prohibeat eũ curari, qui partem aliquam infeſtat. Veluti febris, quæ dolorem captis excitat, prius abigetur, & remittetur quàm ipſe dolor. In quibus quidem licebit prædicere ex morbi natura præmoniti quod in hac re quęrimus. At ſi neuter alterius ſit cauſa, qui minor eſt in ſuo genere, & benignior, citius tolletur, quàm qui maior, vel malignior exiſtit. Inter eos enim, qui per criſim deſinũt, aut paulatim ſoluũtur, minores citius ſemper quàm maiores abeũt. Inter eos verò, qui diuerſi ſunt generis, maiores nonnũquam maturius quàm minores diſcutiũtur: veluti febris cõtinua, quæ per criſim ſoluitur, citius quã quartana abigitur: quanquam tamen aliter contingere poteſt, vt tam parui ſcilicet ſint, qui magnas mutationes non admittunt, ſed paulatim ſoluuntur, vt minimo negotio recedãt. Sicut diaria, quę eadem die finitur, & ſimplex vulnus exiguúmque, quod minimo temporis ſpacio glutinatur, & coaleſcit: id quod nulli contingit ex his, qui per criſes mutationes capiũt. Quamobrem natura ſingulorum morborum conſulẽda eſt, vt intelligamus quis alterius ſit cauſa, & quis in ſuo genere, aut diuerſo citius propulſari poſsit. Cauſę præterea morborum idem etiam oſtendunt: nam quę difficilius patiũtur, vt craſsi, viſcidi, multiq; humores, oſtendũt ſuos morbos poſt alios abituros, quos contrarię cauſę committũt. Hoc ſanè pacto, vbi quotidiana, tertianáque hominem affligit, ductis indiciis ex materia ipſarum febriũ, pronunciamus tertianam ante quotidianam deſituram, quòd illam bilioſus humor, tenuis, calidus, & acris, qui facilè mutatur, & expellitur: hanc pituitoſus, craſſus, & viſcidus ad patiendum ineptus pariat. Quinetiam maiores, malignioréſque cauſæ in ſalutaribus malis oſtendunt ſuos morbos tardius ad finem venturos his quos minores benignioréſq; efficiunt. Prębet quoque ſuas notas ſubiecta materia: nam in parte nobili, rara natiuo calido abundante, ſenſu exquiſito prędita, quęque meatus habet idoneos ad noxiam materiam emittendam, & in corporis loco ſita eſt, vt facilè remediorum vim admittat: qui naſcuntur morbi, promptius tollũtur, quàm qui alias aliter affectas infeſtant, etſi in hoc etiã nonnũquam aliter contingit. Nam pars obtuſiore ſenſu prędita

dita quũ vulnera eſt,citius ſua mala deponit,quàm quę eum exquiſitũ eſt ſortita,propterea ſcilicet quòd illa remedia ſtatim admittat:qualia affectus ipſe poſtulat:hęc verò mitiora exigit quæ longiore tempore morbis medentur. Proinde ſpectare hic etiam neceſſe eſt,quinam morbi promptius in vna parte,quàm alia deſinant,& quæ pariter tenacius conceptas ęgritudines retineant,aut deponant,id quod pariter de vniuerſo corpore intelligendum eſſe admoneo: ſiquidem in cacochymis habitibus, perperámq; affectis corporibus, & his pręterea,quę bene habent,quędam mala minore negotio,quàm alia tollũtur,& ſanantur:quędam in raris, quędã in denſis,quędã in duris,quędam in mollioribus,quędam in craſsis,alię in gracilioribus ęgritudines citius aliis recedũt. Quę corporũ differentię à medico ignorandę nõ ſunt, qui quod ars in hac re promittit,aſſequi ſtudeat. Cæterũ vires corporis cauſę ſunt cũ quibus,& ſine quibus non morbi propelluntur:quæ & in hoc negotio ſuas conferũt notas:vnde quũ validę ſubſunt facultates,quę morbũ vnũ vincere debent,alię autem infirmę,quę circa aliũ verſantur,non immeritò pręnũciabimus hũc,cui deeſt robur facultatis longiorẽ fore alio,cui illud abũde ſuppetit. Veluti quũ duo affligunt morbi,quorum vnus alteratione & concoctione vincitur, alius expultricis munus deſiderat:prius ſoluetur ille, qui validiori vi ſubiicitur alio, cui reluctatur infirmior facultas. Porrò à cauſis iuuantibus, & lædentibus hoc modo ſigna ſumimus. Nam morbi,quibus proſunt minima quæque remedia, & omnia vel plurima, pauca verò obſunt, antea quàm alij,quibus pauca; aut non niſi maxima auxilia conferunt,multa autem nocent,recedunt: faciunt præterea morbi partes ad id prædicendum. Etenim ægritudines,quę longiores acceſsiones habent, & eadem hora inuadentes, non increſcentes,quæque mali ſunt moris,longiores, maioreſque,& tertio vel quarto quoque die repetunt,& tardè denique mouentur,ſuáſque partes difficilè aſſequuntur, longiores aliis euadunt. Vnde optimè Galenus libro ſecundo de Differentiis febrium ad hunc modum ſcribit. Vtra verò febris deſitura ſit prius ex ipſius ſpecie,tum ex ipſius acceſsionis longitudine, magnitudine, more, motu, circuituum repetitione,anticipatione,& tardatione coniectari oportet. Adhæc ſymptomata ipſa,quæ morbos, illorúmque

causas sequuutur, monstrabunt idē quod morbi ipsi, & morbosæ causæ. Nam actiones parum læsæ, parúmque mutatæ qualitates, & excrementa, quæ ab eo gignuntur, pauca, concocta, & per commodissimos locos emanantia prænũciant huiusmodi morbum breuiorē fore aliis, quæ contrario modo se habent. Postremò absurdum non fuerit credere, vbi plura vrgent mala, promptius illud abiturum, quod in aliis eodem modo laborantibus prius recessisse nouimus. Sic profectò in his, quos Gallicus morbus infestat, prædicimus pustulas, quæ circa faciem oriri solēt, citius quàm dolores, quæ scapulas artúsque torquent abituras: quoniam scilicet in aliis ita contingere nouimus, nulla re alia persuasi quàm ex similitudine petitis indiciis. Atque hęc quidem de signis medico necessariis sufficere arbitror: quæ si quis diligenter euoluat, & perspiciat quid ab aliis de hac re sit traditum, intelliget profectò quantum à nobis sit laboratum, & si quid præterea desiderari posse videbitur, ex positis principiis, & rerũ fontibus, ex quibus omnia ducuntur, facilè vnusquisque veritatis studiosus inuenire poterit. Nobis enim satis est artē huius rei excogitasse, & vt puto inuenisse, qua studiosos ad ea, quæ supersunt perficienda, inuitaremus.

IOANNIS ARGENTERII DE OFFICIIS MEDICI LIBER PRIMVS.

De vtilitate huius operis.

CAP. I.



VAE,& quot prętare debeat Medicus, quáque ratione cōmodè in humano corpore agere poterit, ſuóque munere fungi, hoc loco tradere inſtituimus: Quæ ſanè res omnium præſtantiſsimā, vtiliſsimámque medicinæ partem complectitur. Neq; enim medicus ſanitatis, morborúmq; genera, differētias, cauſas, partes, effectus, ſigna, remedia, & reliquę materiæ medicæ vim naturámque per ſe quærit, ſed vt ad conſeruationem, curationem, & alias actiones, quas varia corporis cōditio poſtulat, ea omnia referat. Quid enim ſit ſanitas inueſtigat, vt eā cōſeruare poſsit, vtpote quæ ſecundū naturam in nobis exiſtat. Sic illius genera, differentias enumerare ſtudet, vt intelligat quæ quótue ſint cōſeruationis genera, differētiæ, & ſingulis, quod illorū natura poſtulat, adhibere valeat. Cauſas præterea ſanitatis ſcire cupit, vt quum abſunt, eas arte reſtituere, & præſentes tueri poſsit. Sic profectò morborum naturam, genera, & differentias expendit, vt ſe præparet ad eorum propulſionem: nec ignoret in variis morborum generibus, & differentiis varia eſſe præſtanda. Partes verò morborum nititur inuenire, vt earum numero, & multiplici natura explorata perſpectum quoque habeat, quoties & quando varianda ſint officia, remittendáque, aut intēdenda præſidia, quæ morbis abigendis conferunt. Atqui morborum cauſas ſcrutatur, diſtinguereque enititur, quæ actu, qúæue potentia morborum ſint procreatrices, vt admoneatur nūc præſeruatione, nunc curatione opus eſſe. Quinetiā effectus ſanitatis, & morborū generibus ſeparare enumeraréq; ſtudet, tum vt eos ſeruet, qui ſecundum naturam ſunt, tum vt

eos propellat, qui preter naturam affecta corpora sequũtur. Signa explicat medicus, vt corporis omnem statum perdiscat, quo postea intelligat, quid seruandum, mutandũ, & demum quid illi agere cõueniat. At vero corporis, partiúmq; conditionem omnem scrutatur, vt agnoscat vbi in eisdem malis ob subiecti corporis naturam varianda sit curatio, cõseruatióque. Postremò remediorum, victúsque genera, differentias, facultatésque omnes notat, vt habeat idoneam materiã, & instrumenta aptissima, quibus in omni officio vtatur. Quamobrem nemini mirum videri volo, si hanc medicinæ partem de Medici officiis inscripsi. Nam etsi muneris quoque illius est corporis compositionẽ & naturam cognoscere, sanitatis, morborúmque genera, causas, partes, & effectus, & signa perspecta habere, & præterea materiæ medicæ vim & naturam tenere, tamen quoniam ea per se non facit, nec scire cupit: sed quatenus ad conseruationẽ, præseruationem, curationem, & alia, si quæ erunt huiusmodi officia, cõferũt: ideo illa ab hoc nomine, & tractatione excludo, quòd scilicet præcipua non sint, nec vltima, nec medico maximè propria, quando illa superiora etiam à philosophis pertractantur: hæc autem sola medicina docet, in illísque versatur. Ac multo quidem minus medici officium hoc loco vocabo vti prudentia, vel quod ad eũ spectet sui corporis, morum, vestitus, sermonis & aliorum huiusmodi, quibus gratia, fama, & fides comparatur, curã habere, quæ quidẽ Hippocrates in libro de Officio medici, & de Morbis vulgaribus sexto, alibíq; passim sub officiis medici complectitur. Nam vel hæc ex aliis artibus institutus adfert, vel certe medici non sunt, sed personæ potius medicinam factitantis externa quædam officia: nos autẽ quæ propria sunt artis munera, & inter ea præcipua solum hoc loco quærimus. Quæ res quàm vtilis sit, & gloriosa medico, ex hoc cognoscere possumus, quòd ille in hac parte perpetuo versetur, & laudẽ maximã apud omnes inueniat, ac etiam si quid in aliis erratum sit, huius vtilitate tegatur. Nã si aliquando in sola prædictione futurorum subsistit medicus, velut quum in desperatis morbis mortem præsagit, id sanè facit, quòd videat nullum curationi locum relictum. Admiratur quidẽ vulgus medicũ, qui de generibus, & causis sanitatis, morborúmque optimè disserat, eum tamẽ sequitur, quem in curatione, sanitat

nitatísque cõſeruatione excellere putat. Diuinatoré eũ iudicat eſſe qui ſtatum omnem corporis pernouit. Si auxiliis cõmodis deſtituatur, ſanitatémque tueri, & morbos propellere neſciat, ſi ſpes interdum fruſtratur, & moritur aliquis, de quo medicus ſecurus primò fuit, labefactatur medicinæ fama, & dignitas. At ſi moriturũ ægrũ prædixerimus, quem poſtea tandẽ curatio reſtituat, laudẽ ex ea maximã, diſsimulato prædicendi errore, conſequemur. Quid præterea diuinius? quid melius, quã ſanitatem conſeruare poſſe, ſine qua homo agere nequit, & morbos propulsare, qui vitam mortalibus vel adimũt, aut fractis animi corporíſque viribus ita labefactant, vt nec humana, nec diuina officia exercere valeamus? Quinetiam ab hac parte vniuerſa ars noſtra nomẽ accepit, ſiquidẽ à medendo medicina dicta. Quo magis eam pro viribus excolere oportet, quanto reliquis omnibus vtilitate, dignitatéque præſtat, & difficultate eas ſuperat. Etenim quid morbus ſit, quid ſanitas, quæ, quótue illorũ genera, & differentiæ, quæ, & quot cauſæ, ſigna, effectus, & auxilia, quę ad humani corporis ſalutẽ ſunt cõparata, nõ magno forte negocio quilibet enumerare poteſt. At quo modo, quáue ratione ſeruanda ſit ſanitas, propellendi morbi præſentes, inſtantéſque præcauendi, nemo rectè intelligere poterit, qui diſciplina, vſúſq; medẽdi optimè nõ ſit inſtructus. Itaque imprimis illud explicandum eſſe duco quæ, & quot ſint medici officia. Nam hoc oſtenſo, reliqua poſtea, quæ huius ſunt tractationis, facillimè innoteſcent.

Quæ, & quot ſint medici officia.

CAP. II.



DE numero Officiorũ medici nihil collectum, nihílque certũ apud Galenum lego: atq; etiã illud multo minus cõſtat, quid vnicuique officio ſubiiciatur. Nam paſsim ille in Methodo medendi conſeruationis, præſeruationis, curationiſque mentionem facit, nec tamen interim probat, an hæc ſola, an alia adhuc relinquãtur medici munera: an præterea hæc ſint ſumma, vel ab aliis nata officia. Nã quòd ſcribat in libro de Conſtitutione artis, & in illo, cui titulum fecit An ars tuendæ ſanitatis ad medicum pertineat, medicinam vnum perpetuo moliri, nempe vt vitia corporis corri-

gat, ostendit medici quoque esse ea corrigere, & vitiatã corporis structuram restaurare. Quinetiã nõnulla alia præstari à medico, quæ nec præseruatio, nec cõseruatio, & multo minus curatio sub se cõpræhendunt, intelligere licebit, si paucis docuerimus quid illis tribuat, subiiciátq;. Itaq; φυλάττειν, id est conseruare dicitur medicus, qui vitia emẽdat sanorũ corporũ queẽadmodũ ex eo authore patet, tum alibi, tum potissimũ in Arte medicinali, & in opere præcitato, vbi quærit an Medici sit sanitatem tueri. Etenim quoniã bene valẽtium corporũ mala, & vitia adeo exigua sunt, vt nec sentiantur quidem, nec statim appareant, sed tẽporis progressũ cognoscantur, vtpote quæ ætatis cursu ob insiti caloris exsiccantis vim proueniunt: ideo quum ea emendantur, etsi afficitur, mutatúrque corpus, tamen in eodem statu conseruari illud putatur, quia scilicet parua mutatio est, & insensibilis, vt nec mutatio quidem appareat: veluti quum corpus edit, bibit, dormit, vigilat, ambulat, vel aliquid aliud facit, quo quidem restauratur, & id, quod in eo est deperditũ, restituitur, nulla tamen interim insignis apparet mutatio, quales sunt quum morbosa vitia propellũtur, & sanitas ex morbo paratur. Quamobrem meritò correctionẽ malorũ, quæ sanis corporibus contingunt, & omnibus cõmunia sunt, dum bene valemus, proprio nomine conseruationem vocamus: etiam si non solũ eum, qui præsens est status, tueri, sed etiã in melius perducere studeamus: veluti quum sani optimum corporis habitũ affectamus. Nam licet paulo maiora sint vitia eorũ, qui deteriore sanitate à natura sunt donati, quàm illorum, qui eam perfectissimã sunt consequuti, tamen non vsque adeo illa euidentia sunt, vt genus actionis mutent: quippe quum in eodem affectus genere versentur qui eorum custodia præsunt: siquidem qui optimam sanitatem corrigit, idem facit quod alius, qui corporis sani vitia emendat. Nam vterque sanitatem seruat, etsi alius interim melius aliquid assequi enititur, & contrariis etiam vtatur: ita planè quemadmodum qui morbis medetur: nimirum quum ab eo, quod deterius est ad id, quod melius non nisi contrariorum vsu peruenire possimus, nihilominus, vt optimè inquit Galenus, quia in eodem affectus genere persistimus, nempe sanitate, paruáque adhuc vitia sunt, quæ corriguntur, conseruationis appellationem retine

retinemus. Ergo conseruare dicetur medicus, qui sanorum mala emendat, eritq; hoc vnum illius officium, quod bifariam scinditur ex duplici negocio, & scopo: vnum quidem, quod sanitatẽ sibi propositam in eodem statu tuetur: alterũ quum melius aliquid, vel etiã optimum sanitatis habitum comparare studet: ac prioris quidem exemplum est, si medicus hominẽ natura biliosum in eo statu seruare sibi proponat, secundi verò, si eundem ad mediocrem temperiem redigere contendat. At perinde facile non est docere quid ad curationẽ, aut præseruationẽ efficere spectat, quandoquidem Galenus sæpius hæc duo officia inter se cõfundit, & cuique nunc diuersa, nunc eadem subiiciat. Nam primo, & vndecimo Methodi medẽdi (vt alios infinitos locos prætermittã) curationem morbo deberi contendit, quum tamen in libro de Natura humana secundo scribat curationẽ eorum etiam esse, quæ morbos efficiunt, nempe morbos tollunt, & illorũ causas rescindunt. Quinetiã primo de Sanitate tuenda medicinæ partem θεραπευτικὴν, id est curatoriã vocat, quæ corporis statum mutat: quo quidẽ patet eos curare, qui vel causas morborũ remouent, vel morbos ipsos tollunt, vel symptomata leniunt, siquidẽ hæc omnia mutatione opus habent. Contrà vero duodecimo Methodi sentit, Vbi scribit nihil aliud esse curare quàm morbũ iam factũ auferre. Cæterum in nomine prophylactices, id est præcautionis, siue præseruationis, dum nunc hos, nunc alios sequitur authores, lectorem confundit. Etenim aliquãdo præcauere eos statuit, qui morborũ causas adimunt, aliquãdo non qui omnẽ morbi causam, sed eam duntaxat tollit, quæ nondũ morbũ committit, remouet, propriè præcauere vult, impropriè autẽ id facere, qui causam eũ iam efficiẽtem abigit. At quarto Methodi eum præcauere statuit, qui non causas morborũ duntaxat, sed quæ naturæ opus impediũt, veluti qui sordem ab vlceribus detergũt, aufert. Adhæc alibi rei præsentis curationẽ, eius verò quod futurũ est prouidentiã esse tradit: quo modo præsentiũ causarũ ablatio, curatio etiã foret: & denique varia hic author de his scribit prolixissimè, quũ alios accuset: vanásque esse de nominibus controuersias dicat, iubeátque statim conueniendũ esse de nominibus, quibus vti debemus in rebus explicãdis. Quòd si saltẽ ex illius tractatiõe quod quærimus, intelligi posset, nec multæ superessent

dubitationes, res tolerabilior foret. Nam illud imprimis explicandũ fuerat, quonã modo abigere morbos possit, qui curare dicitur absq; remotione causæ alicuius. Vt enim de hectica ipsa febre agamus, cuius ablationẽ propriè curationem esse censet, nullo modo interueniente præseruatione, quonã pacto (quæso) intẽperies calida adimi potest, quin ipsum calorẽ excedentẽ minuamus, qui intẽperaturæ causa est. Quòd si ita res habet, vt nihil auferri queat, nisi ablata illius causa (siquidẽ remedia nõ ipsi intẽperaturæ, sed causis excedẽtibus debẽtur) cõstat profectò curationẽ causis ipsis pariter adhiberi. Vnde si præcauere est causas morborũ rescindere, semper præcauere diceremur, quoniã scilicet semper cõtra causas pugnamus. Ad hæc, quũ inter morborũ causas quædã sint, quæ morbũ creãt, veluti obstructio, & crassus humor, quæ febrem cõmittunt: quædã verò quæ fouẽt, vt humoris copia, corporísq; adstrictio: Aliæ verò, quæ eundẽ intendũt, sicut sitis, vigilia, quæ præsentes febres exasperant, grauioresq; reddũt, dubiũ est, an oẽs huiusmodi causas pręseruationi subiiciat, an quasdã potius ad aliud officiũ referat. Ac videtur quidẽ solas effectrices tradere præseruationi, quũ scribit vndecimo Methodi illius officiũ esse causam auferre quę morbũ creat. Quod si ita est, cuiusnã officiũ erit reliquas summouere? alia præterea addenda sunt officia: quandoquidẽ quædã reperiuntur vitia, quæ nec pręseruare, nec curare, nec cõseruare aptè dici potest, qui ea corrigit: Veluti ea sunt, quę in cõualescentibus, & senio cõfectis corporibus reperiuntur. Nam vt medicinę pars, quę circa hęc versatur, ab aliis distinguitur, quę conseruationis, pręseruationis, & curatiõis pręcepta tradit, vt ex arte medicinali, & eo opere in quo quęrit. An ars tuendę valetudinis ad medicum pertineat, satis patet: sic profectò diuersa huiusmodi officia ab illis esse oportet, quod etiã Galenus in Arte medicinali adnotauit, quũ de renutritoria medicinę parte agit, illiúsq; munus expẽdit. Verum quędam etiã illic sunt, quę vt postea ostẽdemus, dãnari possunt: & multa pręterea alia excogitare liceret in re proposita non minus necessaria quàm alia prędicta: Ac omnibus etiã illis inuẽtis, & ex Galeno vtcũq; collectis nihil laude dignũ effectũ esse putauerim, quoniã à certo initio res ipsa nõ exorditur: quo intelligere possimus nõ temere hęc officia poni, & probare, nec plura nec pauciora

ciora cõſtitui debere: quod qui ignorat perpetuò in dubio verſatur, nimirũ quòd ſemper vereatur alia ex aliis libris, vel vrgẽte ratione, munera addi poſſe: Itaq; ne ſuperfluo labore nos in Galeni locis citãdis & cõciliandis conficiamus (quod iamdudũ aliis reliquimus faciendũ, qui nihil inuenire ſtudent, & aliorũ iudicio viuunt) rem ipſam cõſulamus, quæ quod quærimus mõſtrare valeat. Igitur quum noſtrum corpus non ſolũ ab externis cauſis, ſed etiã ab inſitis principiis perpetuò vitietur, corrũpatúrq; plus vel minus, pro vehemẽtia ſcilicet & magnitudine agẽtis cauſæ, neceſſe quidẽ eſt artẽ noſtrã, quæ corpori humano tuendo dicata eſt, vnũ ſemper agere, nempe corporis vitia corrigere, vnde & ipſa medicina correctrix ars à Galeno optimè vocatur. Quamobrẽ illius, medicíq; vnicũ erit primũ officiũ, quod eſt corrigere, ſiue emendare, ſiue reparare, aut alio nomine quod res ipſa oſtẽdit ſignificare velis. At quũ vitia, quæ emendatione egent, inæqualia ſint, ac in multiplici variáq; differẽtia cõtineantur, varia quoq; correctionũ genera, diuerſis nominibus diſtincta à medicis poſita ſunt, quibus ſtatim intelligere liceat, quid illorũ vnũquodq; pręſtet, quæ & quot pręterea ex eo primo, & cõmuni peculiaria officia naſcantur. Ac quòd multa ſint vitiorũ genera natura inter ſe diſcrepãtia, aut certè eo modo vt diuerſis officiis ſubiiciãtur, docẽt corporũ variæ cõditiones. Aliquãdo etenim bene valemus, aliquando morbis vexamur, aliàs aduerſam valetudinẽ imminere ſentimus: adhæc eſt alia conditio eorum, qui à morbis conualeſcunt, & alia eorum, qui ſenectute premuntur: quorum quidẽ vitia plurimum inter ſe differunt, diuersámque medici tractationẽ requirunt. Siquidem qui ſanus eſt, in eo ſtatu ſeruari cupit: qui morbis cõflictatur, eorum oblationẽ quærit: alij verò qui ſibi imminere morbos agnoſcunt, ſtudent eos medici conſilio & officio arcere: qui autem ab illis euaſit priſtinæ ſanitati reſtitui cupit. Senes verò ſuã quoque quandã curam poſtulant, qua vita foueatur, emendentúrque incommoda, quæ mortem accelerãt. Ac quòd hæc mala inter ſe differant adeo, vt diuerſa medici præſidia requirãt, ex eo cõſtat, quòd medicinę partes ob earum diuerſitatẽ, diuerſæ ſint cõſtitutæ. Nam eam, quæ ſanitatis tuendæ præcepta tradit ab officio ſumpto nomine conſeruatricem: quæ verò morbos propellit curatricẽ: aliam quæ prohibet ne morbi

naſcant

nascantur, iam male affecto corpore, præcautricem, & præseruatricem vocant: Eam autem, quæ conualescentiũ curam gerit, ἀναληπτικὴν, id est restauratricem, & ἀναθρεπτικὴν, id est renutritoriam nuncupant: Illam autem quæ præest senibus, ex corpore ipso subiecto mutuato nomine, γηροκομικὴν, id est senilẽ, appellant. Veruntamẽ in hoc aliquid etiam est, quod desidero. Quum enim cõseruatio mutationi opponatur: quur statim vt conseruatricem, sic mutatricẽ aliam medicinæ partem non ponimus? Præterea quum conualescentes, senes, & qui cum imminentibus morbis cõflictantur in hoc cõueniant, vt partim mutatione, partim conseruatione opus habeant (siquidẽ hi omnes sub neutro statu inter sanos, & ægros à Galeno in libro ad Thrasybulum cõprehenduntur) quur etiã vnam partem ex duabus aliis conflatum non statuimus, quæ scilicet seruet quod est secundum naturam, & id quod præter naturã est mutet? Sic enim omnia ex certis principiis nascũtur, ac certa docendi ratione cõstant, præsertim quòd ea alioqui sine nomine relinquatur, quæ symptomata tollit si mutatricem vnam non constituimus, cuius officium sit omnia, quæ præter naturam reperiuntur, summouere: quippe quum curatoria pars morborum, & nõ symptomatum propulsioni à Galeno præficiatur, prophylactice verò morborũ causas remouere studeat, Erit ergo vna ars quæ humani corporis vitiis emendandis præest, quã ab vna illius parte medicatricem, & medicinã vocare solemus, melius tamen correctricẽ (vt omnibus partibus nomen fiat cõmune) nuncupabimus. Cuius quidẽ tres partes statuẽtur, cõseruatrix, mutatrix, & tertia ex his cõposita. Quod si ita est, & ex arte artifex instituitur, officiáq; sua sumit, vnũ erit vt diximus, primũ officiũ medici, quod est corrigere vitia, & humanum corpus resarcire. Tria verò alia ex tribus partibus ducta, nempe cõseruare, mutare, & horũ vtrunq; mixto munere peragere. Iam verò etsi inter sana corpora quædam sunt suapte natura sana, & bene affecta: alia verò, quę perfectam etiã sanitatẽ sunt cõsequuta, & hęc omnino seruare in suo statu nitimur, vtpote quæ quod summũ est & optimum iam possideãt, illa verò vel tueri qualia accepimus, vel ad id quod optimũ est redigere conamur: tamen (vt diximus) id officiũ medici nõ variat, nimirũ quum semper ille in cõseruatione versetur. Quinetiam quum in omni corporis statu

aliquid sit vt cōpositio ipsa, vt in bene valētibus corporibus sanitas, aliud vt cōpositionis causa, aliud deniq; vt effectus, cuiusmodi sunt actiones, qualitates, excrementa, & opera, quę secundū naturā in bene affectis corporibus peragūtur, cōseruare dicitur, qui hęc omnia tuetur, nec aliud eum facere putamus, quū sanitatē ipsam, illius causas, & effectus fouet, quàm quòd cōseruet. At in statu præter naturam, & mutatione diuersa officia constituuntur ob eorū varietatē, quæ in huiusmodi corporibus reperiuntur. Vt enim verum vero consonat, & falsum à seipso etiā dissentit, sic quę secundū naturā in nobis reperiūtur omnia sibi fauēt, nec vnius conseruatio alterius tutelā impedit. In cōtrario verò statu morborum causæ remotiores prohibēt aliquādo ne aliæ, & morbi ipsi abigātur. Veluti quū febris refrigerātia desiderat, crassus verò humor, qui obstructionē, febrémq; parit, calefacientia potius expostulat. Quin & symptomata intermitti aliquādo morbi & efficientium causarum oblationē suadent. Quāobrē peculiaria, & ea quidē inter se diuersa esse oportet officia, quæ circa huiusmodi corpora versentur. Sed non satis cōstat adhuc, quot illa esse debeāt. Neque enim temere aut ex aliorū opinione ea ponere oportet, sed dictāte aliqua ratione & principio, quod rei fidem faciat. Itaque quum in corporibus morbo laborātibus reperiātur morbi ipsi, illorum causæ, & symptomata, his quidam nulla cura, nulláque præsidia debentur, vtpote quę ablatis morbis, eorúmq; causis sponte euanescant: quod Galenus optimè duodecimo Methodi tradit: morbi verò ipsi ablatione suarum causarum abiguntur. Quapropter omne officium, omnéque medici consilium, in hoc statu circa causas versabitur, quæ si vnius naturæ, & eodem modo causę forent, vni quoque muneri subiicerentur: aut quum aliter res habeat, siquidem inter causas morborum quædā eum constituunt, alię faciunt, alię nonnunquam augent, vel fouent, vel eius generis sunt sine quibus propelli morbus nequit: alię verò, quę in potentia quadā sunt, vt scilicet facere, augere, fouereque possint. Sunt preterea ex his causis nonnullę ex genere symptomatum, quę scilicet à morbis, & aliis causis ortæ rursus morbos ipsos, suásque causas intendunt. Veluti dolor, sitis, vigilia immodica, quæ febres, & humores exasperant. Quibus quidem ita positis eum præcauere dicemus, qui causas summouet,

mouet, quæ nondum aliquid faciunt, sed potentiam habent quidpiam efficiendi, nẽpe procreandi, augendi, fouendíque morbos. Eum verò curare, siue sanare statuemus, qui ea adimit, quæ actu sunt causæ quomodocúnque ipsorum morborum. Quod si postea aliquãdo morbum ipsum curationem, auxiliáq; curatiua indicare dixerimus, id faciemus, vt morbi nomine immediatam illius causam, vt calorem in febribus intelligẽtes, curationem à reliquis officiis separemus. Si huiusmodi causæ ex symptomatis petantur, proprio nomine hanc actionem, & officium, quod earum ablationi studet, mitigationem nuncupabimus. Atque hæc meo quidem iudicio, non perperam statuentur, quandoquidem ratio, cõmunísque loquẽdi vsus id docent, & ex Galeno etiam idem probare licet. Nã præcautionis, præuisionísque nomẽ quod futurum est, spectat, & incidat, vnde meritò quæ in potentia, & non actu existunt, ad illius officium referimus: qui vero præsens est morbus, non aliter quàm curari dicitur, quũ id, quod ex eo factum est, ablatione suarum causarũ auferre nitimur. Sic profecto mitigari symptomata dicuntur & mitigatione egere, quæ morbos intendunt, dicere solemus. Quòd vero ex Galeno id probari possit facile est ostendere, siquidem tertio Methodi, & passim alibi ea, quæ præter naturam sunt, sui ablationem indicare scribit, vnde mutatio, siue ablatio actio est, & operatio medici: qua vtitur in his omnibus abigendis quæ præter naturam existunt: Libro vero quarto eiusdem operis ad verbum ita scribit: Rei præsentis est curatio, eius autem quod futurum est, prouidentia: Quod verò nec in præsentia lędit, nec lędere est paratũ, id ab vtroq; artis officio, tum eo, quod curat, tum eo, quod prouidet, excessit. Atqui duodecimo Methodi, vbi de symptomatũ ablatione agit, eum παύειν καὶ ἐγκόψαι, id est sedare, & rescindere symptomata dicere solet, qui ea auferre nititur, tanquàm mitigare sedaréq; officiũ eius sit, qui circa remotionẽ symptomatum versatur. Tria ergo medici sunt officia incũbentis circa id, quod est pręter naturã, pręseruare scilicet, curare, & mitigare. Cęterum officia illius partis artis nostrę, quę neutra dicitur, nullo cõmuni nomine continentur, propterea scilicet quòd tres illi status, qui ei subiiciuntur, diuersa requirãt opera, adeo vt nullo alio quàm generalissimo illo correctiõis vel mixti officij nomine illius munera

munera significari valeant. Etenim qui pręest corporibus, quæ parata sunt in morbos ruere ablatione causarum, quæ nondũ agunt, sed paratæ sunt nisi adimantur morbos procreare, aliud omnino facit, quã qui curã habet eorũ, qui recẽter à morbo euaserũt, aut senectute vrgẽtur. Quãobrẽ illos præcauere meritò dicemus, qui eminentiũ morborũ causas rescindũt. Eodẽ planè nomine quo illorum officiũ significauimus, qui præsentibus morbis ea auferũt, quæ nondũ sunt, sed tamen eorum causæ esse possunt. Vtrunque enim officiũ id quod potentia est ad morbum, respicit. At verò qui à morbo conualescit, extenuatis viribus, & corpore, id solum postulat, vt commoda adhibita nutritione, & alio victu pristinam sanitatem recuperet. Quare meritò vt pars medicinæ, quæ his præest corporibus, renutritoria, & refectoria dicitur: sic medici officium circa ea versantis erit renutrire, reficeréque: Iam vero si in senectute constitutum sit corpus, illud etiam ad renutritoriam partem pertinere scribit Galenus in Arte medicinali, quum tamen alibi medicinæ partẽ γηρωκομικὴν ab ἀναληπτικῇ separet, & optimè quidem. Nã qui conualescentes tractat, bona victus ratione eos ad pristinã sanitatem reuocare studet: qui verò senibus præest, illius ætatis propriam temperiem, nimirũ quũ nihil melius consequi valeat, seruare nititur. Quòd si alicui alteri medicinæ parti hos subiicere oporteret, inueniremus profectò in pręseruatiua quàm in analeptica illis commodiorem locũ concedi, quũ ob siccitatis, frigiditatísque excessum periclitentur ex leui quaque occasione in tanta virium infirmitate in morbos cadere. Vel ergo fingamus huiusmodi officio propriam aliquam appellationem, quemadmodũ medicinæ partem illis corporibus datam ab aliis partibus nomine pariter seiunximus: vel si Galenum sequuti, vocabulorũ inopia, eos renutrire reficeréque dicamus, qui senilis vitæ curam habent: intelligamus non propriè dictam renutritionem, quæ conualescentibus duntaxat debetur: sed quæ alterius sit generis, adiectione scilicet senilis corporis, ne simplici renutritionis refectionísque nomine diuersa inter se officia confundamus. Porrò in hoc duplici corporis statu idem nomen vsurpamus, quũ causas ipsius constitutionis corporis emendamus, quòd quũ circa constitutionem ipsam agimus. Reficimus etenim in conualescentibus lapsam ipsam con-

ſtitutionem, illiúſque cauſas, atq; etiam vniuerſum corpus medicũ reſtaurare dicimus. Ex quibus quidem tandem conſtare puto quæ, quótue ſint ponenda medici officia: ſunt enim hæc (ſi ea omnia colligas) corrigere, conſeruare, mutare, partem mutare, partem conſeruare, curare, præſeruare, mitigare, reficere, & ſenum corpora tractare: quorũ omniũ commune eſt corrigere, conſeruare proprium bene valentibus corporibus, mutare ægrotis, curare proprium eorum, quæ actu morborum ſunt cauſæ: præcauere omnium, quæ eorundem potentia ſunt cauſæ: mitigare proprium illis, quæ ex ſymptomatis capiuntur: reficere vero conualeſcentibus ſit peculiare, quod commune ſenibus euadit, ſenilis corporis adiectione: compoſitum autem munus ex conſeruatione & mutatione tres eos ſtatus, quos diximus, complectitur, nempe præcauere morbos, conualeſcentes reſtituere, & ſenes tractare.

Quæ præcognita ponat hæc tractatio.

CAP. III.



QVID correctio, mutatio, cõſeruatio, curatio, præſeruatio, mitigatio, reſtauratióq; ſit, quídque vnumquodque illorum ſpectet, cuique operi præſit, & ſubiectum corpus habeat, circa quod verſatur: quæ præterea ex illis nominibus plura officia, quæ vero ſingula duntaxat, & peculiaria ſignificent, abunde docuimus. Quin & illud patet nec plura, nec pauciora, quàm quæ poſuimus eſſe poſſe medici munera. Nunc vero quænam præcognoſcenda ſint à medico qui hanc partem pro dignitate excolere velit, paucis aperiã: vt ſtudioſos admoneam non ſtatim curandi, conſeruandíq; rationem quærere debere, priuſquam alia multa didicerint ſine quibus hęc aſſequi non poterũt. Quæ verò hæc, & quot ſint, ex natura rei perſpicere licebit. Quum enim actio omnis omnéque officium varietur ob diuerſam naturam eorum, quæ nos ad agendum mouent, tum ob ſubiectę materię differentiam, vel ob agentium cauſarum inter ſe diſcrepantiam, neceſſe erit hæc tria capita diligenter excutere, ex quibus tota huius rei conſideratio petetur. Itaque imprimis, qui ſint, & quot corporis ſtatus inter ſe diuerſi præſcire oportet

oportet. Ex hoc enim poſtea intelligemus, quot ſint officia, quę circa eos verſantur: deinde natura cuiuſque ſtatus perſpecta eſſe debet, quo cognoſcamus quid ſecundum naturam, aut illi contrarium, aut mediam inter ea conditionem obtineat. Hinc ſanè patebit quid duntaxat conſeruandum quid omninò immutandum, quid mixtum officium deſideret: quinetiam quid inter ea cauſę rationem habeat, quid cõſtitutio ipſa, vel conſtitutionis effectus ſit, ignorandum non eſt: ſiquidem id docet, quando pręſeruatione, aut curatione, vel mitigatione in ęgrotis ſit opus, quídue medici operam poſtulet, aut non: ſanitatis namq; effectus cum ſanitate ipſa ſeruantur: Symptomata verò nonnunquam adeo ſunt vehemẽtia, vt ea prius lenire opus ſit, quàm morbo occurramus. Horum verò omnium genera, differentiáſque perſpectas habere expedit: propterea quòd hæc admonent quo genere, quáue differentia actionum vtendum ſit. Aliter namque curamus morbos, qui ad intemperiẽ pertinent, aliter eos, qui in inſtrumentariis partibus conſiſtunt, aliter magnos, quàm paruos: Quin & aliis remediis cauſas oppugnamus, quæ vehementes ſunt, aliis verò eas, quæ mitius agunt, alio modo ſitim quàm dolorem mitigamus: Quæ nemo vnquam rectè præſtare poterit, qui ignoret, quot ſint genera, & differentiæ ſtatus noſtri corporis. Adhæc vis & natura illorum omnium perdiſcenda. Plurimum enim refert in cauſis ſcire quid vniuerſum corpus, aut vnam partem duntaxat afficere valeat, quid per ſe, quid per accidens agat, quid item tempore miteſcat, aut grauius reddatur: quid foris ſolum, vel intus etiam agere queat, & denique vis omnium cauſarum, quæ morbos excitant, fouent & intendunt, ita cognitu eſt neceſſaria, vt abſque ea nequeas intelligere quibus remediis, quóue modo ſanitatem comparare valeas. Siquidem vbi eſt quod vniuerſum corpus moleſtat, auxilia ſunt quærenda, quæ poſsint vndiquaque prodeſſe: vbi verò adeſt, quod vnam partem vrget, fruſtra præſidia quærimus, quæ pluribus conueniunt: Si ab his quę extrinſecus lædunt, morbi ſunt concitati, admonemur maiorem quoque ſpem collocandam in externis, quàm internis præſidiis. Quòd ſi concitata & vehemens ſit cauſarum vis, petenda ſunt auxilia, quæ pari celeritate, & vehementia malis ſuccurrere poſſunt. Iam verò in morbis ipſis plurium refert no-

uisse quisnam salutarem, aut lethalem naturam acceperit, quando in his præsagimus quod futurum est, nec curationẽ generoso aliquo remedio aggredimur, illos verò omni cura abigere nitimur. Cæterum inter symptomata eiusdem generis quædam reperiuntur, quę perinde lædunt, vt mitigationem postulent, alia verò quę si lenias, hominem plurimũ offendes. Nerui siquidem dolor mitigari debet, quũ vim habeat perimendi: At capitis dolor, qui instante crisi oboritur excretionem prænunciat, qua morbus extinguetur. Ac (vt breuiter dicam) omniũ quę prædiximus naturam, & vim tenere eũ conuenit, qui corporis vitia emẽdare studeat. Quãobrem signa illi quoque necessaria sunt, quorũ beneficio ea agnoscat, quũ antecesserint, aut adsunt, vel futura sunt: nam præsentibus morbis curationem aggredimur, eos vero prę-cauemus, quũ imminent. Quòd si iam præcesserunt, restauratione in recenti adhuc affectu, vel conseruatione sanitate iam parta vtimur. Iam vero corporis subiecti, partiúmque omniũ natura ad hanc rem consequendá est perquàm cognitu necessaria. Etenim huius rei cõtemplatio ad affectuũ naturam, illorúmque differentias cognoscẽdas plurimũ facit, ac etiam (quod nũc potissimũ quærimus) medici officia variat. Nam temperies, quæ secundũ naturam est, quantũ excesserit morbus, qui in ea consistit quantóque proinde sit opus remedio coindicat, aliúdq; præterea esse agendũ in parte intemperata quàm aliter affecta monstrat. At quæ inter se diuersæ sunt temperaturæ, diuersas actiones exigũt, siquidem quæ sicca est pars, aliud quàm humida, rara quàm densa, & dura quàm mollis expostulat. Porrò instrumentariarũ naturalis conformatio, vt morbi excessum, sic remedia etiã monstrat. Quippe plurimũ vitiatam agnoscimus esse partem, quæ à naturali sua conformatione, vel alio quod secundum naturam illi inest, valde recedit. Docet etiam quiddam peculiariter moliendum esse, quod nulli alteri sit commune: veluti & reliqua, quæ instrumentarias partes componere dicuntur, vt peculiaris, & distincta est ab aliis singulorũ natura. Genus præterea remedij, & locum patefacit conformatio. Solidas siquidem partes vehementiore remedio persanamus, in concauis verò mitioribus auxiliis vtimur. Sic profectò ventriculo affecto nouimus per os nos illi succurrere posse, quòd scilicet cauitatem habeat, quæ deuorata remedia

media continere valeat. At partis magnitudo etiam molem remediorũ oſtendit: intemperato ſiquidem hepate, vel ventriculo intelligimus ex illorũ magnitudine quanta oporteat eſſe remedia, quæ foris adhibentur, aut intus quoq; ſumuntur. Neque enim duos, aut tres aquæ medicamentoſæ congios propinare auderemus, niſi perſpectũ nobis eſſet tantam eſſe ventriculi cauitatem, vt hanc rei copiam capere poſſit. Oſtendit autem remediorũ, quæ adhibentur corpori figuram, partium figura. Sic enim cerata quæ adhibentur ventriculo ad ſcuti formam figurant medici, & oblonga volũt eſſe, quæ lieni accomodantur. Cæterum partiũ numerus nonnihil etiam hanc tractationem iuuat. Vt enim multæ particulæ deperditę, aut additæ maiorem eſſe morbum produnt, maioráque ob id remedia poſtulant, ſic ea plura neceſſariò eſſe adhibenda numerus partium manifeſtat: excalefactis ſiquidem renibus duobus remediis refrigerantibus opus eſſe intelligimus, pręmoniti ſcilicet ex numero partiũ duos eſſe renes, qui diuiſo remedio egeant: nimirum quòd vnũ paulo latius non ſufficiat, verentes interim ne ſpina refrigerantiũ vſu lædatur. Porrò compoſitio partiũ plurimum ad hanc rẽ facit. Nam ex illarum ſitu vbi adhibenda, & qualia oporteat eſſe præſidia agnoſcimus: quippe quæ in profundo ſunt ſitæ, remedia, quæ extrinſecus ei parti, cui interna ſubiacet applicantur, validiora poſtulant. Sic etiam quum per aſſumpta medicamenta morbis partium medemur, vehementiora eligimus auxilia, quũ partes affectæ ab ore longe abſint, propterea quòd remediorum vis ob viæ longitudinem alteratione multarum partium, & multiplici mixtione humorum partim exoluitur. Aliquid præterea cum propriis remediis admiſcemus, quod vehiculum ſit, aut aliam qualitatem in eo molimur cuius beneficio ad diſtantiores partes peruenire valeant. Quomodo potiones, quæ affectis renibus, & veſicæ pręparantur, liquidiſsimas efficimus, & cantharides nonnunquam cum illis miſcemus. Connexio partium ſuam quoque in hac re præbet vtilitatem: quandoquidem hac ratione agnoſcimus per quem locum affectis partibus potiſſimum ſuccurrere liceat: id ſanè docuit ventriculum per os, & anum vacuari poſſe, hepar verò per eaſdem vias atque etiam per vrinam, ſudorem, ſanguinis profluuium exonerari, quòd ſcilicet venas habeat, quę cum ventriculo, inteſti-

nis,& renibus cõiunguntur,quæque in anum,nares, exter násque omnes partes desinunt. Adhæc prænouisse oporte partium proprietaté,dignitatem,vtilitatem,officiũ,& actionem,quam singulæ in corpore exercent. Etenim ex proprietate quadam ipsarum partium, & occulta natura, nouimus cantharides renes ipsos,& vesicam potissimũ afficere. Vnde quum huiusmodi partes laborant,ab illis nõnunquã præsidia petimus,quod temere in aliarũ morbis faceremus. Principes partes,vt hepar,ventriculum,cor,cerebrũ mitioribus remediis,paulatímque eductis noxiis humoribus exoneramus:alias autem,quę nullam in corpore dignitatẽ obtinẽt, vt ossa,carnem,perinde vt affectus postulat,tractamus. Mitius præterea cũ illis agimus,quas vtilissimas esse cognoscimus,vel ob actionem,quã ædunt, vel quòd in ea exercenda principatum teneãt:quẽadmodum læsa voce ob musculi, & nerui alicuius vulnus maiore diligentia nerui,quàm musculi morbum curare studemus: quòd ille suapte natura dignior sit,& præcipuam vim in sentiendo, & mouendo partibus præbeat. Vesicam,renes,intestina, venas, & arterias, magna adhibita cura sanamus ob publicũ officium,quod in corpore exercent. Quibus quidẽ præcognitis ex anatome, aliísq; rationibus(neque enim hoc loco illorum cognitionẽ docere instituimus)rerum omnium,quæ corpus nostrũ aliquo modo afficere possunt,genera,differẽtiæ,natura, vísq; omnis perdiscenda est: quippe quum ob horum discrimen (vt proposuimus)medici officia,& actiones differãt. Igitur intelligere oportet imprimis quid ad humani corporis vsum accõmodari possit,quid itẽ illud seruare, quid immutare,quid præseruare, mitigare,curare, restauraréq; valeat. Quid item simplex sit, quid verò compositum, quid vehementer facilè,aut difficilè,quid intus,quid foris, aut vtrinque vim suam exerceat:quænam vniuersum corpus, & quæ vnã duntaxat,aut plures partes afficere queant. Adhæc quid per se,quid per accidens agat, quid paulatim, quid subitò, æqualiter,vel inæqualiter,cũ dolore, vel voluptate aliquid præstet & denique propriam, & ascititiam eorum, quæ in hominis vsum veniunt tanquam vngues,& digitos(vt aiũt) teneat oportet medicus. Sic enim quid cuique conueniat, facilè reperiet,& singula singulis accommodabit.

PER

Per quæ fiat conseruatio.

CAP. IIII.

POSITIS omnibus medici officiis, propriáq; singulorũ natura explicata, ac etiam eo ostẽso quo ille opus habet, vt in vnoquoque munere se optimè gerere possit: illud hoc loco sequitur explicandum, qua materia in singulis officiis exercendis vti debeat, idque eo præsertim à nobis pertractandum est, quòd varia de hac re apud Galenum legantur, quæ lectorem facilè confunderent, nisi paulo diligẽtius explicarentur. Nam (vt à conseruatione exordiamur) quum inter corpora quædam planè temperata sint, & in omni mediocritate, quantum humana cõditio patitur, cõstituta: quædam vero sana quidem & ipsa, sed à summa ea mediocritate plus vel minus recedentia, illa victu temperato, & omnino similibus conseruari omnes concedunt: quum alioqui à dissimilibus mutentur, & in deterius (nimirũ iam assequuta quod est optimum) labantur: eos verò corporis status, qui à mediocritate illa exactissima recesserunt, similibus intendi, dissimilibus autem cõseruari quibusdam videtur: alij vero conseruationẽ semper per similia fieri arbitrãtur, vtriq; certè Galeni authoritate (qui nunc vnũ, nunc aliud statuit) confusi. Etenim in arte medicinali omnes intẽperies victus qualitate, & gradu simili, & æquali cõseruari scribit: id quod etiam octauo Methodi, & passim alibi confirmat: atque id quidem meritò. Nam quod simile est, vim mutandi non habet, quippe quum à contrario, & dissimili omnis contingat mutatio: quemadmodũ etiã Aristoteles in Physicis tradidit. Præterea idem in omni ferè genere rerũ contingere videmus. Siquidẽ calidiora animalia in locis calidioribus, vt leones in Aphrica, frigidiora in frigidioribus: sicut pisces in aqua optimè degunt, & cõseruantur: in cõtrariis autem, aut penitus extinguũtur, aut certè plurimum à natura propria desciscunt. Quæ autem conseruationem per contraria fieri ostendunt, hæc sunt. Primo quòd Galenus scribat libro primo de Alimentis intemperies seruandas esse per contraria: deinde quòd libro sexto de Tuenda valetudine præcipiat: idem author in calida, & frigida temperie semper vtẽ-

dum esse contrariis, siue illa seruare, siue mutare velimus, propterea quòd à similibus (inquit) in morbum facillimè labuntur huiusmodi temperies. Quinetiam similia similibus offendi scribit cũ in Arte medicinali, tum in Aphorismis, quum ait calidam temperiẽ æstate male habere, hyeme bene degere: frigidam verò contra æstate bene, hyeme male affici. Addit & senes calidis, & humidis vti debere, qui tamẽ frigidi sunt, & sicci. Videtur præterea ratio huic rei suffragari. Qui enim calidus est fortè vt vnum, si vtatur victu pariter calido, putatur fieri calidus, vt duo: Vnus enim gradus additione alterius multiplicatur. Hæc & similia argumẽta tanta momenti apud Neotericos habita sunt, vt in errores inextricabiles illi inciderint, vt locos istos (vt videtur) discrepantes inter se conciliare possent: quid verò illi senserint, liceat vnicuiq; videre. Neque enim sophismata hic tractare, sed quid rei natura postulet, & quo modo interim Galeni loci sint intelligẽdi, breuiter aperire volumus. Ac illud imprimis docendum est, quonam modo conseruatio à similibus fieri intelligatur. Neq; enim id in omnibus intelligẽdum est, quasi corpus à similibus nullo modo afficiatur. Nã etsi in his, quæ actu similia sunt, verum id est: in his tamen, quæ facultate potẽtiáque similia existunt, dum actio fit, corpus mutatur: veluti dum cibus concoquitur, ex reactione calorem corporis remitti necesse est: Adhęc quũ exercetur corpus, calidius redditur, quod temperatum est, cuius rei indicium est respiratio, quæ per huiusmodi, vel moderatas exercitationes in magnitudinem mutatur, celeritatẽ, & frequẽtiam, quæ quidem caloris auctionem sequuntur: Sic profectò, qui humidiore est temperamento, quum cibum appetit, & potum, siccior quodammodo est redditus, cibísq; humidioribus assumptis, qualis illius natura ponitur, humidior fieri videtur. Huiusmodi enim cibo squalidior corporis tẽperies irrigatur, humidiórq; euadit, quàm antea esset, dum appeteret, inediáque laboraret: proinde videretur non à similibus hoc modo conseruari, sed potius mutari corpus. Ita ergo intelligendũ est, quod dicitur similia similium vsu conseruari, non quòd aliqua mutatio non fiat, dum id, quod est potentia, actu simile euadit, sed quòd perfecta ea actione, & eo remoto, quod rei adhibitionem statim necessariò sequitur, propria scilicet rei vi spectata id contingat, quòd si interim

interim dum actio fit corpori mutatio aliqua cõtingit(nam alioqui corrigi nequirẽt vitia,ſi modo correctio motus quidam eſt,qui ex contrario in contrariũ abit) adeo tamen illa exigua eſt,quæ inter hoc modo ſimilia reperitur actio, vt nullã mutationẽ euidẽtẽ recipere corpus videatur. Vt enim vniuerſa medicina corrigit,mutátq; corporis ſtatum, illius tamen quædã pars conſeruatrix ſtatuitur, quæ ſcilicet tam parua vitia in melius mutat,vt ſenſum lateat, an ſeruet omninò in eodem ſtatu nihil addendo,vel minuendo,an mutationẽ aliquã interim moliatur. Sic ſanè cõſeruantia ſimilia intelligere oportet,quòd ea, quæ inter illa eſt diſsimilitudo,inſenſibilis exiſtat. Addendum præterea eſt corpus à ſimilibus ſeruari,quantũ illius conditio patitur: Nam perpetuo corpus exſiccatur ætatis curſu,etſi interim perpetuò humidis vtamur:non quòd deſit apta materia,quę id reſtituat, quod diſſoluitur,quando iiſdẽ nutritur, quibus conſtamus: nec quòd minus familiaris ſit,quæ ex carne,&alio probo nutrimento reponitur ſubſtantia,quàm quæ eſt diſſoluta, ſed quòd tantũ adiicere,quantũ abſumitur, nequeamus: ídque non præter rationem,ſi modo caloris natiui vis, qui diſsipationis reſtaurationíſque eſt author, perpetuò humorem abſumit,concoquere verò cõtinuò nequit,ſed hæc aliquãdo ſuo loco cõmodius demonſtrabuntur, in eo ſcilicet opere, quod de nutriendi ratione,Deo fauente aliquãdo ædemus. Itaque ſi his modis cõſeruationem fieri intelligamus, illud quoque inueniemus in omni genere cauſarum conſeruationem per ſimilia perfici:In his enim, quæ alterant corpora, nullámque interim ſubſtantiam illi adiiciunt,certiſsimum id eſt.Nam ſi actu illa ſimilia ſunt, quũ nulla actio inter huiuſmodi contingat,neceſſe profectò eſt in eodem ſtatu corpus conſiſtere.Quòd ſi etiã cõcedamus vtriuſque qualitates coniungi,quæ ſcilicet noſtri ſunt corporis,& alterius,quod admouetur,nihilominus intenſio,aut remiſsio qualitatum nulla fit,non magis quàm ſi æquè alba inter ſe miſceantur, ex quibus quod reſultat,non magis album eſt, quàm ſit alterutrum: Eadem(vt arbitror)eſt in his ratio, quæ potentia & vi talia exiſtunt:ad actum enim perducta,ſimilia illis euadunt,quæ ſuapte natura huiuſmodi reperiuntur. Cæterum in his,quæ ſubſtantiã aliquam corpori addunt,veluti in nutrimento,idẽ contingere puto, etſi id omnibus perſuaderi

nequit: putatur etenim ab imperitis biliosus cibus calidius reddere corpus biliosum, eo quòd huiusmodi cibi vsu bilis augeatur, ad cuius incrementum sequitur humorũ frigidorum diminutio, & corporis ad calidius mutatio. Verum nõ ita res habet: quippe quum biliosus cibus bilioso humori non addatur, sed solum restituat humorẽ & substantiã, quæ ab eo corpore est dissoluta, nec planè bilis est quod additur, sed biliosum, eiusdémque qualitatis cum reliquo humore, qui in corpore cõtinetur: Satiúsque est hoc modo ex rei natura intelligere conseruationẽ fieri per similia, quàm eos se qui, qui similia intelligunt nõ qualitatibus, sed effectu, quãdoquidem id omnino ridiculũ est, atque ipsi Galeno planè aduersatur, qui scribit calidum à calido, eóque ipso æquali in gradu seruari & foueri, & absurdũ putaret, si quis intelligeret frigida calidis esse similia, quòd illa horum naturam mutuò tuerentur. nimirũ quum similitudo in ipsis qualitatibus nõ earũ affectu ab eo quæratur, & omnibus philosophis ponatur. Itaque ex his patere puto tum cibo, tum potũ, exercitatione, somno, vigilia, & deniq; aliis omnibus similibus corpora cõseruari, atq; adeo eam, quã habẽt tẽperiẽ, & structurã retinere: Nam quæ cõtra adferũtur, ex cõseruationis duplici significatione, & vsurpatione, cuius Galenus in Arte medicinali meminit, facilè diluũtur: seruari enim eos dicit (quod etiã antea ostẽdimus) q sani sunt, in eodẽ deniq; statu retinẽtur, vel etiam qui in melius mutantur: proinde quum senes calido, & humido victu, calidos frigido, & denique omnes intemperaturas contrariis tuendas esse dicit, conseruationem sumit, qua ad melius sanum corpus reducitur. At quum per similia conseruationem fieri meminit, de ea intelligendus est, qua id duntaxat, quod est deperditum, corpori restituere, nec præterea melius aliquid illi comparare studemus. Nec obstat quòd calidum & frigidum contrariis semper egere scribat, siue seruare in eodem statũ, siue in melius mutare huiusmodi temperiem laboremus: Par etenim est in his qualitatibus, vt in aliis ratio: siquidem calidum calido, & frigidum frigido in suo statu seruatur: sed quoniam rerum quantitatem, quę in vsum nostrum veniũt, exactè metiri nequimus, si paululum excesserimus, præsertim in qualitatibus maximè actiuis, morbi causa facilè fit huiusmodi excessus. Vnde præcipit eo loco, nõ tã quod natu

ra rei

ta rei vult, quàm quod vsu tutius est, maximè quòd scribat se in eo opere præcepta tradere velle non solum medicis, sed etiã aliis omnibus, qui conseruandæ sanitatis artem ali quam quærunt. Porrò similia similibus offendi, iuuari autẽ cõtrariis, excepta temperata natura, cui similia semper conferunt, ita intelligendum est: vt similia similibus nec lædantur, nec iuuentur, si modo pari mẽsura similia similibus adhibẽtur: & iuuari in hoc casu idem est, quod melius aliquid comparari. Si autem excedat, quod similis est qualitatis, si corpus, cui admouetur est quod excedit, iuuatur: quippe quod vehementius calidum est minus calido temperatur. Si verò id, quod admouetur exuperat, corpus nostrũ læditur, de quo quidem Galenus intelligit, quum scribit similia similibus offendi, iuuari autem contrariorũ vsu. Quamobrẽ quum præcipit ille pueris, humidísq; corporibus humectantia semper adhibenda, non id facit, quòd putet exsiccãtibus huiusmodi corpora ad meliorem temperiem non reuocari, si præsentẽ illorum statum spectemus: (Siquidẽ superflua humiditas siccantium vsu laudabilem mediocritatem assequitur:) Sed quoniã humor naturæ amicus ad incrementum, vitæque longitudinẽ facit, quæ vel nobis inuitis, ætatis progressu, perẽni actione natiui caloris dissoluitur, dissolutioni autem (quantum fieri potest) humidiorũ vsu repugnandũ est. At contra senibus calida, & humida exhibet, quoniã eò peruenerunt, vt non solum tutela proprij status, sed etiã mutatione in meliorem (quãtum nobis procurare licet) opus habeant: quandoquidem excessu frigidi, & sicci morbos facillimè contrahunt, mortémque accelerat: humidis verò & calidis bene valent, vitæque cursum tardant.

Quæ & quando conseruari debeant corpora.

CAP. V.


QVONIAM verò obiter attigimus quasdam temperaturas in eodem statu perpetuò conseruandas esse, alias verò contrariorum vsu in melius mutandas: operæpretium fuerit paulò diligentius hoc loco de hac re agere, & expendere, quænam corpora planè conseruare, quæ vero mutare, & quando oporteat. Qua in re Galenus passim scribit temperatos temperatis semper egere, intemperatos verò similia

postul

postulare, si quidem eos seruare velimus, dissimilia autem, si ad meliorem conditionē eos reuocare studeamus. At ego puto aliter esse sentiendum, humidam scilicet temperiem humidis semper egere, nec vnquam mutationem requirere: mutandam autem esse temperatā etiam ipsam in eam, quæ humida est. Si enim hanc temperiem in libro de Sanitate tuenda, quantum fieri potest ille seruari iubet, & pueros quoque minimo humore abundare fatetur, nec tamen eos exsiccari patitur, sed omni ratione alendum esse fouēdúmque eorum humorem censet, ea sola similia requiret. Nam etsi ea, quæ mediocris est temperies, suapte natura optima censetur, quoniam tamen iam mediocritatem est assequuta, nec potest diu in ea consistere, propterea quòd caloris vi humiditas continuò absumitur, eo temperata deterior est quàm humida, quòd citius exsiccatur, & ad vitæ finem properat: quæ autem humida est, etsi deteriores actiones nonnullas, quàm quæ temperatior ponitur, ab initio edit, progressu tamen temporis mediocritatem quoque assequitur, diutiúsque in ea perseuerat, tardiúsque vitæ cursum peragit, ac (vt vno verbo dicam) omnibus aliis præstantior euadit. Quibus profectò fit omnium optimam censendam esse temperiem, quę humida est, eámque solam seruandam, alias autem omnes, quæ secundum naturam sunt, ad eam reducendas. Siquidem eas & conseruare, & interim ad id, quod optimum est, redigere studemus. At eam, quæ præter naturam est, ad naturalem, & vnicuique propriam primò referre nitemur, nimirum quòd laborante corpore, id solum procurandum sit, vt illi propriam sanitatem, & nihil melius comparare quæramus, quanquam tamen nihil prohibere video, quo minus tunc temporis contendamus assequi quod est optimum, id quod postea fieri posse demonstrabimus. Nunc verò ex prædictis illud intelligere licet, quænam scilicet inter naturales temperies maximè sint permutandæ. Sunt enim illæ, quæ vel vitæ finem accelerant, vel nimio excessu frequentes grauioréśque morbos pariunt. Ac in eo quidem genere sicca, & frigida primum locum habet, secundum sicca, tertium frigida sibi vindicat. In quartò loco ponenda est calida, & sicca: Deinde calida, postea frigida & humida, sequitur hanc tēperata, postremò calida, & humida. Nam & hanc fortè etiam magis quàm ipsam tempe-
ratam

ratam seruandam esse credemus, si modo vita calore & humore constat, sequitur humida quæ (vt ostendimus) seruanda est, & minimè permutāda. Quòd si ita res habet, quæ illi contrariæ sunt, frigida, inquam, & sicca, imprimis permutanda fuerit, tanquam naturæ, & vitæ maximè aduersa: secundum verò locum siccæ damus potius, quàm frigidæ, quòd siccitas natiua immedicabilis sit, & ablato humido pabulo, quo natiuus calor gaudet, frigiditatem etiam sibi adsciscat, hæc verò ætatis cursu melior aliquando euadat, siquidem vigente ætate in omni corpore calor mediocritatē excedit augetúrque. In tertio loco frigidam collocauimus potius quàm calidam, aut calidam & siccam: quoniam etsi minus humoris frigida, quàm calida absumit, tamē minus quoque reponere potest. Quippe quum non nisi per coctionem, & attractionem nutrimenti, quarum functionum calor, & non frigus author est, dissoluta à corpore substantia, restituatur, reponatúrque. Calidam verò & siccam præcedere debere alias sequentes constat, quòd suapte natura calor siccitatē pariat: idque eo promptius, si eam iam annexam habeat. Quamobrem etsi frigida, & humida ad coctiones fortè ineptior est, tamen quoniā in hoc corporis statu humor natiuus exuperat, nec est, quod eum vehementius dissoluat, minima quæq;, restauratio sufficere potest, & minus ob id in hoc, quàm alio mutatione est opus. Sequitur deinde calida, cum qua mediocris est siccitas, & humiditas: hæc enim mutatione eget, quoniā satis copiosum humorem non habet: post quam meritò temperatā posuimus, propterea quòd non est quod tantum dissipet, etsi par est in temperato corpore quantum requiritur ad vitæ longitudinem naturalésque functiones probè obeūdas, ob id eam pariter mutatione egere censemus, cōparandúmq; adhuc illi esse copiosiorem humorē natiuum, quo quæ abundat corporis conditio, perpetuò in eo statu, quantū ars nostra assequi potest, & humana conditio patitur, retinenda, seruandáque est. At inter temperatā, & humidam ex his, quæ mutatione egent, calidam, & humidam postremo loco collocauimus: quia in hac adest copiosus humor, qui in tēperata mediocris est. Quòd si calor etiam vincit, qui humorē absumere potest, habet tamen maiorē quoque quàm temperata natura vim ex fœlici coctione, quæ calore, & humore gaudet eundē restituēdi &

repon

reponendi. Quare non solũ humida temperies, sed etiã illa in qua calor pariter abũdat, in hoc casu melior censenda est, quàm ipsa temperata: Quod etiam putarunt antiquissimi medici, vt ex primo libro Galeni de Temperamentis videre licet, qui eam, quæ optima esset in humano corpore temperies calidam, & humidam & quæ huiusmodi foret, optimam esse censuerunt. Iam verò in eo secundo genere, quod mutationẽ requirere proposuimus, inter omnes reprimenda est calida, & humida, quippe quum huiusmodi status putredini maximè sit obnoxius, vbi abundè huiusmodi qualitates pariter excesserint: est enim huiusmodi natura admodum morbosa, nec leuioribus quidem, sed grauissimis passionibus subiecta. Secundum locum sibi vendicat humida cum calore coniuncta. Nam pari ratione vbi humor à calore non vincitur, morbosum oportet esse corpus. Sequitur deinde calida: siquidem exuperante calore via patet acutissimis morbis, qui cum febre coniunguntur. Post hanc succedit frigida minus quidem quàm calida efficax: & inter simplices postrema sicca: Quum enim tardissimũ motum hæc habeat, inducias longas præbet, vt commodo tempore correctionem tentemus, quum aliæ, quæ periculosiores sunt, etiam emendationem postulent. Ex simplicibus verò, & ex his, quæ superius sunt tradita, licebit intelligere quo ordine collocari debeant, quæ compositæ sunt. Nam post calidam, & humidam, quæ calida est, & sicca, deinde frigida, & humida, postremo frigida, & sicca promptam mutationem postulabunt. At quæ præter naturam sunt, subito omnino quantum illorum natura exigit, & res permittit, corrigendæ: quum alioqui mora crescant, difficilioréмque curã reddant. Quæ verò secundum naturam est, per morbos, & vitæ occupationes permutari nõ debet inquit Galenus in Methodo medendi, quum studeamus, dum laborat corpus, pristinã sanitatem comparare, nec illud aliã præterea mutationem, qua meliorem cõditionem assequatur, admittat. Quoniam præterea subitas mutationes, vehementésque natura non sustinet, liberam ab omnibus negotiis vitam esse oportet, tum ne aliis occupationibus corpus debilitetur, tum etiam, vt continuò, paulatímque mutationem prosequi valeat: inter quæ nonnulla rectè, alia verò fortè superstitiosè dicta existimo. Nam quòd vrgentibus morbis nihil aliud quærendum

rendum sit, quàm vt propriam valetudinem recuperemus, rectè id quidem sit dictum, quando multa prestare nequit quod ægrotat corpus ex his, quæ ad bonum habitum comparandum sunt necessaria, veluti sunt exercitationes, somni, & vigiliæ opportunæ, & si quæ alia sunt huiusmodi: tamen nihil obest interim, vt corpus suapte natura calidius, dum calido morbo tenetur, frigidiore victu vtatur, quo nõ solum morbum propellere, sed etiam meliorem temperiẽ, quàm quæ sibi propria est, comparare valeat. Verum illud quid obstat quo minus per vitæ occupationes mutationem proprij status aggrediamur? Nam quum causæ, quæ vitia secundum naturam emendant, ex conseruantium sint genere, exiguásque ob id, & minimè molestas alterationes moliantur, nihil obesse potest, si per occupationes huiusmodi mutationes tentauerimus. Nam quid quæso oberit bilioso homini, dum negotiis incumbit, si humidis, frigidísque cibis vtatur? Quid sicco si humectantibus: si modo contrariorum vsu iuuatur intemperatum corpus: similibus verò eo authore, vel offenditur, vel nullo pacto melius aliquid acquirit? Commodius ergo per otium vitia omnia emendantur. Sed si interim per negotia aliquid facias, non lędes, sed plurimum iuuabis, prohibebísque sæpius ne morbi nascantur, quos similium vsus concitat. An non etiam illud à ratione alienum videtur, quod scribit libro sexto de Tuenda valetudine: non esse scilicet mutandam in aliqua natura consuetudinem, nisi quum iam longo tempore ea malis laborauit. Nónne satius esset ante quàm morbi, vitiáque corporis in habitum transeant, eorum vim frangere, & corpori languenti prospicere? Hæc & similia de vnaquaque re nulla adhibita ratione, aut admodum infirma, pręcepta sæpe tradit Galenus noster, quæ qui sectis sunt addicti omnia tanquam optima statim recipiunt. Ac nescio profectò, quur tantopere Hippocrates etiam vereatur consuetudinis mutationem, quum in multis rebus ea iucundissima sit, & sine vllo periculo tentetur: quod vel ipsi morbi docẽt, per quos omnia statim deserimus quibus per sanitatem assueuimus: quod quidem tanto maiore periculo quàm per sanitatem faceremus, si tam noxia esset, & periculosa huiusmodi mutatio, quanto sanè tunc infirmiores, & ad omnia mala sustinenda ineptiores sumus.

Per quæ fiat curatio, præseruatio, & mitigatio.

CAP. VI.



ORRECTIONEM omnẽ, omnémque mutationẽ per cõtraria fieri, etsi ea, quæ conseruant corporis statum, exiguã habent repugnantiã, antea ostendimus. Qua ratione similia tum qualitatibus tum gradu esse dicũtur, quæ minima scilicet accepta mutatione huiusmodi euadũt: Ad hæc quænã conseruãda in suo statu sint, qúæue mutãda, quo præterea modo capere oporteat similia similibus seruari, & quid tanquã optimũ in mutatione quærere debeamus, quo itẽ tempore in singulis ea mutatio sit tentanda abundè demonstratum puto. Nunc verò quanam materia vtantur alia officia explicandum esse duco. Ac profectò hæc omnia contraria vtuntur, quemadmodum etiam optimè Galenus vndecimo Methodi probare nititur, morbos scilicet illorum causas pariter & symptomata contrariorum vsu tolli, & abigi, idque meritò. Nam vt omnis motus, omnísque actio ex contrario in contrarium abit: sic sanè quæ præter naturam in nobis sunt contrariis tolluntur. Sic enim frigidum morbum calido remedio, & hunc frigido curari videmus. Quòd si quis quærat, quo nam modo vehemens causarum morborum motus nonnunquam morbos soluat: Verum morborum motus nonnunquam morbos soluat: Veluti quum extasis mediocrem maniam (vt Gal. prodidit) discutit, & vehementia symptomata bonas crises moliuntur. hæc etiam contrarietate fieri inueniet. Vehementia namque symptomata, & causarum ipsorum morborum excedens vis naturam cogunt, vt id, quod repletione offendebat, extrudat, aut alteratione vincat, quod alienam qualitatem obtinebat. Repletio autem vacuationi, & qualitas, quæ prius in humore erat, ei quæ naturæ beneficio parata est, contraria putatur. Porrò contrariorum nomine opposita intelligere oportet, nec non cõtraria sumimus, non solum quæ qualitatibus inter se pugnant, sed etiam tota substantia sibi mutuò aduersantur. Nam hoc modo morbi, qui ex venenis nascuntur, per antidota propelluntur. Cæterum vt morbi, sic illorum causæ contrariis tolluntur: Quæ enim densando morbum intulit causa, rarefacientibus remouetur, quæ replendo per vacuantia, quæ calefaciendo refrigerantibus.

rantibus. Quinetiam ipſa ſymptomata contrariis mitigan tur. Vigilia ſiquidem ſomno tollitur: Sitis illis, quę eam extinguunt: dolor his, quæ eū auferunt, mulcetur, & denique contrariorum contraria ſunt remedia, & tum curatio, tum mitigatio pręſeruatióque vſu contrariorum exercetur: Pręſertim ſi præſentibus morbis ablatione earum cauſarum, quę aliquid efficere valent, præſeruationi incumbamus: nā ſi morbi adhuc abſunt, vt præter naturam planè non habet corpus, nec tamē omnino ſecundū naturam, ſic profectò materiam requirit eiuſmodi opus ex ſimili & contraria qualitate mixtam. Nec verò illud mouere nos debet, quòd laborante corpore cibo, & potu, quę ſimilia corpori cenſentur, vt remediis illi contrariis vtamur: quandoquidem duplex eſt ſcopus medici laborante corpore, vnus vt ea, quę pręter naturam in illo reperiuntur, abigamus idoneis adhibitis pręſidiis: alter vt id, quod eſt ſecundū naturam commodo victu conſeruemus. Fit pręterea, vt ſimilia remedia ſimiliū eſſe videantur: Veluti quū dolorem ſedamus auxiliis, quæ dolorē inferunt: tūc enim dolor dolore pelli videtur: at id per accidens: ſiquidem dolor doloris medicina nō eſt, ſed accidit, vt ea quæ dolorificis diſpoſitionibus medentur, veluti quum morbū coxendicis aduſtione curamus dolorē quoq; pariāt.

Per quæ fiat reſtauratio conualeſcentium, & ſenum.

CAP. VII.



GALENVS in Arte medicinali bono & copioſo victu conualeſcentes, ſenes verò humido & calido reficiendos eſſe iubet, propterea (inquit) quòd exhauſta ſunt illorum corpora refrigerata pariter, & exſiccata. Quo patet per contraria, illius opinione, horum reſtaurationem fieri, quum antea etiam docuiſſet conſeruationem pręſentis ſtatus, reductionem verò ad id, quod melius eſt, vſu contrariorum obiri. Nam ſi exhauſta ſunt illorum corpora, & replere ſtudet: ſi exſiccata, refrigeratáque, & ea calefacere, atque humectare vult, conſtat profectò cōtraria in eo ſtatu ab hoc authore adhiberi. Quòd ſi ita res habet ij eandem tractationem requirent quam exigunt, qui præter naturā omni-

no ſunt affecti, atque ita fruſtra medicinæ partem, quæ his data eſt corporibus, mediam inter conſeruatricem, & curatricem in libro ad Thraſybulum ſtatueret, fruſtra etiam in Arte medicinali horum tractationem ab illis ſeiungeret. Verum res aliter habet: dum enim nutrimento, & commodo victu illorum vitia corrigit, quid habeant commune cũ ſanis, & quid reſtauratio cum ipſa conſeruatione docet. Victus ſiquidem conſeruatio ſanorum fit; remediis verò morbi propulſantur. At quum in nutrimento, & reliquo victu calefacientes humectantéſque qualitates requirit, oſtendit, quid commune habeat hæc pars cum curatrice, quæ contrariis vtitur. Egent ergo conualeſcentes, & ſenes bono nutrimento, quod bonum ſanguinem, qualis illorum eſt, qui conſeruari debet, procreet: Copioſius tamen alimentũ calidiúſque, & humidius poſtulant, vt id, quod præter naturam in illis apparet, nempe humorum defectus, collapſáque corporis moles, & frigidior, ſicciórq; ſenũ temperies: conualeſcentiũ verò ea, quæ ex morbo relicta eſt, contrariorũ vſu recedat.

A quibus exercentur hæc officia.

CAP. VIII.


VID per contraria, quid per ſimilia, quid verò partim per ſimilia, partim per contraria fiat, antea à nobis oſtenſum eſt: à quibus verò conſeruatio, curatio, & cæteræ actiones proficiſcantur, ſiue quæ, quótque ſint, quæ ſimilia, & contraria adhibent tanquã motus authores: & præterea quæ inter agentia primum locum obtineant, nunc docere operæpretium eſſe duco. Agunt itaque vt plurimum medicus, & natura: quandoquidem morbos ab his curari ſanitatémque tueri, & demum quicquid in corpore noſtro fit, ab illis prouenire omnes concedimus. At nonnunquam quædam fortuna contingunt, quorum nec natura, nec ars authores putari debent: Sic enim quoſdam, qui aqua inter cutem laborabant, accepto vulnere in abdomine, liberari contingit, & alios, qui ſuppuratum tumorem habebant, cecidiſſe, & ob vehementem concuſsionem, rupta vomica, caſu liberatos vidimus. Hæc ergo officia prædicta exercent natura, ars, & fortuna, ſed hac prætermiſſa, quæ præceptis non ſubiicitur

xicitur, paucis expendendum est, in quibus nam solius naturæ, vel artis, aut vtriusque simul officium requiratur. Qua in re scribit Galenus primo de Locis affectis leues morbos solius naturæ beneficio curari, & meritò quidem. Vbi enim ea sola sufficere potest, frustra ab arte præsidia petuntur, siquidem familiariora sunt naturæ auxilia, quàm quæ ars addit. Est tamen, vbi leuis infestat morbus, cui ars medelam adhibet, nequeunte natura aliquid conferre ad illius ablationem: Veluti quum acrochordones, aut alio modo excedentes partes, quæ leues morbos committunt, abscindimus. Itaque illud intelligendum est paruos affectus naturæ opera emendari, qui scilicet illius officio subiiciuntur, quales sunt potissimũ, qui in alteratione, expulsione, & additione alicuius substantiæ consistunt. Hos enim natura absque artis auxilio corrigere potest. Quędam verò solus medicus curat, nihil conferente natura, quorum scilicet vitia ars sola emendare potest, cuius quidem generis sunt luxationes, partium superfluarum sectiones, & eorum, quæ toto genere aliena sunt, vt lapidum à vesica extractiones, diuisarum partium vniones, quę adhibitis futuris, & vinculis peraguntur, & cætera huiusmodi quæ sola ars pręstare valet: alia verò sunt, aduersus quę natura & ars coniũcta opera pugnãt: quales sunt, qui suapte natura vtriusq; officiũ requirũt: Veluti vlcera caua, quę tũ abstersione, quã ars pręstat, tũ carnis generatione, quod naturæ opus est, indigẽt. Alia verò sunt mala, quę etsi naturę officio subiiciũtur, ob vehementiã tamẽ ab arte quoq; auxilia petere cogũtur. Sic enim putrescentes humores, aut admodũ frigidos, aut vehemẽter calidos à natura adiuta, ex propriis vnicuiq; humori, & cõcoquentibus remediis fœliciter elaborat, & vincit. Quinetiã in præseruatione: quædam sunt solius medici, quædã verò naturę, alia verò vtriusq; opera. Nam vbi vrget magna humorũ copia, quę parata est morbos graues excitare, ex sola arte quærenda sunt auxilia, quę confestim multitudinem exhauriant, quod natura non nisi paulatim pręstare valet, hæc verò minorem humorũ multitudinem sola vincere potest. At fluxionum occasiones medicus reuulsione, vacuatione: natura autem retentione, concoctione, & expulsione pari negotio rescindunt. Necnon ex symptomatis quædam medicus mitigat, veluti dolorem ex pũctura nerui excitatũ, quod nequit

natura facere, quædam hæc ipsa videtur efficere, vt quũ dolentem ob refrigerationem partem, affluxu spirituũ & sanguine mitigat, ac in nonnullis somnum animali conciliat, quo tempore dolor nullus percipitur. Quòd si sola id nequit ipsa facere, caloris natiui interno naturalíque motu, addit medicina soporifera remedia, quæ sensum stupefaciant, viásque calori occludant, vnde sopor oboritur. Postremò in conseruatione quędam sunt opera solius naturæ sicut attractio, retentio, & concoctio alimenti, quo corpus conseruatur, & reficitur: quædam solius sunt medici, quales sunt frictiones, quas corpori ad illius tutelam adhibemus. Sunt & quę ab vtroque prodeunt, vt quũ genus exercitationis aptũ ad sanitatem tuendam medicus eligit. Natura autem motionum est author. Quamobrem quod scribit Galenus libro sexto de Morbis vulgaribus primas partes in curatione, reliquísque officiis naturam obtinere: secundas medicinam, quæ remediorum vsum docet: tertium locum medicum arti seruientem: quartum alias artes, instrumenta, & materiam medico præparantes: vltimum vero artifices arte vtentes, instrumentáque ipsa suppeditantes. De aliis id certissimum est: de natura verò, & medico nisi in vniuersum, & vt in pluribus principatum naturæ tribuamus, verum haud quaquá dicemus: Quandoquidem (vt postea ostendemus) eo etiam authore medicus nonnũquam sibi primas vendicat. Ex quibus quidem intelligi illud potest quid à natura, quídue à medico expectandum, exigendúmque sit. Nam qui pręnouerit quales, quótque sint naturę vires, & quantum singulæ prętare valeant: & quæ habeat vniuersa medicina præsidia, intelliget profectò quid naturę solius, vel artis officium, aut vtriusque operam simul desideret.

De scopis, siue intentionibus agendi.

CAP. IX.

NVNC illud sequitur explicandum, quęnam, & quot in singulo officio medicus spectare debeat, quos scopos agendi vocare placet, quòd hæc veluti scopos quosdam nobis proponamus, in quos actiones nostras dirigamus. Quę res profectò vtilissimam huius libri partem complectitur. Nam quid alioqui prodesset intellexisse, quæ & quot sint medici

medici officia, per quę, & à quibus illa exerceātur, nisi postea intelligatur, quid in vnoquoque officio sit obseruandū? hinc sane videmus sanitatem, quæ conseruari debet in morbos sępe mutari, & morbos ipsos leues suapte natura grauissimos reddi, ac nonnunquam pro salute mortem ægris à medico comparari, dum non agit, aut si aliquid in corpore molitur, non his remediis, quibus oportet, aut intempestiuè opus aggreditur, aut deniq; in aliquo errat, quod in agendo maximè spectandum est. Hinc etiam intelligimus quorsum vnumquodque referatur eorum, quæ à nobis hominum causa exercentur, & quando demum actionum nostrarum finem consequuti sumus. Quum enim cognouimus omnes scopos necessarios in actionibus obseruatos, putamus pariter nos officio nostro functos: ac si quid pretermissum aliquis calumnietur, non ignorata huius rei ratione, illud tanquam superfluum à nobis reiectum, vel in posito numero comprehensum asserimus. Quod qui ignorat cæcorum more ducitur, qui quorsum tendant, dum per vias ignotas discurrunt, nesciunt. Quòd si quis authorum testimonia in hac re per se apertissima requirat, Galenum legat, qui passim scopos tractandarum rerum alibi inuestigat, tum maxime primo ad Glauconem, vbi tradit omnem medendi methodum qualitate, quantitate, modo, & tempore remediorum constare: quod nihil aliud est, quàm methodum medendi sibi hęc quatuor proponere, tanquam scopos, quos perpetuò assequi studet. Itaque si id vtilissimum censeri debet, quo medendi methodus, atque adeo sanitatis tuendę ratio constat, nihil vtilius existimabimus hac tractatione, quę pollicetur se ostensuram, quę, & quot sint, quibus ea ratio & methodus cōstare potest. Sic Aristoteles ipse in Ethicis philosophi moralis institutionem non aliter quàm scopis quibusdam complectitur. Ac tanto quidē diligentius huic rei à nobis incumbendū est, quanto negligentius à maioribus nostris hæc tradita sunt, & in scholis à sophistis negliguntur, nam (vt recentiores Græcos omittam, qui ne verbū quidem de his scriptum reliquerunt, sine quibus tamen alia rectè docere nequeunt) quantum variet in numero horum scoporum Galenus, facilè vnicuique licet videre: siquidem in Arte medicinali salubres omnes causas duobus scopis contineri scribit, earum scilicet qualitate, & quantitate, eúmq; opti-

mum ſanitatis cuſtodem,& morborum profligatorem fore refert,qui materiæ medicæ qualitatem,& quantitatẽ obſeruauerit. Totidẽ ſed ab his diuerſos, nempe materiæ copiã, & congruum illius vſum ſeptimo Methodi ſtatuit, quũ ait medendi methodum remediorũ copia, & idoneo vſu conſtare: Libro verò de Sanitate tuenda eum ſanitatis optimũ cuſtodem futurum refert,qui victus ſalubris vim,illiúſque vſum,qui opportuno tempore,& modo conſtat, inuenerit. In eo vero opere in quo quærit, An ars tuendæ ſanitatis ad medicum pertineat,quãtitatem,qualitatem, & occaſionem in materia medica dignoſcendam eſſe putat. At primo ad Glauconem,vt antea diximus,medendi rationem auxiliorũ qualitate,quantitate,vtendi modo,& tẽpore cõparari apertè cõmemorat. Addit tres alios ſcopos decimo tertio Methodi,quos maximè ſpectare debet medicus,vt citò ſcilicet iocundè,& tutò agat.Ordinem præterea in remediorũ vſu tertio,& decimo eiuſdem operis libro,& alibi ſæpius requirit. Quæ profectò an conciliari poſsint,vel non, noſtri non eſt inſtituti nunc docere,qui de placitis & aliorum opinione præſertim in re deſperata non certamus,ſed quid rei natura poſtulet ad antiquorũ imitationẽ tradere inſtituimus. In ſcriptore tamen alicuius artis nihil magis damnandum cenſeo,quàm variam de eadem re tractationẽ,quę lectorem moratur,& confundit:Quum enim tantam huius rei vtilitatem eſſe dicat Galenus,vt vniuerſa medendi, tuendæque ſanitatis ratio quibuſdam ſcopis contineatur,nonne oportebat eum ſemel alicubi eorũ numerum apertè conſtituere, & aliqua ratione oſtẽdere nec plures,nec pauciores eſſe poſſe,& poſtea perpetuò in eodem numero cõſiſtere, nec toties eum mutare,quoties de hac re illi eſt agendum?Tradit ſanè Ariſtoteles in Ethicis ſcoporũ numerũ,quatenus ad moralẽ philoſophum pertinet,quum docet quid ſit agendum,quantum,quo modo quo tempore,& loco Sed nec certum numerum nititur ille inuenire:nec planè poteſt ea tractatio medicinæ accõmodari:Materia etenim ad agẽdum, obeundáque artis munera eget medicus,& in ea quãtitatem,qualitatem cæteróſque ſcopos,non autem in artifice, vt moralis philoſophus ponit. At ſi rei naturam conſulamus,quæ omnia diſtinguit,& neminem confundi permittit,quídque bene,vel malè ab aliis ſit traditum docet,vt in aliis officiis,ſic in no-

ſtris

tris primũ ſcopũ conſtituemus, quo intelligimus an aliquid ſit à nobis agẽdum vel non. Quum enim duo ſint, quæ agere poſsint, (vt paulo antea oſtendimus) natura, & medicus, cuiuſnam officium ſit agere, imprimis perſpiciendũ eſt: hinc fit, vt quum ſæpe ſolius naturæ opus in ægrotis requiratur, imperiti medici grauiter homines lædant, dum volunt videri ſe aliquid præſtare debere, quod interim bene agẽtem naturam turbat. Quinetiam quum in deſperatis morbis diligentius aliquid facere aggrediuntur, præſidiorum authoritatem minuunt, quod non facerent, ſi agnouiſſent nõ curationi, ſed prædictioni locum relictũ. Atque hoc quidẽ poſito ſcopo, ſecundus ſtatim emergit, qui quid agendũ ſit, ſpectat. Nam quum multa, variáque præſtare poſsit medicus, plurimũ refert intelligere quid ab eo fieri debeat, an ſcilicet vacuandum, vel refrigerandum, aut aliquid aliud faciendum: quod qui ignorat, dum vnum pro alio ſæpe facere aggreditur, homines vehemẽter lædit. Nam pro ſalute ægris mortem parabimus, ſi fortè nutritione, & virium reſtitutione opus ſit: & interim vel ſanguinẽ his demere, aut corpus purgare, vel alio modo vacuare tẽtemus. Contrà verò ſi hęc neceſſaria ſunt præſidia, hominẽ non leuiter offendemus, ſi eum liberaliore victu replere ſtudeamus. Cæterũ quum ad agendum materia ſit opus, & inſtrumentis (ſiquidem medicina victu, & remediis vtitur) tertius ſcopus ſtatuatur, qui genus materiæ complectitur. Nam temere remedium pro victu vſurpatur, & vbi vacuandũ eſt, nõ parum refert vnum pro alio remedium ſumere. Quare optimè ſtatuitur hic ſcopus, qui admonet in electione cõmodæ materiæ delectũ eſſe adhibendum. Sed enim quum eadẽ agentia diuerſis qualitatibus ſint prædita, nec parum interſit hac, vel illa qualitate materiæ vti, veluti inter ea, quæ bilem purgant, plurimum refert calida, aut frigida eligere: quart⁹ ſcopus materiæ qualitatẽ ſpectabit. Quinetiã quum naturalis ſtatus in mediocritate quadã poſitus ſit, qui ob id immoderata quantitate vitiatur, ponatur quintus ſcopus, qui illius iuſtã menſuram præſcribat. Nam præſente ſanitate, ſi excedat conſeruantis temperiem qualitatis vis, morbus naſcitur, hoc vero vrgente, ſi vincunt remedia, maiore quàm opus ſit exceſſu, priore malo ſedato, aliud inferunt. Quare iuſta menſura in omni materia tenenda eſt. At quoniam quantitate rerum diuerſo

modo vti possumus, nec parum obsunt, quæ confertim exhibētur, si paulatim, & per vices partiri debeāt, ideò sextus scopus rebus modum constituet. Verum quoniā omnia prædicta inutilia sunt, nisi opportunè fiant, septimus addendus est, qui admoneat tempus ad agendū opportunū. Sunt porrò hi scopi omnibus actionibus communes, quibus spectamus an agendum, quid agendum, qua re, quali, quanta, quo modo, & quo tempore adhibere singula conueniat. Peculiares verò alij adduntur, locus scilicet & ordo: ille quidē vbi plures sunt loci per quos agere licet, vt in vacuationibus multum interest noxios humores per aluum, aut os, aut cutem, vel secta in aliqua parte vena, aut per aliū denique locū vacuare: vel si vnicus est locus, non tamen ille satis patet, vt in remediis alterantibus, quæ foris admouentur internarum partium gratia, siquidē omnibus nō cōstat si affectum est hepar, aut lien, aut renes laborant, vbi applicāda sint præsidia. In his ergo arte opus est, quæ locum idoneum designet. Vbi verò vnicus est locus per quē agere possumus, & sensibus patet, vt in nutritione: & vulneribus atque etiam in externarum partium affectibus, nemo de eo solicitus esse, nec præcepta ex arte nostra postulare debet. Nam ars quæ omnibus sunt nota, non præcipit. Ordo, vbi plura facienda sunt, quæ inter se serie quadam cohærent, scopum alium facit, quo docemur quærendum esse quid primò, quídque deinceps fieri cōueniat. Ac præter hos scopos non esse alios statuendos intelligemus, quū quid vnoquoq; cōtineatur explicauerimus.

Quid vnoquoque ex prædictis scopis contineatur.

CAP. X.

IAM verò constituto scoporū numero, & propria singulorū appellatione, sequitur vt explicemus, quid in vnoquoque illorū contineri intelligamus. Sunt enim quidam inter eos, qui plura sub se cōplectuntur. Nam quum ars in summis generibus non consistat, necessariū est scire non solum agendū esse, & quid agendū sit in vniuersum: sed etiam ad inferiores actiones descēdendum. Veluti quòd nō solum mutandus sit corporis status scire expedit, sed quòd vacuan-

dum sit,& non solum quòd vacuandum,sed quòd bilis, vel alius humor educendus:idque vel à toto corpore, vel parte aliqua,vel leuiter,aut vehementer educendus. Ac quũ alia cum vtilitate tantũmodo fiant,alia verò etiam cũ facilitate, & leui tollerantia eius,qui refert,obeantur,quid cũ vtilitate,quid etiam cum facilitate fieri cõueniat, perspectum esse debet. Quædam præterea,citò,quædam tardè, sunt quæ nõ nisi cum dolore,nonnulla tutò,alia sunt,quæ solum cũ periculo fieri possunt. Etenim his, qui ex alto loco in terrã sunt delapsi,si nullum est in humore vitiũ, sanguinẽ demimus, suadẽte ita affectu: Sic vrgente apoplexia crassos, tenacésq; humores,adhibita purgatione educimus: Vtilis verò, facilísque est vacuatio,quum humores sunt noxij, & ad vacuationem præparati. Dysenteria cum his,quæ dolorẽ inferũt, curatur, & missio sanguinis cum dolore fit. Citam vacuationem postulant fluxiones,quæ in aliquam partem vehementius irruunt:tardam quartana,quotidianáque febris, calculus ex vesica non nisi cum periculo extrahitur,& tamen huiusmodi actionem postulat. Quamobrem hæ,& huiusmodi aliæ(si quæ sunt diuersæ actiones)notandæ,atque illæ sumẽdæ,quæ ad finem propositum cõmodiores putantur. Porrò tertius scopus,qui genus materiæ cõplectitur, æque multiplex est vt secundus,& vires materiæ notas ponit. Nõ enim solũ quid vacuet scire oportet,sed etiã quid bilẽ, aut aliud, & quid cum vtilitate, vel cũ facilitate quadã materiã à corpore educat:quid præterea à toto,quid à parte,quid leuiter, vel vehementer,quid citò,iucundè,tutò, & demũ quid vnũquodq; præstare in corpore possit,ponendum. At in qualitate materiæ primas,secundas, & alias omnes qualitates siue actu,siue potentia in ea sint,siue natiuæ, vel arte paratæ cõplectimur. Nam plurimũ refert medicamenta,quæ assumũtur(vt hoc vno exemplo res in aliis etiã intelligatur)calida vel frigida,actu vel potentia,liquida vel solida, crassa vel tenuia,& hac aut alia figura,& qualitate prædita exhibere,siquidem vrgente febre,creduntur magis prodesse,si frigida actu,quàm potentia dentur. Vbi renes,aut vesica laborant, liquidiora medicamenta solidis præferuntur:vbi caput euacuandũ est,quæ dura sunt effıcta(cuiusmodi sunt catapotia) mollioribus & liquidioribus vtiliora censentur. Iam verò quãtitatis nomine,mẽsurã,quã vulgus gradũ vocat, & mo-

lem,copiámq; rei cõtineri volumus: Etenim remedia vsque adeo intendere oportet,donec affectus penitus adimantur, quod est gradus præsidiorũ gradibus affectuũ æquales facere: molẽ & copiã præterea in remediis requirimus: Veluti crassa cerata,& cataplasmata,quæ ad suppurationẽ adhibentur,tenuiora verò ea à quibus refrigerationẽ expectamus, efficiemus. Sic vbi potiones,quæ vomitũ moueãt, propinamus,largiores eas aliis,quibus stomachi vitia emẽdare solemus,esse volumus,vt rei pondere subuertatur ventriculus, atque ita infestantes humores simul reiiciat,id quod est molem,& copiã remediorũ spectare. Cõsiderat modũ,qui spectat,an cõtinuò agere debeat,an per vices. Quòd si per vices agendũ est,quærendũ in quot partiri debeat, in duas ne vel tres,aut plures,& pręterea an tantũ vna,quãtũ alia,vel plus, aut minus aliquid sit exhibẽdũ:nec illud quidẽ ignoro agẽdi modũ aliter nõnũquã à Galeno quã à nobis sumi,vt postea ostendemus,sed nobis placet ita hoc loco eũ capere: sicut ille in eo Aphorismo,in quo scribit Hippocrates,& quibus semel,aut bis,intelligendũ esse refert. Porrò loci ordinis,& tẽporis nomine quid significetur, omnibus notũ est. Cæterũ perfectũ esse numerũ (quod hoc loco docere operæpretiũ esse duxi) natura ipsius rei docet,tum etiã quòd alij reperiri nõ possint,qui in iam positis nõ cõtineãtur. Qui enim quũ illi agendũ est, agit quod debet, & materia accõmodata ad id,quod efficere studet,vtitur,nec in qualitate,quãtitate,modo tẽpore,loco,& ordine errat,is profectò quãtũ homini licet, semper bene aget,nec aliud pręterea desiderabit,quo spectare debeat,quũ vel curare,aut præseruare,aut cõseruare, vel alio medici munere fungi studet. Nã quòd Galenus præcipit lib. j. de Morbis vulgarib' eũ,q recte curationẽ morborũ instituere nitit. illud obseruare debere,vt ęgroto prosit,aut saltẽ ne quid ei noceat: atq; etiã quod scribit octauo Methodi,dũ abigimus morbos,prospiciendũ esse,ne quæ secundũ naturã sunt,lædamus,& si quæ alia similia sunt præcepta,diuersos scopos nõ faciũt. Qui enim ea præstat quæ diximus, omnia alia cõsequetur,quæ excogitari agẽdo possunt: quũ alioqui in infinitum huiusmodi præcepta excrescerẽt, nisi ad certa capita referrẽtur. Superfluũ præterea est addere instrumẽta,quibus ad materiæ vsum vtimur,atq; adeo cõpositionis,præparationisque remediorũ rationẽ, quãdoquidem hæc

hæc etiam in prædictis compræhenduntur: neq; enim commodis locis admoueri præsidia, si desint propria instrumenta, per quæ admouētur, & immittuntur: nec idoneā qualitatem habere possunt, si composita, aut alio modo rectè præparata non fuerint, quæ ad corporis vsum adhibētur. Illud verò potius vrgere videtur, quod de occasione dici solet, nēpe quòd illa scopum ab aliis distinctū constituere non debeat, sed in qualitate, & quantitate præsidiorum contineatur: de qua quidem re (ne frustra illi tertium locum dedisse videamur) operæpretiū esse duco, vt pauca dicamus. Ac imprimis quidē de nomine, & varia significatione agendū, nam reliqua postea facilius intelligi poterunt. Itaque scribit Galenus libro de Optima secta καιρὸν, id est occasionē duo significare, oportunum scilicet ad agendū, & morbi tempus. In libro autem de Temporibus morborum contra Hippocratis & aliorum omnium Græcorum authoritatē, qui potissimū pro opportuno tempore hoc verbū vsurpant, cōtendit duntaxat morbi tempus significare. Cæterum occasionē diuidit aliquando in vniuersalem, & particularem, vt videre est in libro de Optima secta: alibi verò semper de ea tanquā de re simplici agit. Nos autem, contempta ea significatione, quā καιρὸν significare scribit, nempe morbi partem, de opportuno ad agendum tempore hoc loco disserimus, quod etiam Latinum nomen occasio exprimit. Neque enim occasionis appellatione intelligimus morbi tempora, siue partes, aut aliud quicquā, quàm commodum, & opportunum tempus ad aliquid moliendum. At præstat quidē ita occasionem definire, quàm Galeni definitionē traditam in libro de Optima secta recipere. Neque enim occasio idoneum est tempus ad exhibenda remedia, vt eo loco tradit, quippe quum non minus in victu, quàm in remediis occasionem quæramus. Qua ratione idem author libro tertio de Victu acutorum scribit occasionem esse tempus, quo ex consuetudine aliqua re vti consueuimus, vel quo aliquid iuuare solet. Porrò vniuersalem appellamus occasionem longius quoddā tempus ad id quod volumus peragendum accommodatum, de qua quidē Hippocrates sæpius agit: Veluti quū scribit in Aphorismis in principio: si quid videtur mouendū, moue. Item, in acutis passionibus rarò, & in principio purgandū. Ad id pertinet & Aphorismus ille: cōcocta medicari. Cōstat enim

morbi principium, in quo mouere possumus sæpe aliquot dierũ, & mensium spacio, quod vniuersum ad mouendũ, euacuandúmq; corpus est idoneũ: Sicut & pars ea morbi, in qua noxius humor est concoctus, quæ tota pars ad purgationem est accõmodata. Ac nos quoq; per sanitatẽ hæc cõmodè fieri, vt victum exhiberi: alia per morbũ, vt remediũ dari dicimus, vbi totũ tẽpus, quo sani sumus, vel morbo laboramus, aptum ad ea obeunda, quibus egemus, statuimus. Particularis autẽ occasio est illud ferè momentũ tẽporis, quo iam re aliqua vtimur, cuius mẽtionẽ facit Hippocrates in Aphorismis, quum momentaneã occasionem vocat, & Galenus primo ad Glauconẽ, quando eam scribit cognitu esse difficilimam, adeo vt vix etiã ab exercitatissimis medicis cognosci valeat: nã aliã facilè omnes, qui vel leuiter sunt arte nostra instructi, intelligunt. An verò occasio in quantitate & qualitate contineatur, an potius seiunctũ scopum cõstituat, quod ab initio proposuimus disputandũ, iam tẽpestiuum est, vt docere aggrediamur: eóq; potissimũ, ꝙ hæc res vel doctissimos etiã medicos angere videatur: nimirũ quòd Galenus, quo maximè authore illi suas cõtrouersias diiudicant, sibi ipsi consentire in hac re nequaquã videatur: nã libro primo ad Glauconẽ medendi methodũ (vt antea quoq; retulimus) qualitate, quantitate, vtendi modo, modo, occasionéq; remediorũ cõstare scribit, & alibi passim hanc ab aliis seiungit, vno loco excepto, qui habetur in Arte medicinali: Vbi contendit in qualitate, & quantitate remediorũ occasionẽ comprænhendi: atque ob id tertium quendã scopũ, qui admoneat occasionẽ esse obseruandã, non esse ponendum. Verũ enimuerò vtramq; opinionẽ probabilem esse, meo quidem iudicio, reperiet, qui scrupulosius, & subtilius fortè quã nostra postulet facultas, hæc perpẽdet. Nam quoniã corpus nostrũ in perpetua quadã mutatione versatur, describi nequit certa qualitas, & quantitas rei, quæ ad illius vsum adhibetur, nisi certũ tempus statuamus, in quo illud perinde afficitur, vt tali, & tanta re opus habeat: præterlabitur enim, & mutatur nonnunquã momento corporis status, vt ea quidẽ inutilia reddantur, modo, quæ paulo antea iudicata sunt optima, siquidẽ absente morborum accessione vtile censemus esse (ita forte exigẽte affectu) venã tundere, aut medicamentum propinare, vel clysteres iniicere, qua statim aduentãte nihil horum

horum opportunè adhiberi poteſt. Quare nemo de qualitate, & quantitate præſidiorũ deliberare poteſt, qui prius non cõſtituat tempus, in quo putet huiuſmodi eſſe corporis affectum, vt illi tale, tãtúmq; præſidiũ debeatur. Ante verò quã qualitas, & quantitas inuenta ſint, ſcopum facit diſtinctum occaſio ad quantitatẽ, & qualitatem affectus corporis docendam neceſſariũ. Sic enim quod Galenus ait in Arte medicinali ſe ad docendã occaſionem tanquã tertium quendã ſcopum ponere, intelligere oportet, ꝙ ſcilicet ad inueniendã, & docendã qualitatem, & quantitatem affectus conferat: Id quod facit, quoniã mutationem, quæ in corpore fit, oſtendit. Hac ſanè ratione morborũ tempora notamus, quũ dicimus in principio morbi acuti mouendũ eſſe, quòd nobis huiuſmodi tempus monſtret corpus perinde affectum, vt mouẽte remedio illi ſit opus. Cõtrà verò in ſtatu non eſſe vacuandũ dicimus: nõ quòd ſignificetur eo tẽpore virtus corporis infirma, quæ vacuationẽ ferre nequeat, quemadmodũ in libro de Optima ſecta ſcribit Galenus (quippe quũ ſæpius in grauiſsimis etiã morbis citra vllã noxã vacuationes ſuſtinere poſsit,) ſed quoniã affectus eo tẽpore vacuationem non exigunt, ſed mutationẽ potius & coctionem: declinationes verò morborũ aptiſsimas ad purgationem eſſe putamus: propterea quòd in ea morbi parte notauimus humorẽ eſſe concoctum, & ad vacuationẽ idoneum. Eodẽ deniq; modo purgationẽ, vel alia remedia in præſenti, vel ſequenti tempore ægrotis diſcribimus, quòd credamus tunc huiuſmodi fore corporis ſtatum, vt eo remedio opus habeat. Quę quidẽ etſi rectè dicuntur: tamen ſatius eſſe duco, vt occaſionẽ ab aliis ſcopis ſeiungamus. Sic enim res facilior euadet, & ratio id ſuadere videtur: Siquidẽ diuerſa ſunt ea, à quibus omnes hi ſcopi ſumuntur. Atq; hæc quidẽ de ſcopis neceſſariis in ſingulis actionibus peragendis, quos ſanè quilibet ante oculos proponere debet, vtpote ex quibus rectè agendi ratio conſtat, perficitúrq;: Nam ſi quæ alia circunferantur ad noſtri imitationẽ ab aliis de hac re dicta, quantum illis ſit tribuendum, cognoſcet ſtudioſus lector, qui expendere velit, qua ratione illa dicantur, & ſingula inter ſe cõparare nõ grauetur. Hinc enim facilè intelliget quænã meliore nitantur fundamẽto, & à melioribus principiis ſint ducta. Illo enim nos docere, non refellere inſtituimus.

IOANNIS ARGENTERII DE OFFICIIS MEDICI LIBER SECVNDVS.

De indicationibus, & alijs instrumentis, quibus scopos assequimur.

CAP. I.



QVAE, & quot sint medici officia, ac etiam à quibus, & per quæ illorum singula exerceantur, quid pręterea in vnoquoque corporis statu sit moliendũ, & quando prædicta munera in vniuersum obire, denique quæ, & quot in omni officio medicus sibi proponere debeat, superiore libro, quantũ nostrum institutũ postulat, summatim complexi sumus. Nunc verò illud sequitur explicandum, qua ratione, quibúsq; instrumentis singulos scopos medicus consequi valeat. Quæ quidẽ res quantam vtilitatem polliceatur, omnibus statim constare puto: quando quidẽ frustra alia omnia, nisi hæc addantur, scripta esse puto. Nouit etenim fortè etiam vulgus morborũ varia esse genera, & differentias, quòd variè affici ægrotantes videat, ac longo vsu signa notauit, quibus tum præsentia mala dignoscere, & futura prædicere valeat: quin & illorũ causas quasdã esse putat, & agnoscit, quum alioqui ea excitari, foueri, augeríq; nequeant, & varios morbos à variis, certísque causis cõmitti didicerit. Febrem sitim parere, quod nequit stomachi cruditas facere, & alios in singulis morbis effectus, & casus recensere potest. Nec illud quidẽ ignaros rei medicæ latet diuersas esse morborũ partes: quòd scilicet videant grauius vno tempore quàm alio hominẽ affici, postremò aliter sanos quàm ægros tractandos esse omnes concedunt: atque illud quidem necessarium putant, quòd in omni officio scopos quosdã ponere oporteat: at quibus instrumentis scopos necessarios consequi liceat, tantum abest vt me

vt medicinæ ignari sciant, vt etiam medicorum vulgus id ignoret. Quot enim (quæso) sunt medici, à quibus si petas, quot instrumenta habeat ars nostra, quibus quid agendũ sit, & reliquos scopos consequi valeamus, ne verbum quidem dicere poterunt, aut certè ineptè respondebunt, ne hæc ignorare videantur, nimirũ quòd hæc nũquam à præceptoribus didicerint, nec ea quidem, quæ de hac re scripsit Galenus (vtpote qui in nugis, & sophismatis perpetuò sint occupati) intelligere studuerint: deterius sanè quã alij omnes artifices affecti, qui statim recẽsere possunt, quibus instrumentis illorum ars vtatur: nihil est frequentius in scholis nostris, quàm indicationis nomen, quum tamen multi ex his etiã, qui docent, ignorent quid sit indicatio, tantũ abest, vt sciãt, quæ sint, & quot quæ indicare possint, quantáq; singulorũ indicantium vis, & reliqua demum, quæ rationalis medicus tanquã vngues, digitósque suos tenere debet. Hi sunt profectò, qui se Galeni sectatores magno fastu venditant, sed nescio qua ratione, quum id quod præcipuũ est in eo authore, vel non agnoscunt, vel contemnunt, & interim perpetuò versantur in rebus leuissimis, vt psittacorũ more antiquiorum verba referre possint ad veritatem turbandã, aliósque in suis disputationibus contentiosis fallendos: quę profectò non ad hæc, sed ad medici institutionẽ ab authoribus ipsis excogitata fuerant. Quòd si quis fortè hæc despiciat tanquã parum vtilia, plurimũ aberrat: hoc enim potissimum rationalis medicus à methodico, & empirico (Galeno etiã teste, cuius authoritate maximè illi mouentur) differt, quòd rationalis in curatione, reliquísque medici officiis indicationibus vtatur, empiricus minime, methodicus vero nõ recte, nec à quibus oportet rebus, indicationes sumat. Ac sanè vel ex hoc solo intelligere possumus quanta sit huius rei vtilitas, quòd de nulla re frequentius Galenus agat, quàm de indicationibus. Quid quòd ille scribit libro secundo de Arte medendi eam omnem per indicationes fieri? An non etiam libro vndecimo eiusdem operis habet, frustra eos curandi methodũ tentare, qui ignorant vnũ ab vno indicari? & meritò quidem. Nam quid (quæso) aliud est methodus medẽdi, quã ille conscripsit, nisi tractatio quædã de indicationibus? Etenim morbi, de quibus illic agitur exẽpla potius sunt ad vim indicationũ ostendendã, quã ꝙ per se magni alicuius

sint

sint momenti: quo profectò medicos omnes moueri oportet Galeni nostri imitatione ad hæc diligentius excolenda, sine quibus nec medici nomen tueri possumus: Mirari etiã licet, quòd Paulus, Aetius, Oribasius, omnésq; alij, qui post Galenum morborũ curationem, sanitatísque cõseruationẽ scripserunt, ne verbum quidẽ de hac re fecerint, tantũ abest, vt ea, quæ apud illũ desiderari in hac re possunt, addere vnquam conati fuerint. Describunt illi quidẽ remedia, & viuẽdi rationem in singulis morbis, variáque præsidia recẽsent, quorum quantitatem, qualitatẽ, modum, ordinem, occasionem & alios denique scopos definiunt, sed nulla ratione dictante, nec aliquo ostendẽte recte ea doceri, quæ scribũtur. Quur enim in morbis victu sit opus, & remediis, & quur tali victu remedióque sit vtendum, & in omni materia constituti scopi ponendi, aliqua, me hercle, ratio est, quę id docet: quam qui ingnorat, temerè, nulláq; arte omnia pręscribit: ac meo quidem iudicio, eos deterruit difficultas, ne hanc medicinę partem explicare aggrederentur: nam quum Hippocrates huius rei mentionẽ non fecerit, cogimur omnia ex Galeno colligere: qui non solum hęc sparsim tradidit, verũ etiam eo maxime difficultatem auget, quòd nec principia illius ponat, aut posita non seruet, nec certis capitibus tractationem vniuersam complectatur, & perpetuò eadem variè doceat. Quæ omnia luce clariora his fore puto, qui diligenter singula apud eũ perlegerint, & nostra interim expendere non grauabuntur: nam etsi ea perfecta, & prorsus expolita non sunt, erũt tamen (vt spero) huiusmodi, vt vnusquisque veritatis studiosus intelligere posfit, nõ leuiter à nobis in hac re fuisse elaboratum, adeo vt via patefacta, reliqua, si quæ desunt, inuenire valeat.

Quot, & quæ sint instrumenta, quibus rationalis medicus scopos assequitur.

CAP. II.

SCRIBIT Galenus libro secundo Methodi medendi, & alibi sæpe omnem medendi methodum, atque etiam conseruandæ sanitatis rationem à rationalibus medicis per indicationes fieri. At quinto eiusdem operis libro experientiam addit, quum ait indicationem, & experientiam instru

instrumenta omnis inuentionis esse, nec aliud addendum præter hæc tertiũ. Verum in libro de Optima secta, vbi diligentius quàm alibi vsquam de indicationibus tractat, nõ omnia per indicationem, sed quædam per obseruationem: alia verò per analogismũ inueniri docet. At non solum per hęc, sed etiam per ratiocinationem eadem inueniri possunt. Optimè etenim colligemus frigido remedio in febribus opus esse, quod contraria mutuò se propellant: calidus autem affectus sit febris, cui ob id frigida competũt. Quòd etsi ita res habet, tamen tria prędicta ad omnia pręsidia, vniuersósque illorum scopos inueniendos sufficiunt. Nam vel incidimus in eos affectus, quorum natura, & vis percipi potest, aut in alios, quorum ea ignota est. Ac in illis quidem indicatione vtimur, nec aliud commodius instrumentum quàm ea sit excogitari valet: in his verò siquidem antea experti sumus, quid illis conuenire queat, obseruatione nitimur, alioqui analogismo quid expediat colligimus. Quamobrem tria erunt instrumenta, quorũ adminiculo scopos prædictos assequemur, indicatio, obseruatio siue experientia, & analogismus, de quibus quidem hoc libro à nobis agẽdum erit. Cæterum quoniam non solum indicationis nomine sed etiam coindicationis, & contraindicationis, siue repugnationis appellatione vtimur, cogimúrque præterea vt coindicantia, sic correpugnantia ponere, obiter horum vocabulorũ, & aliorum præterea quorundam, quæ quidem prædictorum nominibus aptè contineri nequeunt, vsus à nobis docendus est, ne ob ignotas dictiones tractatio ipsa obscurior euadat. Ac quum tria sint posita instrumenta, primo de indicationibus postea de obseruatione, & analogismo seiunctim agemus. Sic enim profectò quæ, quantáque sit singulorum vis, qualísque vsus clarius patebit.

Quid indicatio, coindicatio, contraindicatio, & correpugnatio.

CAP. III.


VID indicatio sit docet Galenus secundo libro Methodi medendi, quũ definit indicationem esse sequentis, siue agendi insinuationem. At id clarius facit in libro de optima secta vbi scribit indicationem esse comprehensionem

iuuantis vnà cum comprehensione nocentis cum re indican te simul aduenientem, idque sine obseruatione, & ratiocinatione, idest (si apertius definire velimus) Indicatio est cognitio iuuantis, & nocentis, quæ cum re, quæ iuuamento eget cognita simul aduenit absque obseruatione, & ratiocinatione, & analogismo. Quod enim iuuat primò cognoscendum est, & eadem ratione postea quod nocet deprædenditur. Atq; hæc quidem non solum per indicationem, sed etiam obseruationem, ratiocinationem, & analogismũ deprehendi possunt. Nam quòd febricitantibus frigida conueniat, ita indicante febris natura cognoscimus. Ex quo illud quoque innotescit calida obesse, siquidē hæc cōtraria existũt iis, quę prodesse insinuauit affectus natura. Licet (vt antea diximus) ratiocinatione aliqua idem colligere. Veluti quòd contraria à contrariis propellantur, à similibus verò lædantur morbi. Ex quo quidem sequitur febres frigidis extingui, intendi autem calidis. Quinetiã intelligemus eadem prodesse, aut obesse, quòd id experienta in iisdem affectibus docuerit, vel quòd analogismo vtētes illa in similibus casibus profuisse, quæ vim haberent refrigerandi: obfuisse verò, quæ calefacerent, colligamus. Vnde non solum ab obseruatione, & ratiocinatione, sed etiam ab analogismo separari debet indicatio. Porrò eo maximè indicatio ab obseruatione, & analogismo differt, quòd ea, quæ per indicationem comprehendũtur in præcedente aliquo, vt optime ait Galenus, nempe in natura rei sint definata, non autem hæc. Percepta etenim natura eius, quòd nos ad agendum mouet, protinus etiam vnà cum eo quid agendum sit, & quid fugiendum ex consequenti quoddã intelligimus, quasi digito ostēderetur quod quęrimus ἐνδείξεως, indicationísque nomen ductũ. Vt enim qui digito quid agendum, vt qua via sit incedendum ostendit, Sic & natura rei percepta, cuius causa ad aliquid moliendũ impellimur, quid eligendum primò, quídue euitandũ ex accidenti indicat, monstrátque: sic sanè, vt exemplis res rudioribus innotescat, qui quid morbus sit, qualísque eius natura nouit, statim etiam quid faciendũ sit, nempe curandũ, & non conseruandũ huiusmodi corporis statũ intelligit, indicante ostendentéq; ipsius morbi natura quæ aliena est, & inimica: quod verò naturæ inimicũ, sui oblationem monstrat, nullą interim expressa ratiocinatione adhibita, nec obseruatione

aut

aut analogiſmo. Eodem pacto quum quis intellexit ſanitatem quidpiam eſſe ſecundũ naturam, & nobis familiare, vnà & illud protinus cõcipit qua re ea iuuari poſsit, quidque illi obeſſe valeat. Nam quæ huius naturæ ſunt, tueri conſeruaréq; ſtudemus: id quod ſimiliũ vſu efficiemus. Quamobrem agnoſcimus conſeruatione, & victu nempe ſimili materia opus eſſe, fugiendam autem mutationẽ, & remedia, quæ illus authores exiſtũt: Id quod nec obſeruatio, nec analogiſmus efficit: ſiquidem qui experientia nititur, rerũ naturam nõ expendit, ſed longo rerũ vſu ſe tuetur. Per analogiſmum verò quid his expediat, de quibus agimus, ex aliorũ ſimilitudine (vt diximus,) colligimus. Porrò à ratiocinatione indicatio bifariã differre videtur: Vno modo q̃ ij, qui per ratiocinationẽ aliquid inueniũt, expreſſa quadã & prolata argumẽtatione vtantur: qui verò indicatione nitũtur, vel ſolũ rei naturam expendãt, aut certè ratiocinationẽ apertam non contexant, ſed rei natura propoſita ſtatim agnoſcant, quid præſtare oporteat, aut tacitam quandam & breuem argumentationem adhibeant. Nam quod aliqua adferatur ratiocinatio videtur maximè conſonũ. Quomodo enim alioqui percipere poſſumus (vt in febris exemplo perſiſtamus) ei opitulari frigida, obeſſe verò calida, niſi quòd ex illius natura, quæ calida eſt & præter naturam, ſtatim inferimus contraria, & haudquaquã ſimilia eſſe adhibenda. Differt præterea à ratiocinatione indicatio, quòd illa à rei proprietatibus, & accidẽtibus duci poſsit, hæc verò perpetuò à natura rei, quę nos ad agendũ mouet, petatur: Eſtque ſanè indicatio ad cognoſcẽdũ id quod conferre poteſt, vel nocere in his, in quibus locũ habet, quod eſt ſignũ ad corporis ſtatũ dignoſcendũ, & experientia ad vires materiæ medicæ explorandas. Cæterũ coindicans illud nobis ſtatuatur, quod non primò, ſed alio loco, ſiue per accidẽs oſtẽdit, quod monſtrat ipſum indicãs. Quo quidẽ modo vires victũ indicare dicũtur, temperies verò corporis, ætas, ſexus, conſuetudo idem coindicare, q̃ ſcilicet oſtẽdant qualis ſit viriũ cõditio, quarũ interuentu nec primò, nec per ſe victus rationẽ declarãt. Contraindicans autẽ eſt, quod primò impedit fieri, quod ab indicante ſuggeritur: Veluti in vacuatione, quã multitudo humoris oſtendit contraindicãs erit virtus, quę propriè, & immediatè illi reluctatur, ſiquidẽ infirma fuerit, vtpote quæ magis quàm alia omnia,

quæ in nobis secundũ naturam existũt, à vacuantibus prosternatur. Vocamus autem ea correpugnantia, quæ secundo loco indicantibus sese opponunt, qualia sunt in vacuatione ætas, sexus, corporis habitus, anni tempus, & cætera huius generis, quæ quoniam vires infirmas monstrant, ideo vacuationem non admittunt, aut certè eam moderari dicũtur. Atque hæc quidẽ de nominibus, quibus in hac tractatione vti cogimur, illorúmq; vi, & vsu sufficiant, si modo admonuerimus lectorem nos variis nominibus idẽ in hoc opere significaturos. Nam docere, demonstrare, ostendere, suggerere, insinuare declarare, & si quæ alia occurrent eiusdem significationis vocabula pro eo, quod est indicare vsurpabimus, & contraindicare, refragari, repugnare, reluctari, necnon coindicare, commonstrare, coinsinuare, & correpugnare, correluctari, correfragari in eodem significatu capiemus, maiore fortè licentia, quàm latinè loquendi ratio postulet, ne ob vocabulorũ scilicet elegantiorũ penuriam res longè inter se diuersæ magno errore inter se confundantur. Cætera verò in propria singulorũ tractatione postea patebũt. At si fortè nũc quis petat, quur hæc à nobis sint hoc modo distincta, & an plura, vel pauciora, quàm ea, quę diximus, in singulis scopis exercendis reperiri posint, illi, quantũ in nobis erit satisfacere conabimur. Nam quòd imprimis hæc omnia vno nomine compræhendi nequeant, ostendunt eorũ naturæ diuersæ, ac antiquorũ loquendi ratio. Etenim quæ hortantur aliquid in corpore nostro esse moliẽdũ, quæq; operã nostrã desiderant, ab his prorsus differũt, quæ quod postulatur, obiri prohibent: separant autem non solũ Galenus, sed etiã antiqui omnes medici indicantia à coindicantibus, & contraindicantibus. Id quod tũ ex libris, quos de Methodo medendi Galenus scripsit, tũ ex eo potissimum, quem inscripsit de Optima secta vnicuiq; constare puto: vsurpanda verò esse in hac tractatione huiusmodi nomina, nec inter se cõfundẽda, docet pariter ratio, quę res natura distinctas propriis nominibus nũcupãdas esse admonet, ac etiã antiqui medici, inter quos percipuè Gal. noster nullũ frequẽtius habet, quã indicationis, & contraindicationis nomen. Illud autem an plura scilicet vel pauciora, quàm quæ posuimus, inueniri valeant, quod præcipuũ est, nec tamen à Galeno, vel alio quopiam explicatũ, nũc docere aggrediemur: quo quidẽ ignora

to,

to, reliqua, quæ ſunt huius operis, conſtare nequeunt, ac propriam gratiam amittũt. Meminit quidem Galenus indicantium, coindicantiũ, & contraindicantium, docetq; pro illorũ vi, & ratione ſingulos agendi ſcopos inueniri, rectéque administrari. Verum non ſatis docet quomodo ea inter ſe differant, aut ſi id explicat, certè illud prætermittit, quod eſt maximũ, & præcipuum, an ea ſufficere poſsint, vel alia præterea quærenda, ad quæ agendi ratio referatur: quod tamen qui (vt diximus) ignorat, perpetuò dubitare cogitur nonnulla adhuc relinqui, quæ huius rei partem ſibi vendicent: nam quis quæſo credere poteſt genus, aut quantitatem remediorum rectè adhibita eſſe ægrotantibus, quòd in eorũ inuentione indicantia, coindicantia, & contraindicantia ſpectauerit, illorúmque vim, & naturam expenderit: nimirum quòd nulla ratione ſit oſtenſum hæc ſola ſufficere, nec præter illa alia eſſe quærenda. Itaque quũ in omni re, quę fieri debet inueniantur quædam, quæ nihil ei conferunt, alia verò, quę faciunt ad id agendum, quod volumus, non immeritò ea quoque in obeundis medici officiis ſpectanda eſſe ſtatuemus, & quæ ab his naſcantur vtilia, hoc modo expendemus. Nam quæ conferunt eo id quidem faciunt, vel quòd illud ſuadeãt, ſuntque vt Galenus in libro de Optima ſecta dicere ſolet ſcopi, ideſt propoſita, quæ primò intuemur, & nobis proponimus tanquã ea, quæ nos ad agendũ mouent: alia verò ſunt quæ dehortãtur, impediúntq; fieri, quod ab aliis poſtulatur, & vtraq; vel primò, & per ſe, vel ſecundario, & per accidens id pręſtãt. Porrò quæ hortantur per ſe, ſúntq; ſcopi, ſiue propoſita indicantia: quæ verò eodẽ modo reluctantur, contraindicantia: quę illuc per accidens, coindicantia: quę hoc correpugnãtia meritò appellari debẽt, quæ autẽ nec ſuadẽt nec dehortantur, ea tanquã non eſſent, haudquaquã conſiderantur. At quæ idẽ poſtulãt primò, indicantiũ nomine pariter donari debent. Veluti etiã coindicantia, & correpugnantia omnia ea appellanda ſunt, quæ indicantiũ, & repugnantium beneficio, quod fieri debet, oſtendũt: quæ verò propriè contraindicantia, aut impropriè, vel per ſe, aut per accidens dici debeãt ſuo loco oſtendemus. Ex quibus quidem patere puto non plura quàm indicantia, contraindicantia, coindicantia, & correpugnantia reperiri, quę in omni re peragẽda ſpectari debeãt: Siquis enim omnia inuenit, quæ id poſtulant,

quod quærimus, omnia præterea considerauit, quæ impedire quocũq; modo possunt, & singulorũ vim tenet, & pro omnium ratione & natura elicit tandẽ quod factu est optimũ, is profectò nihil prætermisisse quod ad rectè agendũ sit necessarium, putabitur. Ac vt singulorum, quæ prædiximus, natura, & res ipsa omnibus innotescat, exẽplis hoc modo vtemur. Igitur victum indicari à viribus, cõtra indicari à morbo, coindicari autem à temperamento, ætate, sexu, & aliis quæ, quales, & quantæ sint vires, ostendunt: illis verò correluctari quæ morbos ipsos declarant, dicimus: nam vires nutrire nostrum est propositum, nostérque scopus, & illæ sunt, ex quarũ natura, & differẽtiis vniuersam nutriendi rationẽ quærimus, & instituimus. At quoniam præsentibus morbis non licet perpetuò facere quod vires ad sui tutelam exigũt, eõ quòd nutritioni sæpè repugnent morbi, vtpote qui sui mutationem, & non præsentis status conseruationẽ postulent, ideo inter contraindicantia meritò hi sunt positi, non quòd nutritionem desiderẽt, sed quòd eam quãtum eorum natura patitur impediant, quam vires requirunt. Vnde propriè indicantia nihil aliud sunt, quàm ea, quibus præsidia debentur, quæque primò, suaptéque natura conseruationẽ, aut mutationem petunt: contraindicantia verò aliud postulant cõtrarium, aliúdque indicant, quod ei refragatur, quod ab alio fuit indicatũ, vel si impropriè contraindicãtia sunt, quum nihil postulent, quod ei repugnet quod ab indicantibus fuit propositũ, prohibent tamen ne illud adhibere possimus, vt ab ipsis indicantibus exigitur: quoniam verò ætas, temperamẽtum, sexus, qua ratione sint affectæ vires ostendunt, ideo victum coindicare dicuntur, nõ quòd illis debeatur nutritio, sed quòd interuentu virium eam præscribant. Eadem autem alia, quæ naturas, & recessus, aliásque morborum differentias patefaciunt, inter correpugnantia reponuntur, non quòd illa impediant nutritionem fieri, sed quoniam illud ostendunt, quod id facit: Qua ratione consentiẽtia aptè quoque vocari possunt, quòd ea sequantur, consentiántque cum illis, quæ vel indicant, aut contraindicant. At si vacuandum est, & vires subsunt validæ, aut nutriendum laborante corpore, attamen morbus eius generis est, qui viribus concoquentibus, indicantibúsque, nutrimentũ haudquaquam repugnet, aut si per morbos aliquid præstandum,

quo

quod vires nõ labefactet, quæ huiusmodi sunt, nec indicare, nec cõtraindicare, aut coindicare, aut correpugnare credun tur: quod etiam Galenus nono Methodi animaduertit: Vbi scribit indicationem, quæ sumitur à viribus aliquando nullum locum habere, contemnique ac si penitus non esset, propterea scilicet, quòd quum nec suadeat, nec dehortetur officia non mutat. Vnde nõ mirũ si ea, quæ huius generis sunt, ab hac tractatione excludimus: quoniam nihil conferunt ad ea, quæ volumus, peragenda, aut si aliquẽ locum illis concedere velimus, admittẽtia: aut, alio aptiore nomine, quod significet ea, quæ ferũt, permittũtq; fieri quod expedit, haudquaquam aliorum prædictorum appellatione donabimus. Cæterum multitudo humorũ, & morbi magnitudo pariter vacuationẽ indicare dicuntur, eo quia horum vtrũque huiusmodi præsidiũ per se desideret: quapropter inter hæc vnum alterius coindicans, aut correpugnans, aut cõtraindicans dici nõ potest. Atqui victus ratio, quæ antecessit, multitudinis humorum procreatrix, quum nec primo nec per se, nec alio etiam modo vacuatione opus habeat, sed duntaxat indiciũ sit partæ redundantiæ, eiusdẽ coindicatrix esse putatur. Ex quibus patere arbitror nõ plura quàm quatuor reperiri posse, quæ singulos agendi scopos præscribant, indicantia, inquam, coindicãtia, cõtraindicãtia, & correpugnãtia, de quibus sigillatim, vt clarior euadat tractatio, agendũ esse puto.

Quæ & quot indicare dicantur, & quæ non indicent ex Galeno.

CAP. IIII.

QVVM tribus potissimum capitibus hæc tractatio constet, nempe vt intelligamus quę nequeant aut valeãt indicare, quid item vnumquodque indicet, & demũ quid vnicuique cõtraindicet, aut correpugnet, aut singula coindicet, primum illud expendemus, quénam scilicet indicare dicantur. Nam hoc veluti fundamentum est aliorum omnium. At quoniam Galenus noster multa in singulis propositis capitibus habet, quæ non placent, ea sigillatim suo loco primum examinabimus. Sic enim quantum illi in hac re debeamus (vt certè plurimũ debemus) studiosis innotescet: ac vna etiam quid nos præstiterimus nostro labore, & indu-

ſtria, dum vel omnia, vel certè plurima meliora reddere arteque tradere ſumus conati, perſpicuum euadet. Itaque ſi illius libros diligenter excutiamus infinita propemodũ inueniemus eſſe, quæ indicẽt. Nam vnam primum in curatione omnibus cõmunem indicationem facit contrarietatẽ, morbum verò ipſum, internáſque illius cauſas, & ſymptomata indicare paſsim ſcribit. Quinetiam corporis temperiẽ, habitum, colorem, calorem, arteriarum motum, conformationem partium, cõnexionem, earundémque ſitum, actionem, vſum, dignitatem, naturã, ſubſtantiam, inſitáſque ſingulis partibus facultates: ætatem præterea, ſexum, conſuetudinẽ, vitæ conditionem, animi mores, humoréſque ipſos, qui in corpore reperiuntur, corporíſque ipſius occultas proprietates Ad hæc aërem ambientem, cœli ſtatum, regionem, anni tempora, ſenſum facilem aut difficilẽ, quo prædita ſunt corpora, denique multa quæ ſunt in nobis ſecundum naturam, aut illi contraria, & etiã nonnulla, quæ extra nos poſita ſunt indicare ſtatuit: Externas autem morborũ cauſas nullo modo indicare poſſe libro quarto Methodi medendi aduerſus methodicos prolixè diſputat: Quæ res primùm damnanda eſt, quòd omnia non cópræhendat indicantia: nam quur inter ea, quæ ſecundum naturã ſunt, vt figuram, cõnexionem, & ſitum partium, magnitudinem, numerũ earundẽ nõ enumerat, quur excrementa corporis non ponit ſicut alia, quæ illius ſtatum demonſtrant, cuius generis ſunt conſuetudo, ætas, & victus præcedens, quæ inter indicantia collocat? deinde ob infinitam multitudinem tractationem difficilẽ reddit: poſtremò eam confundit, dum indicantium, coindicantium, contraindicantium, & correpugnantium vim corrumpit, & omnia omnibus miſcet. Si enim hęc omnia indicant, vbi coindicantia, contraindicantia, & correpugnantia relinquuntur: quum tamen plurimũ referat, vt ipſe quoque in libro de Optima ſecta animaduertit, hæc inter ſe diſtinxiſſe. Nam indicantia ad id nos ducunt, quod inueſtigamus, contraindicantia ab eo abducunt, & in cõtrarium trahunt: coindicantia verò, & correptugnantia, nec primò, nec per ſe, ſed per accidens id faciunt, quatenus ſcilicet monſtrant id quod indicat, aut contraindicat. At abſurdũ eſſet ſigna diſpoſitionum corporis inter indicantia ponere: quippe quum ſignis vtamur ad corporis varium ſtatum dignoſcendũ, indicationibus

nibus verò ad illius præsidia inuenienda. Quamobrē quantum pars medicinæ, quæ medendi, conseruandæque sanitatis rationem docet ab ea discrepat quæ signa complectitur, tantum profectò putanda sunt indicantia à coindicantibus diuersa. Quòd si contra indicantia indicantiū nomine compræhendere licet, quur scribit ille in libro de Optima secta vires nostri corporis nec vacuationes nec vlla remedia indicare? Quur tempora morborū pariter negat nutritionem indicare, quum vel solum quomodo vires sint affectę, huius indicatrices ostendant, vel impediant fieri, quod illæ postulant? Quur eodem loco scribit, si prohibentia indicantia facimus, fieri vt ægri timor, voluntas parentum, quæ sæpe vacuationem prohibent, indicantia illius censeātur? quod maximè absurdum esse putat. Nam quòd illis sæpius reluctentur, & ille fatetur, & omnes agnoscunt. Quare si hæc inter se cōfundit, tum sibi ipsi repugnat, tum alios calumniatur, qui citra discrimen huiusmodi nomina vsurpabant. Quòd si de nominibus duntaxat lis esset, tolerabilior sanè error foret, sed quum plurimū referat res natura, & genere inter se discrepantes citra discrimen inter se miscere, & vnica appellatione earum vim frangere, qui non agnoscit corruptā esse tractationem, vel stupidus est, cuius imbecillitati mederi studemus, aut peruerso ingenio affectus, quem persanare ne quidem tentabimus. Est enim desperata eorum salus, nō minus profectò quàm illorum, qui grauissimum morbum sentiunt, & agnoscunt, sed eum temere occultare cupiūt: sic certè qui sectis sunt addicti, vim rationum, & mométa percipiunt, sed quoniam nescio qua ratione turpe esse putant eius, cui semel se addixerunt, patrocinium deserere, reclamant, tergiuersantur, & deniq; mirificè se torquent, vt suos authores defendāt, minimè interim solliciti si nihil vnquā discant. Sed his omissis ad Galenum redeamus: qui non solum meo quidem iudicio damnandus est, quòd res inter se natura distinctas non seiungat, sed quòd etiam quædā inter indicantia recenseat, quæ non indicant, nec coindicant, aut contraindicant, vel correpugnant: alia verò abiiciat ab his generibus, quæ non minus quàm nonnulla, quæ indicare ponit, sunt recipienda. Quamobrem primo ab his reiicienda sunt, quæ cum illis consistere nequeunt, & si quæ reiiciūtur præter illius rationem, recipienda, deinde indicātia à coin-

dicantibus, contraindicantibus, & correpugnantibus seiungenda veniunt, & omnia denique in suo genere collocanda. Hinc sanè postea licebit reliqua explicare, quæ ad propositam tractationem petinent.

Quod contrarietas non indicet, nec indicatio sit.

CAP. V.

LIBRO nono Methodi Galenus vbi diligentius de indicationibus agere velle videtur, & summa genera indicātium ponere, ac ea, quæ ab illis nascũtur inuenire studet, communem curationis indicationem contrarietatem constituit, tres autem ab ea prouenire: vnam scilicet quæ à morbo, aliam, quæ ab aëre ambiente, tertiam, quæ à corporis temperie naturali petitur: Ac quòd morbus curationem indicet verissimum quidem est, quòd autem temperies, quæ secundum naturam existit, eandem non indicet, postea ostendemus: quum expendemus, quid vnumquodque eorum, quæ in corpore nostro reperiuntur insinuare valeat. An verò aër aliquid conferat ad huiusmodi tractationem tanquam indicans quidpiam, aut coindicans, vel aliquid aliud efficiens, quoniam ea quæ ab illo sumi dicitur indicatio, à generali illa, quam præbet contrarietas, nascitur: ideo secundo loco de illo agemus. Nunc verò imprimis docere institui contrarietatem ipsam nec indicare, nec indicationẽ aliquam esse. Si enim verum est, quod ille scribit initio tertij libri eiusdem operis, absurdum esse aliud constituendum, quod curationem indicet, aliud vero quod curetur, nihil profectò indicare poterit eorum, quæ ad curationem pertinent, ipsa contrarietas, quippe quum morbus non sit, & planè ridiculum fuerit, si contrarietatem curari dicamus. Ac profectò tantum abest, vt curationem indicet contrarietas, vt nihil aliud quicquam indicare possit. Nam si indicare est inuenire quod iuuet, aut lædat ea quæ indicant, quid (quæsò) ipsa indicare poterit contrarietas? Qua enim re opus habet, iuuetur, vel lædatur? An similia, vel contraria exiget? An contrarietatem ipsam fouere,

uere, vel expellere volumus? Sunt ne oppositionis, siue contrarietatis, vel potius status corporis causa inuēta remedia, victúsque ratio, quibus quidem corporis status cōseruatur, & mutatur? Vt enim idem author causam externam curationem indicare negat, quòd illa nullius indigeat, sic eadem ratione contrarietas nec conseruationem, nec curationem inindicabit vnquam, quòd scilicet illis opus non habeat. At si non hæc, nihil profectò aliud: quandoquidem omne quod indicat, aut sui conseruationem, aut ablationē indicare eo authore necesse est. Indicatur sanè cōtrarietas, id est contraria actio, & contrarium, si contrarietatis nomine id intelligamus, ab eo, quod præter naturam existit: siquidē eo opus habet ad sui ablationem. Idem autem indicans, & id quod indicatur esse non potest. Ac profectò si quis locum eū Galeni legat inueniet aliud planè colligere, quā ratio illius postulet. Nam quòd morbus contrariis egeat, si ad naturalem statum corpus redire debeat, id quidem certissimum est, quemadmodum ipse statuit: ex quo quidē fit vnū esse, quod indicetur à morbo, nempe quod contrariū illi existat, nunquam tamen propterea efficiet, vt ipsa cōtrarietas indicet, aut indicatio sit. Nam (vt satis probauimus) ea non indicat, sed indicatur, si illius nomine id quod morbo est contrariū, capere velimus: at nec indicatio esse potest: etenim ipsa indicatio contrarietatis contrariíque est perceptio, non ipsa contrarietas. Quòd si hæc indicatio est à quo (quæso) prouenit? non à morbo, vtpote qui peculiare quidpiam indicet: generalis autem & cōmunis sit, vt ille statuit, tum morbo, tum temperamento, & aëri ambienti indicatio contrarietas ipsa. Quamobrem si peculiaris, & propria indicatio ex propriis & singulis rebus nascitur, necesse quidem foret communē indicationem à communi quadam natura suggeri: at quæ nam ea esse potest natura, quæ id faciat, quum omnia dicta sint, Galeno authore, aut sui conseruationem, aut ablationē, nihil autē contrarietatem indicare? Ac vt natura morbus & sanitas inter se differunt, sic profectò diuersæ sunt indicationes, quæ ab illis capiuntur, vt nihil cōmune, nulláque in omnes huiusmodi affectus sparsa indicatio statui possit. Quòd si ad morbos solos eam referamus, & cōtrarietatis nomine intelligamus, quod morbis aduersatur, quid aliud dicimus, quàm contraria à morbis indicari? At

inte

interim generalem,& communē quandam,à qua aliæ nascantur,(vt ille ratiocinatur) indicationem non ponimus, quādo aliæ,quas postea ex ea nasci scribit,aut indicationes non sunt,sed coindicationes,& contraindicationes,aut certè non minus,quàm illa generales. Postremò si cōtrarietas, vel indicatio est,aut quidpiam indicat,quur negat in libro de Optima secta cōmunitatē methodicorū indicare posse? Nam vt communitas ad cōmunia,sic contrarietas ad cōtraria se habet,nec aliqua diuersitatis ratio inueniri potest:negat autem communitatē indicare,quia nō destruitur:atqui eadem ratione nec contrarietas dici potest indicare,quoniā nec ea,sed contraria ipsa pelluntur. Itaque nec ipsa contrarietas indicat,aut indicatio est,sed si aliquem locū in hac re sibi vendicare potest,indicatur non solum à morbo,sed etiā ab omni alio corporis statu,qui præter naturam existimatur. Quo magis mirari licet Galenum,dum sepulchrū & admirabile quidpiam inuenisse putat,in huiusmodi improprietates loquendi incidere,aut etiam aliena à suis principiis tradere. Si enim indicatio est cognitio iuuantis,& lædentis,certè contrarietas indicatio esse nequit: nimirum quòd cognitio non sit aliqua:sed plura de hac re quàm statuimus. Nam quibus hæc non sufficient,frustra conabimur plura ad id probandum adferre.

Quod aër ambiens non indicet.

CAP. VI.



IDEM author eodē libro(vt antea diximus) tres ex contrarietate oriri indicationes,vel potius tria,quæ curationē indicent,nēpe morbum,naturam ægri,& aëris temperiem memoriæ prodidit. Qua in re tempestiuum nūc est,vt expendamus quid aëri hac in re sit tribuēdum. Ac ne videamur velle temere discrepare ab ipso Galeno,quem libenter sequimur,nisi rationem momenta cogant nos aliter sentire:Ideo operæpretium esse duco,vt illius opinionē, & verba subiiciamus. Sic enim licebit perspicere,quàm bene colligat,quod sibi in hac re docēdum proponit,& quid nos in eo desideremus. Itaque scribit eo loco se ab aëre ambiente curandi indicationem capere,quòd absq; illo sanitas conseruari,& morbi curari nequeant:ab eo autem,& nō ab alia mate

materia medica indicationem capere, quòd alia remedia facilè tum deligi, tum euitari posſint, aëris autem iniurias nequaquam effugere valeamus, vtpote qui dum ægrotamus, præſenti cæli ſtatu vti cogamur. Quæ etſi omnia concedantur, tamen tantum abeſt, vt aër hoc modo ſumptus curationem indicet, vt nec eam coindicare, aut contraindicare, vel correpugnare valeat. Nam quòd aëris intemperies morbos intendendi vim habeant, & ob id remediorum quantitatẽ coindicent, victum autem coindicantibus correpugnent, veriſsimum eſſe agnoſco, quemadmodũ & illud omnibus patere puto, eundem victum coindicare, quum quales ſubſint in corpore vires, quæque ſecundum naturam in nobis eſſe ſtatuuntur, oſtendit. At vt remedij vim ſubit, & ea ratione conſideratur, qua morbos tollendi facultatẽ habet, curationem haudquaquam indicare poteſt, ſi modo ea principia, quæ tertio libro Methodi de hac re ſunt poſita tueri velimus. Etenim eo loco ſcribitur nihil eſſe poſſe, quod curationem indicet, quod non curetur, abſurdúmq; fore ſi quis aliter ſtatuat. Quamobrem quum aër non curetur, ſed ſolus morbus, quo modo (quæſo) ille curationis indicator fuerit. Nec eſt quod putemus morbum præcipuè indicare curationem, aërem autem ipſum idem facere minore quadã vi, aut (vt dicitur) ſecundo loco, & per accidens. Quo modo quæſtionarij medici vrgẽtem locum effugere nituntur. Nam ſi abſurdum eſt aliud eſſe, quod curationem indicet: aliud verò quod curetur: neceſſe eſt, vt omnia curari dicamus, quæ curationem indicant, præcipuè autem, illorum opinione, morbum, alio verò modo aërem ipſum. Quæ planè ſunt ridicula, ſed apud ſophiſtas nullum eſt tam validum, támque vrgens argumentum, quod per ſe, & per accidens non putetur ſoluere. Præterea quum aër eo loco ſumatur, vt inſtrumentũ, & materia medica, qua vtimur tum ad naturales affectus conſeruandos, tum eos, qui præter naturã ſunt, propellendos: quomodo (quæſo) aliquid indicare poterit: ſiquidem materia eſt, quæ indicatur, & non indicat, nimirũ quũ indicatio comprehenſio ſit iuuantis, & nocentis, quæ ab eo, quod iuuari debet, oritur: alioqui ſi id, quod indicatur, vnquam indicare poſſet, idem eſſet morbus & remedium, ſanitas & victus, & idem quod iuuat cum eo, quod iuuatur: vt ergo nullum aliud remedium indicat, aut coindicat, vel con-

traindicat,aut correpugnat:Sic nec aër aliquid horum effi-cere potest:nec illud quidem aliquid facit,quod scribit Galenus,ideo ab aëre indicationem capi: quòd sine eo morbi tolli,& retineri sanitas nequeat:quod in aliis remediis nõ contingit,quæ in promptu sunt,quorúmque vsum euitare vnicuique licet. Neque enim omnes morbi egent aëre vt remedio,quales sunt qui partes instrumẽtarias affligunt,quibus nihil aër confert. Ad hæc vt aëre,sic cibo & potu, somno & vigilia sanitas cõseruatur,& morbi propulsantur: Nec minus sanè difficile est illorum noxas,quàm quæ ab aëre excitãtur,euitare:quum ea,quæ ab illis nascuntur mala,nulla re sæpius mitigari queant,aëris autẽ iniuriæ vel loci mutatione,vel alia ratione promptè corrigãtur:ac multo minus illud video esse necessarium quod ille statuit,vt scilicet præsenti cæli conditione semper vtamur: quandoquidem per sanitatem,& leuiores morbos facile in alium aerem migrare vnicuique liceat,in grauioribus autem malis,in quibus non licet id facere,non datur etiam prædictorum vitia fugere. Requirimus etenim ad morbos fugandos somnũ,vigiliam,quæ aliquando nulla arte cõciliare,aut arcere conceditur. Quin & aquæ incõmoda difficilius quàm aeris intemperies emendantur:nimirum quum tota vna regio eadem aut parum differente aqua,quoniam & eadẽ terra sæpe vtatur,aere autem diuerso:siquidem in eadẽ domo eum variari videmus:quando in locis subterraneis alias habet qualitates,quàm in altis,alias in apricis,quã vmbrosis,alias in his, qui ad orientem,quàm qui ad occidentem spectant:& denique pro diuerso locorum situ diuersam naturam,& qualitates assumat,eas præfertim,quas in morbis tollendis eo loco quærit,nempe caliditatem,frigiditatẽ,humiditatem & siccitatem. Quòd si illud cõcedamus difficilius aeris noxas vitiari,quàm aliarum rerum,quæ sanis ægrísque corporibus adhibentur,non tamẽ propterea huiusmodi difficultas indicandi causa esse debet:alioqui inter alia indicarent,quę difficilius corrigi possunt:Par ergo in omni materia medica ratio. Indicat enim corporis affectus quare,& qualis sit opus:quæ si adest,gratia illi est habenda:Sin minus,ea arte paranda,etsi interim alia aliis facilius acquiruntur, & magis vel minus iuuãt,aut lædunt. Sic sanè vbi aer calidus est, & frigidum postulat corporis status,omni ratione vtamur

eum

um frigidum reddere. Eodem planè modo quum corporis vitia remedia alia expostulant certis qualitatibus prædita, nec ea huiusmodi sponte inueniuntur, arte nitimur illis cōparare, quod ab affectu exigitur. Qua ratione vbi per febres ardentes biliosi infestant humores, qui præcipue rhabarbari potionem postulent, liquoribus refrigerātibus humectantibúsque illius caliditatem retundimus, siccitatémque diluimus: Si verò nihil obsint natiuæ illius qualitates, nihil præterea molimur: id quod omnino vt in aere contingit: cuius qualitates recipimus vbi non lædunt, aut etiam prosunt: mutamus autem si curationem, causarúmque morborum ablationem impediant. Quòd si ita est, illud pariter constare puto aerem ambientem quatenus sanitatis conseruandæ, aut profligandi, vel arcendi morbos potestatem habet, nulla ratione inter indicantia reponi. Quare multo minus curationē indicare poterit, at nescio quo modo Galenus in hanc quoque opinionē, repugnante rei natura, & positis antea de indicationibus principiis, inciderit.

Causas morborum externas inter indicantia ex Galeni tractatione statuendas esse.

CAP. VII.



LIBRO quarto Methodi medendi acerrimè inuehitur Galenus aduersus methodicos medicos, dum probare nititur eos hallucinari quòd à causa externa, quæ morbos peperit, indicationem sumerent, hoc argumento adductus, quòd à nullo eorum, quæ amplius non permanent, nec aliqua re egent indicatio sumi debeat. Fatetur tamē morbi causam ostendere qualis sit affectus, quē ea excitauit. Quod si ita est, quur ergo ab eo scriptum est nono eiusdem operis libro corporis temperamentum, quod fuit, ante quàm homo laboraret, curationem indicare? Eadem ratione nec consuetudo, nec viuendi conditio per morbos aliquid indicare possunt. Quippe quum assuetis per sanitatem rebus amplius non vtamur, & solita vitæ munia ob vrgentem morbum omnia sint intermissa. Quamobrem si hæc ratio facit, quòd ea quæ iam abierunt, & amplius non adsunt, nec vlla re opus habent, indicare nequeant temere hæc inter indicantia enumeramus: aut si ea admittimus,

con

conuincimur pariter externas morborum causas reciperes quippe quũ non minus illa quàm hæc absint: nec magis rem aliquam desiderent, quæ huius sunt, quã illius generis. Præterea si concedit externam causam conferre ad affectus excitatos in corpore dignoscendos, concedat etiã oportet ab ea indicationẽ capi. Quo modo ab ætate, sexu, cõsuetudine, viuendi conditione, corporis habitu, aliisq; multis indicationes ducit, non alia quidẽ ratione, quàm quòd ex illis signa petamus quæ qualis sit corporis status, ostẽdere valẽt. Quod & ipse nono Methodi apertè testatur, consuetudinẽ scilicet ac ætatem, temperamẽti interuentu, quòd nimirũ monstrẽt qualis sit corporis tẽperies, suas indicationes præbere. Itaq; si causa externa nõ indicat, nec ergo ea, quæ prędiximus indicabunt, à quibus tamen illæ indicationes passim sumit. Eadem, me hercle, est ratio de tempore, quo quis morbo laborare cœpit, quod omnino negat aliquid indicare posse, sed duntaxat ad effectus naturã depręhendendam facere putat: Nam & illud indicabit, si consuetudo, & reliqua, quę eiusdem sunt generis aliquid indicare posse dicũtur. An non clarè vndecimo Methodi causam externam perinde vt consuetudinẽ, ætatem, ad affectus dignotionẽ facere, & ob id ab omnibus illis indicationes accipi scribit: Contrarium planè quàm fecerit quarto libro eiusdem operis, in quo externam causam ab indicantiũ numero excludit. Quòd si nec cõsuetudinem, nec ætatem, nec causam externam verè indicare quis dicat, sed coindicare, signáque præbere ad corporis statum dignoscendũ, quod apertè libro quinto dę Sanitate tuenda memoriæ prodidit, verũ quidẽ sentiet, sed interim quur potius vnum, quàm alterũ ex his, quæ eandem vim habent, inter indicantia ponit, aliis exclusis? quur consuetudinem, ætatémque curationem indicare censet, externam autem causam minimè, si ille coindicantia cum indicantibus nescio qua licentia confundit, quur idem aliis, quos hoc nomine ineptissimos iudicat, facere non licebit? Si illius rationes non minus excludunt consuetudinem, natiuum temperamentũ per febres, victũ per sanitatẽ consuetum, & infinita alia, quàm euidentes morborũ causas, & tempus ipsum quo morbi sunt contracti. Qua (quæso) ratione hæc reiicit ab indicantibus, illa verò indicare contendit? Hæc nescio quo modo non perspexerit Galenus noster (dum alios auidissi

auidissimè prosequitur, & repræhendit) suis principiis repugnare, séque in eosdem errores labi, & eisdemmet telis perfodi quibus aliorum famam, & gloriam labefactare tantopere laborauit.

Quæ, & quot sint, quæ vere indicent.

CAP. VIII.

ORRO si indicatio à natura rei, quæ aliquid in corpore nostro moliendũ ostendit, sumitur (quod enim iuuat, aut nocet, corporis nostri causa quærimus) vnũ profectò erit, quod indicare possit, nẽpe corporis nostri conditio: quũ enim illa ab internis externísq; causis continuò corrumpatur, artem & operam nostrã desiderat, quæ vitia emendet, ac quod lædere potest, fugiat. Hæc siquidẽ remedia excogitauit, quibus imminentes morbos arceamus, & iam infestantes propulsemus: hæc diuersam, & vnicuique propriam viuendi rationẽ instituit, qua ea quæ secundũ naturã in nobis sunt tueamur, quatenus humana natura postulat. Quinetiã diuersa officia inuenit necessaria, ac in singulis actionibus scopos quosdam posuit: signa excogitauit, quibus omnẽ corporis statũ dignoscere possemus. Causas præterea morborũ omniũ, & partes inuenire studuit. Ac (vt semel dicã) omnia sua ad corporis nostri vtilitatẽ & vsum retulit: nimirũ impulsa à fragili & corruptibili nostra conditione, quæ semper aliquid postulat, quo tum insita, tum aliunde parta vitia corrigantur emendentúrque. Quòd si aliquando vel aëris vitia corrigere velle videmur, aut cõsuetudinẽ mutemus, aut in alio viuendi rationem variamus, id quidem facimus non vt ea indicent aliquid huiusmodi esse faciendũ, sed quòd corporis nostri status id postulet. Nã quur (quęso) laboraremus in huiusmodi rebus, nisi speraremus illas nobis vtiliores fore? Quo fit vt nihil primo, & per se indicet esse faciendum, præterquam hæc nostra natura, nostérq; hic corporis status, qui admonet sumenda esse, quę sibi prodesse possint, ea verè euitanda, quæ sunt apta natáque nocere. Hæc ergo sola & vna est, quæ inter indicantia poni debeat. Quòd si illa simplex, & perpetuò eadem foret, vnum & simplex esset, quod perpetuò indicaret. At quũ illa triplex sit, ex qualitate conditionis sumpta differentia (vel enim secundũ naturam exi-

Q

ſtit, vel naturæ contraria, aut media quæ & neutra dicitur) tres proinde erunt ex ſummo genere ortæ differentię, tréſque ſtatus, qui indicare aliquid valeant, nempe quod ſecũdũ naturam, vel medium, aut pręter naturam eſt. Cæterũ quũ in vnoquoque ſtatu quoddam ſit vt conſtitutio, ſiue compoſitio ipſa, aliud vt conſtitutionis cauſa, tertiũ quod eam ſequitur effectus ſcilicet cõpoſitionis, tria ex omni ſtatu, quæ indicent, reſultare neceſſe eſt. Cõſtitutio inquam, illius cauſæ, & effectus, hęc enim omnia aliquid eſſe agendum ſui ratione inſinuant. Porrò compoſitionẽ ſecundũ naturam, vt alibi oſtendimus, ſanitatem vocamus: eam verò, quæ præter naturá eſt, morbũ: Effectus autẽ ſanitatis accidentia: morbũ verò ſequentia, ſymptomata nuncupare ſolemus. At cauſas cuiuſque adiectione eius, cuius ſunt cauſæ exprimimus, ꝙ quędam ſcilicet ſint ſanitatis, aliæ morbi, nonnullæ mediæ illius conſtitutionis. Sic etiam quũ nomine ſimplici careamus, neutram conſtitutionem, neutram cauſam, neutróſque effectus dicimus. At quũ inter cauſas ſanitatis, morbi, mediæque conſtitutionis, quędam actu ſint cauſę, quædam potentia: alię verò cauſę eſſe deſierint: alię præterea gignendi, alię iuuandi, vel lędendi vim obtineant: & quędam in nobis ſint: alię verò extrinſecus poſitę, harum omniũ natura explicáda eſt: ac deinde docendum an omnes, an aliquę duntaxat inter indicantia recipi debeant. Eſt quidem craſſus, viſcidúſque humor, qui obſtructionem iam cõmittit in orificiis vaſorum impactus obſtructionis cauſa: qui verò aut in cauitate vaſis, aut in alia parte continetur, eiuſdem cauſa non actu ſed in potentia. Exercitatio, quę febrem intulit, aut ira, quæ calorem accendit, & gladius quo quis hominem vulnerauit excitatis affectibus, cauſę haudquaquam amplius vocari debent: vtpote quæ nihil amplius efficiant, aut aliquid conferant ad conſeruandum vel augendum id, quod eſt factum. Gignunt morbos morboſę cauſę, quę ſcilicet ſtructuram noſtri corporis corrumpendi facultatem obtinent. Iuuant quæ corporis vitia emendant, obſunt verò, quæ illa maiora reddunt vel fouent. Illud verò ſuperfluũ puto eſſe docere, quænam intus, quæ verò foris poni debeant: quandoquidem hęc omnibus patent: quin potius illud nunc oſtendere oportet, an omnes prędictæ cauſę inter indicantia locum inueniant. Itaque imprimis excludo ab illis cauſas, quę iam receſſerũt:

Quod

Quod enim amplius non est: vt nulla re eget, sic indicare quidpiam non valet. Nec verò recipiendæ sunt inter indicãtia iuuantes, lædentésque causæ: Nam illę indicantur (vt antea ostendimus) propterea quòd indicatio iuuantis, lædentisque est comprænhensio: nihil autem indicare & simul indicari potest. Quæ verò in nobis reperiuntur causæ, vt & alia omnia aliquid omnino indicãt: nihil enim in nobis est, quòd vel sui conseruationem, aut ablationem non ostendat: At causæ, quæ extrinsecus sunt positę, gignendiq; in nobis dispositiones vim habent, omnes profectò vt huiusmodi sunt causæ, aliquid ostendunt moliendum. Nam quæ morbos vel iam pariunt, aut concitare sunt apta, summouere cupimus, indicántque illæ sui ablationem, vt & alia, quę nobis pręter naturam sunt insita. Verum enimuerò quum inter illas nõnullæ sint quæ casu, & fortuna temerè nos afficiũt, cuius generis existunt vulnerantia contundentia, vel quæ alio modo extrinsecus nos impetunt: aliæ verò quarũ actio, & vsus est necessarius, quas recentiores res non naturales vocant, illæ quidem vtpote quæ artis nostræ prouidentiam excedãt (id quod optimè etiam Galenus memoriæ prodidit) ab indicantium numero sunt reiiciendæ, hæ verò recipiendę, quę vel semper, aut certè vtplurimũ vniuersa corpora immutãt. Sic enim vbi veremur morbos ob aëris ambientis intemperies, aut peruersam viuendi rationem: arte nostra, sublatis morborũ occasionibus, sanitatem tuemur, ac morbos pręcauemus, non minus profectò, quàm quum noxios humores in corpore latentes euacuamus, vel alteratione corrigimus: atque ita imminentium morborũ generationem prohibemus. Hæc quidem sunt, quæ inter indicantia (vt arbitror) sunt ponenda: reliqua verò omnia, quę indicare dicuntur aliquid esse faciendum, haudquaquam indicant: Veluti quæ secundo loco id faciunt: quæ quoniam ad corporis statum dignoscendum conferunt, ex quo postea intelligimus agendum esse, & quid agere expediat, coindicare, & non indicare dicere debemus. Sic sanè cõsuetudinem, vitę cõditionem, anni tempora, regionem cęli, statum, sexum, ætatémq; in conseruanda sanitate, morbísque profligandis consideramus, nõ quidem vt causas sanitatis, aut morbi, sed tanquam signa, vnde fit vt nõ indicent quid sit faciendum, sed qualis sit corporis constitutio, & causæ illius proximę, & effectus,

qui ex ea proueniũt monstrent, ex quorũ postea natura quid agere expediat, indicatur. Præterea ex indicantibus quædã contraindicantia & coindicantia fiunt: etenim quæ secundũ naturam sunt, his repugnant quæ præter naturam existunt, & contra hæc illis refragantur: quæ verò secundum naturã, vel naturę contraria coindicant quæ sunt sui generis. Quæ quum Galenus nonnunquam inter se distinguat, nonnunquam verò confundat, non solum variam, & difficilem reddit præsentem tractationem, sed etiam plura, quàm rei natura admittat, inter indicantia enumerat. Quum verò coindicantia indicantium sint signa, adeo excrescit numerus eorum, quę inter indicantia ab eo ponuntur, vt nemo vnquam se omnia indicantia recensuisse credere posit: quum tamen ars ipsa id polliceatur. Quantum verò referat hæc inter se distinxisse, quilibet intelligere potest, qui nouit plurimum interesse inter ea, quæ aliquid per se ab his, quę per accidens idem præstant, & ea, quæ suadent aliquid esse faciendum ab aliis, quæ illud impediunt, esse seiungenda, id quod postea tum duce ipsius rei natura, tum Galeni ipsius testimonio clarius innotescet.

Quid vnumquodque ex supradictis indicet generatim.

CAP. IX.



QVVM indicatio à natura rei sumatur, necesse est vnumquodque ex supradictis vnũ duntaxat indicare posse, siquidem vnius vna est natura, id quod optimè Galenus secundo libro, & nono Methodi medendi: atque etiam in libro de Optima secta probat: quo etiam authore constat quòd semper illud vnũ indicabit pro sua natura, & id, quod indicatur, ab vno solo indicari potest, nimirum quum & illud vnam naturam habeat, quæ vni indicanti respondet. Quamobrem quæ communem habent multis naturam, commune aliquid indicabunt: & quæ indicantur communia, non nisi ab eo, quod communẽ naturam est sortitũ, indicari poterunt. Sic sanè peculiaris cuiusque natura vnum, & peculiare quidpiam ab aliis diuersum præstandũ esse ostendet, & quod peculiarem propriámque quandam naturam habet,

habet, nõ nisi ab eo, q̄ eiusdem sit generis, indicabitur. Itaque quũ nostri corporis conditio huiusmodi sit, vt absq; opera nostra perdurare nequeat, necessario actionem medici indicabit, quę scilicet corrigat, emendétque quod in ea est vitiatũ. Vnde nõ solum agendum esse, sed etiam quid agendum sit nempe corrigẽdum monstrabit. Proinde & differẽtes corporis status diuersas quoque actiones indicabũt: si quid enim (inquit Galenus) sine differẽtia sumptum aliquid indicat, si illud differentias suas acceperit, alterius quoque nempe quod indicatur, differentias ostẽdet. Proinde si conditio nostri corporis agendũ esse, & corrigendum indicat, diuersa eiusdem natura diuersas (vt diximus) correctiones indicabit. Est porrò naturalis cõstitutio suapte natura nobis familiaris & vtilis, quod autem tale est, seruare, augere tuerique cupimus. Quare ea correctionem, quæ cõseruandi augendíque vim habeat, exiget: hinc enim dicimus vires sui cõseruationem, auctionémque postulare, quum mediocrem, plenúmque victum ab illis indicari scribit Galenus, status verò præter naturã alienus inimicus, nobísque inutilis existit, qui ob id sui oblationem indicabit. Quòd si ita est, medius status, vtpote qui mixtus ex duobus sit extremis, mediam quoque operam, & ex vtroq; mixtũ officium quod scilicet partim cõseruet, partimq; mutet, requiret. Sic ergo & causæ, & effectus, & compositio ipsa quæ in vnoquoque statu reperiũtur, peculiare quidpiam indicabũt. Id quod certè fieri omnes concedunt. Nam morborum causas præseruationem, morbũ vero ipsum curationẽ, vehemẽtiora autem symptomata mitigationem postulare, ab omnibus medicis iamdudum est receptum. Cæterum quum naturalis status conseruatio, & eius qui præter naturam est, ablatio, fieri nequeat, nisi idonea adsit materia, & accommodata suppetant singulis præsidia, ideo ille victum, hic verò remedia indicabit. Sic enim Galenus initio libri de Sectis materiam, quæ sanos conseruat, & ægros restituit, vocari iubet: diuersi ergo morbi, & diuersæ illorum causæ, & ipsi morbi diuersa à causis remedia indicabunt. At pari quidem ratione diuersum victum, quæ secundum naturam sunt diuersa, requirent: id quod etiam fieri apparet: alia enim remedia postulat intemperies calida, quàm frigida, alia humorum corruptio quàm multitudo, alia vitiata ipsa structura, quã causæ,

quæ eam labefactant. Quòd si quædã sunt, quæ multis prosint, diuersæ naturæ, veluti quæ humorum vitio & intemperaturis partium eodem auxilio opitulantur: non tamẽ propterea quicquam dictis repugnat: propterea quòd vel hæc, quæ adhibentur prȩsidia varia, & diuersa facultate sunt prædita, vel ex accidenti quodam sequentibus conferunt, vel quòd etiam quæ diuersa existunt in eo, conueniãt, quòd idẽ iuuamentum postulent. Nam quod purgandi, refrigerandíque vim est sortitum, nõ mirum si vtrunque præstare valeat, & interim noxios humores educat, & partium temperiem emendet: sic quæ calidam materiam, quæ corporis cõstitutionẽ labefactat euacuãt, vno negotio, & auxilio vtriq; malo, sed vni prius, quàm alteri medentur: at humor calidus morbi causa, & ipsa febris refrigerantia pariter exposcunt. Quamobrem illud manet inuiolatũ principium, vnũ indicare vnum, & vnum ab vno indicari, & quod vnam aut diuersam cum alio naturam obtinet, vnum aut diuersum cum illo præsidium exigere. Quæ quidẽ principia, vt à Galeno sunt posita, & à rei natura confirmata, ita diligenter notanda, & memoriæ mandanda. Nam ex illis postea ostendere licebit, quid Galenus in hac tractatione confundat, aut superfluo tradat, quid verò ex eo authore retinendum, quid reiiciendum, & deniq; quid bene, aut malè ab eo dicatur.

Quid indicent singula, quæ secundum naturam existunt.

CAP. X.



OMNIA, quæ secundum naturam in nobis sunt, vel circa corpus nostrum tanquam causæ versantur (de quibus antea egimus, quum quærebamus quæ, & quot indicare possent) sui conseruationem, nec aliud vnquam indicare omnibus constare puto, qui negligenter non legerint, quæ hactenus demonstrauimus, & modo posita principia non est oblitus. Nã & causȩ sanitatis, & sanitas ipsa, illiúsq; effectus nimirũ, quòd omnia sint nobis amica, & familiaria, suã tutelã desiderant. At nõ omnia reliquos scopos indicant: etenim quæ ipsam corporis compositionẽ sequuntur, materia propria nõ egent: quippe quum ad illius mutationẽ pariter mutentur: nã qui tẽperiem tuetur, corporis qualitates, quæ

tes, quæ ab ea prouenIūt, eodē negotio cōſeruat. Quare etſi ſui conſeruationē non tamē propterea materiā aliquā peculiarem, qua cōſeruentur, ſanitatis effectus indicāt; ſtructura autem ipſa, & ſtructuræ cauſæ propriā materiam exigunt: non enim omnia, quæ temperiem partium tueri ſunt apta, eadem humoribus proſunt: ſed eſt quando nunc eadē, nunc diuerſa eiſdem conferāt, aut obſint: id quod potiſsimum in ſtatu præter naturā apparet, in quo ſæpe ea, quæ faciunt ad morbos, eorum cauſis obſunt. Veruntamen excipiendæ veniunt corporis facultates, quæ etſi ſtructuram ſequuntur ſimilarium, & inſtrumentariarum partiū, & ferè eiſdē præſidiis, quibus illa ſeruantur, aliis tamen peculiariter egere videntur, nutrimento ſcilicet, ſiquidem corpus nutrimus, vt illius facultates foueātur, augeantúrque. Quapropter tum Galenus, tum alij omnes medici optimè ſenſiſſe vidētur: quòd ſolæ facultates inter ea, quæ in noſtro corpore reperiuntur, nutriendi rationē indicent, & moderentur: id quod nos aliquando (Deo fauente) in opere, quod paramus de nutriēdi ratione, diligentius expendemus, & euidentiſsimis rationibus probabimus, nunc vel hoc ſolo argumento omnibus cōſtare poteſt facultates, viréſque corporis nutritionem vniuerſam deſcribere quod pro illarū robore, & imbecillitate, diuersáque alia conditione in diuerſis, aut eiſdē (quantum ſenſus deprehendere poteſt) tēperamentis nutrimēti copiā, & naturam variemus. Nam tantū planè alimenti vnicuique exhibemus, quantum illius vires conficere valeant, ſiue mulier, ſiue vir, ſiue craſſo vel gracili, denſo vel raro ſit corpore, aut denique alio modo ſit affectus, qui huiuſmodi nutrimētum expoſtulat. Quare tria erunt, quæ ſibi proprium victū in eo, quod eſt ſecundum naturam, indicare poſsint, primū temperies ſimilarium partiū, & recta ſtructura organicarū: ſecundū illarū cauſæ remotiores, (nā quę immediatæ ſunt, idem planè quod ipſa conſtitutio deſiderant) tertium facultates ipſæ præſertim naturalis, quæ quidem nutritionis eſt indicatrix: omnia tamen, quæ ſecundū naturam ſunt, perpetuò ſui cōſeruationem, ſuúmque victum pro ſua natura indicabunt: nec aliquid iſtorum curationem, aut præſeruationem remedia, aut aliquid demū eorū, quæ ab his, quæ præter naturā ſunt affecta, ſuggerūtur, indicare vnquā poterit, ſi modò à contrariis naturis contraria indicantur. At quur

(quæso) Galenus alias ab illis indicationes sumit? Etenim temperiem corporis naturalẽ curationẽ, naturam verò partis, sensum, & situm genus remedij: posituram verò ipsam eiusdem locũ, qualitatem, & vtẽdi modum: partis autẽ figuram remedij modum, substantiã illius, & vires huius quantitatem, & vacuationem: necnon actionem, & dignitatẽ partium vacuantium, & aliorũ remediorũ, quæ vires dissoluere sunt aptæ, quantitatem, & alia denique omnia, quæ secundũ naturam sunt, curationem, remediorúmque scopos indicare passim cõmemorat. Quid (inquam) aliud est, nisi quòd ille sui sæpe obliuiscitur, & raro de eadem re diuersis in locis idem tradit, nec posita principia tuetur? Quum enim vndecimo libro Methodi medendi, & passim alibi scribat vnũ semper vnum indicare: quoniã vnaquæque res vnicã habet naturã: & eos, qui id ignorant, refert non posse medẽdi, & conseruandæ sanitatis methodum constituere: quòd malis nitantur fundamentis, oportebat sanè huius principij eum memorem esse, nec vnum ad plura, diuersique generis indicanda assumere, aut alioqui huiusmodi methodum nõ aggredi, quæ (vt ait) hoc principio neglecto, constare nequit. Sunt enim ea omnia, q̃ paulò antea retulimus, secũdũ naturam, & propterea nobis familiaria & amica: ex quo sequitur ea sui cõseruationẽ, & tutelã perpetuò indicare, curationem autẽ aut remedia, vel illorum quantitatẽ, qualitatẽ, vel locũ, vel modũ, aut quẽpiã aliũ scopũ, quẽ in illis obseruare oportet, nequaquã, si modo idẽ sui ablationẽ, & cõseruationem simul expostulare nequit. Nã quod secũdũ naturã est, nunquã non desiderat sui conseruationem. At quo modo curationem, quæ morbis debetur, indicabit vnquam? Quomodo illa eadem, quæ nobis sunt familiaria, indicabũt remedia, si conseruationem indicant, quæ victu peragitur, remediis autẽ mutatio prioris status in aliũ contingit? Quòd si forte prædicta contraindicare dicamus, & contraindicantia indicantium nomine complecti velimus, grauior sanè excusatio, quã primus error reddetur. Primùm quòd nominibus abutimur, quorum proprietatem, & vim diligenter seruandam esse passim ille præcipit, & meritò quidẽ: nam quid ineptius, quàm res impropriis nominibus vocare, ex quorum significatione, qualis res subsit, intelligere cogimur: si quidem vt Aristoteles scribit, mentis conceptus res

ipsas,

ipsas, hos verò voces exprimunt. Quid quod magis disciplinas confundat, & obscuret, quã impropria vocabulorum significatio? deinde si omnia indicare statuamus, vbi cõtraindicantia relinquũtur? Quid est præterea, quòd toties medendi rationem variandã esse doceat, vbi contraindicantia adsunt? Nonne hoc pacto omnia confundimus, si hæc quæ & nominibus, & natura longè inter se discrepãt, non seiungimus? At quomodo (quæso) tẽperies curationẽ indicabit, si vires nullam indicationem curatoriam (vt ille nono libro Methodi medẽdi scribit) præbere possunt? Sunt enim pariter secundum naturã tum vires, tum ipsa naturalis temperies, vt non magis hæc, quã illę curationẽ indicare queãt. Ad hæc quo pacto quãtitatem remediorũ vires indicabunt, si curationẽ indicare nequeunt? nihil enim materiam, quæ vni actioni seruit, insinuare potest, quim ipsam etiam actionem ostendat, siquidẽ absurdum fuerit quidpiam remediũ curatiuum requirere, ipsam autẽ curationẽ minimè. Quur denique ille contra methodicos in libro de Optima secta acerrimè disputat, dum probare nititur vires nullum remedium indicare, si eas postea vacuationem, & quãtitatẽ aliorum remediorum indicare nusquam non statuit? Qui profecto repræhendendi non essent, si indicantium nomine cõtraindicantia complecti potuissent, siquidem omnibus notum est vires aut prorsus nonnunquam remedia impedire, vt venæ sectionem, & purgationem, aut certè illorũ quantitatem moderari: At indicare aliud est, quàm prohibere ne aliquid fiat, aut modum indicantibus imponere, vt ille tum alibi, tum maximè in libro de Optima secta ostendit: nemo enim ex contraindicantiũ natura inueniet vnquã id, quod agere oporteat, sed quod ab indicantibus iam est inuẽtum, prohiberi ab illis, vel certè moderari intelliget. Nam quis virium natura percepta cõcipiet vnquam vacuatione, aut alio remedio opus esse? id quod statim agnoscet qui de multitudine agat, quæ corpus grauet. At interim vires vacuationem, quam monstrauit faciendam esse humoris redũdantia, ob infirmitatẽ non admittunt, aut illi modũ constituũt. Retinere ergo oportet semel posita optima principia, vnũ semper vnum, nec plura indicare posse. Quòd si ita est, singula, quę secundũ naturã esse enumerauimus (vt antea diximus) nõ aliud profectò generatim indicabunt, quàm sui

conseruationē: sigillatim verò propriā certámque materiā, quæ id præstare valeat. Alia etenim est cōseruatio tēperaturæ corporis, alia cōformationis, vel magnitudinis, alia est opus materia, quæ temperiem seruet, alia, quę figuram partis tueatur, aut si eadem nonnunquam est diuersa natura, & viribus est donata, quibus multis satisfacere possit: veluti cibus calidus, quatenus nutrit, vim habet seruādi vires, facultatésque corporis, quatenus verò calidus, eiusdem temperiem custodit.

Quid indicent singula, quæ sunt præter naturam.

CAP. XI.



CORPORIS statum, qui præter naturam est, sui ablationē indicare, & singula, quæ huius sunt generis, certam, propriámque remotionem, veluti morbum, curationem, causas, præseruationem, & symptomata, quæ vehementiora sunt, mitigationem postulare antea ostendimus. Nunc vero illud pariter expendēdum esse puto, an singula, quæ præter naturam sunt posita, certa, sibíque propria remedia indicēt. Qua quidem in re Galenus libro tertio Methodi medendi tradit morbum sui duntaxat ablationem, siue curationem, remedium autem nequaquā indicare, dum scilicet scribit indicationem, quæ à morbo suggeritur, vel etiā idiotis esse notissimam. Siquidem omnes morbis ablationem deberi asserunt: at quibus remediis propelli morbi valeant, soli medici cognoscere possunt. Propterea (inquit) quòd illorum auxilia ex causis, & corporis natura, multísq; aliis petantur, quorum scientiam sola medicina profitetur. Id quod clarius adhuc in libro de Optima secta probare nititur. Nam tertio libro methodi non planè inficiatur remedia curatoria, quęque morbis propellendis adhibentur, partim à morbo sumi, sed illud negat magni alicuius momenti indicationē, quā morbus præbet, quum ea veluti principiū tantū sit, vnde medendi ratio exorditur: verum in libro de Optima secta, eo ꝙ diuersis remediis in eisdem: atq; diuersis morbis vtamur, quū eadē est causa fieri putat, vt morbus remediū nullo pacto indicet, sed ad illi⁹ causam vniuersa indicandi

icandi vis referri debeat. Addit medicos, non ad morbos, ed ad illorum causas depellendas acciri, & auxilia non affectis, sed facientibus scilicet causis aduersari. In qua quidem e non morabor, vt ostendam eum pro morbis diuersis sæe diuersa symptomata capere, vt satis patet, quum de alo adstricta, & fusa ab eadem causa agit: sed ad id quod n hac re præcipuum est me conuertam, ostenderéque cona or non aliud, quàm morbum ipsum sua remedia indicare osse: nam vt morbus sui ablationem, sic & remedia, quæ id ræstare valeant omnino indicabit, quando alioqui absurum esset alteri remedia curatoria adhibere, quàm ei, cui cu atio debetur: vt enim ille libro tertio Methodi absurdum ndicat fore, si aliud statuamus curationem indicare, quàm d quod curari oportet, sic profectò alienũ fuerit ponere ab liis, quàm à morbo indicari remedia, quibus ad curationẽ timur. Docet & id rei natura: calidus siquidem morbus nõ solum sui ablationem sed etiam præsidia, quæ refrigerandi vim habeant, indicat, nec magis profectò ex morbi causa, velati repletione, intelligimus qua materia sit opus ad vacuandum, quàm ex intemperie calida ad refrigerandum. Quid quòd ille vndecimo Methodi scribit morbum qualitatem remedij indicare? Quid quòd in febribus putridis duo genera auxiliorum indicari, vnum à causa, alterum à febre ipsa eodem libro meminit? In morbis præterea, qui causam non habent, veluti in diariis, quæ manent, postea quàm causa abiuit, quæ eas peperit remedium inuenire non possemus: quoniam quidem ab externa causa, eo authore, curatio non indicatur: nec alia in corpore subest causa (vt idem nono, & decimo Methodi refert) in veris diariis, sed simplex duntaxat morbus, qui vt sui ablationem, sic & propria sibi remedia requiret. Id quod etiam apertè testatur locis præcitatis: vbi inquit: faciendorũ indicationem ab ipsa febre capies. An non ad diarias febres, in quibus, eo authore, solus est morbus, propulsandas medicos vocamus? quid ergo scribit non ad morbos, sed ad causas duntaxat illorum abigendas medici operã requiri? Indicat ergo morbus non solùm agendum esse, suiq; ablationẽ: sed etiã quid moliendũ, quâve materia ad curationem sit opus. Quod si validiora argumenta fortè quis requirat, non his contentus, quæ omnibus bene affectis sufficere puto, licebit idem hoc modo facile pro

lè probare. Nam vel causa morbi, vel morbus ipse, vel symptomata, vel quædam ex his, vel omnia inter se cöiuncta remedia curatiua indicabunt: nihil enim eorũ, quæ secundum naturã sunt, id facere potest: At non symptomata, quæ vel nihil, aut solam mitigationem, lenientiáque auxilia postulant, non causa morbi, quæ, eo authore, quod præseruandi vim habet, pręsidium ostendit, alioqui non solum præseruationem, sed etiam curationem illa suggereret: & nihil relinqueretur, quod curationem monstraret. Ac multo quidẽ minus illa inter se cöiuncta id, quod quærimus, insinuarẽt. Sic enim causis efficientibus morbos, & ipsis symptomatis eos augentibus non minus, quàm ipsis morbis curationem deberi ponere oporteret. Nam vt nihil esse diximus, quod curationem indicet præter id quod curatur: Sic profectò absurdũ fuerit statuere aliquid esse, quod præsidia curatiua requirat, & tamen curatione haudquaquam opus habeat: nimirum quòd præsidia excogitata sint, vt illis prosint, quæ eorum opem requirunt. Frãgeretur pręterea alterius principij vis quo admonemur id, quod genus rei, & aliquid de vno indicat, omnes postea illius differentias indicare: quod sanè in aliis omnibus apparet fieri. Quod enim præseruationẽ, aut conseruationẽ ostendit, remedia quoq;, quæ præseruãdi facultatẽ habent, & victum, illorúmque genera, qualitatem, quantitatem, & reliquos omnes scopos ostendit. Quamobrem necessariò fit, vt si morbus curationẽ, sic & curatoria remedia, & vniuersos illorum scopos indicet. Quod si proximam, & cöiunctã cum morbis causam vt calorẽ in febribus à morbo ipso distingueret, illud quidẽ verum esset, nõ morbos, sed eorum causas curatoria auxilia ostẽdere: sed quum ea inter se nequaquã seiungat, vt satis patet ex eo, quod scribit diariã febrem simplicẽ esse, & absq; causa affectum, fieri nõ potest, quin morbus eo authore vt curationem, sic præsidia quibus ea perficitur indicet. Nec illud quidẽ magis, quã alia obstat, quòd in libro de Optima secta scribit eo remedia nõ indicari ab effectibus, quòd idem affectus, vt inflammatio oculi, ventriculi, iecinoris diuersa præsidia postulet: Non enim ipse affectus est, qui idem sanè perpetuò indicat, sed partes differentes, quæ non eadem remedia admittunt, siquidem inflãmatio siue ventriculũ affligat, siue hepar, aut oculũ, vel aliam quamcunq; partem, vacuãtia humorem, ex

ua sit,postulat. At non eadem admittit vacuantia auxilia culus,quæ musculosa caro:Id quod non solum in inflāmationibus,sed in aliis ferè morbis omnibus contingit:at nō propterea ex eo,quod partes cōtraindicent iis,quę opitulanur,eisdem affectibus,putare debemus hos sua remedia nō indicare. Nam hac ratione haudquaquam credamus vires ui conseruationē,& nutritionē indicare,& vniuersam nutriendi rationem præscribere,propterea quòd aliter homies alimus absentibus morbis,quàm præsentibus,aliter in paruis quàm magnis,continuis quàm intermittentibus:& multitudinem vacuationem non ostendere dicamus, quoniam vires nunc eam admittunt, nunc respuunt:sunt enim eædem vires,eadem multitudo,in quibus tamen ob diuersa cōtraindicantia diuersis vtimur præsidiis. Verum etsi ita res habet,& suapte natura morbus duntaxat inter omnia, quæ præter naturam sunt,curationis,& auxiliorū,quæ illi seruiunt,est indicator,non tamen propterea sibi peculiaria, & distincta ab his,quæ aliis prosunt,perpetuò auxilia postulat. Nam quum morborum causæ non parē semper vim obtineant in morborum generatione,sed quædā leues adhuc impresśiones fecerint,aliæ verò pertinaciores morbos iam concitauerint,qui vel his suis causis ablatis consistere possunt,ideo fit vt vbi instabiles sunt adhuc affectus, satis sit aduersus eorum procreatrices causas pugnare,contemptis interim remediis,quæ ipsis morbis sunt peculiaria. Atque id est,quod Galenus octauo Methodi scribit febrē,quæ adhuc in generatione est,ablatione causæ gignentis euanescere. Sic etiam vbi mali humores corpus infestant,sed nondū firma est temperies,quam illi pariunt refrigerantibus,euacuantibus,concoquentibus,aut aliis auxiliis,quibus humorum vitia emēdare solemus,quicquid est mali,persanamus, nullo peculiari ipsi intemperaturæ adhibito præsidio. Cæterum symptomata ipsa nec omnia:nec semper propria remedia expostulant. Quæ enim parua sunt,ablato morbo,& aliis suis causis statim recedunt:quæ verò ob magnitudinē, & peculiarem naturā morborum causæ euadunt,veluti vigilia,quæ exsiccatione corporis febres intendit, & dolor, qui tum hoc modo,tum aliter nocet,vt mitigationē,sic remedia,quæ eam præstare valeant,indicant. Corporis autem qualitates,quæ plurimū à naturali statu absunt,nunquā curatio

ratio

rationem interpellant, hoc solo contentæ (vt alia vniuersa symptomata, quæ minimum excedunt) quòd sui ablationē petant illis remediis, quibus morbi, morborúmque causæ tolluntur. Itaq; morborum causę siue iam hos cōcitent, siue paratæ sint facere: perpetuò sua remedia indicant: morbi verò ipsi, eorúmque effectus nec omnes, nec semper, sed inter morbos ij duntaxat qui stabilitatē quādam sunt cōsequuti: symptomata verò, quæ exacuendi, intendendíque morbos, aut vires labefactandi vim sunt sortita. Has ergo indicationes & hoc modo præbent singula, quæ præter naturā sunt posita: omnia enim sui ablationē, & vnunquodque illorum certam, suámque remotionem, & nonnulla ex illis propriā, certámque materiam indicāt. Quamobrem quum Galenus morbi tempora, & eorū accessiones, morbósque ipsos, illorúmque causas victum indicare scribit, rem pariter confundit, & contraindicantia cum indicātibus miscet. Nam quod aliter præsentibus, aut imminentibus morbis, & in illorū vigore, quàm in aliis temporibus, & dum exacuuntur morbi ipsi alio modo sint tractandi ægri, quàm quum vel prorsus sedatę sunt accessiones, aut iam plurimum remittuntur, ac quòd diuersa nutriendi ratio his cōueniat, qui cruditate, quā qui ex aliis causis laborant, certissimum quidem id est, & ab omnibus receptum. Verum etsi hæc in victu instituendo considerantur, non tamen vt indicantia, sed vt repugnantia à nobis spectantur: quæ vt inter se genere, & natura differunt: sic tractatione seiungi, & minimè inter se confundi debent. Id quod illemet ostendit, quum passim eos arguit, qui aliud quàm vires ipsas nutritionem indicare putabant. Quos quidem temere reprehēderet, si ab his, quæ sunt præter naturam alibi postea (vt sæpe facit) indicationes in hoc negotio duceret.

Indicantia genera, & differentias actionis, materiæq́; medicæ.

CAP. XII.



HACTENVS agendum esse, & quid, quáque materia generatim vtendum sit, per indicationes inuenimus, ac quæ sint horum indicantia ostendimus quum docuimus statum nostri corporis actionem indicare, nempe correctionē

eum

...um verò qui ſecundum naturam eſt, conſeruationem, & vi...ctum: aliũ, qui naturali eſt cõtrarius, mutationẽ, & remediũ ...monſtrare. At quoniã obiter hæc ſumus proſequuti, & præ...terea in omni officio, & materia, qua ad corporis præſidia ...timur, inferiora quædã genera, & differentiæ reperiuntur, ...præſtat paulò diligentius de his agere. Ac quòd huiuſmodi ...genera, & differentiæ in his reperiantur, quæ quidẽ cõtem...nenda non ſunt, ſatis conſtat. Nam quædam citò, alia tardè ...iunt, quædam vehemens eſt, alia remiſsior actio, quædã vti...is ſolum, alia etiam facilis, & iucunda, quædã verò cum do...ore, aut alio modo fieri debent: Sic ſanè inter ea, quæ agũt, ...quædã natura, quædã ars ipſa præſtat, nonnulla vtriuſque ...opera feliciter obeuntur: Quinetiã inter ea, quæ agẽdi vim ...n nobis obtinent, eã vehementẽ, aut mitiorẽ, vel ſubitã, aut ...cunctantẽ habẽt. Sunt quæ alterare, alia vacuare, alia dolorẽ ...nferre, alia, quæ ſolũ conferunt, alia verò quæ præterea fa...cilitatẽ & voluptatẽ adiunctã habent, alia deniq; quę hac vel ...illa ratione quod efficere poſſunt, præſtant. Itaq; à quonam ...vnũquodq; ex his indicetur, expendere oportet. Verũ quum ...quædã ſumma ſolũ genera cõplectantur, quædã verò etiam ...ſingulis ſpeciebus propria, de his in peculiari ſingulorũ tra...ctatione aliquãdo fortè agemus, hîc verò quod primis gene...ribus eſt cõmune, duntaxat proſequemur. Non enim hoc lo...co quid nutritionẽ, aut vacuationẽ oſtendat, docebimus: ſed ...quid genus actionis, genúſq; materiæ, quod non ſolũ vacua...tioni, & nutritioni, ſed etiã omnibus, quæ victu, & remediis ...opus habent, commune exiſtit, trademus. Nam quum nutri...re, vel vacuare volumus, ſæpe egemus, quod expedite id fa...ciat, nonnunquã eo, quod tardius, vel magnã, aut minorem ...vim obtineat, vel aliter agere ſit aptũ, & id quidẽ eſt illud cõ...mune, quod à nobis hoc loco quęritur. Quum præterea qua...litas, quantitas, tẽpus, & reliqui ſcopi propoſiti in ſingulis ...officiis, & materiæ vſu requirantur, ea quoque ſunt docen...da, quæ hæc indicare poſsint. Quæ quidẽ Galenus vtcunque ...aliquando attigit: vbi tamen de indicationibus diligentiſ...ſime agere velle videtur, vt in Methodo medẽdi, aut omni...no prætermiſit, aut certè nõ ſatis explicauit: Quũ enim do...cẽdi ratio poſtulet, vt tradat, quid genus materię, quãtitatẽ, ...qualitatẽ, vtendi modũ, occaſionem, & reliquos ſcopos in...dicet: deinde quid remedij, & victus genera, ſingulorúm-

que

que eosdem propriósque scopos monstret, id omittit: & solum quod peculiare est infimis speciebus explicat. Veluti quum ostendit quid quãtitatem nutrimẽti, aut vacuationis insinuet. Quæ planè intelligi nequeunt, nisi prius, quid rei quantitatẽ declaret, sit ostensum: Nam quod cõmune est, singula præcedere debet. Ac quum plura auxilia habeat medicina, quàm quæ nutriunt, aut corpus vacuant, temere doceret, qui aliis omnibus contemptis, horũ duntaxat rationẽ, & vsum monstraret. Itaque nos quod cõmune omnibus est, explicare paucis (vt polliciti sumus) aggrediemur: repetito eo principio, quod ad alia inueniẽda antea iam sæpius vsurpauimus. Est porrò principium hoc, vnũ indicare, vnũ & id quod indicat, assumptis suis differẽtiis, alterius, quod indicatur, similes differentias ostendere. Quamobrem quũ status nostri corporis actionem indicet, diuersæ illius differentię, vt conseruationem, & mutationem, sic alias differentes actiones monstrabũt. Quod enim vehementer affligit, vehementem actionẽ quódque vehementer agere posſit, ostendit. Sic etiam in statu secundũ naturã, quod cita eget actione, vt nutritione, eam, & id quod citò conseruare, nutriréq; posſit, suggeret: quod verò extirpari, tolliq; nequit, nisi ab his quæ dolorem inferunt indicabit omnino id, quod agit cum dolore, suadebítq; illud præferendum alteri, quod mitius agere aptum natura est. Sic sanè putrefactæ partes dolorifica sęuisſimáque requirunt auxilia, à quibus, quod est corruptũ rescindatur. Eadẽ inuenietur esse ratio in aliis actionibus, & genere præsidiorũ. Cæterũ genus remediorũ scribit Galenus à multis indicari. Nã à partis dignitate, actione, natura, substantia, situ, ægri viribus, atq; adeo à diuersis affectibus, illud indicari pasſim in Methodo medendi, & secundo libro ad Glauconem cõmemorat, quæ omnia à positis principiis sunt aliena. Nam si remedia indicantur ab eo, quod est præter naturam, necesse est pariter genera omnia remediorũ ab illius generibus indicari, nec quæ genere inter se differunt, veluti affectus præter naturã, & partiũ substantia, situs, & reliqua quæ secundũ naturam sunt, eandem materiã vt remediũ monstrare posſunt, si modo id, quod secundũ naturam est, sui conseruationẽ, & victum: quod verò naturæ contrarium mutationẽ, & remedium exigit. Prohibent quidem nonnunquam quæ secundum naturam sunt,

ne his

ne his vtamur auxiliis, quæ morbosus affectus postulat, aliquando verò ea admittunt, nõ tamen propterea remedia ab illis indicantur: Nam hepar, cor, & aliæ pártes, quæ quoniã totius corporis sunt principia, vel munus exercent in animali publicum, magnã in corpore dignitatem præ cæteris obtinent, robúrque magnum exigũt, quo reliquis seruiant, non ferunt remedia, quæ temere earum mala digerant, aut alio modo insitum robur vehementius dissoluant. Eodem pacto quæ frigidæ natura sunt partes dũ calido affectu laborant, auxilia desiderant, quæ validius refrigerent, quũ in pari affectu lõgius à naturali temperie, quàm quæ calidę sunt, recedant. Sic profectò quæ sensu exquisito sunt prędita mẽbra, dolorifica remedia non sustinent, qualia illarũ affectus sæpe postulant, & quæ molliore, laxioréque natura, aut cauitate sunt donata, mitioribus præsidiis, quàm quæ contrario modo sunt affecta, sanantur. Quæ item longius ab externa superficie in profundo corporis sunt collocata, validiora, quàm affectus ipse suapte natura desideret, requirunt auxilia, & internæ partes non admittunt, quæ erodẽdi, aut venenosam vim obtinent, quibus earum mala sæpe gaudent, ea autem tolerant externæ. Quæ etsi vera sunt, nõ tamen propterea hæc sunt, quæ diuersa remedia indicant, sed ea, quæ præter naturam inter se sunt diuersa: quod etiam à Galeno in libro de Optima secta, & duodecimo Methodi est proditũ, vbi principia optima de hac re ponit, quæ postea sui immemorabili ferè semper confundit. Nam principiũ est, id quod est præter naturam indicare sui ablationem: quod verò secundũ naturuam sui conseruationem. Est & principiũ, remediũ id esse, quod corporibus præter naturam affectis, ad mutationẽ malorũ adhibetur, victum autem, quo seruantur ea, quæ sunt secundũ naturam, nobísque amica, & familiaria. Est & illud principiũ, quod vnũ dũtaxat vnũ indicare possit, nec vnquã idem sui conseruationem, & ablationem ostendere, & præterea quòd ea, quæ sine differentia aliquid indicãt, assumptis suis differentiis, eius, quod indicatur, similes differentias insinuent. Quin & illud si quid aliud recipiendũ indicantia à contraindicantibus, & quocunq; modo repugnantibus distinguenda esse, vtpote quę genere, & natura inter se differant: quod abunde antea ex ipso Galeno ostendimus: quũ alioqui omnes illius rationes, quas aduersus

methodicos adfert in libro de Optima secta, corruant, vbi nec vires remedia, nec morbi tempora nutriendi rationem indicare posse probare nititur. Quæ quidem si tueri volumus, nec omnia confundere artis præcepta, inueniemus profectò omnia, quę ad remedia pertinent, ab his, quę sunt prętęr naturã indicari, nequaquã autem ab his, quæ sunt secundum naturã: sed si quid in hac re hæc possunt, non tanquam indicantia, sed vt repugnantia, quam habẽt vim prębent. Vt satis ex his, quę posuimus exempla, vnicuique patere puto. Quòd pariter faciunt nonnunquã quæ præter naturã simul reperiũtur. Etenim obstructiones vehementes indicãt, quod validè aperire possit: id quod ardens febris non admittit: copia malorũ humorũ remediũ requirit, quod multũ vacuet, prohibet cruditas, aut certè quod mitius agat exigit: quoniã scilicet crudus, crassúsque humor vacuantia facile sequi nequit: vnumquodq; tamen suũ propriũ remediũ indicat, veluti intemperies id quod alterare possit: multitudo id, quod vacuet: cruditas id, quod concoquat. Cęterum in genere victus nihil etiam commune tradit Galenus. Nam quũ dicit consuetudinem victus materiam, genus autẽ ipsum rationẽ indicare, de nutrimento duntaxat & non de omni victu agit etsi consuetudo materiam aliquam doceret, quod non facit, quum nihil indicet, ostenderet pariter & genus ipsius, nec ratio hoc genus indicare potest, alioqui & alterius materiæ genera indicaret. Quare illa & inter indicantia fuerat collocanda. At ille passim separat inuentionem, quę per indicationem fit ab ea, quæ ratione paratur. Quum verò passim in Aphorismis victũ tenuem, aut conseruantẽ (qui victus nutrimenti sunt genera) à morbo, morbíq; temporibus indicari scribit, contraindicantia etiã cũ indicantibus confundit, & idẽ cũ methodicis medicis sentit, quos longa oratione in libro de Optima secta refellit. Sola enim vis, quę nostrũ corpus regit, vt ille quoq; docet tum alibi sępius, tũ maximè in libro de Victu acutorũ, & pręcitato opere indicatrix est nutrimenti: morbus autẽ, & quicquid præter naturã est, ad illius inuentionem confert, quoniã sępius hęc impediunt eo modo nutriri corpus, vt ipsę vires postulãt: indicet ergo genus victus genus status secundũ naturam, & huius differentiæ illius differentias: impediãt autẽ, & contraindicent quæ sunt præter naturam: ac in singulis, propriísque generibus,
& diff

& differentiis nonnunquam ſe mutuò impediant,quæ ſecũdum naturam in nobis reperiuntur. Veluti partium ſoliditas,quæ quod craſsius,& durius eſt ad ſui conſeruationem requirit,cui refragatur aliarum temperies humidior, quæ molliorem humidiorémque materiam ad propriam tutelã expoſcit:ſed hæc poſtea diligentius,vbi de contraindicationibus agemus diſputabuntur.

Indicantia quantitatem.

CAP. XIII.

SI Galenum legamus dum paſsim in Methodo medendi,& in opere Glauconi dicato, vbi ea docet,quæ quantitatem indicent, inueniemus profectò rem mira varietate hîc pariter confundi,& poſita principia contemni. Nam nec quid commune omni materiæ ſit,explicat,& in ea, quæ vnicuique officio eſt propria contraindicantia, & coindicantia,pro indicantibus ferè ſemper tradit. Quum enim docendi ratio poſtulet, vt doceat quid quantitatem materiæ generatim indicet,huius nulla facta mentione,ea duntaxat commemorare ſolet,quę oſtendãt,quantũ ſit alterandũ,vacuandũ,& nutriendũ. Quòd ſi, poſteaquã aggreſſus fuerat id in nonnullis docere,idẽ in aliis omnibus ſigillatim proſequutus fuiſſet,res fortè tolerabilior eſſet:ſed quũ id nõ faciat,quod cõmune omnibus eſt prorſus cõplecti debebat,ne arte deſtituti,temere alia exerceremus prę́ſidia, qualia ſunt,quæ carnẽ vel oſſa detrahũt, vel ſaniẽ ab vlceribus detergũt,aut diminutas partes augẽt,vel deperditas regignũt,vel ſecãt, aut aliud deniq; in corpore faciũt quorũ iuſtã mẽſurã nõ minus quàm aliorũ medicũ tenere oportet.In his autẽ de quibus agit,principia non ſeruat:quũ tradit quantitatẽ alterandi ab ægri natura,partium ſitu conformatione: vacuationis verò quantitatẽ ab ætate,natura,anni temperie,regione,conſuetudine,atq; qualitate peccantis humoris indicari: nam hæc quidem impedire aliquando poſſunt, ne vtamur ea quantitate remediorum,quam ipſe affectus poſtulat,aut oſtendere ſunt apta quantitatem eius,quod verè id indicat:verum inter indicantia ponenda non ſunt. Etenim partis naturalis temperies docet,quanta ſit morboſa,cui remedia ſunt adhibẽda:quæ in profundo corpore ſunt ſitę partes vt vehemen-

tiora remedia requirunt,sic illorũ quantitatẽ augeri oportet,si affectus,qui illic adsunt,sanari debeãt: quemadmodũ sanè intendenda sunt auxilia, quũ solidã partẽ affectus occupauit,nec vires ferunt omnem vacuationẽ,nõ tamen propterea hæc(vtpote quæ secundũ naturã sunt) remediorum, quæ morbosis affectibus debentur,quãtitatem indicabunt, sed vel contraindicabunt,si illis sese opponant, aut coindicabunt,si eius,quod verè indicant,quantitatem monstrent. At ars postulat,vt id tradamus,cuius intuitu,cõsideratio neque statim appræhendamus quantitatem huius rei, qua ad corporis salutem opus habemus:quæ autem impediunt, secundo loco sint consideranda:postea quàm scilicet inuenimus id,quod verè indicant,& quæ coindicant,pręcedere debent scoporũ inuentionem,siquidem præcognoscere id cuius causa ad agendũ venimus,necesse est,deinde agendi rationem inquirere expedit. Quòd si hæc inter se corrupta arte confundere non veremur,non solũ rationẽ,quæ docet distinguenda esse,quæ per se,& propriè aliquid faciũt ab his, quæ per accidens idem præstant, quæque suadent quidpiã esse moliendũ,iudicat seiungenda ab his, quæ repugnant, sed etiã Galeno planè contradicimus:nam(vt antea adnotauimus)vehementissimè ille inuehitur libro de Optima secta in antiquiores medicos,dum probare nititur eos errare propterea quòd vacuationẽ,illiúsq; quantitatẽ à viribus indicari putarent:quũ illæ sui conseruationẽ,& victũ indicẽt, remediis autem vacuantibus repugnent. Quamobrẽ cõsentientibus positis principiis,quantitatem actionis, & materiæ,qua egemus,à quãtitate eius,quod materiam ostendit, indicari,victus scilicet quãtitatem à quãtitate naturalis status,remediorum verò ab excessu eius,quod præter naturam existit,putemus. Quibus quidem contraindicat quantitas oppositi generis, & alia impropriè, quæ omnia prohibent hæc obiri,quæ ab indicantibus suggeruntur: Sic etiam Galenus aliquando dicere solet,solas inquam vires, & illarum quantitatem victus quantitatem indicare, quam morborũ vehementia impedit:magnos autem morbos,& quæ pręter naturam admodũ excedunt,magna remedia postulare, quæ quidem vires ab illis labefactatæ haudquaquam fuerunt. Cæterum quum nomine quantitatis molem, & certam rei mensuram complectamur, vtrumque indicabit moles, &

men sura

menſura affectus: Nam qui magnum ſpatiũ occupant morbi, molem remediorum requirunt, quę vniuerſum affectum ambiat: & qui plurimum à mediocritate recedunt, tantum intendi auxiliorum vim poſtulant, quantus eſt eorum receſſus: quibus pariter refragantur, quæ ſecundum naturam in nobis ſunt: ſiquidem æſtuante ventriculo, ſepti tranſuerſi vicinitas prohibet, ne refrigerantia toti parti affectæ moueamus: & corpore alimenti inopia laborante, imbecillæ vires vetant, ne tantam alimenti copiam ingeramus, quantam affectus vehementia poſtulat. Quæ quidem ſi hoc pacto diſtinguuntur, omnis confuſio tollitur.

Indicantia modum.

CAP. XIIII.

APPELLATIONEM modi non ſolum à Galeno, ſed etiam ab illius interpretibus ſæpius confundi certiſsimũ eſt: nam agendi modum, quem τρόπον vocat, vſurpat ille aliquãdo pro vniuerſa agendi ratione, quæ primo poſito ſcopo, reliquos omnes complectitur: quemadmodum dicere ſolet omnes intelligere morbum ſui curationẽ indicare, ſolos autẽ medicos curandi modũ tenere: quod idẽ eſt, ac ſi dicas alios ignorare curandi rationem, quæ ſolis medicis eſt perſpecta. Capit & modũ in ſignificatione magis adhuc impropria pro ratione applicationis remediorũ, ſiue inſtrumentis, per quę auxilia corpori adhibemus: quo ſignificatu ſcribit quinto Methodi ſubſtantiã partis affectę genus medicamenti, formã verò & ſitũ vtẽdi modũ indicare, quòd ſcilicet ex forma, & ſitu partiũ figuram, & formã inſtrumẽtorũ excogitemus ad exhibenda remedia apta. Quũ verò primo ad Glauconem medendi methodũ conſtare qualitate, quantitate, occaſione, & modo auxiliorum refert, nõ docet, quid per modum intelligi velit. At quum ſecundo ad Glauconem, & decimo tertio Methodi ſcribit partis ſitum vacuationis modum oſtendere, locum pro modo capit, vt exempla ſatis oſtendunt, quum docet ex ſitu, connexioneq́; partium ventriculum per os, & anum repurgari. Quo pacto etiam accipit libro quinto & ſeptimo Methodi: vbi ex conformatione & figura partis vacuandi modum doceri tradit: Sunt tamen hæ omnes ſignificationes violentæ, & im-

propriæ, vt omnibus cōſtare puto. Propria verò ea eſt, quam habet libro primo Aphoriſmoruum, quum viuendi modū dicit ſpectari à medico, dum quærit, quibus ſemel, aut bis, vel ſæpius cibus ſit exhibendus: ad eā quoque ſignificationē pertinet, quod habet ſeptimo methodi, ſenſum ſcilicet partium vacuandi modum monſtrare, eo quòd paulatim vacuādæ ſint partes, quæ ſenſu exquiſito ſunt prædita, obtuſiores verò ſubitas, & magnas vacuationes ſuſtineant. Cæterum interpretes vno nomine Latino vertere ſolent, quod duobus exprimunt Græci. Nam quod hi τρόπον, & πόσον dicūt, illi modum interpretantur, atque ita æquiuocatione non paruam confuſionem pariūt, quum ignoremus, an de modo, an de quātitate ipſa agatur: quod perſpicuū fit ex Græcis dictionibus, quarum altera, nempe πόσον quantitatis eſt nomen: altera verò ſcilicet τρόπος modum ſignificat: quæ certè plurimum inter ſe differunt. Quum enim cognouimus quatenus ſit agendum, quantáque debeāt eſſe præſidia, quæ indicantur rurſus inueſtigandum relinquitur, an id vniuerſum, quod exigitur, ſemel, continuóque ſit exhibendum, an per vices partiendum: quòd ſi diuidendum eſt, an par debeat eſſe, vel impar eorum, quæ adhibētur, portio: & demū in quot partes diuiſio ſit facienda. Hæc qui ſpectat, modum propriè conſiderat, & nos hoc loco, quid eum indicare poſſit, aliis contemptis appellationibus, quæ vel nullam tractationem requirunt, aut ſuis locis, accepto proprio nomine, docentur, paucis trademus. De qua quidem re nihil etiā Galenus docuit, quod omnibus ſit cōmuue, dum ſolum in eo, quod eſt vel vacuationi, aut nutritioni peculiare, explicādo verſatur, nec illud, me hercle, ex principiis, quæ huic tractationi ſunt propria, probare nititur: nam quod victus modū non indicent morbi, eorúmque acceſsiones, vt ille in Aphoriſmis memoriæ prodidit, ſatis conſtare puto, ſiquidem, eo authore, ſolæ vires vniuerſam victus rationem indicare ponuntur: at nec vires ipſæ victus modum duntaxat, ſiue nutritionem monſtrant, ſi modo vera ſunt, quæ ſcribit ille libro de Optima ſecta genus indicare genus, & differentias ipſas differentias. Situs autem partis impedire poteſt, ſicut etiam exquiſitus ſenſus, ne tantum ſemel euacuemus, quantū noxij humoris exuperat. At propterea nec vacuationem, nec illius modum indicāt hæc, nimirū quòd ſint ſecundū naturā, & ſui

& sui duntaxat conseruationẽ, nõ autem præsidia, quæ præter naturam affectis corporibus debentur, desiderent, prohibet eadem ratione temperies similarium partium, ne cõfertim alterationes fiant vt affectus postulat, aut eas nulla noxa admitti: non tamen ob id remediorũ alterantium modũ declarat: id quod duntaxat facit modus eius, quod indicat. Vt enim quantitas illius, & genus materiæ, genus & quantitatem, sic & modus modũ profectò indicabit. Si enim eo modo ita sit affectum, vt semel totum prẽscriptam materiæ quantitatem admittat, semel erit agendũ, si continuò adsit, cõtinuò succurrendũ, si per interualla, partiẽda res est in crebriores, aut rariores vices, & vna plus quàm alia dandum, in qua plus ferre potest. Est porrò cõmunis hæc ratio omnibus actionibus, eáque ex propriis principiis ducta. Sic enim quibus vires eo modo sunt affectæ, vt cibum semel dũtaxat vna die sumere possint, semel solum exhibemus. Bis verò & frequentius his, qui bis, vel frequentius cõcoquere valẽt: ac ea vice plus damus, in qua validior est virtus, quæ illum cõficere debet: quo pacto bene valentibus, & suæ spontis hominibus suademus, vt vesperi, plus quàm mane edant: quòd scilicet per somnũ concoctrix facultas, aucto in visceribus internis calore, fœlicius suum munus exerceat. Eodem pacto, humorum multitudinem, quæ confertim, impetu facto, suffocat, vna vacuatione, quantũ exuperat, educimus. Eos verò, qui non nisi paulatim affligunt, partitis euacuationibus, demimus, & quo tempore maior adest copia, quæ promptè extrahi possit, eò vacuãtia remedia intendimus. Qua quidem ratione declinante morbo, cõcoctóque iam vniuerso humore, validiores purgationes, quàm per initia morborum, exhibemus. Continuò volumus vlceribus adhærere extergentia medicamenta, propterea quòd sanies quoque continuò gignitur. Ac (vt breuiter dicam) in omnibus ex modo eius quod indicat, modũ eius quod indicatur, intelligemus: cui propriè contraindicat modus eius, quod contrariam actionem postulat: impropriè verò alia, quæ eiusdem sunt, aut diuersi generis, quæ scilicet prohibent eo modo ea fieri, vt indicantur: vacuationi namque propriè repugnant facultates corpus nostrum regentes, quæ sui conseruationem requirunt, hæ quum ita sunt affectæ, vt magnam vacuationem simul non perferant, cogunt nos humoris copiam paulatim

educere, quæ suapte natura, integrã aliquando vacuationem necessariam esse monstrant. At partis situs, quũ nihil offendatur à vacuantibus, prohibet tamen sæpius, ne humores noxios, qui vehemẽtius partem aliquam affligunt, confertim exhauriamus, quod ob loci distantiam propria remediorum vis exoluatur. Sic in aliis, ne singula prosequamur, quæ suis locis sunt docenda, inueniemus, quid modum indicet, quidue illi hoc, vel illo modo repugnet.

De indicantibus qualitatem.

CAP. XV.



NIHIL etiam cõmune in hoc scopo tradere solet Galenus, quum solum indicantia qualitatem nutrimẽti, & alterantiũ remediorum passim prosequatur: & id quidem pari confusione vt in aliis, dum indicantia, coindicãtia, & contraindicantia nullo facto discrimine vsurpat, atq; ita principiorum vim euertit. Non enim duntaxat qualia debeant esse nutrimenta, & alterantia præsidia, tradere oportet; sed etiam in his, quæ vacuant, aut detergũt, vel molliũt, aut indurant: vel leniunt, aut exasperãt, aut denique aliquid detrahunt à corpore, aut illi adiiciũt, sua, certáque qualitas requiritur, & imprimis quid qualitatem, cõmuni quadã ratione indicet, explicare necesse est. Cæterum quum dicit tertio Methodi qua, qualitatem medicamenti indicari à partis situ, eo quòd ad vlcus, quod in profundo corporis est reconditum, sicca actu & adstringentia medicamẽta peruenire nequeunt, docet quidem quod impedit qualitatẽ remediorũ, quam vlcus ipsum expostulat: At non id, quod eam indicat: quemadmodum etiam quum quarto eiusdem operis libro scribit, gulæ conformationem crassiora, & viscida indicare remedia: quoniã tenuia, & nullo lentore prædita per cauam illius partem facilè diffluunt. At verò cõsuetudo, regio, anni tempus, cœli status: quæ omnia siquidem tẽperata fuerint, similes qualitates alioqui dissimiles indicare putat octauo Methodi, non indicant (vt antea ostendimus) sed inter coindicantia, & correpugnantia ab indicantibus exclusa meritò reputantur. Porrò victus qualitas non à qualitate temperamenti, & morbi, vt primo libro Aphorismorũ prodidit, sed solum

ſolum à temperamenti qualitate indicare poteſt, ſi modo vnum indicat vnum, & quæ ſecundum naturã ſunt, ſui conſeruationem tantum: quæ verò præter naturam, ſui ablationem monſtrant. At diligentius, & verius vndecimo Methodi docet, quid qualitatem remediorũ indicet, quum à morbi qualitate eam petendam præcipit. Vt enim nihil curationem indicare poteſt, præter id, quod curatur, ſic nec qualitatem remedij, quo ad curationẽ vtimur, præter quàm ipſius morbi qualitas, cuius cauſa huiuſmodi oportet præſidia exhiberi, inſinuare debet. Quæ verò morborũ cauſis, & ſymptomatibus propria ſunt auxilia, ab illorum qualitate pariter indicabũtur. Itaque cõmuni omnibus ratione, & ſeruato principiorum conſenſu, putemus qualitatem materiæ indicari à qualitate illius, cuius cauſa ea requiritur. Quamobrem remediorũ qualitatẽ indicabit qualitas eorum, quæ ſunt præter naturam: Victus autem qualitatẽ eorum, quæ ſecundum naturã exiſtunt, qualitates: Quid verò qualitatem cibi, potionis, exercitationis, ſomni, vigiliæ, & denique aliarũ rerum, quibus naturalis ſtatus conſeruatur, quid item alterantium, vacuãtium, aut aliorũ præſidiorum, quæ corporibus præter naturam affectis conueniunt, qualitates indicet, ſuis locis docebimus: quandoquidem hoc loco non indicãtia peculiaris alicuius materiæ ſcopos, ſed victus duntaxat, & remedij docere inſtituimus. Cæterum indicantibus qualitatem ſe ſe opponunt, quæ alias qualitates exigunt, aut eas, quæ ab indicantibus ſuggerũtur, adhiberi aliqua alia ratione prohibent. Sic profectò humida temperies, quæ ſecundum naturã eſt, actu, & potentia humida requirit: quibus morbus humidus veluti vlcus exſiccantia poſtulans, refragatur. Sic febris refrigerantia, craſſus verò, & frigidus humor, qui excitata obſtructione, febrem committit, calefacientia petit. Quin & partium vicinarum dignitas, aut imbecillitas prohibent, ne actu frigida, qualia ſæpe conueniũt affectibus aliarum, admoueamus: nec illæ, quæ in profundũ corporis receſſerunt, craſſa, ſiccáq; medicamenta, cuiuſmodi nonnunquam illorum morbis debentur, admittunt. Quæ verò cauitatem obtinẽt, promptè recipiunt craſſa remedia: at in ſolidas, & duras nõ niſi tenuia permeare poſſunt. Quæ quidem etſi ita habent, non tamen propterea inter indicantia qualitatẽ ſunt ponenda eo quòd indicantibus repugnẽt:

quandoquidem propositum(vt inquit Galenus in libro de Optima secta)ex illis nunquam inueniemus,quod solum indicantia ostendunt:non enim eo quòd natiua temperies partium,quæ maximi sunt in corpore momenti, & dignitatis, actu frigida respuit,ob id inuenimus tanquam ex indicatione remediis calidis actu esse opus : alioqui nullo præsente affectu præter naturam,adhibenda essent actu calida secundum naturam affectis partibus. Est enim hæc indicantium natura,& vis,vt illis positis , ex eorum contemplatione statim percipiamus qua,& quali re sit opus:etsi postea quędam nonnunquã cogant nos,reluctante cõtraria eorum vi,aliter facere. At plurimum refert intelligere, quid nos suapte natura ad id ducat,quod quæribus,quid verò inuentã rem nõ admittat,aut omnino moderetur. Quæ si Galenus in libro de Optima secta distinguere non contemnit,nec alia ratione antiquos medicos refellit,quàm quòd illi indicãtia cum repugnantibus miscerent,& cõfunderent, tanto minus profectò,dictante id maximè rei natura,idem nos facere debemus,aut ipsum Galenum sequi , vbi sui oblitus in eosdem errores,quos in aliis agnoscit,labitur.

De indicantibus occasionem.

CAP. XVI.



GALENVS in libro de Optima secta longa oratione eos refellit,qui vniuersalem occasionem ex morbi temporibus sumi putabant, pari certè repræhensione dignus, quippe quum libro nono Methodi idẽ planè,quod illi , sentiat,remediorum scilicet tempus à quatuor morborũ temporibus indicari. Quinetiam libro secundo de Differentiis febrium cibãdi tempus per morbos ex accessionis & intermissionis tẽpore monstrari scribit. Qua quidem in re meritò eos repræhẽdit,qui ita sentiẽbant:propterea quòd morborum tempora non indicant,sed coindicant ramediorum occasiones. Quoniã enim ostendunt morbos,illorúmq; causas in certo quodã statu esse,in quo vel prorsus respuũt, aut admittunt certa præsidia,ideo opportunũ horũ tẽpus coindicare putantur. At accessionum intensiones , & remissiones edendi,bibendíque opportunitatem non indicant ; nec coindicant,sed correpugnãt,aut admittunt nutriri corpus.

Quap

Quapropter si ille præcitatis locis aliter sentit,& cum illis plane consentit,quos repræhensione dignos censuit,nõ magnopere laboro,vt qui,nõ quid dicant authores,sed quãdo bene sentiant,spectandũ esse iudico. Est autẽ recipienda Galeni opinio in libro de Optima secta,vbi scribit vniuersalẽ occasionem sumi ex præsentia eorum,quæ remedium postulant,& absentia eius,quod potest impedire, & optimè id quidem Nouit enim vnusquisque opportunũ illud esse tempus ad agendum,quum adest id, quod actionem postulat, & nihil interim impedire valet. In hoc tamen non placet, quòd quum generali quadam ratione docere deberet,quæ occasionẽ in omnibus ostendant,solũ de occasione remediorum agat. Præterea quòd nõ satis explicet,quid sit,quod impedire posit. Non enim vires,vt ille scribit,solũ id faciũt, nec semper,quum alia,quæ sunt secundum naturã,nonnunquã remediis se se opponant,& vires nõ illis omnibus, sed his tantum,à quibus dissoluuntur,vacuantibus potissimum reluctentur. Quamobrẽ ex diuino eo principio,quod hactenus ad omnes alios scopos inueniendos,authore ipso Galeno,vsurpauimus,occasionem indicantia inueniemus. Est autem huiusmodi principium ab eo,quod genus indicat,omnes differentias indicari,quum illud suas assumpserit. Itaque si status corporis actionem indicat,quando ille differentias ex tempore acceperit,tempus profectò ad agendũ idoneum mõstrabit. Dicitur autẽ aliquid esse,vel abesse,fuisse, vel fore. Ac quum fuit corporis status,indicauit fuisse agendum,quũ præsens est,tunc præsenti esse opus actione,quum erit tunc agendum,adeo vt semper quum adest,minimè autem quum abest, propria artis munia exercere oporteat.

Qua quidem ratione optimè dicebat Galenus quarto Methodi externam causam,quæ morbo excitato abiit,non indicare,quoniam quæ absunt,nihil ostendunt eo tempore, quo absunt,esse moliendum. Nec est quòd putemus absentibus morbis nos remedia adhibere,quum venæ sectione, aut alio remedio præcauemus,ne eueniant. Non enim morbis ipsis absentibus,sed illorũ causis præsentibus,quæ iam postulant remedia,resistimus: quarum ablatione morborũ generatio prohibetur. Proinde magnitudo morbi imminẽtis sanguinem demendum esse non monstrat,sed quod præsens est humoris vitium,quod authorem huiusmodi mor-

borum fore conspicimus. Pręsentia ergo eius, quod indicat, tempus idoneum ad agendum monstrat, & nihil præter illud. Est autem (vt diximus) idipsum corporis nostri conditio, quæ & aliorũ omnium est indicatrix. Ac vt diuersus est naturalis status ab eo, qui est præter naturã, ita diuersæ affectiones temporis successu in vtriusque oriuntur, quæ quum adsunt, nunc vno, nũc alio remedio, & victu opus esse ostendunt. Siquidem malus humor, quum adest in corpore, dum putrescit, remedium indicat, quod alteret, & concoquat. Adest enim tunc, quod alterationẽ exigit: non autem vacuamus, quia nondum vacuationẽ postulat, quod alio tempore faciet, quando scilicet iam euictus, & ad expulsionẽ paratus fuerit. Sic nunc somno, nunc vigiliæ, alias exercitationi, vel quieti incumbimus, quòd diuerso modo temporis interuallo, & eodem etiã tempore adsit, quòd diuersa monstret esse necessaria. Quare (vt breuiter dicam) actionum, remediorũ, & victus tempora ex præsentia, naturalis, & præter naturã status indicantur, quibus vt aliis indicantibus alia se se opponunt: de quibus quoniã hæc cõmunia etiam sunt his, quę repugnant, indicantibus particularem occasionẽ, paulo post dicemus. Porrò particularẽ occasionem nõ solum ex præsentia illorum, quæ remedium postulant, & absentia eorũ, quæ impedire possunt, sed etiã ex remediorum sequentiũ consideratione, & ægri proprietate sumi tradit Galenus. Qua in re solum docet occasionem particularem remediorũ, omissa victus occasione, vt in vniuersali fecit: nec verò quid indicans sit, an scilicet præsentia postulãtium, vel absentia impedientium monstrat. Præterea alios scopos facere, à quibus hæc sumantur, nulla ratio cogit: omnia enim ad ea duo referuntur: à quibus vniuersalem occasionem capi cõmemorauit. Nam ægri proprietas, & sequentia remedia vel prohibent, aut permittunt remedium exhiberi. Quinetiã non solum ægri proprietates, & sequentia remedia, sed & præcedentia, & affectus, qui antecesserunt, & subsequuntur, prohibent sæpius remediũ adhiberi. Si cui enim sanguis mitti debeat, ita indicante affectu, præcesserit autẽ modo clyster, missionem differimus. Sic in eo, qui modo à somno fuerit excitatus, cibationem, & sanguinis missionẽ tardamus: ob accessionem verò venturam nutrire ægros anticipamus. Adhæc vt ægro gratificemur, nonnunquã oportunũ tempus

præ

præuertimus, vel differimus, quemadmodū ipse Galenus se aliquando frigidæ potionem, & balnei vsum vno die antequā tempus aptum esset, ægris concessisse, vt obsequentiores redderentur, memoriæ prodidit, alios autem idē facere, vt hinc vberior quæstus proueniat. Igitur ex præsentia eorum, quæ postulant, & absentia illorū, quæ impedire valēt, ab illis tanquā ex indicantibus, ab his tanquā ex contraindicantibus vt vniuersalem, sic particularem occasionē inueniri dicemus. Postulant autem affectus, & corporis conditiones. Impediunt verò nonnunquam ægri imtemperantia, medici peruersitas, animi passiones, hominis proprietates, & quæ paulo antea facta sunt, & postea fieri debent. Præterea sibi mutuò repugnant diuersæ corporis conditiones, sed nō omnia in omnibus adsunt hæc impedimenta. Nam in præsidiis, quæ primò adhibentur, quum nullum aliud sit factum auxilium ab his, quæ præcesserunt, nihil sumitur, quod impedire sit aptum: nec in postremis à sequentibus aliquid capi potest, quum nihil postrema sequatur: nec omnia quæ sese in particulari occasione opponunt, eadem in vniuersali possunt: sed solum quæ vniuersum, longiúsque quoddā tempus occupant: vt enim pars parti, sic totum toti repugnet, oportet. At verò si ex his occasio sumitur, quur est, quòd Galenus vniuersalē occasionem scribi posse: particularem verò minimè tradit: scribi autem posse intelligit ille scopos quosdā literis mandari, ex quibus singula ducuntur, quēadmodum locos affectos, & causas describi dicimus, quoniam scopi quidam ponuntur, ex quibus causæ, & loci affecti notitia petitur. Etenim scopos vt in vniuersali, sic in particulari occasione inuenimus, tradidimúsque. Porrò si intelligamus nullo modo scribi posse, quæ ostendant particularem occasionem, fallimur, siquidē vniuersales illius scopi explicantur, & docentur, sed ad minima vsque inuestigari nequeunt, vt vniuersalis occasionis scopi: facile enim est in illis id quod remediū, & victū postulat, notare, & quod repugnat, illorúmque differentias vsque ad minimas prosequi, nō ita in particulari occasione euenit. Nam quum à proprietatibus hominū, & præcedentibus, sequentibúsq; affectibus, & remediis sumatur, propria autē hæc sint vnicuique, & infinitæ proindè hominum proprietates, variétque præterea numerus præteritorū, tum futurorum remediorū, & affectuū

in fin

in singulis, non mirum si hæc literis tradi nequeunt, siquidem quæ peculiaria, & propria sunt vnicuiq; vt incerto numero, sic arte nulla cōpræhendi possunt. Quare optimè Galenus non nisi ab exercitatis medicis huiusmodi occasionē cognosci scribit, nimirum quòd ex particularibus multis petatur in quibus non ratio, sed experientia versatur.

Quæ locum in corpore idoneum ad agendū monstrent.

CAP. XVII.


VAE locum indicent in corpore, cui adhibenda sunt præsidia, in paucis docet Galenus: idq; non ea arte, quam res ipsa postulat. Nam vel ea solum tradit, quæ impediunt nos eum locū occupare, quem ipsa indicantia requirunt, vel nullo posito principio huic, aut alteri corporis parti præsidia admouenda esse iubet. Explicat profectò quæ impediunt indicantia, quum passim in Methodo medendi scribit connexionem partium, situm, conformationē, locum docere, per quem vacuare humores noxios oporteat, vsum verò actionésque earundē locum declarare, cui præsidia sint applicanda. Vt enim hæc secundum naturam sunt, & sui conseruationem tantummodo monstrāt, sic locum remediis aptum non indicant: nullo verò posito principio suadet fluxiones nunc ad distantissimas nunc ad propinquissimas, alias in ignobiles partes, vel ad eas, vnde moueri cœperunt humores ducendas esse. Cui quidem simile est, quum ventriculo, & stomacho affecto, anteriori ventris parti sub pectore, hepati dextris, lieni sinistris præcordij admouenda esse remedia. Postulant enim hæc omnia sua indicantia, quorum beneficio nos non temere, sed ante singulis præsidiis, quibus vel ad sanitatem tuendam, vel ea, quæ præter naturam sunt profliganda accommodatum locum inueniamus: id quod nunquam illis prætermissis intelligemus. Quamobrem admonemur ex positis principiis locum indicari ab indicantis loco. Nam vbi illud fuerit, quod indicat, illic propriè auxilia sunt adhibenda, toti nempe corpori, si totum exigat: parti, si pars: extrinsecus, si externa sit: intrinsecus, si interna pars, quæ opē flagitet: Sic profectò vniuersū corpus alimus, quia omnes partes sui nutritionem desiderant: omnes alteramus, quoniam omnes sibi propria alteratione opus habent: vbi

vbi verò collectus est aliqua in parte humor, qui eam disten dit, aut alio modo offendit, ei studemus prodesse affecto loco remedia adhibentes: atque id quidem perpetuum in omnibus esse inuenietur. Verum vt in aliis: sic etiam in hoc scopo non desunt, quæ sæpius prohibeant nos assequi, quod indicantia suggerunt: vbi enim noxij humores, qui vacuari debent, fortè in ventriculo continentur, indicant per eam partem vacuationem esse moliendam, essétque accommodatissimus locus, quoniam propinquissimus, qui aperto abdomine humori viam præberet. At quoniam id facere nō licet, quin naturalem structuram corrumpamus, quam conseruare oportet, ita indicante naturali statu, cogimur aliam viam inire, qua & id, quod est secūdum naturam seruemus, & noxiam materiam ab affecto loco educamus. Eodem pacto æstuante ore ventriculi, postulantéque quod actu refrigeret, extrinsecus remedium prohibet omnino ei loco applicari, septi transuersi situs: quod vt secundum naturam habet, ita non admittit sibi adiungi, quod alteri parti affectæ est accommodatum. Impediunt ergo hæc nonnunquam ne ei loco, vbi sunt indicātia, pręsidia accommodemus, at propterea non indicant. Ad eum verò locum inueniendum, qui indicantibus, quantum fieri licet, sufficiat, & contraindicantia haudquaquam offendat conformatio, connexio, situs partium faciunt: nam quoniam non licet (vt hoc vno exemplo res in omnibus aliis patefiat) noxios humores in ventriculo contentos per propinquissimam regionem expurgare, spectamus qualis sit ventriculi figura, qualis situs, qualis connexio cum his partibus, quæ cum ore, ano, pudendísque colligantur: per quas tandem, maiore quidem via, quàm humor ipse exigat, sed citra naturalis constitutionis dissolutionem, & corruptionem, quod molestat trahatur. Quod sanè est quærere non quid indicantia suadeant, sed quid fieri posit, vbi adsunt, quæ fieri vetant, quæ ab indicantibus ostenduntur.

Quæ

Quæ indicent ordinem in agendo.

CAP. XVIII.



VEMADMODVM vbi vnum solũ fieri debet, nullus est ordo, ita nec semper is reperitur, vbi plura sunt præstanda: nam si omnia simul obiri valeant vt nihil prius altero existit, ita nec ordo adest vllus, veluti quũ corpus alteratione, vacuationéque opus habet, remediũ autem exhibemus, quod simul alteret, & vacuet. At vbi plura adsunt, quæ simul fieri nequeũt, vnum præcedere, reliqua verò subsequi oportet. Inter quę duplex quidem ordo reperitur, vnus quẽ accidentarium, & non verum: alium, quem essentialem, & verum vocare placet. Dico autem ordinem accidentarium, qui nostro arbitrio, nostráque voluntate instituitur, qui & varius est, & ob id arte comprehendi nequit. Nam quod nulla ratione, nulláque cogente necessitate, sed solo arbitrio constat, nihil omnibus commune, nihílque perpetuũ habere potest. Licet enim vnicuique, vbi multis vulneribus onustum est corpus, ita tamen vt vnius cura aliis nihil prosit aut obsit, ab hoc, aut alio auspicari nullo interim id indicante, sed sola suadente medici, aut laborantis voluntate. Essentialem verò ordinem intelligo, qui à rerũ essentia, & natura sumitur, ab eáque seiungi nequit. Vt enim in aliis rebus aliquid est suapte natura simplex, quod cõposita prçcedit, aliud causa, quod ad effectus: aliquid principium, quod ad ea, quæ ex principiis constant, ordinatur: aliud vniuersale, quod in doctrinis particularia antecedere debet: ita in curatione, & omni alia medici functione, in qua plura ordine quodã sese sequentia reperiuntur: aliquid suapte natura aliis præferendum erit, docendúmque quid inter ea poni debeat, quod huiusmodi prærogatiuam sibi vendicet. Ac de hac quidem re agit Galenus tertio, & septimo Methodi, quum de cõplicatis affectibus pertractat, & primo de Sanitate tuenda vbi docet à quonam alimento cibationem auspicari oporteat, ab humidóne & molli, vel sicco potius & solido: iubétque ea præponẽda, hæc verò subsequi debere, quæ maiorẽ coctionẽ requirunt. Est autẽ summa eorũ, quæ in Methodo tradũtur, hæc: ab eo esse inchoãdum quod magis vrget: deinde ab eo, quod efficientis causæ rationem obtinet: postremò perueniend

niendum ad ea,sine quibus reliqua fieri nequeũt. Qua quidem in re non solũ mihi deficere videtur, quòd eo curationis ordine omnia contraindicantia tollat:sed etiã quòd per indicãtia,vt alios scopos,nunquam ordinem inueniat. Nam si quæ maximè vrgẽt:primò auferamus,deinde causas: quid erit,quod vnquam ordinem turbare queat:quũ tamen vt in aliis omnibus scopis,sic in hoc iustum sit ponere,quæ indicantibus reluctentur. Præterea si id quod vrget, ad sequentia causæ rationem aliquo modo non habet,vim etiam peruertendi aliorum ordinem haudquaquam obtinebit:neque omnium primũ locum inter alia sibi arrogare poterit,siquidem ab eo,quod magis vrget,auspicamur, quòd aliter reliqua præstare nequeamus:Habebit ergo rationem causæ sine qua non id,quod vrget. Quare illud ab huiusmodi causa, tanquam sub ea contineri non posset,seiungere nequaquam oportebat. Nec verò perpetuò ab eo,quod magis vrget curationem inchoare nobis licet:sed nonnunquam ab alio exordiri cogimur,sine quo illi succurrere nõ datur. Veluti si cui ex vase multa sorde saniéque obtecto sanguis profluat, vnde vires collabantur,admotis remediis sanguinem comprimentibus diuisum vas occludere nequimus, priusquam saniem expurgauerimus,quæ locum affectum tegit:Sic etiam nõ semper licet post id,quod magis vrget,efficientem aliorũ causam summouere : sed ab alio sine quo efficiens causa auferri nequit,incipere necessarium est. Quod in febribus putridis apparet:in quibus obstructiones,& putredinẽ, quæ illarum effectrices causæ statuuntur,summouere nequaquã conceditur,priusquam multitudinem,quæ in venis continetur,aut venæ sectione,vel purgatione, aut alio denique vacuante præsidio minuerimus. Quur verò in nutritione humidiora præponenda sint,per ratiocinationem,non per indicationem colligit ; quum tamen rationalis secta quam profitemur admoneat,vt indicatione,non ratiocinatione vtamur,& vt reliquos scopos:sic etiam ordinẽ per illam inueniamus. Postremò non solum tradenda sunt, quæ ordinẽ nutrimentis,aut his,quæ præter naturam sunt præscribant; sed quod imprimis omnibus est commune,quódque ordinẽ absolutè medico indicat,docendum est. Cęterum existimabit fortè quispiam id cuius causa primum ad agendum mouemur,primúm locum sibi vendicare ; impedire verò quæ

prohibēt ne ſtatim ad illud perueniamus. Medicos etenim vnum præcipue ſibi agendum proponere vt in ægrotis morbi ablationem, & in ſanis ſanitatis tutelam, reliqua vero vt cauſarum morbi remotionem, & ſalubrium conſeruationē non primò, nec per ſe, ſed quoniam non licet aliter morbū expellere. Quamobrem finem, aut quæ finis in actione rationem obtinent, primum locū ſibi quærere, contraindicare vero conſequutionis ordinem, qui docet ea præponi, ſine quibus finem conſequi non liceat. Verum non ita res habere mihi videtur. Non enim quid primum ſtatui debeat cogitatione, ſed actione, hoc loco à nobis quæritur. Nec ſemper vnū duntaxat, ſed etiam plura agenda, quæ æque præcipua ſint, nobis proponimus. Veluti quum plures vnam partem infeſtant morbi: quos omnes pari diligentia curare ſtudemus: inter quos tamen curationis ordo requiritur. Itaque præſtat ſuadente poſito principio, dicere ordinem agendi à rerum ordine, quæ actionem poſtulant, & operam noſtram indicari. Ita autē res ordinari vt id præcedere debeat, quod ſequentia efficere poteſt. Id quod commune in omni re eſſe videtur. Nam fruſtra ſymptomata remouere conamur, niſi prius ablatis morbis, qui ea pariunt, & hos temere abigere aggrediemur, prius nō remotis eos efficientibus cauſis. Eodem modo ſanitatem nemo commode tueri poterit, qui imprimis illius cauſas, quibus conſtat, ſeruare non contendat. At hunc indicantium ordinem, qui ab efficientibus cauſis exorditur, contraindicātia nonnunquam turbant. Etenim febris, quæ vehementius inſurgit, ſæpe cogit, vt à refrigerantibus auſpicemur: deinde ad ea perueniamus, quę obſtructiones adimūt. Eodem pacto vbi vires ob debilitatem labūtur, antequam aduerſus morborū cauſas, ipſóſque morbos pugnare valeamus, cogimur alimentum exhibere, & corpus roborare. Quinetiam ſordem ab intemperato vlcere prius detergere cogimur, quàm intemperiem emendare, quæ efficit ne caro gignatur, qua vlcus repleri, & cicatrice tegi debet. Verum vt variè complicari poſſunt inter ſe affectus: nec eadem in omnibus ſunt, nec idem numerus eorum, qui ordinem indicantium corrumpere ſunt apta, ſic etiam certa arte complecti contraindicantium numerus, & ordo nequit: id tamen omnibus commune ſtatui poteſt, quòd vniuerſa cōtraindicantia cauſæ rationē obtineant, ſine qua reliqua nequeunt

queunt obiri. Nam quum efficiente causa postposita ab effectibus, aut ab eo, quod maximè vrget, aut à materia, quæ in corpore continetur, aut ab excrementis, quæ affectis partibus adhęrent, aut ab alio quocunque incipimus: id facimus ꝙ sine illis obire non liceat, quæ ipsa indicantia suggerunt.

De contraindicantibus.

CAP. XIX.



E contraindicantibus, & contraindicationibus operæpretium est nunc agere: eo enim inuento, quod ab indicantibus requiritur succedit statim, vt circunspiciamus si quid sit, quod illud fieri prohibeat. Nam sæpe morbosus status certa postulat remedia, quæ corporis vires nō admittūt, & hæ quum validiores extiterint indicant ad sui conseruationem vberiore opus esse nutrimento, quod morbus respuit, qui vel nihil prorsus ex nouo alimento ali corpus permittit, aut certè omnem nutriendi rationem moderatur. Sic sanè in omni alio vitæ præsidio, vbi adsunt quæ repugnant, si solis indicantibus contempta contraindicantium vi seruire voluerimus, aut hominem occidemus, aut in maximum vitæ discrimen sæpe trahemus. Quæ profectò nemo rectè moderari poterit, & quid repugnantibus rebus faciendum sit, perspicere, qui pari diligentia contraindicantia vt indicātia non expendet. Ac quoniam antea sparsim, & obiter, quū de indicantibus ageremus pauca de illis attigimus: quantū scilicet ad indicantium vim, & naturā perspiciendam ea cōferebant: quę quidē nec à suis principiis sunt ducta, nec sufficere possunt his, qui arte, & methodo singula perdicere student, ideo res ipsa postulat, vt seiunctam, & integram de cōtraindicantibus primum, postea de aliis, quorum superius mentionem fecimus, tractationem instituamus. Dicuntur porrò contraindicantia vniuersa generali quadam definitione, quę indicantibus quocunq; modo refragantur: inter quæ nonnulla re vera id faciunt, & propriè ob id contraindicantia nuncupanda censemus, qualia sunt, quæ actionem vnam indicant, quæ ei repugnat, quam indicantia monstrant: alia verò quæ solius ferè nominis communitate contraindicantia appellari debent, quæ scilicet nihil agendum docent, cōtrarium indicantibus, sed quòd solum prohibeant ea fieri,

quæ ab indicantibus requiruntur. Etenim ſtatus, qui ſecundum naturam eſt ſui conſeruationem indicat, quæ propriè repugnat mutationi, quam is qui præter naturam eſt, oſtendit, ſuntque hæc ſibi mutuò re vera contraindicantia. At ſitus partis, figura, connexio, craſsitudini naturæque præſidiorum ſeſe nonnunquam opponunt, non quod ea, quæ ab illis indicantur, qualitatem velint ab indicantibus diuerſam, ſed quòd certam admittant, aliam verò minimè: quippe ad ſitum partis conſeruandum, craſsities aut tenuitas eorum, quæ foris admouentur, nihil faciunt, nec quæ naturalē ſitum partiũ tuentur, vni potius, quàm alteri qualitati repugnant, prohibent tamen partes, quæ in profundo corporis ſunt conſtitutæ, ne craſſa eò facilè perueniant, quum tenuia nullo negotio admittant. Sint ergo verè contraindicantia, quæ aliquid oſtendunt, quod contrarium eſt ei, quod ab indicante monſtratur, quæ vt poſtea docebimus in duplici ſunt differentia, quippe quum quædam per ſe, alia per accidens indicantibus repugnent, impropriè verò contraindicantia cenſenda ſunt, quæ quocunque modo impediunt fieri quæ indicantia ipſa poſtulant, nec tamen aliquid contrarium indicant ei, quod ab alio oſtenditur: ſumit vtroque modo Galenus contraindicantia. Nam quum decimo tertio Methodi contraindicantia ea vocari cenſet, quæ nos in contrariũ trahunt contrariúmque indicant, vt quum vires vacuationi contraindicare dicit propriè contraindicantia ſumit, impropriè autem, quum ſitum partis vacuationis locum indicare, pro eo quod eſt impedire tradit, veruntamen id probare nõ poſſunt, quòd quum diuerſa ſit natura, & conditio contraindicantium, omnia pariter miſceat, nec vſquam quæ, & quot ſint illorum genera & differentiæ, oſtendat.

Quæ ſint, & à quibus ſumantur contraindicantia.

CAP. XX.



SVNT porrò cõtraindicantia eadem re, & genere cum indicantibus: nam vel ſecundum naturam, vel naturæ contraria, aut neutra ſunt omnia, quæ contraindicant, quemadmodũ & indicantia ipſa: & quædam ſunt cauſæ compoſitionis, alia compoſitio ipſa, alia verò compoſitionis effectus:

ctus: etenim id, quod secundum naturam est, & quod præter naturam, & neutrum indicat, & contraindicat, sed nunc indicantis, nunc verò contraindicantis nomẽ assumit. Nã quod in aliqua re peragẽda primũ ex illis cõsideratur, ex quo propositum elici debet, cuiusq; ratione ad agẽdum impellimur illud indicantis nomen assumit: id verò quod postea expenditur, tanquam id, quod indicatis repugnat prohibétque ne assequamur quod propositum est, contraindicans censetur: ac ne longius abeas, conseruationis indicator est, vt ostendimus, status secundum naturam, contraindicator verò, qui præter naturam existitis verò contra mutationem indicat, cui contraindicat id, quod est secundum naturam. At quæ impropriè contraindicantia dicta sunt esse, non solum ab his, quæ ad nos pertinent, súntque vel secundum naturã, vel his contraria, aut media, sed etiam ab aliis ducuntur, cuiusmodi sunt pater, dominus, cognati, amici, quę vt Galenus in libro de optima secta scribit, nonnunquam prohibent, ne ea auxilia adhibeamus, quæ ipsi affectus exigunt. Præterea huius generis esse videntur, quæ præcesserunt, aut sequuntur auxilia, quæ accelerari, aut tardari, quod postulatur ab indicantibus, suadent.

Quid vnicuique generatim contraindicet.

CAP. XXI.



GALENVS ferè solũ de ea contraindicatione, quæ est inter vires, & morbum agit: at ars postulat, vt non tantum de ea tractemus, sed etiã quid generaliter peculiaritérue indicantibus sese opponat expendamus. Nõ enim vires omnibus remediis, quæ morbis debentur, refragantur, & alia sunt inter ea, quæ secundum naturam existũt quæ etiam id faciunt: quemadmodum sanè quę sunt pręter naturã aliis repugnant quàm viribus. Quamobrem nemo vnquam intelliget quàm rectè agere posſit, nisi perspectum habuerit, quæ, & quot sint, quæ aliorum indicationes impedire valent. Igitur contraindicant eadem genera eisdem generibus, & diuersa genera diuersis generibus: nam naturalis status ei, quod à naturali indicatur, sæpe sese opponit, & is, qui pręter naturã est, ei refragatur, quod ab

illo, qui præter naturã existit, ostenditur, & quæ secundum naturam sunt, iis, quæ præter naturã: & contra hæc iis, quæ sunt secundum naturam, reluctantur. Etenim partiũ suapte natura humidiorum temperies humidis esse opus ad sui cõseruationem indicat, quibus repugnant siccæ, quæ siccantia requirũt: febris refrigerãtia, illius causa, vt crassus humor, & frigus, qui obstructionem committit, calefacientia desiderat. Morbus illiúsque causa venæ sectionem sæpe postulant, at vires refragantur: sic illæ cibo opus esse indicãt quẽ morbus impedit: Veruntamen inter hæc (quod dicere hoc loco oportunum esse ducimus) quædam per se, alia per accidens contra indicare videntur. Quod enim secundũ naturam est, generatim per se ei contraindicat, quod indicatur ab eo, quod est secundum naturam, & cõtra hæc illis per se repugnant: quæ verò eiusdem generis sunt, vel præter naturam, aut secundum naturam, non nisi per accidens se mutuò repellunt. Accidit enim vt febris ab his exasperetur, quæ illius causam tollunt, aut contra noceãt febri, quæ causę prosunt, id quod patet: quandoquidẽ sæpe eodem præsidio nullo repugnante, iuuantur: quemadmodum quum vena secta profluit sanguis, quo & febris causa, & ipsa etiam febris simul mitigãtur: id quod nunquam his cõtingit, quæ propriè contraindicant. Nunquam enim quæ conseruationem indicant, ab his iuuantur, quæ mutandi vim habent. Postulat etiam docendi ratio, vt quemadmodũ vnum indicare vnum probauimuus, ita vnum statuamus, quod vni propriè contraindicet, vt statim quid vnicuique per se repugnet, intelligere valeamus, quum incerta sit eorũ natura, nec arte compræhendi possit, quid singulis sese opponat. Nunc vero de his, quæ potius impediunt, quàm vt aliquo modo contraindicantia vocari debeant, paucis agendum esse censeo. Quæ quoniam non solum ab his, quæ in nobis sunt secundũ, aut præter naturam, aut inter hæc media, sed etiam ab his, quæ in aliis sunt posita, nec per easdem differentias singulis repugnant, ideo certa arte, & docendi ratione cõpræhendi nequeunt: nam (vt antea diximus) situs, connexus, cõformatio, durities, mollities, & reliqua huiusmodi, quę in singulis partibus reperiri solent, medicamentorũ transitum impediũt, nec non nutritionem probè obiri vetant. Veluti quum crassa alimenta per angustos corporis meatus ad extremas partes

tes permeare haudquaquam valent, quæ quidē impedimēta ab his ducuntur, quæ in nobis sunt posita: at voluntas parentum, cognatorum, adstantiū prohibent nōnunquā ne ægrotis sanguinem demamus, aut purgationē, vel alia remedia, aut victum necessarium adhibeamus, cuius generis ea quoque videntur esse, quæ ducuntur ab his, quæ prius sunt acta, vel postea peragenda: nam vbi affectus venæ sectionē postulat, si forte paulo antea per alios affectus sanguinē detraxerimus, eum rursus haudquaquam mittimus. Quòd si vel inedia ferenda sit, aut aliquid aliud iniungendum, quod vim habeat exhauriendi corpus, id impedit ne alias vacuationes tentemus: & denique quæ præcesserunt, & sequi debēt, siue remedia, siue alimenta, siue animi affectus, vel omnino prohibere possunt vsum aliorū, aut certè in aliud tempus reiicere: ac (vt diximus) non solum hæc impedimenta sese opponunt eadem licentia remediis, & victui, sed etiam nulla differentia sumpta, qualitatem, quātitatem, & vniuersos alios rerum scopos peruertere possunt. Nam ægri proprietates, & animus, parentúmq; voluntates, nunc genus remedij aut victus, nunc qualitatem vel quantitatem cōuenientem pari ratione exhiberi recusant, non quemadmodum in vere contraindicantibus vsu venit: quorum quantitas, quantitati, & reliqui omnes scopi singulis indicantium scopi refragātur. Quapropter non mirum si hæc inter impedimēta, & haudquaquam inter contraindicantia posuimus, & horū aliquā, illorum verò nullam artem esse putemus.

Quæ singulis contraindicent.
CAP. XXII.



T autem inter indicantia non solum quærebamus, quæ generatim indicare possent, sed etiam quid vnumquodque ostenderet: sic postea quàm docuimus, quæ, & quot sint generatim contraindicantia, operæpretium esse duco nunc arte aliqua complecti, quæ sigillatim singulis repugnent. Sic enim tractatio perfectior euadet, & in omni officio habebimus quod bene agere doceat. Itaque postulat natura rei, vt contraindicantiū genera, & differentiæ, generibus, & differētiis indicantiū reluctentur. Vnde ei, quod mutanddū esse indicat, repugnabit, quod cōseruationē petit, &

contrà hæc indicantibus resistent, quæ mutationẽ suadent, certæ verò mutationi obstabit, quod certã conseruationem ostendit. Non enim omnia, quæ secundũ naturã sunt, omnibus sese opponunt, quæ præter naturam existunt: quẽadmodum nec omnia, quæ præter naturam esse ponuntur, obsunt his, quæ in nobis sunt secundum naturã, sed certa certis obstant. Nam alterantibus remediis nec vires, nec aliud quicquam, quod familiare, & naturale sit, prætér quam naturalis temperies resistit, quæ quidem sui cõseruationem per similes qualitates, non autẽ mutationem per dissimiles desiderat. Quapropter optimè Galenus in methodo medendi scribit vnamquamque partem, vel etiam principẽ remedia alterantia admittere, qualia ipse affectus requirit. Vacuantibus non situs partis, non figura, non magnitudo, non numerus, nec vires ipsæ propriè cõtraindicant, quum situs, figura, magnitudo, & numerus nihil indicent vacuationi contrarium: vires autem non solis vacuantibus sese opponant, sed omnibus actionem quamcunque indicantibus à qua labefactari possunt: veluti vrentibus, secantibus, dolorem inferentibus, nec primò, nec per se, sed secundario, & per accidens illis repugnant. Verum naturalis humorum spirituũ, & eorũ denique quæ vacuantur, mediocritas, naturalisque constitutio, quæ sui conseruationem amat, vacuantibus, quę eã minuũt, contraindicant, ad horum autem immoderatã vacuationẽ virium sequitur dissolutio: quæ etiam ab immoderata prouenit repletione. Quare non minus replentibus, quàm vacuantibus vires sese opponũt: idque ea ratione, quòd earum infirmitas, & robur ea sequantur, quæ eorũ sunt authores. Nam quoniam supra modum auctis, aut exhaustis vel corruptis humoribus, & spiritibus, ex quibus vires maximè consistunt, sequitur vt ipsæ vires labantur: Ideo eas inter cõtraindicantia vacuationem reponere solemus: quum tamen re vera solum repugnet mediocritas, & naturalis status eorũ, quæ vacuantur, aut augentur. Sic profectò conformationẽ, magnitudinem, numerum, cõpositionẽ, & vnionem partium seruantibus aduersantur, quæ vim habent ea vitiãdi, & his, quæ corrumpunt, obstant, quæ eorum conseruationem postulant. Eodem pacto coctioni nutrimenti, morbosæ causæ alteratio repugnat. Hac enim ratione vigentibus morbis, subtrahendum esse alimẽtum dicimus, quod huius mutatio

prohib

prohibeat, morborũ causas vinci, conficíque. Subitæ, iucundæ, & tutæ actioni conseruanti, quæ sunt secundũ naturam aduersantur, quæ præter naturam vrgent, & cõtrarias actiones requirunt. Nam vbi syderatio, corruptióque mebrũ aliquod obsedit, abscindi partem corruptam iubet: id quod vires ipsæ, quæ sui conseruationem exposcunt, non libenter admittunt, nimirum quòd huiusmodi atrocia remedia illarum robur dissoluant. Indicat morbus, qui vehemẽter affligit, subito, generosóque remedio succurrẽdum esse. At quæ secundum naturam sunt, quum postulant subitam, contrariámque actionem, vel omnino prohibent, vel certe differri, moderaríque, quod ab illo indicatur, cogunt. Veluti si vires ex inedia laberentur, & vehemens febris hominem infestaret, quæ venæ sectionem indicaret, hoc contempto, restaurationi virium imprimis studemus. At ne singula prosequamur, quæ peculiarem tractationẽ requirunt, satis ex his tanquam ex quibusdam exemplis constare puto, vt genera generibus, sic differentias contraindicantium, singulis indicantium differentiis opponi. Nam quemadmodum ei, quod indicat nihil agẽdum esse, refragatur id, quod fieri aliquid admonet, & cõseruatio mutationi, & victus remedio, sic profecto huic actioni illa contraria actio, huic conseruationi hæc mutatio, huic remedio certus victus cõtraindicat: ac nõ solum quidem in his primis scopis, sed etiam in aliis vniuersis, principij huius vis inuiolata persistit. Etenim quantitati, qualitati, modo, tempori, loco, ordini eorũ, quæ ad conseruationem indicantur, repugnant remediorũ quantitas, qualitas, & reliqui scopi, qui prædictis respondent. Qua quidem ratione vbi corporis naturalis status indicat plurimo opus esse nutrimento, aut nihil, aut certè parum, impediẽte magnitudine eius, quod est præter naturam, ægrotis exhibemus, illúdque vel frigidum, aut calidum, aut alio modo pro morbosi affectus natura intẽperatũ, quod alioqui fortè temperatissimũ naturalis status ad sui tutelã, absente morbo, exigere solet: Quinetiam quanto frequentius morbus inuadit, & minora habet interualla, tanto rarius, ægrotãtes alimus, & quo tempore ille vehementior est, parciorem, & leuiorem: vberiorem verò, & solidiorẽ cibum præbemus, quando minus infestat. Adhæc quod tẽpore adest morbus, vel expectantur exacerbationes, inediam imperamus, etsi

naturalis ſtatus eo tempore fortè alimentum appetat. Idem reſtaurationem primũ aliquando poſtularet, quum anteuer tit, qui vrget morboſus affectus, qui ſua remedia anteferri, victum autem poſtponi cogit. Intemperies præter naturã, quæ partem aliquam occupauit, loco affecto adhibendũ eſſe remedium indicat, at membra ſecundum naturã affecta laboranti vicina, quæ locum proprium, ſéque tueri volunt, ve tant ſæpe ne id faciamus, quod morboſę diſpoſitionis locus deſiderat. Quo pacto laborante ore vẽtriculi calido affectu, exigentéque frigida præſidia, quæ ad cartilaginem enſiformem adhibeantur, repugnante diaphragmatis ſitu, quod ab huiuſmodi remediis offenditur, paulo infra ſecedimus, vt vtrique conſulamus, ei inquam quod eſt morboſum, & alteri, quod eſt ſecundum naturam affectum. Quæ omnia declarant ſingulos indicantium ſcopos ſuos habere contraindicantes ex cõtrario genere ſumptos. Nunc verò de his agendum eſt, quæ vnicuique per accidens contraindicant. Quæ quoniam ab his ducuntur, quæ ſunt eiuſdẽ generis, in quo aliquid reperitur, quod cauſæ: aliud, quod conſtitutionis, aliud effectus rationem habet, cõtingit vt vnũ vni, & vnum pluribus, & hæc vni, & mutuò ſibi omnia reluctentur. Nam morborũ cauſæ morbis, & ſymptomatis, & hæc illis, & cauſæ cauſis, & morbi morbis, & ſymptomata ſymptomotis pari cõtentione ſæpe ſibi obſunt. Etenim humor, qui ex bile, & pituita mixtus morbũ parit, quatenus pituitoſus eſt, calefacienta poſtulat, quibus remediis contraindicat bilis, quæ refrigerantia deſiderat. Febris frigidis eſſe opus indicat, aqua verò inter cutem cum febre cõiuncta calefacientia ſibi dari ſuadet, ſitis humectantia exigit, exſiccantia autem alui profluuium, quod cũ ſiti affligit. Obſtructioni ex craſsis humoribus excitatæ calefacientia, & externuantia debentur, quibus repugnat febris, quæ refrigerãtia indicat. Sopor, qui hominem cũ febre premit, calorifica adhiberi iubet: at hæc ipſa febris reſpuit. Atque etiam in his genera generibus, & differẽtiæ differentiis cõtraindicãt. Vt enim febris nõ admittit calefacientia, quæ fortè indicantur ab eius cauſa, ſic quum vehementior ea eſt, quantitati remediorum calefacientium magis repugnat: & quum vehementius confertímque affligit, cogit paulatim obiri, quod cauſa ſuapte natura nonnunquam confertim fieri poſtularet. Eadem

Eadem & symptomata, quæ hominem maximè vrgent, ordinem peruertunt, cogúntque remedia, quæ causis debẽtur, postponi: Eadem ratione si anteuertant, aut tardent febriũ accessiones, cogunt nos eo tempore, quo causis seruiendum erat, aduersus morbũ ipsum pugnare. Quinetiã fluxiones, quæ ad inflammatam partẽ influunt, prohibent ne loco inflammatione tentato digerentia remedia imponamus, & crudi, viscidíque humores, qui in ventriculo, primísq; venis abundant, nõ permittunt extrinsecus adhiberi, quæ vel trahant humores in venas alias, aut digerãt, vel alio modo consumant, adhibito calore, noxiã materiã, in habitu corporis contentã, & demum in omnibus scopis cõtraindicatio hæc apparet, maximè verò in his, quæ præter naturam existunt. Nam in illis quæ sunt secundũ naturã, minor est repugnantia, quandoquidẽ, & verũ vero consonat, sic quæ secundum naturam ponuntur, ab eisdem ferè iuuantur, & læduntur. Quod enim humorum mediocritatẽ seruat, temperiẽ quoque corporis, & partium singularum cõformationẽ, magnitudinem, coniunctionem, & vniuersi structurã tuetur. Cæterum etsi ea, quæ impediunt aliquid fieri (vt antea diximus) certa arte cõpræhẽdi nequeunt, nec inuenire licet, quid vnicuique scopo possit esse obstaculo: tamen differẽtiam quandam in illis agnosco. Nam quædã omnibus possunt esse cõmunia: quædam verò quibusdã duntaxat propria fiunt impedimenta: etenim voluntas ægri, & adstantium nõ minus remediorũ, quàm victus vsum impediunt. Situs partis nutritionẽ perinde vt vacuationẽ non offendit: facilè siquidem vacuantur quæ iuxta intestina, aut corporis superficiem sunt colloquatæ partes, difficilius quæ ab illis locis recedũt, quũ tamen pari facilitate omnes nutriantur: Quædã præterea certis scopis magis, quàm aliis resistunt. Nã alterãtia remedia facilius omnes admittunt, quã vacuantia, & purgationẽ non adeo verentur medicinæ ignari, vt venę sectionem: magna autẽ auxilia omnes suspecta habemus, mitiora nullo negotio concedimus: sed ne in hac generali nostra tractatione, quæ in singulis euariant, & artis cõpræhensionẽ fugiũt, velle docere videamur, hæc prætermittemus vnicuique in singulis scopis, & officiis facilè excogitanda. Nam semotis quæ extrinsecus impedire possunt, relinquetur sola corporis conditio, & structura quæ id faciant.

De

De vi contraindicantium, & quatenus vnicuique, vbi repugnantia adſunt, tribuendum ſit.

CAP. XXIII.



HABENDAM eſſe contraindicantium rationem in omni officio, & ſcopo, vbi aliquid reperitur, quod indicantibus repugnet: omnibus notũ eſſe puto, & paulo antea id eſt à nobis oſtenſum: verum ne plus ſingulis concedamus, quam par ſit, aut minus quàm oportet, contraindicantium omnium vis imprimis à nobis docẽda eſt. Hinc enim poſtea facilè patebit, quantum vnicuique ſit tribuendum, & qua ratione omnia officia exercere poterimus. Itaque vis contraindicantium non æqualis in omnibus adeſt. Quædã enim ita ſeſe opponunt indicantibus, vt prorſus impediant fieri, quod ab illis ſuggeritur: alia verò non omnino prohibere valent, ſed ſolum moderari, quod indicatur. Prohibẽt ſane omnino (vt generatim dicam) quæ ſecundum naturam ſunt ea fieri, quæ indicantur ab his, quæ præter naturã exiſtunt: quippe vires nonnunquam omnem vacuationem refugiunt, quam morboſa diſpoſitio requirit: moderantur autem vbi illæ nec prorſus validæ ſunt, vt omnem perferant, nec ita proſtratæ, vt quamcunque vacuationem reſpuant: morbus autẽ nullus tantus eſt, qui omnino impediat obiri, quod infirmæ facultates corporis exigunt: id quod apparet, quum in febribus ardentiſsimis, viriũ infirmitati vini potione, calidorúmq; vſu ſæpius cõſulamus. Quin & vrgẽte acceſsione morborũ, vbi vires ex defectu periclitãtur, laborantes nõnunquam nutrimus, nequeunte præſente morbo impedire, quod ea, quæ ſecundum naturam ſunt, indicant. Quapropter meritò iis primas in contraindicando cõcedimus: ſecũdas verò ei, quod in omni ſtatu plurimũ excedit. Hac enim ratione vbi morbus vehementiſsimus eſt, cogimur remedia, quæ illius cauſam tollũt, intermittere, vt illi ſoli proſpiciamus, & cõtra ſi cauſarum vis præualet, contra eam acriter pugnamus. Veluti quũ per magnas obſtructiones in febribus remedia quærimus magnã ad ſecandũ, extenuandum, & denique aperiendum vim obtinẽtia: Pari ratione in naturali ſtatu, vbi imtemperies labitur conſtante ſtructura, aut laborãt vires, aliis leuiter affectis, ei, quod plurimum

rimum excedit, succurrimus: nimirum quod illud maiorem contraindicandi vim, quàm alia habeat: vnde optima ratione præcipuam vim in contraindicando his, quæ secundum naturam sunt: deinde illis, quæ in vnoquoque statu plurimum excedunt à mediocritate, concedi diximus. Verũ etsi quædam ex contraindicantibus maiorem aliis vim sunt sortita, omnibus tamen quædam facultas data est repugnandi, quæ haudquaquã contemnenda est ab eo, qui artem docere instituat. Quamobrem illud nunc sequitur explicandum, quantum vnicuique ex contraindicantibus sit tribuendũ, an omnia scilicet iis, quæ maximã vim habent: an verò etiam non contemnenda, quæ minore virtute sunt donata: idq; eo potissimum à nobis expendendum esse iudico, quòd Galenus dum hæc nunc diligentius nunc verò negligentius explicat, relinquat in quo dubitare possimus. Etenim libro septimo Methodi, & alibi sæpius censet vbi cõtraindicantia adsunt, omnibus esse succurrendum: sed magis ei, quod plus vrget, aliis interim non cõtemptis: quod perpetuo meo quidem iudicio faciendum non est. Nam aliquando vni soli seruiendum, & prorsus contemnenda reliqua: veluti quum viribus prostratis, reiectis vniuersis remediis, quæ morbis, illorúmque causis competunt, nutritioni, refectioníque incumbimus: id quod etiam ille testatur nono Methodi: vbi docet indicationem, quæ à viribus sumitur, tantam vim nonnunquam obtinere, vt reliquas omnes aboleat, & omnem medici curã ad se trahat. Igitur res videtur hoc pacto distinguenda, quòd scilicet ea, quæ contraindicant, viribus, & numero sint nonnunquam paria, & æqualia, aut quædam alia excedant, & maiorem vim habeant. Ac in illis quidem licet aliquando pro cuiusque ratione omnibus prospicere: In his verò nonnulla contemnere cogimur, vt aliis prorsus incumbamus: id quod vel ob dignitatem eius, quod cõtraindicat, vel ob magnitudinem, & vehementiam, aut quòd ordo agendi ita requirat, potissimum accidit. Nam vt in exemplo prædicto permaneamus, prostratas vires corporis, cõtemptis aliis omnibus, aliquando reficere restituereque nitimur: vbi verò morbi causa, vel morbus ipse, aut symptoma admodũ excedit, contra id, quod vehemẽter exuperat, omnino pugnamus: quo modo dolores soporiferis remediis, quę morbos, illorúmque causas exasperant, rebellioréfque reddunt, leni

re sæpe contendimus. Sordem ab vlceribus primò & solùm auferimus ita cogente rerum ordine, qui interim quum id obitur, nec cauitatem repleri, nec aliud quicquam, quod vlcus postulet, fieri patitur. At vbi æqualia sunt, quæ inter se pugnant, omnibus pari prouidentia succurrendum esse ratio dictat. Verum in hoc illud maximè spectandum esse puto, vt diligenter expendamus, an re vera æqualia sint indicantia contraindicantibus, vel inæqualia reperiantur. Nam in hoc non parui errores contingere possunt, & suspectus mihi locus esse videtur, qui apud Galenum libro octauo Methodi habetur, vbi præsente febre ob aliorum contraindicantium vim putat ille aliquando eò perueniendũ, vt ægrotis temperata exhibeamus: siquidem vrgẽtibus morbis vel minimis eam indicationem, quæ ab illis sumitur, perpetuò alias excedere putauerim. Nam quomodo alioqui febris extinguetur, nisi frigida adhibeantur? Sed hæc aliis, qui maiore otio abundant, consideranda relinquo: Nos verò quod præcipuum est in hac re, quonam modo scilicet æqualitatẽ, & inæqualitatem contraindicantium oporteat metiri, trademus. Itaq; vbi plura sunt, quæ inter se pugnant, quæ dignitate, & magnitudine præcellunt aliis, quæ numero vincunt, maioris virtutis sunt censenda: Quòd si dignitate, & magnitudine sunt paria, quæ numero excedunt, tanquã maioris momẽti sunt aliis præferẽda. Ac optimè quidem hæc sciet distinguere quando indicantibus, vel contraindicantibus solis sit attendendum, aut vtrisque, & quatenus singulis sit tribuendum, qui naturam, numerũ, magnitudinẽ, & dignitatem indicantium, & contraindicantium omniũ nouerit: Quæ quidem partim ars ipsa docet, partim verò sola prudentia, & ingenij perspicacitate cognosci possunt. Id quod etiam à Galeno nostro libro octauo Methodi medendi memoriæ proditum est. Nam ars ipsa admonet maiorẽ esse dignitatem indicationis, quæ à viribus sumitur: quàm illarum, quas præbent morbus, & alia, quæ præter naturam contingere solẽt. Docet & eadem maiorem esse illius facultatem, quæ ab his ducitur, quæ quidem plurimum in suo genere excedunt. At numerum certum contraindicantium in omnibus nunquam statuere poterit: nimirum quod in singulis ferè hæc euarient, quæ sibi mutuò repugnare valent.

De coindicantibus, & correpugnantibus.

CAP. XXIIII.



ONFVNDI multis modis coindicantium, & correpugnantium appellationem & naturam à Galeno vnicuique petere puto, qui illius libros omnino negligenter nõ euoluerit. Nam sæpe indicantium nomine coindicantia, & contraindicantia, vt antea sæpe admonuimus, cõplectitur. Præterea sub coindicantium appellatione indicantia, contraindicantia, & correpugnantia compræhendit, vt videre est libro decimotertio Methodi, vbi vires, naturam, ætatem, anni tempus, regionem, cõsuetudinem, coindicare curationem meminit. Etenim morbus curationẽ indicat facultas, & natura victum, curationem verò contraindicant. Aetas verò, anni tempus, regio, cõsuetudo quum ad cognitionem indicantium assumuntur, coindicantia censentur: correpugnantia autem euadunt, quando signa fiunt repugnantium, siue contraindicantium. Atqui propriè ea coindicare (vt id quoque antea notauimus) dici debẽt, quæ nõ primò, nec per se, sed per accidens interuentu scilicet indicantis suas præbent indicationes: Eodem modo correpugnantia vocamus, quæ per accidens beneficio inquam contraindicantis his, quæ fieri debent repugnant. Nam etsi rarò coindicantis, & nunquam correpugnantis nomine vtitur Galenus, nec satis docet, quonam modo velit coindicantia propriè ab indicantibus & repugnãtibus differre, tamẽ ex eo quòd inter indicantia ponat quædam, quæ reuera aliquid non postulant, sed signa aliorum fiunt: veluti quum nono Methodi consuetudinem atque ætatem intercedente morbo curationis rationem indicare scribit: ideo hæc, quæ per accidens indicant, aut impropriè, vel alio quocunque modo velis, à verè indicantibus discrepare agnoscuntur, coindicantium appellatione complectimur. Quòd si hæc recipimus, cogimur & correpugnantia ponere, quæ perinde se habent ad contraindicantia, vt coindicantia ipsa ad indicantia. Nec eo quidem moueri nos oportet, quòd Galenus illorum mentionem non fecerit, quandoquidem omnes veritatis studiosi, non tantũ quid alij tradant, sed quid potissimum res ipsa postulet, spectare debent.

De

De veris ergo coindicantibus,& correpugnãtibus ; his quæ impropriè ita dicuntur, vocabulorum abusu prætermissis, eadem tractatione agemus,quoniam eandem habent,vt diximus,correpugnantia,ad cõtraindicantia rationem, quam coindicantia cum suis indicantibus seruant.

Quæ,& quot sint coindicantia,& correpugnantia,à quibusque sumantur.

CAP. XXV.



SI Galenum legamus,multa & propemodũ infinita inueniemus recensuri,quæ coindicare, & correpugnare posSint,veluti ætatẽ,sexum, vitæ conditionem,anni tempus,cœli statum, regionem,cõsuetudinem , colorem corporis, animi mores,& quæ eiusdem sunt virtutis,atque id quidem meritò. Nam si coindicantia, & correpugnantia signa sunt indicantium,& contraindicantium,necesse profectò est tot genera,& differentias eorum esse,quot sunt inter discrepantia,quæ aliorũ indicantia esse possunt,de qua re nõ est,quòd hic prolixius agamus,vtpote quã abunde in eo opere, quod conscripsimus de Signis,pertractauimus. Esse autem correpugnantia,& coindicantia eadem re:ratione autem differre,vt ipsa indicantia,& contraindicantia,omnibus constare puto. Quæ enim coindicant remediũ,correpugnant victui, & contrà,quæ commostrant victum,correluctantur remedio,veluti ætas docet quomodo sint affectæ vires,quæ nutritionem præscribunt. Eadem quum vires declarat subesse infirmas,quæ remedia vehementiora ferre nequeunt,correpugnare huiusmodi præsidiis creditur.

Quid vnumquodque coindicet,& correpugnet.

CAP. XXVI.



SI coindicantia,& correpugnantia signa sunt indicantium, & contraindicantium , necesse profectò est rerum genera,coindicare genera,& differentias ipsas differentias,sic genera generibus correpugnare , & differentias differentiis. Præterea quædam propriè,alia impropriè:quędam rursus per se,alia per accidens correpugnare,& coindicare : quæ scilicet ostendunt quæ propriè vel impropriè, per

per ſe, vel per accidens indicant, vel contraindicant, & denique ſingula ſingulis reſpondere oportet. Etenim ex coindicantibus quędā ſunt, quæ ſimpliciter id qđ indicat, oſtēdūt, quę videlicet illorum ſunt ſigna, & ſimpliciter ſumuntur, quædā quæ illius genera, & differentias, vt quātitatēm, qualitatē, modū, præſentiam, locū, & ordinem cum aliis patefaciant Nam ſi fortè (vt vno exemplo res pateat) corporis vires oſtēdunt actiones ipſæ, quę ab illis proficiſcuntur, actionum quantitas, qualitas, modus, virium quantitatem, qualitatem, & modum oſtendent. Eadem eſt & in contraindicantibus ratio: ſiquidem victu eſt opus, & adſunt, quæ nunciant præſentem eſſe corporis ſtatum præter naturam, qui cōtraindicet, vbi de quantitate victus agitur, cogimúrque expendere quantum repugnet id, quod præter naturam exiſtit, adferuntur correpugnantia, quę ſua quantitate patefaciunt, quantum ſit id, quod à naturali ſtatu recedit: ſed ne ſingula proſequamur, idem ſtatuatur in his, quæ indicantia vel contraindicantia alios ſcopos monſtrāt. Ex quo quidem patet, quæ poſita ſunt principia miro quodam artificio non ſolum cum rebus ipſis, ſed etiam illa inter ſe conſentire, & ſingula ſingulis reſpondere.

De vi coindicantium, & correpugnantium.

CAP. XXVII.


REPERITVR quoque coindicantibus, & correpugnantibus varia quædam vis, & natura. Etenim quædam inter illa cognoſcuntur eſſe, quæ nunquam: alia verò, quæ aliquando indicare, & contraindicare poſsint: nam ſexus, ætas, nunquam indicant, aut contraindicant, ſed qualis ſit corporis ſtatus perpetuò oſtendunt: at temperies corporis ſui conſeruationem indicat, & alia coindicat, ſiquidem quales, quantæque ſint corporis vires teſtatur, quæ poſtea nutrimentum præſcribunt: veluti quum ex calido & humido tēperamento colligimus plurimo cibo opus eſſe, propterea quòd huiuſmodi temperies vires ad concoquendum validas oſtendit, & ob id victum coindicare putatur, ſic morbi cauſa qualis quantúſque ſit ipſe morbus aperit coindicátque ob id qualitatem, quantitatémque remediorum quæ morbis debentur: interim tamen illa etiam peculiare ſuum re-

medium insinuat:temperies secundum naturam contraindicat remediis, à quibus vitiatur; Correpugnat verò his, quę vires labefactant, neç deesse quidem possunt, quæ solū propriè contraindicantia: alia verò quæ etiam impedimenta, & ipsa impedientia monstrent: veluti nonnulla alia sunt, quæ solum testari valent, quæ sui conseruationem indicant: nonnulla verò quæ ea tantum monstrent, quæ sui ablationem expostulant, quæ scilicet vim habent illud duntaxat monstrandi, quod est vel secundum naturam, vel illi cōtrarium: sunt quæ diuersa coindicandi vim habeant, sed diuersis rationibus, sicut aër ambiens, qui quale sit corporis naturale temperamentum, qualis, quantúsque morbus indicio est, & propterea victum, & remedium, illorúmque qualitatem, & quantitatem coindicare dicitur. Nec verò illud ignorandū est, inter coindicantia, & correpugnantia, quædam primo loco, alia secundo, alia etiam tertio coindicare, & correpugnare: etenim temperamentum primò coindicat nutrimentum, quia primò vires ostendit illius indicatrices. Sexus, cōsuetudo secundo loco id faciunt interuentu ipsius temperamenti: regio verò tertio loco idem facit, siquidem primò aëris temperiem, hæc corporis, quæ rursus vires declarat. Illis præterea maiorem vim tribuere debemus, quæ indicantia, & contraindicantia ostendunt maioris momenti, de quibus superius egimus.

In quibus liceat vti indicationibus.

CAP. XXVIII.

SI à natura rei accepta & cognita indicatio sumitur, necesse est, vt in illis tantummodo locū habeat, quorum natura, & vis certò percipi potest. Quod etiam Galenus in libro de Optima secta probat, & meritò quidem. Etenim febrē refrigerantia indicare dicimus, quòd antea nouerimus illius naturam esse calidam, & nobis inimicam, quæ sibi contraria, & sui ablationem monstret. Quamobrem (vt generatim dicam) in omni statu quod iuuat, aut lædit per indicationes inueniri potest: nam cuiuscunque generi fuerit, quod in corpore est secundum naturam, aut illi cōtrarium, aut medium inter hæc cognoscitur. At in singulis generibus reperiuntur nonnulla, quorum peculiarem naturam, & facult

facultatem ignoramus, in quibus illud duntaxat per indicationes inuenimus quod genus illorum ostendit, nempe vel ablatione, vel conseruatione, vel remedio, vel victu opus esse. Proprium autem remedium proprium victum, proprios denique alios scopos non amplius per indicationes nobis inuenire datur, eo quòd propria natura, & ea quæ propriã materiam, & eiusmodi scopos indicare debent, percipi nequeunt. Nam stuporem dentium ab acidis, & acerbis excitatum præter naturam esse agnoscimus, vtpote qui actiones illorum obiri prohibeat: at quæ propria sit stuporis natura, illiúsque vis ignoratur: propterea illud solum (vt alia, quæ præter naturam sunt) sui ablationem, & remedium indicat, genus autem, & naturam remedij minimè. Neque enim illius conditio indicare potest portulacam commodissimum fore auxilium, quemadmodum febris refrigerantia indicat, quoniam scilicet illius natura ignoratur febris autem cognoscitur: siquidem quòd hæc calida sit, & præter naturam affectio, omnes sciunt, an verò calidus, vel frigidus, humidus vel siccus, vel alterius qualitatis affectus sit stupor, nemo dicere potest: nam si calidus esset, quur frigida non prosunt? Si frigidus, iunarent calida, si adstrictus, vt ferè videntur ostendere quæ eum pariunt adstringentia omnia, quur laxantia potiusquàm ipsa portulaca, quæ adstringendi quoque vim habet, huic malo haudquaquam medentur. Eadem est ratio de febribus pestilentibus, & aliis morbis, qui in tota substantia sunt positi, quibus non succurrunt auxilia euidētibus qualitatibus prędita, sed quæ occulta quadam natura, & vniuersa (vt dicere solemus) substantia qua sui generis malis opitulantur, sunt prædita. Quamobrem in his, in quibus indicatio locum non habet, ars nostra duo alia excogitauit instrumenta, quorum beneficio, perceptione eius, quod iuuat, aut lædit, mortalium incommodis opem ferre possemus, obseruationem, inquam & analogismum de quibus pauca subiiciemus.

Quid obseruatio, quid analogismus, & in quibus illis vtamur

CAP. XXIX.



OBSERVATIO, siue experientia definitur à Galeno in libro de Sectis, memoria eius, quod sæpius, & eodem modo visum est: analogismus verò in libro de Optima secta ab eodē dicitur esse comparatio, & perceptio causarū iuuantium per similitudines: eo namque (inquit) vtentes à similibus ad similia transimus, quasi nihil aliud sit apud medicos analogismus, quàm quod vocant philosophi argumentum à simili. Porrò obseruatione in omnibus vtuntur empirici, rationales verò medici in iis duntaxat, quorum natura, & causæ ignorantur: quæ tamen quoniam eodem modo euenire nouerunt, quæ iuuant obsernatione longa ab illis sunt comprehensa: quo modo vsu, & experientia portulacā dentium stupori mederi omnibus est compertum, & antidota opitulari venenis, nulla docente ratione, sed ipso duntaxat vsu nouimus: qua tamen in re illud animaduertendum est, quid vnicuique prodesse consueuerit: Sic enim Emperici ipsi, à quibus hæc medendi ratio potissimum excolitur, nō solum diuersos morbos, sed corporum temperies, habitum, hominum proprietates, anni tempora, cœli varium statum, sexum, consuetudinem, & denique propriam cuiusque naturam, & ea, quæ illam immutare possunt, spectanda esse iubent, vt in eisdem casibus quantum licet, eadem experiamur auxilia, quū alioqui non respondeat experientia. Non enim si terra Lemnia, vel Armenica febre pestilente correptos fortè iuuit, aut lactuca ardentibus febribus profuit, putare propterea debemus eadem omnibus eo modo febricitantibus profutura, quum eadem remedia in eisdem morbis, vbi eadem patitur natura, non autem vbi plurimum differunt affecta corpora, prodesse consueuerint. Cæterum si natura affectus, & causa ignoratur, nihilque sit experientia cognitū, quod conferre possit, analogismo quod iuuat, percipitur. Nam si quis (vt Galeni exemplo vtar) à serpente Hęmorrho vocato demorsus fuerit, inde verò sanguis largius profluat: nos propriam causam, quare illud fiat, nescientes, neque experientia instructi, quibus remediis laboranti sit succurrendum,

dum,ad auxilia confugimus,quæ ad ſanguinis ob inciſionẽ profluuia facere didicimus,ſimilitudine affectus admoniti. Sic profectò quum hac noſtra ætate graſſari cœpiſſet morbus Gallicus,cuius naturam,& vim ob rei nouitatem ignorabamus,nec propria præſidia adhuc comperta eſſent tutiſſimum duximus ea experiri quæ morbis ex humorum corruptione abortis , quibus hic ſimillimus eſſet, prodeſſe antea nouimus:quod genus auxilij non alia ratione ,quàm ex ſimilitudine aliorum affectuũ ſiue analogiſmo inuenimus. Hæc habui quæ de inſtrumentis,quibus ad agendum, ac ſingulos ſcopos conſequendos vtuntur rationales medici ſtudioſis traderem. Quæ diligenter excolenda ſunt,& in vſum ducenda , ſi modo in arte medica excellere velimus , & Galenum imitari,qui in his explicandis non in quæſtiunculis,& nugis fingendis non paruam librorum ſuorum partẽ conſumit. Quantum verò ſit à nobis in hac re elaboratum, facilè omnes intelligent,qui rei difficultatem ante oculos ponent,& expendent,quàm pauca,& ea quàm varie de illa antiqui ſcriptores memoriæ prodiderint, quique experti aliquando ſunt,quantum ſit difficile principia tractandarum rerum inuenire,eáque certo,continentéque filo ad finem vſque perducere:ac denique omnia ita explicare , vt non ſolũ quædam principia eſſe cognoſcantur,alia vero ab illis ducta videantur,ſed etiam omnia inter ſe veritatis vinculo connectere,vt ea,quę falſo irrepſerunt conuulſa,& repudiata,alia verò validiſsimis,quantum res patitur,rationibus comprobata appareant. Quid verò tanto labore in hoc negotio prę ſtiterimus,aliis iudicandũ relinquo . Ego certè ex hoc , & vniuerſo opere me plurimum conſequutum putabo, ſi noſtras cogitationes , noſtrámque induſtriam ſtudioſis non omnino diſplicuiſſe cognouero:exiſtiméntque illi nos non contendendi gratia , à Galeno, quem amo & veneror,cuiuſque ingenium admiror,ſed veritatis inueniendæ cauſa, cui ad illius, & antiquorum omnium imitationem perpetuò, quantum in me fuit , ſtudui , diſſentire ſolere . Abſurdum enim & ferè etiam iniquum ſemper putaui eſſe paucos conſtituere Græcos homines,qui omnia melius , quàm alij omnes nouiſſent,& ea litteris mandaſſent , mihique iamdudum perſuaſi multis non defuiſſe par cum illis ingenium, ſed iam multis ſeculis omnibus defuiſſe diſcendi,docendíq;

rationem, nimirum quum temere omnia ab illis inuẽta, & optimè explicata crediderimus, adeo vt nihil vnquam melius, quàm illi aliorum omnium industria inueniri posset. Qua quidẽ in re falli possum: neque enim is sum, qui mihi plura arrogare velim, quàm aliis concedam, sed interim nemo id vitio nobis vertere debet, si antiquorum licẽtia quos imitandos esse tantopere contendimus, quod mihi verum persuadeo, quódque aliorum omnium libris excusis in arte nostra adhuc desiderari, aut certè non satis explicatũ arbitror, tradere institui, & hoc opere scribere sum aggressus. Quòd si id ab illis impetrauero, dabo posthac sedulo operam tum his, quæ nunc in magnis occupationibus, & negotiis ædo, expolitis in maiore otio, tum aliis operibus, quæ iamdudum scribere vel sum aggressus, vel auspicari cogito, eorum studiis, quantum mihi licebit, consulam, & meipsum in honesto labore exerceam.

*

FINIS.

INDEX VERBORVM.

ET SENTENTIARVM, QVAE IN hoc opere adnotanda esse duximus: in quo tamen peculiariter est obseruatum, vt non tam verba, quàm sententia authoris exprimeretur: vt quæ fortè difficiliora essent, ex ipso indice lucidiora euaderent.

* * *

B

C

Calc

consi

in Di.

F

ſimil

Gale

H

Mor

Morb

Morb

Nat

N

O

Part

& rec

Spiri

V

Venus

Vomi

FINIS.

LVGDVNI,

EXCVDEBAT
IACOBVS
FORVS.